ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 1
JEUDI
1er AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·609 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.609

ՊՐԻՄԱԿՈՎ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

ՕԹԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴԱՐԻՐ

Երէքշաբթի, Մարտ 30-ին, որոշ յոյսեր ծագած էին Պրիմակովի Պելկրատ կատարելիք այցելութեան պատճառաւ։ Յոյսեր որոնք երկար չտեւեցին եւ ի դերեւ ելան, երբ վեց ժամ տեւողութենէ յետոյ Միլոսեւիչի հետ, Պրիմակով պոռն կը հասնէր եւ առաջին տեղեկութիւնները կը հաղորդէր։ Արդարեւ, Պրիմակով Գերմանիոյ վարչապետին վերադարձած էր (հերթապահն է Եւրոպական Միութեան) իր տեսակցութեան արդիւնքը, աւելի ճիշդ ի՞նչ ըսած էր, ի՞նչ առաջարկած էր Միլոսեւիչ։

Ինք որամադիր է նուազեցնելու Սերպերու զինուորական ներկայութիւնը Քոսովօ, բանակցելու քաղաքական ճամբով եւ թոյլ տալու որ դաղթականները վերադառնան։ Այս բոլորը սակայն, մէկ նախապայմանով՝ դադրեցնել ռմբակոծութիւնները։ Շրէօտէր անմիջապէս ո՛չ պատասխանած է, աւելի ուշ նոյն պատասխանը պիտի տար ՕԹԱՆ-ը, Պրիւսէլի մէջ։ ՕԹԱՆ կը մերժէ դադրեցնել ռմբակոծութիւնները, ընդհակառակն վճռած է տասակցնել, համոզուած որ այդ ձեւով վերջնապէս պիտի ջախջախէ Սերպերու զինուորական ուժը։ Ըստ ՕԹԱՆ-ի աղբիւրներուն, արդէն այդ ուժը 50%-ով վճասած է, ինչ որ Սերպերը կը հերքեն։

Ամէն պարագայի մէջ, ռմբակոծութիւններու 7-րդ օրը, կացութիւնը աւելի քան անորոշ է, աւելի ճիշդ անել կացութիւն մըն է եւ այլեւս աւելորդ է կրկնել տեսականօրէն թէ ՕԹԱՆ գործողութեան մը ձեռնարկեց առանց պահ մը իսկ հետեւանքներուն մասին խորհելու, համոզուած որ քանի մը ռումբեր պիտի բաւէին Ծունկի բերելու համար Միլոսեւիչը։

Սերպերուն եւ մանաւանդ Ալպանացիներու համար Պրիմակովի ձախողութիւնը մեծ յուսախարութիւն պատճառած է թէեւ այն տպաւորութիւնը կայ որ արեւմտեան կողմն աշխարհի ի սկզբանէ ո՛չ պիտի ցուցէր Միլոսեւիչի առաջարկներուն։ ՕԹԱՆ աւելորդ գտած է իսկ նեատ կոմարել քննելու համար առաջարկները, զորս անընդունելի կը նկատէ։

Օրէ օր աւելի մեծ է թիւը անոնց որոնք կը հաստատեն որ այս գործողութիւնը պատուածին ճիշդ հակառակ արդիւնքը կուտայ, այսինքն Միլոսեւիչի ուզածն է որ կ'ըլլայ։ 200 հազար Ալպանացիներ, առանց դրամի, առանց օրեւէ բանի կը նայնին Ալպանիա, Մոնթենեկրօ կամ Մակեդոնիա։ Ալբանիա միջազգային օգնութեան կոչ կ'ընէ։ Մակեդոնիա այլեւս պաղեական ջուրեր։

- Մահոդութիւններ կան Քոսովոյի ժողովրդավար Լիկայի պարագլուխին՝ Իպրահիմ Ռուկովայի մասին։ Կ'ըսուի թէ առնչը կրակի տրուած է եւ ինք ալ վիրաւորուած է։

- Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ, մանաւանդ Փարիզ հակա - ՕԹԱՆ ցոյցերը կը շարունակուին, պահանջելով ռմբակոծութիւններուն դադրեցումը, միաժամանակ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը։

***

ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ

- «Երկու չափ, երկու կշիռ» խորագրով «Վիպերպասիոն»ի (Մարտ 31) նամականիին

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Մարտ 30/31)

«ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՇԻՆՔԸ

Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութիւնը եւ Հայաստանի Ժողովրդական Կուսակցութիւնը որոշած են ընտրութիւններուն մասնակցիլ միացեալ ցանկով մը եւ այդ նպատակով ալ կնքած դաշինք մը որու անունն է «Միասնութիւն»։ Մարտ 30-ին դաշինքը կեդրոնական Ցանձնաժողովին ներկայացուցած է համեմատական ընտրացուցակը, որու առաջին տեղերը կը գրաւեն Կարէն Դեմիրճեան, Վազգէն Սարգսեան, Ֆադէյ Սարգսեան, Անդրանիկ Մարգարեան, Ալպէր Բազէեան, Հմայեակ Յովհաննիսեան։ Ընտրական Ցանձնաժողովին յանձնուած է նաեւ հաւաքուած 500 հազար ստորագրութիւններու փաստաթուղթը։

«Միասնութիւն» դաշինքը ստորագրող երկու կուսակցութիւնները այս առթիւ յայտարարութիւն մը ըրած են ուր ըսած է։

«Հաշուի առնելով երկիրը սոցիալ - անտեսական ճգնաժամէ դուրս բերելու անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը,

կարեւորելով ազգային միասնութեան ու քաղաքական ուժերի համագործակցութեան նշանակութիւնը, հանդուրժողականութեան, վստահութեան, փոխադարձ յարգանքի մթնոլորտ ստեղծելու՝ ժամանակի հրամայականը,

վանդալուր համարելով երկրում ստեղծուած ահաղնացող բեւեռացումը, անարդարութեան, անօրինականութեան դրսեւորումները,

մարդու արժանապատուութիւնը դիտելով որպէս բարձրագոյն, հիմնարար ու անօտարելի արժէք,

օրէնքի գերակայութեան ապահովումը համարելով սկզբունքային դիրքորոշում, իսկ դրա համար անհրաժեշտ երաշխիքների ստեղծումը՝ քաղաքական գործունէութեան առանցքային խնդիրներից մէկը,

առաջնորդուելով հռչակուած յարաբերութիւնների հիմքի վրայ արդիւնաւէտ գործող առողջ մրցակցային նախադրեալներ ունեցող, բնակչութեան ըզբաղուածութեան ու սոցիալական պաշտպանուածութեան անհրաժեշտ երաշխիքներ ապահովող տնտեսական համակարգ ստեղծելու անհրաժեշտութեան գիտակցումով,

Արցախի հիմնահարցի արդարացի լուծումը համարելով երկրի անվտանգութեան ու կայունութեան անհրաժեշտ պայման,

նկատի ունենալով Ազգային Ժողովի յառաջիկայ ընտրութիւնների բացառիկ կարեւորութիւնը Հայաստանի ապագայի ու բեւեռումը կայուն զարգացման համար եւ նպատակ ունենալով առաւելագոյնս նպաստել ազատ ու արդար ընտրութիւնների կայացմանը,

գիտակցելով երկրի ճակատագրի եւ ժողովրդի վիճակի փարելաման համար քաղաքական պատասխանատուութիւն ըստանձնելու անհրաժեշտութիւնը,

Հայաստանի ժողովրդական կուսակցութիւնը եւ Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութիւնը, յայտարարում են՝ երկրապահ կամաւորականների Միութեան զօրակցութեամբ, ընդհանուր մօտեցումների եւ սկզբունքների հիման վրայ դաշինք կազմելու մասին։

Դաշինքն Ազգային Ժողովի յառաջիկայ ընտրութիւններին կը մասնակցի միասնական ցուցակով եւ դա դիտում է որպէս ապագայ տեւական համագործակցութեան առաջին քայլ։

Դաշինքն իր գործակցութիւնն է առաջարկում երկրի ապագայի եւ ժողովրդի վիճակի բարելաւման համար մտահոգ բոլոր քաղաքական ուժերին»։

***

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԵՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՇԻՆՔԸ

ՍԻՄ (Սահմանադրական Իրաւունքի Միութիւն), «Ազգ· Միաբանութիւն», «Արցախ-Հայաստան», «Գարդմանք» կուսակցութիւնները կազմած են «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» նախընտրական դաշինքը։ Ընկերային բեւեռացումներու դէմ դաշինքը պիտի ջանայ արդիլք ըլլալ ազատականութեան ծայրագոյն վիճակներուն, պարտադրելով որ «նորընծայ սեփականատէրերը ծառայեն հասարակութեանը»։

***

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Արմէն Դարբինեան Մարտ 30-ին ընդունած է ԱՄՆ-ու դեսպանութեան հովանաւորութեան ներքեւ երեւան տեղի ունեցող կովկասեան Պետութիւններու տարածքաշրջանային համագործակցութեան համաժողովին մասնակիցները. պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէին Երեւանի, Թիֆլիսի եւ Բաքուի ամերիկացի դեսպանները։ Արծարծուած են շրջանի հաղորդակցութեան, փոխադրութեան ենթակառոյցներու փոխադարձ օգտագործման, համագործակցութեան ամրապնդման չօշափելի ծրագիրներու մշակման, մատակարարման հարցեր։

ուժէն, այլ նաեւ՝ անտեսական չահերու առողջ մրցակցութենէ մը։

Ելոյթին վերջին մասին մէջ Խ. Յարութիւնեան կանգ առաւ Ղարաբաղի հարցին վրայ, կրկնելով խաղաղ լուծումի հայատանեան նախընտրութիւնը, գոմերու միջեւ ուղղակի բանակցութեան կարեւորութիւնը։ Շրջանէն հաւատարակչռութեան համար մեծ դեր վերապրեց հայեցութիւրք յարաբերութիւններուն։

Հարցումներու մեծ մասը առընչուեցաւ Ղարաբաղի նիւթին։ Օրուան հիւրը պատասխանեց թէ նախագահ Ելցին ըսած է Հ. Ալիեւի թէ Ռուսաստան չի չարունակեր պաշտպանել Մինսկի խումբին վերջին՝ «ընդհ· պետութեան» առաջարկը։

Խօսելով միջա Ղարաբաղի մասին, Խ. Յարութիւնեան զգոյշ ներկայացուց ինքնակառավարման ընդունակ պետական ամրոդջութիւն մը։ Բնականոն հարաբերութիւններ եւ տնտեսութիւնը այդ յատկանիշը կուտային ԼՂՀ-ի ուր արդէն երկու տարիէ ի վեր սեփականաշնորհումներու հոլովոյթը կը տեւէր։

Պատասխանելով կասպեան քարիւղին, անոր փոխադրութեան կապուած հեռանկարներուն մասին հարցումի մը, Ազգային Ժողովի նախագահը ըսաւ թէ 1994-էն ի վեր այդ ապրանքը չրջանի խաղաղութեան անսպառ ճեռով գործածուած էր։ Ադրբեջան առար նեցուկով ճկուն դիրք չէր ունեցած ու կազմուած էին երկիրներու խմբաւորումներ, ինչպէս՝ Ադրբեջան - Վրաստան - Թուրքիա, կամ Ադրբեջան - Վրաստան - Ուկրանիա - Մոլդովա։ Մինչդեռ, երբ հարցը կը վերաբերէր չրջանին կայունութեան, անհրաժեշտ էր որ պարագաման կարելիութիւն ունենան բոլոր երկիրները։ այս տեսակէտէն դրական հեռանկարներ ունէին Տրասեկա ծրագիրը, կամ Մեսաքի ճամբան։

Վերադառնալով Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու նիւթին, Խ. Յարութիւնեան ըսաւ թէ կարելի չէ ուրանալ չրջանին մէջ անոր կարեւոր տեղը. ան նաեւ միտում ունի ռազմաքաղաքական ազդեցութեան գօտին դէպի արեւելք ընդլայնելու, ինչ որ յատկապէս կարեւոր կը դարձնէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները։ Բնականոն այն պիտի ըլլար որ Անգարա եւս հետաքրքրուած ըլլար չրջանի զարգացումով, հակամարտութիւններու խաղաղ լուծումով։ Երկխօսութիւն հաստատելու Երեւանի բոլոր ջանքերուն ան կը պատասխանէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման պայմանը առաջ քշելով։ իսկ ստեղծուած կացութիւնը դժգոհութիւն կը պատճառէ հայեցութիւրք գործիչներուն։

Մեծ մասով տեղական ու հայաստանեան լրատուիւններու թղթակիցներէ, պաշտօնական ներկայացուցիչ դէմքերէ կազմած մօտ հարիւր հոգինոց լսարան մը հետեւեցաւ Խ. Յարութիւնեանի ելոյթին ու բացատրութիւններուն, չատ քաղաքավարի հետաքրքրութիւն մը ցուցաբերելով։

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՍԵՄԻՆ ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔԱՐԵԱՆ

ԱՆԴԱՄԱԽԹԻԿՆ

Երկու տեսակ անդամակցութիւն կայ Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ։ Առաջինը՝ անոնք որոնք Սուրբ Աւազանին միկրոտիպեամբ եկեղեցւոյ զաւակ կամ համայնքի անդամ կը դառնան, երկրորդ՝ եկեղեցւոյ այդ զաւակները 18 տարեկանէն սկսեալ դիմումնագիր ներկայացնելով, եւ ընդունուելու պարագային, հայ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան այս անդամ կը դառնան գործօն անդամ։

Փոփոխուող ժամանակին հետ կը փոխուի նաեւ անդամակց հետաքրքրութիւնը։

Ներկայիս՝ կրնանք ըսել վարչական հետաքրքրութիւններու անկումային տարիներ կը բոլորենք։ Շատ քիչ թիւով անդամներու մասնակցութիւնը քուէարկութեանց ժամանակ ապացոյցն է ատոր։

Մինչդեռ այն թոյլ կրօնական զգացումունքը որ կար տարիներ առաջ եւ որու պատճառաւ հոգեւոր պաշտամունքներու ժամանակ եկեղեցւոյ զաւակներու մասնակցութիւնը աննշան թիւ մը կը հաշուէր, չքնաւած է։ Աւելի հետաքրքրութիւն կայ հոգեւոր կեանքի հանդէպ այսօր, բաղդատմամբ առաջուանին, հակառակ այն իրողութեան որ կրօնական դիտելիքներու խոր հասկացողութիւն մը արմատ նետած չէ տակաւին հասարակութեան ընդհանուր հոգեբանութեան մէջ։ Նկատելի է եկեղեցասիրութիւն մը որ երթալով կը ծաւալի, ըլլա՛յ փարիզեան, Մէյնի, եւ Հարաւային Ֆրանսայի չրջաններէն ներս։ Ջենք գիտեր ի՞նչն է պատճառը այս փոփոխութիւններուն, ժամանա՞կը։ Թերեւս։

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս տեսանք, Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութիւններու քանիերեքի վրայ տասնըմէնն, առաւել կառուցուած եկեղեցի չունեցող ընկերակցութիւնները, կը կառավարուին վարչական անկախ մարմիններով։ Ցրուեալ այս միաւորները ինքնավար են, բայց ինքնագլուխ չեն, որովհետեւ կրօնական, հոգեւորական, եկեղեցականն, զաւանական, եւ այլ կապով մասկը կազմեն հայ եկեղեցւոյ կեդրոնական իշխանութեան։ Մայր Աթոռի եւ այս եկեղեցիներու միջեւ ուսոի կայ ներքին օրկանական կապ մը, որուն ներկայացուցիչը Ֆրանսայի մէջ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ է, նշանակուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ։ Կ. Պոլսոյ Ազգային Սահմանադրութեան չատագովական միտքը պատուիրակի պաշտօնը կը նկատէ ժամանակաւոր, եւ կը մերժէ անոր տեւականութիւնը։

Բայց այդ պաշտօնը, ըստա երեւոյթին, կրնայ ըլլալ նաեւ մնայուն։

Ժամանակաւորի պարագային պատուիրակի պաշտօնը յատակ է։ Անձ մը Կաթողիկոսին կողմէ լիազօրուած կը ղրկուի մասնաւոր առաքելութեամբ գործի մը կարգադրման, կամ հարցի մը լուծման համար։ Որոշուած գործին առաքելութիւնը աւարտելէ ետք այդ անձը, կը դադրի այլեւս պատուիրակի իր հանգամանքէն։

Մնայունի պարագային՝ պաշտօնը սահմանափակուած չէ մասնաւոր առաքելութեամբ։ Պատուիրակի անձի՛ն, ի՛ր հանդամանքին մէջ ամփոփուած կ՚ըլլայ տուեալ երկրի եկեղեցիներու կեդրոնական իշխանութիւնը։ Ան է որ կը նշանակէ եւ կը վաւերացնէ հոգեւոր հովիւները, բայց վարչութիւններուն կը թողու որոշել անոնց ամսականները կամ տնտեսական հոգատարութիւնը։ Մայր Աթոռի եւ վարչական ինքնավար մարմիններուն միջեւ պաշտօնական յարաբերութիւններու կարը Հայրապետական Պատուիրակն է։ Հետեւաբար Հայ եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգին կապուած ամէն խնդիր որ կրնայ յառաջանալ ընկերակցութիւններու ծոցին մէջ, կը լուծուի հայրապետական պատուիրակութեան միջոցով։

Կրօնական ընկերակցութիւն – Հայրապետական պատուիրակութիւն՝ յարաբերութիւնները սակայն հիմնուած չեն օրէնսդրութեան մը, կամ կանոնադրութեան մը վրայ։ Յարաբերութիւնները տեղի կ՚ունենան զուտ բարոյական, յարգանքի փոխադարձ հասկացողութեան վրայ։ Երբ պատուիրակութեան դրութիւնը մնայուն սահմանումներով է, պատշաճ է այն տեղը որ ան կանոնադրային բնոյթ ունենայ, որպէսզի անոր հեղինակութիւնը իրաւական դեմքի վրայ ալ զօրութիւն ստանայ։ Օրինակներ չեն պակսիր հաստատելու համար թէ ինչպէս եկեղեցւոյ կեանքին վերաբերեալ նախաճեռնութիւններ կ՚առնուին առանց հայրապետական պատուիրակի դիտութեան։ Առ նուազն մենք երկու պարագայ դիտենք ուր դործառնութիւններ կատարուեցան, եւ որոնց գործողութիւնները լրանալէն ետք միայն հայրապետական պատուիրակութիւնը տեղեակ պահուեցաւ։ Այստեղ զանց կ՚առնենք յակնարկ անուանել յիշատակել զանոնք։

Հայրապետական պատուիրակութիւնը յանձնառու չէ նաեւ տարեկան ընդհանուր ծրագիրներ մշակելու եւ անոնց գործադրութիւնը առաջարկելու իւրաքանչիւր կրօնական ընկերակցութեան վարչական կազմին։ Վարչութիւնները ազատ են իրենք իրենց ծրագիրները մշակելու։

Բայց Ֆրանսայի մէջ վարչականները աւելի մտահոգութիւններ են, քան թէ ծրագրի մը մշակներ եւ գործադիրներ։

ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայրապետական պատուիրակութեան փոխանորդութեան դրութիւնը ստեղծուեցաւ հոգեւոյս Սերովբէ Արք. Մանուկեանի օրով։ Նախ Հարաւային Ֆրանսայի, ապա՝ Ռոն - Ալփեան չրջանին մէջ։ Այս դրութիւնը կը հետապնդէր չրջանային նպատակ, որ չնորհիւ եպիսկոպոսական աթոռներու հաստատման, չրջանները ըստացան որոշ կերպարանք եւ պաշտօնական կանոնութիւն։

Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդները չրջաններուն մէջ կը նշանակուին հայրապետական պատուիրակին կողմէ եւ բարոյական հեղինակութիւն կը վայելեն միայն։ Կրօնական ընկերակցութեանց վարչական մարմիններու եւ փոխանորդներու միջեւ ալ փոխ - յարաբերութիւնները կանոնագրային չեն, եւ կը նմանի քիչ մը վերը յիշուած հոգեւոր հովիւներու փոխ - յարաբերութեան։ Սակայն որ փոխանորդները պարագային կայ եպիսկոպոսական հանդամանքը։ կայ նաեւ երկրորդական պարագայ մը. փոխանորդները՝ նիւթապէս ենթակայ չըլլալով չրջանի եկեղեցիներու վարչութեանց, հոգեւոր հովիւներու ենթարկուածութիւնը չունին։ Մորքին մէջ փոխանորդը հոգեւոր հովիւ մըն է հոգեւոր հովիւներու։ Ասկէ զատ, փոխանորդի հանդամանքը նուիրապետական կարգի մէջ կ՚ենթարկուի ատորակնահատումներու, որոնք արդիւնք են պարզապէս քահանայական աստիճանի։ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդին պաշտօնը եւ պարտականութիւնը արձանագրուած չըլլալով իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ կանոնադրութեան մէջ, այս պարագային ալ յաճախ անհամ խնդիրներ պակաս չեն փոխանորդներուն եւ վարչականներուն միջեւ։

Մասնաւոր պարագայ մըն է Հարաւային Ֆրանսայի փոխանորդութեան մէջ Շրջանային կամ Ներկայացուցչական ժողովի մը գոյատեւումը։ Այս Շրջանային գոյատեւումը լուրջ վէճ յարուցած է որ հարթուած չէ տակաւին հակամարտ կողմերու՝ Մարսէյլի եւ Փարիզի միջեւ։

ԵԼԵՒՄՈՒՏՔ

Կրօնական ընկերակցութիւններու տնտեսական դրութիւնը հիմնուած է Ֆրանսական 1905-ի օրէնքի պահանջած տնտեսական կանոններուն վրայ։ Ընկերակցութիւնները ըլլալով անշահադիտական հաստատութիւններ, ելեւմտացոյցը (Պիւտճէն) կը գոյանայ նուիրատուութիւններով։ Իր եկամուտը կ՚ապահովուի անդամատուրքերէ, մոմավառութենէ, հանդանակութենէ, մկրտութեան, պսակի, յուղարկաւորութեան, հոգեհանգստեան առթիւ կատարուած նուէրներէ, սովորական եւ բացառիկ նուիրատուութիւններէ եւ կտակներէ։

Առհասարակ ընկերակցութիւնները հազիւ կը հաւասարակչռեն իրենց տարեկան ելեւմտացոյցը։ Շատ չատախ տարեկան հաշուեկշիռներու մէջ ելքի կողմը աւելի ծանր կը կշռէ քան թէ մուտքի։ Այս արդիւնքը կրնայ ենթադրել տալ թէ վարչականները ագիկամի տնտեսավարներ ըլլալու են։ Բայց այդպէս չէ։ Գրեթէ ամէն տեղ վարչականները խնայողութեամբ եւ զգուշութեամբ կը վարուին իրենց վրայ տահուած դանձին հետ։ Հաշուեցուցակներուն համաձայն տարուէ տարի ծախքերը կ՚աճին եւ նուիրատուութիւնները կը պակսին։ Ջուր, ելեկտրականութիւն, կազ, ապահովագրութիւն, կալուածական եւ բնակութեան տուրքեր, անճնակազմի (հոգեւորական եւ աշխարհական) ամսավարձքեր եւ դանազանք, այս բոլորը կը կազմեն ծախքերու բաժինին գլխաւոր եւ անխուսափելի վճարամասերը։

Իւրաքանչիւր կրօնական ընկերակցութիւն իր սեփական միջոցներով եւ տեղական պայմաններով կ՚ապահովէ իր տնտեսութիւնը։ Ասոր համար հոգեւոր հովիւներու ամսավարձքերը իրր հիմունք ունին անհատատուրութիւնը։ «Սմիք»էն վար, «սմիք»ի վրայ, «սմիք»էն վեր, ասոնք են չափանիշերը, եւ քաղաքէ քաղաք ամսականները կը տարբերին։

Անկարելի է հայրապետական պատուիրակութեան այժմու դրութեամբ (որ է ըսել ո՛չ կանոնագրային) վարել տնտեսական կեդրոնական քաղաքականութիւն։

(Շար. 2)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ - ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՆՈՐ ՃԱԿԱՏՈՒՄ ՄԸ

Դրամական միջազգային հիմնարկը ուրոչ է որ կ՚ուզէ պատժել Ռուսաստանը ու ղրամ չտալ անոր, այլեքան առեն որ կը մերժէ յարգել արեւմուտքին դրած պայմանները եւ «չուկայի տնտեսութեան կանոնները»։ Այս կացութիւնը քուռն հակադեցութիւն տեղծած է երկրին մէջ. Ֆինանսի նախարարը, Դումայի նախագահը յարմար կը դատեն յայտարարել որ Ռուսաստան կը կատեցնէ արտաքին պարտքին տատուցումը եւ թէ ռուս ժողովուրդը պէտք է տեղեակ ըլլայ նոյն հիմնարկին պարտադրած պայմաններուն։ Հասկնալի է որ արեւմտեան դրամական հիմնարկները ուղղակի քաղաքական դերով հանդէս կուգան այս հարցին մէջ, քանի որ պայմայայտ նպատակը Պրիմակովի կառավարութիւնը հրաժարումի մղելն է։

Ռուսաստանի պատասխանատուները կը մտածէին որ 1999-ի իրենց 20 միլիարդ տոլարի պիւտճէով չեն կրնար վճարել արտաքին 17 միլիարդ իրենց պարտքը։ Իսկ Ռուսաստանի անանկացումը անխուսափելի փոթորիկի մը պատճառ կ՚ըլլար Ուոլ Սթրիթի մէջ։ Ուստի Ռուսերը կ՚ենդրակացնէին որ Դրամական միջազգային հիմնարկը դրամ պիտի տար իրենց, առանց անկիրարկելի պայմաններ պարտադրելու։

Մինչդեռ, Հիմնարկը այլ տրամաբանութիւն ունէր։ Կը մտածէին որ այն վճռակին մէջ ուր կը գտնուէր Ռուսաստան, ամէն բան կարելի էր պարտադրել անոր։ Տրամադիր էին նոր վարկեր բանալ, բայց այնպիսի պայմաններով որոնք համազօր էին երկրին թալանին, ռուս իշխանաւորներու եւ դրամական արեւմտեան հիմնարկներու կողմէ։

Այս հեռանկարին պատասխանը եղաւ ռուսական կեցուածքը որ խափին օրէնքները չհատկանալ կը ձեւացնէր։ Դրամական միջազգային հիմնարկը վիրաւորուելով հանդերձ խիստ չգտնուեցաւ Մոսկուայի հանդէպ, խորհելով որ տառնեակ այլ պարտատէրներ վազը կրնային նոյն սպառնալիքին դիմել, անանկութիւն յայտարարել եւ նեղ կացութեան մատնել զիրենք։

Դեր ունեցաւ ուրիշ ազդակ մըն ալ։ Դրամական միջազգային հիմնարկին պատասխանատուները քնական է որ բարեկամներ ու գործակիցներ ունին Ռուսաստանի մէջ։ այդ մարդիկը ազատական նախաուսածներ են որոնք նախկին կառավարութեան չրջանի աթոռները կորսնցուցած են։ Հասկնալի է որ Պրիմակովի տապալման մէջ չահեր ունենան։ Այդ նպատակին հասնելու համար անոնք յատուկ ջանքեր ունեցան արեւմուտքը խրատահանձնելու համար։

Հեռանկարը այն էր որ ճնշումը ուժգնելով ձեռք ձգուի ռուս կառավարութեան ենթարկումը։ Մինչդեռ Ռուսաստան դիմադրելու պաչար ունէր։ Կար ա. նոր արտասահմանեան ստացուածքը. րուն վաճառքը կրնար պարտքը փակել։ Սակայն ասիկա չէր լուծումը։ Մոսկուա կրնար երազործել երրորդ աշխարհի երկար տարիներու երազը. այսինքն, ստեղծել միացեալ ճակատ մը արեւմտեան ֆինանսական հիմնարկներուն դէմ։ Ճիշդ է որ ծանրակչիռ հարց կը ստեղծէ միջազգային իր պարտաւորութիւնները չյարգելու Ռուսաստանի կեցուածքը. բայց ի՞նչ կը կորսնցնէ։ Ճիշդ է որ կրնան դրաւուիլ արտասահմանեան անոր ինչքերը. բայց պէտք է նախ ճշդել զանոնք։ Դիւրութեամբ դրաւելին միայն ռուսական նաւերը կ՚ըլլան որոնք արդէն անմխիթար վիճակի մէջ են։ Կարելի է նաեւ, ռուս արտածողներու եւ ներմուծողներու արտասահմանեան հաշիւները դրաւման տակ դնել, ինչ որ վերջապէս առիթ կ՚ըլլայ որ ժողովուրդը պիտանայ թէ անոնք որքա՛ն դժուար հասած են երկրէն։

Այս հեռանկարին մէջ ներածումները կը նուազին անշուշտ, բայց այնքան կարեւոր չէ նկատուիր առիկա, քանի որ կայ մանր վաճառորդներու բանակը որ հակերով, ճամպրուկներով ապրանք կը տանի ու կը բերէ Թուրքիայէն, Յունաստանէն, Չինաստանէն։ Կայ նաեւ դէնքի չուկան որ կրնայ նոր գնորդներ գտնել, առանց մը. տածելու արեւմուտքին հաւանական հակազդեցութիւններուն մասին։

Այնպէս կը թուի որ Ռուսաստանը վերջնական կերպով ծունկի բերելու արեւմուտքի քաղաքականութիւնը բաւական խոչընդոտներ պիտի գտնէ իր դէմ, նպատակին հասնելու չատ կասկածելի հանդրուանէն առաջ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՑԻՆ ԶՐՈՑՑ «ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետր. 25-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զրոյց մը՝ «Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողով» նիւթին չուրջ։ Կազմակերպիչ Հ. Ց. Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէի յարաբերական յանձնախումբին կողմէ զրոյցը վարած է Կարօ Քամարեան։ Առաջին զեկուցողները՝ Սեդօ Պոյաճեան, անդրադարձած է Խորհրդաժողովի նպատակին եւ Սփիւռքի հարցերուն։ Երկրորդ զեկուցողը՝ փրոֆ. Ռամկիկ Շիրինեան, խորհրդաժողովը նկատած է սկիզբը մը Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութեան, որուն համար անհրաժեշտ սեպած է ըմփիւռքը ճանչնալն ու յարաբերութեան ճիշդ ձեւը գտնելը։ Երրորդ զեկուցողը՝ փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան, խորհրդաժողովին կողմէ քննելի ամէնէն կարեւոր հարցը նկատած է երկքաղաքացիութեան հարցը։

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԹԱՏՐՈՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Լոս – Անճելըսի «Ուիլշըր Խպէլ» սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է եր-

ւանի Դրամատիկ Թատրոնի արուեստագէտներուն կողմէ երուանդ Օտեանի «Սէր պէտերուն» եւ «Ծածուկ» կատակերգութեան ներկայացումը: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են կիմ Երիցեան, Ռաֆայէլ Քոթանջեան, Լեւոն Շարաֆեան, Տաթեւիկ Ղազարեան: Խումբին ղեկավարն է Արմէն Խանդիեան:

Թատերախաղը Մարտ 14-ին ներկայացուցած է Ժ. Ցարուխիւնեանի «Ռովերին հանգրուանը» թատերախաղը:

*
**

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ԼՈՍ – ԱՆՁԼԼԸՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ 30-ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Ափէք Փիլհարմոնիք» ազգային վարժարանի շրջափակին մէջ, Մարտ 14-ին, նշուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Լոս – Անճլըսի մասնաճիւղին 30-ամեակը: Հանդիսութիւնը կատարած է Հրայր Պօյաճեան: Ողջոյնի խօսքեր ըսած են վարչութեան կողմէ Փիէռ Մանուկեան, վեր առնելով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դերը սերունդներու դաստիարակութեան մէջ; կատարուած է 20 արի – արեւոյշնեղրու երդման արարողութիւնը:

*
**

ՈՂՋԵՐԹԻ ՁԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Մարտ 18-ին, տեղի ունեցած է ողջերթի ճաշ մը ի պատիւ Լիբանանի աւագ հիւպատոս Ձըլպրան Սուֆֆանի: Ազգային վարչութեան կողմէ արուած ճաշին ներկայ եղած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Ազգային վարչութեան, կրօնական ժողովի, երեսփոխանական եւ հոգաբարձական կազմերու ներկայացուիչները եւ հոգեւորական դասը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմի Մելքոնեան: Խօսք առնողներ դրուատած են հայ եւ արաբ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը, Լիբանանի հիւպատոսին նուիրումը եւ կապը հայ համայնքին հետ: Խօսք առնելով Ձըլպրան Սուֆֆան նշած է. «Հայ եկեղեցւոյ և հայ համայնքին հետ մեր բարեկամութիւնը անկեղծ եղաւ, որովհետեւ յատկապէս իրենք եւ Լիբանանցիներ մենք նոյն ճակատագիրը կը բաժնենք: Ներկայիս մեր սիրելի հայրենիքը Լիբանան, վերակազմակերպման շրջան մը կը բոլորէ, չնորհիւ նորընտիր նախագահ ջրաւար Էմիլ Լահուտի: Անձ մը՝ որ կը սիրի հայ մօրմէ, եւ մարդ մը՝ որուն կիներ հայ է: Դուք գաղեցիք մնացեալը: Շնարար ժողովուրդի մը արեան մասնիկը ունի ան իր մէջ: Այսպէս ճանչցած ենք հայ ժողովուրդը տարիներու ընթացքին»:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԳԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ, Մարտ 20-ին համազգային տարողութեամբ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը ժամանակակից երիցագոյն եւ, ամէնէն վաստակաւոր երաժշտահան Համբարձում Պէրպէրեանի, Ուաթըրթաունի մէջ, Մեսեչուսէթս:

Հայ բոլոր յարանուանութիւններէն ուխտ եկեղեցական հայրերը, նախագահութեամբ Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մազմանեանի, կատարեցին եկեղեցական եւ թաղմանական կարգը: Ան կը ներկայացնէր Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանը, որ ճամբորդութեան մէջ կը գտնուէր:

Մասնաւոր պիրերով իրենց վշտակցութիւնը յայտնած էին Գարեգին Ա. Կաթողիկոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոս, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքները՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեան եւ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Արեւելեան եւ Արեւմտեան Թեմերու Առաջնորդներ՝ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Վահէ Արք. Յովսէփեան, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Նուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազլըեան, Յունաստանի Թեմի Առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեան: Գիրերը կարդացուեցան Քահանայ Հայրերու կողմէ:

Վարպետին կեանքը եւ գործը արժեւորող դամբանական մը խօսեցաւ Գրիգոր Վրդ. Մազմանեան, որուն խօսքերը նաեւ վկայութիւն մըն էին՝ աչակերտած ըլլալով հանդուցեալին, ինչպէս չատ չատեր: Ողբի եւ կոծի օր չէր, քանի ամէն պատճառ ունէինք Աստուծոյ գոհութիւն մատուցանելու որ 94 տարիներու վաստակաւոր կեանք մը պարգեւեց հանդուցեալին, անոր՝ որ վերջին ներկայացուիչներէն մէկն է երկրին, – կիլիկիոյ մէջ ծնունդ առած սերունդին: Կեանքի ամէն տարապանքը ճաչակած Մեծ Եղեռնէն այս վերապրողը իր մէջ կուփեց ապրելու եւ յառաջելու կամքը, մանաւանդ իր ժողովուրդին երաժշտութեան, կրթութեան եւ ազգային - հասարակական կեանքին նուիրուելու խոհակը: Ան մեր հայեցի նկարագիրը արտայայտեց եւ ժողովուրդին մէջ տարածեց խինդ, երգ, երաժշտական ձայնը զարթնու եւ զայն տարածեց աշխարհի չորս ծագերուն: Հայր Մազմանեան անդրադարձաւ նաեւ երաժշտութեան ուսուցիչին, որ սերունդներ դաստիարակեց Անթիլիասի դպրեվանքէն մինչեւ հայկական խոնարհ վարժարանները, եւ հանդիսականը հրաւիրեց աղօթքի:

Ապա, քանատեղծական խումբը խօսք առաւ, անդամներէն Լուսաքանչիւրը արտասանեց քանի մը քանատեղծութիւններ: Կարելի է անոնցմէ յիշել մէկ քանին՝ կրընոպլէն Ալի Մատէն «Հին օրհնութիւն», Աչոտ Ցակոբեան «Մրճիթում», Տիկին Միշել Տիլսիզեան Ֆրանսերէն պատմեց «Աղաւնու վանքը», Ժ. Ֆորեսթիէ Ֆրանսերէնով՝ «Հայրենիքիս հետ», իսկ Շ. Մանուկեան մեներգեց «Անմահ Թումանեան»:

Վարանդէն իրենց մասնակցութիւնը բերին փոքրիկն Շաքէ Տունոյեան, որ արտասանեց «Հայոց վիշտը», Տիկին Արուսեակ Մալճեան՝ «Մ'իր Թամար», Տիկին Հերմինէ Քէչիչեան զգայուն ձայնով մեներգեց «Վարդը». ժողովուրդը ծափահարութիւններով գնահատեց մասնակցողները, որմէ ետք բարեկամական երեկոյթը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը:

Յաջորդ օր, Մարտ 20-ի յատիկնօրհէն Տիկին Սաֆրազպէկեան այցելեց Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան դպրոցը: Նշակերտները եւ ծնողքները ջերմօրէն ընդունեցան զինք. Փոքրիկները Թումանեանի ղրուագներէն եւ «Մի կաթիլ մեղր»ի թեմադրութենէն քաղուած յատուկ մը ներկայացուցին:

Երեկոյեան ժամը 9-ին քանատեղծին 130-ամեակը նշուեցաւ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մատնճեան» սրահին մէջ. քանատեղծական խումբը դարձեալ խնամուած յատուկ մը ներկայացուց. նաեւ Նայիրի Մանուկեան արտասանեց «Լուսաւորչի կանթեղը»: Արտասանութիւններէն վերջ թառով ընկերացաւ Սերժ Կարսեան:

Յատուկի երկրորդ բաժինին մէջ երգիչ Բիւզանդ Ֆընտըգեան կիթառի ընկերակցութեամբ զեղեցիկ երգեր հրամցուց Յ. Շերազէն, Ս. Կապուտիկեանէն, Սայեաթ Նովայէն եւ ուրիշներէ: Մինչեւ ուշ առեն ներկաները ապրեցան հաճելի ժամեր:

Կիրակի, Մարտ 21-ի կէսօրին, Հայ Մշակոյթի Տան մէկ ճաշասեղանի չուրջ դաշտին տարեցները վայելեցին Թումանեանի 130-ամեակի հանդիսութիւնը, իրենք եւս մասնակցելով յատուկի արտասանութիւններով ու երգերով: Պ. վ. Բաբախեան, Պ. Կոլիչա Ցակոբեան, եւ Պ. Պ. Մանուկեան խանդավառեցին ներկաները: Բիւզանդ Ֆընտըգեան դարձեալ երգեց, իսկ դաշտէն սիրուած «Երեւան» երգչախումբը գլխաւորին երգերով ոգեւորեց ներկաները, մանաւանդ Ցովհ. Թումանեանի «Անոյշ» օփերայէն կտորներով:

Այսպէս եռօրեայ հանդիսութիւնները վերջ գտան նորութիւն մը ըերելով Կրընոպլի եւ վալանսի հայ կեանքին:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ 130-ԱՄԵԱԿԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԵՒ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան բանատեղծական խումբը, գլխաւորութեամբ Մշակոյթի Տան տնօրէն Պ. Աչոտ Ցակոբեանի եւ Ժ. Ֆորէսթիէի, կազմակերպած էր «Հայաստանի զարունը» բանատեղծական ճեռնարկը, նչելու համար Ց. Թումանեանի ծննդեան 130-ամեակը: Այս առթիւ Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տունը մասնաւորապէս հրաւիրած էր Տիկին Իրմա Սաֆրազպէկեանը՝ բանատեղծին թոռնուհին որ նախագահն է Երեւանի «Ցովհ. Թումանեան» տուն-թանգարանին:

Ուրբաթ, Մարտ 19-ին, Կրընոպլի բանատեղծական խումբը, ընկերակցութեամբ Տիկին Սաֆրազպէկեանի, մեկնեցաւ Վալանս, ուր հրաւիրուած էին Վալանսի «Արմենիա» մշակ. ընկերութեան կողմէ:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Պուր-լէ-Վալանսի Մէզոն փուր թուսի մէջ, բազմաթիւ հանդիսականներու, ինչպէս նաեւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւներ՝ Նարեկ Քհնյ. Վարդանեանի ու Անդրանիկ Վրդ. Մալճեանի եւ քաղաքապետարանէն Ալէն Մօրիսի ներկայութեամբ:

Բացման խօսքը արտասանեց Վալանսի Մշակութային Միութեան նախագահը՝ Պ. Գ. Ամիրզայեան, ապա խօսքը տուաւ Տիկին Շաքէ Տունոյեանին որ իր կարգին ներկայացուց օրուան հիւրը եւ Կրընոպլի խումբը:

Ժան Ֆորեսթիէ կարդաց Թումանեանի կենսագրութիւնը Ֆրանսերէնով, որմէ ետք Տիկին Սաֆրազպէկեան նչեց իր մեծհօր կեանքը, մարգասիրական գործունէութիւնը, իր բազմաթիւ գրութիւնները, արարական գործիչին՝ որ աշխատեցաւ Տամատեանի եւ Թէքէեանի կողքին:

Հանդուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Ուաթըրթաունի Ռիճմընթ գերեզմանատունը, քովը իր կնոջ՝ Սրբուհիին, որ երկար տարիներ իր գլխաւոր նեցուկը եւ պաշտպանը եղած էր – իր պահապան հրեշտակը ու մաս կազմած իր համերգներու յայտագիրներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ Ա ՆՑԵԱԼԻ Օ Ր Ե Ր Է Ն

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

– կը զուչակեմ որ ղժբախտ ես այս պահուս, դժուար անցքի մը առջեւն ես, հանդրուան մը, բայց ամէն հանդրուանէ վերջ նամբան կը չարունակուի միշտ: Հոգ մի ընէր, կը վերագտնես հոգեկան խաղաղութիւնդ;

Ու Ալիս գնաց վառեց ելեկտրական լոյսը: Շարունակեց:

– Ի՞նչ կը յուսաս այդ օտար տղոցմէն: Ամուսնութի՞ւն: Դժբախտութեան դուռ կը բացուի ու այս անգամ՝ երկար առեն դժբախտութիւն: Ինչպէ՞ս կրնաս ապրիլ շրջապատուած օտար ազգականներէ, ինչպէս պէս պիտի կրնաս կառավարել եւրոպական ազատ բարքերու վարժուած այր մը:

Աստղիկ էր պատասխանները, կը նայէր իր ընկերուհիին, անակնկալի եկած մէկու մը նման: Ինք քնաւ չէր խորհած ամուսնութեան մասին, ոչ Ֆրանսուայի ոչ մէկուսին հետ: Միայն կը զգար որ հաճելի էր իրեն համար ունենալ անոնցմէ մէկուն կամ միւսին ներկայութիւնը:

Ալիս չէր վերջացուցած իր խօսքը:

– Թերեւս կը կարծես որ ես բոլորովին անզգայ աղջիկ եմ. գործատունը կան տղաք որ պիս ալ կը հետապնդեն, ինչպէս ուրիշ աշխատաւորուհիներ: Կայ մանաւանդ մէկը զոր կը զգամ թէ կրնամ սիրել, բայց կը զեմատրեմ: Թերեւս ի վնաս ինծի: Օր պիտի գայ, քանի մը տարիներ վերջ, որ ոչ ոք պիտի գթայի ինձմով եւ տխրուած պիտի ըլլամ ըսելու՝ «Մնացի առանձին որովհետեւ չուզեցի կեանքս կապել օտարի մը բախտին: Դուն նորէն ստեւելութիւն մը ունիս, կը բնակիս Պուլկարիա՝ ուր պիտի հանդիպիս անկասկած հայ երիտասարդի մը, պիտի սիրես կամ սիրուիս, պիտի ամուսնանաս: Իսկ հոս ո՞վ կայ: Քիւրտերու – Արաբներու քով հասակ նետած որբեր, չափահաս որբեր: Աննտաչ տղաք: Անչուշտ յանցանք չունին: Բայց եւ ինչպէ՛ս կրնամ ապրիլ անմշակ կոպիտ մարդու մը հետ: Բայց չըսիր ինծի թէ ո՞րը կը սիրես, Ֆրանսուան թէ Քրիստոֆը:

– Ոչ ան եւ ոչ միւսը: Աւելի ճիշդ՝ երկուքն ալ: Ալ աւելի ճիշդ՝ դիտե՞ս ինչ, պիտի ուզէի որ երկուքը մտնէին հալոցի մը մէջ եւ դուրս ելնէր ուրիշ մը՝ որ ունենար Ֆրանսուայի հրապոյրը եւ Քրիստոֆի խրոխտ առնականութիւնը. պիտի սիրէի այդ նորը:

– Վիպասաչուութեան մէջ կ'իյնաս աղջիկ· դրականութեան հետեւելուդ վնասները: Ելի՛ր, պառկէ քնացի՛ր որ ինքզինքդ գտնես:

Աստղիկ երկար դարձաւ, դարձաւ ու դարձաւ անկողնին մէջ: Քնացաւ վերջապէս կէս գիշերուան մօտ:

Զեռք մը եկաւ իր վրայ, երկարօրէն չոյեց իր կուրծքը, ափին մէջ առաւ ձախ ստինքը, փայփայեց· դէմք մը ծռեցաւ իր վրայ, շրթները դրաւ իր աչքերուն վրայ ու ըսաւ մեղմիկ·

– Աստղիկ, հանուէ, գնա՛ պահարանին առջեւ, նայէ, մերկ, հայելիին մէջ, տես ինչ գեղեցիկ մարմին ունիս...

Ֆրանսուային ձայնն էր:

Աստղիկ վեր ցատքեց: Ափսոսաց արթընցած ըլլալուն համար: Երազ էր, քրտներ էր:

– Այս տղան քունիս մէջ ալ հանգիստ պիտի չձգէ, ըսաւ բարձրաձայն:

Ալիս կը քնանար չէսեց:

Դուրսը լոյս էր արդէն: Աստղիկ չրջազգեստը առաւ իր վրայ եւ իջաւ պարտէզ: Արեւը սկսած էր լուսաւորել հսկայ եղեւինին գագաթը: Աղջիկը չրջան մը ըրաւ պարտէզին մէջ: Համեղի էր առաւօտեան մաքուր օդը. երկարօրէն չնչեց քանի մը անգամներ; երկու ճնճղուկներ գիրար կը հետապնդէին ծառէ ծառ, ճռուողելով:

Երբ վերադարձաւ տուն, Տիկին Արաքսի խոհանոցն էր արդէն, տղոց նախաճաշը կը պատրաստէր:

– Ի՞նչ կ'ըսես, աղջիկ, ինչո՞ւ կանուխ ելար:

– Կը տաքնայի, Մօրաքոյր, պարտէզ ելայ քիչ մը, այսօր քննութիւն ունիմ:

Տիկին Արաքսի նայեցաւ իր պաշտպանեալին վերէն վար: Դէմքը մատնոդեց զինքը: Աստղիկ քնատ էր, ժժդոյն:

Քանի մը տարիէ ի վեր Տիկին Արաքսի, գիշերը, ամէն արթննալուն, նոյն հարցումը կուտար ինքզինքին՝ «արդեօ՞ք գըրեմ մօրը եւ խնդրեմ որ այս աղջիկը ետ առնէ...»:

Երբ առաւօտուն կանուխ տեսաւ Աստղիկն քնատ դէմքը, «վերէմ պիտի ըլլայ այս աղջիկը» ըսաւ մտովի եւ վերջնական որոշեց գրել:

Երբ տղաքը մեկնեցան եւ ինք մնաց մինակ, Տիկին Արաքսի նստաւ Աստղիկին դրասեղանին առջեւ.

«Սիրելի Սրբուհի, սիրելի քոյրիկ,

Կը վախնամ որ պիտի վշտացնեմ քեզի, բայց երկար մտածեցի եւ ուրիշ ելք չգտայ, յուսամ չես սրդողիր ըսելիքիս համար:

«Ընելիքս սա է. կը խնդրեմ քեզմէ որ խօսիս ամուսինիդ եւ որոշէք մեր սիրասուն Աստղիկը հոդ բերել տալ, ձեր գովառնել ա՛լ:

«Գեղեցիկ աղջիկ դուրս բերեր ես, սիրելի քոյրիկ· մեր մօտ գալէն ի վեր աղջիկդ ալ աւելի աղուորցած է: Տէղիխանլըներ, օտար տղաք կը վխտան չուրջը: Ա՛լ չեմ կրնար կառավարել: Արդէն երկու կէնճ ունիմ գլխուս վրայ, ո՞ր մէկուն հասնիմ, ո՛ր մէկուն խօսք հասկցնեմ: Կ'երեւակայես վիճակս: Կը սպասեմ ամհամրեր ձեր որոշումին:

«Բարեւներ մարդուդ, պաչիկներ քեզի· քոյրդ՝ Արաքսի»

Պատասխանը եկաւ երկու շաբաթ վերջ: Մինչ այդ Աստղիկ չյայղողեցաւ իր քննութիւններուն մէջ: Քանի մը օրեր անկողին մնաց: Բժիշկը եկաւ, բայց բան մը չհասկցաւ: «Հանգիստի պէտք ունի» ըսաւ եւ ուժի դեղ մը տուաւ: Աստղիկ էր ուղեր որ Տիկին Արաքսի եւ ոչ ալ Արամ մօտենար իր անկողինին: Ալիսին դուրդուրանքը եւ խնամքները փարատեցին մասամբ իր տագնապը:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

մէջ չահեկան նամակ մը կայ Ժան – Մարի Միշելի (Գորբէնա) ատրպատրուքիւնը կրող։ Ան կ'ըսէ. – Ֆրանսա պատերազմական թռանդներ կը ծախէ Թուրքիոյ։ Միաժամանակ փարիզ կ'որոշէ չընդհատել Հայերու, դէմ Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին։ Կը թելադրեմ Միլոսեւիչին քանի մը տանեակ օդանաւ եւ թռան ապստրել ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն, պրաւի կուզանք որ մեր զեկավարները պատճառաբանութիւններ կը գտնեն չմիջամտելու համար։ Միթեռան «ձկեց» որ Պոսնիոյ Սերպերը ցեղային մաքրագործում կատարեն։ Ժոսփէն նոյն քաղաքականութիւնը կը տանի Թուրքիոյ հետ։ Ինչպէս Հայերու Ջարդերուն, յետոյ Հրեաներու պարագային, «կ'անդիտանան» ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Քիւրտիստան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ԳՐԵՓՕ, արմատական երեսփոխանը որ սրտի տագնապ մը ունեցած էր Ազգային Ժողովի նիստին, Մարտ 24–ին, չարթնուան մը մահաքունէ ետք, իր մահկանացուն կնքեց Գոչէն հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր։ 68 տարեկան, Լա – Ռոշելի քաղաքապետ, փաստաբան, Մ. Գրեփօ նախարար եղած էր 1981-ին, Միթերանի օրով։

«ՖԻԿԱՌՕ», «Ֆրանս – Սուար» եւ «Փարի – Թըրֆ» լոյս չտեսան Մարտ 31-ին գործադուլի չարժումի մը պատճառաւ, հետեւանք «Ֆրանս – Սուար»ի վաճառքին խորհրդանչական մէկ Ֆրանքի փոխարէն։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Deux «Arméniens» contre l'Arménie

Ապրիլ 24–ին եւ յաջորդ օրն իսկ (Մարտ 30 եւ 31) բոլոր մետիաները կը խօսէին Ֆրանսա – Հայաստան մրցումին մասին։ Զայնափիւռէն կը կրկնուէր (Ֆրանս – էնֆօ) թէ հպարտ ժողովուրդ մըն է, տառապած ժողովուրդ մըն է եւ այդ պատճառաւ հարկ է նկատի առնել իր խաղը, չկարծել որ ամէն բան դիւրին է։ «Ֆրանս – Սուար» երկու էջերու վրայ կ'անդրադառնար խաղին, աւելին՝ խաղացողներուն։ Էրիք Ասատուրեան այս անդամ կը խաղար Հայաստանի խումբին մէջ։ Հարցազրոյցին պատասխանելով, Էրիք Ասատուրեան կ'ըսէր թէ Տատը ծնած է Արեւմտեան Հայաստան, փախած է 1915 ցեղասպանութեան առեն, ընտանիքը հաստատուած է Ալֆորվիլ։ Հայրը ամուսնացած է Ֆրանսուհիի մը հետ եւ ուրեմն ոչ լեզուին ծանօթ է, ոչ ալ մշակոյթին։ Ա. Արսթանեան թելադրած է իրեն որ խաղայ Հայաստան եւ առաջին մրցումը խաղացած է Պելֆասթ։ Նոյն թերթին մէջ, զրոյց մըն ալ կայ Ե. Ճորքայէֆի հետ։ Իրեն համար կարեւոր ժամադրութիւն մըն է։ Սովորաբար, կ'ըսէ երբ Հայաստանի մասին կը խօսուի, միայն իր դժբախտութիւնները ոգեկոչելու համար է՝ 1915–ի ցեղասպանութիւն, 1988–ի երկրաչարժ, այսօր, վերջապէս կարելի է խօսիլ բանի մը մասին որ երազել կուտայ մանուկները, ֆութպոլի մըցում մը կապ մը կը ներկայացնէ։ Ինքզինք Հայաստանի դեսպան կը նկատէ։ Առաջին անգամ Հայաստան պիտի երթայ Սեպտեմբերին, Ֆրանսայի խումբին հետ։ Ֆրանսայի խումբին Քարամպէօ չատ յուզուած է որ կը խաղայ Հայերու դէմ. – «Ժողովուրդ մըն է որ չատ տառապած է։ Յայտնի է Ամնաւուրի երգերուն մէջ, որոնք մեղամաղձոտ են։ Եւ յետոյ, ուրախալի է նոր ազգեր տեսնել ֆութպոլի մէջ։ Հայաստանի համար աղուոր յաղթանակ մըն է»։

«Լը Մոնտ» առաւելաբար կը ծանրանայ Ֆրանսայի խումբին վրայ, չեշտելով իր խորագրին մէջ թէ Ֆրանսա անպատման պէտք է յաղթէ։

Մրցումին օրը, «Փարիզիէն» առաջին էջին վրայ հրատարակած էր Ճորքայէֆի եւ Պօղոսեանի նկարները, սա վերտառութեամբ՝ երկու «Հայեր» (չարկերտը թերթին է) Հայաստանի դէմ։ Ներսի երկու էջերուն վրայ ալ լայն տեղ կուտար Հայերուն, կ'արձագանգէր Ասատուրեանի որ դէմ կ'արտայայտուի մարզիչին՝ Սուրէն Բարսեղեանի եւ կը ապառնայ քաշուիլ խումբէն եթէ չմրցի Ֆրանսայի դէմ։ Չէ մարսած որ վոխարինողներու նատրանին վրայ մնայ երեւան, Ռուսաստանի դէմ խաղին առեն։

Զրոյցներ կան Ճորքայէֆի եւ Պօղոսեանի հետ։ Առաջինը կ'ըսէ թէ այս հանդիպումը դոյութիւն ունենալու ձեւ մըն է Հայաստանի համար, նոյն մակարդակի մարզական վերջին դէպքը՝ 1974–ին էր, Միւնիխ՝ Պայէրն – Երեւանի համար։ Պօղոսեան կը պատմէ իր մեծ հօր՝ Խաչատուրի կեանքը, տեղահանուած 6 տարեկանին։ Ցեղասպանութիւնը դրոշմուած է իր մէջ։

Ամէնէն լայն տեղը կուտար անշուշտ «Էքիփ»։ Կը յիշէր Հայաստանի վերջին 10 խաղերը եւ արդիւնքները։

Երեք հարցումներ արուած էին մարզիչներուն։ Սուրէն Բարսեղեան կարդ մը բացատրութիւններ կուտար խումբին եւ խաղերու ձեւին մասին։ Բարսեղեան, սակայն, մանրամասնութիւններու մէջ չուզեր մտնել ինչ կը վերաբերի այն փոփոխութիւններուն որոնք կատարուած են Ռուսաստանի հետ մրցումէն ի վեր։ Կըրնա՞յ իր խումբը դէմ դնել աշխարհի առաջնութիւններուն։ Բարսեղեան կ'ըսէ թէ հարցումը չատ ծախ կը դրուի եւ ինք կը պատասխանէ՝ «Օր մը տեսանք որ Թուրքիա Գերմանիոյ չաղթեց, կիպրոս անակընկալի բերաւ Սպանիան եւայլն»։

«Լիպերասիոն» ալ, կը խօսէր անշուշտ մրցումին մասին, նկարը հրատարակելով Սարգիս Ճովսկեանի որ պաշտպանութիւնը կ'ապահովէ։ Հայաստանը, կը գրէ, փերուն չէ, միջազգային խաղացողները 300 անդամ նուագ կը չահին քան Ֆրանսայի խումբին խաղացողները։ Բայց, ամէնալու պէտք չունին։ Այս 4–րդ խումբին մէջ, առանց խակական անցեալի, 4–րդ տեղը կը դրաւէ Ռուսաստանէն առաջ։ Խաղացողները երիտասարդներ են։ Ֆրանսական խումբին խաղացողներէն մէկը կը խոստովանի «դիւրին պիտի չըլլայ»։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

RECHERCHE

pour la Maison de Retraite de Montmorency

1) INFIRMIERE PLEIN TEMPS
2) AIDE SOIGNANT(E)

A partir de Juin 1999

Envoyer C.V. à la Maison de Retraite arménienne
44-50, avenue Charles-de-Gaulle
95160 MONTMORENCY

L'ECOLE ARMENIENNE
« *SIAMANTO* »
propose un

diner dansant

Samedi 10 avril de 20 heures à l'aube

En présence de Madame Janine JAMBU
Maire de Bagneux,
Députée des Hauts-de-Seine

Avec la participation de
Marten Yorgantz
et son orchestre

Salle des Fêtes Léo-Ferré
rue Charles-Michels, Bagneux

Avec le bus :

prendre le 188 à la Pte d'Orléans, descendre à l'arrêt «Meuniers».

En voiture :

prendre la RN20 et suivre le panneau «marché de Bagneux»

Réservez vos places auprès de :

Yeghja Chirinian
01 46 65 51 04 (après 19h)
ou 01 45 46 10 11 / 01 46 65 81 53.

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ, ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՋԱՏԿԻ, ԽԹՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ՋԱՏԻԿ.

ՏՕՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՓՐԻՍՏՈՍԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Շաբաթ, Ապրիլ 3

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 4·30–ին։

Ճրագալոյցի խմբման պատարագ ժամը 5·30–ին։

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Կիրակի, Ապրիլ 4

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·15–ին։

Զատկական պատարագ ժամը 10·30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ

Հայոց Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դահակալութեան չորրորդ տարեդարձն է։

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին «Հայրապետական Մաղթանք» կը կատարուի Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի արեւշատութեան համար։

Ի յիշեցումն բարեպաշտ ժողովուրդին։ – Աւանդութիւն է, որ, տարին երկու անիքներով, ժողովուրդը հոգածու դառնայ իր եկեղեցոյն բարգաւաճման եւ առ այդ *Իւղապինի* նուիրատուութեամբ սատարէ անոր բարեզարդման։ Այդ առիթներէն երկրորդը, Ս. Ծնունդէն ետք, Զատկուան տօնն է։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Աւագ Շաբաթ. –

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30։

Կիրակի. –

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ ժամը 10·30։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Աւագ Շաբաթ. –

Ժամերգութիւն ժամը 16, պատարագ ժամը 17։

Կիրակի. –

Ժամերգութիւն ժամը 9·45, պատարագ ժամը 11։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Աւագ Շաբաթ. –

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·30։

Կիրակի. –

Ժամերգութիւն ժամը 9·30, պատարագ ժամը 10·30–ին, պատարագի ընթացքին Հայրապետական Մաղթանք կը կատարուի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Աւագ Շաբաթ. –

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17·30–ին։

Կիրակի. –

Պատարագ ժամը 10·30–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Աւագ Շաբաթ. –

Ժամերգութիւն ժամը 16–ին, ընթերցուածք ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Կիրակի. –

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Ռոն – Ալփի Հայոց

Բազմաճայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Աւագ Շաբաթ. –

Ընթերցուածք ժամը 16·30, պատարագ ժամը 17·15։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կիրակի. –

Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Երգեցողութեամբ՝

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի

Ղեկավարութեամբ՝

Ս. ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ-ի

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Զատիկի տօնին օրը Մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Ճաշկոնախումբը պատարագէն ետք եկեղեցւոյ բակին մէջ կազմակերպած է տօնական չարէքներու ու գունաւոր հաւկիթներու վաճառք։

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Աւագ Շաբաթ. –

Ժամը 17–ին ընթերցուածք, պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Կիրակի. –

Պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ

Կը խնդրուի ըստ աւանդութեան նպաստ ունենալ Իւղապինի նուէրները։

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԱՆ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Աւագ Շաբաթ. –

Ընթերցուածք ժամը 17–ին, պատարագ ժամը 18–ին։

Կիրակի. –

Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

UGAB — MARSEILLE

Colonie de Vacances

Pour la 16e fois l'UGAB organise sa colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
du Vendredi 2 Juillet au Vendredi 23 Juillet

Elle aura lieu cette année comme l'année précédente
à CHAILLOL LA VILLETTE (Hautes-Alpes).

Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3 400 Francs pour 1 enfant
6 200 Francs pour 2 enfants

Pour tous renseignements veuillez contacter l'UGAB au :
327, Bd. Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 22 10 45 — 06 03 74 16 99

★

Pension Familiale de l'U.G.A.B.

du Samedi 24 Juillet (à partir de 14h)
au Samedi 31 Juillet (au matin).

Prix : Pension complète
250 F / jour ((par personne)
1500 F / 7 jours (par personne).

l'U.G.A.B. recrute des *Animateurs — Animatrices* pour sa *Colonie de Vacances* de juillet avec B.A.F.A. complet, envoyer C.V. + photo au :
327, Bd. Michelet — 13009 MARSEILLE

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 2
VENDREDI
2 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԱՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 19·610 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.610

ՔՈՄՈՎՕ

ԳԼԻՆԹՐԸՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՋԱՏԿՈՒԱՆ ԴԱԴԱՐ ՄԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԴԻՄԻ Է ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Գլինթըն ըսպասած չէր Զատկուան զարմը մը չնորհել ամբոխոծութիւններուն ինչպէս թելադրած էին Պապը եւ իտալիա: Ըստ իրեն նման զարմը մը թոյլ կուտայ Միլոսեւիչի որ չարունակէ ցեղային իր մաքրագործումը: Ընդհակառակին, ՕԹԱՆ-ի ուժերը որոշած են սաստկացնել ռմբակոծութիւնները, բայց միտք չունին 3-րդ հանգրուանին անցնելու, այսինքն Պելկրատն ալ ռմբակոծելու:

- Մարտ 31-էն Ապրիլ 1-ի գիշերը ամերիկայի երեք ղինուորներ, որոնք հետախոյզական գործողութիւններու ձեռնարկած էին Մակեդոնիոյ եւ Սերպիոյ սահմանին վրայ, անհետացած էին, հրացանաձգութեան մը բռնուած պէլլալով: Ապրիլ 1-ին, սկսի հեռատեսիլը ցոյց տուած է այդ երեք զինուորները որոնք զերի լինուած են:

- Ֆրանսայի համայնավարները, երեք նախարարներու եւ Ա. քարտուղարին զբաղուրեամբ բուռն կերպով կ'ընդդիմանան այս ռմբակոծութիւններուն: Ի-րենց կը միանայ Ժ. Փ. Շեվէնմանն, Ներքին նախարար, ինչ որ ըսել կուտայ այլին որ պէտք է հրաժարին քանի որ համաձայն չին կառավարութեան վարած քաղաքականութեան: Բայց, համայնավարները քաչուելու միտք չունին: Երբ իրենց կը լիեցնեն Շեվէնմանի խօսքը (1991-ին, երբ Պաշտպանութեան նախարար էր) «նախարար մը կա՛մ բերանը կը պոցէ, կա՛մ կը հրաժարի», Ռ. Հիւ կը պատասխանէ. - «Մենք մեր բերանը կը բանանք եւ կը մնանք»: Պէտք է ըսել որ Շեվէնմանն ալ սարակարծիք է, բայց, այս անգամ չի քաչուիր, որովհետեւ Պաշտպանութեան նախարար չէ այլ՝ Ներքին: Ժոսփէն կը ջանայ մեղմել այս ներքին ընդդիմութիւնները եւ ապահովութիւն տալ որ կառավարութիւնը համերաչխ է: Բայց այնքան ալ համոզիչ չէ: Պէտք է ըսել որ ամէն կողմէ ձայներ կը բարձրանան, դժգոհութիւնը մեծ է, քանի որ զործողութիւնները ձիչդ հակառակ արդիւնքը կուտան եւ այդ արդիւնքն ալ միայն Միլոսեւիչին նպաստաւոր է: Քոսովօն կը պարպուի, անզօհանութիւնը այնպիսի համեմատութիւններու հասած է, որ եւրոպական երկիրները որոշած են միջազգային ժողով մը զումարել մարզադաչիրական հարցերը լուծելու համար, քանի որ Ալպանիայէն սկսեալ, պաղքանիներու առեղծած կացութիւնը ահաւոր ողբերգութիւն մըն է:

- Լուրերը այնքան հակասական են, որ մէկ ժամէն միւսը կը հերքուին ալ: Այսպէս, պարզուեցաւ որ Իպրահիմ Ռուկովա ողջ առողջ է, մինչ կ'ըսուէր թէ վիրաւորուած է: Ինք իսկ հաստատեց որ ողջ կընդունելով յունական հեռատեսիլի թղթակցին հետ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵԻԱՆ ԶԸՆԴՈՒՆԻՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

«Ֆիկարօ» (Ապրիլ 1) կը գրէր քանի մը տողով որ Հայաստանի Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Խոսրով Յարութիւնեան յայտարարած է որ չի կրնար ընդունիլ Ֆրանսայի դիրքը Հայոց ցեղասպանութեան մասին: «Ֆիկարօ» կը յիչեցնէ Հ. Վէտրինի արդարացումը ինչ կը վերաբերի Վերակոյտի օրակարգի արձանագրութեան:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՈՒԱԲԵՐ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ 2-0

Մարտ 31-ի կէսգիշերին, դէպի «Փըրանսայի մարզադաչտ»ը տանող Փարիզի հիւսիսային կայարանէն Եուրոդիսնեյրու եուուզեր մը լեցուցած էր միջոցը: Ամէն տարիքէ, ամէն չրջանակէ հայախօս, թրքախօս, ֆրանսախօս Հայեր կ'երթային զօրակցելու Հայաստանի Ֆութպոլի հաւաքականին որ աչխարհի մեծագոյն ու զեղեցկագոյն մարզադաչտերէն մէկուն վրայ պիտի ճակատէր աչխարհի ախոյեան խումբին հետ: Համատարած ու փոխանցիկ խանդավառութեան մը յորձանքին մէջ ոչ ոք կը նկատէր թէ կայարանէն բաւական քալել պէտք էր մինչեւ մարզադաչտ. նոյնպէս ոչ ոք կ'ուզէր մտածել երկու խումբերուն ուժերու մեծ անհաւասարութեան նման աւելի լուրջ բաներու մասին: Հայաստանի հաւաքականը հասած էր Փարիզ ու ոչինչ կրնար ատկէ աւելի մեծ կարեւորութիւն ներկայացնել: Ո՛չ իսկ խաղին արդիւնքը:

Մարզադաչտին դիտողներու յատկացուած բաժնին մէջ ուր խմբուած էին Հայաստանի խումբին 15 հազար զօրակիցները, որ բացի հազարաւոր դրօչակներէ, պարզեցին նաեւ 16 մեթրնոց հսկայ եռագոյն մը, դհոլը եւ զուռնան, «Հայաստա՛ն» կոչերը, ծափեր, քացադանչութիւններ պահ մը միայն ընդմիջուեցան երբ երկու երկիրներու փառերգները հընչեցին: Ապա մեծ խանդավառութեան պոռթկումի մը մէջ յայտարարուեցաւ որ Շառլ Ազնաւուր պիտի տար խաղին մեկնարկի հարուածը: Ու այդ հարուածով ալ սկսաւ խաղը:

Հայկական խումբին համար, անկասկած, աչխարհի ախոյեաններուն դէմ խաղալու հոգեբանական բեռը ամէնէն ծանրն էր եւ 2-րդ վայրկեանին իսկ Ֆրանսայի նշանակած կէտը կրնար միայն մտահոգիչ ըլլալ. արդարեւ, Հայաստանի պաչտպանողական դիծի մէկ սխալը օգտագործելով եւ գնդակը խլելով, տանտէրերը առաջ կ'անցնէին չնորհիւ ապագ. խումբի նոր անուններէն ու երկրին ախոյեանութեան լաւագոյն ամբարիւռ՝ Վիլթորտի: Ապա, բարեբախտաբար, հայկական խումբը յաջողեցաւ որոշ կազմակերպութիւն մը ձեռք բերել իր խաղին մէջ, աւելի լաւ պաչտպանուելու համար, քանի դրեթէ կարելի չէր ներկայանալ ընդդիմադիրներուն կիսապաչտպան, այս վերջինները յարձակողական և ճնշումի խաղարկութեան պատճառաւ: Կարելի է նոյնիսկ ըսել որ Հայաստան՝ պաչտպանողական, Ֆրանսա՝ յարձակողական այս խաղարկութեան ընթացքին մէջ որոշ հաւասարակչռութիւն մըն ալ հաստատուած էր և մինչ կը սպասուէր որ ազէտալի սկիզբէ մը եռք այդ արդիւնքով կիսափոյտը կ'ապարտի, 45-րդ վայրկեանին, անկիւնային հարուածէ մը որպէս հետեւանք Հայաստան 2-րդ կոլ մը եւս կը ստանար, հակառակ բերդապահ Պերեզովսկիի ջանքերուն, որ անպարկեչօտ կ'ըլլար չյիչել, արդիւնքին սահմանափակման գլխաւոր դերակատարն էր հայկական կազմին մէջ:

Բ. կիսախաղը ունեցաւ նոյն յատկանիչը. այս անգամ սակայն, հայկական պաչտպանողական դիծը աւելի ուչագիր, տեղի չտուաւ Ֆրանսայի յարձակողականներուն՝ հետզհետէ աւելի յոգնած անընդհատ յարձակումներէն եւ արդիւնքը մըտց անխուսափ: Քաջալերական էր նաեւ նկատել որ հայ մարզիկները փիղիքապէս նոյնքան եւ թերեւս նոյնիսկ աւելի գիմացան քան Ֆրանսացի իրենց մրցակիցները, եւ առոր լաւագոյն ապացոյցն էին վերջին վայրկեաններու հայկական յարձակումները, որոնք ամբողջ մըրցումի երկայնքին հազուագիպ էին:

Պատուարեր պարտութիւն մը՝ այո՛, իր արդիւնքով, ճիշդ է, աչխարհի ախոյեաններուն դէմ, բայց եւ այնպէս թերեւս լաւ կ'ըլլայ մտածել նաեւ աւելի համարձակ խազարկութիւն մը պարզացնելու մասին, առանց որուն դժուար կ'ըլլայ յառաջդիմել Ֆութպոլի միջազգային ասպարէզին մէջ եւ կը ստիպուինք գոհանալ պատուարեր պարտութիւններով:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EQUIPE»

(1er Avril)

Թերթին աչխատակիցը՝ Ժան - Քրիստոֆ Պասթեաք «Գովելի մտադրութիւններ» խորագրին տակ կ'անդրադառնայ Հայերու խաղին: Կը խօսի առաւելաբար բերդապահին՝ Պերեզովսկիի մասին որ Ֆրանսական առաջին կէտէն եաք, դադց որ դէչ ակսաւ, բայց, խաղին վերջաւորութեան քանի մը վայրկեան արարքներ ունեցաւ: Յօդուածագիրը կը խօսի նաեւ Վարդանեանի, Շախկելտեանի, Միքայէլեանի եւ Սարգսեանի մասին:

***

Խաղին մասին, Հայաստանի խումբին մարզիչը՝ Սուրէն Բարսեղեան յայտարարած է. - «Արդիւնքը տրամաբանական է եւ կը շնորհաւորեմ Ֆրանսան եւ Ռոժէ Լըմերը իրենց յաղթանակին համար: Սկիզբին զգալի էր որ Ֆրանսացիները, ծանօթ Ուկրանիոյ արդիւնքին, յատկապէս շարժառիթներ ունէին լաւ խաղալու: Ինչ կը վերաբերի մեզի, համեմատաբար լաւ խաղացինք, արժանի ձղանք, կը խորհիմ, մեզմէ ապասուածին: Եւ եթէ, առայժմ, պէտք է յգոհանանք գովեստներով եւ վարկի յաջողութիւններով, գիտեմ որ, օր մը, հայկական ֆութպոլը պիտի կարենայ աւելի բարձր յաւակնութիւններ ունենալ եւ պայքարիլ դասատրման համար: Բայց, հոս, այս իրիկուն, ոչինչ կար ընելիք Ֆրանսացիներուն դիմաց, որոնք թէ՛ թէքնիք են եւ լաւ պատրաստուած եւ շատ զօրաւոր պաշտպանութիւն մը ունին: Գալով Ասատուրեանին, եթէ չառի, պատճառն այն է որ միւս յարձակողներս աւելի լաւ կը գտնեմ»:

***

Թերթը նաեւ դնահատման թիւեր կը չընորհէ: Հայ խաղացողներու պատկերը հետեւեալն է. - Պերեզովսկի 6·5, Ասատուրեան 5·5, Վարդանեան 5·5, Յովսէփեան 4·5, Սուքիասեան (խմբապետ) 5·5, Յովհաննիսեան 5, Պետրոսեան 5·5, Ոսկանեան 4·5, Շախկեյտեան 5, Սարգսեան 5, Միքայէլեան 5:

Ֆրանսական խումբին մէջ լաւագոյն նիչը՝ 7 ստացած է Պոդոսեան, Վիլթորտի հետ:

***

«Ֆրանս 1» կայանէն, մրցումը մեկնաբանողները մասնաւորապէս դժուարացան Մկրտչեանի անունը արտասանելու համար եւ Թիէրի Ռոլան թելադրեց սկիզբի Մ·ը ընդել ու միայն Կրաչեան ըսել, աւելցնելով՝ «Տիկին Կրաչեան չատ անուչիկ կին մըն է, չի՛ նեղուիր»···:

***

Նոյն օրուան, 4-րդ խումբի մրցումներու արդիւնքներն էին. - Ռուսաստան - Անտորա 6 - 1, Ուկրանիա - Իսլանտա 1 - 1:

Դասաւորումն է· - Ֆրանսա 11 կէտ, Ուկրանիա 11, Իսլանտա 9, Ռուսաստան 6, Հայաստան 4, Անտորա 0:

Յունիս 5-ին Հայաստան կը մրցի Իսլանտայի հետ (այս վերջնոյն դաչտին վրայ) եւ Յունիս 9-ին կը հիւրընկալէ Ուկրանիան:

Երթի մրցումները վերջացած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մարտ 31, Զորեքչարթի առաւօտ Լիւթէխա պանդոկին մէկ սրահին մէջ հանդիսաւոր նիստով մը տեղի ունեցաւ Հայաստան - Սփիւռք համաժողովին նախապատրաստական առաջին խորհրդաժողովը: Հանդիսաւորութեան դլխաւոր հիմերն էին երկխօսութեան անկեղծ փափաքով հանդիպումին վերածած երկու կողմերու ներկայացուցչական լուրջ մակարդակը, լոզունգայինը և վերջով մէկդի դնելու խնդասուութիւնը եւ յաջողութեան անվերապահ փափաքը:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի, բաղկացած էր ԼՂՀ Արտաքին Գործերու փոխ - նախարար Ա. Ղուլեանէ, Եւրոպայի երկիրներու Հայաստանի դեսպաններէն, Հիմնադրամի մի անօրէն Վ. Տէր - Ղեւոնդեանէ, Օ - էս - Սի - Ը-ի, Եւրոպայի Միութեան մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչներէն, նախարարի աչխատակազմի պետավարէն եւ երեսփոխանէ մը, իսկ սրահը լեցուցած բազմութիւնը խմբած էր Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի կրօնական դասու ներկայացուցիչները, Գերմանիայէն, Յունաստանէն, Պելճիայէն, Իտալիայէն, Զուիցերիայէն, Աւստրիայէն հայկական միութիւններու, կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներ, մտաւորականներ, եւ այլն:

Հայաստանի Ֆրանսայի նոր դեսպան է· Նալպանտեանի ողջոյնի խօսքէն եաք հակիրճ եղյթ մը ունեցաւ Ազգային Ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեան: Ան չեչտեց ձեռնարկին բացառիկ նչանակութիւնն ու կարեւորութիւնը. քանի թէ ան կարելի եղած էր չնորհիւ Հայաստանի մէջ արձանագրուած վերջին փոփոխութիւններուն: Ուրախութիւն յայտնեց Եւրոպահայ լրոլոր հոսանքներուն ներկայացուցիչներուն մէկտեղումին դոր մեծ նուաճում ու յետագայ ձեռքբերումներու դրական նկատեց: Ըսելէ եաք թէ ինք կ'արտայայտէ Ազգային Ժողովին եթէ ոչ ամբողջական, բայց անպայման չմխչմխիչ մեծամասնութեան կարծիքը, յետագայ յաջողութեան պայմանաւորում նկատեց միասնական գործունէութիւնը:

Բուսական ծաղկեայ եղյթ մը ունեցաւ Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, բացատրելով համաժողովին անհրաժեչտութիւնը, ներկայի պայմաններուն ձեռնտու բնոյթը, Սփիւռքի մէջ դոյացած որոչ յուսախաբութիւն մը զարմանալու նպատակը եւ որ ամէնէն կարեւորն է՝ համազգային գործակցութեան հիմ ստեղծելու անհրաժեչտութիւնը որպէս յառաջիկայ գլխաւոր երաչխիք:

Ապա օրակարգի չորս կէտեր ճչդելով - կազմակերպչական, օրակարգ, համաժողովի բովանդակութեան հարց, ներկայացուցչական չման մարմիններու ստեղծում - բացառ երկխօսութիւնը: Եւրոպայի երկիրներէ ժամանած ներկայացուցիչներու բազմաթիւ ու բազմարնոյթ հարցումներով ուրուագծուեցաւ մտահոգութիւններու, փափաքներու չրջանակ մը որ վստահաբար սեպտեմբերեան համաժողովին համար ուղեցոյցի որոչ դեր մը կրնայ կատարել, լուրջ նկատառումի պարագային:

Շուրջ երեք ժամուան լեցուն հանդիպումի մըն էր ուր գործակցութեան անկեղծ փափաքի տրամադրութիւն յայտնուեցաւ երկու կողմէն ալ: Անկախութեան Ա. տասնամեակին զոյացած յուսախաբութիւններէն եաք մաղթելի է որ այդ տրամադրութիւնը վերածուի մնայուն լաւատեսութեան:

(Այս մասին մանրամասն թղթակցութիւն մը կը հրատարակենք յետագային):

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՍԵՄԻՆ ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԱՅՆՔԸ՝ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսայի ընկերութեան մէջ հայ համայնքի թիւը կը գնահատուի 350·000 հոգի: Իսկ այս չընչնակի մէջ, ինչ որ ծրագրուած եւ ընդունուած կանոններ չկան հայ ազգային, ուրկէ ճիշդ կ'ըլլայ խօսել՝ ազգագրային, ըմբռնողութեան շուրջ, որոնց վրայ, ըսենք, հաստատուած մէկ կանոնադրութիւն մը կառավարէր ամբողջ հասարակութիւնը:

Ի տարբերութիւն բառարանային սահմանումին, Ֆրանսահայ համայնքը՝ ցեղային, տոհմային, լեզուական, մշակութային, ներքին վարչական, դաստակարգային, կրօնական հիմունքով խմբաւորում մը չէ երկրի բնակիչներուն միջեւ: Համարկուած համայնք մըն է: Ըստ երեւոյթին, համարկուած համայնք մը ներքին կեդրոնական վարչութեամբ, կառավարուի չէ իրրեւ ամբողջական հաստուած մը: Այն՝ առաւելարար ենթահաստուածներու ամբողջութիւն մըն է: Գրած ենք արդէն ակռ առաջ թէ Ֆրանսահայ համայնքը ընկերակցութիւններու կամ կազմակերպութիւններու հաւաքածոյ մըն է աւելի, քան թէ ամբողջական հաստուած մը Ֆրանսայի ընկերութեան կամ ասոր ընդհանուր միջավայրին մէջ: Կազմակերպութիւններ կամ միութիւններ ընդհանուր ներ - ազգային կառոյց ստեղծելու դաղափարը յղացած չեն բնաւ, անոնք առաւելարար մտահոգութիւնը ունեցած են զօրացնելու իրենց իսկ կազմակերպութեան իշխանութիւնը:

Քրիստոնէական վարդապետութիւնը ուսնեալով ներուժը «համայնք» հասկացողութիւն կերտելու, եկեղեցին պահ մը փորձած է ատիկա Պալաքեան Սրբազանի օրով, բայց ան ալ չէ յաջողած վանդրան պատճառներով: Պատճառները, ըստ մեզի, թէ՛ արտաքին եւ թէ՛ ներքին հաւասարապէս:

Ֆրանսահայոց 70 տարուան վիճակը, կարելի է նմանցնել, հին նախարարական տուներուն, ինչպէս անոնց մօտ, հոս ալ՝ միութիւնները իրարու հետ մրցակցած են, քան թէ պայքարած յանուն կեդրոնական վարչաձեւի մը: Միամտութիւն պիտի ըլլար անշուշտ, ըսել թէ, Ֆրանսայի հայկական ընկերութիւնը հիմնուած է տեսակ մը նէօ - ֆէոտալական սիսթեմի մը վրայ. այս զուգահեռը պարզապէս անոր համար, որ նկարագրի հեռաւոր նմանութիւններ կը տեսնուին:

Փորձառութիւնը ցոր ապրեցաւ համարկուած համայնքի հաւաքականութիւնը Ֆրանսայի մէջ, ապացուցեց այն՝ որ հասարակութիւնը չկրցաւ ժառանգել ազգադրական ասպնդը՝ ցեղային, լեզուական, մշակութային եւ այլ, եւ չարունակել ապրեցնել զայն իր առօրեայ պատմութեան մէջ: Ասպնդը իրրեւ անցեալի հարստութիւն միայն, մնաց սեփականութիւնը միութիւններու: Սահմանափակուեցաւ միութենական չրջանակի մէջ, թանկարժէք առարկայի մը պէս պահուած եւ ցուցադրելի:

Մինք չունինք ընկերաբանական ուսումնասիրութիւն կատարելու Ֆրանսահայ համայնքի մասին; Այս գրութիւնը գրելով չենք ձգտիր պատճառներ ուսումնասիրելու, դատողութիւններ կատարելու, լուծումներ առաջարկելու, այլ կ'ուզենք չարագրել, կարելի եղածին չափ տեղեկագրային բնութեամբ չոր իրականութիւնը, ճանչնալու համար, ինչպէս ըսինք ակիզբը, եկեղեցիներու իրավիճակը այնպէս ինչպէս որ կայ:

ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԷՋ

Համարկուած համայնքի մը անդամներուն կրօնական ընկալումն ալ փոխուած է, քանի որ, ինչպէս քիչ առաջ ըսինք, հաւատքականութիւնը այս մարդին մէջն ալ չկրցաւ ժառանգել աւանդը: Հանրապետական արժէքներու մշակոյթով դաստիարակուած հայ Ֆրանսացիին կամ Ֆրանսացի հայուն հոգեւոր կեանքին մէջ այլեւս տեղ չունին հայ եկեղեցւոյ ասոնները. «Վարդանանց», «Թարգմանչաց», «Գրիգոր – Լուսաւորիչ» եւ միւս բոլորը: Անոնք կը յարգուին այլեւս եկեղեցւոյ չատ նեղ չրջանակի մէջ միայն:

Երբ կ'ըսենք՝ «կրօնական ընկալումն ալ փոխուած է», այդ չի նշանակեր թէ նոր մտայղացքներ կան: Պարզապէս գործունէութիւն ունին յարաբերութեան նոր եղանակներ եկեղեցւոյ եւ ընդհանրապէս հոգեւոր կեանքի հետ: Այդ յարաբերութիւններն են որ կը դրսեւորեն կրօնական կամ հոգեւոր կեանքի հասարակական այսօրուան ըմբռնումը:

Պատկերացում տալու համար մեր օրերու հաւատացեալի ըմբռնած հոգեւոր կեանքի մասին, չարագրանքիս ընթացքին քաղուածաբար պիտի բերենք չատ սովորական օրինակներ, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ գաղափար մը կազմել թէ եկեղեցին համայնքի մէջ որքա՜ն կղզիացած մխուրի մը վերածուած է, երբ ան իր կոչմամբ առաքելութիւնն ունի ընդհանրական դեր կատարելու գաղութի կեանքին ներս:

Ահա սովորական օրինակ մը եկեղեցւոյ վերաբերեալ հասարակութեան պատկերացումներէն մէկը: Շատեր՝ «եկեղեցի» ըսելով կը հասկնան ճարտարապետական յատուկ ոճով շինուածք մը, որ զմբեթ կ'ունենայ, խորան, եւայլն: Ուրիշներու մտքին մէջ «եկեղեցի»ն կրօնական հաստատութիւն մըն է, ուր կան եկեղեցականներ որոնք ծէս կը կատարեն, վարչական մարմին մըն ալ՝ որ կը պրաղի անհեսականի գործեր վարելով: Սխալ չեն այս պատկերացումները: Հաստատութեան հետ առնուած յարաբերութեան եղանակէն կը բացայայտուի սակայն այն՝ որ հասարակութիւնը ամբողջական պատկերացում չունի «եկեղեցի» բառի սահմանումին:

Հաւատացեալներու կողմէ առնուած յարաբերութիւնը եկեղեցւոյ հետ բնաւ տարբերութիւն չունի կրթական հաստատութեան մը հետ առնուած յարաբերութենէն: Անոնք նորապսակ զոյգի մը պարտան՝ ամէնէն պարզ օրինակը, որոնք ընտանեկան նոր բոյն կը կազմեն, զաւակ կ'ունենան, եւայլն: Երբ իրենց զաւակը դպրոց երթալու տարիքին հասնի, այն ժամանակ միայն կը սկսին յարաբերութեան մէջ մտնելու իրենց թաղի դպրոցին հետ. մինչ այդ չէին յիշեր անգամ որ թաղին մէջ վարժարան մը կար: Տարիներ վերջ երբ զաւակը կրթական ընթացքը կ'աւարտէ, ապա ընտանիքը նախկինին պէս կը կարէ իր յարաբերութիւնը դպրոցին հետ: Այսպէս ալ եկեղեցւոյ հետ: Երբ զաւակ մը կայ որ պիտի մկրտուի, կամ երիտասարդ մը պիտի ամուսնանայ, եկեղեցւոյ հետ յարաբերութիւնը կը սկսի այդ առթիւ, եւ խորհուրդի կատարութենէն ետք յարաբերութիւններն ալ կը դադրին: Ահա՛ թ՞ոյլ կ'ապացուցէ: Կ'ապացուցէ այն որ քրիստոնեայ մկրտեալ Հայը ինքզինք չի զգար իրրեւ մէկ մասնիկը, մէկ կենդանի վէմը այն հաւատքականութեան որուն անունն է «Եկեղեցի» յունարէնով, թէ ի՛նք պէտք է ամէն կիրակի ներկայ գտնուի Աստուծոյ հրաւիրած սուրբ ճաշին, սուրբ սեղանին: Որովհետեւ երբ «եկեղեցի» կ'ըսենք Աստուծոյ Սուրբ սեղանին չուրջ ժողովուած հաւատացեալներու խումբն է՝ հաւատքականութիւնը, որ կը մասնակցի Աստուծոյ խօսքը տարածելու առաքելութեան: Հետեւաբար «եկեղեցի» բառի սահմանումին ամբողջական պատկերացումը պէտք է տեսնել այդ ժողովումին մէջ նախ եւ առաջ:

Ուրիշ հասարակ օրինակներ չեն պակսիր եւս: Ամէն տարի Զատկուան տօնին կը տեսնենք ծնողներ որոնք իրենց զաւակները կը պատրաստեն առաջին անգամ Սուրբ Հաղորդութեան: Ասոնք ալ ընտանեկան կեանքի մէջ կը մտնեն եկեղեցւոյ հետ յարաբերութեան մէջ: Ամէն տարի Սուրբ Ծնունդի

նաշնորհումները չքացած են, այսօր հրկիզին մէջ որոշ այլ առանձնաշնորհումներ գոյութիւն ունին:

Այլ հարց մը կայ որ ազատութեան կը վերաբերի, մանաւանդ այն մէկը որ կը նորնուի ընդդիմադիրներուն: Ցեղասպանութեան լոգունգներէն մէկը ազատութեան կը վերաբերէր: Դժբախտաբար այդ լոգունգները մէկը ազատութեան իրագործութիւններ, ինչպէս Ի. րաքի հետ պատերազմը եւ ահաբեկչական արարքներ, սկիզբէն իսկ առեղծեցին մըթնոլորտ մը որ մեզի թոյլ չտուաւ ազատութիւնը փոքածարկելու, Քառիվար կ'ըսէ: Ազատութիւնը, օրէնքի ծիրին մէջ, անհատի մը խօսելն էր, նոյն ատեն վըստահ ըլլալով որ իր իրաւունքները պիտի վերանգնէր: Պաչտօնական հաստատութիւնները, ըլլան անոնք ձախնասիրութեան հետաքննիչ, առաջնակարգ դեր խաղացին բանական մթնոլորտի մը առեղծման մէջ, հակառակ իսլամի սկզբունքներուն: Ընկերութեան պաչտօնական բեմերը, ինչպէս նաեւ, փոխանակ սէրոյ պատգամը տարածելու, անոր հակառակ ուղղութեամբ օգտագործուեցան: Եթէ այս վերջին երկու տարիներու փոքածութիւնը ապրած չըլլայինք, Քառիվար դիտել կուտայ, պարտաւորութեան տակ պիտի գտնուին խոստանալու թէ այս քննութեան մէջ ձախողած են:

Միւս կողմէ, իսլամական յեղափոխութիւնը երկու ուղղութիւններով յատկանչուեցաւ, ինչ կը վերաբերի ատանդական արժէքներու տարածման եւ արդիականութեան ուղղութեամբ բացուելու: Ըստ Քառիվարի, ոմանք կը խորհին որ արդիականութեան ձեռք բերած նուաճումները կրնան կրօնքին կողմէ օգտագործուիլ: Անոնք կը հաւատան թէ կրնայ ձեւով մը փոխ-յարաբերում գոյութիւն ունենալ մէկ կողմէ իսլամական Իրանի եւ միւս կողմէ արեւմտեան մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան արդի ձեւին միջեւ: Այս փոխ-յարաբերումը ոչ մէկ իմաստով կընդունակէ իսլամական արժէքները զըրժելու: Սակայն, պէտք է ճարտարարուեստը զարգացնել, երկրագործութիւնը արդիականացնել: Այլ մարզերու մէկ նաեւ, ինչպէս մարդկային դիմադրութիւնները եւ իմաստասիրութիւնը, չատ բան ունինք սորվելիք, կը յարէ Քառիվար:

Իսկ ուրիշներու համար, կրօնական արժէքները չեն փոխուիր եւ նոյնը կը մնան բոլոր ժամանակներուն...: Իսկութեամբ, այս ուղղութեան գլխաւոր սխալը, Քառիվար կը մատնանչէ, կը կայանայ հին օրէնքները պարտադրելուն մէկ եւ, ժամանակակից տուեալներէ անոնց հեռու մնալը, կը հաստատէ այն գաղափարը թէ կրօնքը անկարող է այսօրուան հարցերը վարելու: Ոմանք կը կարծեն թէ կրնան անցեալի կենցաղին կանոնները պարտադրել, զանոնք աւանդութիւն կոչելով: Պէտք չէ մոռնալ որ այդ աւանդութիւնները կրօնական ծիրին մէջ չեն իյնար: Ուստի, ոչ մէկ պատճառ կայ զանոնք յարգելու:

Այսօր, իսլամական յեղափոխութիւնը կարգ մը հիմնական հարցերու եւ մարտահրաւէրներու դէմ յանդիման կը գտնուի: Այս իմաստով, պէտք է գիտնալ թէ ինքնութիւնը տնօրինելու համար որքանով կարիքը կայ առարկայականութեան եւ մարդկային փորձառութիւններուն եւ թէ ի՞նչ աստիճանի կրօնքը անոր մէջ բան ունի: Քառիվար կ'ըսէ թէ ոմանք, կրօնական դրութիւններուն մէջ պատասխաններ չգտնելով, ընկերութեան կը պարտադրեն իրենց սահմանափակ ըմբռնումը՝ կրօնքի անունով: Կայ նաեւ դիմադրութիւն մը ժողովրդային հունի մը վրայ հիմնուած կրօնական քաղաքական համակարգի մը եւ մենատիրութեան մը դէմ, որ կը տարածուի որոշ ըմբռնումի մը վրայ հիմնուելով եւ կրօնքի անունով: Ըմբռնում մը որ մարդոց կ'արգիլէ հանրային մարզին միջամտելու եւ յանախնելով որ այս մէկը կրօնքը մեկնաբանողներուն պատասխանատուութիւնն է, որոնք յատուկ առաքելութիւն մը ունին Աստուծոյ կողմէ իրենց չնորհուած: Այս հիմնապաշտութեան դէմ կայ մտածման այլ ուղղութիւն մը որ հակասութիւն չի տեսներ մարդոց քնական իրաւունքներուն եւ կրօնական նախապրեալներուն միջեւ:

Այսօր, Քառիվար կ'եզրակացնէ, կրօնքը խաթարուած է քաղաքականութեամբ: Կրնանք ըսել որ քաղաքական համակարգը եւ կրօնականը հարկ է իրարմէ անջատել, ինչ որ արդէք մը չի հանդիսանար որ կրօնքը քաղաքականութիւնը գնահ եւ սահմանադանցումները եւ սխալները:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 25, երեկոյեան, Հռոմի պապ գաղութը ընթրիք մը սարքեց ի պատիւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Ռոպէրը Քոչարեանին: Ներկայ էին աւելի քան 150 Հայեր, եկած նաեւ՝ Իտալիոյ այլ քաղաքներէն, ու նաեւ՝ արտասահմանէն, Լիբանանէն, Ֆրանսայէն եւ Ամերիկայէն: Անոնք ուրախութիւնն ունեցան մօտիկէն ընթրելու իրենց Նախագահին հետ:

Պատուոյ սեղանին, նախագահ՝ Քոչարեանին քով տեղ գրաւած էր իր կողակիցը Տիկին Քոչարեան, Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Պապապարեան Կաթողիկոս պատրիարքը, Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շուռյեան, Ս. Աթոռի մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Արմէն Սարգսեան եւ կողակիցը: Ընթրիքին հրաւիրուած էր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա. սակայն իր առողջութեան հանգնալի պատճառաւ, չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ, սակայն, ղրկեց իր վեց հոգինոց պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի: Իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը կը ներկայացնէր Արտաւազդ Արք. Թրթռեան:

Ընթրիքին սկիզբը, հայրենի նախագահին քով տեղ գրաւած էր իր կողակիցը Տիկին Քոչարեան, Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Պապապարեան Կաթողիկոս պատրիարքը, Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շուռյեան, Ս. Աթոռի մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Արմէն Սարգսեան եւ կողակիցը: Ընթրիքին հրաւիրուած էր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա. սակայն իր առողջութեան հանգնալի պատճառաւ, չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ, սակայն, ղրկեց իր վեց հոգինոց պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի: Իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը կը ներկայացնէր Արտաւազդ Արք. Թրթռեան:

Ընթրիքին սկիզբը, հայրենի նախագահին քով տեղ գրաւած էր իր կողակիցը Տիկին Քոչարեան, Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Պապապարեան Կաթողիկոս պատրիարքը, Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շուռյեան, Ս. Աթոռի մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Արմէն Սարգսեան եւ կողակիցը: Ընթրիքին հրաւիրուած էր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա. սակայն իր առողջութեան հանգնալի պատճառաւ, չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ, սակայն, ղրկեց իր վեց հոգինոց պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի: Իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը կը ներկայացնէր Արտաւազդ Արք. Թրթռեան:

Ընթրիքին սկիզբը, հայրենի նախագահին քով տեղ գրաւած էր իր կողակիցը Տիկին Քոչարեան, Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Պապապարեան Կաթողիկոս պատրիարքը, Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շուռյեան, Ս. Աթոռի մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Արմէն Սարգսեան եւ կողակիցը: Ընթրիքին հրաւիրուած էր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա. սակայն իր առողջութեան հանգնալի պատճառաւ, չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ, սակայն, ղրկեց իր վեց հոգինոց պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի: Իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը կը ներկայացնէր Արտաւազդ Արք. Թրթռեան:

Ընթրիքին սկիզբը, հայրենի նախագահին քով տեղ գրաւած էր իր կողակիցը Տիկին Քոչարեան, Յովհաննէս Պետրոս ԺԸ. Պապապարեան Կաթողիկոս պատրիարքը, Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շուռյեան, Ս. Աթոռի մօտ Հայաստանի դեսպան՝ Արմէն Սարգսեան եւ կողակիցը: Ընթրիքին հրաւիրուած էր նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա. սակայն իր առողջութեան հանգնալի պատճառաւ, չկարողացաւ ներկայ գտնուիլ, սակայն, ղրկեց իր վեց հոգինոց պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեանի: Իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը կը ներկայացնէր Արտաւազդ Արք. Թրթռեան:

«Մեր ներկայութիւնը յաւիտենական քաղաքին մէջ, չարունակութիւնն է այն ներկայութեան, որ սկսաւ մեր գոյութեան առաջին դարերէն մինչեւ այսօր: Ասոնք կ'ուսումնասիրենք, անպակաս մը եւս չնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք մեզ պատասխանեցին իրենց ներկայութեամբ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով աստարեցին այս հանդիպումին կազմակերպութեան եւ յաջողութեան: Կեցցէ Հայաստանը, կեցցէ Իտալիան, կեցցէ հայ ժողովուրդն ու հայ եկեղեցին, կեցցէ մեր նախագահը, բարի եկած էք»:

Ապա խօսք առաւ Հռոմի հայ գաղութի երիտասարդ ու եռանդուն փոխ - նախագահ Պ. Ռոպէրը Աթթարեան, որուն նախագահին ուղղած խօսքը ղեկավարուցիչ եղաւ ներկաներուն համար, քանի՝ Հռոմ պտնուող նախագահին անձին մէջ պատկերացուց Սփիւռքի ու Մայր Հայրենիքի միացումը: Ան ըսաւ ի մէջ այլոց. –

«Թոյլ տուէք որ իմ կարգին ալ յանուն Հռոմի հայ գաղութի յանձնախումբին բոլորիդ բարի գալուստ մաղթանքներս փոխանցեմ: Այս երեկոյ մեծ փափաքն ունինք որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն Գարեգին Ա. եւս մեր մէջ գտնուէր, սակայն իր առողջական վիճակը չներեց: Մենք բոլորս անհամբեր սպասող ենք իր չուտափոյթ առողջութեան համար եւ այս պահուն հոգւով ու սրտով միացած իրեն ինչպէս վստահ եմ ինքն ալ մեզի: Ասոնք կ'ամենեմ պարզապէս չնորհակալութիւն յայտնելու ձեզի բոլորիդ մի առ մի հեռուէն եւ մօտիկէն եկող օտար այս ճաչարանի յարկին տակ միացող ու Հայու գոյութիւնը վաստող այս փունջ մը հայրենիքի զաւակներուդ: Թոյլ տուէք ի վերջոյ որ նաեւ յատուկ չնորհակալութիւն յայտնեմ Լեւոնեան վարժարանին որ միշտ դարերէ ի վեր թիկունք կանգնեցաւ հայ պանդուխտին եւ չնորհիւ անոր է որ այսօր Հռոմի մէջ հայ գաղութ մը ստեղծուած է եւ կը ջանայ ամէն միջոց գործածել հայապահպանման ի խնդիր»:

Հուսկ խօսեցաւ Նախագահ Քոչարեան «ցած ձայնով» քանի բարձրաձայն խօսողները ընդհանրապէս նուազ ունկնդիրներ կ'ունենան: Ան խօսեցաւ պարզ ոճով, հասկնալի, սրտանց, անկեղծ, մտերիմ այնպէս ինչպէս որ իրմէ կը սպասէր Հռոմի հայ գաղութը եւ բոլոր ներկաները, նախագահը եզրափակեց իր խօսքը սա նախադասութեամբ. «Ապահով եղէք, Հայաստան լաւ ձեռքերու մէջ է» ի դէպ անկարելի է չյիշել Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութիւնը որ դրկեթէ ամբողջութեամբ ներկայ էր ընթրիքին, ընդ որս Լեւոնեան Հայ Վարժարանի մեծաւորը դերապայծառ Եղիա Վրդ. Եղիայեան որ իր վեհանձն գործակցութիւնը չէ դադար Հռոմի Հայ գաղութին: Ու նաեւ Վիէննայի ու Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու արբեհայրերը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԱՆԻՇԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԼ ԿԸ ԿԵՂՅՈՒԻ

Հայաստանի դրամանիշին չրջանառութեան մտած օրէն մինչեւ այսօր Կեդրոնական դրամատունը չուրջ 1 միլիոն արժէքով կեղծ դրամներու դոյութիւն ստուգած է: Վերջերս երեւոյթը չեչտուած է, յատկապէս հինգ - հազարնոց թղթադրամներու կեղծումով: Այնպէս կը թուի որ ամէնէն չատ կեղծուողները հինգհազարնոց թղթադրամներն են, թայց կան նաեւ կեղծ հազարնոցներ եւ 500-նոցներ:

Հայաստանի մէջ դրամ կեղծելու հիմնական միջոցները պատճէնահան գործիքներն են ու համակարգիչները: Ինչպէս կը գրէ նիւթին մասին Գայանէ Մուկոյեան («Ազգ», Մարտ 18), որքան կ'արդիականանայ երկիր մտնող համակարգիչներու թէքնիք մակարդակը, այնքան կը դիւրանայ դրամանիշներուն գործը:

Կեղծուած թղթադրամներէն 500-նոցները կը պատրաստուին ամէնէն պարզունակ ձեւով. այսինքն՝ ուղղակի պատճէնահանման դունաւոր գործիքներով, կամ դունաւոր տպիչ ունեցող համակարգիչներով: Որպէս նախանիշ կը գործածուի սովորական թուղթը, թէեւ աւելի բարակ է: Հինգհազարնոցները կը կեղծուին աւելի բարձր մակարդակով: Օրինակ, անոնց թուղթը կը պատրաստուի յատուկ ձեւով:

*
**

ԱՆՏԱՌԱՑԻՆ ԵՒ ՋՐԱՑԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Դեկտեմբերի մէջ Մարտ 25 – 27 թնապատհութեան նուիրուած սեմինար մը տեղի ունեցած է: Մեծն Բրիտանիայէն նիւթին մասնագէտ Ալէքս Գերպին որ գլխաւորած է ձեռնարկը, խօսած է Հայաստանի անտառներու ցաւալի կացութեան մասին: Ան յայտած է թէ 1991 – 1995 թուականներուն երկիրը կորսնցուցած է անտառային հարստութեան 20%-ը. այդ պատճառով ալ հողային չատ տարածքներ քայքայուած են եւ չուրէ զրկուած: Երկրին օդային ապականութեան 90 – 95%-ն ալ հեռեւանք է քիմիական նիւթերու եւ ծանր մետաղներու արտանետումներուն:

Նոյն սեմինարին հոլանտացի մասնագէտ մըն ալ ծանրացած է Սեւանի մակարդակին անկումին վրայ: Ըսելէ ետք թէ լիճին ջրային բնական պաչարները մեծ դեր ունին երկրին տնտեսութեան յետագայ զարգացման համար, մասնագէտը անյետաձգելի խնդիր նկատած է լիճին կացութեան դարման բերելու գործը:

« Je n'oublierai jamais» գրած էր եւ յուսորագրած Ֆրանսուա:

– Բայց ի՞նչը պիտի չմոռնայ, հարց տուաւ Արամ, չէ ճչգած ի՛նչը...

Քիչ յետոյ կառախօսքը ճամբայ կ'ելլէր: Ասղիկ պատուհանին առջեւն էր, երկու փունջերը իր բազուկներուն մէջ, արցունքները կ'իջնէին առատ իր այտերէն վար:

Տիկին Արաքսի հետաքրքրուեցաւ.

– Ինչէ՞ն պիտէին որ աղջիկը կը մեկնէր այս օր:

– Եթէ երրորդ մըն ալ ըլլար, անոր ալ լուր կուտայի, ըսաւ Արամ:

– 8 –

Անցան տարիներ. եկաւ եւ անցաւ Համաչխարհային Երկրորդ պատերազմը: Միլիոնաւոր դիակներ, հաչմանդամներ, աւերակներ, գաղթականներ:

Ասղիկ, Վառնայի մէջ, ամուսնացաւ հայ ռակերիչի մը տղուն հետ: Պատերազմին վերջաւորութեան, այր ու կին գաղթեցին Գանատա: Շուտով բացին Մոնրէալի մէջ ռակերչութեան փոքր արհեստանոց մը: Աչխատեցան միասնաբար. փոքրը մեծցաւ եւ եղաւ հետզհետէ խոկական գործարան մը, հինգ աչխատաւորներով, բայց գործատէրէն:

Ծնաւ աղջիկ մը. անունը դրին Շուչան, յիչելու համար նորածինին հօրը մեծ մայրը որ մահացած էր Պուլկարիոյ մէջ, իրենց մեկնելէ յետոյ:

(Շար. 19)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՎԱՉԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Եկաւ մեկնելու օրը: Ծնողքը որոշած էին որ Տիկին Արաքսի Ասղիկը դնէ Փարիզի չոգեկառքին մէջ: Ընտանիքին ծանօթ վաճառականներէն մէկը Փարիզ եկած էր ապրանք գնելու: Ան պիտի զմաւորէր աղջիկը Փարիզ եւ պիտի ընկերանար Ասղիկին մինչեւ Վառնա:

Երկու օր առաջուընէ, իր մօրը պատւէրին վրայ, Արամ գնաց տոմսակը եւ տեղը վարձեց առաւօտեան ճեպընթացին մէջ:

Զորսը միասնաբար ցային կայարան: Ոչ ոք սիրտ ունէր խօսելու: Երկու տասնեակ ի վեր միասին էին, իրարու կապուած սիրով, անտեսանելի, հաստատ թելով մը:

Զորսն ալ նախազգացում մը ունէին որ կեանքը պիտի փոխուէր իւրաքանչիւրին համար: Առանց Ասղիկին, առանց անոր ժպտերես դէմքին տունը պիտի չունենար նոյն ընտանեկան ուրախ մթնոլորտը: Ասղիկ մտահոգ էր թէ ինչ ընդունելութիւն պիտի գտնէր Վառնա իր հօրը քով որ իր հայրը չէր: Իր մօրը երկրորդ ամուսինն էր:

Կառաչարը պատրաստ էր: Արամ եւ Ասղիկ տեղաւորեցին երկու պայուսակները եւ իջան յետոյ քարափին վրայ: Ասղիկ չուզեց երկարել հրաժեշտի պահը: Համբուրեց Տիկին Արաքսին ձեռքը եւ ներողութիւն խնդրեց, եթէ նեղացուցած է իր սիրելի «Մօրաքոյր»ը: Աւելի խանդաղատանք կար Ալիսի եւ Ասղիկի ողջագուրումին մէջ: Արամ մնաց պահ մը երկու կիներուն եռաց. քմծիծաղ մը կար իր դէմքին վրայ, ի տես Ալիսի եւ Ասղիկի աչքերուն՝ ուր արցունքներ դիւրաւ կը հրմշտկէին, բայց երբ կարգը եկաւ իրեն ու բռնեց Ասղիկին ձեռքը, անդուստ փափաքով, նետեց իր բազուկները աղջկան ուսերուն վրայ, անցուց վիզին եւ համբոյրներու տարափի մը տակ ողողեց անոր երեսը, վիզը:

Արցունքոտ աչքերով Ասղիկ բարձրացաւ վերատին: Հաղիւ մտած էր բաժնեսկին մէջ եւ բացած պատուհանը երբ բարձրախօսը պոռաց՝ «Կր խնդրուի Օրիորդ Ասղիկէ ներկայանալ տեղեկատուութեան դիւանը»:

– Մի իջներ, Ասղիկ, մենք կ'երթանք բաւ Ալիս, նայինք ինչ կ'ուզեն:

Ալիս եւ Արամ վերադարձան չուտով, իւրաքանչիւրը փունջ մը ծաղիկ իրենց ձեռքերուն մէջ:

Երկու երիտասարդները միեւնոյն դադարը ունեցած էին:

«Bonne chance à l'insoumise» գրած էր Քրիսթոֆ իր այցետոմսին վրայ:

(Շար. Ա. էջէն)

թակիցները: Չէ հաստատուած նաեւ Ֆեհմի Ագանիի մահը (Ռուկովայի խորհրդականը): Դաշնակից ուժերու հրամանատարը կ'ըսէ թէ զանազան աղբիւրներէ այդ լուրը առած են, բայց ոչ ոք դիակը տեսած է:

– Մոսկուա որ եօթը ռազմանաւ ղրկած է չրջանը «կացութիւնը քննելու համար», համոզուած է որ յամաքային զօրծողութիւն մըն ալ կը պատրաստուի:

– Եւրոպայի դաշնակից ուժերու գերադոյն հրամանատարը՝ զօրավար Գլարք արտօնութիւն առացած է տարածելու յարձակումներու «տարողութիւնը եւ կշռոյթը»:

– Ալպանացիներու չափաւոր դեկավարը՝ Ռուկովա կոչ ըրած է որ ամբակոծութիւնները դադրին: Ան կ'ըսէ. – «Պէտք է դադրեցնել ամբակոծութիւնները: Պէտք է որ Պելկրատ զօրծակցի եւ աշխատանք տարուի դիւանագիտական գետնի վրայ»:

– Զօրավար Լեբէդ կ'ուզէ պինուորական օգնութիւն մը ապահովել Եուկոսլաւիոյ: «Այդ օգնութիւնը, կ'ըսէ, կ'ամրապնդէ ազգը եւ թոյլ կուտայ Ռուսաստանի որ վերադանէ իր արժանաւորութիւնը»:

– Ժընեւի մէջ Սերպերը եւ Քոսովոյիները բախում ունեցած են եւ մէկ Սերպ մեռեալ կայ:

– Երեւանէն հայ – սերպական ընկերութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է բոյկոթելով զօրծողութիւններուն դէմ եւ պատապարտելով ՕԹԱՆ–ը:

RECHERCHE

Monsieur et Madame KAPRIELIAN RECHERCHENT pour garder leurs enfants à domicile à Courbevoie (92), trois jours par semaine, une personne expérimentée

Téléphoner au : 01. 47. 88. 47. 60.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 1999 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine et son Camp Itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD;**
- **Animateurs diplômés BAFA;**
- **Assitants sanitaires (medecin ou infirmier en 2ème année);**
- **Economes;**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration — 17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite d'inscription : 15 avril.

EREVAN

2 vols directs hebdomadaires en Airbus A310 de la compagnie ARMENIAN AIRLINES

Départ Paris 2690 F

Départ Province 2800 F

Renseignements & inscriptions :

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
19, rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

Centre Culturel SAINT MESROB

Exposition des œuvres récentes du

P. Haroutioun Bezdikian

de la Congrégation Mekhitariste de Venise

Harmonie des formes et des couleurs

du 8 au 15 avril

VERNISSAGE
le Jeudi 8 Avril à 19 heures

Exposition visible : en semaine : 17h-20h
samedi 10 et dimanche 11 avril : 16h-20h

10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro : Monge, Cardinal-Lemoine
ou RER : Luxembourg.

Entrée libre — Cocktail

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէ – Պուա . Գոլոմպ – Աւժանթէօյի Ակնունկ մատնանշուղի ընդհ. անդամակաց ժողովը Հինդշաբթի, Ապրիլ 8, ժամը 20·30–ին
Centre Administratif d'Asnières:

Pèlerinage arménien à LOURDES

Du 12 au 15 mai

Voyage en T.G.V.
(pour les départs de Paris)

Logement en pension complète dans l'hôtel*** proche de la Grotte

Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.

Prix par personne :
(train + hôtel) : **1550 F.**

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90.

Les inscriptions seront closes le 15 Avril.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ջերմորհակալութեամբ առացած է իր 70-ամեակին առթիւ 200-ական Ֆր. Պ. Եղիազարեանէ եւ Պ. Եսիգարատչեանէ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տէրունի Սերէնկիւլեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շուքէ Պէնկեանի եւ Անդրանիկ Պէնկեանի իրենց հօր՝ Միսաք Պէնկեանի մահուան առթիւ:

Շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները. - Պր. Միհրան Էլմայեանէ 500 Ֆր., Տիկին Սալիս Փափազեանէ 200 Ֆրանք:

EXPOSITION DE PEINTURE DE HRASARKOS

*** Prix du Public**
*** Médaille de la Ville de Carry le Rouet**
*** Grand Prix International d'Arts et Lettres Section Arts Plastiques**

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Du 9 Avril au 26 Avril
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h

VERNISSAGE
Le Vendredi 9 Avril à 19h30
Suivi d'un cocktail

ԿԻՐԱԿԻ ՋԱՏԻԿ.

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ՝ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Ապրիլ 4
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·15-ին:
Ջառկական պատարագ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ՍԱՐԿ. ՆԱՀԱՊԱՏԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Այսօր Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գահակալութեան չորրորդ տարեդարձն է:
Ի ժամու Սրբոյ պատարագին «Հայրապետական Մաղթանք» կը կատարուի Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի առիւչատութեան համար:
Երկուշաբթի, Ապրիլ 5
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 7
Աւետումն Սուրբ Աստուածածնի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

կիրակի. –
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9, պատարագ ժամը 10·30:
երկուշաբթի, Ապրիլ 5
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

կիրակի. –
Ժամերգութիւն ժամը 9·45, պատարագ ժամը 11:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
երկուշաբթի, Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10·45-ին, որու աւարտին հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

կիրակի. –
Ժամերգութիւն ժամը 9·30, պատարագ ժամը 10·30-ին, պատարագի ընթացքին Հայրապետական Մաղթանք կը կատարուի:
երկուշաբթի, Բ. օր Զատկի
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

կիրակի. –
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
երկուշաբթի, *պատարագ ժամը 10–ին, Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» ժամը 12–ին:*

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

կիրակի. –
Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն – Ալփի Հայոց
Բազմաճաշն երկեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ պեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
Երկուշաբթի, ժամը 10–ին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

կիրակի. –
Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՒՃԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Երգեցողութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
Ս. ԵՂԻՄԱՉԵԱՆ–Ի

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Զատիկի առնչի օրը Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանճնախումբը պատարագէն ետք եկեղեցւոյ բակին մէջ կազմակերպած է առնական չորքոտնեաց ու գունաւոր հաւկիթներու վաճառք:
երկուշաբթի. –
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

կիրակի. –
Պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Կը խնդրուի ըսած աւանդութեան նպաստ ունենալ Իւղապինի նուէրները:

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

կիրակի. –
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, պատարագ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
երկուշաբթի, *առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ ժամը 10, յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH *avec l'UGAB*

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie
7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 3
SAMEDI
3 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 19·611 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.611

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ

Ժ. ԹԻՊԵՐԻԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի ցերեկ, Ապրիլ 1-ին, Փարիզի քաղաքապետ՝ Ժ. Թիպէրի կ'ընդունէր Հայաստանի պատուիրակութիւնը, ուէլի ճիշդ ընդունելութիւնը կուտար ի պատիւ Ազգ· Ժողովի նախագահ Յարութիւնեանի եւ Երեւանի իր պաշտօնակիցին՝ Սուրէն Աբրահամեանի: Այս վերջինը կը բացակայէր, երեւան մեկնած էր եւ որքան կրցանք տեղեկանալ, առենին լուր ալ չէր տրուած քաղաքապետարանին...:

Ժան Թիպերի ողջունեց Ազգ· Ժողովի նախագահը եւ իրեն ընկերացողները, յիշելով թէ պատուիրակութիւնը հրաւիրուած էր Մերակոյտի նախագահ Քրիսթեան Փոնսըլէի կողմէ եւ չեչտեց թէ նման այցելութիւնները կը ձգտին ամրապնդելու մեր երկու քաղաքները, մեր երկու երկիրները, մեր երկու ժողովուրդները: «Հայ ժողովուրդը, ըսաւ, կը կրէ իր պատմութեան դրոշմը», ապա անդրադարձաւ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի հին կապերուն, Ա. եւ Բ. աշխարհամարտներու Հայերու բերած ծառայութեան մինչեւ Դիմադրութիւն, ոգեկոչելով Միսաք Մանուչեանը: Յաւելեց որ ցեղասպանութեան ճանաչումը չօրինակացաւ Ազգ· Ժողովի ճանաչումէն եառ: Ցիշելով Ռ. Քոչարեանի ընտրութիւնը, մաղթանքներ ըրաւ Հայաստանի համար: Ժ. Թիպերի խոստացաւ նաեւ որ յուշարձան մը կը կառուցուի Փարիզի մէջ (հինէն յանձն առնուած հարց մը) ի յիշատակ 1914-18 եւ 1940-45 հայ մեռեալներուն, նաեւ ցեղասպանութեան զոհերուն:

Յարութիւնեան (որու ելոյթը միաժամանակ կը թարգմանէր Սեդա Գէր Մուրատեան) նախ չնորհակալութիւն յայտնեց որ Ք. Փոնսըլէի հրաւէրով Փարիզ կը գտնուին ուր իրականացած են իրենց ակնկալութիւնները: Հայ-ֆրանսական երկխօսութիւնը աչխոյժ է: եւ յարաբերութիւնները պէտք է նրպաստեն որպէսզի Հայաստան մաս կազմէ Եւրոպայի Տորհուրդին: Այսօր, Հայաստանի անտեսական վիճակը զարգացած է, պայմանները յաւ են ներդրումներու համար: Քաղաքներու (Ֆրանսայի եւ Հայաստանի) զուգորդութիւնն ալ կը նպաստէ: Հայաստան, այսօր, նոր տեսլական ունի: Պէտք է նայիլ ապագային, չմոռնալ անցեալը որ պէտք է ծառայէ դասեր քաղելու: Ակնարկեց նաեւ ցեղասպանութեան ճանաչման Ազգ· Ժողովին կողմէ (1998, Մայիս 29) ան հաղորդելով յայտնելով որ Մերակոյտն ալ օր մը կը ճանչնայ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Ազգ· Ժողովի նախագահ Յ. Յարութիւնեան Ապրիլ 1-ին Փարիզի հայ մամուլին արուած ասուլիսով մը եղրափակեց հայաստանեան պատուիրակութեան այցը: Ան չատ արդիւնաւոր եղած էր Հայաստան - Ֆրանսա խորհրդարանական յարաբերութիւններուն տրուած աչխուժացումի թափով մը: Ըսաւ թէ Փարիզ եկած էին Ֆրանսայի Տորհրդարանին նախագահ Ք. Փոնսըլէի հրաւէրով: Ան նոր հետ հանդիպումին նիւթ եղած էր Ֆրանսայի ձեռնարկներու Հայաստանի նկատմամբ հետաքրքրութիւնը որ օրէնսդրական լրացումներ կր պարտադրէր Հայաստանի: Կը նախատեսուէր Ֆրանսական խորհրդարանական խումբի մը երեւան այցը որուն կ'առընչուէին կառավարութեան շրջանակներն ալ:

Ք. Փոնսըլէի նախաձեռնութեամբ, կարգավիճակ երեք նախագահները Ժ. Շիրաքի հավանաւորութեամբ հանդիպում մը հրաւիրելու հեռանկարը: Ատիկա բացառիկ կարեւորութիւն ներկայացնող քան էր: Յ· Յարութիւնեան համաձայնութիւն տուած էր հեռանկարին, ինչպէս Վրաստանը եւ կ'ենթադրէր որ նման կեցուածք կ'արտայայտէր նաեւ Ադրբեջան:

Ազգ· Ժողովի նախագահը ըսաւ թէ Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցին հետ հանդիպումին նիւթերէն եղած էին Ղարաբաղը եւ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Առաջինին մէջ մէջ բանակցային ընթացքին կարեւորութիւնը չեչտելու առիթ կուտար Քոսովոյի այժմէականութիւնը: Իսկ ցեղասպանութեան ճանաչումին այսօրուան մերժումը բացատրուած էր Ֆրանսայի քաղաքական առօրեային մէջ Քոսովոյի ազդակին տիրակալութեամբ: Ատիկա պարզապէս «յետաձգում» կը նշանակէր Յ· Յարութիւնեան, յոյս յայտնելով որ պատմական արդարութիւնը եւ Եւրոպայի կառուցումին հեռանկարները անպայման կը հարթէին իրենց ճանապարհը:

Ներկայ Ֆրանսահայ ու հայաստանցի լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով Յ· Յարութիւնեան ըսաւ թէ հիւղ էր որ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընձեռած կարելիութիւններէն լման չափով օգտուելու պայմաններ չէին ստեղծուած: Վ. Սարգսեանի դիւանաւորութեամբ երկրապահներու եւ Կ. Դեմիրճեանի ժողովրդական Կուսակցութեան հետ դաշինքը ողջունելի կը գտնէր ու արդարացի, թափանցիկ, վերահսկելի ընտրութիւններու հաւանական երաշխիք կը նկատէր: Այդ համաձայնութիւնը նաեւ կրնար նախընտրական լարուած կացութիւնը որոշ չափով մեղմացնել:

Ֆրանսայի նոր դեսպանին՝ Է. Նալպանտեանի փակման խօսքով աւարտեցաւ ասուլիսը ուրկէ Յ· Յարութիւնեան ու պատուիրակութեան ներկայ անդամները մեկնեցան Միւթիւալիթէի սրահը:

ՄԻԹԻԱԼԻԹԷԻ ՀԱԻԱՔՈՒԹԸ

Նոյն իրիկունը, Միւթիւալիթէի ժիւսիէօ փոքրիկ սրահին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպուած էր Փարիզի դեսպանին հրաւէրով: Հարկ եղածին չափ ծանուցուած չըլլալով (միայն հրաւէրով էր) կոկիկ թարմութիւն մը հաւաքուած էր լսելու համար Հայաստանի պատուիրակութեան անդամները:

Ժամը 21·20-ին, դեսպան Է. Նալպանտեան ողջունեց ներկաները եւ անդրադարձաւ Հայաստանի պատուիրակութեան պաշտօնական այցելութեան որու երրորդ օրն էր, յայտնելով թէ բարձր մակարդակի հանդիպումներ տեղի ունեցած էին, նաեւ նոյն օրը սեմինարներ մը Սրտաքին առեւտուրի կեդրոնը: Ներկայացուց պատուիրակութեան իր սեղանակից անդամները՝ Յ· Յարութիւնեան, Վ· Տէր-Ղեւոնդեան, Ա· Ղուլեան: Դեսպանը անդրադառնալով Հայաստանի, ներկաներու ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն կէտին վրայ որ Հայաստան միակ Հանրապետութիւնը եղաւ որ իր անկախութիւնը որոչեց հանրաքուէով: Է· Նալպանտեան խօսեցաւ նաեւ Ղարաբաղի մասին: Կ'ըսուի թէ դժուար է դիւանագիտական յաղթանակը, բայց, չեչտեց «ո՞վ է ասում որ ռազմական յաղթանակից յետոյ չենք տանի նաեւ դիւանագիտական յաղթանակը, վատահ եղէք, դա էլ կը լինի»: Ապա, խօսքը փոխանցեց Յ· Յարութիւնեանի: Կրկնութիւններէ խուսափելու համար պիտի չծանրանանք Ազգ· Ժողովի նախագահին ելոյթին վրայ, որ ընդհանուր ձեւով, ընականաբար, տարբեր չէր մամուլի ասուլիսի ընթացքին ըսածէն: Ցիշեց տեսակցութիւնները, ներդրումներու անհրաժեշտութիւնը եւլն·: Ղարաբաղի Արտաքին փոխնախարարը՝ Աչոտ Ղուլեան Արցախի ժողովուրդին ողջոյնը փոխանցեց, չեչտեց թէ Արցախը չի մոռնար անոնք որոնք 10 տարիներու երկայնքին բաժնեցին իր ուրախութիւններն ու դժուարութիւնները:

Վահան Տէր-Ղեւոնդեան յայտնեց թէ այս անգամ Փարիզ չի գտնուիր որպէս Հայաստան Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան անօրէն, այլ Հայաստան - Սփիւռք համաժողովի կառավարական յանձնախումբի անդամ, ուրկէն առաւելաբար խօսեցաւ այդ մասին: Հոս ալ կը խուսափինք կրկնութիւններէ, քանի «Յառաջ» երկու թիւով (Ապրիլ 2, Ա· էջ, ապա՝ Ապրիլ 8, Բ· էջ) լայնօրէն կ'արձանգրած այդ խորհրդաժողովին: Վ. Տէր-Ղեւոնդեան կարճ անդրադարձ մըն ալ ունեցաւ Հայաստան Հիմնադրամին, վերատեղեկացնելով որ երկու անօրէնութեան հրաժարումէն ետք, այսօր ճգնաժամային շրջանը յաղթահարուած է, ուշնան կը վերջանայ Գորիս - Սոթքի-Ճամբան, ապա հակիրճ կերպով ներկայացուց անմիջական ծրագրերը՝ հիւսիս - հարաւ ծրագիր (Մարտակերտ - Հադրութ ճամբայ, 160 քմ·), աղէտի գօտիի համար եռամեայ ծրագիր: Զեն մոռցուիր նաեւ մշակոյթը եւ ազատամարտիկները:

Դեսպան Է. Նալպանտեան չնորհակալութեան խօսքով փակեց երեկոյթը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ԻՄԱՍՏԸ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

«ՅԱՐԵԱՒ, ՁԻ՛ ԱՍՏ» (ՄԱՐԿ ԺԲ· 6)

(ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒ, ԱՅՍՏԵՂ ՉԷ)

Երեք քառեր:

Կարճ, կտրուկ, անսեթեւեթ, պարզ ու մեկին:

Հաստատումը իրողութեան մը, դէպքի մը, երեւոյթի մը, որուն փորձառութիւնը վեր կը մնար - եւ կը մնայ - մարդու կեանքի պարունակէն: Մեռելը, գերեզմանի մէջ երեքօրեայ ամփոփեալը, հնչակատարած վէմով կնքեալը, հոռմէական լէգէոնական պինդուրներով պահպանեալն ու հսկեալը ահա դուրս էր եկեր գերեզմանէն, յարութիւն էր առեր, մահացեալ դոյակիճակէն եւ նոյնիսկ երեւացեր էր բազմիցս եւ բազմաց՝ բարեպաշտ իւղաբեր կիներէն սկսեալ մինչեւ առաքեալները եւ հարիւրաւոր պարզ մարդիկ:

Քրիստոսի քարոզութիւնները իր խաչելութեամբ ու թաղմամբ «աւարտուած», իր անմիջական շրջանակի մէջ չատ չատ յիշողութեան մը պիտի վերածուէին՝ ինչպէս Իրմէ առաջ եւ իր ժամանակ չատեր քարոզութիւններու ճակատագիրը եղած էր: Գեղեցիկ մտածումներ, բարոյական բարձր սկզբունքներ, քաղցր դէմքի մը ժպիտին հետ պիտի մնային որպէս Քրիստոսի ժառանգութիւնը գարերու տա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼՈՍԵԻՋ, Ապրիլ 1-ին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Քոսովոյի չափաւոր ղեկավար Իպրահիմ Ռուկովայի հետ եւ այդ առթիւ հրապարակուեցաւ ղեկոյց մը, ուր կ'ըսէն թէ փոլորովին համաձայն են ինչ կը վերաբերի քաղաքական ճամբով լուծում մը գտնելու գործընթացին: Երկու ղեկավարներու ողջագուրումն ալ սիրուած է հեռատեսիլէն անմոլորելի քերելով չատեր: Նոյն օրը, Միլոսեւիչ երկրորդ «յաղթանակ» մըն ալ տարաւ հոգեբանական դետնի վրայ, բռնուած ամերիկացի երեք վինուորներու ցուցադրութեամբ հեռատեսիլէն: Անոնք դատի կը քաշուէին Ապրիլ 2-ին, Քոսովոյի դինուորական Ատեանի մը առջեւ: Պելկրատի համար պատերազմական գերիներ չեն, բռնուած են Սերպիոյ հողին վրայ, մինչ Ամերիկացիք կը պնդեն որ Մակեդոնիա էին: Գլինթընի համար նման դատ մը «Միջազգային իրաւունքի բռնաբարում մըն է»: Միւս կողմէ ՕԹԱՆ-ի ընդհ· քարտուղարը յայտարարած է որ ռմբակոծութիւնները պիտի չարունակուին ցորչափ Միլոսեւիչ տեղի չի տար, բայց, աւելցուցած է գործողութիւնը ոչ թէ օրերու այլ չարաթներու հարց է, կ'ըսուի թէ Քոսովոյի պարագլուխն ալ, Ռուկովա կոչ ըրած է որ ռմբակոծութիւնները դադրին, մինչ դաշինականներ կը չարունակեն բախել Ալպանիոյ եւ Մակեդոնիոյ դուռները: Փարիզ, Թուլուզ, Մոնփելիէ, Նիս եւ Լիոն, ցոյցերը կը չարունակուին ռմբակոծութիւններուն դէմ: Ընդհ· տպաւորութիւնն այն է որ Ատլանտեան ուժերը յապաղութեամբ կ'անդրադառնան որ սխալ հաշիւներ ըրած էին, նկատի չէին առած Միլոսեւիչի դիմադրական կորովը եւ հիմա անել կացութեան մէջ են:

ԱՆԱՏՈԼԻ ՕՆՈՊՐԻԵՆՔՕ, 39 տարեկան, «աչխարհի լաւագոյն մարզասպանը» հեղինակ 52 մարզասպանութիւններու, մահուան դատապարտուեցաւ: Այդ որակումը ինք տուած էր իրեն, թէեւ չէր կոտրած Ռոստովի «մսագործին» մրցանիչը որ 53 ոճիր գործած էր: Դատավարութիւնը տեղի ունեցած է Կիեւէն հեռու, ժիրոմիր որ ծննդավայրն էր այս Ուկրանացիին որու ոճիրները վայրագութեան բոլոր սահմանները կ'անցնին:

ՖՐԱՆՍԱ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանս-Սուար (Ապրիլ 1) հարցազրոյց մը ունեցած է Երիք Ասատուրեանի հետ որ մրցումին հետեւած է պանդոկին հեռատեսիլէն: Ան կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Բարսեղեան զինք դուրս ձգած է.. «եղաւ ինչ որ նախատեսուած էր: Ջտողը յաչողեցաւ նուաստացումի իր զործօղութիւնը: Ջիս նուաստացուց իմ երկրիս մէջ, հայրենակիցներուս առջեւ: Ծուղակ մը ինկայ, քայց պէտք է դիտնայի: Այլեւս իմ հարցերս չեն: Թող ընեն ինչ որ կ'ուզեն: Այս ամբողջը, որովհետեւ ըսած էի որ Հայաստանի անհրաժեշտ զտողը Ժան Ձորքայէֆն էր»:

***

Ցիշենք որ մրցումին ներկայ հանդիսականներուն թիւը 78·852 էր:

- ԷՖԻՓ (Մարտ 31) կը գրէր որ Սուրէն Բարսեղեան բաւական դժգոհ էր որ ըստիպուած եղած էր իր տղաքը մարզել այլ մարզիկներու հետ: ՖՖՖ-ը (Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տը Ֆութպոլ) վերջին պահուն, ստիպողաբար դաշտ մը փնտռած էր ուրուվհետեւ իր զրկած ֆաքսին պատասխան չէր ստացած:

- Հայաստանի «Յոյսեր»ն ալ մրցում մը ունեցան Ֆրանսայի «Յոյսեր»ուն հետ, Սթատ Շառլէթի, որ աւարտեցաւ 3 - 1 Ֆրանսացիներու յաղթանակով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՈՐ ԿԸ ԿԱՆՉԷ ՀՌՈՄԷՆ

Պատմութեամբ ու կրօնքով ծանրաբեռն վատիկանեան սրահներէն մէկուն քիչ մը ճնշող հանդիսաւորութեան մէջ Մարտ 24-ին բացումի արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Հայաստան – Հռոմ փառաւոր ցուցահանդէսին (*): Վայրը ուշագրաւ էր խտացեալ լրջութեամբ. իսկ բացումին համար հոն էր պատկառելի երրորդութիւն մը. Հայաստանի նախագահը՝ Ռ. Քոչարեան ու Կաթողիկէ եւ Հայաստանեայց եկեղեցիներուն պետերը՝ Ծովհ. – Պօղոս Բ., Գարեգին Ա.: Ամէն մէկը շրջապատուած ըլլալով ընկերացողներու բազմամարդ խումբէ մը, սրահին առաջին կարգերը զբաւուած էին հայ ու կաթոզիկէ մեծ թիւով եկեղեցականներէ ուր էր նաեւ հայ կաթոզիկէ կաթողիկոս – պատրիարքը՝ Ցովհ. – Պետրոս ԺԲ.: Կար առաւար խումբ մըն ալ օտար երկիրներու ներկայացուցիչներու որոնց մէջ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւողը կը թուէր ըլլալ Իսրայէլի Վատիկանի դեսպանը: Սրահին Բ. կէսը միայն յատկացուած էր մնացեալ հրաւիրեալներուն որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմէին Իտալիայէն, Եւրոպայի այլ երկիրներէն ու մինչեւ Գանատայէն, ԱՄՆ-էն, եւայլն ժամանած Հայեր:

Այս բոլորը եւ երեք պետերու ոչ այնքան լինքնատիպ, այլ մեծաչուք պաշտօնականութեամբ կարզացուած ուղերձները մեծ յատկանիշներ չունէին թելադրելու որ երեկոյթը պիտի յանգէր հպարտութեան, հիացումի, խանդավառութեան զգացումներու: Անոնք արթնցան քանի մը սրահ ու ներքանցք անդին ցուցադրուած քանի մը հարիւր մեծ ու փոքր իրերու յայտնաբերումով, հակառակ՝ ոչ անթերի կազմակերպութեան մը պատճառած նեղութեան, մեծ խճողումին, եւայլն: Ցայտնաբերումն ալ, պէտք է ըսել որ չէր կրնար ամբողջական ըլլալ, ներկաներու մեծ թիւին ու հետաքրքրութեան բազմաթիւ կեդրոններու պատճառով: Ճիշդ է որ բացումի արարողութեան նախագահած երեք պետերէն միայն Հայաստանի նախագահն էր որ նաեւ շրջեցաւ ցուցահանդէսին սրահը. բայց անոր ու պաշտօնականներ, ներկաներուն միջեւ յաճախ անակնկալ հանդիպումներ, շնորհաւորութիւններ որոնք կ'ուղղուէին ծրագիրը յղացող ու գործադրող գլխաւոր անձին՝ Արմէն Մուրադեանի, չատ տաւիլ չէին ձգեր հանդրտօրէն դիտելու, վայելելու զարմանալի ցուցանմոյշները:

Ներկայի մը մէկ ուր հայ ժողովուրդը կ'ապրի վերակազմաւորման բարդ ու դժուար շրջան մը որ բնականաբար աւելի հարուստ է մտահոգութիւններով, նեղութիւններով, քան՝ հպարտութեան առիթներով, ամէն բանէ առաջ այդ ազդակը զօրացնող յատկանիշով կը յայտնուի Հռոմ – Հայաստան ցուցահանդէսին: Աշխարհի մէջ հայկական ներկայութեան չատ կանուխ ապացոյցներուն հետ ան ունի ճաշակի, յառաջդիմութեան որակի, մտաւորական, գեղարուեստական մեծ նեղոյժի մը տուեալները. անոնք եթէ հպարատացնող են առանձնաբար, յաճախ նաեւ թախիծ կը պատճառեն երբ միտքերը կը մղուին այսօրուան հետ անխուսափելի համեմատականներու...:

Վատիկանի ցուցահանդէսին գլխաւոր առաքինութիւնը առիթ ստեղծելն է տեսնելու նախ տեղւոյն Թանգարանին, մատենադարանին մէջ դարերէ ի վեր պահուած հայկական հարստութիւնները - քարտէս, ձեռագիր, նամակ, դրամներ, եւայլն–, որոնք ընդհանրապէս փոխ չեն տրուիր այլ վայրեր կազմակերպուած ցուցահանդէսներու: Ատոր հետ կարեւոր է համախմբումը որ կատարուած է Իտալիոյ զանազան անկիւններու թանգարաններու \հայկական իրերուն: Ցատուկ քարտէս մը ցոյց կուտայ հայկական ներկայութեան վայր եղած այդ անկիւնները որոնք պիտցուածէն ալ, ենթադրուածէն ալ չատ աւելի մեծ թիւ ունին:

Ցուցահանդէսը կը հետեւի պատմական ընթացիկին, նախաքրիստոնէական շրջաններէ մինչեւ Ի. դարու սկիզբը հետագծելով հայկական կեանքը: Մուտքին դեռեւուած քարտէսներ պատմութեան ամէնէն հին դարերէն կը մատնանշեն Հայաստանի դոյութիւնը, ինչպէս օրինակ՝ Ֆլորանսի մատենադարանէն բերուած երկրագունտի ձուաձեւ քարտէսը, կամ Վատիկանի Թանգարանին պարանին աշխարհացոյցը ուր Եփրատ, Տիգրիս գետերուն քով կայ «Armenia Maior» արձանագրութիւնը: Նախաքրիստոնէական շրջանին մասին պատմող ուշագրաւ նմոյշներէն են Վ. Սուրէնեանցի Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ մեծադիր պատառաքաղը (1899) որ թերուած է Հայաստանէն, կամ Ք. ա. 782 թուականէն Երեբունիի հիմնադրութեան բեւեռագիր արձանագրութեամբ քարը, Երեւանէն են նաեւ պատմութեան նոյն շերտին պատկանող Մեծն Տիգրանի, Արտաւազդ Բ-ի արծաթեայ դրամները (Ք. ա. Ա. դար), Կղէոպատրայի ու Անտոնիոսի արծաթէ դրամները, եւայլն:

Քրիստոնէութեան առաջին շրջանէն ուշագրաւ ցուցանմոյշներ են Գլակէ, Խորենացիի, Եղիշէի, Դ. Անյաղթի մատեանները ձեռագիրները որոնց առջեւ անկարելի է երկար պահեր կանգ չառնել, չհիանալու համար գեղագրչական նրբութեան, զանոնք կերտող մեծ ճաշակին: Նոյնն է պարագան Մուշի եւ Սեւանի Ա-ռաքելոց վանքերու դուռներուն. դիտողները քանդակագործութեան վարպետութեան գնահատումին հետ անպայման պիտի մտածեն այդ երկփեղկ դրան Մուշէն Երեւան փոխադրութեան պարագաներուն մասին:

Մեծածաւալ, ստուար (365 էջ) հատոր մը որ հրատարակուած է առ այժմ իտալերէն եւ ֆրանսերէն տարբերակներով, լաւագոյնս կը պատմէ ցուցահանդէսին մասին, նմոյշներու դունատոր նկարներով, հակիրճ բացատրութիւններով ու բազմաթիւ յօդուածներով: Սակայն, ոչինչ կը փոխարինէ այդ վայրին տրուած այցելութիւնն մը որ մարդս ուղղակի շփման մէջ կը դնէ անցեալ մը այժմէականացնող այնքան զգեցկութեան հետ: Ապակեզարդ-ներու մէջ կամ պարզ պատուանդաններու վրայ զետեղուած այդ մեծ ու փոքր առարկաներուն ամէն մէկը պատմութեան լուռ դիրք մըն է որ հետաքրքիր աչքերու առջեւ կը բանայ այսօր մոռցուած Հայաստանի մը հռոմէական, արաբական շրջանները, յարաբերութեան ցանցերը, Հեթումեաններն, Լամբրոնը, Կիլիկիան, եւայլն:

Այսուհանդերձ, ցուցանմոյշներէն կ'առանձնանան Լեւոն Ա. Թագաւորին Հռոմի Պապին ուղղած (ԺԳ. դար) չորս նամակները իրենց ոսկեայ արքունի կնիքներով (Վատիկանի Թանգարանէն) եւ Պոլոնեայի դրադարանին մէջ վերջերս նոյն համալսարանին հայագիտական ամպիոնին վարիչ փրոֆէսէօր Կապրիէլլա Ուլուհոճեանի կողմէ յայտաբերուած եկեղեցական «քարտէս»ը որ գծուած է Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի կողմէ (1691): Առաջինները իրենց գեղեցկութեան, մեծութեան խորհրդանիշէ արժէքով, երկրորդը՝ որպէս չատ հետաքրքրական նմոյշ որ նաեւ մատնել կուտայ թէ աշխարհի զանազան թանգարաններուն, մատենադարաններուն անկիւններէն ո՛վ գիտէ քանի հայկական իրեր տակաւին իրենց յայտնաբերման երջանիկ պահուն ու յայտնաբերողին կը սպասեն, լուսաբանելու համար մեր իրականութեան մութ մնացած մէկ խորշը:

Տրամադրուած սրահներուն լաւագոյն օգտագործումով պատրաստուած ցուցահանդէս մըն է Վատիկանինը: Այս յատկանիշն ալ կը պարտի մարզին մէջ մեծ փորձառութեան տէր Գեղամ Թորոսեանի: Ինչ կը վերաբերի ձեռնարկին նիւթական ճակատին, ինչպէս յատուկ կերպով նշեցաւ բացումի հանդիսութեան ալ, հովանաւորն է Անգլիայէն Վաչէ եւ Թամար Մանուկեան հիմնարկը, իսկ քաթալոկին հրատարակութեան համար Գ. Կիւլպէնկեանի հիմնարկը: Քաթալոկը կը վաճառուի տեղւոյն վրայ, 80 հազար լիրի (չուրջ 270 ֆրանք):

Մեր նեղ օրին չյուսահատելու, մանաւանդ արդար հպարտութիւն զգալու թելադրանքը ունի Վատիկանի ցուցահանդէսը. նաեւ, թերեւս ակամայ, այլ անշրջանցելի հարցականին պատասխան փնտռելու թէ իրա՞ւ, անուն ունէն ու արիւնէն զատ, ճակո՞վ եւս մենք չառաւելուներն ենք այդ նմոյշներուն հեղինակներուն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

(*) Վատիկանի Մատենադարանի Սիքստինեան սրահը Մարտ 25 – Յուլիս 16:

ՀԱՅԵՐԸ ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Յորդանանի Հաշեմական Իշխանութեան 1991-ի մարդահամարին համաձայն, Յորդանանի բնակչութեան թիւն էր 3 միլիոն 700 հազար, որուն 93% սիւննի, 3% շիի խալամներ, 0·5% չերքէզ, 0·2% Հայեր (3·900) եւ 0·1% Քիւրտեր ու Յոյներ:

Երկրին տարածութիւնն է 97·740 քառ. քիլոմեթր, երկու երրորդ մասը անապատ է: Մեռեալ ծովը աշխարհիս ամէնէն ցած կէտն է, գտնուելով ծովու մակերեսէն 392 մեթր վար: Մայրաքաղաքն է Ամման, մօտ մէկ միլիոն բնակչութեամբ:

632-ին կը սկսի Արաբական սիրապետութիւնը, Իւզանդական կայսրութեան ամէնէն հարուստ պատառները՝ Պաղեստինն, Սուրիա, Ասորիք, Միջագետք եւ Եգիպտոս կ'անցնին Արաբներու ձեռքը: Պարակաստանը ամբողջութեամբ կ'իյնայ արաբական լուծին տակ եւ կ'ընդունի իսլամութիւնը:

Երուսաղէմը քրիստոնեայ աշխարհի սըրբավայր կեդրոնն էր, հին ժամանակներէն սկսեալ հոն բաւական թիւով հայ միաբաններ հաստատած են Ե. դարուն, քրիստոնեայ եկեղեցիէն ներս պատակոտմ տեղի ունեցած յետոյ, հայ վանականները անջատուած են այլազգ միաբաններէն եւ կազմած են առանձին հայկական միաբանութիւն, կեդրոն ունենալով Ս. Յակոբ վանքը: Ցետագային այս միաբանութիւնը կազմած է Երուսաղէմի հայ պատրիարքութիւնը:

Ջ. դարուն Երուսաղէմի մէջ Հայերը կը հիմնեն հայ մատենադրութեան հիանալի ղպրոց մը, այս ղպրոցը Մաշտոցի դասական ղպրոցէն յետոյ առաջինն է, որ կը սկսի թարգմանական մեծ աշխատանքներ. 553 թուականին՝ Կ. Պոլսոյ Բ. Ժողովէն յետոյ, հայ վանականներէն մաս մը անցած է Եգիպտոս, հայ վանականներ Եգիպտոսի անապատները եղած են Ջ. դարէն սկսեալ:

636-ին Երուսաղէմը խալիֆայութեան կողմէ կը գրաւուի, հայկական գաղթօճախը կ'անհետանայ, իսկ միաբանութիւնը կը շարունակէ իր գոյութիւնը եւ կը վերկուի քաղկեդոնական ճնշումներէն: Բիւզանդացիներու եւ Արաբներու առաջին կռիւը տեղի կ'ունենայ Քարաք քաղաքի մօտերը, երբ Արաբները կը յաղթեն Եարմուքի կռիւին՝ չոտով կը յառաջանան դէպի Դամասկոս, այսպիսով Յորդանանը մաս կը կազմէ արաբական խալիֆայութեան:

Հայերը Յորդանանի մէջ խաչակիրներու շրջանէն հաստատուած են, սակայն որպէս զաղութ սկսած է կազմուիլ 1915-ի Մեծ Եղեռնէն եւ մանաւանդ 1920 թուականէն ետք, երբ բազմաթիւ գաղթականներ Տէր Զօրէն կամ Սուրիայի անապատներէն եկած ու բնակութիւն հաստատած են Յորդանանի զանազան քաղաքներու մէջ՝ Ձարաշ, Քարաք, Ամման, Իրպիթ եւ Փեթրա:

Ժամանակի ընթացքին հայ գաղթականները կամաց - կամաց նախընտրած են հաստատուիլ մայրաքաղաք Ամմանի մէջ, ուր 1935-ին հիմնած են Հեթումեան ազգային ղպրոցը, այս ղպրոցը իր գոյութիւնը պահած է մինչեւ 1960: 1948 – 1949ի արաբ-հրէական պատերազմէն ետք, բազմաթիւ Հայեր Պաղեստինէն գաղթած եւ հաստատուած են Ամմանի մէջ, այնատեն հայութեան թիւը բարձրացած էր աւելի քան հինգ հազարի:

Հ. Մ. Ը. Մ-ը Ամմանի մէջ հիմնուած է 1938-ին բայց պետական ճանաչումէ ետք ստացած է 1946-ին: 1960-ին կառուցուած նոր ակումբը եւ խաղավայրը միութեան սեփական կալուածն են: Հ. Մ. Ը. Մ-ի պատկանող կալուածին մէկ չորրորդ մասը կը պատկանի Հ.Օ.Մ.-ին: Միութիւնը ունի կողովակնդակի խումբ մը, երկսեռ, կը մասնակցի երկրի մրցումներուն եւ ունի սկաուտական կազմակերպութիւն մը՝ աւելի քան 50 անդամներով:

Մարզական ակումբ մը ըլլալէ աւելի, Ամմանի Հայութեան հաւաքավայր մըն է, միայարկանի այս շէնքին մէջ կայ խաղավայր, գրադարան եւ սրահ մը ուր տեղի կ'ունենան ազգային տօնակատարութիւններ ու մշակութային, ընկերային ձեռնարկներ: 1950-ական թուականներուն աւելի քան հազար Հայեր զաղթած են դէպի Միացեալ – Նահանգներ եւ գաղութի թիւը սկսած է նուազիլ:

Ազգային Մարզական Միութիւն Ա.Մ.Մ. հիմնուած է 1955-ին, Պաղեստինէն եկած խումբ մը գաղթական Հայեր էին, որոնք հիմնեցին միութիւնը աննպատակ պայմաններու եւ մեծ զոհողութիւններու գնով: Միութիւնը ունի իր ուրոյն երկսեռ պարի խումբը, ընկերակցութեամբ փոքր նուագախումբի մը, միութեան մարզիկները իրենց ազդու մասնակցութիւնը բերած են երկրի առաջնակարգ խումբերու կոդքին:

Հ.Օ.Մ.-ը գործունեայ միութիւն մըն է Ամմանի մէջ, մաս կը կազմէ միջազգային կարմիր Խաչին: Իր անդամուհիները նուիրեալ կ'օգնեն հիւանդներուն, կարօտեալներուն եւ կ'օգնեն կարիքաւոր ընտանիքներուն:

Յորդանանը Երուսաղէմի պատրիարքութեան թեմն է ու քանի որ սահմանադրական մասնաւոր կառոյց մը չունի, եկեղեցին ու դպրոցը սեփականութիւնն են Երուսաղէմի պատրիարքութեան, պատրիարքը ինքն է որ կը նշանակէ հոգեւոր հովիւը: 1960-ին է որ պատրիարքութիւնը կը ձեռնարկէ հայկական վարժարանի չինքի եւ եկեղեցւոյ կառուցման: Եկեղեցին ու դպրոցը կը գտնուին Ամմանի նշանաւոր կոչուած հայահոծ թաղամասի մէջ որ կը կոչուի արաբերէնով – «Հէյ էրմէնի»:

Ս. Թադէոս Եկեղեցին եւ դպրոցի նախկին թաղամասի բաժինը կը կոչուի Իւզպաշեան, իսկ մանկապարտէզը՝ Կիւլպէնկեան: Դպրոցի եւ եկեղեցւոյ բարերարը եղած է ամերիկահայ Պր. Թադէոս Իւզպաշեան 100 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ: Դպրոցի տնօրէնն է հոգեւոր հովիւը՝ Վահան Եպիսկոպոս Թօփալեան: Մինչեւ 1941-ին Պէյրութ, 1953-ին մաս է երկրաշարժի Ժառանգաւորաց վարժարանը: 1963-ին, Երուսաղէմի մէջ արեղայ ձեռնադրուած է եղիչէ պատրիարքի ձեռամբ, իսկ 1966-ին ստացած է վարդապետական աստիճան: 1966 – 1973 եղած է Տէկինի (Ֆրանսա) հոգեւոր հովիւ, 1973-ին վերադառնալով Երուսաղէմ ստանձնած է ազգ. թարգմանի եւ ուսուցչական պաշտօնները թարգմանչաց եւ Ժառանգաւորաց մէջ:

1988-ին Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Ամմանի Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ի ձեռամբ: Ազգ. Առաջնորդարանի եւ Ազգ. Ատենապետութեան գործերուն զուգահեռ, Տ. Էրեմեան:

Երկար տարիներէ ի վեր, նախ՝ որպէս ուսուցիչ, ապա որպէս փոխ - տնօրէն կը պաշտօնավարէ՝ գրող եւ արձակագիր Յարութիւն Զատիկի գաւակը Պր. Ժիրայր Զըպըդճեան, Կիլբոսի Մեղրոնեան վարժարանէն:

Մօտիկ անցեալին Ամմանի մէջ գոյութիւն ունեցած է Հայ Աւետարանական համայնք մը իր դպրոցով, ներկայիս տարանական համայնք գոյութիւն չունի:

Իսկ հայ կաթողիկէ համայնքը մօտիկ անցեալին եղած է բարգաւաճ համայնք մը եւ պահած հայկական դպրոց մը:

Այսօր Յորդանանի Հայութեան թիւն է մօտաւորապէս 3000: Ժամանակին խառն ամուսնութիւններ չէին եղած գաղութին ներս, ժամանակի ընթացքին սկսած է անոնց թիւը բարձրանալ եւ այժմ խառն ամուսնութիւններու տոկոսը կը կազմէ 15%:

1991-ին Ամմանի մէջ մեր հանդիպումներու ընթացքին համակրելի եւ պարկեշտ անձնաւորութիւն մը հետեւեալը ըսաւ մեզի. – «Ցաւով պէտք է խոստովանիլ թէ Յորդանանի Հայութիւնը մատամբ մը բզկտած է ձուլումի ճամբան, պէտք եղածին չափ իրենց մայրենի լեզուին, կրօնքին ու պատմութեան կարեւորութիւն չէ որ կը տրուի, այլ արտաքինէն – անպլերէնի եւ իրենց ժամանակէն չատ քիչ բաժին կը հանեն իրենց հայերէն լեզուին: Հայերէն թերթեր եւ պիւքեր չեն կարդար, ասիկա անշուշտ մեղի համար մեծ ցաւ մըն է եւ կը մաղթեմ որ օր մը գիտակցին իրենց սխալին, անդրադառնան եւ ետ դառնան»:

Այո, Արար ժողովուրդն էր իր մեծ իմաստնութեամբ Հիւսէյնի հայասէր ջանքերով որ սրտաբաց ընդունեցաւ գաղթական եւ թափառական Հայերը:

Հազար անգամ չնորհակալութիւն մեծ եւ մարդասէր Արար ժողովուրդին...:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գերմանիա

ՌՈՒԲԷՆ ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տարիները սահեցան։ Ու երբ առջի ի-րիկուն, Մարտ 26-ին, Ալֆորվիլի Վոլթէր սրահին մէջ, կրկին եւ կրկին նոյն հաճոյ-քով կը լսէինք Ռուբէն Հախվերդեանը, դժուար էր եւ երթալ ու յիշել իր ա-ռաջին ելոյթը Փարիզի մէջ 1987 Յունիս 22-ին։ Քանի մը օր առաջ, «Յառաջ»ի ամ-բողջ մէկ էջը զբաւած էր Արվեի Թորթոյ-եանի տեսակցութիւնը իրեն հետ։ Մինչ այդ ծանօթ էինք իր երգերուն 1985-ին լոյս տեսած սալին շնորհիւ։

Իսկապէս նորութիւն էր Ռուբէնն, այն առեն ծանօթ Ռուբէն Երեւանցի անուան տակ։ Զէր նմաներ ուրիշներու, չէր նմա-նիր ոչ ոքի։ Մեզի չէր հրամցներ հայրե-նասիրական մկրտուած տախակութիւն-ներ։ Կ'երգէր նոր թաներ ուր խօսքերը աւելի կարեւոր էին քան եղանակը։ Ներեցեք մեր ճաշակին համար, յայտ-նութիւն մըն էր քանի անակնկալը կ'ունե-նայինք հատատելու թէ մենք ալ ունինք գրէլ մը, պրասէնա մը։

«Հայ երգի բանատեղծն» է Ռուբէնն, կը խօսի մեզի սովորականէ դուրս նիւթե-րու մասին՝ կեանքի, անցեալի, մանկու-թեան, թափառաշրջիկի, ճամբաներու, ճակատագրի, երեւանի զիշերներուն, սի-րոյ աչեան, Տիկին Արուսի, հեռացող ըն-կերներու, մինչեւ իսկ նախագահական ընտրութեան։ Այս վերջինը, գրուած 1991-ին, իսկապէս յաջողագոյն կտորնե-րէն մէկն է իր երգացանկին։

Ի՞նչպէս գրած է այս երգերը, ինք-որ կը պատասխանէր 1987-ին. – «Լաւա-գոյն երգերս որ կան, երբեք չեմ իմացել ինչպէս են գրուել»։ Ու երբ հարց կը տը-րէր իրեն թէ վրթա՞ծ է բանատեղծու-թիւն գրել, կը պատասխանէր. ... «Այո, խայտառակ բան է ստացուում»։ Բայց, իր երգը ինքնին լաւագոյն բանատեղծու-թիւնն է որմէ կրնան նախանձիլ չատեր որոնք միայն անունով բանատեղծ են Հայրենիքէն՝ Սփիւռք։

Մարտ 26-ի երեկոյթը կազմակերպած էր Համազգայինը օժանդակութեամբ Ալ-ֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան։ Հաճելի երեկոյթ մը, եթէ նոյնիսկ, սոսկած տա-րիները պատճառ են որ Ռուբէնն, երբեմն որոշ յոգնութիւն մատնէ։ Երբեմն, յի-շողութիւնը կը դաւաճանէր, բայց եւ այն-պէս անմոռնալի Ռուբէնն էր մեզի համար։ Իրեն կ'ընկերանար կիթառով, ազատնդաւոր ուրիշ արուեստագէտ մը՝ Տիգրան Տէր – Մովսիսեան։

Ու երբ կը հեռանայինք, երէկ, ինչպէս այսօր, մեր ականջներուն մէջ կ'արձա-գանգէին իր երգերուն թառերը, այնքան իրատես, այնքան եզակի եւ յաճախ՝ այն-քան տխուր։

Ա. Մ.

ԼՈՒՐԵՐ ՊՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՈՑԻ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի վարչութիւնը այս վերջին չաբաթներուն կազմակերպեց մի քանի ձեռնարկներ համախմբելով անդա-մուհիներ եւ արուարձանի Հայեր։

Առաջին առիթով դեկուցում մը տուաւ դէպի Հայաստան կատարած իր համբակ ճամբորդութեան մասին, ցուցադրելով նկարներ եւ ուշադրաւ վաստաթուղթեր։ Խումբը ընդունած է Հ. Օ. Մ.-ի Հայաս-տանի դրասենեակի տնօրէնութիւնը եւ տեղեկացուցած Միութեան ծառայած բա-րեսիրական գործողութիւններու ընթաց-քը։ Ապա, խումբը այցելած է Նորք որ-բանոցը եւ հոն նուիրած հեռատեսիլ մը։ Նոյնպէս, ուշադրութեան առարկայ եղած է Նուպարաչէնի որբանոցը։ Կապոյտ Խաչի անդամուհիները այս որբանոցներուն մէջ տեսած են Փրովանս Ալպ Քոթ դ'Ազիւռ Շրջանային Խորհուրդի նուիրած եւ իրենց ջանքերով առաքուած մահճակալները։ Շատերուն համար հայրենադարձ այցե-լութիւն մը եղած է, սակայն վերադարձի տպաւորութիւնները բաւականին ճնշող

ՀԱՅ.ԴԱՍ.-ԱՐԾԻՒ 75-ԱՄԵԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Մարտ 27-ը եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Համաձայնութեան հիմնադը-րութեան 75-ամեակի տօնախմբութեան օրը։

Հ. Մ. Ը. Մ.-ը հիմնուեցաւ 1924-ին, գաղութի հաստատման առաջին օրերուն, իսկ Արծիւ Մարզական Միութեան հետ միացումը կնքուեցաւ 1964-ին։

Այսօր, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ կը մրցի «Տիսթրիքթ տը Փրովանս»ի «Փրոմոսիոն ա'Օնէօր Բ.» դասակարգին մէջ եւ կը գրաւէ երկրորդ տեղը։

Տօնախմբութեան վայրը՝ «Օլէմփիք Տը Մարսէյլ»ի մարզադաշտը, Պուլվար Մի-շըլէ, դանազան ձեռնարկներուն առաւ-ռաւել փայլ եւ հանդիսականութիւն։

Ժամը 10-ին, պատուոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն. զրոյց մը՝ «Մարսէյլ եւ համարկումի իր կար-ղականութիւնը» նիւթին չուրջ, դասախօ-սութիւն դոր ձեռնհասօրէն վարեց ծա-նօթ լրագրող եւ հեղինակ կարպ մը դիր-քերու՝ Ժան Քէհատեան։ Բացման խօսքը ըրաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան՝ Ս. Բեւմատեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային – Ֆրանսայի համար որուն հովանաւորու-թիւնը կը վայելէր Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւի սոյն 75-ամեակը։ Ապա, յաջորդաբար, ի-րենց տեսակէտները դիտուած, նիւթը ըն-դլայնեցին Ալպնօ Միւզըլիէ՝ երեսփոխան եւ Մարսէյլի քաղաքապետին Ա. կցորդը, Կարօ Յովսէփեան՝ Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետը, Քրիսթոֆ Մա՝ Պուչ-սիւ-Ռոն նահան-գի Ընդհանուր Խորհուրդի անդամ, Ժիլ-պէռ Քէրքէրեան՝ Մարսէյլի քաղաքապե-տարանի խորհրդատու, եւ հուսկ պատ-մաբան եւ ընկերաբան՝ Էմիլ Թէմիմ։

Ներկաները նոյն առեն դիտեցին նկար-ներու ցուցադրութիւն մը որ կը վերա-գծէր ակումբին երեք քառորդ դարու կեանքը։ Ցուցահանդէսին պատրաստու-թիւնը, յղացումը եւ ներկայացումը գործն է Կարպիս Յարութիւնեանին (Արթէն)։ Գեղեցիկ եւ մանուանդ օգտակար ձեռ-նարկ մը հիմնուած վաւերական փաստա-նկարներուն վրայ։

Ժամը 13-ին, սկսաւ հացկերոյթը չատ ջերմ, ընկերական մթնոլորտի մը մէջ զե-կեցկացած հայկական նուագով՝ Ջուլթակ եւ «սէնթէթիզէօր», Արեքս Շիրինեանի եւ Արսէն Այատուրեանի։ Ճաշի ընթաց-քին Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Միութեան նա-խագահը՝ Ալէն Ծերուկեան նախկին մար-զիչներուն, կարգ մը նախկին խաղացող-ներուն, ներկայ հայ եւ ոչ հայ անձնա-ւորութիւններուն, նախկին վարչական անդամներուն նուիրեց ու պատուեց Ա. կումբը պատկերացնող յուշանուէրներով։ Ապա, եղան ինքնաբուխ նուիրատուու-թիւններ որոնց դումարը անցաւ եօթանա-սուն հազար ֆրանքը։ Ճաշասրահը ծայ-րէ ի ծայր լեցուն էր։

Ժամը 16-ին, «Օլէմփիք Տը Մարսէյլ»ի հռչակաւոր դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի հանդիպում մը՝ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը որուն կը զօրակցէր Ժան-Փիէռ Փափէն – Օլէմփիք Տը Մարսէյլի նախկին աստղերուն դէմ։ Մրցումը ղեկավարեց Միջազգային ծանօթ իրաւարար՝ Կարիպ-եան։ Մրցումը վերջացաւ հաւասար ար-դիւնքով 4-ով 4։ Շուրջ հազար հոգի ներ-կայ գտնուեցան մրցումին։ Հանդիսումէն առաջ գաշտ իջան եւ հատարակութեան ներկայացան Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի պա-տանի եւ երիտասարդ խումբերը 7-էն 16 տարեկան, չուրջ հարիւր յիսուն հոգի։ Տպաւորիչ էր փոքրերուն տողանցքը եւ անոնց վայրկեանի մը անսահման ուրա-խութիւնը, հպարտութիւնը եւ երազը։

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Համա-ձայնութեան 75-ամեակը աւարտեցաւ կի-րակի, Մարտ 28-ին։ Վարչութիւնը Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հո-գեհանգստեան արարողութիւն կատարել տուաւ ողեկոչելով յիշատակը հիմնադիր-ներուն եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց մասնակցութեամբ, յանձնառութեամբ, վաստակով աստարեցին ակումբին յարա-տեւման, բարգաւաճման եւ ճառագայթու-մին։ Եթէ հիմնադիրներուն, տարիներու ընթացքին աքնող եւ անցողներուն ա-նունները չարքը չենք տար որովհետեւ անպայման մոռացումներ պիտի ըլլան, յիշենք միայն վերջինը այդ փաղանգին՝ Աչոտ Վարդանեան որ երեք ամիս առաջ կնքեց իր մահկանացուն։

Դեռ կ'ապրին, բարեբախտաբար, անձեր որոնք գրեթէ կտրած են 75 տարիներու ճանապարհը։ Անոնցմէ է Վարդգէս Մար-ճոխան՝ որ 1928-ին ստորագրած է իր ա-ռաջին լիսանսը եւ դաշտ իջած է մինչեւ 1958։ Անոնցմէ է նաեւ երկար տարինե-րու վարչութեան նախագահ՝ Րաֆֆի Նա-զարեան։

Կը մաղթենք որ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը որ գաղութին մարզական ակումբն է, նորանոր յաջողութիւններով, յաղթա-նակներով, բարձրացումներով եւ տիտ-ղոսներով դիմաւորէ իր 100-ամեակը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼՕՍԱՓ ԱՓՕՓՔ

SARCELLES
REGARD SUR L'ARMENIE

Սարսէլ արուարձանին մէջ, Ապրիլ 6-էն 18, զանազան ձեռնարկներ նախատես-ուած են, որոնք կը վերաբերին Հայու-թեան։ Այսպէս ,Ապրիլ 6-ին բացումը կը կատարուի ցուցահանդէսի մը՝ «Հայաս-տան՝ անցեալ, ներկայ»
(Salle André Malraux, Rue Taillepied, Sarcelles- Villages):

Նոյն օրը, նոյն վայրը, ժամը 20-էն սկըս-եալ դասախօսութիւն եւ ֆիլմ մը՝ «Հա-յաստանի պատմութիւնը»։ Չորեքշաբթի 14 Հինգշաբթի Ապրիլ 7 եւ 8, միշտ նոյն վայ-րը, այցելութիւն «Մանկավարժական ցու-ցահանդէս»ի մը ժամը 9-էն 12 եւ 13·30-էն 16·30։ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 7, ժամը 16-ին Ա. Վէրնէօյի «Մայրիկ»ի ցուցա-դրութիւն (Սինէ - Փորում, 7, Փլաս տը Ֆրանս)։ Նաեւ Ապրիլ 8-ին, ժամը 19-ին։

Շաբաթ, Ապրիլ 10, բացում Տիգրան Տաշճեանի ցուցահանդէսին ժամը 18-էն սկսեալ՝ Galerie du Conservatoire de Musique; 12, ave Paul-Langevin (ցուցա-հանդէսը կը տեւէ մինչեւ Ապրիլ 17, ժա-մը 14-էն 20, բացի Կիրակիէ)։

Նոյն օրը՝ պար, ժամը 21-ին, Կապոյտ Խաչի «Ասպիկ» խումբը եւ Նաւասարդ պարախումբը ներկայացում մը կուտան (սալ Անտրէ Մալրօ)։ Ապրիլ 11-ին կրկին կը ցուցադրուի Վ.Վէրնէօյի «Մայրիկ»ը եւ 14 ու 18-ին ալ «588 ռիւ Փարատիզ»։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

1962 Թուականին, երբ Շուշան տասնեւ-հինգ տարեկան եղաւ, Ասպիկ, տարե-գարձի իրրեւ նուէր իր աղջկան, քանի մը չաբաթ ղբօսաշրջութեան ելաւ Ֆրան-սա անոր հետ։ Շուշանէն աւելի իրեն հա-մար էր այդ նուէրը։ Կ'ուզէր վերյիշել իր երիտասարդութեան պահերը Ֆրանսայի մէջ։

Շաբաթ մը փարիզ պտըտելէ վերջ, Աստ-ղիկ եւ Շուշան գացին Կրընոպլը։

Կայարանը չէր փոխուած։ Այնպէս էր, ինչպէս երեսուն տարիներ առաջ երբ, երկու ծաղկեփունջեր ձրկած, վակոնին պատուհանին կռթնած, հրաժեշտ կ'առ-նէր, արտասուքը աչքերուն, Մօրաքոյ-րէն, Ալիսէն, Արամէն։

Բայց ուրիշ չատ բաներ փոխուած էին։ Ասպիկ տարաւ իր աղջիկը Մօրաքոյրին փողոցը։ Փնտռեց իրենց բնակած տու-նը։ Անոր տեղ, պարտէզին մէջ ուր, Ա-րամին ձեռքը իր վրայ, հեծանիւ նստիլ սորված էր, հոն այդ հողին վրայ կար հիմա հսկայ, բազմայարկ չէնք մը։ Ոչ մէկ հետք իրենց բնակարանէն։ Փլցուած էր, անկասկած։

Ասպիկ փնտռեց դեղարանը։ Դեղարան չկար։ Կար հագուստեղէնի մեծկակ վա-ճառատուն մը։ Թերեւս նախկին դեղա-րանն էր այդ։ Ասպիկ չարունակեց իր պրպտումները։ Գնաց, գտաւ Տիրանեան-ներուն բնակարանին չէնքը։ Նամակատու-փերուն մէջ չկար այդ անունը։ Իր աղջեան թեւէն բռնած, բարձրացաւ երկրորդ յար-կը։ Զարկաւ դրան մը։ Ծերուկ կին մը երեւցաւ կիսաբաց դրան առջեւ։ Ասպիկ հարց տուաւ։ Կինը ըսաւ.

– Հայե՞ր, այո՛ կը յիշեմ։ Քսան - քա-սանեւհինգ տարի մը կայ որ մարդը մա-հացած է։ Անոր մահէն վերջ տղան ամուս-նացաւ եւ մեկնեցաւ չեմ գիտեր ուր։

Տիկինն ալ, մայրը չատ ծերացած էր։ կարծեմ հանգստեան տուն մը դրին զին-քը. չեմ գիտեր թէ տակաւին կ'ապրի թէ ոչ։

Այո՛, չատ բաներ փոխուած էին. գի-տէր Մօրաքոյրն ալ մահացած էր։ Մոն-փըլիէ մահացած էր։ Հոն փոխադրուած էր Ալիս իր մօրը հետ, ի խնդիր աւելի արդիւնաւէտ աշխատանքի մը։ Գիտէր նաեւ որ Արամ, մխիթարական դաղթած էր։ Ինչո՞ւ այդքան հեռու տեղ։ Ամէն անգամ որ Ասպիկ հարցումի մը հատատած պատասխան մը չէր գտներ, իր երեւակայութիւնը կը տանէր գինքը դէպի անյայտ սէր մը, դէպի արկածախնդրու-թեան մը ծարաւը։ Հոն կը փնտռէր ամէն պատասխան, մնացած հարցումներու ել-քը։

Արամը այլեւս պիտի չտեսնէր անկաս-կած, բայց պիտի երթար վերադառնէր Ա-լիսը, Մոնփըլիէ։ Ան ամուրի էր մնա-ցած. «ծեր աղջիկ...» բայց նախ՝ կրըն-նոպլը։ Շարունակեց իր պտոյտը իր խըղ-դիր յիշատակներու։

Գնաց Վերաէօն հրապարակը. իր յա-ճախած համալսարանին դուռը դոց էր։ Դիմացը, պարտէզին մէջ, այդ օրը, իր դացած պահուն, կային քանի մը ծերուկ-ներ. կը տաքցնէին իրենց հինցած ոսկոր-ները մայիսեան արեւին տակ։ Ուսանող չկար։

Շարունակեց չրջապտոյտը մինչեւ ցու-ցահանդէսներու փառքը։ Աչտարակը իր տեղն էր։ Շուշան ուզեց բարձրանալ գա-գաթը։

Մայրը առարկեց.

– Շատ հով կայ, հաճելի չըլլար։

(Շար. 20)

(Շար. Ա. ԷՉԷԶ)

բեզբութեանց մէջ իրենց յատուկ տեղը ունեցող:

Եթէ...

Եթէ պատահած չըլլար անթերեւակայելի, անախընթաց եւ անխմանալի յարութիւնը իւ մեռելոց: Յարութիւնը եղաւ կնիքը, կամ այլ բացատրութեամբ՝ պատճառականը, զմբէթացումը իր ուսուցումներում եւ անոնց մէջէն բերած եւ մարդոց փոխանցած ճշմարտութիւններուն:

Իսկզբէ ալ լաւ կը յիշէք Աւետարանի էջերէն թէ ինչպէս Յիսուսի դատապարտութեամբ, խաչելութեամբ եւ մահուամբ երուսաղէմի մէջ ծայր առած խռովքը վերջ գտած էր, ալեկոծուած ծով բազմութիւնը խաղաղած էր եւ Յիսուսի պատմութեան վերջակէտն էր դրուած: Նոյնիսկ իր Առաքեալները եւ անմիջական այլ հետեւողներ յուսահատ վիճակի մը մատնուած էին: Ձիշդ էր որ իրենց Վարդապետը խօսած էր իր յարութեան մասին: Բայց մարդկային պարզ բանականութեամբ՝ դժուար էր հաւատալ, մանաւանդ ամենքը կը գարմանային թէ Յիսուս ինչպէս չկարողացաւ ինքզինք ազատել խաչի մահէն:

Անկարելին եղաւ կարելի·
Անհաւատալին մարմին ղգեցաւ,
Յիսուս յարեա՛ւ...

Որքան ալ մարդկային միտքը իր բնական կարողութեամբ անզօր է ճանչնալու այս ճշմարտութիւնը, տուեալ իրականութիւնը սակայն վեր է միտքի հասողութենէն: Յարութիւնը մարդոց համար, որոնք Յարուցեալը տեսան, այլեւս կասկածէ վեր իրողութիւն էր, անդիմադրելիօրէն հզօր ուժ մանաւանդ յուսահատեալներու համար, ինչպէս էին Իրեն առաջին հետեւորդները:

*
**

Ահա անցեր են երկու հազար տարիներ այն առաւօտէն առիւծի երբ Յիսուս գերեզմանը թողուց եւ անմահութեան կեանքի դուռը բացաւ: Ձինք գերեզման դրին առանց պիտնալու որ լոյսը, ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը գերեզման չեն հանդուրժեր: Իր յարութեամբ խորքին մէջ ինք գերեզմանեց մեղքը, եւ այն բոլորը որ մահուան հետ են առընչուած:

Քրիստոնէական պատմութեան երկհազարամեայ այս չրջանին փնտռտուքէն ետք մարդիկ - եւ այսօր ալ կան շատեր - որոնք յարութեան հաւատքին տակ տեղ մը չգտան իրենց հոգիներուն մէջ: Իրենց միտքի մաղէն չանցաւ յարութեան գաղափարը. մահուընէ ետք կեանքի գաղափարը ներս չթափանցեց իրենց հոգիներու խորքերը: Բայց ի՞նչ փոյթ: Եկեղեցին միշտ կենդանի պահեց այդ հաւատքը իր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Եկան հազարամեակներ, բազում քրիստոնեաներ իրենց երկրաւոր կեանքը տուին որպէս գինը իրենց հաւատքին, չատ սուղ գին մը, չատերու համար անհատկնելի եւ անկարելի: Քրիստոնէութիւնը օրէ օր աճեցաւ եւ ահա յաջորդ տարի կը պատրաստուինք տօնելու անոր Հիմնադրիչին՝ Յիսուս Քրիստոսի մարդեղութեան 2000-ամեակը:

Երկու հազար տարիներու քրիստոնեական կեանքը յարութեան տօնին մէջ գտաւ իր զօրութեան ներքին աղբիւրը: Ինչպէս Պօղոս Առաքեալ կը յիշեցնէ մեզի. «Եւ եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ՝ ընդունայն է քարոզութիւն մեր, ընդունայն են եւ հաւատքն ձեր» (Ա. ԿՈՐՆԹ. ԺԵ. 14): Այո՛, եթէ Յիսուս յարութիւն առած չըլլար՝ դատարկութիւն պիտի ըլլար քրիստոնէական կրօնի քարոզութիւնը, եւ ինչ որ աւելի ծանր է՝ դատարկութիւն պիտի ըլլար եւ քրիստոնեաներու հաւատքը: Եւ ինչպէ՞ս կրօնք մը կրնար յաղթականօրէն ճակիլ եւ ներգործել այնպէս ստեղծագործել այնպէս ստեղծագործականօրէն ողջ մարդկութեան կեանքին մէջ եւ այսքան դարեր, եթէ հմայուած ըլլար դատարկութեան վրայ...:

Որքան ալ պիտութիւնը յառաջացած ըլլայ՝ ան երբեք ուժ չունի-իր բնութեամբը եւ նպատակովն խակ երբեք պիտի չունենայ - հաւատքի տարածքին մէջ մտնելու: Մարդը աւելի է քան իր միտքը, այսինքն սոսկ տրամախոհական կարողութիւնը: Ֆրանսայի մեծ փիլիսոփայ եւ գրագէտ Փասքալ ըսած է. «Սիրտը ունի իր տրամաբանելու (իւրայատուկ) եղանակները, զորս տրամաբանութիւնը չի ճանչնար»: Եւ արդարեւ մարդիկ կան՝ որոնք պիտնականներ են, քիմիագէտներ, տիեզերագէտներ, հիւլէագէտներ, որոնք խոր հաւատք ունին: Բազում վկայութիւններ կարելի է մէջբերել: Հակայ հատորներ կան գրուած այդ մասին: Բայց ի՞նչ փոյթ: Ճշմարտութիւնը չքեղօրէն պայծառ է: Եկեղեցւոյ կեանքը եւ առեղծագործութիւնը անցնող քսան դարերու ընթացքին յարութեան երգ մըն են, պիտի ըսէի՝ համերգ մը կամ համանուագ մը, մշտահունչ եւ առինքնող, հակառակ այդ եկեղեցիի մէջ որոշ չրջաններու որոշ անձերու բերած աւերներուն եւ վշտերուն:

Մեր ժողովուրդը յարութեան հաւատքով յաղթահարել բոլոր տեսակի վտանգներն ու կործանարար ուժերը, որոնք կը սպառնային մեր գոյութեան: Շատեր ջանացին այդ հաւատքը մեր մէջէն պոկել՝ քալ գիտնալով որ անոր մէջ է գաղտնի ուժը մեր դիմադրականութեան եւ ստեղծագործականութեան՝ անմահութեան գաղափարով լիցքաւորուած եւ զսպանակուած: Անհատներ կըրնան ըլլալ՝ որոնք գուտ տրամաբանական հիմքերու վրայ դժուարութիւն կրնան ունենալ հաւատալու յարութեան: Եղեր են միշտ նման անձեր բոլոր դարերուն: Բայց եկեղեցին, հաւատացեալներու համայնութիւնը, միշտ կենդանի պահած է այդ հաւատքը իր կեանքին մէջ: Եւ այդ համախմբութիւնն է բուն եկեղեցին:

Քրիստոնէական հաւատքին ուսուցումը հօծ մասնամասնութիւններ չարունակ պարզուեցաւ մեր ժողովուրդին, ինչպէս ուրիշ ժողովուրդներու, Արեւմտեան հակասուածութեան վարդապետութեան եւ բռնակալութեան բերումով: Բայց ահա շուրջ մէկ տասնամեակէ ի վեր երկաթէ վարագոյրը հալած է եւ ազատութեան չունչը մեր հայրենի օդին խառնուած...: Աւետարանը ջինջ հայելի է, անթիծ եւ անբեկ: Մեր հայրերու քրիստոնէական ժառանգութիւնը քաց պիրք է առանց չարաչարութեան եւ նեղափոխութեան...:

Սիրելիք, անցեալը ափսոսալու ժամանակը այլեւս անցած է: Նորը կերտելու ժամանակն է մեր նոր Հանրապետութեան այս չրջանին: Նորի կառուցման, հինին - բայց ոչ հնացեալին - վերականգնման եւ վերաարեւելքման պահն է՝ որուն մէջ կը գտնուինք որպէս նոր քաղաքները ազատ ու անկախ Հայաստանի:

Նախ հարկ է քաջութիւնը ունենալ անձնապէս փոխուելու: Այլեւս դադրիլ ըսելէ· «չենք իմանում», «մեզ չեն սովորացրել», «մեզ հակառակն են սովորացրել»: Եթէ սկսանք փոխուիլ մեր գործառնութենէն, տնտեսական, հարատարարութեան մէջ, հարատարչինական եզանակներուն մէջ, եթէ սկսանք փոխուիլ ընկերային կեանքի այլազան տարածքներու մէջ, ուրեմն անհրաժեշտ է, նոյնիսկ առաջնային կարեւորութիւն ունի, հոգեւոր փոփոխութիւնը՝ մեր կրօնական ըմբռնումներուն եւ քարոյական հասկացողութենէն փոփոխութիւնը: Եւ այս բնագաւառի մէջ հլուկայ դեր ունի Յարութեան խորհուրդը: Որովհետեւ ան որ կը հաւատայ անմահութեան՝ տարբեր իմաստով, եղանակով եւ արդիւնաւորութեամբ կ'ապրի իր կեանքը, քան այն անձը՝ որ կեանքը կ'ըմբռնէ գուտ երկրաւոր երեւոյթ մը եւ կ'ապրի «կեր, արբ եւ ուրախ լեր» նշանաբանի հրամայականի ներքեւ:

Վերադառնանք դէպի մեր ինքնութեան հարազատ աղբիւրները: Վերագտնենք մեր քրիստոնէական խնկատիպ պատկերը: Մաքրենք օտարներէ եւ կամ մեզմէ աւելցուած անհարազատ, վատահաղորդ տարրերը, որոնք կը քանդեն մեր կեանքը բարոյական ապականութեամբ: Ազգի մը թշնամին միայն երկրի սահմաններէն անդին չի գտնուիր: Այդ թշնամին կրնայ գործել - եւ յաճախ կը գործէ - մեր ներքին աշխարհին եւ կեանքին մէջ: «Աներեւոյթ թշնամին» է այդ, որուն դէմ պէտք է պայքարիլ: Վերջ տալ չհաղորդումներուն, վերջ դնել զեղծումներուն, լուսատեսցնել եղբայրասպան արարքները: Քրիստոնեայ Հայու կերպարին յատուկ պատիւով պէտք է ապրիլ Աստուծոյ տրուած կեանքը՝ որպէսզի ան զառնայ երջանկութեան աղբիւր մեր նոր հայրենիքին նոր կեանքին մէջ:

*
**

Ահա թէ ինչ խորհրդածութիւններով եւ հայրական յորդորներով կ'ողջունենք մեր ողջ Հայ ժողովուրդը մեր բոլորի հաւատքի հայրապետական օրհնէն՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն, որ ինքնին յարութեան չարական մըն է մեր ներքին աշխարհի ընկալումին մէջ:

Մեր եղբայրական սիրոյ ողջոյնները Հայրապետանոցյ Եկեղեցւոյ Նուիրապետական Աթոռներուն եւ անոնց գահակալներուն՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեանց՝ ազօթելով առ յարուցեալ Փրկիչն մեր, որ նոր չունչով առաւել եւս կենսատուրէ եւ զօրացնէ պիրենք, իրենց հոգեւորական զաւակ եւ հաւատացեալ ժողովուրդով:

Մեր հայրական սիրոյ ողջոյնները մեր բոլոր թեմակալ Առաջնորդներուն, Թեմական Ազգային - Եկեղեցական Իշխանութեանց, համայնքային կազմակերպութիւններուն եւ հաստատութիւններուն, որպէսզի օրէ օր առաւել եւս բարգաւաճին որպէս «Տիրոջ այգի»ներ Հայաստանի, Արցախի եւ արտասահմանի բոլոր անկիւններուն մէջ:

Սիրոյ նոյն զգացումներով կ'ողջունենք մեր հայրենի Հանրապետութիւնը, անոր վեհմաշուք Նախագահը, Ազգային Ժողովը, Կառավարութիւնը, մեր բանակը եւ պետական բոլոր կառոյցները, որպէսզի բարւոք եւ առաջ արդիւնաւորութեամբ յառաջ տանին մեր հայրենիքի կեանքը խաղաղութեան, միասնութեան եւ ներդաշնակ ու անձնուէր գործունէութեան մէջէն:

Ժողովուրդ Հայոց որ ի Հայաստան, Արցախ եւ ի սփիւռս աշխարհի՝ նորոգուիր յարութեան հաւատքով եւ ապրի՛ր յարութեան չունչով, որպէսզի կեանք ունենաս, ինչպէս Աւետարանը կը բնորոշէ «առաւել կեանք», յաւիտենական կեանքը ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

GRANDS-PARENTS HEUREUX !

Ce Samedi, veille de Pâques, le Père Haroutioun Tachdjian baptisera notre 11ème petit-enfant

Lise ENEZIAN

en l'église St-Grégoire l'Illuminateur de Chaville.

Jiraïr et Nadine ENEZIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

Au cours de sa 47ème Assemblée Générale tenue les 26, 27 et 28 mars 1999 à Décines (Rhône), la Croix Bleue des Arméniens de France, organisation non gouvernementale, reconnue d'utilité publique, fondée en 1928, exprime sa profonde indignation suite à la décision prise lors de la Conférence des Présidents du Sénat de ne pas inscrire à l'ordre du jour la proposition de loi votée à l'unanimité par l'Assemblée nationale le 29 mai 1998, reconnaissant publiquement le génocide arménien de 1915.

Motion adoptée à l'unanimité

Ce communiqué a été adressé à la Conférence des Présidents du Sénat, à Messieurs L. Jospin et H. Védrine et au Président de la République M. J. Chirac.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ՄԱՋԻ Անիէր - Պուա . Գոլոմպ - Աժանթէօյլ Ակնունի մասնաճիւղի ընդհ. անդամակոչ ժողովը Հինգշաբթի, Ապրիլ 8, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՎԱՂՔ

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ» նոր (247) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Եթէ միայն... Ա. ԱԼԻՔԵԱՆ

Տեսակցութիւն
Ա. Յովհաննիսեանի հետ
Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Յարաճուն վերապրում
Ա. ՊԷՐՃԻՒԼԵԱՆ

*
**

ՋԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի (երեքշաբթի, Ապրիլ 6-ի թիւ): «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ին կը յաջորդէ Հինգշաբթի, Ապրիլ 7-ի թիւը:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 7
Աւետումն Սուրբ Աստուածածնի
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Comité du 24 Avril, «Regroupement des organisations arméniennes de France», organise un colloque international à l'UNESCO, le 10 avril 1999, sur le thème «Etats et génocide vers la prévention et la répression des crimes contre l'humanité».

Les travaux de ce colloque seront axés sur les perspectives ouvertes à la suite de la Conférence diplomatique de Rome de l'été 1998 pour la création d'une cour criminelle internationale permanente.

Mme Louise Arbour, procureur du Tribunal de La Haye pour l'ex-Yougoslavie et le Rwanda, présidera la séance du matin, celle de l'après midi étant présidée par le Professeur Catherine Kessedjian, secrétaire générale adjoint de la Conférence de La Haye de droit international privé. Mme Brigitte Stern, Professeur à l'Université de Paris I — Panthéon-Sorbonne, Mme France Jeannin, Docteur en droit de l'Université de Paris XI-Jean Monnet, M. Louis Joinet, Magistrat à la Cour de Cassation, Rapporteur spécial des Nations-Unies sur la lutte contre l'impunité et le Professeur Vahakn Dadrian, historien, Directeur du programme d'études sur les génocides de la Fondation Guggenheim, M. Pierre-Marie Dupuy, Professeur à l'Université Paris II — Panthéon-Assas, M. Alain Pellet, Professeur à l'Université de Paris X — Nanterre, membre de la commission du droit international sont parmi les intervenants.

Le programme du Colloque et les modalités d'inscription peuvent être obtenus en contactant au téléphone Monsieur Khachikian : 01 47 40 34 34 ou par fax au : 01 47 40 86 11.

Paris, le 30 mars 1999

ՊԱՐԱՆՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ի նպաստ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 20·30-ին
կը մասնակցի

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

կազմակերպութեամբ՝
Վարժարանին Ծնողաց Միութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
Պ. Տէմիրի
01 - 49 - 36 - 10 - 43

Soirée Dansante

SAMEDI 17 AVRIL
à 20 heures 30
avec
Marten YORGANTZ
SALLE
"CHARLES AZNAVOUR"
d'ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Réservations :

01. 49. 36. 10. 43
(M. Demir)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 4
DIMANCHE
4 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 247

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

7ԱՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·612 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.612

ՅԱՐԱՃՈՒՆ ՎԵՐԱՊՐՈՒՄ

Մորդրաւորութիւնը, անորոշութիւնները եւ հարցականները, որոնք կը պատին Արշիլ Կորքիի (բուն անունով Մանուկ Ադոյեան) անձն ու կեանքը, իր ողբերգեան եւ իր եղերական մահէն երկար տարիներ ետք, առիթ տուած էին հակասական եւ սխալ մեկնաբանութիւններու, որոնք իրենց ազդեցութիւնը ունեցած էին նաեւ իր վարքին դնահատման եւ արժեւորման գծով, որոնք բաւական տուժեցին այդ անորոշութիւններուն եւ խանգարող հակասութիւններուն պատճառով, արդելք հանդիսանալով որ Կորքիի արուեստը իր լիութեամբ ընկալուի, որպէս մեր դարու նկարչութեան կարեւորագոյն փորձառութիւններէն եւ արտայայտութիւններէն մէկը:

Ուստի, անհրաժեշտութիւնը կար որ այդ խորհրդաւորութիւնները եւ անորոշութիւնները փարատէին եւ թօթափուէին, որոնք կ'արատաւորէին ու կը խլռդրախանգնէին Կորքիի անձը, վարքն ու կեանքը: Իր «Սեւ հրեշտակը· Արշիլ Կորքիի կեանքը» հատորով(1), անդլերէնով լոյս տեսած, Նուրիձա Մաթոսեան այդ կարեւոր գործը գլուխ կը հանէ, հարատարութեամբ եւ նուիրումով:

Սկիզբէն իսկ գիրքին հեղինակման շրջիկ կը յայտնուի· ան հարազատի մը մասին է, որուն ապրած փորձառութիւններուն, ապրումներուն եւ կեանքին, հեղինակը քայլ առ քայլ կը հետեւի, կը վերապրի զանոնք, կը բաժնեկցի անոնց, ինչ որ փափխոսուն հետք մը, կենդանութիւն մը կու տայ Կորքիի անձին եւ կեանքին կերտումին, մանաւանդ որ պատումը ճոխացած է Կորքին այրդան ասիճանաչափերով ճանչցող անձերու հետ կատարուած հարցազրոյցներով, անոնց վկայութիւններով, որոնք կ'աւելցնան նախապէս Քարլէն Մուրատեանի կողմէ կատարուածներուն, որոնցմէ Մաթոսեան յաճախ կը մէջբերէ: Աւելին, ան իր պրամադրութեան տակ ունի առաջնակարգ վկայաղրիւր մը, Կորքիի կինը՝ Ֆիլտինկ: Իր այս ընթացքով, Մաթոսեան աւելի հետու կ'երթայ Մուրատեանի տարած աշխատանքէն (միասնակ, քննականը, կողմնակալ եւ դիտումնաւոր աղաւաղումներով լի) եւ մեր աչքին կը պարզէ Կորքի մը՝ այժմ աւելի ճանաչելի եւ աւելի յստակ դիծերով: Իսկ իրականութեան իր պրպտումը զինք տարած է մինչեւ Կորքիի ծննդավայրը, որ այցելած է շրջապատին մասին աւելի ջշափելի տուեալներ ունենալու նպատակով, շրջապատ՝ որուն ոգեկոչումը, ինչպէս ինք կը թելադրէ, կը տեսնուի եւ կը զգացուի Կորքիի վերջին եւ հասուն շրջանի գործերուն մէջ, ինչ որ այս տարին գրողին վերջերս հաստատած էր նաեւ Ֆիլտինկ, որ տարիներ առաջ իր վերջին ամուսնուն ընկերակցութեամբ այդ վայրերը այցելած էր:

Հատորին մէջ լոյս տեսած հատուկենտ զիրար հակասող վկայութիւնները, տարբեր անձերու կողմէ եղած, մեծ ազդեցութիւն չունին ընդհանուր պատկերուին վրայ: Ըսուած են բաներ, որոնք թերեւս անցեալին չըսուէին եւ չգրուէին: Հիմա որ քանի մը տասնամեակ անցած է Կորքիի մահէն, կիրքերը չգացած կամ քաւականին մարած, բարքերը ապրուած եւ ապատամուութիւնը ընդլայնած, կ'ըլլան ակնարկութիւններ եւ խոստովանութիւններ որոնք աւելի յստակ կը դարձնեն պատումը: Գուցէ տակաւին քողարկուած կէտեր գոյութիւն ունենան, քանի որ Էլնըս չէ արտօնած որ առնչին իր զրած նամակներէն մէջբերումներ կատարուին հեղինակին կողմէ, ասոր թոյլ տալով միայն անոնց ընթերցումը: Ասիկա արդելք մը չէ որ գիրքը անփոխարինելի աղբիւր մը դառնայ, Կորքիի կենսագրութեան վերաբերող:

Գիրքին արժարժած ամէնէն կարեւոր հարցերէն մէկը Կորքիի նամակներուն կը վերաբերի, իր քրոջը, Վարդուհի Մուրատեանի ընտանիքին ուղղուած: Առաջին անգամ ըլլալով, հեղինակը փաստը կու տայ թէ անոնցմէ քսանըվեցը կեղծեն, յերիւրածոյ, Վարդուհի պատակին, Քարլէնին կողմէ յօրինուած, հաստատելով այդ ուղղութեամբ նախապէս ոմանց արտայայտած կասկածները, բերանացի կամ գրաւոր: Այլ կէտ մը, որ յատուկ ուշադրութիւն կը գրաւէ, հայկական իրականութեան հետ Կորքիի ունեցած փորձառութիւններուն եւ առընչութիւններուն պարագան է եւ կարգ մը Հայերու կողմէ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած ցաւալի վերաբերմունքները, որոնք կրնան խորհետք ձգած ըլլալ իր անձին վրայ, ինչպէս խոչտանգումը որուն 1919-ին ենթարկուած է Երեւան, Դրօշի կողմէ եւ արիւնոտ վիճակով տուն վերադարձած· յետոյ Պոսթընի մէջ, 1920-ական տարիներու սկիզբներուն, երբ «Հայրենիք»ի խմբագիրը ոտնակոխած է նկարը եւ անոր չրջանակը ջախջախած, զոր Կորքի տարած էր որպէս իր ունեցած պարտքին հատուցում. իսկ Նիւ-Եորքի մէջ, 1930-ական տարիներու կէսերուն, համալսնաւար երեք գործիչներէն երկուքը, որոնք իր տուն - արուեստանոցին մէջ ժողովներ կը գումարէին (Վարդուհ, որ այդ տունէն իր ընտանիքով իր եղբօրը մօտ կը մնար, հաստատուր համակիրը էր), Կորքիի կողմէ իրենց տրուած նկարները տուն վերադարձի ճամբուն աղբաման կը նետեն. կրկին Նիւ-Եորքի մէջ, 1942-ին, դինք լաւ ճանչցող Յարութիւն Հազարեան, աչքառութեամբ եւ առիթը չհասկրծելով, իր երկու պատառոները հրնդակաս տոլարի կը գնէ, զոր Կորքի նկարուած էր բարեսիրական ձեռնարկի մը, Երկրորդ Մեծ Պատերազմին փերումով Հայաստանի օժանդակելու համար: Այդ տարիներուն, անոնց գինը չուրջ 500 տոլար էր, իւրաքանչիւր պատառի համար: Կորքի երբ կ'իմանայ, կը զայրանայ եւ կ'ըսէ որ «եթէ հայ տիկիններ ինձմէ հինգ տոլար խնդրէին, ապրի երջանիկ կ'ըլլայի»: Կորքի կը հետաքննէ հարուստ հաւաքորդին եւ անոր տասը տոլար կ'առաջարկէ իր պատառները եւ առնելու համար, տակայն Հազարեան բրնակնանարար կը մերժէ, իր «գնած» գործերուն արժէքին գիտակցելով ինչպէս եւ նկարիչին ապագայ համբաւին . . . : Բայց եւ այնպէս, Կորքի երբեք իր կեանքը չէ խաղած իր ինքնութեան, հայրենական մշակոյթին եւ պատմութեան հետ: Իր կեանքի վերջին տարին, իր արուեստավաճառին՝ Ճուլիըն Լիվիի իր հայ ըլլալուն ակնարկած է առաջին անգամ ըլլալով, իր պատառոներէն «Ողբասացներ»ուն մասին արտայայտուելով, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ իր ձեռք բերած համբաւէն ետք, այդ ուղղութեամբ յաւելեալ քայլեր պիտի առնէր հաւանաբար:

Սակայն Մաթոսեան, եթէ հայկական իրականութեան հետ Կորքիի ունեցած առընչութիւններուն գծով չօշափելի եւ յստակ տուեալներ կու տայ, կը «սայթաքի» երբ նոյնը չէ յատակիօրէն կը փորձէ ընել Կորքիի գործերուն մեկնաբանման եւ իր արուեստին մէջ անոնց գրաւած տեղին ճշդորոշման հարցով, իր կարգին իյնալով այն անխուսափելի «ծուղակ»ը, որ կը գոնուի նկարիչի արուեստին մեկնաբանման չափին, արուեստ մը ուր ամէն գոյաւորում թելադրութեան վրայ հիմնուած է, քան թէ որոշակի պատկերման, ի բաց առեալ իր պատկերային աշխատանքները:

Արդարեւ, Կորքիի գործերու յօրինանիւթերուն մեկնաբանումը միշտ աւազախրթերուն վտանգը կը ներկայացնէ, լոյոր առումի վտանգը կը ներկայացնէ, նոյնը որոնք կը փորձուին այդ ուղղութեամբ քայլ մը առնել: Բազմաթիւ կամ այլազան վկայութիւններ ցոյց կու տան Կորքի, իր ինքնութիւնը ճգնաժամորէն Կորքի, իր ինքնութիւնը ճգնաժամորէն քողարկելով, ծպտուած անձ մը դարձած էր, ինչպէս զինք կը բնութագրէ Լիվի: Այս երեւոյթը կը տարածուի նաեւ իր արուեստին վրայ, յատկապէս իր վերջին շրջանին աւելի ցցուն դառնալով: Իր ըրած քանի մը յայտարարութիւնները իր կարգ մը երկերուն գծով, յաճախ (եւ դիտումնաւոր կերպով) աւելի կը բարդացնեն ու կը չեզոքեն անոնց բնանիւթին իսկական իմաստը բնորոշելու հարցը: Սակայն խթանող «թակարդ» մըն է նաեւ, որովհետեւ Կորքիի նպատակներէն մէկն է՝ իր գործը դիտողին իմացական բանականութեան զարկ տալ: Իրեն համար, այս ծպտումը նպատակ ունի նոյն ատեն արդելք հանդիսանալու որ միւսները իր անձնական աշխարհին հետքերէն թափանցեն: Այս ձեւով է որ ինք հետաքրութիւն մը կը պահէ իր եւ դիտողին միջեւ, անոր թողլով, դիմամբ, իր աշխատանքը ազատ եւ անձնական կերպով մեկնաբանելու հարցը(2): Միւս կողմէ, Կորքի կը բաժնէ միտքը թէ նկարչութիւնը «խոստովանութեան մըն է, մտերմիկ, լուռ: Կորքի թոյլ կու տայ որ մենք անցնինք իր աշխարհի սահմանէն ներս, ուր սակայն երբեք վստահ չենք անոր իսկութիւնը կապտելու, առանց զոհը ըլլալու սխալ մեկնաբանութիւններու: Այս իրողութեան բերմամբ, Կորքիի վարքը թերեւս մեր դարու արուեստին ամէնէն ցցուն օրինակներէն է, ինչ կը վերաբերի հարցականներուն որոնց ծնունդ կու տայ, իր ներկայացուցած տարբերու ինքնութեան որոշման եւ անոնց միջեւ յարաբերութիւններուն գծով: Ասիկա պարագայ մըն է ուր, առարկայական բնութագրում մը կազմելու համար՝ ոչ-առարկայական պատկերներով կազմուած աշխարհի մը, իմացական, իմաստասիրական, դրականական կամ մեկնաբանական չեզոքումները անխուսափելի կերպով կը ներկայանան: Ասիկա կը պարտադրէ, յատակօրէն, որ մեր մեկնաբանութիւնները հարցականի տակ առնենք, զանոնք առկախուած նկատենք, այնքանով որ Կորքիի աշխարհը կազմող տարրերուն ճշդրիտ ինքնութեան կամ բնոյթին հաստատումը, ինչպէս ըսինք, չատ յաճախ դժուար է, չըսելու համար անկարելի:

Գրեց՝
ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՁԻՔԼԵԱՆ

Խորքին մէջ, Կորքիի վարքի քննարկման ընթացքին, մենք կը գտնուինք կըրկնակի ենթակայականութեան դէմ յանդիման: Կորքիի մեկնաբանութիւնը բնութեան լիովին ենթակայական է: Այս իմաստով, նկատի առած Կորքիի աշխարհին վիակուածութիւնը եւ անոր «բանալի»ներուն սակաւութիւնը, զոր արուեստագէտը կիրքով ինքնիրեն համար կը պահէ, գրեթէ անկարելի է խուսափիլ, մեր կարգին, սոյն աշխարհին ենթակայական մեկնաբանութիւն մը ընելէ, այսպէս՝ մեկնաբանութեան մեկնաբանութիւնը կատարելով: Բայց եւ այնպէս, աւելի խորաթափանց, տարածուն եւ բաղդատական գննում մը կարելի կը դարձնէ, նոյնիսկ մասնակի կերպով, Կորքիի կարգ մը գործերուն ընթերցումը, յենլով նաեւ իրեն օրինակ եւ աղբիւր ծառայած արուեստագէտներու գործերուն եւ անոնց աւելի բացայայտ խորհրդանշաններուն վրայ, որոնցմէ ոմանք Կորքի կ'անձնականացնէ եւ կը վերայղանայ: Ասոր համար անհրաժեշտ է մեր ճանաչողութեան ծիրը ընդլայնել, կարենալ հետախուզելու եւ հանդիպելու համար տուեալներու, որոնք կրնան յանկարծ մեր ուշադրութիւնը գրաւել, տուեալներ որոնք կը գտնուին իր արուեստին ներս եւ անկէ դուրս:

Մաթոսեան քիչ մը չտապով եւ ընդհանրացումով Կորքիի քանի մը բնանիւթերը եւ գործերը կ'տարընչէ անոր մանկութեան աշխարհին, զուտ ենթակայական բնորոշում մը տալով անոնց: Իսկ իր կողմէ, Կորքիի վերջին կարեւոր գործերէն «Սահմանը»ին անտեսումը, գոյց կու տայ թէ իր ուշադրութենէն վրիպած է յօրինանիւթ մը որ «սեռերու քախտումը»(4) գուցէ ամէնէն «բացայայտ» կերպով ներկայացնողն է, երբ նկատի առնենք որ անոր նախապատրաստական մշակումն է երկու գծանկարներու, «Համադրում»(5) եւ «Գծանկար»(6) կոչուած, որոնցմէ առաջինը ուղղակի ազատ մեկնաբանութիւնն է Կորքիի մեծարած նկարիչներէն Փաօլօ Ուչչլոյնի «Սուրբ Գէորգ եւ վիշապը»ին (Ազգային Թանգարան, Լոնտոն): Միւս կողմէ, եթէ Մաթոսեան աւելի տարածուն գննում մը կատարէր, թերեւս անդրադառնար որ «Գիշեր, առեղծուած եւ կարօտ»ը վերացականացած եւ խորհրդանշանականացած տարբերակումն է «Անշարժ բնութիւն»ին(7), մինչ նոյն յօրինանիւթը ներկայացնող չարքին գծանկարներուն մէջ երեւցող կանացի խորհրդանիշը յղացուած է՝ հիմնուելով Փաալլօ Փիքասոյի «Մովափին կերպար»ի վարի կէսին վրայ, կոնաձեւ ըսրինքները, կանքն ու սրունքները պարփակող: Կորքիի «Մորանարդապաշտ կանգնած կերպար» խորտրուած գծանկարը(8) կը թուի այս մեկը հաստատել:

Անշարժ բնութենէ մեկնելով Կորքիի մօտ տեղի ունեցող կերպարային եւ խորհրդանշական այլակերպումը, որ 1930-ական տարիներու սկիզբներուն իր աշխատանքին մէջ առաջին երեւումները կ'ընէ, կ'ընդգրկէ նաեւ «Վերացականացում՝ եռանգապնակով»ը, որ կը վերածուի «Աթոռին նստած կապոյտ կերպարով»ին: Նոյնը տեղի կ'ունենայ «Կերպար Մորգոմի մէջ»ի պարագային, մեկնակէտ ունենալով իր խորանարդապաշտ մեկ այլ պատառը, «Անշարժ բնութիւն երանգապնակով»(9) խորագրուած: Այս երեւոյթը աւելի կը հաստատուի, երբ նկատի առնենք նոյն չրջանին Ժորժ Պրաքի կարգ մը գծանկարներն ու անոնց վրայ հիմնուած պատառները(10), որոնք արտրման եւ այլակերպման նոյն ընթացքը կը մշակեն, քստ էութեան առնչ որ երկու արուեստագէտները իրարմէ տեղեակ ըլլան: Ասիկա կը բացատրէ իրողութիւնը թէ երբ մեկնակէտերը նոյնն են (այս պարագային վերլուծական խորանարդապաշտութիւնը), արդիւնքները իրարու կը մօտենան, որովհետեւ երկնումին մտածողութիւնն ու հոլովոյթը նոյնն են: Այս հանդիպութիւնը յաւելեալ կերպով ի զօրու կը դառնայ, երբ մեր աչքին առջեւ ունենանք նաեւ Փիքասոյի «Քար նետող կինը» (1931), Փարիզի Փիքասօ Թանգարանը, որուն հետ «կերպար Մորգոմի մէջ»ը ակնյայտ նմանութիւններ ունի:

Կորքի, մինչեւ իր կեանքի վերջին չրջանը, ազատ փոխառման գծով բարգոյթ չունի: Այս ընթացքով, 1944-ին ծնունդ առած «Գութանը եւ երգը» յօրինանիւթը այլակերպումը կը թուի ըլլալ Ժան-Ֆրանսուա Միլէի «Հրեշտակային»ին (Օրսէյի Թանգարան, Փարիզ), որպէս ներչնչման աղբիւր ունենալով Սալվատոր Տալիի պատկերազարդումը՝ Լոթրէամոնի «Մալտորօրի երգը»ին: Իսկ Էլնըս կ'առաջադրէ որ Կորքիի «Եղովմական դիշերի մը երախան», որպէս խորագիր, Լոթրէամոնէն կու գայ (ինչ որ մեզի ալ յայտնած էր), մինչ Մաթոսեան զայն կ'առընչէ Վանի չրջանին որ, ինչպէս կը գրէ, Եղեմի Պարտէզ կը կոչուէր:

Այլ տեղ, «Նուրբ խաղ» (1946) կոչուած պատառի կեդրոնէն քիչ մը վեր գտնուող կազմը, հեղինակը կը մեկնաբանէ որպէս իր մանուկը դիտեցնող Սուրբ Կոյսի կամ Մօր խորհրդանշան, առանց անդրադառնալու տարածք - միջոցը լեցնող միւս տարրերուն եւ կազմերուն: Մինչդեռ այս մէկը կրնայ օժանդակ տարր մը ըլլալ, որ կ'առընչուի իրմէ վար գըտնուողին եւ որ տարբերակ մըն է մանուկ մը խորհրդանշող խոստնջային այն կազմին՝ որ կը գտնուի «Գութանը եւ երգը»ի դութան-մարմին համախմբող կանացի խորհրդանիշին արգանդէն ներս: Ցատկանշական է որ Կորքի «Նուրբ խաղ»ի այս տարրը եւ իրմէ վեր գտնուողը այլ պատառի մը(11) վրայ նկարած է եւ զայն ձօնած իր աղջկան, Մարոյի, ասոր երրորդ տարեդարձին առթիւ: Այս վերջին պատառին մէջ, խոստնջային մարմինը ▶

յար եւ նման է «Նուրբ խաղ»ինին, մինչ իրմէ վեր, թեթեւ մը ղէպի ալ դոնուող եւ աւելի փոքր կազմն է որ փոփոխութիւն կրած է, ինչ որ մտածել կու տայ թէ բնանիւթին կեդրոնական «դերակատար»ը խմուկ-մանուկն է: Եւ նկարին խորագիրն իսկ կարծէք ասոր կ'ակնարկէ, մանաւանդ որ Կորքի տարի մը առաջ նոյն ոճով եւ նոյն չափերով պատառ մը նկատած է, որ «Մանուկին ընկերները» խորագիրը կը կրէ:

Կորքիի յարութեան նուիրուած ուշադրաւ աշխատանքը, Մաթոսեանի կողմէ տարուած, ալ աւելի պիտի չահէր եթէ ան քիչ մը աւելի ծանրանար նկարիչին հասուն շրջանի նկարչական արարման եւ կրած զօրաւոր ապրեցուիլիններուն վրայ, առանց որոնց ինք պիտի չհասնէր նկարչական մեծ նորարարութեան: Կորքիի տուրքը շատ աւելի մեծ է Վասիլի Քանտինսքիի, Խուան Միրոյի, Ռոպէրթօ Մաթթայի, Անդրէ Մասոնի եւ իվ Թանկիի քան հայկական մանրանկարչութեան, նկատի առնելով նկարչական լեզուն որպէս կորիզ, քան թէ անոր զգեստաւորումը, որ կրնայ տարբեր բնոյթ եւ յատկանիշներ ունենալ, ըստ արուեստագէտի խառնուածքին, զգայնութեան, երեւակայութեան, իր ոգեկոչած մթնոլորտին: Իսկ Կորքիի կարդ մը հայատիպ խորագիրները աւելի իր ապրումներուն, ոգեկոչումներու եւ պահոտան մը տրամադրութեան կը վերաբերին (ինչպէս ցոյց կու տան Անդրէ Պրըթոնի մասնակցութեամբ յղացուածները), քան թէ երկերու իսկական բովանդակութեան, որովհետեւ ասոնք սկիզբէն որոշուած խորագիրներու պատկերումը չեն այլ՝ ընդհակառակն, երբեմն խորագիրները երկար տարեն յետոյ տրուած են:

Հատորի վերջին գլուխին մէջ Մաթոսեան կ'անդրադառնայ Կորքիի առասպելին եւ յետմահու չըջանին, ընդհանուր պատկերը գծելով այն եղելութիւններուն եւ գնահատումներուն որոնք տեղի ունեցած են: Այս ծիրին մէջ, ակնարկ մը կը նետէ նաեւ Կորքիի հանդէպ հայութեան ցուցաբերած վերաբերմունքին ու կը գծնահատէ Փիթըր Պալաքեանի մեղի խընդրակարգ թուացող յօդուածը(12), որովհետեւ կը խորհինք որ նման մօտեցում մը կ'ապաւաղէ Կորքիի արուեստին ընկալումն ու արժեւորումը ու գայն կը պատէ պիտակով մը որ դէմ է Կորքիի իսկ ըմբռնումներուն, որոնք արուեստին համամարդկայնութիւնը կը դերադասեն քաղաքական, քարոզչական եւ ազգայնական սահմանափակումներէ վեր: Կորքի նման սահմանումներով յղացուած արուեստը կոչած էր «խեղճ արուեստ խեղճ մարդոց համար»: Մաթոսեան կ'աւելցնէ թէ «հայկական Սփիւռքը բիչ մնաց որ անտեսէ հանճար մը, որ իր ազգային պայքարը մարմնաւորեց, որովհետեւ ան իր անունը լքած էր եւ շատ արդիական էր»: Ասով Մաթոսեան չատ կարեւոր հարց մը կ'առաջադրէ, որ ոչ միայն Սփիւռք - Կորքի խնդիրը կը յուզէ, այլ, աւելի լայն իմաստով, նաեւ Սփիւռք - մշակոյթ յարաբերութիւնը:

Հայ հասարակութիւնը, այլազան պատճառներով, իր կարգ մը գնահատումներուն համար տակաւին կարիքն ունի որ նախ մեծ մշակոյթներուն կամ օտարներուն կողմէ գայ արժեւորումը: Կորքի պէտք էր այս «պայման»ը լրացնէր: Սակայն բաւական երկար ժամանակ առաջ, քանի որ իր վարքը դժուարութեամբ եւ կաղալով տեղ գտաւ ամերիկեան արդի արուեստին մէջ, բաղդատած այն քարոզչութեան որ ի գործ դրուեցաւ իր քանի մը բարեկամներուն եւ ծանօթներուն, արուեստը ծանուցանելու եւ տարածելու գծով: Դեռ մինչեւ հիմա իրեն կը զլացուի այն կարեւորագոյն տեղերէն մէկը, որուն արժանի է(13), քանի որ իր ձեռքերումբ (1943-1944-ի իր հեղուկային նկարչութեամբ) Ի· դարու առաջնակարգներէն է: Հարցը միայն նկարելակերպի նորարարութեան չի վերաբերիր, այլ նկարչական նոր լեզուի մը՝ որպէս ամբողջութիւն եւ որպէս նկարչութեան մէջ դերագոյն նըւաճում, չատ քիչերու տրուած:

Այսուհանդերձ, Կորքիի համբաւին աստիճանական ծաւալումով, Հայերու հետաքրքրութիւնն ալ այդ ուղղութեամբ սկսաւ արթննալ ու ընդլայնիլ, Հայաստան թէ Սփիւռք, մանաւանդ 1981-ի Կուկընհայմ Թանգարանի մեծ յետահայեացէն եւ անոր գտած արձագանգէն ետք: Լոյս տեսան բազմաթիւ յօդուածներ, ըստփիւռքահայ մամուլին մէջ չատ աւելի թիւով քան Հայաստան, մանաւանդ որ խորհրդային չրջանին կարելի չէր ազատօրէն վերացապաշտ արուեստագէտ մը դրուատել: Այս գրութիւնները, ինչ չափանիշի որ ըլլան, կը հաստատեն Սփիւռքահայերուն այլազան մակարդակներու փարատմբ Կորքիի· ճիշդ է որ աւելի անձին քան թէ անոր «գժուատրամատչելի» արուեստին: Հարկ է նկատի ունենալ որ ոչ մէկ հայ արուեստագէտի նոյնքան յօդուած նուիրուած է սփիւռքահայ մամուլին մէջ, որքան Կորքիի:

Հարց է այն է թէ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը, իր այլազան չափերով, խորքին մէջ կապ չունի Կորքիի իր հայկական անունը լքելուն եւ արդիապաշտ նկարչութիւն ընելուն հետ, կը կարծենք: Կայ, օրինակ, Լեւոն Թիւթիւնճեանի պարագան, որ մոռացութենէ նոր դուրս կու գայ, նոյնպէս յանձինս ոչ-Հայերու: Տակաւին չենք ծանրանար այն իրողութեան վրայ որ Կորքիի, Թիւթիւնճեանի կամ Նիկոզոս Սարաֆեանի անտեսումն ու անոնց խափանումի ենթարկուիլը, կ'առընչուին նաեւ այն իրողութեան որ անոնք մաս չեն կազմած աւանդական կառոյցներուն, որոնցմէ դուրս չիք փրկութիւն···: Իսկ ո՞վ հետազբոտած է մեծ քանդակագործ Ռուբէն Նագճանով եւ ուրիշներով, վերացապաշտ կամ կերպարապաշտ արուեստագէտներու նկատելի թիւ մը ներկայացնող:

Կը տեսնուի որ տակաւին երկար ճամբայ կայ կտրելիք:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐՃԻՒԼԵԱՆ

---

1) Nouritza MATOSSIAN : «Black Angel. A Life of Arshile Gorky», *Chatto & Windus*, London, 1998.

2) Malcolm JOHNSON: «Cafe Life in New York», *New York Sun*, August 22, 1941. Reproduced in Ethel K. SCHWABACHER: «Arshile Gorky», published for the Whitney Museum of American Art by *Macmillan Company*, New York, 1957, p. 79.

3) Jacob KAINEN: «Memories of Arshile Gorky», *Arts Magazine*, vol. 50, N° 7, March 1976, p. 97.

4) SCHWABACHER: op. cit., p. 128.

5) Julien LEVY: «Arshile Gorky», *Harry& N. Abrams, Inc. Publishers*, New York, 1966, N° 151.

6) Ibid., N° 176.

7) Jim M. JORDAN and Robert GOLDWATER: «The Paintings of Arshile Gorky — A Critical Catalogue», *New York University Press*, New York and London, 1982, N° 86.

8) «Arshile Gorky and de Genesis of Abstraction — Drawings from the Early 1930's». Catalogue published by *Stephen Mazoh & Co., Inc.*, New York, 1994, N° 1.

9) Cat. Rais., N° 79

10) «Oeuvres de Georges Braque (1882-1963)», *Centre Georges Pompidou, Musée national d'Art moderne*, Paris,, 1982, pp. 92-93.

11) Cat. Rais., N° 309.

12) Peter BALAKIAN: «Arshile Gorky and the Armenian Genocide», *Art in America*, February 1996, pp. 58-67, 108-109.

13) Պոսթընի Գեղարուեստից Թանգարանը անցեալ տարուան աւարտին տեղի ունեցող ցուցահանդէսը, «Մոնէ Ի· դարուն», ներկայիս փոխադրուած է Լոնտոնի Գեղարուեստից Կաճառը: Այս առթիւ լոյս տեսած հատորին մէջ գլուխ մը յատկացուած է Մոնէի և նիւ-եորբեան վերացապաշտութեան միջեւ առընչութիւններուն: Յօդուածին մէջ յիշատակուած են Կորֆիի սերունդին գլխաւոր ներկայացուցիչները, բացի իրմէ: Վերարտադրըւած են նաեւ յայտնդող սերունդի ֆանի մը նկարիչներէն գործեր, որոնք իր մեծ ազդեցութեամբ յղացուած են:

Եթէ նիւ-եորբեան վերացապաշտութեան մէջ կան նկարներ որոնք բոլորէն առաջ եւ ամէնէն աւելի կը մօտենան Մոնէի 1900-ական տարիներու գործերուն որոնք ջուրի, բուսականութեան եւ լոյսի միաձուլուած ցնծութիւնը կը ներկայացնեն, անոնք Կորֆիի 1943-1944-ին նկարած պաստառներէն ոմանք են, ինչպէս «Զրվէժ»ը, «Մէկ տարեկան կաթնախոտ»ը, «Ծաղկած ջրազացի ջուր»ը, եւլն·: Նախապէս, Կորֆիի պոսթընեան շրջանի տպաւորապաշտ ընթացքը ցոյց կու տայ թէ իրմէ մօտէն հետաքրքրուած էր Մոնէով: Իսկ իր լքրումի տարիներուն, եթէ իրմէ Մոնէի ուղղութեամբ արտայայտութիւններ չըկան, սակայն իր աշխատանքը, Քանտինսքիի օրինակին ընդմէջէն (Քանտինսքի որ Մոնէի խողովակով յանգած էր բնութեան վերացականացման), անմիջականօրէն կ'առընչուի փրանսացի վարպետի նկարչութեան: Կը բաւէ Կորֆիի վերոյիշեալ գործերը քաղդատել Մոնէի նուենուփարներու եւ ուռենիներու շարքերուն հետ, տեսնելու համար թէ անոնք իրարու որքան հարազատ կ'երեւին:

Եթէ միայն տրուէր ինձի օրհնութիւնն ալ ձայնարկելու
«Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն»,
Ինչպէս լուսէ իր «եղիցի»-ն՝ ամենազօր հայր Աստուծոյն,
Դուն կը զգայիր ինձ առնուազն պերեզայ
Քառասունճի նման խստին դպրեվանքեան կեանքէն ետք, որ տուկըդ եղաւ:
Բացիր լուր օդդ ու գոցեցիր զայն անպայմանց
Դէք մէկ բերան աղօթքով եւ «Հայր մեր»-ներով տէրունական,
Բայց մանաւանդ, երկուշաբթի օրուընէն իսկ, կիրակմուտին սպասեցիր
տեղդայնօրէն,
Երբ «Լոյս զուարթ»-ը լուսեղէն զուարթուններ կը թոցընէր ֆու հոգիէն:
Խուցըդ լոկ ֆուկըդ ըլլալու գիտակցութեամբ սիրելի էր անշուշտ ինձի,
Ուր Աստուած, օրն իր բաշխելէն ետք ամէն մոնք ու մոնազի,
Գիշերն իր ֆու անճնութեամբ միայն կարծել մերթ կը փորձէր
Այնքա՜ն քարի ու լիաձեռն:
Բայց լռութիւնն էր աւելի, որ կը տանէր ձեր հսկումն իր կատարածին,
Նոյնիսկ երբ որ իր գմբէթին խաչէն բխող լոյս մատներով եկեղեցին
Պատուհանիդ մութ ապակին հարել կու գար,
Թզենիի ֆառաթեւեան տերեւի մը նման ժանգառ:
Կարծես թէ ձեր միջեւ վաղուց՝ ի սկզբանէ արարչութեան,
Ձշդուած էին որոշակի դեր ու սահման,
Թէ ինձ Ալփէ օրհնեալ գետին նման յուսացը
Ափէ ի ափ կը կտրէ եւ կ'անցնի անվերջ ու սրընթաց
Ամէն մարդու եւ մարդկութեան ընթացիրին ծովն ու կերբայ
Սուզուիլ անդին անկերպարան դուինեներէն, չբացուելով անգամ,
ինչպէս երկնիւղ տելպա:
Իսկ դուն, իսկ դուն՝ առսկ ջրիմուռ,
Գետափի գորշ ֆարշէպներու գարշապարին կառչած ամուր՝
Օրհնաճէի կարժը կը ֆակես ջուրերուն մէջ, ջուրերն ի վար
Միայն, այդպէ՛ս, հոն ըլլալուդ փառին համար:
Ծովէն ասդի՛ն, ծովէն ասդի՛ն
Լոկ կը ճաղփայ թեւերուդ քին,
Եւ կորստեան հետ զօրութեանն արմատներուդ
Կը փրթիս դուն յանկարծ ափէդ, հազի՛ւ պեղած խորբըդ ժեռուտ,
Ու կը կտրես թերեւս ծովն իբրեւ փրփուր ու պղպջակ
Կամ, ո՛վ գիտէ, թերեւս ալ կը տարրանաս հովերուն մէջ, այլուրներու
սառէն փչած···

Առաջին սիւքը վաղորդեան ֆեզ կը գտնէր
Հոն, ուր, ինչպէս բաց երկինքին յեծած սանդուխը Յակոբին, կը բարձրանան
կիպարիսներ,

Որոնց սօսափը ֆեզ գուցէ
Չկարենար կտրել խուցիդ լուռ զրոյցէն,
Եթէ երբեմ Հովիւին աստղը, ոզնիի պէս ծովային,
Բացխփելով, բեւեռօրէն շխրէր խոր ալիքերուն մէջ հորիզոնին,
Եւ կամ եթէ սկիւռն այն, որ բարեկամն էր նոճիներու ննջաժամուն,
Չհոսեցնէր արեւմտեան նման անոնց հասակն ի վար շուրճ իր տմոյն
Եւ փչակի մը մէջ կարծես զայն կախելով,
Չնայէր ֆեզ երկարօրէն, շեշտ ու խելօ՛,
Մինչ կը հնչէր ժամերգութեան զանգը, եւ ան
Ղօղանջներուն հետ կը լուծուէր սաղարթին մէջ, ինչպէս ղօղանջ ու շարական:

Կը սկսէր օրըդ, որ կարծես սուրբ գրային էջ մը ըլլար,
Ուր մերթ ոչինչ կար բանական, ինչպէս վթար:
Դռներուն մէջ, ճապկտելով, թեզանիֆներ լայն ու հաստոյր
Կը լեցնէին զանոնֆ, ինչպէս խթման բեմի սեւ վարագոյր:
Հողաթափի fսfսոցներ կը շարուէին արտորանօֆ·
Եկեղեցւոյ սեմի փսիաթը լոկ պիտի fամէր զանոնֆ:
Կը պսակէր աւանդատան ապակիները դափնիի ճիւղ մը դալար,
Ուր առաջին շողն իսկ օրուան ոդջ արեւմար մը կը բանար:
Նահատակաց արձանն ստէպ, անտեսելով պատշան պահ թէ նաւակատիֆ,
Կ'իջնէր բակ ու սրահ, ինչպէս հնուց շիրմի հուր շրջմոլիկ:
Զղուձգման տենդ մը իսկոյն ֆեզ կը պատէր
Հանդէպ անոր յաճախաճիֆին տարաժաման ու անպատեհ,
Եւ կ'ըսէիր անոր ականջն ի վար· «Արձա՛ն,
Դուն տարուան մէջ օր ունիս, չէ՞, հաճիս, այդ օրն իջիր միայնց»:

Բայց մանաւանդ մերթ միս-միանակ, մերթ շար ի շար
Կը յածէին շուրջդ մանուկ հրեշտակներ, որոնց համար
Կը սոսկայիր ամէն վայրկեան,
Թէ չըլլա՛յ որ բաւիղին մէջ իրենց արեան,
Ծակ ու բեկտու թեւիկներով ցախսարեկի նման անոնֆ շնչատ հանգչին,
Խճճուելով սահանֆներու եռfերուն մէջ Ալֆէ գետի գոռ շառաչին:

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԲԵՄԱԴԻՐ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

ՀԵՏ

1996 Ապրիլէն թատերական գործունէութեան նորովի տարբերակ մը սկսած է հրամցնել Փարիզի Թատերասէր Հանրութեան: Մեկնելով տեղի իրականութեան ծանօթ պայմաններէն, - անձնական, վայր, նիւթական, եւայլն, - ձեռնարկը նպատակը կը հետապնդէ նուազագոյն միջոցներով փոչիէն, մոռացութէն, անտեսումէն զուրս բերելու հայ թատերական գործիչներէ անուններ: Այդ նորութիւնը կ'ամփոփուի «Թատերական Ընթերցումներ» ահմանումով որ ամէն մէկ ներկայացումով նոր փաստ մը կու տայ մօտեցումի լրջութեան, կատարուած աշխատանքին ու անոր առարկային հանդէպ յարգանքին, ծրագրուածին հետեւողական կերպով իրագործումին: Այս բոլորին արդիւնքը արդէն մօտ երեք տասնեակ թատերախաղ է որոնց հետեւորդներուն թիւը սկսած է աճ արձանագրել:

Այս գործունէութեան հիմնաքարն է թատրոնը նաեւ մշակութային լուրջ բնագաւառ նկատող գանգուածի մը ծանօթ պրոեստագէտ Արբի Յովհաննիսեան: Այս անգամ եւս, ան 1996-էն յայդնած էր երկու թատերախումբի՝ «Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան» ու Համազգայինի «Դիմակ»ին տարբերով կազմել խումբ մը որ հետզհետէ աւելի վարժ «խաղարկութեամբ», մինչեւ մխայն երեք փորձով, կը ներկայացնէր ընտրուած խաղերը: Բացական պերճախօս երեւոյթ է այն որ ներկայի չրջանին Համազգայինը գաղրեցուցած ըլլալով հանդերձ գործակցութիւնը, թատերական ընթերցումներու մասնակցող անձերը կը շարունակեն ներկայացումները:

Արբի Յովհաննիսեան ծնած է Նոր Ջուղա: Հրապուրուած՝ թատրոնի կախարդական եզրէն, մանուկ հասակէն մօրքէն կը կապուի անոր. Թեհրանի մէջ մաս կը կազմէ Շահէն Սարգսեանի «Արմէն» թատերախումբին որպէս բեմայարդարումի, զգեստներու ձեւաւորող (1960): երեք տարի գործակցելէ ետք, չարժարուեստ ուսանելու կը մեկնի Լոնտոն ուր կը մնայ երեք տարի: Որպէս ուսումնական աշխատանք կը նկարահանէ երեք կարճ ժապաւէն, երկուքին նիւթը առնելով Գ. Զօհրապի «Դիմակ» պատմուածքէն, Ց. Թումանեանի «Փարւանա»յէն: Այս վերջինը 1966-ին Անգլիա պաշտօնապէս կը ներկայացնէ Գերմանիոյ Օպրհաուզէնի փառատօնին եւ կ'արժանանայ ժիւրիի յատուկ մրցանակին: Անգլիոյ մէջ է որ կը ծանօթանայ լեհ բեմադիր ու թատերական աշխատանոցի ղեկավար Եժի Գրոթովսկիի:

Թեհրան վերադարձին կը շարունակէ Շ. Սարգսեանի թատերախումբին հետ գործակցիլ· իսկ անոր վաղահաս մահէն ետք զինք կը փոխարինէ: Նոյն չրջանին պետական հեռատեսիլին օժանդակութեամբ կը հիմնէ թատերական աշխատանոց մը ուր երիտասարդներ փորձեր կը կատարեն: Ան նաեւ կարեւոր ներդրում կ'ունենայ Իրանի ժամանակակից թատրոնին համար: 1968-ին Շերազ - Պերսեպոլիս Միջազգային Արուեստի Փառատօնին հրաւէրով կը ներկայացնէ Արթօ Նալբանդեան անուն պարսիկ թատերադիրին առաջին գործը՝ «Հետազօտութիւն...»ը որ չատերու կողմէ անբեմադրելի նկատուած էր: Այդ բեմադրութիւնը հիւրախաղի եւ հեռատեսիլի առաջին մրցանակները կը չահի եւ կը հրաւիրուի Ցրանսա Ռոայան՝ Արդի Արուեստի Փառատօնին. ու ապա, Ռուժէ Փրանչոնի, Օթոմար Գրեչայի եւ Իննմար Պերկմանի բեմադրութիւններու կողքին կը ներկայացուի Պելկրատի «BITEF» թատերական փառատօնին: Ան կը դիտուի նաեւ Լոնտոնի Համբաւաւոր Ռոյալ Քորթ Թատրոնին մէջ (1970): Այս բեմադրութեան մասին փիթըր Պրուք կը գրէ՝ «Արբի Յովհաննիսեան միջազգային բեմադիր մըն է այն իմաստով, որ անոր հիանալի աշխատանքը կը հաղորդակցի բոլորին հետ, անկախ մէկու մը ազգութենէն. /···/ "···Չետազօտութիւն···"ը հմայիչ ձեռքերում է»:

Ա. Յովհաննիսեան 1970-ին կ'անցնի Փարիզ, ընդառաջելով Փիթըր Պրուքի գործակցութեան հրաւէրին: Անոր եւ Եժի Գրոթովսկիի հետ աշխատակցութիւնը կարեւոր ազդակ մը կ'ըլլայ իր թատերական գործունէութեան մէջ: Ան միակ բեմադիրն է, որուն աշխատանքը պաշտօնապէս հրաւիրուած ու ներկայացուած է Théâtre des Nations-ի ծրագրին մէջ (1978):

Հայկական բեմի աշխատանքը գուգահեռաբար կը չարունակէ նոյն չրջանին, միայն հայ հեղինակներու գործերով: Այս մարզին մէջ միակ բացառութիւնը կ'ըլլայ Չեխովի մէկ պատմուածքէն իր բեմականացուցած «Շնիկով Տիկինը»: Փարիզեան չրջանի գործունէութեան նչելի առաջին արդիւնքներէն է «Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան» հիմնադրումը (1980), ուր զանազան երկիրներէ հաւաքուած հայ երիտասարդներէ կազմուած խումբով մը պատրաստուած է «Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ դաստոցը կը սըրտուի կեանքիս մէջ»ը (1983) որ 15 ներկայացումէ ետք հրաւիրուած է Նանսիի միջազգային թատրոնի փառատօնին: Հետաքրքրականն է այդ թատերզութեան ազնչուած պարագայ մը որ ուղղակի կապ չունի թատերական մարզին հետ: Երբ հարց կ'ըլլայ թէ ո՛ր երկրին անունով պիտի մասնակցի գործը, քանի որ հայերէնը կը նկատուի Խորհ. Միութեան մեծ նաչնորհը, Ֆրանսայի Մչակոյթի նախարար ձէք Լանկի առաջարկով կ'որոչուի յայտագրին մէջ որպէս պատկանելիութիւն նչել «Հայկական Սփիւռք»: Ցետագային ներկայացումը վերածուած է հայկական ֆիլմի:

1988-ին Ա. Յովհաննիսեան բեմադրեց Շանթի «Ողբայուածը» իր ամբողջութեամբ, «Համազգայինի» 60-ամեակին առթիւ: Ինչպէս կ'ըսէ ինք «Բազին»ի (1998 գարուն) տրուած հարցազրոյցին մէջ, ընդհանրապէս կազմուած կարծիքին հակառակ թէ հեղինակին տկար գործերէն է, Փարիզի բեմադրութիւնը չեչտեց Շանթի հեռանկարներու տէր թատերագիրի յատկանիչը: Երեւան, Սփիւռքի Անդրանիկ Թատերական Փառատօնի օրերուն, Սունդուկեան Թատրոնին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, Ա. Յովհաննիսեան ներկայացուց Լ. Շանթը թատերաբանախօսութեամբ (1991) եւ ապա թատերական ընթերցանութեամբ (1996): Վերջերս ան Փարիզ «Լսփաս Աբթէօր» թատրոնին մէջ, «Համազգայինի» 70-ամեակին առթիւ, բեմադրեց Շանթի «Ուրիչի համար»ը:

Ա. Յովհաննիսեանի բեմադրութեան գործունէութիւնը ունի չարժանկարի արտադրութիւններ ալ որուն կարեւորագոյն անուններն են «Ղերխոս/Թադէոս»ը (1967) եւ «Աղբիւր»ը (1969-70): Առաջինը Ս. Թադէի վանքի ուխտատնացութեան նուիրուած փաստանկար մըն է, իսկ երկրորդը առնուած է Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւր» վէպէն: Հետաքրքրական է Ռուբէն Մամուլեանի հետ իր հանդիպումներուն պատումը (1986-87), որոնց մասին արտայայտուած է պարբերաբար, բայց որ պէտք է անպայման արժանանայ հրապարակումի: Իրրեւ Հայաստանի լիազօր ներկայացուցիչ, Ա. Յովհաննիսեան կազմակերպած ու համադրած է ժորժ Փոմպիտու կեդրոնին մէջ Հայաստանի եւ Սփիւռքի չարժարուեստին նուիրուած 120 ֆիլմերու ծրագիրն ու ցուցահանդէսը (1993):

Ան դասատանդած է Լոնտոնի եւ Թեհրանի չարժարուեստի դպրոցներու, ինչպէս նաեւ Նիւ-Եորքի Գոլոմպիա համալսարանի թատերական բաժնին մէջ: Ցետապայ զրոյցը սակայն կեդրոնացած է թատրոնի մարզին վրայ, յատկապէս «Թատերական Ընթերցումներ»ու բերած նորութեան եւ արթնցուցած հետաքրքրութեան առիթով:

*
**

Հ. - Ի՞նչպէս կը սահմանէիք թատրոնը· ի՞նչ է անոր պատկերը Հայաստանի եւ Սփիւռքի ծանօթ պայմաններուն մէջ:

Պ. - Կարեւոր է որ թատրոնը ընդգրկի ու բեմ հանի կեանքի բոլոր երեւոյթները· բնական է որ աղգապահպանումը եւս իրեն յատուկ տեղը ունենայ այնտեղ, բայց պէտք է զգուչանալ որ աղգապահպանումը այնպէս ինչպէս ընդհանրացած է ներկայիս, թատրոնը թիւրիմացարար չշահագործէ եւ չխեղաթիւրէ:

Վստահ եմ որ մանկութեան տարիներէն ստացած տպաւորութիւնները կարող են չինիչ եւ աւելի բերող խթաններ հանդիսանալ: Կար ժամանակ որ Սփիւռք եւ Հայաստան, այդ տպաւորութիւնները ունէին իրենց որոչ սահմանումները: Ատ սերունդներու մօտ չարունակուող կապ կը ստեղծէր: Այսօր այդ կապը ամբողջովին խախտուած է: Երբ հայ թատրոն կամ մշակոյթ կ'ըսենք, ընդհանրապէս միեւնոյն բանը չենք հասկանար:

Եթէ թատրոնը կ'առնենք այսպէս կոչուած՝ իրրեւ ազգապահպանման եւ քաղաքական հարցերու նեցուկ երեւոյթ մը միայն, անկէ կը խլենք կեանքի իրական պայմանները եւ պահանջները: Անմիջապէս ան կը դառնայ քարոզչութեան միջոց մը: Ներհրդային Հայաստանի թատրոնը այդ վիճակին մէկ պարզ օրինակն էր: Ան կը ծառայէր տիրող վարչակարգի «պրոպագանդ»ին: Սփիւռքի թատրոնը դերին էր եւ է, ինչ որ երեւակայական, մտացածին գաղափարներու: Այդ պատճառներով, երկու կողմերու մօտ ալ, տուժած են առողջ թատրոնին հարկաւոր բոլոր տարրերը: Ան կորսնցուցած է ճըշմարտապէս մշակութային գործունէութիւն տանելու, առողջ ժամանց ըլլալու եւ արուեստի մակարդակ ունենալու իր յատկութիւնները: Երբ չեչտը դրուի քարոզչութեան, լոկ ժամանցին, չուկային կամ որեւէ այլ մտանակի նպատակի վրայ, հանրութեան եւ թատրոնի գործիչի մօտ կը խաթարուի ամբողջութիւնը ընկալելու ու ըմբռնելու հնարաւորութիւնը: Այսօր նչուած սովորութիւններէ ու վատառողջ վիճակէ ձերբազատուելը այնքան հեչտ չէ· առոր համար մեծ ճիգ ու դիտակից աշխատանք է հարկաւոր:

Հ. - Կ'ըսէիք թէ փոքր տարիքէն տպաւորուած էք թատրոնի կախարդական բնոյթով. անկարելին կարելի դարձնող զօրութեամբ: Այդ տպաւորութիւնը ազդակ մը կ'ըլլա՞յ բեմադրութեան ձեր տարած աշխատանքին մէջ:

Պ. - Այո՛: Մանուկներու մօտ միչտ ներկայ է զէպի անկարելին ձգտելու իղձը: Անոնք խաղի միջոցով կը մնանեն իրենց հետաքրքրութիւնը: Անձամբ կ'աշխատիմ դեռ իմ մէջ ապրող մանուկին արթուն պահել ու հաւատարիմ մնալ անոր:

Թատրոնը իր էութեան մէջ կը պարփակէ խաղի զաղափարը: Թատրոնը մանուկներու իղձը խաղի ճամբով կը մարմնաւորէ եւ կը վերափոխի իրականութեան: Եւ քանի որ այդ իրականութիւնը ինք անդիտակից կերպով պահուած է մեր ենթադիտակցական աշխարհին մէջ, երբ մտապատկերի ճամբով տեսանելի կը դառնայ, արդիւնքը դիտողի մօտ կը նմանի կախարդանքի· ան կը դիտուի ու կ'ապրուի իրապէս ու ներքնապէս: Թատրոնը երբ կը հիմնուի անպաճոյճ ու ճչմարիտ խաղի վրայ, կարող է դիտողին փոխանցել են. թագիտակցականի մէջ պահուած բոլոր կենսական երեւոյթները: Նման գործօնութեան ու հոգեվիճակի պահին է որ թատրոնը կենսական դեր կ'ունենայ հանրութեան մօտ:

Հ. - Ի՞նչ դերով կը տեսնէիք բեմադիրը այս շրջանակին մէջ:

Պ. - Բեմադիրը հեղինակի եւ դերասանի ենթագիտակցականին ընդմէջէն, խաղը մարմնաւորելու եւ կեանքի կոչելու միջոցն է: Նչանակալից թատերգութիւն մը, անճնական ճաչակէն կամ նախընտրութենէն անկախ, ինքզինքը կը պարտադրէ բեմադիրին: Կարեւորը երկին ըստեղծագործ ուժն է· ան ուղղակի ենթադիտակցականին է կապուած: Հեղինակ մը պէտք է ընթերցողը, դիտողը դէպի գործնական աչխարհ կամ մթնոլորտ առաջնորդէ· գինքն ալ ստեղծագործ դարձընէ: Համաճայն չեմ այն բեմադրութիւններուն հետ որոնք ընդհանրացած, աւանդական դարձած են հայկական միջավայրերու մէջ· անոնք ղպրոցական կամ ընտանեկան հանդէսի կը վերածեն թատրոնը, զայն կը հեռացնեն հեղինակի ստեղծագործ աւիւնէն, հեղինակազուրկ կ'ընեն բեմը: Հայ թատրոնի բեմադիրնեբէն ոչ մէկին, այսօր ունակ է հեղինակ մը ներկայացնելու: Հեղինակ մը ըմբռնելն ու զայն մարմնաւորելը չպեղուած հող մըն է անոնց համար: Այդ է պատճառն որ անոնցմէ ոչ մէկը, բեմադրական մարզին մէջ, հեղինակութիւն չէ ներկայացնել:

Հ. - 1970-ին Փ. Պրուքի կողմէ փարիզ, գործակցութեան հրաւիրուեցաք. իրեն հետ կամ այլուր ոչ հայկական շրջանակին մէջ թատերական գործունէութիւն տանելու յետագայ առիթներ չներկայացա՞ն, թէ կը նախընտրէիք մնալ հայկական բեմին վրայ:

Պ. - Ինչո՛ւ չէ· անցեալ երեսուն երկու տարիներու ընթացքին, միջազգային բեմերու վրայ, ոչ հայերէնով բեմադրած եմ երեսունվեց երկ: Կրնամ յիչել՝ պարոն կերէն Ա. Գամիւի «Գալիկիւլա»ն, որը դիտուեց երկարատեւ չրջապտոյտների ընթացքին Լեհաստանի եւ Հարաւային Ամերիկայի մի քանի հանրայայտ թատրոնների բեմերու վրայ: Ցրանսերէն բեմադրած եմ Չեխովի «Շնիկով Տիկինը» Սաչա փիթոյեֆի մասնակցութեամբ եւ Մ. Պուլկադովի «Վարպետն ու Մարգարիտը» Անտրէ Շերպանի հետ համատեղ· իսկ անդլերէն՝ Իպսէնի «Հետա կապլէր»ը եւ այլն: Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ հայերէն ներկայացումներու թիւը չատ աւելի է քան ինչ կը կարծուի, սակայն դա իմ տարած թատերական աչխատանքներու մէջ ինձ համար նոյնքան էական հարց մը չէ եղած որքան հայերէն բեմադրութիւնները· սակայն դա չէ նչանակում որ հայ բեմում տարածս աչխատանքները աւելի չայողուեց են եղած քան միւսները:

Թատրոնը ինձ համար եղել է որոչակի հարցադրումների աղբիւր: Հետաքրքրական մնալով թատրոնի նկատմամբ ունեցածս որոչակի ըմբռնումին, փորձել եմ աչխատել մշակութային տարբեր միջավայրերու մէջ: Ամէն մի միջավայր ունեցել է իր դրական ու բացասական կողմերը· ընդունց հարկաւոր է եղել յաղթահարել: Ներկայի ունենալով որ ինձ չատ վաղ տարիքէն չայողուեց միջազգային չրջանակներու մէջ աչխատանք տանել եւ պնահատուել, ինձ չատ չուտ պարզաբանուեց թէ իմ հիմնական հետաքրքրութիւնը՝ համբաւը, դրամը, մրցանակը կամ միջազգային ճանաչումը չէր· առոր բերումով՝ ես միայն ապրուստ ապահովելու, կամ համբաւ պահպանելու համար երբեք որեւէ գործ չեմ բեմադրած:

Տարածս աչխատանքները, զանազան երկիրներու ու միջավայրերու մէջ, կըցած են եղել այդ տեղերու մէջ գոյութիւն ունեցող, թատրոնի էութեան հետ կապուած հարցերուն: Այդ առումով էր որ թատրոնի եւ չարժարուեստի մարզին մէջ արդէն չորս տարի վերոֆեսիոնալ բեղուն կեանք ունենալով, ինձ խորապէս հետաքրքրեց Պրուքի հրաւէրը, առընչուած՝ թատրոնի միջազգային հետազօտական կեդրոնի հիմնադրման հետ: Արդէն տարածս թատերական աչխատանքները ուղղուած էին նմանակի մի հարցադրման: Բնական էր որ Կրոթովսկիի եւ Պրուքի նման անհատներ ինձ աւելի հետաքրքրէին, քան՝ միջազգային բեմերու վրայ աչխատելը: Նչուած թատերական դէմքերու հետ աչխատանքային կապը եղել է չարունակական· սակայն ան չէ դրսեւորուած, կամ չէ հրամցուած վերջնական ձեւ ստացած բեմադրութիւններու պիտակին տակ:

Հայ թատրոնի պարագային, բնականաբար պայմաններէն ելնելով, այսինքն՝ իրատես դնունելով, ոչ մասնագիտական մթնոլորտի մը մէջ աչխատելու դժուարութիւնները ընդունելով, հետաքրքրուել եմ առողջ թատերական կեանք ստեղծելու աչխատանքով: Նկատել եմ որ մինչեւ մենք չյայողենք դնահատել, ապրեցնել ու կեանք տալ թատերական մեր մչակոյթին, միջազգային չրջանակները չպիտի նրանով հետաքրքրուեն: Եւ քանի որ ընդհանրապէս թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Սփիւռք ստեղծագործական մթնոլորտ ստեղծելու փոխարէն, դիմում են ընդօրինակու-

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

Հ. - Ինչպե՞ս կարող էր Ֆրանսիան ընդունել Ձեր քաղաքական ապաստանի խնդրանքը, եթե Ձեր կարծիքով Ֆրանսիան ազատության երկիր է:

Պ. - Ֆրանսիան ազատության երկիր է, բայց ոչ ամեն ինչում: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի եմ ամուսնության միջոցով: Ես ամուսնացած եմ ֆրանսիացի կնոջ հետ, որը ինձ հետ եկել է Ֆրանսիա: Ես ունեմ նաև ֆրանսիական քաղաքացիություն ստանալու իրավունք, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ:

Հ. - Ինչպե՞ս կարող էր Ֆրանսիան ընդունել Ձեր քաղաքական ապաստանի խնդրանքը, եթե Ձեր կարծիքով Ֆրանսիան ազատության երկիր է:

Պ. - Ֆրանսիան ազատության երկիր է, բայց ոչ ամեն ինչում: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի եմ ամուսնության միջոցով: Ես ամուսնացած եմ ֆրանսիացի կնոջ հետ, որը ինձ հետ եկել է Ֆրանսիա: Ես ունեմ նաև ֆրանսիական քաղաքացիություն ստանալու իրավունք, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ:

Հ. - Ինչպե՞ս կարող էր Ֆրանսիան ընդունել Ձեր քաղաքական ապաստանի խնդրանքը, եթե Ձեր կարծիքով Ֆրանսիան ազատության երկիր է:

Պ. - Ֆրանսիան ազատության երկիր է, բայց ոչ ամեն ինչում: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի եմ ամուսնության միջոցով: Ես ամուսնացած եմ ֆրանսիացի կնոջ հետ, որը ինձ հետ եկել է Ֆրանսիա: Ես ունեմ նաև ֆրանսիական քաղաքացիություն ստանալու իրավունք, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ:

Հ. - Ինչպե՞ս կարող էր Ֆրանսիան ընդունել Ձեր քաղաքական ապաստանի խնդրանքը, եթե Ձեր կարծիքով Ֆրանսիան ազատության երկիր է:

Պ. - Ֆրանսիան ազատության երկիր է, բայց ոչ ամեն ինչում: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի եմ ամուսնության միջոցով: Ես ամուսնացած եմ ֆրանսիացի կնոջ հետ, որը ինձ հետ եկել է Ֆրանսիա: Ես ունեմ նաև ֆրանսիական քաղաքացիություն ստանալու իրավունք, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ:

Հ. - Ինչպե՞ս կարող էր Ֆրանսիան ընդունել Ձեր քաղաքական ապաստանի խնդրանքը, եթե Ձեր կարծիքով Ֆրանսիան ազատության երկիր է:

Պ. - Ֆրանսիան ազատության երկիր է, բայց ոչ ամեն ինչում: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի եմ ամուսնության միջոցով: Ես ամուսնացած եմ ֆրանսիացի կնոջ հետ, որը ինձ հետ եկել է Ֆրանսիա: Ես ունեմ նաև ֆրանսիական քաղաքացիություն ստանալու իրավունք, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ: Ֆրանսիան ինձ ընդունեց, որովհետև ես ֆրանսիական քաղաքացի կնոջ ամուսինն եմ:

Ստեպանյան,
Ա. Թոփոյանը

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 7
MERCREDI
7 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅԿ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·613 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.613

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 2 / 6)

ԿՈՎԿԱՍԻ ԵՐԵՔ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ապրիլ 1-ին Մոսկուայի մէջ Հայաստանի, Վրաստանի ու Ազրբէջանի նախագահները առանձին ղրոյց մը ունեցած են. ապա անոնց միացած է Ռուսաստանի Արտաքին Գործոց նախարարը Իվանով: Ըստ ոյզը նիւթ ունեցած է զարարագեան համագործակցութիւնը եւ անելիքն ելքի կարելի համաձայնութիւնը: Ինչպէս յայտնած է Ռ. Քոչարեան, չօշափելի համաձայնութիւն մը գոյացած չէ, այսուհանդերձ ան օգտակար կը նկատած է հանդիպումը: Նախագահ Ալիեւ անընդունելի համարած է Մինսկի խումբին վերջին առաջարկը որ կը վերաբերէր Ղարաբաղ – Ազրբէջան ընդհանուր պետութեան մը կազմութեան. ան ըստ էութեան նման քայլ Ղարաբաղի անկախութիւնը կը նշանակէ: Ռ. Քոչարեան ըստ էութեան Ղարաբաղ արդէն պիտի կատարած մեկնի ձգելով Հայաստանի հետ միացումը. նոր պիտի էր նաեւ «ընդհ. պետութեան» առաջարկը ընդունիլ: Մինչդեռ ըստ ինքեան, ինչպէս 1988-ին, այսօր եւս մի. այն կը կրկնէ ինքնավարութեան գաղափարը:

Երրեակ հանդիպումէն ետք Հայաստանի նախագահը առանձին հանդիպում մըն ալ ունեցած է Ե. Շեվարնաձէի հետ, երկու երկիրներուն տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութիւններուն մասին:

*
**

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻԱՅԷՆ 20 ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱԾ

Եւկոսլաւիայէն Մոսկուա փոխադրուած անձերու մէջ կան Հայաստանի 20 քաղաքացիներ որոնք Ռուսաստանի արտարգ վիճակներու նախարարութեան օդանաւերով հոն տարուած են: Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանատունը «Հայկական օդային պիծեր»ու հետ գործակցարար անվճար Երեւան ղրկած է 10 հոգի:

*
**

ԱԶԲԷՋԱՆԻ «ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՇԱԲԱԹ»Ը

Ազրբէջանի նախագահին խորհրդականը Վ. Գուլիեւադէ լրագրողներու պատասխանելով Ապրիլ 1-ին ըսած է թէ պատրաստ է ազատ առեւտուրի գօտիին միանալու, վիզաի վերապահումով մը. ան հասկէ ունի Հայաստանը որուն հետ Բաքու պատրաստ է գործակցութեան այնքան ատեն որ նախամարտութիւնը կարգաւորուած չէ:

Երկրին լրագրողներու միութիւնն ալ մամուլին կոչ ուղղած է հայբենասիրական զգացումներուն թոյլ տալու եւ Ապրիլ 6 – 13 չափաթը յայտարարած է «Ղարաբաղի չաբաթ»: Կը թելադրուի «Հայկական դրաւումէն Ղարաբաղը ազատագրելու» կարգախօսը ակռել բոլոր կարելի միջոցներով:

*
**

Լ.Ղ.Հ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Լ.Ղ.Հ Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան յայտնած է թէ ինք զօրավիգ է վերջերս կազմուած «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» դաշինքին: «կարծուած եմ նպատակը պարզ է ու հասկանալի: Անձամբ ես, ինչպէս միշտ, այսօր նոյնպէս կողմնակից եմ իրաւական պետութեան ստեղծմանը, որի շրջանակներում ամէն բայլափոխի իրեն զգացնել կը տայ օրէնքի գերակայութիւնը» նշած է ան աւելցնելով նաեւ որ Հայաստանի տնտեսական զարգացման նկատմամբ իր պատկերացումները չեն համապատասխաներ ներկայի իշխանութեան վարած քաղաքականութեան: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի քաղաքական կեանքին Լ.Ղ.Հ մասնակցութեան, Ս. Բաբայեան ըսած է թէ Արցախի ղեկավարութիւնը բոլոր բնագաւառներու մէջ համագործակցած է եւ այդպէս ալ կը շարունակէ. ներկայիս երբ Հայաստանի մէջ կ'անտեսուին յաճախ նոյնիսկ ժողովրդավարական սկզբունքները, չէշտած է ան, այդ երեւոյթը իր բացասական ազդեցութիւնը կ'ունենայ Լեռնային Ղարաբաղի վրայ եւ ուրեմն Հայաստանի քաղաքական կեանքին իրենց մասնակցութիւնը կը դառնայ կենսական անհրաժեշտութիւն. «Վերջ ի վերջոյ, եզրակացուցած է, մենք՝ Ղարաբաղցիներս, գտնում ենք, որ Լեռնայինը Ղարաբաղը Հայաստանի բաղկացուցիչ մասն է»:

*
**

Լ.Ղ.Հ ՉԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 2-ին «Օրագիր» թերթի հիւրը եղած է Լիպերալ Դեմոկրատական Կուսակցութեան նախագահ Վիդէն Ջաճատրեան: Այդ կուսակցութեան վերջերս տեղի ունեցած համագումարին որոշուած էր Լիպերալ - Դեմոկրատական (Համակամար Ազգատական) Կուսակցութիւնը անուանել Լիպերալ Դեմոկրատական Կուսակցութիւն: Ան բացատրած է թէ այդ փոփոխութիւնը կատարուած է չփոթութիւններէ խուսափելու համար Լ.Դ.(Ռ.Ա)Կ եւ ՌԱԿ անուններուն միջեւ: Մայիս 30-ի ընտրութիւններուն չմասնակցելու որոշումին մասին խօսելով Վ. Ջաճատրեան ըսած է. «Կուսակցութիւնը ընտրութիւններ պոյքոթման ժամանակ ծաւալելու է ակտիւ բաղաքական պայքար եւ այն կը կրի հրապարակային բնոյթ»· աւելցուցած է նաեւ որ իշխանութեան ճգնաժամ կայ եւ իր ենթադրութեամբ Խորհրդարանի ներկայի երեսփոխաններուն միայն 5%-ը կը վերընտրուի:

*
**

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴԸ Կը ՇԱՐՈՒՆԱԿԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Էջմիածին վերադառնալէ ետք Գարեգին Ա. որոշած է որ կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդի պարտականութիւնը շարունակէ Աբարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան: Որոշումին հիման է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին առողջական ծանօթ վիճակը:

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՅԴ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

Ապրիլ 1-ին Երեւանի մէջ մահացած է «Հայաստանի հայ յեղափոխական կուսակցութեան» նախագահը Յարութիւն Սարիսաակեան: 62 տարեկան էր:

«ԱԿՕՍ» ԴԱՏԸ ՉԱՀԱՑԱ

Թուրքիոյ Պետական Ապահովութեան Ատեանը դատական հետապնդումի ձեռնարկած էր Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթին մէջ Ե. Խոզուղունի ստորագրութեամբ լոյս տեսած յօդուածի մը պատճառով: Մարտ 22-ի նիստին դատարանը անպատրաստ արձակած է յօդուածագիրին ու թերթին հրատարակութեան տնօրէն Տ. Պաքըրը:

ԵՒՐԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՆՈՐՎԵԿԻԱ ՀԱՍԱՆ

Զատկուան չաբաթաւերջին ռումբերը չարունակեցին տեղալ Սերպիոյ եւ մանաւանդ Պելկրատի վրայ, մինչ ամէն ազդակ տարբեր թիւեր կը տրուին զգլխականներու մասին: Գաղթականներու վերին մարմինը 350 հազար կը գնահատէր Ապրիլ 4-ին, Քոսովոյցիներու թիւը, որոնք Մարտ 24-էն հասած են ղրացի երկիրները: Դաշնակիցները տարակարծիք են ինչ կը վերաբերի ատոնց ճակատագրին: Ապրիլ 5-ին միայն Թուրքիա եւ Նորվեկիա ընդունած էին քանի մը խումբեր (Թուրքիա տրամադիր է 20 հազար զգլխականի ապաստան տալ), մինչ Ֆրանսա եւ Իտալիա կը վարանին, չսեւեռ համար կը մերժեն: Ֆրանսայի պատճառաբանութիւնն այն է որ ապաստան տալով զգլխականներուն Միլոսեւիչի խաղին եկած կ'ըլլայ: Բայց, անոնք առժամապէս Ալպանիա, Մակեդոնիա եւ Մոնթենեկրօ տեղաւորելն ալ չատ վտանգաւոր է Պալքաններու կայունութեան համար: Զինակցութեան անդամները, բացի ուրեմն Իտալիայէն եւ Ֆրանսայէն, արդամադիր են 100 հազար զգլխական ընդունելու (նաեւ Մեծ Բրիտանիա – Նահանգները), առժամեայ կերպով: Ցարձակումէն 13 օր ետք, աւելի քան երբեք անել կացութիւն մը ստեղծուած է եւ ելք չկ տեսնուիր, միայն Գլինթընն է որ կը յամառի ռմբակոծութիւնները ոչ միայն չարունակել այլեւ սաստկացնել: Համոզուած է որ Միլոսեւիչ այդ լեզուն կը հասկնայ կամ՝ պիտի հասկնայ: Երբ Ապրիլ 6-ին, որոշուեցաւ սաստկացնել ռմբակոծութիւնները, որպէս պատ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(3 Avril)

LES PROMESSES ENVOLEES DES RESPONSABLES POLITIQUES SUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

Ժան-Պաթիսթ տը Մոնվալոն չահեկան տողեր ստորագրած էր Լը Մոնտի մէջ: Ան նախ կը տեղեկացնէր թէ Ֆրանսացի նախարարներն ու երեսփոխանները փեր-փէ են. երբ Մարտ 31-ին կը բացուէր Ազգային Ժողովի «Հարցումներ կառավարութեան» նիստը, քանի մը ժամ միայն Ֆրանսա-Հայաստան մրցումէն առաջ, բոլորն ալ տոքի ելան, երբ նախագահ Լօրան Ֆապիւս քարի գալուստ մաղթեց խորհրդարանական պատուիրակութեան մը զոր կը գլխաւորէր իր պաշտօնակիցը՝ Ժոսրով Ցարութիւնեան:

Ցօդուածագիրը, ապա, բառերը չի ծամծմեր եւ կ'ըսէ թէ անշուշտ աւելի դիւրին է ծախահարել եւ խօսիլ քան՝ գործել: Ու կը պատմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին ողիսականը, եւ անցեալին եղած յայտարարութիւններն ու խոստումները (Գլօտ Շէսոն, Հիւպէր Վեդրին, Ժոսփէն եւլն.): Բոլորն ալ անցեալին կամ ընտրապայքարի ատեն յստակօրէն կը ճանչնային ցեղասպանութիւնը: Գրութիւնը վերջ կը դնէ Ճորքայէֆի եւ Ժոսփէնի նամակներու փոխանակութեամբ: Ժոսփէն իր պատասխանին մէջ, կ'ոգեկոչէր Սահմանադրութեան 48-րդ յօդուածին երբորդ պարբերութիւնը, փոխանցելով իր «մարդականօրէն հիացմունքի» արտայայտութիւնը մարզիկին հանդէպ, յետ գրութեամբ ալ կ'աւելցնէ՝ «Պրաւօ՛ Ուէմպլէյի համար» (Ֆրանսա յաղթած էր Անգլիոյ): Ու Ժ.-Պ. տը Մոնվալոն կ'եզրափակէ. - «Ի՛նչ փոյթ Ապրիլ 24-ի օրէնքի առաջարկին համար, հայկական միութիւններու երթ մը պիտի մեկնի Լիոնէն դէպի Ժնեւ յարկոյտ քողոքելու համար կառավարութեան ու Լիւքսանպուրկի Պալատի վարձակալներուն «սինիզմ»ին դէմ: Ժամանումը նախատեսուած է Մայիսի կիսուն»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՍԵՐՊԻՈՅ ԵՒ ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Պատմութեան հին ժամանակներէն բախումներու դաշտ մը եղած է Քոսովօն: 1389-էն երբ տեղի ունեցած է «Սոխակներու դաշտ»ին պատերազմը, մինչեւ 1913, Հրջանը զոր Սերպերը իրենց ազգին բնօրանը կը նկատեն, պատկանած է Օսմանեան կայսրութեան: Այս վերջինը միշտ զօրակցած է ալպանացի բնակչութեան որ մահմետականութիւն ընդունած է: Այս ազդակը մեծ դեր ունի Ալպանացիներու աստիճանաբար կազմած մեծամասնութեան մէջ: Սերպերը 1912-ին տիրացած են Հրջանին, երկկողմանի կեղեքումներէ ետք: Յետոյ, 1918-ին երբ Եուկոսլաւիոյ մենաւորութիւնը կը հաստատուի, Ալպանացիները իրենց բոլոր իրաւունքները կը կորանցնեն ու խիստ ճնշումներու կ'ենթարկուին: 1941 - 1945 Քոսովօ Ալպանիոյ մաս կը կազմէ, ըլլալով իտալական զօրաւոր մը: Այդ Հրջանին ալ ջարդեր տեղի կ'ունենան որոնց նախ զոհ կ'ըլլան Սերպերը, յետոյ անոնց Ջարդարար Ալպանացիներն ալ կը կոտորուին համամասնաւորներու կողմէ: 1945-ին Թիթօ կ'ընդունի Հրջանին ինքնավարութիւնը որպէս Սերպիոյ մաս կազմող հոդամաս ու զայն կը պահէ ոտիկանական զօրաւոր ճնշումի ներքեւ: 1968-էն սկսեալ Քոսովոցիները եւուոսլաւ դաշնակցութեան մէջ հանրապետութեան օրինավիճակ կը պահանջեն: 1974-ին անոնց ինքնավարութիւնը կ'ընդլայնուի: 1981-ին Փէքի պատրիարքանին հրդեհը սերպ բնակչութիւնը խուճապի կը մատնէ: Քոսովոցիները նոր ապստամբութիւններ կը կազմակերպեն:

1987-ին Սլոպոտան Միլոսեւիչ իր առջին հանրահաւաքը կը կազմակերպէ 1389-ի պատերազմին դաշտին վրայ. երկու տարի ետք հոն մէկ միլիոն ցուցարար կը խմբէ, յայտարարելու համար մշակութային ազդայնական յեղափոխութիւնը:

Նոյն տարին կը ջնջուի Քոսովոյի Հրջանին ինքնավարութիւնը: 1990-ին պառլաման վիճակ կը հռչակուի հոն եւ բնակչութիւնը ենթակայ կ'ըլլայ խիստ խտրականութեան մը: Կազմակերպելով զուգահեռ ընկերութիւն մը, երկու անգամ Իպրահիմ Ռուկովան կ'ընտրուի «Քոսովոյի ինքնահռչակ հանրապետութեան նախագահ»: 1996-ին առաջին յայտնութիւնը կ'ընէ Քոսովոյի ազատագրութեան բանակը որուն գործունէութեան բուն Հրջանը կը սկսի 1998-ին:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑԸ ԵՒ ՎԻՄԱԳԻՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զեռնարկելով Մայր Աթոռի միաբանական դերեզմանատան վիմագիր արձանագրութիւնների ամբողջական ուսումնասիրութիւնն ու վերծանութիւնը՝ զուտ գիտական, հետազօտական նպատակից զատ, ունեցանք նաեւ բարոյական պարտքի հաստատման ղեկայոտմ, պարտք, որ մեր առջեւ դրնդնը պիտի կատարի Մայր Աթոռի բոլոր այն միաբանների յիշատակի առաջ, որոնք ապրելով շատ աւելի դժուարին ժամանակներում ու նեղ պայմանների մէջ՝ կարողացել են անշէջ պահել Սուրբ Էջմիածնի լուսատուի ջահը։

Մայր Աթոռի միաբանական դերեզմանոցում ամփոփուած է շուրջ 600 հոգեւորականի աճիւն։ Արձանագրութիւն ունեցող տապանաքարերը 200-ով աւելի քիչ են, սակայն նրանց վերծանութիւնը երեւան է հանում բաւական հարուստ փաստական նիւթ։

Միաբանական դերեզմանատանն անդրադառնալուց առաջ ցանկանում եմ նշել այն կարեւոր հանգամանքը, որ Էջմիածնի քաղաքում յայտնաբերուել է հնագոյն երկու արձանագրութիւն, որ ունի չինարարական բնոյթ։ Այս արձանագրութիւնները գրուած են լատիներէն։ Արձանագրութիւններից առանձնապէս ուշագրաւ է 185 թուականին գրուածը։

Աւելի ուշ Հայաստանում գտնուել են նաեւ արաբերէն, վրացերէն եւ այլ լեզուներով գրուած արձանագրութիւններ։ Կարելի է ասել, որ վիմագրերը քարեղէն պատմութիւն են։ Այս խօսքերի վառ ապացոյցներից մէկն է Էջմիածնի դերեզմանատունը, որտ յայտնի է «Միաբանական դերեզմանատուն» անուամբ։

Միաբանական դերեզմանատունն այսօր հաշուում է 642 տապանաքար, որից 209-ը գրուած է արձանագրութիւնից, 26-ը քրտածածկ հոգեթումբ է, 6-ը՝ պեղոնէ տապանաքար (4-ը՝ յայտնի, 2-ը՝ անյայտ)։ Նախկինում եղած սիւնաձեւ 4 կոթողից պահպանուել է միայն 3-ը, որից մէկը գրուած է արձանագրութիւնից (ականատես պատմում է, որ այդ տեղում իրար հարեւանութեամբ եղել է սիւնաձեւ երեք կոթող, որտեղ Գէորգեան ճեմարանի ուսանողներ են եղել ամփոփուած), երկրորդն էլ գրուած է արձանագրութիւնից եւ կիսակոտրուած, միւսը մի փոքր հեռու է գտնուում՝ պատած վիճակում, ուշագրութեամբ հետեւելով՝ պարզ կերպով կարելի է տեսնել հիւսիսային պատի վրայի կեղծուած խայտը։ Իսկ ինչ վերաբերում է սիւնաձեւ 3-րդ կոթողին, նրա ճակատագիրն անյայտ է։ Այո՛, ստալինեան բռնակալութեան տարիներին ինչպէս ազգաբնակչութեան հետ միասին մեծապէս վնաս կրեց նաեւ Հայոց Եկեղեցին, այնպէս էլ անմասն չմնացին նաեւ տապանաքարերը, տարբեր անձնաւորութիւններից շատերը յիշում են, որ գերեզմանատունն ունէր շատ տապանաքարեր ունէր։ Ժամանակի ընթացքում որոշ քարեր առեւանգուել են։ Այսօր միաբանական գերեզմանատան տապանաքարերի եւ հողաթմբերի թիւը միասին վերցրած՝ հասնում է 675-ի։ Մէկ կարեւոր հանգամանք եւս, որ ժամանակի ընթացքում անփոյթ անձանց կողմից հողաթմբերը հաւասարեցուել են հողին։ Դրա ապացոյցը ղէնքաքարերի առկայութիւնն է։

Միաբանական գերեզմանատան արձանագրութիւնում յիշատակուող ամենահին թուականը 1651-ն է, բայց այս հանգամանքից ելնելով՝ չպէտք է սահմանափակուենք միայն այս թուականով, քանի որ միաբանական գերեզմանատունը պէտք է ունենայ աւելի հին պատմութիւն։

Գերեզմանատան տապանաքարերի արձանագրութիւնների մեծ մասը գտնում է անմխիթար վիճակում, եւ վրայի վիմագիր արձանագրութիւնները գնալով աւելի դժուարընթեռնելի են դառնում։

Տապանաքարերը, բացի արձանագրութիւններից, հարուստ են նաեւ ծաղկաքարդ խաչերի եւ այլ պատկերներով, որ խօսում է տուեալ ժամանակահատուածի արուեստի մասին։

Որոշակի մի ժամանակահատուածի տապանաքարերի արձանագրութիւնները տարբերուում են մէկը միւսից սկսուելու ձեւով։

Մենք կազմել ենք բոլոր տապանաքարերի վիմագրերի ժողովածուն, յուսանք, որ այն կը հրատարակուի։

Ամփոփիչ միաբանական դերեզմանատան ամփոփուած հոգեւորականների մի մասի անունները՝

Առաքել Վարդապետ (Դաւրիժեցի)՝ պատմագիրը, Գրիգոր Արքեպիսկոպոս Գառնակերեան, Գրիգոր Արքեպիսկոպոս Բարաջանեանց՝ երաժիշտ, Դաւիթ Զուղայեցի, Եղիա Վարդապետ Հասան Ջալալեան, Եփրեմ Հայրապետ, Պետրոս Եպիսկոպոս Աղամալեան՝ գիտնական, Մովսէս Վարդապետ Տաթեւացի՝ բժիշկ, Յովսէփ Վարդապետ՝ նուիրակ հնդկաց երկրի, Սիմոն Վարդապետ Լեհացի, Վահան Սրկ. Փոլատեան՝ Կալկաթայի Հայոց ճեմարանի վերատեսուչ, Մովսէս Վարդապետ՝ ատենաբան, փիլիսոփայ, Պետրոս Վարդապետ՝ պաշտօնեայ Ս. Գայեանէ Եկեղեցւոյ, Սողոմոն Վարդապետ Բարաջանեան, Մկրտիչ Վարդապետ՝ տեղապահ Սիմէոն Հայրապետի եւայլն,

Թո՛ղ անմար մնայ նրանց յիշատակը։

ԱՐԱՐԱՏ ՍՐԿ. ԳԱՓՈՑԵԱՆ

«Քրիստոնեայ Հայաստան»
Փետրուար

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

Մարտ 27, Միտըլթաուն

Ուէզլէյըն, համալսարանը ուր կը դասաւանդեմ, կը գտնուի հազիւ թէ 50·000 բնակիչ ունեցող Միտըլթաուն քաղաքին մէջ, որ ամերիկեան «գաւառ»ին նմոյշ մըն է, թէ՛ Պոսթընէն, թէ՛ ալ Նիւ-Եորքէն երկու ժամ կամ 165 քմ. հեռու։ Հետաքրքրական է պեղել թէ ինչո՞ւ հոս, հին ագարակներու եւ մանր գործատուներու չրջանին մէջ, 1833-ին հիմնուած է այս համալսարանը, որ օժտուած է մեծ հիմնադրամով (ներկայիս՝ 400 միլիոն տոլար) եւ ամէն արդիական յարմարութիւններով։

Ամերիկայի սիրապետող ընտրանին բողոքական էր, մինչեւ 1945։ Երբ կը հիմնէր իր առաջին համալսարանները, մէկ մեծ, գերակչիռ նպատակ ունէր, - ուսեալ պատուելիներ պատրաստել։ Անոնք՝ որոնք կը սիրապետէին դռնէ դուռ քարոզներուն եւ լսարիներէնին, յաճախ՝ յունարէնին եւ եբրայերէնին, եւ ունէին գրելու եւ խօսելու վարժութիւն, - քանզի Աստուծոյ խօսքը մարդոց փոխանցելը կը պահանջէր ոչ միայն հաւատք, մաքուր սիրտ եւ մաքուր կեանք, այլ նաեւ հրմտութիւն եւ պերճախօսութիւն։ Պէտք է ընդգծել որ կարմրամորթ հնդիկ բնակչութիւնը, ան ալ գերին անասունի պէս գնող եւ ծախող այս մարդիկը կը յաւակնէին, Հին Կտակարանի Հրեաներուն պէս, Աստուծոյ ընտրեալ մէկ ժողովուրդը ըլլալ, եւ նման հաւատքականութեան մը աւազանին կարեւոր, նոյնիսկ կենսական կը նկատէր ունենալ կրօնական մտաւորականներու պատրաստուած փաղանգ մը, որոնք պատուելիներ էին, սակայն ոչ միայն կիրակնօրեայ քարոզիչներ եւ հիւանդներուն այցելուներ։ Իսկապէս պատուելին այն անձն էր, որ դիտէր մեկնաբանել Հին եւ Նոր Կտակարանները, կըրնար կրօնքի հիմնական թեզքսերուն վրայ հիմնուած պատասխաններ հայթայթել բարոյական այն նոր հարցերուն, որոնք անխուսափելիօրէն կը ծագին՝ փոխուող ժամանակներու հետ։ Այլ խօսքով, նման պահանջքներ գոհացնելու սահմանուած կրօնական մտաւորականը չէր կրնար հաղիւ թէ կէս-դրագէտ ծխականար մը ըլլալ միայն։ Կարիքն ունէր իր գործը լաւ ուսումին։

Բողոքական ընտրանին երկու մօտեցում ցուցաբերեց՝ ի պատասխան այս ուսումնական հարցին։ Աւազանիին մէկ մասը նախընտրեց համալսարան հիմնել հո՛ն, ուր բնակչութիւնը հաստատուած էր մեծ թիւով եւ ոչխարի ու կրօնական կարիքներով։ Այլ խօսք՝ որ 1636-ին, երբ Պոսթընի մօտ կը հիմնուէր Հարվըրտ համալսարանը՝ համայն Արեւելեան ծովեզերքի սպիտակամորթ բնակչութեան թիւը 15 հազարը չէր անցներ։ Պոսթընը «մայրաքաղաք» էր, բնակչութիւնը՝ խիտ եւ մաքրակրօն բողոքական, ու անոնք արքայանիստ ու (իրենց կարծիքով) բարոյականօրէն նեխած Անգլիայէն պատուելի «ներածել» չէին փափաքեր։ Կ'ուզէին «արտադրել» ուսեալ, սակայն իրենց համայնքին կրօնական չունչով տոգորուած պատուելիներ։ Եւ ուրեմն՝ հիմնեցին Հարվըրտը, ապա՝ ուրիշներ։

Կար սակայն բողոքական աւազանիին խստակրօն այն հատուածը, որ եթէ հայ ըլլար մեր Միջնադարուն՝ վանք պիտի հիմնէր։ Ըսել կ'ուզեմ թէ այս խմբակը կը հաւատար որ «մեծ» քաղաքները ինքնաբերաբար բարոյական անկումի հակում կը ստեղծեն, երիտասարդ, մատղաշ տղոց մօտ, - պէտք է յիշել որ այդ օրերուն ուսումը տարրեր ընթացքով կը յառաջանար, քան՝ ներկայիս։ Այսօր, համալսարանական ուսում սկսողներուն հակայ մեծամասնութիւնը 18-ամեայ է, չնորհիւ նախակրթարանային եւ երկրորդական ուսման միատարրումին։ 1636-ին աշակերտները 16-էն մինչեւ 20 տարեկան էին, - երիտասարդ տղաք, որոնք որքան ալ խիստ, բողոքական ընտանիքներէ սերած ըլլային, կրնային «գոհ» երթալ փորձութիւններու։

Այս փորձութիւնները, ըստ խստակրօն աւազանիին, միայն սեռային փնոյթ չունէին, թէեւ անշուշտ սեռայինը միշտ այն նախնական, մարդկային փորձութիւնն է, զոր գոհացնելը կը դիւրանայ հատահանդիսա - քաղաքներու մէջ, ինչպէս էին Պոսթընը, ապա նաեւ Նիւ-Հէյվընը (ուր կը գտնուի Եէյլ համալսարանը, եւ Նիւ-Եորքը, ուր աւելի ուշ ղեռեղուեցաւ Գոլոմպիա համալսարանը, հոն՝ ուր ներկայիս կը դասաւանդէ վրոփ. Մարկ. Նշանեան)։ Հոն՝ ուր հաւատան դիտա կայ, հաւատալ կայ։ Հոն՝ ուր հաւատալ կայ, սեռը եւ ալքոհոլը աւելի մատչելի են։ Աւելին, անցեալին մանաւանդ, մարդիկ կը հաւատային, որ հոն, ուր ծովային եւ ցամաքային ճամբաներու, փոխադրամիջոցներու քաւուղի կայ, - եւ ուրեմն անտեսական բարգաւաճակ կարելիութիւն, - հո՛ն դժուար է միտարբրութիւնը, հոն ամէն ագդի, հաւատքի, լեզուի մարդիկ կը հաւաքուին։ Փոխանակ մէկ ազգ, մէկ լեզու, մէկ կրօնք, մէկ հաւատքի մէջ մխրճուելու եւ անոնցմով տոգորուելու, մատղաշ տղան (որ, չմոռնանք, ապագային սահմանուած է պատուելի ըլլալու, իր համայնքին կրօնական մտաւորական խաւը կազմելու) կը տեսնէ որ աշխարհը ամէն տեսակի մարդոցմով, բարոյականներով, մտքերով ու կարծիքներով լեցուն տեղ մըն է, ուր միշտ ալ այնքան յստակ չէ որ «մեր» համայնքի մտածելակերպն ու համայնքը նախընտրելի են։

Այնուհետեւ, ուրիշներ ալ նշմարած են, ուրիշ երկիրներու մէջ, որ նախ, պէտք է պատրաստել թէ՛ ծխակատար, թէ՛ ալ մտաւորական կրօնական դաս մը, - ծուխերու քահանաներ եւ մայր եկեղեցւոյ վարդապետներ։ Կամ՝ մոլլաներ, միւէզդինները, խաթիպներ՝ իսլամ աշխարհին մէջ։ Կամ՝ հակայ կրօնական աւանդի մը ծանօթ եւ միաժամանակ բարդ ծէսերու սիրապետող հինաւուրց պըրահմիններ, եւայլն։ Տարբեր ագդեր տարբեր լուծումներ նախընտրած են։ Քատակ չէ իմծի թէ 301-էն եառ, հայ ծխատատար, ծուխերու պատասխանատու պարզ քահանաներ ո՞ւր եւ ինչպէ՞ս կը պատրաստուէին։ Քատակ է որ միջնադարուն, վանք - համալսարաններ, ոստաններէն հեռու, կը պատրաստէին ուսեալ վարդապետներ, - Նարեկի վանքէն մինչեւ Գլաձոր։ Որքան գիտեմ, Անին, երբ Բագրատունեաց սիրութեան ոստաններէն էր, «համալսարան» չունէր։ Մինչ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, կաթոլիկ քահանայ քայց մանաւանդ ուսեալ վարդապետ պատրաստող Սորպոնը՝ փորձութիւններու պորտաքաղաք Փարիզի մէջ հիմնուեցաւ։ Ապա նաեւ պէտք չէ մոռնալ որ զանազանութեան սեւեռակէտները միայն մեծ քաղաքները չէին։ Փոքր քաղաքներ կային ուր իսկական վաճառական հատուածեռ կար, բազմատարրութիւն կար։ Մեծ փիլիսոփան՝ Էմանուէլ Քանթ, պալթեան նաւահանգիստի մը համալսարանի դասախօս էր, սակայն պատրաստ էր հաստատելու որ հոն Գերմանը, Ռուսը, Հրէան, Լեհը, Լիտուանացին, Շուէտացին, Դանիացին եւ Անգլիացին կը պահէին իրենց ներկայութիւնը, - ապա նաեւ Ֆրանսական եւ լատինական գրականութիւնը ներկայութիւններ էին, ուսեալ մարդոց առօրեային մէջ, 1760-1780 թուականներուն, երբ հոն կը դասաւանդէր փիլիսոփան։ Այդ օրերուն Լոնտոն կամ Փարիզ բնակոդի մը համար, Քանթի Քէօնիկսպէրկը պատահական մանր նահանգիստ մը կը թուէր միայն, սակայն, ըստ իրեն, մտքի գաւառ չէր, շնորհիւ իր նահանգապետային բազմատարրութեան։

Այդ, 17-րդ գարէն 19-րդ դար, Ամերիկայի բողոքական աւազանիին խստակրօն հատուածը, այսպէս ըսենք՝ «հակաքանթեան» էր։ Կը հաւատար որ համայնք մը որ կ'ուզէր յարատեւել իբրեւ մաքրակրօն եւ իր աւանդներուն հաւատարիմ, պէտք ունէր նախ եւ առաջ իր հաւատամքը ողն եւ ծուծին մէջ ներառնող սերունդի մը։ Եւ նման մօտեցում կը պահանջէր որ համալսարանական ուսումը տեղի ունենար մեծ քաղաքներէն հեռու, բողոքական գաւառին մէջ։ Եւ ուրեմն այսպէս մտածողները հիմնեցին փոքր, գաւառային համալսարաններու ցանց մը։ Մեծ, շատ մեծ է անոնց թիւը։ Եւ անոնց մեծամասնութիւնը չէր օժտուած պէտք եղած հիմնադրամով, կառոյցներով, անճնակազմով, կը կազային անցեալին եւ աւելի կը կազան ներկայիս, քանզի չատերուն կը պակսին թէ՛ աշակերտ, թէ՛ դրամ։

Սակայն ստեղծուեցան նաեւ ափ մը փոքր այլ օրնտրանիք» համալսարաններ, որոնցմէ մէկն ալ՝ Ուէզլէյընը, որոնք ծաղկեցան իրր փոքրիկ «վանքեր», մեկուսացած սակայն յաջող։ «Մեկուսացած», անշուշտ, երբ երկաթուղի չկար կամ ամէն տեղ չկար, եւ մանաւանդ երբ ինքնաշարժ չկար։ Այսօր, ինծի համար Մանհաթանը երկու ժամ հեռու է։ Երբ այս համալսարանը հիմնուեցաւ, նոյնիսկ ձիաւոր մարդուն համար, երեքչէն հինգ օրուան ճամբայ էր։

Երկաթուղիներէն եառ եկաւ զաղթականութիւնը։ 1845-էն 1880, իրլանտացի կաթոլիկներ ակսան հաստատուիլ հոս՝ Միտըլթաուն քաղաքի մէջ, իբր սոսրին, աշխատաւոր դասակարգ։ Նաեւ՝ ազատագրուած կամ գերիի կեանքէ փախած սեւամորթներ։ 1880-էն եառ, Իրլանտացիներու հակայ զանգուած մը եւ Լեհերու աւելի փոքր խումբեր կը հաստատուին հոս։ Բողոքական քաղաքը կ'ունենայ նաեւ իր փոքր, այլ արագօրէն քարզատաճ հրեայ գաղութը։ Համալսարանը մինչեւ 1960 կը մնայ բողոքական սպիտակամորթներու միջնարերդ։ Այնկէ եառ՝ միատարրումը փչրող առաջիններն, «ռահվիրա»ները, հարուստ Հրեաներ են, 1968-էն եառ, սեւեր, ապա՝ Նեղկայիս, Չիներ եւ Գոլէացիներ։ Հետաքրքրական է որ մինչեւ 1974, երբ ես - տէ՛ր իմ, 25 տարի առաջ - հոս եկայ իրր երիտասարդ օգնական - փրոֆէսէօր, ահաւոր, տգեղ, ապուշ հակա-կաթոլիկ նախապաշարումներ կային զպրոցի ընտրանիին մօտ։ Հիմա, համալսարանի ուսուցիչ եւ աշակերտ «բնակիչներ»ը, Ամերիկայի բնակչութեան նման, քիչ մը ամէն ինչ են, դեղձիկ խառնարան մը ստեղծած են, խառնարանի յատուկ անճոռնիութիւններով, սակայն նաեւ մարդկային զանազանութեամբ։

Միտըլթաուն քաղաքը, սակայն, ամերիկեան փոքր կէս - ազարակային եւ կէս - ճարտարարուեստական տնտեսութեամբ օժտուած քաղաքներուն նման, 1920-էն եառ լճացած, 1945-էն եառ անկումի մէջ ճահճացած քաղաք մըն էր, - մի քանի փուէրթօ - Ռիքացի եւ չին նոր գաղթականներ, սակայն փակուղ պիզնեսները չատ աւելի բազմաթիւ էին, քան՝ նորեկները։

Վերջին տասնամեակին, Ամերիկայի տնտեսական տարօրինակ եւ անհաւասար քարգաւաճումը, ապա նաեւ գաղթականութեան անհաւատալի մակընթացը, ըստացած են վերակենդանացնել որոշ փոքր, «գաւառի» քաղաքներ, ի միջի այլոց Միտըլթաունը, նորեկները հնդիկ են եւ Չին, բայց նաեւ, հոս՝ Լեհ։ Եւ ուրեմն այս գրութիւնը գրի կ'առնեմ մանր սրճարանի մը մէջ, նոր բացուած, - ուր անցեալ մէկ ու կէս ժամուան ընթացքին միայն ես եւ ուրիշ մէկ հոգի անգլերէնով ապրած ենք։ Մնացածները՝ լեհերէնով փիրոժկի եւ փոժէի, կոլոմբի եւ քիլպասա կ'ապրեցրեն։ Պատմութիւնը անօրինակ է որ բողոքական աւազանիին վանքանիստ, համալսարանիստ միատարր ոստանը վերածուի խառնարանի, որ ունի իր մէկ հայ բնակիչն ալ։

ԹՄԱԶԻԿ ԹՒՕԼԵՕԼԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ԼԷՈՆԱՐՏՈՆ

1900-ի Նոր Տարուան ոճնակատարութիւններէն քանի մը շաբաթ անցած էր, երբ Ռուսիոյ մէջ լոյս կը տեսնէր գիրք մը, «երեք երկխօսութիւնները» խորագրուած, որ յայտնի հարիւր տարիներու պատմութիւնը կը նախատեսէր· ատոր մէջ գրուած է. «Քրիստոնէական ժամանակաշրջանի Ի. դարը վերջին մեծ պատերազմներուն, բաղաքացիական հակամարտութիւններուն, յեղափոխութիւններուն եղաւ»: Դիւրին կանխատեսում մը, պիտի ըսուի, քանի որ այն ժամանակ միջնորտին մէջ առնէ մը ի վեր զարհուրելի նշաններ կային: «Բայց խորհրդաւոր գրութիւնը աւելի հեռու կ'երթայ» կը գրէ Ֆրանչեսքօ Փեթրոնէ: Ան կը ներկայացնէր նաեւ Իւ. դարուն ենթադրքը: Այսպէս, յաւելեալ զարմանք մը մեզ կը պատէ, երբ մեր ապագային մասին հոն կը կարդանք. «Եւրոպան ամէնի կամ նուազ չափով ժողովրդավար պետութիւններու միութիւն մըն է», կապելով «Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներ» ըլլալ: Այս ձեւով, պատերազմներուն զոհ հարուածները այլեւս միայն յիշատակ դարձած են, նիւթական յառաջդիմութիւնը հանգիստ չի ճանչնար, հանդուրժողութեան ոգին տարածուած է մինչեւ կենդանիները (անասնահատութիւնը արգիլուած է, չատեր հումակեր դարձած են)· ի վերջոյ, նոր Պէլ Էփոք մը, երանելի չրջան մը: Մինչեւ իսկ կրօնքը այս մարգութեան մէջ կը ներկայանայ որպէս հին յայտնութիւններու մխիթարում մը, մարմնական բարօրութեան լ սպաս դերած (չե՞նք մտածեր Նիու Էյճի, նոր ժամանակաշրջանի մասին): Բնականաբար, այս մարգարէութեան հեղինակին, իմաստասէր եւ բանաստեղծ Վլադիմիր Սոլովիեւի համար այս չեշտակի բարութեան յղմանակը պարարտ ծածկել կեանքէն ծագած տատապանքը, քանի որ «ՀակաՅիսուս ժամանակաշրջանն է» որ կ'ապրինք:

Ձեւով մը դիտաբերեւակայական երեւոյթ այս կրօնական ըմբռնումը, Սոլովիեւի կտակը դարձաւ եւ իր չուրջը կազմեց հետեւորդներու խմբակ մը, որ պատմութեան կողմէ այդ մարգարէութիւններուն հատատումին չսպասեց երեն հատատ ընծայելու համար: Նախկին մարքսականներ, 1905-ի յեղափոխութենէն յուսախաբ, ինչպէս եւ նախկին ազատականներ, Դրապաշտութենէն քանած, որոնցմէ անտեսանելի աչխարհով մը զբաղիլ, կրօնական երատտ մը կազմելով, յայտնութենական մարգարէէն ներչնչուած:

Անոնց մէջ ուչադրութիւն կը գրաւէր կովկասէն երիտասարդ մը, որ նախապէս գաղափարախօսութիւններու չէր հետեւած զանոնք գրժելու համար: Անունն էր Պաւէլ Ֆլորէնսկի, որ 1914-ին, երբ երեսունեվկու տարեկան էր, ուժ հարիւր էջնոց գիրք մը կը հրատարակէր «Սիւնը եւ ճչմարտութեան հիմքը» խորագիրով, որպէս ճչմարտութեան փնտռտուք, որ կը թուի ձախողութեամբ աւարտիլ: Գիրքին վերջին տեղերուն մէջ ան կը խոստովանի. «Միայն գիտեմ որ մարդկային տրամաբանութեան ճաճանչումին ընդմէջէն ճափնեական կապոյտը կը տեսնուի»: Երեք տարի յետոյ բոլչեւիկեան յեղափոխութիւնը գինք կը խլէ իր հրեչտակային մտածումներէն եւ թիւրքեստան կը գրկուի, ելեկտրականացման աչխատանքներուն մասնակցելու, ուր կը հնարէ չսաղող հեղուկ նիւթ մը: 1936-ին Ստալինի գաւառները գինք տասը տարուան պարտադիր աչխատանքներու կը դատապարտեն արկերակայանի մը մէջ, որմէ երբեք չի վերադառնար:

Նախքան կրօնական ուսումնասիրութիւններու ճեռնարկելը, Ֆլորէնսկի գիտնական մըն էր, սակայն առանց զայն պաչտամունքի վերածելու: Օրթոտոքս կղերական դառնալէ ետք, կը չարունակէ իր գիտական աչխատանքները: Կը գրաղի մեքենաներով եւ սրբանկարներով, սոֆոլոժիով (Սոլովիեւի երկնային գիտութիւնը՝ աստուածաբանութեան իդեական մասին վերաբերող) եւ յատկապահ չարժումներով, առաջիններէն ըլլալով Փասլօ Փիքասոյի կարեւորութիւնը ընկալող:

Վարժուած ըլլալով Սերգէյ Այզընչթայնի ֆիլմերու պատկերներուն, որոնց մէջ օրթոտոքս կղերականները միչտ դարերան որդեր են որոնք յառաջդիմութեան դէմ կը դաւեն, տարօրինակ կը գտնայ այս փոփոխէն մէկը նկատի ունենալ որպէս ի. դարու հանճարեղ մտածողներէն մէկը: Ասկայն ո՞ւր պտնել, Ֆլորէնսկիի արեւմուտքցի ժամանակակիցներուն մէջ մէկը որ, իրեն նման, նոյնքան հմուտ ըլլայ կրօնական հարցերուն, թուաբանութեան, փիլիսոփայութեան, գիտութեան, բժչկութեան, լեզուաբանութեան, արամաբանութեան մէջ:

Բայց եւ այնպէս, Ֆլորէնսկիի անունը Ռուսիոյ մէջ երկար տարիներով մոռցուած մնաց եւ Արեւմուտքի կողմէ անտեսուեցաւ: Սակայն, 1974-ին, Իտալիան առաջինը եղաւ Արեւմուտքի մէջ զայն վերայայտնաբերողը, անոր գիրքերու իտալերէն հրատարակութեամբ: Այժմ այլ երկիրներ կը հետեւին օրինակին եւ թերթերը գինք կը ղրուատեն որպէս «Ռուս Լէոնարտոն», նոյնիսկ եթէ Ֆլորէնսկի Լէոնարտոյի նկարած ժպիտները «սատանայական» կը նկատէր:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

(Քաղուած «Փանորամա»էն)

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 20-ին, գեղեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վահան Թէքէեանի, հովանաւորութեամբ Մեսրոպ Պատրիարքի: Բացումը կատարած է Միութեան վարչութեան աթենապետ՝ Ալէն Յովհաննէսեան: Թէքէեանի կեանքին ու գործին մասին բանախօսած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Ան նախ ճշդած է թէ ընդհանրապէս մեկնաբանութեան մէջ ինչպիսի յատուկ տեղն ունի բանաստեղծութիւնը: Շեչտած է թէ հայ ժողովուրդը առանց ինքզինք խորհելու կրնայ հպարտանալ իր բանաստեղծութեամբ: Ըսած է նաեւ թէ կան «գաղթային բանաստեղծներ» որոնցմէ է Թէքէեան: Հատտէճեանի բանախօսութեան յաջորդած է արտասանութեան բաժինը զոր ատանձնած էր Սիլվա Կոմիկեան, որ յաջորդաբար արտասանած է 17 կտորներ: Գրական այս ձեռնարկը փակուած է Մեսրոպ Պատրիարքի ելոյթով, որմէ ետք տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

*
**

ՀՌՈՄի Լեւոնեան վարժարանի տեսուչ Եղիա Եպիսկոպոս Եղիայեան Մարտ 25-ին հանդիսաւոր արարողութեամբ ատացած է ծայրագոյն Վարդապետի աստիճան, եպիսկոպոսական գաւազան եւ խոյր կրելու իրաւունք, քահանայական ձեռնադրութեան 25-ամեակին առթիւ: Քաղքին Սուրբ Նիկողայոս Եկեղեցիին մէջ ուր թաղուած են Հասունեան եւ Ա. ղամանեան կարդինալները, պատարագած է Յովհ. Ա. Պօղոս ԺԲ. Գասպարեան պատ-

ԿՈՉ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐԻՒ ԱՐԻԼԻՈՆ ՏՕԼԱՐԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ «ԱՐՇԱԿ Բ.» ՕՓԵՐԱՆ ՍԱՆ – ՓՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ԲԵՄԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒԵԼՈՒԽՆ ԱՌԹԻԻ

Հայ բեմական արուեստի պատմութեան մէջ հիմնադիր է ու մասնագործակից՝ խեղաթիւրուած, Տիգրան Զուհաճեանի մշակութային ներդրումը: Օրինակներէն մին անոր «Արշակ Բ.» օփերան է: Գրուած Թովմաս Թերզեանի խտալերէն լիպրեթոյի հիման վրայ, 1868-ին, ան Բ. Համաչխարհային պատերազմէ տարիներուն (1942 – 1945), թէ բովանդակութեամբ եւ թէ երաժչտական յօրինուածքով, ատալինեան չունչով փոփոխութեան է ենթարկուած եւ վերատին յղացուած՝ առաջին անգամ բեմ է հանուած, 1945 Նոյեմբեր 17-ին, Հայաստանի մէջ Սովետական կարգերու հաստատման 25-ամեակին առթիւ:

Այդ ներկայացման պաչտօնակատարները եղած են.

Ամէն Գուլակեան – լիպրեթոյի հեղինակ եւ բեմադիր

Ալեքսանդր Շահվերդեան – երաժչտութեան խմբագիրը

Լեւոն Յօհաննէսեան – գործիքաւորման հեղինակ

Մխքայէլ Թաւրիզեան – երաժչտավար

Այսպէս վերայղացուած «Արշակ Բ.» օփերան, սովետական բեմական չափանիչներով ընդունելի մակարդակ ատացած ու ներկայացուած՝ Տիգրան Զուհաճեանի յօրինած, հայկական առաջին օփերան» պիտակով:

Փատմական անհերքելի փատերը ցոյց կուտան, որ մինչ օրս բեմ հանուած «Արշակ Բ.» օփերան Տիգրան Զուհաճեանի հեղինակածը չէ, քանի որում Սան – Ֆրանսիսքոյի բեմին նախատեսուած ներկայացման կազմակերպիչները իրաւասու չեն Տիգրան Զուհաճեանի անունը օգտագործելու եւ իբր 1868 թուի ստեղծագործութիւն յայտարարելու:

«Արշակ Բ.» օփերայի բնօրինակը տակաւին երբեք բեմական կեանք չէ ապրած: Անոր երաժչտական, թատերական, գեղարուեստական արժանիքները վաւերական պայմաններու մէջ չեն հաստատուած: Որով առանց բնագրի՝ ձեռագրային ինքնութեան դիտական վերահաստատումին, անպատասխանատու քայլ է, այդ գործը միջազգային բեմ բարձրացնել:

Հետեւաբար ներկայ տորագրողներս կը յայտարարենք, որ եղածը Տիգրան Զուհաճեանի անուան չարաչահումն է եւ մըչակոյթի անունով կատարուող պատմական խեղաթիւրում մը: Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք հասարակութեան, որ տէր կանգնի իր մչակութային ժառանգութեան, պաչտպանէ հեղինակներու ստեղծագործութեան ինքնուրոյնութիւնը, եւ նախանձախնդիր ըլլայ գեղարուեստական ճչմարիտ արժէքներու նկատմամբ: Կը թելադրենք կազմակերպիչներուն, որ հանդանատած դումարը տրամադրեն միջազգային բեմին ատժանի ճչմարիտ հայ գեղարուեստական երկի մը ներկայացման:

ԱՐՇԱԿ ԳԱՌՆԻ, ԱՐՄԻՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՀԱՐՄԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՐՄԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՐԱՄ ՂԱՐԱԲԷԿԵԱՆ, ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ, ԺԻՐԱՉՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՎԵՐԺԻՆ ՓԱՓԹի - ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ, ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ, ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փարիզ, Մարտ 30

Կը խնդրուի հայ մամուլէն արտատպել սոյն կոչը:

ծողներէն մէկը: Սակայն ո՞ւր պտնել, Ֆլորէնսկիի արեւմուտքցի ժամանակակիցներուն մէջ մէկը որ, իրեն նման, նոյնքան հմուտ ըլլայ կրօնական հարցերուն, թուաբանութեան, փիլիսոփայութեան, գիտութեան, բժչկութեան, լեզուաբանութեան, արամաբանութեան մէջ:

Բայց եւ այնպէս, Ֆլորէնսկիի անունը Ռուսիոյ մէջ երկար տարիներով մոռցուած մնաց եւ Արեւմուտքի կողմէ անտեսուեցաւ: Սակայն, 1974-ին, Իտալիան առաջինը եղաւ Արեւմուտքի մէջ զայն վերայայտնաբերողը, անոր գիրքերու իտալերէն հրատարակութեամբ: Այժմ այլ երկիրներ կը հետեւին օրինակին եւ թերթերը գինք կը ղրուատեն որպէս «Ռուս Լէոնարտոն», նոյնիսկ եթէ Ֆլորէնսկի Լէոնարտոյի նկարած ժպիտները «սատանայական» կը նկատէր:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

(Քաղուած «Փանորամա»էն)

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹի «Ց. ՏԷր – Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Մարտ 16-ին նչուած է Հ. Ց. Դ. Զաւարեան Ռասանդական Միութեան 95-ամեակը, հովանաւորութեամբ Լիբանանի Մչակոյթի եւ կրթութեան նախարարին: «Զաւարեան»ի անունով բացման խօսքը արտասանած է Զօհրապ Զապարեան որ չեչտած է թէ հիմնադրութեան օրէն Ռասանդական Միութիւնը հաւատարիմ մնացած է Հ. Ց. Դաչնակցութեան ակզբունքներուն: Իրեն յաջորդած է Լիբանանի Երիտասարդական Միութիւններու ընկերակցութեան նախագահ, երեսփոխան Ալի Հասան Խալիլ որ առաջին առթիւ անդրադարձած է Հայոց ցեղասպանութեան: Բանախօսութենէն ետք տեղի ունեցած է սահիկներու ցուցադրութիւն «Զաւարեան»ի հիմնադրութիւնն ու գործունէութիւնը ներկայացնող: Հ. Ց. Դ. կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսք առած է Աւօ Կիտանեան: Հանդիսութեան եղրափակումը կատարած է ձեռնարկին հովանաւոր նախարարը՝ Մոհամէտ Եուսուֆ Պայտուն:

*
**

ՊԻՑՐՈՒԹի «Ալ Պուսթան» պանդոկի կազմակերպած երաժչտական փառատօնին, Մարտ 9-ին, իր մասնակցութիւնը բերած է Զիլինկիրեան քառեակը: Իր կեցուածքի ընթացքին, Լեւոն Զիլինկիրեան այցելած է Անթիլիասի կաթողիկոսարանը, Հայկազեան համալսարանը, Լիբանանի պետական երաժչտանոցը ուր տուած է խմբային դաս ու Համազգայինի Բարեզ Կանաչեան երաժչտական դոլճճ ուր ղրոյց ունեցած է աչակերտներուն եւ «Կարկաչ» երգչախումբին հետ,

թեան է ենթարկուած եւ վերատին յղացուած՝ առաջին անգամ բեմ է հանուած, 1945 Նոյեմբեր 17-ին, Հայաստանի մէջ Սովետական կարգերու հաստատման 25-ամեակին առթիւ:

Այդ ներկայացման պաչտօնակատարները եղած են.

Ամէն Գուլակեան – լիպրեթոյի հեղինակ եւ բեմադիր

Ալեքսանդր Շահվերդեան – երաժչտութեան խմբագիրը

Լեւոն Յօհաննէսեան – գործիքաւորման հեղինակ

Մխքայէլ Թաւրիզեան – երաժչտավար

Այսպէս վերայղացուած «Արշակ Բ.» օփերան, սովետական բեմական չափանիչներով ընդունելի մակարդակ ատացած ու ներկայացուած՝ Տիգրան Զուհաճեանի յօրինած, հայկական առաջին օփերան» պիտակով:

Փատմական անհերքելի փատերը ցոյց կուտան, որ մինչ օրս բեմ հանուած «Արշակ Բ.» օփերան Տիգրան Զուհաճեանի հեղինակածը չէ, քանի որում Սան – Ֆրանսիսքոյի բեմին նախատեսուած ներկայացման կազմակերպիչները իրաւասու չեն Տիգրան Զուհաճեանի անունը օգտագործելու եւ իբր 1868 թուի ստեղծագործութիւն յայտարարելու:

«Արշակ Բ.» օփերայի բնօրինակը տակաւին երբեք բեմական կեանք չէ ապրած: Անոր երաժչտական, թատերական, գեղարուեստական արժանիքները վաւերական պայմաններու մէջ չեն հաստատուած: Որով առանց բնագրի՝ ձեռագրային ինքնութեան դիտական վերահաստատումին, անպատասխանատու քայլ է, այդ գործը միջազգային բեմ բարձրացնել:

Հետեւաբար ներկայ տորագրողներս կը յայտարարենք, որ եղածը Տիգրան Զուհաճեանի անուան չարաչահումն է եւ մըչակոյթի անունով կատարուող պատմական խեղաթիւրում մը: Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք հասարակութեան, որ տէր կանգնի իր մչակութային ժառանգութեան, պաչտպանէ հեղինակներու ստեղծագործութեան ինքնուրոյնութիւնը, եւ նախանձախնդիր ըլլայ գեղարուեստական ճչմարիտ արժէքներու նկատմամբ: Կը թելադրենք կազմակերպիչներուն, որ հանդանատած դումարը տրամադրեն միջազգային բեմին ատժանի ճչմարիտ հայ գեղարուեստական երկի մը ներկայացման:

ԱՐՇԱԿ ԳԱՌՆԻ, ԱՐՄԻՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՀԱՐՄԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, ԱՐՄԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՐԱՄ ՂԱՐԱԲԷԿԵԱՆ, ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ, ԺԻՐԱՉՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՎԵՐԺԻՆ ՓԱՓԹի - ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ, ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ, ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փարիզ, Մարտ 30

Կը խնդրուի հայ մամուլէն արտատպել սոյն կոչը:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Զբարճացան: Ատղիկ չէր ուզեր իր հիասթափութիւնն ու տխրութիւնը ցոյց տալ իր աղջկան, բայց ան հասկցաւ թէ պէտք չէր այդ օրը հակառակիլ իր մօրը: Վերադարձան պանդոկ:

Ատղիկ երկար վարանեցաւ գիշերը իր անկողնին մէջ: Երթա՞լ Վիլար - տը – Լանս թէ վերջակէտը դնել, հոն կրընտալը:

Առաւօտուն անբիծ արեւ մը կը փայլեցներ քաղաքը ընջատտող ձիւնածածկ գաղաթները:

- Ելլանք սա լերան վրայ, ըսաւ Ատղիկ իր զաւկին, ցոյց տալով Սէն Նիզիէի բարձունքը:

Հանգատաւէտ օթօքար մը տարաւ երկու գանատացի Հայուհիները Վիլար – տը – Լանս: Ատղիկին նպատակն էր երթալ Ֆրանսուայի ապարակը, երեսուն տարիներ վերջ յարգել տղուն հրաւէրը... կէս ախուր, կէս ծաղրալի ժպիտ մը անցաւ Ատղիկին դէմքին վրայէն:

Պէտք էր գտնել Փաթուլարներուն ապարակը: Ֆրանսուայի մականունն էր այդ· լսած էր գոհարավաճառին խանութը երբ տղան իր մօրը համար ապարանջանը գընած էր: Այդ անունով գրել տուած էր ապահովութեան վկայագիրը: Տարօրինակ՝ Ատղիկ կը մտաբերէր այդ օրը, անձրեւոտ օրը, իր բոլոր մանրամասնութիւններով:

Երբ օթօքարէն կ'իջնէին թղթատարութեան ցրուիչը կ'անցնէր կառքին մօտէն: Ատղիկ օգտուեցաւ առիթէն, հարց արաւ անոր:

– Փաթուլարներու ապարակը վերն է, հոն, ըսաւ ցրուիչը, ցոյց տալով քլուր մը. չէք կրնար միայնակ գտնել: Լաւագոյնն է թաքսի մը կ'առնէք: Հիմա նոր ճամբայ մը չինուած է ետեւի կողմէն: Քառորդ մը թաքսին կը տանի ձեզի հոն, ապարակը:

Շարժարարը ծանօթ էր ճամբուն, ապարակին:

Երբ թաքսին կանգ առաւ, Ատղիկ յիչեց. ճիշդ էր, հոն էր Լեւոնին ապարակը: Հոն էր տակաւին կանգուն, հին, կէս մը հողով, կէս մը փայտով չինուած կառոյցը, բայց անոր քով կար, կանգնած, կոկիկ տուն մը:

Երկու չուներ հաչել սկսան: Ատղիկին տարեկից կին մը երեւցաւ տան չեմին վրայ: Լռեցնել տուաւ չուները, եկաւ բակին դուռը:

- Կը ներէք, Տիկին, ըսաւ Ատղիկ, ձեզի անհանգիստ ըրինք, չուներն ալ՝ երեւութապէս: Կ'ուզէի պիտնալ ... Հոս Հայ մը կ'ապրէր տարիներ առաջ:

- Ամուսնութենէս ի վեր մենք կ'ապրինք հոս, պատասխանեց կինը, կարուկ:

Ցետոյ՝

- Հա՞յ մը ... Ահ, այո, կը յիչեմ որ ամուսինս կ'ըսէր թէ Հայու մը հետ եղած է, դպրոցը, Ալպաս: Թերեւս հոս ալ եկած է Հայը, բայց ես ծանօթ չեմ:

- Մե՛ղք, հետուէն եկած ենք գինքը տեսնելու, Գանատայէն կուգանք:

- Եկէք ներս պահ մը, հանգստացէք, առաջարկեց կինը:

Ներսը ճաչակով, քիչ նոր ճաչակով չակուած սենեակ մըն էր: Հակայ տարբերութիւն, անդին, Լեւոնին թնակածին հետ, տարիներու բեռան տակ մաչած, սեւցած սեղանով: Ատղիկ կը յիչէր այդ: Ըսաւ մտովին՝ «անկասկած Ֆրանսուան չինել տուած, կահաւորած է այս տունը: Ճաչակաւոր է:

Այդ միջոցին երիտասարդ մը ներս մտաւ: Ատղիկ գժուարաւ զսպեց իր յուզումը: Շուչան տեսաւ որ իր մայրը կորսնցուցած էր իր սովորական դէմքը, մօտեցաւ անոր, թեւը բռնեց:

Կինը պոչեց.

- Լաւ ժամանակ եկար, Պրիւնօ, գնա՛ մատանին չիշ մը խնճորօղի բեր: Մեր հիւրերը հետուէն եկած են, հաւանաբար ծարաւի են:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

ճառաբանութիւն ըսուեցաւ թէ «օդը լաւ է»:

Մէս կողմէ, քիչ չեն անոնք որոնք կը պատապարեան կողմնակալ եւ յաճախ չինծու լրատուութիւնն մը: Ապրիլ 4/5-ի իր թիւին մէջ, «Լը Մոնտ» ամրողջ էջ մը հրատարակած էր ուր Սերպուհի մը (Նովի Սատէն, Պելկրատէն 70 քիլոմեթր) իր վրդովումը կ'արտայայտէր հեռատեսիլի ամերիկեան Սի - էն - էն կայանի ցոյց տուած կեղծ նկարներուն մասին (ջարդերու եւ տեղահանութեան ուր ճիւնոտ շրջաններ կը ներկայացուին մինչ գարուն է):

Ռումբեր կը տեղան Պելկրատի եւ Նիշի վրայ եւ յայտնի ալ չէ թէ ո՞ւր կ'իյնան: Շատեր կը խորհին որ անկարելի է տեղ մը հասնիլ առանց ցամաքային ուժերու մասնակցութեան: Ուաշինկթըն Ապրիլ 6-ին որոշած էր նաեւ պատերազմական հակահրասայլ թռռանները զործածել:

– Ռուսական Լիման լրատես - նաւը Ապրիլ 2-ին մեկնած էր Սեբաստոպոլէն եւ վաստրէն անցած եւ պէտք է Ադրիատիկան հասնէր Ապրիլ 7-ին:

– Ռուկովա, Քոսովոյի չափաւոր ղեկավարը տեսնուած է Ռուսաստանի դեսպանին հետ եւ այդ առթիւ կոչ ըրած որ ռմբակոծութիւնները դադրին եւ խաղաղ լուծում մը փնտռուի:

– Սերբ պատերազմական ղեկավարը՝ Արքան ապարդէպ կարդացած է ՕԹԱՆ-ի եւ յայտարարած. – «Ցամաքային կռիւ. ներու առեն է որ պիտի տեսնուի թէ ո՞վ է զօրաւորը: Կը կռուինք մինչեւ վերջին մարդը: Կը ապասեն՛ք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆի նախկին վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի քանի մը օր է դժուարութիւններու մէջ է, նախագահին եւ կառավարութեան յարձակման առարկայ դարձած է: Հաչուքննիչ Ատեանը 157 էջնոց ծանրակշիռ տեղեկագիր մը պատրաստած է վեց տարիներու երկայնքին Հարիրիի եւ իր շրջանակին զործած զրամական անկանոնութիւններուն մասին: Մարտ 31-ին, Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է արգարութեան յանձնել մանրազրաւոր թաղպետութեանց ինքնավար Մեռուիին զրամին չարաշահման թղթածրարը: Հարիրին զատ իր երեք ուրիչ նախարարներ ալ խնդրոյ առարկայ են. թաղպետական հարցերու երկու նախարարներ՝ Պասիմ ալ - Սապհ եւ Ցակոբ Տէմիրճեան, նաեւ զրամական հարցերու Պետական նախարարը՝ Ֆուատ Սանիորա, որ պարզ նախարար մը չէր ալ, կը զրկ «Լիպերասիոն» (Ապրիլ 3) մեկնաբանէր նախկին նախարարապետին ֆինանսական զրութեան «բանալի - մարդը»: Խորհրդարանի նախագահ՝ Նապիհ Պէրի, որ հին հակառակորդն է Հարիրիի ուժերէն կ'օգտուի եւ «ահաւոր» կ'որակէ ամբաստանութիւնները: Տեղեկագիրը մանրամասնութիւններ կուտայ ծախսուած զրամներու մասին: Զարաչահութիւնը 600 միլիոն տոլարի կը հասնի (3·5 միլիառ ֆրանք): Սկզբունքով Հարիրի, որ Փարիզ է, զբօսական յանգստեան զաւառանի մը առջեւ պէտք է քաշուի, բայց չատեր կը խորհին որ յաւուրդ զաւառանի մը առջեւ պէտք է դատուի: Իր նախկին նախարարապետներէն՝ Շահէ Պարսումեան բանտն է:

ՊԻՆԿՕԼի կուսակալին դէմ անձնասպանական արարք մը պատճառ եղած է երկու հոգիի մահուան: Կուսակալը անվնաս փրկուած է, բայց մահացողներէն պատ 12 հոգի ալ վիրաւորուած են:

Ա. ՀՕՃԱԼԱՆ, Ապրիլ 2-ին կրցած է ընդունիլ իր քոյրն ու եղբայրը: Առաջին անգամն է որ արտօնութիւն ստացած է իր զինանոցին անդամները տեսնելու:

ԼԻԲԻԱ որոշեց յանձնել Լոքըրպիի (1988 Դեկտեմբեր, 270 մեռեալ), փանամ օգնտաին ոճրափորձին երկու կասկածելիները, ինչ որ մեծ դժուարութեամբ ողջունուեցաւ Անգլիոյ կողմէ, որ որոշեց վերջ տալ Լիբիոյ դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցներուն: Երկու կասկածելիները Հոլանտա հասան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շաքէ եւ Անդրանիկ Պէնկեան 500 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իբրեւ հօր՝ Միսաք Պէնկեանի յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ. – Շապուհ Կէտիկ 150 ֆր.:

*
**

ԷՔՍ. – Տիկին Սիմա Հասպանեան 150 ֆրանք:

*
**

ՄԱՐՍԻԼ. – Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 150 ֆր.:

COMMEMORATION
84ème ANNIVERSAIRE DU
GENOCIDE ARMENIEN
SOIREE D'INFORMATION PUBLIQUE

Lundi 12 Avril à 20 heures 30

SALLE MOLIERE
Palais des Arts et des Congrès
d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Intervenants :

ALEXIS GOVCYAN
Président du Comité du 24 Avril

VAHAKN DADRIAN
Professeur Honoraire
Directeur du programme d'études sur les génocides à la Fondation Guggenheim (USA)

Soirée organisée à l'initiative des deux Eglises et des Associations arméniennes d'Issy-les-Moulineaux

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՉ Անիէր – Պուա - Գոլոմպ – Աբժանթէօյի Ակնունէ մասնաճիւղի ընդհ. անդամակոն ժողովը Հինգշաբթի, Ապրիլ 8, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

Inscriptions à l'Ecole «TARKMANTCHATZ» d'Issy-les-Moulineaux

Les inscriptions pour l'année scolaire 1999-2000 ont commencé à l'école bilingue TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Mlx.

La MATERNELLE :

— La maternelle petite section acceptera des enfants de 3 ans (nés en 1996). Des enfants de deux ans pourront être acceptés dans cette section, dans la limite des places disponibles.
— Les enfants de 4 ans (nés en 1995) seront dans la maternelle moyenne section.
— Les enfants de 5 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle grande section.

Le C.P.

Les enfants nés en 1993 seront accueillis dans cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'Education Nationale sera appliqué, ainsi qu'une heure hebdomadaire d'initiation à l'anglais.

Le C.E.1 ouvrira ses portes en Septembre. Les enfants nés en 1992 seront placés dans cette classe. Hormis l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.E.1 établi par le Ministère de l'Education Nationale sera appliqué, ainsi qu'une heure hebdomadaire d'anglais. De plus, des cours d'initiation à l'informatique sont envisagés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants jusqu'au 15 Mai.

Prendre R.V. avec la Directirce,
Mme HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN,
en téléphonant au **01 46 45 60 55**, entre 10h et 16h.

Centre Culturel SAINT MESROB

Exposition des œuvres récentes du
P. Haroutioun Bezdikian
de la Congrégation Mekhitariste de Venise

Harmonie des formes et des couleurs

du 8 au 15 avril

VERNISSAGE
le Jeudi 8 Avril à 19 heures

Exposition visible : en semaine : 17h-20h
samedi 10 et dimanche 11 avril : 16h-20h

10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro : Monge, Cardinal-Lemoine
ou RER : Luxembourg.

Entrée libre — Cocktail

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux
présente

MA TANTE DE PARIS

Alors que tout un quartier d'Erevan attend avec impatience l'arrivée de la riche tante de Paris . . .

Mise en scène par
NAREK DOURIAN

Samedi 10 Avril à 20 heures 30

Salle "Cortot"
78, rue Cardinet, 75017 PARIS
Métro : Malesherbes

Si vous avez toujours envie de rire, venez nombreux rejoindre les fidèles de la salle CORTOT.

Pour réserver vos places à l'avance appelez :

— **Tricot Spi-len; 01 46 30 35 21 ;**
— **Ecole Tarkmantchatz; 01 46 45 60 55;**
— **Epicerie Markar; 01 46 44 80 14;**
— **Epicerie Eniz 01 39 85 08 91.**

EXPOSITION DE PEINTURE DE
HRASARKOS

*** Prix du Public**
*** Médaille de la Ville de Carry le Rouet**
*** Grand Prix International d'Arts et Lettres Section Arts Plastiques**

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Du 9 Avril au 26 Avril
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h

VERNISSAGE
Le Vendredi 9 Avril à 19h30
Suivi d'un cocktail

7e CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'OEUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction Arby Ovanessian

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇՐԴԱՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գ. Ծրագիր
Գրիգոր Զալիկեան
... եւ
ՄԻ ՏԱՆԻՐ ԶՄԵԶ Ի ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ...

Կիրակի, Ապրիլ 11, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ռատան
Maison des Etudiants Arméniens
57, boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans
ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 ֆրանք:

Հ.Բ.Ը.Մ. Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բարեկարգման եւ արդիականացման նոր հանգրուանի մը կ'անցնի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Մատենադարանը: Լրջօրէն աշխատանք կը տարուի նաեւ զայն ճոխացնելու նոր գիրքերով:

Հաստատութեանս Մատենադարանը հարստացնելու նախանձախնդրութեամբ, կոչ կ'ուղղենք բոլոր հեղինակներուն իրենց հեղինակած գիրքերէն, հայերէնով կամ այլ լեզուով, մէկ կամ երկու օրինակ Մ. Կ. Հաստատութեան նուիրելու խնդրանքով:

Limassol Ave., 2112 Anglantzia,
P. O. Box 21907, CY-1514,
Nicosia, Cyprus
Tel. : ++357-2-422195/423578
Fax : ++357-2-493155
E-mail. : agbumei@melkonian.ac.cy

Կանխատես չնորհակալութեամբ՝
Մ. Կ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH
avec l'UGAB

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie

7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 8
JEUDI
8 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·614 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.614

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՐԻՔՆԵՐԷՍ»

(Ապրիլ 6 / 7)

ՀԱՅԵԻԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ապրիլ 6-ին ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործոց նախարարին օգնական Ռ. Պիկերինգ ղեկավարած պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է Արտաքին Նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն հետ: Նախարար Վ. Օսկանեան չեզոած է ապահովութեան խնդիրներու շուրջ հայեւամերիկեան եկեղեցական, դպրոցական կառեւորութիւնը: Ռ. Պիկերինգ ըսած է որ իր երկիրը ապահովութեան տեսակէտէն մեծ նշանակութիւն կու տայ Կովկասին, ջանքեր գործադրելով այդ շրջանին բոլոր հակամարտութիւնները խաղաղութեամբ կարգաւորելու: Ան նաեւ կարեւոր նկատած է Հայաստան – Թուրքիա գործակցութիւնը շրջանի ծրագիրներուն համար:

Նոյն օրը ամերիկեան պատուիրակութիւնը ընդունած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեան:

⁂

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԻՄ Է ՕԹԱՆ-Ի ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐՈՒՆ

Ադրբեջանի յատկապէս Ապշերոնի թեքակղզին վրայ ՕԹԱՆ-ի ռազմակայան հիմնելու հեռանկարը որուն մասին արտայայտած են որոշ պաշտօնատարներ, համելի չէ Մոսկուայի: Այդ մասին խօսած է Թուրստաանի Բաքուի դեսպանը որուն կարծիքով նման փոփոխութիւն կը վտանգացնէ շրջանի կացութիւնը ու հեռանկարները մնասակար կ'ըլլան նոյնինքն Ադրբեջանի համար: Մոսկուա ուշադիր է նաեւ ադրբեջանական զինեալ միաւորի մը Քոսովօ զրկուելու կարելիութեան, ՕԹԱՆ-ի ուժերու կազմին մէջ: Ռուս դեսպանը կասկից ծովու կարգավիճակին մասին արտայայտուելով ալ ըսած է թէ յատակը կարելի է ինքնիշխան գօտիներու բաժնել, բայց ջրային տարածքը պէտք է համատեղ ճեւով գործածուի: Դեսպանը յիշած է որ Մոսկուա այս մասին դիմումներու ամբողջ պաշարը սպառած է:

⁂

ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

Առողջապահութեան նախարար Հայկ Նիկողոսեան Ապրիլ 6-ին յայտնած է թէ ՄԻՏԱ-յի դէմ գտնուած դեղը յաջողութեամբ փորձարկումներու կ'ենթարկուի, քիչ մը վերջնական եզրակացութեան յանգելու համար տակաւին կանուխ է: Աւելի քան 30 հոգի կամաւոր ներկայացած են զայն փորձելու: Իսկ Ռուսաստանէն երեան եկած է չորս հիւանդ եւս:

⁂

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԲԱՆԲԵՐԸ ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 6-ին Ռ. Քոչարեանի բանբերը տեղեկացուցած է ՀԱՊ-ի վեհաժողովի հանդիպումին արդիւնքները: Ամէնէն կարեւորը կը նկատուի ապագայ առնուազն չորս տարիի մասին 1994-ի համաձայնագրին վերաքննութիւնը, ՀԱՊ-ի զարգացման հեռանկարներուն վերաբերեալ հռչակագիրը: Հայաստան այդ առթիւ նշած է որ հակամարտութիւններու կարգաւորումին մէջ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ ՀՐԱԴԱՐԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ՝ ԱՆԲԱԽԱՐԱՐ

ՍԵՐԲԻՈՅ ՄԷՋ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ԵՒ ՄԻՇՏ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Ապրիլ 6-ին, օրթոտոքս Զատիկէն առաջ նախագահ Ս· Միլոսեւիչ միակողմանի հրադադար առաջարկեց Քոսովոյի մէջ, ուրկէ յետագային որոշած է քաշելու իր զօրքերը, բայց ՕԹԱՆ անմիջապէս մերժեց, ճշդելով թէ դաշնակիցներու յարձակումները պիտի չարուին նախքան ցորչափ սերպ ուժերը չեն քաշուած Քոսովոյէն ու ցորչափ միջազգային երաշխաւորութիւններ չհաստատուին ապահովելու համար տեղահանուած Քոսովոյներու վերադարձը: Ընդհանուր ձեւով արդէն վստահութիւն չկայ Միլոսեւիչի նկատմամբ զոր Շիրաք «լիրը եւ անդոք մենատէր մը» որակեց իր երկրորդ ելոյթին մէջ, որ «հրէշային ցեղային մաքրադործումի մը դիմած է»: Այս երկրորդ ելոյթը, զոր նախագահը արտասանեց Ապրիլ 6-ին, կոչուած էր, ինչպէս առաջինը, ժողովուրդին թացատրելու որ Ֆրանսա եւ ՕԹԱՆ-ի բոլոր անդամները ճիշդ ճամբան ընտրած են և միայն ռումբերն են որ ծունկի պիտի բերեն Միլոսեւիչը: Մինաց որ ռմբակոծութիւնները երկար չարաթ եաք, Սերպիոյ նախագահը տեղի չի տար եւ իր առաջին զիջումներն ալ ոչ մէկ ընդունելութիւն կը դտնեն: Շիրաք «անհրաժեշտ բայց՝ անթաւարար» կը դտնէ հրադադարի այդ առաջարկը: Շիրաք կ'ըսէ թէ Սերպիոյ ժողովուրդը վարչակարդին դէմ պիտի դառնար եթէ ծանօթ ըլլար իր պարագլուխներուն գործունէութեան Քոսովոյի մէջ: Իտալիոյ վարչապետն ալ՝ Մասսիմօ Տ'Ալեմա «անբաւարար» կը դտնէ Պելկրատի նախաձեռնութիւնը հակառակ ժողովուրդին ճնշումին որ քաղաքական լուծում մը կ'ուզէ: Ուշադինկթընի համար, Միլոսեւիչի առաջարկը խաղ մըն է:

Եւ ռումբերը կը շարունակեն տեղալ հոս-հոն, ընդհանրապէս զինուորական թիրախներու վրայ, բայց՝ ոչ միշտ: Այս պէս, հրթիռ մը իր ճամբէն չեղած է եւ Ալեքսինաչի վրայ ինկած ուր ռազմական թիրախ չկայ: ՕԹԱՆ-ի համար «պատերազմական արկած» է, «թեքնիք թերութեան» մը հետեւանքով է որ քսան հազար բնակիչ ունեցող այս փոքրիկ գիւղը դոհ դացած է: ՕԹԱՆ-ի աղբիւրներ կը հաստատեն որ Սերպիոյ ռազմական ուժերուն 30·/ը ոչնչացած է: Ռումբակոծութիւնները կը տարածուին եւ Ադրիատեան ծովին վրայ մեծ վնասներ կրած են Սերպերը:

Կայ նաեւ զոհերու հարցը: Ապրիլ 5-ին եւ 6-ին 3500 Քոսովոյներ փոխադրուած են Նորվեկիա եւ Թուրքիա, յաճախ, կ'ըսուի առանց ենթականերու հաւանութեան: Ապրիլ 5-ին, հօթը օդանաւեր էջք կատարած են Զորլուի օդակայանը, արեւմտեան Թուրքիա: Հասած 1138 նը, արեւմտեան Թուրքիա: Հասած 1138 նը, Ալպանացիներն ալ հանրակառքով քրքլայէլիի կայանը փոխադրուած են: Սերպ յարձակումէն ի վեր, արդէն 5500 պաղթականներ Թուրքիա եկած են: Թուրքերու կապերը հին են, օսմանեան օրերէն: Այդ յարաբերութիւններու պատճառաւ է որ Անգարա յայտարարած է նաեւ որ պատրաստ է մասնակցելու ցամաքային գործողութեան մըն ալ, եթէ որոշուի: Ընդհանուր ձեւով Թուրքիա կը նախատեսէ 40 հազար զաղթականի տեղաւորում, բայց կը պնդէ որ այդ կարդադրութիւնները ժամանակաւոր բնոյթ պէտք է ունենան: Էճեվիթ յայտարարած է· «Զենք կրնար մասնակցիլ Քոսովօն պարպելու սերպ ծրագիրներուն»:

Ժոսփէն ալ սոխակուեցաւ նուազ խիստ ըլլալ ինչ կը վերաբերի զաղթականներուն եւ Ազգային Ժողովին առջեւ (Ապրիլ 6) յայտարարեց թէ Ֆրանսա որոշած է ընդունելու որոշ թիւով զաղթականներ եւ որոշ ժամանակի համար: Զուգելու պատճառաբանութիւնը միշտ նոյնն է՝ պէտք է որ տեղահանուած Քոսովոյները շատ հեռու չերթան եւ չեղաւորուին, որպէսզի վերադառնան: Բայց, կարմիր Խաչի Միջազգային Գործողութիւններու տնօրէնը՝ տոքթ· Ռոպէր Սեպակ կ'ըսէ թէ այս ընթացքով, մէկ Ալպանացի պիտի չմնայ Քոսովօ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐՈՒ մեծ մասը լոյս չտեսաւ Ապրիլ 7-ին, միշտ Ֆրանս-Սուարի 1 խորհրդանշական Ֆրանքի վաճառքին պատճառով: Այսպէս կարելի չէր դտնել՝ Ֆիկարօ, Լիպերասիոն, Լէ զ'էֆօ, Ֆրանս-Սուար, Լա Թրիպիւն եւլն·: Լոյս տեսած էին Փարիզիէն եւ Լա Գրուա, եւ անշուշտ դաւառի թերթերը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ վրայ Զատկուան չաբաթավերջին մեռեալներու թիւը 79 էր, ինչ որ նուազ է բաղդատմամբ 1998-ի Զատկուան (115):

Ա· ԷՕՃԱԼԱՆ դատախազին հետ հանդիպումի մը ընթացքին ուզած է որ ՓՔՔ-ի բանտարկեալ չարքայիններուն համար ներում հռչակուի որպէս Թուրքիոյ ներքին խաղաղութիւնը ապահովելու առաջին քայլ մը: Ան ըսած է որ իր անձին համար ոչինչ կ'ուզէ, սակայն ՓՔՔ-ի եւ քիւրտ ժողովուրդին վրայ ունեցած ազդեցութեամբը կրնայ կազմակերպութեան օրինաւոր բնոյթ մը ապահովել: Կրկնած է թէ 1993-էն ի վեր հրադադար կ'առաջարկէ եւ այսօր ալ եթէ պետութիւնը պայմանները առեղծէ, պատրաստ է երկրին ներքին խաղաղութեան համար ծառայելու:

Վ Ա Ղ Ը՝

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
աւծանօթ մնացած,
այլ այժմէական գործ մը

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԷՆ
«ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ»

vote rétablissant enfin la justice et la vérité pour un peuple martyrisé. Dans mon intervention, je soulignai la signification de mon geste à l'image de la réconciliation franco-allemande réalisée sur la reconnaissance de la tragédie de la Seconde Guerre Mondiale, il fallait que la réconciliation arméno-turque se fît sur la base d'une pleine conscience de l'Histoire, et non sur son occultation.

Lors de mon allocution du 29 mai dernier, j'avais cependant exprimé mes craintes que ce beau projet ne soit en fait qu'une opération politicienne menée par la Gauche en vue de séduire la communauté arménienne de France. Au moins deux autres propositions de loi du même ordre ont d'ailleurs été votées à l'initiative de la Gauche, et toujours dans le même esprit électoraliste : l'une sur les dates d'ouverture de la chasse contraire à une directive européenne pourtant signée par la France, l'autre sur la reconnaissance de l'esclavage commis il y a trois siècles. Dans le cas de l'Arménie, ces craintes se trouvent aujourd'hui malheureusement confirmées.

Depuis un an en effet, le Gouvernement Jospin, pourtant maître de l'ordre du jour des deux Assemblées, n'a cessé de repousser la présentation de ce texte devant le Sénat. Et voilà qu'aujourd'hui, après dix mois de tergiversations, et au mépris de toute moralité, ce Gouvernement, en la personne de M. Hubert Védrine, vient d'annoncer qu'il «n'entend pas inscrire cette proposition de loi à l'ordre du jour prioritaire du Sénat» (déclaration du Ministre des Affaires Etrangères au nom du Gouvernement devant la Commission des Affaires Etrangères, de la Défense et des Forces Armées du Sénat le 17 mars 1999).

Pour se justifier, le Gouvernement invoque la nécessité de préserver les relations franco-turques, ainsi que le rôle de la France dans le règlement des troubles des Balkans. Il est dommage que cette prise de conscience vienne aussi tard ! La France aurait-elle donc si peu de courage politique, qu'elle rompe de la sorte ses engagements vis-àvis des 400 000 Français d'origine arménienne et du peuple arménien ? Aurait-elle tant à craindre en reconanissant une vérité historique telle que le génocide de 1915?

Les Français d'origine arménienne, tout comme le peuple arménien, attendait de la France qu'elle contribue, par cette loi, à la reconnaissance internationale d'une page tragique de leur histoire occultée, sinon niée, jusqu'à ce jour. En renonçant à cet acte essentiel, et en choisissant de continuer à ignorer les souffrances passées de ce peuple et le traumatisme qui en subsiste depuis quatre-vingt-quatre ans, le Gouvernement Jospin bafoue le devoir de mémoire qu'il avait lui-même prétendu servir. Après avoir suscité l'espoir et entretenu l'attente de centaines de milliers de personnes durant près d'un an, ce revirement est proprement scandaleux.

Je revois ces centaines d'Arméniens, venus devant le Palais Bourbon applaudir le vote unanime de la loi reconnaissant le génocide de 1915, et chantant la Marseillaise pour remercier la représentation nationale française de lui avoir rendu une justice longtemps attendue. Que doivent-ils penser aujourd'hui, alors que se perpétue dans les Balkans un autre génocide, du «pays des droits de l'Homme»?

le 6 Avril

GENOCIDE ARMENIEN : LE GOUVERNEMENT TRAHIT LA PAROLE DE LA FRANCE

PIERRE LELLOUCHE

Le 29 mai 1998, l'Assemblée Nationale adoptait, à l'unanimité, la proposition de loi émanant du Groupe Socialiste reconnaissant le génocide arménien perpétré en 1915 par l'Empire Ottoman. Conformément à nos institutions, cette proposition avait été inscrite à l'ordre du jour de l'Assemblée Nationale avec le plein accord du Gouvernement Jospin. Même si le vote d'une loi pour une reconnaissance de ce type pouvait paraître discutable, c'est avec fierté que pour ma part, je participai alors à ce

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ

ՓԱՐԻՋԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Երեւանի մէջ Սեպտեմբեր 22-ին կայանալիք Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին նախապատրաստական առաջին հանդիպումին որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ Մարտ 31-ին, Ֆրանսայի ու Եւրոպայի այլ գաղութներու ներկայացուցիչներէն շատերու մօտ զգալի էին որոշ թերահաւատութիւն մը ու ապարդիւն կրկնութիւններէ մնացած յոգնութեան նշաններ: Կային հարց տուողներ թէ անդամ մը եւս պարագայական արտայայտութիւններ պիտի չլսէի՞ն, կամ հոգեյուզեալ խօսքերով գոհանալու դիւրքին պիտի չմատնուէի՞ն կրկին:

Սակայն, այս անգամ մտահոգութիւնները չհրապարակացան, չնորհիւ յատկապէս Արտաքին Գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի անկեղծ համոզում մատնող ելոյթին, խօսակիցները ամենայն ուշադրութեամբ մտիկ ընելու, ըստացը արձանագրելու եւ հետաքրքրութիւններու գոհացուցիչ պատասխան տալու բծախնդրութեան: Բաներ որոնք ցաւալի է րսել թէ միշտ չէ որ տեղ կ'ունենան նման հանդիպումներու սեղանին վրայ:

Վ. Օսկանեան անկախութեան առաջին տարիներուն Սփիւռքէն Հայաստան փոխադրուած ու արտաքին գործերու ոլորտին ընդգրկուած ուժերէն է: Ծնած ու սպրած ըլլալով Հալէպ, ապա գաղթած՝ Լոս – Անճըլըս, ունի արեւելքի ու արեւմուտքի փորձառութիւնը: Բան մը որ կարեւոր յատկանիշ է ու առաւելութիւն, Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն մէջ արտաքին յարաբերութիւններու չըջանակը ղլխաւորելու կոչուած մէկուն համար: Ասոնց քով, ինչ որ Հայաստան - Սփիւռք կապերու նման նախաձեռնութեան մը մէջ կարեւորագոյն ազդակն է, Վ. Օսկանեանի Սփիւռքէն ըլլալու, այդ աչխարհը լաւ ճանչնալու հանգամանքն է: Այս վերջին պարագան էր նաեւ որ մեծապոյն դերը խաղաց Մարտ 31-ի հանդիպումին վատահութեան մթնոլորտի մը ստեղծումին մէջ: Եւ քանի որ Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեան ներքին քաղաքական հարցերով չէր կրցած Փարիզ գալ, հակառակ նախագահներէն մէկը ըլլալուն կազմուած կառավարական յանձնաժողովին, Արտաքին Գործերու նախարարը առանձին վարեց հանդիպումը:

Վ. Օսկանեան խօսքին սկիզբին չէշտեց թէ կ'ուզէր անկեղծ զրոյց ունենալ, ղեկ՝ ամէն պաշտօնականութենէ. ատոր համար ալ կը հանէր նախարարի իր գլխարկը, պահելով յանձնաժողովի նախագահինը եւ երբեմն դնելով սփիւռքահայութիւնը: Ան ըսելէ ետք թէ նպատակը սեպտեմբերեան համաժողովին Սփիւռքի ամբողջական մասնակցութիւնը ապահովելն էր, անվերապահօրէն խոստովանեցաւ որ անկախութեան առաջին չըջանի ծանօթ պայմանները թոյլ տուած չէին անոր հետ յարաբերութիւններու մարզը կարգաւորելու, եղած էին յուսախաբութիւններ ու վատահութեան կորուստ: Այսօր սխալ կ'ըլլար չդարմանել կացութիւնը եւ Հայաստանի համար չօգտուիլ Սփիւռքի կարողական նուիրեալներէն: Սեպտեմբեր 22-ի համաժողովը կը կազմակերպուէր համազգային գործակցութեան մը նախաձեռնութեամբ, միջոցները ստեղծելու նպատակով, քանի որ առիկա ամէնէն վատահելի համարն էր յետագայ յառաջդիմութեան:

Ապա անցնելով գործնական խնդիրներու, նախարարը ըսաւ թէ իրենց համար գլխաւոր դժուարութիւնն էր Սփիւռքէն ներկայացուցչական հանդամանքով ամբողջական մարմիններու մասնակցութիւնը ապահովել, ընդգրկելով լուռ մեծամասնութիւնը: Նախատեսուած քննարկումներու նիւթերէն էին համահայկական ընդհանուր մարմնի՞ մը, թէ փոքր կառոյցներու կազմակերպումը, Հայաստանի եւ Սփիւռքի համար ընդհանուր մկկ գաչափ մը ստեղծումը, եւայլն: Նման հարցեր ԱՄՆ-ու եւ այլ չըջաններու մէջ ալ տեղի պիտի ունենային, մասնակցութեան ամենալարմ կարելիութիւնն ապահովելու նպատակով: Նախարարը կրկնեց որ յայտարարուած հասցէներով (*) կարելի էր առաջարկներ ու փափաքներ ներկայացնել, ինչ որ իրենց օգնական կ'ըլլար համաժողովին օրակարգը պատրաստելու: Շեչտեց թէ ոչինչ պիտի կատարուի պարտադրաբար, այլ ամէն բան պիտի ըլլայ փոխադարձ համաձայնութեան սկըզբունքով:

Նախարարը իր խօսքը աւարտեց կրկնելով յաջողութեան համար Հայաստանի ղեկավարութեան ու մեր ազգային նուիրատուութեան անհրաժեշտութիւնը, տալով իր օրինակը: Հայաստան երթալ հաստատուելու որոշումը կրնարկելէ ետք չատ յուսախաբութիւններ ունեցած էր, բայց միշտ մտածած էր որ ասիկա էր մեր հայրենիքը, նման՝ քիչ մը հիւանդ ծնած երախայի մը զոր ամէն գնով պէտք էր առողջացնել, փրկել:

Հարցումներու առաջինները վերաբերեցան յանձնաժողովին կազմութեան մէջ Սփիւռքի անտեսումին ու անոր տիրութեան կոչուած երկու նախարարութիւններուն – Արտաքին գործերու, Պաշտպանութեան–, ընտրութեան: Նախարարը բացատրեց թէ Սփիւռքի անտեսում չէր եղածը, այլ թէքնիք հարցերու պարտաւորանքով առնուած քայլ: Երեւանի մէջ յաճախակի ժողովներ կը գումարուէին, ինչ որ կարելի պիտի չըլլար Սփիւռքէն մասնակիցներով:

Իսկ ինչ կը վերաբերի երկու նախարարութիւններուն ընտրութեան, քննարկումներուն ինք ներկայ գտնուած չէր, սակայն եղած էր ակնարկութիւն թէ ներքին գործերու նախարարութեան ընտրութեան մէջ դեր ունեցած էր անոր Սփիւռքի բաժինը (նախագահ՝ Ճիւան Մովսիսեան) եւ այն պարագան որ կազմակերպչական գործը պիտի կատարուէր գեսպանատուներու ցանցին կողմէ: Կար նաեւ նախագահ Վ. Սարգսեանի վայելած հեղինակութիւնը, կշիռը, Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ:

Եւրոպայի զանազան երկիրներու հայ գաղութներուն ներկայացուցիչներ հարցումներով, թելադրանքներով, փափաքներ յայտնելով գծեցին որոշ չըլանակ մը: Հարց տրուեցաւ եկեղեցիին եւս մասնակցութեան, դերին մասին. Վ. Օսկանեան պատասխանեց թէ ան իր ուրոյն դերը ունի որպէս յստակ կառոյց: Նիւթ եղաւ աւելի կազմակերպուած, փոքրաթիւ այլ սփիւռքներ ու երկիրներ օրինակելու պարագան: Շեչտուեցաւ մտաւորականութեան բացակայութեան անընդունելի ընոյթը: Այս վերջին կէտին մասին Հայաստանի Գերմանիոյ դեսպանը Աշոտ Ոսկանեան միջամտութիւն մը ըրաւ ու ըսաւ թէ այդ պարագան մտահոգուած էր ու ինք յարմար կը գտնէր որ մտաւորականներու հետաքրքրական անջատ խումբ մը կազմուի որպէսզի զուգահեռ աշխատանք տանի:

Մտահոգուեցաւ թարգմանութեան խնդիրը, քանի որ սրահին մէջ կային ներկաներ որոնք հայերէնէն չէին գիտեր ու ոչինչ հասկցած էին ըսուածներէն: Նախարարը ապահովութիւն տուաւ որ համաժողովին նախատեսուած էր համաժամ թարգմանութիւն կատարել (անգլերէնէն), եթէ կարելի ըլլար երկու կամ երեք լեզուի (ռուսերէնէն, ֆրանսերէնէն):

Առաջարկներու կարեւորներէն էին սեպտեմբերեան համաժողովէն անմոռանալի ազդակին բացատրումը, ազգային տիպարներու մէկտեղումէ մը խուսափումը, կազմերու ճկուն, նորոգելի բնոյթը, մշակութային բնագաւառին ներգրաւումը – ուղղագրութիւն, արեւմտահայերէնէն–: Եղան բաւական տարօրինակ հնչած առաջարկներ ալ, ինչպէս Սփիւռքի վարժարաններու նոր համագումարի մը երեւանի մէջ կազմակերպումը, կամ նոյն վարժարաններուն համար նոյն հասցէին ուղղուած դասագիրքի պահանջը:

Նախարար Վ. Օսկանեան ուշադրութեամբ ունկնդրեց բոլորը, տուաւ կարելի բացատրութիւններ. աւելցուց որ կային թէքնիք խնդիրներ, ինչպէս սրահի ընտրութիւն, ժողովի ձեւ, եւայլն: Հետաքրքրական էր լսել թէ համաժողովին համար Սփիւռքէն առաջարկուած նամակ – առաջարկներու տասնէն ութը կը խնդրէր, կը թելադրէր որ ձեռնարկը չվերածուէր մարքսիստ վարչակարգի ապազգային սուբեկտներու:

Վատահօրէն անկարելի բան է Գրական Քրոնիկի սեղմ տահմանիներուն մէջ սպառիչ տեղեկութիւն տալ այս «վարպետութեան» մասին, մտածումի հոսանք մը, որ ծագում առած է հազարաւոր տարի առաջ արեւապաշտ հին Եգիպտացիներու օրով, զարգացած եւ ուժովցած է հին Հնդկաստանի մէջ ու զարերու վրայով գտած է այն հզօր թափը, որ 19-րդ դարուն կեղրոպարանք տուած է արիական եւ ընտրեալ ցեղի մը գոյութեան մխթիքին: Մտածումի այս հոսանքը աւելի ուշ պիտի յանգէր գերմանն նացիական ցեղապաշտական քաղաքականութեան: Հոս կրնանք միայն հպանցիկ ակնարկ մը նետել այս հոսանքներու խորը ինկած քանի մը հմմտանքներու վրայ:

Վարպետեանի մտածումին կեդրոնական տարրը հայ ազգի գոյութեան, այսինքն վերածնունդի եւ ինքնագիտակցութեան հասնելու հարցն է: «Լուսիւն» հատորին «Երկունք» գլխուն տակ գրուած է.

«... Ա. Վարպետեանի բոլոր հրապարակախօսութիւնները հայ քաղաքական մտածողութեան, դաստիարակութեան, ըմբռնումի ամենատարբեր գաղութներուն ու հայրենիքում, հայագիտական պրպտումներուն եւ հրատարակումները, ռահվիրա – հեռատեսական ելոյթներն ու ընդհանրապէս ստեղծագործութիւնը – մշակութային իր ողջ գործունէութիւնը բեւեռուելու էր հայ ազգի պատմական վերածնունդեան եւ յարատեւման հիմնահարցի չուրջ»:

Ա. Վարպետեանի հատորները կը ձգտին հայ ազգային գաղափարաբանութեան մը հիմերը հաստատել զուտ ցեղային իրականութեան վրայ: Փաստելէ ետք մեր ազգին արիական ծագումը, հեղինակը չէշտը կը դնէ հայկ. մշակոյթին մէջ արեւու պաշտամունքին եւ հին հեթանոսական մշակոյթներու առնական, պայքարունակ եւ ընտիր նկարագրին վրայ: Ըստ իրեն, «մարդկային ողջ ճանաչողութեան եւ արդի քաղաքակրթութեան արմատը հիմնարապէս հնդեւրոպական է ու մանաւանդ արիական: Եւ այդ՝ սկսեալ հնդկական դպրութիւնից, արեւապաշտական հաւատամքներից անցնելով արեւելեան խմաստասիրութիւններն ու ուսմունքները, մինչեւ անտիկ, միջնադարեան եւ դասական փիլիսոփայութիւնը, ներառեալ քրիստոնէութիւնը: Այս ամէնին ակունքում են հայկական լեռնաշխարհում որպէս նախագաղափարային «մատյազացում» եւ այլն: Վարպետեանի համար մարդկութեան փրկութիւնը կարելի է միայն եթէ ներկայ փտած քաղաքակրթութիւնը հին արիական, իր հնդեւրոպական ակունքներուն վերադառնայ: Այսինքն՝ ետ պտոյին ու ցեղային արմատներուն, դէպի արիական ցեղերու ակունքը, որ Հայկական լեռնաշխարհն է, ուրկ մը որ վերջերս երկու լեզուաբաններ իմանով եւ կամբրելիճէ կը միտին փաստել իրենց դրբքերով: Մարդկութեան այս վերադարձը ետ դէպի բնութիւն, դէպի էութիւն ու բնակութիւն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ այն վճռակը որ կը յատկանշէ հայկական ազգային գաղափարաբանութիւնը: Կը նշանակէ թէ մեր ազգային աչխարհահայեացքն ու էութիւնը արդէն կազմուած են այն տարրերով, որոնք կը պակսին այլ ազգերու: Մենք բոլոր ազգերէն առաջ ենք բարոյական հիմքերով, կեանքի փորձառութեամբ եւ խմաստութեամբ, մեր էութեամբ: Այս իրողութիւնը փաստուած է մեր մշակոյթին մէջ: Օրինակ, «է» տառին ներկայութիւնը մեր եկեղեցիի մէջ նոյն խմաստը ունի: Ըստ Վարպետեանի, զուտ հայկական այս էութեան դիտակցութիւնը գոյ է մեր միջնադարեան մշակոյթի մեծերուն մօտ, Մաշտոցէն մինչեւ Պարոյր Սեւակ, անցնելով Սունդի Դաւիթ դիւցազնավէպը ստեղծողներէն, Դանիէլ Վարուժանէն, հեթանոսական մեր մշակոյթի փառքը երգող արուեստագէտներէն Պարաճանով, Յանճեան եւ այլք: Ու կ'աւելցնէ՝ «քուրթիւն աչխարհահայեացքը վերարդիականացուել է հայ իրականութեան մէջ նախնեաց կորուսեալ խմաստութեամբ, զային հաւաքական ենթագիտակցութեան հիման վրայ»: Մեզի կը մնայ այս քանկագին աւանդը իւրացնել, կեանքի կանչել մեր ազգային գիտակցութեան բեմին քե.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ազգագրագէտը Վարպետեան

1. – «Արփիարան Արեւորդեաց Պարը» – Էփիքական քնարերգութիւն, նկարագարդուած հեղինակին կողմէ, Մարսէյլ, 1985, 230 մեծադիր էջ:

2. – «Ովքեր են Ի Վերջոյ Արիացիները» – մենագրութիւն, Մարսէյլ 1988, 209 էջ:

3. – «Ոգեկոչ», բանաստեղծութիւններ, պոէմներ, Երեւան 1991, 168 էջ:

4. – «Լուսիւն», խմբագիրը՝ Ա. Վարպետեան, Ազգային Իմաստութեան Տաճարը Գիտա–Մշակութային Հանդէս, Թիւ 0, Մարտ 1992, 65 էջ:

5. – «Ինքնութիւն», հայագիտական, արեւելագիտական, արուեստագիտական, խմաստասիրական հետազօտութիւններ, Երեւան 1993, 124 էջ:

6. – «Լուսիւն» (ստորագրուած Ազգասանդր Արորդ), ԱՍՏ, Ամենայն Տեղեկութիւն, Երեւան 1995, 688 էջ:

7. – «Արփիական», Ազգային Էսթատութիւն, Երեւան 1997, 248 էջ:

Այս ցանկը հրատարակութիւններու, լոյս տեսած վերջին տասներեք տարուան ընթացքին, մօտաւոր գաղափար մը միայն կուտայ հեղինակին մտածումներու ծիրին, ստեղծագործական թափին ու կիրքին մասին: Պր. Վարպետեանի հանրութիւնը երեք մասի կարելի է բաժնել.– Անոնք որոնք չեն հասկնար ինչի մասին կը խօսին այս հատորները, եւ ուրեմն իրենք հետաքրքրուած չեն ու պէտք, կամ ժամանակ չունին կարդալու: Հայկական Սովետական Հանրապետարանը 15 տող կուտայ արիականութեան, զայն որակելով «կեղծ դիտական տերմին, որ 19-րդ դարի կէսերին առաջադրեցին ռասայական «տեսութեան հեղինակները»: Ճեռոյ կան անոնք՝ որոնք որոշ չափով ծանօթ են Վարպետեանի բացարձակ մասնագիտութիւնը դարձած այս նիւթին, սակայն քիչ մը սկեպտիկութեամբ կը բանան այս հատորները՝ առանց ուրանալու անոնց արժէքը: Բան մը, որ մտաւորական նուաստացում պարզկեշտութիւնից մը խուսափումը, կազմերու ճկուն, նորոգելի բնոյթը, մշակութային բնագաւառին ներգրաւումը – ուղղագրութիւն, արեւմտահայերէնէն–: Եղան բաւական տարօրինակ հնչած առաջարկներ ալ, ինչպէս Սփիւռքի վարժարանները ղրկուին, որպէսզի կարելի ըլլայ օրակարգը ճշդել, անցնելու համար հրաւիրահանները ցանկերու պատրաստութեան: Նախարարը կ'ենթադրէր որ չուրջ 500 մասնակցող կ'ունենայ համաժողովը, ուսի ընելիք բաւական աչխատանք կայ: Կ'աւելցնէր թէ վարիզեան առաջին խորհրդաժողովը մեծ յոյս ներչնչած էր իրեն, ոչ միայն սեպտեմբերեան համաժողովին, այլեւ համազգային բոլոր խնդիրներուն լուծումին համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) e-mail : diasporaconf@mfa.gov.am
fax : 374 - 2 - 15. 10. 42

միայն դրամ ունեցող մարդոց, կուսակցութիւններու, եկեղեցականներու հեղինակաւոր կազմակերպութիւններու հաւաքի մը: Մասնակցելու եւ նկատի առնուելու ձգտումը ընդհանուր էր:

Կարեւոր կէտ մըն ալ որ պարզուեցաւ, Սփիւռքի մէջ դիմումի «հասցէ» դտնելու նախարարութեան դժուարութեան մղուած պատասխանատուներուն եզրակացութիւնն էր. սկսեալ Ֆրանսայէն որ ներկայացուցչական կոչիզ մը ունէր յանձին՝ Ապրիլ 24-ի կոմիտէին, Զուիցերիոյ, Պելժիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ մէջ ալ նման ճշդումներ կային:

Խորհրդաժողովը որ տեւեց մինչեւ ժամը 13, փակուեցաւ Վ. Օսկանեանի խօսքով. ան ըսաւ թէ տեղին է որ մինչեւ Մայիսի կէսը առաջարկներ, փափաքներ ղրկուին, որպէսզի կարելի ըլլայ օրակարգը ճշդել, անցնելու համար հրաւիրահանները ցանկերու պատրաստութեան: Նախարարը կ'ենթադրէր որ չուրջ 500 մասնակցող կ'ունենայ համաժողովը, ուսի ընելիք բաւական աչխատանք կայ: Կ'աւելցնէր թէ վարիզեան առաջին խորհրդաժողովը մեծ յոյս ներչնչած էր իրեն, ոչ միայն սեպտեմբերեան համաժողովին, այլեւ համազգային բոլոր խնդիրներուն լուծումին համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) e-mail : diasporaconf@mfa.gov.am
fax : 374 - 2 - 15. 10. 42

րել եւ ձեւով մը «ընտիր» ցեղի մեր բազմաթիվ առանձնաշնորհումը եւ ատոր կապուած ահաւոր պատասխանատուութիւնը իրականացնել: Այս է ուղղային դպրոցի պարտականութիւնը:

Անկարելի է քանի մը պարբերութեամբ պարզել եւ արդար ներկայացումը ընել մօտ հազար էջերու վրայ տարածուած տեսութեան: Վարպետեանի տուած վասերն ու տուեալները, քաղուած հարիւրաւոր գիրքերէ, աղբիւրներէ, ամէն գիրքի ու գաղտնագիտական ուսումնասիրութենէ մը, հեղեղի մը նման կը խուժեն ընթերցողին վրայ: Մեր հասարակութենէն դուրս է ձեռնհաս քննութիւնը այս բոլոր տուեալներուն, բան մը զոր կը թողունք մասնագիտներուն, կը բաւականանանք չէչերով թէ պիտական հմայքերով քաղաքական կրօնքի մը հետ է որ գործ ունինք, եւ սա այնմ վերաբերութեամբ ենք այս գիրքերուն բովանդակութեան հետ: Բայց կը պահենք մեր անկեղծ համակրանքը իր տեսլականին, իր մտքին հերոսական աշխատանքին, իր բոլոր հայրենասիրութեան: Համակրանք ու մտակցութիւն՝ ժանտատոզ իր մոլեռանդ հաւատքին համար, անբիծ եւ առողջ հոգիի նկատմամբ՝ որուն վաստը քանի մը տասն է ան: Բաներ կան, որոնք չեն փաստուիր ու պէտք ալ չունին փաստուելու, որոնք հաւատքի հետ ալ գործ չունին, ոչ ալ ռամանթիք երազանք են: Լապոն օրինակը՝ արուեստի աշխարհն է, յայտնաբերութեան տիեզերքն է որոնք դերիվեր են քան կրօնքը, եւ կը յենին մարդկային իմացականութեան էն զօրաւոր հիմքերուն: Մեր ազգին «բացառիկ» (բայց ոչ՝ «նախընտրեալ» կամ «նախանմանեալ»՝ չէյնալու համար Հրեաներու ծիծաղելի, արդարահատելի, մարդկային մտքի համար նախատական ինքնահաւատութեան մէջ, որ ըսել կուտայ իրենց մեծերուն, թէ ի վերուստ ընտրեալ ժողովուրդ մըն են, թէ Պաղեստինը իրենց որուած է Աստուծոյ կողմէ...) ճակատագիր մը, անսովոր խառնուածք մը, իւրայատուկ ու նոյն ատեն համամարդկային էութիւն մը ունենալը անժխտելի, բայց անհերքելի իրականութիւն մըն է, յոյնատեսական ճշմարտութիւն մը դրեթէ: Պր. Վարպետեանի գործը կը փորձէ փաստել ու հաստատել ատիկա, որպէսզի հայ ժողովուրդը դիտակցի իր զօրութեան եւ իր կոչումին: Օշական, վերջապէս՝ մեր ժողովուրդի զօրաւոր չահուած եւ թանկագին խմաստութեան, տեղ մը գրած է՝ «Պատ քաղեցէք հայ ժողովուրդին չուրջ՝ մենք աշխարհէն ոչինչ ունինք որվելիք»:

Արեւմտեան աշխարհի մէջ, գիտական, անժխտելի փաստերու լեզուն կը լսուի ու կը հասկցուի դիւաւորապէս, մինչ էական փիլիսոփայութեան, արուեստի, մտքիքականութեան ու զգացականութեան ճայնը աւելի սահմանափակ ու լուսանցքային հանրութեան մը մատչելի է: Եւ սակայն կան հոսանքներ, որոնք ջատագովն են այն գաղափարին՝ թէ հրէական ու քրիստոնէական այս ներկայ քաղաքակրթութիւնը քայքայած է մեր մոլորակը եւ պէտք է տեղի տայ արեւելեան հնձանուսութեան վերամարմնաւորումի մը, տեղի ունենայ վերադարձ մը դէպի բնութիւնն ու համաստուածութիւնը: Հնդկական աւանդական փիլիսոփայութիւնը մարմնաւորող ամէն գոյնի «կուրու»ները, մեծ «սուամի»ները, «գրիչ»նոները ուխտատեղիներ դարձած են գալ մը ի վեր արեւմտեան աշխարհի «սրճանոթենէն» վախտղներուն համար: Իրականութեան մէջ, այդ խմաստութիւնը նոքն արեւականութեան ու հեթանոսական մշակոյթի ակերէն կ'առնէ իր ուժը: Վոյսը Արեւելքէն պիտի գայ» կ'ըսեն չատ: Պր. Վարպետեան կը սրբագրէ ու կ'ըսէ. «Լոյսը Հայկական Բարձրաւանդակն պիտի գայ: Դժբախտութիւնը հոն է, որ մենք Հայերս չենք գիտեր այս պարզ եւ ահարկու ճշմարտութիւնը»:

(Շարունակելի)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԳԻՆ
Ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի

Թիւ 3, մարտ 1998

Հրատարակութիւն
«Համազգային»ի կեդր. վարչութեան

Պէյրութ (Լիբանան)

ԱԲԽԱԶԻԱՆ՝ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻ

Երէկ, երկիրը որ երկրային դրախտն էր խորհրդային չրջանի ղեկավարներուն եւ, այսօր, ինքնաւար հանրապետութիւն մը Վրաստանի սահմաններէն ներս ու ինքզինք անկախ պետութիւն հռչակած, մօտ հինգ տարիէ ի վեր կ'ապրի ծովային եւ ցամաքային չրջափակում մը՝ Ռուսերու կողմէ ի գործ դրուած, պատճառ դառնալով որ տիրապետուած ժողովուրդ մը դանդաղօրէն հեղձամահ ըլլայ:

Աբխազիա, կովկասեան այլ փոքր հանրամասերու նման, տասնամեակներու ընթացքին տարբեր չնոյթի կացութիւններ կ'ապրի: 1921-ին, Վրաստանի նման, խորհրդային հանրապետութիւններէն մէկը կը դառնայ: Զորս տարի ետք գերիչխան պետութեան կարգավիճակը կը տառնայ, Վրաստանի կապուած՝ միութեան յատուկ դաչինքով մը: 1931-ին Ստալին դայն կը վերածէ Վրաստանի ծիրին մէջ պարզ ինքնավար հանրապետութեան մը: Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք, 1991-ի Ապրիլին Վրաստան անկախ կը դառնայ եւ տասը ամիս ետք 1921-ի սահմանադրութիւնը կը վերահաստատէ, որ Աբխազիոյ կարգավիճակը տակնին չէր ճշդորոշած: Անկէ ետք, մեծ հարցեր ծագեցան, պատճառ դառնալով բախումներու եւ բազմաթիւ զոհերու:

Նուր Տոլայ, որ Աբխազիոյ մասին յօդուած մը տորագրած է Թրքական «Ճումհուրիյէթ» թերթին մէջ, սեւ պատկերը կը գծէ Աբխազներու ներկային որոնք, ըստ իրեն, ամբողջական անհետացման վտանգին տակ կը գտնուին, ինչպէս իրենց ըրացիները, ու պիխները:

Ներկայիս, Աբխազիոյ մէջ Աբխազները (որոնց նախահայրերը Կովկասի մէջ ռուսական բանակին ամէնէն երկարօրէն դիմադրողնէրն էին անցեալին) հարիւր հազար հաչուող ընակչութեան միայն կէսը կը կազմեն Վրաստանի հետ 1992-ի պատերազմէն ետք, մինչ Թուրքիա ապաստանածներուն թիւը երեք հարիւր հազարի կը հասնի: Այս խմբաւորումն է որ կազդ դարձած է Աբխազիոյ եւ արտաքին աշխարհին միջեւ: Կազ մը որ բարոյական հիմնական նշանակութիւն ունի, քանի որ երկիրը քանի մը տարիէ ի վեր ամբողջական չրջափակման ենթարկուած է: Անտանելի չրջափակում մը, կը գրէ Տոլայ, որ Մոսկուայի կողմէ առնուած կամայական որոշում մըն է որ ոչ միայն ապրանքներու ելքն ու մուտքը կ'արգիլէ, այլ նաեւ մարդոց չրջապատութիւնը, ինչ որ Աբխազները կը զարձնէ բանտարկեալներ՝ իրենց երկիրին մէջ իսկ: Ռուսական երկիր մը, ուր ոչ կարելի է մտնել եւ ոչ ալ անկէ դուրս գալ: Մինչեւ իսկ հեռաձայնային կապերը անկարելի են: Աբխազիան ամբողջութեամբ կտրուած է աշխարհէն:

Ռուսական սահմանային անցքին, պաշտօնեաներէն ոչ մէկը դիտէ թէ ինչ ընթացք պէտք է տայ այն օտարին որ կ'ուզէ Աբխազիա մտնել: Այս պարագային, ամէնէն պարզը մերժելն է: Վրացական վիզա մը մեծ բանի չի ծառայեր քանի որ Աբխազիան այլեւս Վրաստանէն անջատ է, հակառակ որ միջազգային ընկերութիւնը զայն մինչեւ անոր մէկ մասը կը նկատէ: Անկախ երկիր մըն ալ չէ, որպէս այդ ճանչցուած, հակառակ այն իրողութեան որ Հոդամասին սահմանային մաքսատան ռուս պաշտօնեաները արխազիական վիզա մը կը պահանջեն...: Իսկ Ռուսերը չեն ուզեր որ ոեւէ մէկը երկիրը ձգէ, երթալու դէպի ուղղութեամբ մը որ կը թուի մեծ անյայտն ըլլալ...:

Տեզացիներուն համար հարցերը աւելի յստակ են. անոնք իրաւունք չունին իրենց բանտը ձգելու, ի բաց առեալ վախտունը. հինգը անց անձերը եւ, աւելի նուազ թոյլատուութեամբ, կիները, միայն իրենց պատուղներն ու բանջարեղէնները փոխանակելու ռուսական «սահման»էն հինգ հարիւր մեթր հեռաւորութեան գտնուող չուկային մէջ: Թշուառութեան պատկեր մըն է որ քանի մը քիլոմեթրի երկայնքին կը պարզուի, ճաղերու եւին խնուած կիները տեսնելով, ճաղեր որոնք մայթը կը չրջափակեն վանդակի մը նման...: Անոնք երբեմն ստիպուած են մաքսի պաշտօնեաներուն «հարկ»եր վճարել, տոլարով կամ ապրանքով:

Աբխազիոյ նախագահ վայելուչ ծովափը այլեւս միայն ինքնիր ատուերը դարձած է: Փիցունտա, Կակրա, ծովեզերեայ այդ պերճ քաղաքները, որոնք անցեալին խորհրդային վարչակարգի առանձնաշնորհեալները դէպի իրենց կը քաչէին, այժմ ուրուականի քաղաքներ դարձած են: Մղոններով ծովափի երկայնքին, արմատնիներով եւ էքալիպտոսներով եզերուած, պանդոկներու համալիրներ, հանգստեան տուներ, ճաշարաններ եւ սրճարաններ, կանաչութեան մէջ հանգչող, պարապ են կամ պարզօրէն փակ:

1992-ին ծագած պատերազմը, Աբխազիոյ եւ Վրաստանի միջեւ, մեծ թիւով զոհեր խլեց. իւրաքանչիւր կողմին համար կը տրուի մինչեւ տասը հազար թիւը: Կովկասի չորս ծագերէն կամաւորներ փութացին Աբխազներուն օգնելու, ինչպէս Չեչնիայէն մարտիկներ եկան Ապխազներուն կողքին կռուելու, ինչպէս եւ Ռուսիոյ զանազան կողմերէ ազգայնականներ եկան Վրացիներուն կողքին կռուելու: Ռուսիոյ Դաշնութեան նախագահ Եէլծինի ջանքերով, 1994-ին կնքուեցաւ հրադադարի համաձայնագիր մը, որ սակայն չի յարգուիր: Ռուսիոյ խաղաղապահ զօրքերը, որոնք 1994-էն ի վեր կը գտնուին Աբխազիոյ մէջ, ոչ միայն չեն կրնար խաղաղութիւն հաստատել, այլ ինքնին կը դառնան պատերազմող կողմ մը:

Ռուսիոյ Դաշնութեան նախագահ Եէլծին, որ Աբխազիոյ ինքնավարութեան ամէնէն ուժեղ պաշտպանն էր, ներքին ճնշումներու տակ, ստիպուեցաւ 1995-ին Վրաստանի հետ դաշինքի պայմանագիր մը կնքել, որ Աբխազիոյ ինքնավարութիւնը կը ճանչնար, բայց Վրաստանի տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքը կը հաստատէր: Ռուսիոյ Դաշնութեան Դուման, որ ընդդիմադիր է Եէլծինի, մերժեց վաւերացնել այդ պայմանագիրը, որ մնաց թուղթի վրայ:

Ռուսիոյ Դաշնութեան Դուման, 1996-ին, ընդունեց որոշում մը, որ Աբխազիոյ ինքնավարութիւնը կը ճանչնար, եւ կոչ ուղղեց Եէլծինի որ ճանչնայ Աբխազիոյ անկախութիւնը: Ռուսիոյ Դաշնութեան նախագահ Եէլծին, որ Աբխազիոյ ինքնավարութեան ամէնէն ուժեղ պաշտպանն էր, ներքին ճնշումներու տակ, ստիպուեցաւ 1995-ին Վրաստանի հետ դաշինքի պայմանագիր մը կնքել, որ Աբխազիոյ ինքնավարութիւնը կը ճանչնար, եւ կոչ ուղղեց Եէլծինի որ ճանչնայ Աբխազիոյ անկախութիւնը: Ռուսիոյ Դաշնութեան նախագահ Եէլծին, որ Աբխազիոյ ինքնավարութեան ամէնէն ուժեղ պաշտպանն էր, ներքին ճնշումներու տակ, ստիպուեցաւ 1995-ին Վրաստանի հետ դաշինքի պայմանագիր մը կնքել, որ Աբխազիոյ ինքնավարութիւնը կը ճանչնար, եւ կոչ ուղղեց Եէլծինի որ ճանչնայ Աբխազիոյ անկախութիւնը:

ՔԱՌՈՐԴ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ՄԸ ՆՈՒԷՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻՆ

Ֆրանսա – Հայաստան ֆութպոլի մրցումէն առաջ, վարիչեան ծանօթ գոհարաւաճառ Ն. Փէրճեն իր վաճառատան մէջ հանդիպում մը ունեցած է Շառլ Ազնաւուրի եւ անոր մէնէճըրին՝ Լեւոն Սայեանի հետ: Գոհարավաճառը որ կը վաճառքի բարեսիրական գործունէութեան ալ ձեռնարկել, պատրաստած է ղեկին ու ղրչ ոսկիէ, ադամանդակուռ աստղաձեւ գոհարեղէն մը: Անոր վաճառքի պինին մէկ քառորդը Փէրճէն պիտի նուիրէ «Աղնաւուր փուր լ'Արմէնի»ին որպէսզի յատկացնէ բարեսիրական իր գործունէութեան:

պէս եւ Թուրքիայէն՝ եօթը հարիւր հոգիի հասնող: Սակայն ծագած պատերազմէն ամէնէն աւելի կորանցնողը Աբխազները եղան, իսկ ամէնէն աւելի չահողները՝ Ռուսերը: Արդարեւ, Ռուսիոյ պարտադրած չրջափակումը անմիջապէս չէ որ տեղի ունեցաւ այլ՝ երկու տարի ետք, ձգելով որ պատերազմը չարունակուի: Ռուսերը, տեսնելով որ Վրաստան այլ դաչինակիցներ կը փնտռէ եւ կը ձգտի աւելի անկախ դառնալ, այս ձեւով անոր վրայ ճնշում բանեցուցին որպէսզի ան ՀԱՊ-ին մաս կազմէ, ինչ որ իսկութեամբ տեղի ունեցաւ երբ Խաւսար Շեվարնաձէ այդ անդամակցութիւնը ստորագրեց, առանց նոյնիսկ իր Մորհրդարանին կարծիքն առնելու: Միւս կողմէ, քարիւղատար նոր խողովակաչարի գծով Թուրքիոյ հետ իր համագործակցութեան հարցով, Ռուսերը Արեւմուտքին ցոյց կուտային որ Վրաստանը անկայուն էր եւ այս խողովակաչարը անվտահելի: Արդի՞նք: Ռուսիա մէկ քարով երկու թռչուն կը զարնէր:

Իր յօդուածին վերջաւորութեան Տոլայ կը գրէ թէ Աբխազիան գոհն է Ռուսերուն, բան մը որուն մեղսակից են նաեւ Վրացիները, որովհետեւ ատոնք չատ լաւ ընդունած են չրջափակումը փոքր երկիրի մը՝ որ իրենց ձեռքէն կը սահի: Ոմանք մինչեւ իսկ կ'ըսեն թէ ռուսական չրջափակումը, տեղի կ'ունենայ Վրացիներու պահանջով, որոնք միջոցները չունին պայքարելու: Սակայն բան մը կայ որ յստակ է. Աբխազիան կորուստի վիճակին մէջն է:

Քաղեց՝ ՍԱՐՈՒՆԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ՕՐԵՐԷՆ

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ատոլիկ հարցուց.

- Ձեր տղո՞ն է: Անօրինակ կերպով կը նմանի ձեր ամուսնոյն,

– Ճանչցած է՞ք Ֆրանսուան:

Ատոլիկ չսասեց բոլորովին.

– Այո, Լեւոնին, հոս բնակող Հայուն հետ տեսած եմ զինքը:

– Գիտեմ, այո՛, Պրիւնօ կը նմանի իր հօրը: Շատ կը նմանի: Ամուսինիս կորուստէն վերջ ան միակ մխիթարութիւնս է:

Ատոլիկ պիտի չտեսնէր ուրեմն Ֆրանսուան ալ. յուսախարութիւն մը եւս: Ֆրանսուա մեռած էր...

Կինը, յուզուած, չարունակեց.

– Ֆրանսուա դիմադրութեան մէջն էր. ինկաւ Վէրքորի կռիւներուն ընթացքին: Չէք գիտեր թերեւս դուք ... Գերմաններու դէմ կռիւներ: Սոսկալի բախումներ ... Շատ զոհեր տուինք: Տղաս երեք տարեկան էր երբ Ֆրանսուա ինկաւ. կրնաք երեւակայել թէ որքան փարած եմ Պրիւնոյին:

– Կը հասկնամ ձեր վիշտը, յարեց Ատղիկ: Աւելցուց՝

– Կը մասնակցիմ ձեր կսկիծին:

Ատղիկին կոկորդը սեղմուած էր ու կսկիծ բառը աղաւաղուած դուրս եկաւ իր բերնէն:

Ֆրանսուայի այրին զարմացած, իր նայուածքը պարզուց Ատղիկին վրայ, տեսաւ որ իր հիւրը յուզուած էր: Ինքն ալ: Արցունքներ տեսանելի էին երկու կիներուն աչքերուն մէջ, պատրաստ ողողելու այտերը:

Ատղիկ փորձեց փոխել մթնոլորտը: Խօսելու նիւթ մը կը փնտռէր երբ նկատեց Ֆրանսուայի այրիին թեւին վրայ գեղեցիկ ապարանջան մը:

Շատ գեղեցիկ է ձեր ապարանջանը, յարեց:

- Կը գտնէ՞ք: կեսրօջս ժառանգն է. Ֆրանսուա կ'ըսէր որ ինք նուիրած էր մօրը, տարեդարձի մը առթիւ:

- Այո՛, գեղեցիկ է, կրկնեց Ատղիկ ու մտովի ըսաւ՝ լաւ ճաշակ ունիմ եղեր արդէն երբ երիտասարդ աղջիկ էի:

Թաքսին կը սպասէր: Մայր ու աղջիկ հրաժեշտ առին Ֆրանսուայի այրիէն եւ Պրիւնոյէն:

Ճամբուն վրայ, Ատղիկ, կառքին մէջ, մտածեց պահ մը պատմել իր աղջկան թէ ինք զառած է, ընտրած է այդ ապարանջանը, բայց չհամարձակեցաւ, ինչպէս չէր համարձակած այրիին առջեւ խնդրելու Ֆրանսուայի տղայէն որ զինքը տանի իր հօրը գերեզմանը:

Կառքը հասած էր գիւղին հրապարակը: Ատղիկ ուզեց որ կառավարը զիրենք եկեղեցիին առջեւ իջեցնէ:

Եկեղեցին ամայի էր: Խորանը լուսաւորուած էր սակայն: Ատղիկ դիտեց նախ առանց մեծ ուշադրութեան պատերուն վրայի նկարները: Իր նայուածքը յետոյ կեդրոնացաւ խորանին վրայ: Ատղիկ մնաց քարացած: Իրեն կը թուէր թէ կը տեսնէր Ֆրանսուան, հոն, բարձրը, իր դիմացը: Ֆրանսուա՞ն էր թէ Յիսուս: Չէր կրնար որոշել: Դեղեցիկ այր մը, ճերմակ պատմուճան մը ուսին, պսակ մը իր գլխուն վրայ: Դէմքը հարցական էր, աչքերը ուղղուած Ատղիկին: Կարծես կը հարցնէր անոր՝ «ի՞նչ կ'ուզես»:

Ատղիկ, սարսափած այդ տեսիլքէն, ապշահար, ծունկի եկաւ: «Հայր Մեր»ին բառերը, հայերէն, հատիկ - հատիկ հընչեցին այդ լեռնային, հինաւուրց եկեղեցիին կամարներուն տակ: Երբ վերջացաւ: Ատղիկ պահ մը մնաց ծունկի. կը չարունակէր աղօթել, բայց միայն չէուկ մըն էր որ դուրս կուգար իր չրթունքներէն: Իր աղօթքը զաղտնիք էր: Արդեօք Ֆրանսուայի հոգի՞ն կը յանձնարարէր Յիսուսի...

Երբ ոտքի ելաւ ու վերստին նայուածքը ուղղեց դէպի խորանը, Ֆրանսուա չկար հոն եւ ոչ ալ Յիսուս:

Դարձաւ իր աղջկան անխմաստ, ակամայ ժպիտ մը իր դէմքին վրայ.

– Երթանք, ըսաւ:

– Երբեք քեզի ծունկի չէի տեսած նչեց Շուշան, այո՛, երնեկ դուրս, յոգնած կ'երեւիս: Ի՞նչ եղաւ...:

(Շար. 22 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

պէտք է ոչ միայն տարած քային անձեռնմխելիութեան սկզբունքին վրայ հիմնուիլ, այլ նաեւ միւս ընդհանուր սկզբունքներուն։ Ռ. Քոչարեան առաջարկնեը ներկայացուցած է Բաքուի, փոխարարձ համաձայնութեան մթնոլորտ ստեղծելու համար, ինչպէս առհասարակ ջրային պաշարներու, ճամբաներու միասնական գործածութիւնը։

*
**

ՀՑԴ ԴԱՏԱՐԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԷ Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԸ

Ապրիլ 6-ին ոստանդութեան հետ հանդիպումին Հ. Յ. Դ. Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ Վ. Յովհաննիսեան ըսած է թէ իր կուսակցութիւնը յաջորդ շաբաթ դատարան կը դիմէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի դէմ։ Ամբաստանութեան հիմ կ'ըլլան 1992-ին Հ. Մարուխեանի երկրէն արտաքսումը ոը թէեւ ժամանցումի ենթակայ է, 1994-ին Հ.Յ.Դ.ն փակելու ելոյթը, 1995-ին նոյն կուսակցութեան ուղղուած ահաբեկչութեան մեղադրանքները, 1999-ին ՀՀՇ-ի համագումարին անոնց կրկնութիւնը։

Վ. Յովհաննիսեան ըսած է նաեւ թէ Վ. Սիրադեղեան երկրէն փախած է որովհետեւ կը մեղադրուի 7 հոգիի սպանութեամբ։ Աւելցուցած է թէ ան անպայման հաշիւը կուտայ իր արարքներուն եթէ խնդակէս մեղաւոր է։ Վ. Յովհաննիսեան յայտնած է նաեւ թէ իրենց ծանօթ է Վ. Սիրադեղեանի գտնուած վայրը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անթէր – Պուա - Կոլոմպ – Աւժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի փնդհ. անդամակաև ժողովը հինդշաբթի, Ապրիլ 8, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՍԻՐՈՑ ՍԵՂԱՆ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ

ԱՌԹԻԻ

եւ

Նախատօնակ
Սրբոց Կուսանացն
Հռիփսիմեանց եւ Գայիանեանց

կաթողիկոսութեամբ՝
Փարիզի
Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբին

կիրակի, Մայիս 30, ժամը 13-ին

Առաջնորդարանի
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon— Paris 8e

Մասնակցութիւն՝
Participation aux frais

Pour tous renseignements appeler :
Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03
01 – 42 – 59 – 23 – 33
կամ՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

COMMEMORATION
84ème ANNIVERSAIRE DU

GENOCIDE ARMENIEN

SOIREE D'INFORMATION PUBLIQUE

Lundi 12 Avril à 20 heures 30

SALLE MOLIERE
Palais des Arts et des Congrès
d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Intervenants :

ALEXIS GOVCYAN
Président du Comité du 24 Avril

VAHAKN DADRIAN
Professeur Honoraire
Directeur du programme d'études sur les génocides à la Fondation Guggenheim (USA)

Soirée organisée à l'initiative des deux Eglises et des Associations arméniennes d'Issy-les-Moulineaux

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter
ATELIER — EXPOSITION
de gravures sur roches
de
MAMIGON ARAKELIAN
ՄԱՄԻԿՈՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
les 9 et 10 Avril

Vernissage
Vendredi 9 Avril à 19 heures

Démonstration en public
khatchkars, portraits, Ararat...

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՅՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Ծննդեան իւղագին՝ Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 200 Ֆր.։ եկեղեցւոյ պայծառութեան՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Տէմիրճեան 200 Ֆր.։

Ի յիշատակ. Էօժէնի Սէիսեանի մահուան առիթով, Տիկին Մատլէն Թուղլուեան 200 Ֆր.։

Շաղ Ֆեօվրիէի մահուան քառասունքին առիթով. Տիկին Մարի Ֆեօվրիէ 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 250 Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 200 Ֆրանք։

*
**

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Արփինէ Տառեանէ 200 Ֆր.։

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux
présente

MA TANTE DE PARIS

Alors que tout un quartier d'Erevan attend avec impatience l'arrivée de la riche tante de Paris . . .

Mise en scène par
NAREK DOURIAN
Samedi 10 Avril à 20 heures 30
Salle "Cortot"
78, rue Cardinet, 75017 PARIS
Métro : Malesherbes
Si vous avez toujours envie de rire, venez nombreux rejoindre les fidèles de la salle CORTOT.

Pour réserver vos places à l'avance appelez :
— Tricot Spi-len; 01 46 30 35 21 ;
— Ecole Tarkmantchatz; 01 46 45 60 55;
— Epicerie Markar; 01 46 44 80 14;
— Epicerie Eniz 01 39 85 08 91.

Centre Culturel
SAINT MESROB

Exposition des œuvres récentes du
P. Haroutioun Bezdikian
de la Congrégation Mekhitariste de Venise

Harmonie des formes et des couleurs

du 8 au 15 avril

Exposition visible : en semaine : 17h-20h
samedi 10 et dimanche 11 avril : 16h-20h

10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Monge, Cardinal-Lemoine
ou RER: Luxembourg.

Entrée libre — Cocktail

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 1999 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine et son Camp Itinérant :

- **Directeurs diplômés BAFD;**
- **Animateurs diplômés BAFA;**
- **Assitants sanitaires (medecin ou infirmier en 2ème année);**
- **Economes;**
- **Cuisinières**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite d'inscription : 15 avril.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Pèlerinage arménien à
LOURDES
Du 12 au 15 mai

Voyage en T.G.V.
(pour les départs de Paris)
Logement en pension complète dans l'hôtel*** proche de la Grotte
Encadrement religieux du pèlerinage par l'Eparchie et les paroisses.

Prix par personne :
(train + hôtel) : **1550 F.**

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 01. 40. 51. 11. 90.

Les inscriptions seront closes le 15 Avril.

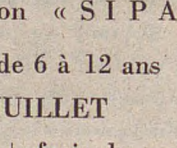
EXPOSITION
DE PEINTURE
DE
HRASARKOS
*** Prix du Public**
*** Médaille de la Ville de Carry le Rouet**
*** Grand Prix International d'Arts et Lettres**
Section Arts Plastiques

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Du 9 Avril au 26 Avril
Tous les jours de 9h à 12h
et de 14h à 18h
VERNISSAGE
Le Vendredi 9 Avril à 19h30
Suivi d'un cocktail

7e CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'OEUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction Arby Ovanessian

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 7ՐԴ ՇԱՐՔ

կաթողիկոսութեամբ՝

ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գ. Ծրագիր

Գրիգոր Զալիկեան
... ԵՒ
ՄԻ ՏԱՆԻՐ
ԶՄԵԶ
Ի
ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ...

կիրակի, Ապրիլ 11, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Տուն
Maison des Etudiants Arméniens
57, boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans
ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆրանք։

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH
avec l'UGAB

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie
7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

COLONIE DE VACANCES

organisée par l'Association « SIPAN »
pour les enfants de 6 à 12 ans
DU 2 AU 22 JUILLET
Frais de séjour : 2.600 + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes
ou demandés au Secrétariat de l'*Association SIPAN*
10bis, rue Thouin — 75005 PARIS

Tél.: 01 40 51 11 90 (du lundi au vendredi de 14h à 19h).

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 9
VENDREDI
9 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 19·615 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.615

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ԱՌԵԻԱՆԳՈՒՄԸ ԵՒ ԻՍԼԱՄԷԼԵԻԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթը Ապրիլ 8–ի թիւով կը բացատրէ թէ փքռ–ի ղեկավար Ա. Էօճալանի Գե–նիայէն առեւանգումին մասնակից Իսրայէլը ի՛նչ հատուցում սացած է Անգարայէն: Թերթը այդ առեւանգումը «ատեղիաթեան արարք» կը նկատէ. կ'ըսէ թէ Անգարա իր նպատակին հասնելու համար օժանդակութիւն ուզած է Իսրայէլէն որ յայտնի փորձառութեան տէր է նման գործողութիւններու մէջ: Իսրայէլ ընդունելով եղած առաջարկը, սկսած է մը–տածել թէ ատոր փոխարէն ի՛նչ կրնայ պահանջել· ու յարմարագոյնը նկատած է թմծնեակը ըլլալ ԿԱՓ–ի (Հարաւ – արեւեան Անատոլուի բարգաւաճման ծրագիր): Այդ ծրագիրը կիրարկութեան դրած է Եփրատի ու Տիգրիսի ջուրերը առատագոյն չափով ամբարելու նպատակով կառուցուած հսկայական ամբարտակի մը շնորհիւ· ծրագիրը որ գլխաւոր նիւթէն մէկն է Սուրիա – Թուրքիա հակամարտութեան, քանի որ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ օրէ օր մեծ արժէք կը ստանան ջուրի պաշարները ու Թուրքիա նման ամբարտակներով կը կապտէ իր դրացիներուն հասնելիք ջուրը:

Թերթին համաձայն, Իսրայէլ կողմնակից չէ որ Եփրատի ջուրէն բաժին տրուի Սուրիոյ: Մինչդեռ ջուրը կենսական է Սուրիոյ համար: Երբ Դամասկոս Անգարայի կը յիշեցնէ փքռ–ի արտահանման դէմ ջուրի պարագան, վերջինը կը պատասխանէ. «սակայն, տակաւին քարտէսներու վրայ Հաթայը Սուրիոյ մէջ ցոյց կը տրուի»:

Քրտական թերթը կը բացատրէ թէ Անգարա – Թել Աւիվ բանակցութիւններէն ետք, Իսրայէլեան 67 հատատուածներ Թուրքիոյ սպայակոյտին հատնութեամբ լրատուն սատացած են ԿԱՓ–ի բաժնետէր ըլլալու: Շրջանը քրտական ընդդիմադիր ըլլալով հանդերձ, նոյն աղբիւրը կ'ըսէ թէ ամէն ձեւով կը մերժուին ֆինանսներու, կամ նոյնիսկ քրտամէտ դործատէրերու, հատատատութիւններու ելս բաժին ունենալու դիմումները:

Թերթին նոյն էջին վրայ կ'րսուի տակաւին թէ Իսրայէլ որոշ դեր կատարած է միջկրօնական երկխօսութեան սեմինարի մը ծրագրին ջնջումին մէջ ալ· այդ սեմինարը տեղի պիտի ունենար Վատիկանի մէջ կազմակերպուելիք նոյնիսկատ ձեռնարկի մը զուգահեռ, ԿԱՓ–ի չրջանին մէջ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ԳԻԻՂԵՐԸ

Նոյն թիւին մէջ թերթը տեղ տուած է ֆիւրտ երդչուհիի մը հայաստանեան տարուրութիւններուն: Ան Նովրուզի տօնին դացած է Հայաստան, Երեւանի մէջ երգահանդէս տուած բազմահազար ներ–կաներու առջեւ ու այցելած քրտական դիւղեր: Այդ դիւղերուն մէջ պահուած հարազատութիւնը օձնած է իրեն որ իր ծննդավայրէն աքսորեալի կարօտները առնի: Կ'ըսէ թէ Հայաստանի քրտական դիւղերուն մէջ ամենամեծ բծախնդրութեամբ պահուած են բնաչխարհի աւանդութիւնները, բարքերը, ծէսերը, այն տպաւորութիւնը ստեղծելով որ հոն հատատուած ֆիւրտերը մինչեւ յետին մանրամասնութիւնը առած ու իրենց հետ տարած են իրենց հարազատ դիւղերը:

ՌՄԲԱԿՈՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՆ

ՊԵԼԿՐԱՏ ՓԱԿԵՑ ՓՈՍՈՎՈՅԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Ապրիլ 7–էն 8 լուսնալիք դիշերը ռմբակոծութիւնները նոր սաստկութեամբ չարունակուած են Պելկրատի վրայ եւ չուրջը: ՕԹԱՆ–ի աղբիւրներու համաձայն, պինուորական թիրախներ քանդուած են, նաեւ կառավարական չէնքը, կարեւոր այլ նշանակէտեր: Պելկրատէն, սակայն, արեւմտեան թղթակից մը կը հաստատէր որ ՕԹԱՆ–ի հաչիւները սխալ եղած են, որովհետեւ ժողովուրդը փոխանակ յուսալքուելու աւելի քան երբեք փարած է իր նախագահին եւ քաղաքին մէջ, նուազ ու երգ կը չարունակուի: Ռումբերը ինկած են նաեւ Փրիսթինա (Փոսովոյի մայրաքաղաքը) եւ Մոնթենեկրոյի վրայ: Այս վերջին պարագան յատկան իրարանցում ստեղծած է, որովհետեւ նախագահը համակիր մը չէ Միլոսեւիչի եւ այդ ռումբերը ըստ նակէտութիւնը կը լարեն արեւմտեաններու դէմ, ինչպէս է արդէն կացութիւնը Սերպիոյ մէջ:

– ՕԹԱՆ–ի պինակցութիւնը համոզուած է որ ռումբերը սկսած են իրենց դերը կատարել ոչ միայն Սերպիոյ ռազմական ուժը փճացնելով, այլեւ, ինչ որ բուն նպատակն էր, ճնշելու Միլոսեւիչի վրայ որպէսզի տեղի տայ: Այս համոզումը կայ իրրեւ հետեւանք այն լուրին որ հրադադարի առաջարկէն ետք, Պելկրատ որեմադրութիւն յայտնած է նաեւ, չնորհիւ կիպրական միջամտութեան մը, ազատ արձակելու ամերիկացի երեք պինուորները: Ուաչինկթըն կը չեշտէ որ փոխարէն ոչինչ պէտք է ակնկալել: Ամերիկա վըճռած է ծունկի բերել Միլոսեւիչը ինչ որ սխալ հաչիւ է, այն պատճառով որ պէտք չէ խոր նուաստացումի ենթարկել թչնամին: Հետեւանքները անխուսափելի են:

– Գաղթականներու վիճակը, տեղահանութեան նկարագրութիւնները մինչ ցնցիչ են եւ թերեւս միայն Ապրիլեան սեղունդն է որ կրնայ հետատեսիլի նկարները դիտել առանց զարմանալու, բայց խորապէս վերապրելով անցեալ մը, ան ալ նոյն ամսուն: Տեղահանուած բնակիչներու թիւը տարբեր է ըստ աղբիւրներու: 350 հազարէն մինչեւ 700 հազար: Պելկրատ փակեց Ալպանիոյ եւ Մակեդոնիոյ հետ Փոսովոյի սահմանները որպէսզի այլեւս ոչ մէկ Փոսովոյի դուրս ելլէ դատուէն: Պելկրատ կը հրաւիրէ նաեւ միջազգային դիտորդները որ վերադառնան: «Ֆիգարօ»ի թղթակիցը Անգարայէն կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիա հասած Փոսովոյինները միակներն են որոնք կրնան ընտանիք դտնել: Մուրատ Պարտաքճը, Օսմանեան ժամանակաշրջանի պատմաբան մը կը յիշեցնէ որ պատերազմի դաշտը մեռած միակ տուլքանը դաշնակահարուած է Սերպի մը կողմէ (Կոսովապոլի ճակատամարտ, ԺԴ· դար): Թուրքերը չեն հանդուրժեր որ Փոսովոյի պարագան քաղաքական Անատոլուի Քիւրտերու կացութեան հետ: «Բաղդատեցէ՛ք ինչ որ կը բաղդատուի» կը բողոքէ դեսպան Սէօյլէմէզ: Դէտ մըն ալ կ'եզրակացնէ – «Անդարա սպրմին մէջ կը մեռցնէ որեւէ բաղդատութիւն քոսովոկան եւ քրտական պարագաներուն»:

– Ուաչինկթըն զոմանիստ սոյօ կատարելագործուած դրութեամբ մը կը խանդարէ Սերպիոյ հեռատեսիլի յայտագիրը եւ անոր փոխարէն կը սփռէ իւրը, որպէսզի սերպ ժողովուրդը տեղեկանայ (ամերիկեան) ճչմարտութեան: Ամերիկա նաեւ կը դատապարտէ գործուած ցեղասպանութիւնը եւ կ'ուզէ միջազգային դատնութիւնը եւ կ'ուզէ միջազգային դատարան քաչել սերպ ինը սպաներ «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի ամբաստանութեամբ: ՕԹԱՆ–ի քարտուղարը՝ Սոլոնա կ'ուզէ որ Միլոսեւիչն ալ դատուի «պատերազմական ոճիրի» համար:

– ՕԹԱՆ–ի պատրաստութիւնները կը ցնցեն Պելկրատը, որ դէմ է նուկլոսալիոյ ռմբակոծութիւններուն, յայտարարած է որ կը հետանայ կաթողիկէ եկեղեցին, ի նչան բողոքի (ըստ «Նիուզ» չաթթաթերթին) Պապին Զատկուան պատգամին, ուր ան կը դատապարտէր «եղբայրասպան հակամարտութիւնը» բայց ոչ՝ ՕԹԱՆ–ի ռմբակոծութիւնները փոքր երկրի մը վրայ:

Ուրիչներ ալ կան որոնք կը դատապարտեն ռմբակոծութիւնները եւ «Ֆիգարօ»ի մէջ (Ապրիլ 8) Թիէրրի տը Մոնպրիալ (բարոյական եւ քաղաքական դիտութեանց Հիմնարկի անդամ եւ նախկին միջազգային յարաբերութեանց Ֆրանսական հիմնարկին) կը վերլուծէ կացութիւնը եւ կը մատնանչէ ՕԹԱՆ–ի երեք սխալները: Ա) Սխալ եզրակացութիւններ հանել Միլոսեւիչի եւ սերպ ժողովուրդի դանապանութենէն: Բ) Նախատեսած չըլլալ որ ՕԹԱՆ–ի յարձակում մը պիտի ատանապատակէր Փոսովոյի մէջ ատելութիւն եւ ջարդ: Գ) Շփոթած ըլլալ միջազգային հատաքականութիւն եւ արեւմտեան հատաքականութիւն:

Նոյն թիւին մէջ, Մարի – Ֆրանս Կաոե Փիէր Փիւյէ, Փոմփիտուի նախկին խորհրդականներ, կը ցաւին որ Ֆրանսա կորսընցուցած ըլլայ իր անկախութիւնը ու կը թուին այն հետեւանքները զորս ունեցան ռմբակոծութիւնները. – Թոյլ տալ Միլոսեւիչի որ ճնշումը աւելցնէ Փոսովոյինէրուն վրայ, աւերակի վերածել բանակցութեան կարելիութիւնները եւ տկարացնել չրջանի անտեսական ուժը:

Կան նաեւ հարցախոյզերը, որոնք կը տարբերին ժամէ ժամ եւ աղբիւրէ աղբիւր: Նոյն օրն իսկ տարբեր թերթեր կը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՆ Ի՛ ՎՈՂՈՒԱԾ ԽԱՂԱՂ ԿԱՄ ՎՈՂՈՒԱԾ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

ԽՄԲ· – «Մարմարա», Ապրիլ 6–ի իր թիւին մէջ, արդար դատնութեամբ կ'անդրադառնայ «Թիւրքիշ Տէյլի Նիուզ»ի յօդուածին:

***

«Թիւրքիշ Տէյլի Նիուզ» թերթը, որ մասնատորապէս օտարներու մօտ տարածուն անդլերէն թերթ է, Ապրիլ 3, Շաբաթ օրուան իր թիւին մէջ ամբողջ էջի մը վրայ հրատարակած էր Անի քաղաքի մասին յօդուած մը, տորադրուած՝ մի ոմն Նէլլէքէ Մ· Վ· Տ· Շուբ – Պաչարի կողմէ, յայտնապէս օտարական մը: Անիի եկեղեցիներուն ու պատմութեան նուիրուած այս լայնածաւալ յօդուածին խորագիրն էր «Անի՝ մոռցուած քաղաքը»: Բայց երբ մեծ համբերութեամբ կարդացինք այդ անդլերէն երկարաչունչ յօդուածը, տեսանք որ Անի քաղաքը չէ՛ր որ մոռցուած էր, այլ հայ ժողովուրդն էր որ մոռցուած էր: Արդարեւ ամբողջ յօդուածին մէջ, երբ այնքան յաճախակի կերպով կը հանդիպէինք անդլերէնի վերածուելով անճանաչելի զարձած հայկական անուններու, տոհմանուններու, եկեղեցիներու անուններու, ի զուր կը փընտռէինք Հայուն անունը: Ո՞ր ժողովուրդին մայրաքաղաքը եղած էր այս քաղաքը, ո՞ր ոճնց կը պատկանէին այն հազարամեակ եկեղեցիները որոնց մասին կը խօսուէր, ո՞ր ժողովուրդին կը պատկանէին պատմական այն տոհմերը կամ իշխանութիւնները, որոնց անուններն կը տրուէին: Հայոց մասին ո՛չ մէկ յիչատակութիւն, մէկ բացատրութեամբ միայն: Միայն մէկ անգամ կը զործածուէր «Արմէնիըն Պակրատիթց», այսինքն Հայ Բագրատունիներ անունը:

Իսկապէս ցաւալի մերձեցում մը, որ դոնէ չէր սպասուեր «Թիւրքիշ Տէյլի Նիուզ»ի նման թերթէ մը, որ այս խնդիրներու մէջ նեղմիտ կեցուածք չէ ունեցած ցարդ:

ԱՅՍՕՐ
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ
«ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ»

Տարւոյս սկիզբը Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի Հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Երուանդ Օտեանի «Հայ Տիասփորան» որ, ցարդ միայն որպէս թերթօն հրատարակուած էր Դահիրէի «Արեւ» օրաթերթին մէջ 1924–ին (տե՛ս Բ· էջ, Սարիբէգ Մանուկեանի յառաջաբանը): Հրատարակութիւնը պատրաստած է բանասիրութեան տոքթոր՝ Հէնրիկ Բախչինեան: Մեկնաբանն է Յարութիւն Սիմոնեան:

Հատորը հրատարակուած է Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ եւ սկիզբը զետեղուած է կարճ դրութիւն մը «Թանգարանի կողմից» ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց· – «Արեւ թերթում վէպը տպագրուել է բազմաթիւ եւ բազմապիսի վրիպակներով, ուղղագրական եւ կէտադրական սրխալներով, որոնք հնարաւորութեան սահմաններում ճշդել եւ ուղղել ենք»:

Հակառակ տարուած այս աշխատանքին, բազմաթիւ վրիպակներ եւ մանաւանդ ուղղագրական սխալներ մնացած են, ինչ որ, պարզ է, մենաչնորհը չէ այս հատորին: Ինչ որ, սակայն, տեսակ մը մենաչնորհն է Հայաստանի վերջին տարիներու ուղղագրական չփոթութիւններու, հոս ալ տեղ գտած է երբեմն, առիթ տալով որ դէմ յանդիման գտնուինք նորածին «երրորդ ուղղագրութեան» մը:

Այս «երրորդ ուղղագրութեան» կը հանդիպինք հոն ուր կը գործածուի Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Խորհելով որ Աբեղեանականին մէջ երբ «հ», «ո», «վ», «ե» է Մեսրոպեանին մէջ «յ», «օ», «ւ», «է» պէտք է ըլլան, բառեր կան որոնք կը գրուին սապէս՝ «յաղորդել», «փօխել», «խօթել» եւլն·: Տեղ տեղ ալ կը մնայ Աբեղեանականը՝ եվ, ավելի, Եվրոպա···: Ուրեմն մենք ալ մեր կարգին սահպուեցանք «հնարաւորութեան սահմաններում» ուղղագրական եւ այլ սրբագրութիւններ կատարել, քալ գիտնալով որ դեռ պէտք է մնացած ըլլան: Կարելի չէ անսխալական ըլլալ:

Բայց եւ այնպէս, անկախ այս կարգ մը թերութիւններէն, գնահատելի ձեռնարկ մըն է ինչ որ կատարուած է եւ վստահ ենք որ մեր ընթերցողները հետաքրքրութեամբ պիտի հետեւին այս թերթօնին, ինչպէս միշտ երբ հեղինակն է Երուանդ Օտեան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ ԿԱՐԱՊԻ ԵՐԳԸ

Հայ մեծ երիտասարդ Երուանդ Օտեանը համարձակ ու հետեւողականօրէն հնչեցրեց սրբազան ու առինքնող ծիծաղը՝ մերթ մեղմ ու բարեժպիտ, մերթ սուր ու կծու եւ միշտ կրթիչ ու հանրօգուտ, միշտ ուղղուած կեանքի չարիքների ու ապականների խարանմանը, միշտ հետամուտ ազնիւ ու արդար գործերի, ազգային ու համամարդկային վսեմ գաղափարների...

1909 – 1915 թուականներին գտնուելով պոլսահայ ազգային – հանրային եւ մշակութային կեանքի յորձանքում, Ե. Օտեանը դրսեւորեց բացառիկ քեղնաւորութիւն: Սեղծագործական նոր սխրանքների ճանապարհին էր նա, երբ վրայ հասած Առաջին համաշխարհային պատերազմի յարմար առիթով իթթիհատական, երիտթուրքական իշխանութիւնները սկսեցին վազօրօք ու խնամքով ծրագրուած հայ ժողովրդի ցեղասպանութիւնը...

Հակահայկական մոլուցքի բռնկման պայմաններում, ուրիշ Հայերի հետ միասին, Ե. Օտեանը նոյնպէս 1922 թուականի վերջերին, այս անգամ արդէն ընդմիշտ, հեռացաւ Կ. Պոլսից: Շուրջ երկու տարի ապրեց Պուքրէշ, 1924-ին անցաւ Տրիպոլիս (Լիբանան), այստեղից էլ 1925-ին տեղափոխուեց Գահիրէ, որտեղ եւ կնքեց իր մահկանացուն: Այս թափառական կեանքի դժուար պայմաններում անդադար նա գրեթէ ամէն օր, երբեմն օրը երկու անգամ, մամուլում հանդէս էր գալիս ամենատարբեր բնոյթի նիւթերով: 1919 - 1926 թուականներին հրատարակեց «Իգնատ ազա» (1919 – 1920), «Շաւիզ – Իգնատ ազա» (1920 – 1922) երգիծական չարաթաթերթերը, երկու պրակ «Երգիծական տարեցոյց» (1921 – 1922), գրեց բազմաթիւ թերթօններ, պատմուածքներ ու վիպակներ, մի քանի թատերգութիւններ, վերանայեց եւ վերահրատարակեց «Մինչեւ երբ մէր պապան», «Թաղականին կնիկը» վէպերը, «Յեղափոխութեան մարտիկները» երգիծապատմուածքների շարքը, «Տանտերկու տարի Պոլսէն դուրս» յուշագրութիւնը, առեղծեց նոր յուշագրութիւններ ... Բացի այդ, ոչ լրիւ, ութ տարուայ մամուլում տպագրեց քառասունոր «Թիւ 17 խաֆիէն» (1919 – 1920), «Նոր հարուստներ» (1919), «Կանայք հովանոցով կինը» (1920), «Կաւէ հերոսներ կամ Մեր ազգայինճիները» (1921), «Մարդաբիտէ Մանեակ» (1922), «Տարիքոտ կամ նոր աղջիկներ» (1923–1924), «Ընկեր Բ. Փանջունի տարագրութեան մէջ» (1923), «Հայ Տիասփորան» (1924 - 1925) վէպերը:

«Թիւ 17 խաֆիէն» Ե. Օտեանի այն եզակի վէպերից է, որը լոյս տեսաւ առանձին հատորներով: Այդ տարիների միւս վէպերը տակաւին մնում են մամուլի էջերում եւ գրեթէ անմատչելի են նոյնիսկ հետազօտողներին: Ու թողոն էլ, անկասկած, արժանի են եւ՛ վերահրատարակման, եւ՛ ուսումնասիրման: Դրանց թւում արժէքաւորներից է, անշուշտ, «Հայ Տիասփորան», որը պատկերուող ժամանակահատուածի առումով «Նոր հարուստների» իւրատեսակ շարունակութիւնն է:

«Հայ Տիասփորան» սկսել է տպագրուել Գահիրէի «Արեւ» թերթում 1924 թուականի Հոկտեմբերի 18-ից եւ աւարտուել յաջորդ տարուան նոյն ամսին: Մի հատուած յետագայում հրատարակուել է «Սովետական գրականութիւն» ամսագրում, իսկ առանձին գրքով լոյս է տեսնում առաջին անգամ: Հիմնաւորը ու համոզիչ է վէպի տպագրութիւնն սկսելու առթիւ «Արեւ» թերթի խմբագրութեան սեղմ ծանուցումը.

«Ցառաջիկայ շաբաթ օր կը սկսինք հրատարակել Երուանդ Օտեանին, մեր տաղանդաւոր երգիծաբանին եւ վիպասանին մէկ նոր գործը՝ «Հայ Տիասփորան», ժամանակակից վէպ հայ հալածական կեանքէ... Լիիստ հետաքրքրաշարժ եւ իրական կեանքէ քաղուած վէպ մը, որու ընթերցումը հաճոյք մը ու վայելք մը պիտի ըլլայ»:

Վիպասանի մահուան առթիւ եւս նոյն համբաւագրութիւնը տուին վէպը համարել է Ե. Օտեանի «ամէնէն ուշագրաւ ու ազդու» առեղծագործութիւններից մէկը եւ աւելացրել. «Գաղութահայ գրական վաստակին մէջ վերջին երկու - երեք տարուայ ընթացքին Օտեանի «Հայ Տիասփորան» օպալիս մըն է»:

Ցիրաւի, 20-ական թուականների առաջին կէսի հայ գրականութեան մէջ կարեւոր երեւոյթ էին Ե. Օտեանի վէպերը, այդ թուում՝ «Հայ Տիասփորան»: Թեմատիկայի առումով այն առաջին վէպն էր Տիասփորայի՝ Սփիւռքի Հայութեան կեանքի, թափառումների, հայրենի բնօրրանի կարօտի, ազգային յարատեւման երազների, ներկայի եւ ապագայի մասին: Վէպի միջով ծայրից ծայր անցնում է այն ճչմարիտ միտքը, որ երիտթուրքերի, Իթթիհատական կառավարութեան կիրառած Հայոց ցեղասպանութեան քաղաքականութիւնը որդեգրեցին եւ «Թուրքիան՝ միայն Թուրքերին» պանթուրքիստական նշանաբանով, ոչ պակաս վայրագութեամբ, չարունակեցին քեմալական ազգայնամոլները՝ միլլիճիները:

Ցիշեալ եւ ուրիշ իրազարձութիւններ դրուագելուց առաջ վիպասանը ներկայացնում է վէպի կենտրոնական դէմքերից մէկին՝ վաճառական Բարսեղ էֆէնտուն՝ յատուկ ընդգծելով տակաւին 1919 թուականին նրա ընդունած վճռական որոշումը.

«Ես որոշումս տուի, խանութիս ապրանքները պիտի ծախեմ, երկու տուներս ալ պիտի ծախեմ, ընտանիքս առնեմ, Հայաստան պիտի երթամ. հոն ինչպէս ըլլայ նէ՝ կ'ապրիմ ... ինծի արդէն բանի՞ տարուան կեանք ունիմ ... գոնէ վերջին օրերս Ս. Էջմիածնի շուրին տակ, Արարատին դէմը, մեր պապենական հողին վրայ կ'անցընեմ ու անոր տակ կը թաղուիմ ... Հայաստան, Հայաստան ըսելով կեանքերնիս մաշեցուցինք, ազատութիւն երգեցինք, անկախութիւն երազեցինք, հիմա որ, փա՛ռք Աստուծոյ, անկախ Հայաստան մը, հայկական կառավարութիւն մը ունեցանք, ինչո՞ւ չվայելենք, ինչո՞ւ հեռուէն անոր ախը քաշենք...»:

Վաճառականը պատրաստ էր Հայաստան տեղափոխել ընտանիքը, բայց վերը նշուած իրազարձութիւնները խափանեցին նրա որոշումը: Կ. Պոլսում նոյնպէս մնալ չէր ուզում ու չէր էլ կարող, ուստի ընտանիքով տեղափոխւում է Կիլիկիա: Սակայն Թուրքերը դրեթէ առանց դիմադրութեան Ֆրանսախայիներից խլում են Կիլիկիան: Ու սկսւում է թափառումներով, հոգսերով լեցուն մի կեանք, որ վիճակւում է ոչ միայն Բարսեղ, Սահակ էֆէնտիներին, այլեւ ուրիշ ընտանիքների: Ռումանիա մեկնող նաւում, դէպի Ամերիկ ուղեւորուող Բարսեղ էֆէնտին տեսնում է Հայաստանի Հանրապետութեան «նախկին նախարարներ իրենց կիներով ու զաւակներով», տարբեր կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներ, «լմբագիրներ, բանաստեղծներ, ուսուցիչ ու վարժուհի, վաճառական, փաստաբան, քժիշկ, արհեստաւոր, վերջապէս բոլորն դասակարգի ու ամէն աստիճանի պատկանող անձեր»: Ուղեւորներից մէկը հարց է տալիս. - Եւրոպան թող պիտի տա՞յ, որ էրիտասարդները այսպէս բնաջինջ ըլլան Թուրքիոյ մէջ...

– Տակաւին յո՞յս ունիք Եւրոպայի վրայ, – գոչեց փաստաբանը, – չէ՞ք տեսներ, որ համէնիք նոյնիսկ տնտեսական շահեր կը հետապնդեն, եւ Քրիստոնեական Եւրոպան գոյութեան իրենց համար ունէ նշանակութիւն չունի: Այսօր Անգլիա ազատ թողած է Թուրքը ամէնէն անլուր անիրաւութիւնները գործելու, որովհետեւ Մուսուլի նաւթի համերաշխութիւնը կայ, Ֆրանսա նոյնպէս, որովհետեւ տնտեսական շահերով կապուած է Թուրքիոյ, Իտալիա որեւէ պատճառ չունի միջամտելու...»:

Ճակատագիրը Բարսեղ էֆէնտուն նետում է տարբեր երկրների հայ գաղթօջախներ, եւ ամէնուրեք նա ցաւով տեսնում է հայրենազրկիչների աղքատիկ կեանքը, քանզի մահից մազապուրծ մարդիկ տակաւին չէին հասցրել աշխատանք ձեռք բերել, որեւէ գործի ձառնարկել: Բացի այդ, բոլոր հայ գաղութներում չատ էին որբ ու անտէրունչ մանուկները, տարիքն առած կանայք ու տղամարդիկ, ինչպէս ասուած է վէպում՝ «խլխլիկ պառաւներու լաթիւրիճթօսի մը մէջ» ապաստանած «բոկոտն, կմախացած պառաւներ», երբեմնի գեղեցկութեան հետքերը «թշուառութեան ու զրկանքի» մէջ կորցրած կանայք, որոնք «թախտաւոր» են զգում իրենց, երբ «անորակելի կերակուր մը կ'եփեն հողէ ամանիներով»:

Բարսեղ էֆէնտին՝ վէպի կենտրոնական կերպարը, զննհանուրի բերելով իր ընտանիքի ճակատագիրը, զառնօրէն զանազատուում է.

«Մեր ընտանիքը կարծես ամբողջ մեր ցեղին մանրանկարն է... տարտղնած թափառական, իրարու կարօտով այրուող ... ի՜նչ դժբախտ ժամանակներու մէջ կ'ապրինք...»

Եւ իրօք, հայ ազգի մատապուրծ բեկորներն նման Բարսեղը թափառում է տարբեր երկրներում եւ վերջնականօրէն Ամերիկից Պէյրութ տեղափոխուելուց առաջ խորին ցաւով ասում է. «Ձաւակս Ֆրանսա, աղջիկներէս մին Սուրիա, կինս ու երկու աղջիկներս Ռումանիա, ես Ամերիկի մէջ...

Ինչո՞ւ համար»:

Ցիրաւի, ինչո՞ւ համար: Այս հոգեմաչ հարցին պատասխան են տալիս վէպում պատկերուած այն սոցիալական, ազգային, կրօնական ճնշումները, հալածանքները, վերջապէս ցեղասպանութիւնը, որոնց ենթարկւում է Հայ ժողովուրդը պատմական իր բնօրրանում թուրքական պետական իշխանութիւնների ձեռքով: Ազգապահպանման, տարերլու եւ յարատեւելու միակ երաշխիքն ու հնարաւորութիւնը վէպում համարւում է փոքրիկ, բայց անկախ Հայոց հայրենիքի գոյութեան պատմական իրողութիւնը, ազգային ամուր միասնութիւնը, համախմբուածութիւնը, հայրենադարձութիւնը: Վէպի կենտրոնական կերպար Բարսեղ էֆէնտին եւ էլի ուրիշներ հայրենադարձութեան ու ազգային միասնութեան վիպական առաջադրյթի մարմնաւորումն են: Ահա Բարսեղի մտորումը. «Ես կ'ուզէի գաւակներս շուրջս հաւաքել, երթալ Հայաստան ու վերջին օրերս հոն անցրնել՝ հարսներով, փեսաներով, թոռներով շրջապատուած, իսկ ատոր փոխարէն միս մենակ մնացած եմ այս տարիքիս մէջ, օտար երկնքի տակ, օտար մարդոց մէջ, տրտում – տրտում, խուր, սիրականներէս հեռու...»: Գեղարուեստական լայն ընդհանրացման ուժ ունի նրա անկեղծ ու սրտայոյզ զրոյցը վէպի ամենահամակրելի հերոսի՝ որբ, թափառումների մէջ հասակ առած, կեանքի դառն փորձով խմասնացած Գարեգինի հետ, որն ասում է. «Հայաստանի մէջ մի այն կրնանք մեր արդար վաստակը հպարտութեամբ ուտել» եւ այդ համոզածութեամբ դիմում է չուրջը հաւաքուածներին եւ յատկապէս Բարսեղ էֆէնտուն.

«– Այո, մենք կ'ուզենք մեր երկիրը, մեր հողին վրայ ապրիլ, օտարներէն խեր չի կայ մեզի, հոն պիտի կազմենք մեր ընտանիքները, հոն պիտի զարգացնենք, հոն պիտի բազմացնենք ... Մի՞թէ ադէկ չէ:

– Շատ ադէկ է, շատ ադէկ է, – գոչեց Բարսեղ աղա խանդավառուած, – ա՛լ, իմ ալ ցպատակս, երազս այդ էր, բայց չեղաւ ու այսպէս թափառական, ցիր ու ցան մընացինք. գացէ՛ք, գաւակներս, գացէ՛ք, ու Աստուած հետերնիդ ըլլայ ... ա՛ւր էր, թէ ձեր տարիքը ունենայի ու մրնասին հրթայինք, բայց ափսոս, մենք չարչարուցանք, տառապեցանք, թափառեցանք, ճակատագիրնիս այս է եղեր, Հայաստանը երազեցինք, քայց չկրցանք վայելել... դուք գացէք, վայելեցէք, երջանիկ եղէք, մեզի պէս մի՛ ըլլաք ... Աստուած հետերնիդ, գաւա՛կս»:

Ու վիպասանը մայր Հայրենիքի դիւրաթեան չնորհիւ Հայաստանի, Հայրենի չնազդներին, համայն Հայութեան մեծատուով Ապագան համարում է «զուարթ, կայտառ ու յուսալից...»:

«Հայ Տիասփորան» եղաւ Երուանդ Օտեանի՝ որպէս վիպասանի կարապի երգը: Սակայն այդ վէպից յետոյ չուրջ մէկ տարի էլ նա ապրեց եւ չարունակեց աշխատակցել մամուլին: Մօտ քառասուն տարի իր կեանքն անմնացորդ նուիրաբերելով հայրենի դրականութեանն ու մշակոյթին, ծառայելով որպէս «մշակ բանի»՝ նա սեփականեցրեց իր ժողովրդին թողել է դրական մեծարժէք վաստակ, ըստ ամէնայնի «իշխանական ժառանգութիւն»:

ՍԱՐԻԲԷԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

մեզ ու այս խառնաշփոթ աշխարհը: Մենք այլեւս չգիտենք ինչպէ՞ս համակարգել զպրոցից ակեաալ մեզ սրուած դիտելիք-ները, կենսափորձից մեր քաղած համոզ-մունքները, տարբեր ուսմունքներից, դի-տութիւններից, թէ հաւատամքներից մեր ուղեղը հեղեղող տեղեկութիւնները: Մենք այլեւս չգիտենք թէ ո՞ր ստածուն հաւա-տալ՝ ուր մեզ պատսպարան գտնենք վե-րջնական հարցականներին»:

Կ'անդրադառնայ Վարպետեան քանաստեղծին, որ իր գաղափարական հմայքով ու որոշ ներքին ջերմութեամբ վար չի մնար արդի հայ գրականութեան մի լինէն: «Ոգեկոչ» իր հատորը, լոյս տեսած 1991-ին, հայ հեթանոսական ոգիին յաճախանքէն կ'առ-նէ իր գաղափարի հենքը: Վարպետեան նէ իր նախաբանին մէջ կը յայտնէ.–

«Դարասկիզբի (կ'ակնարկէ 20-րդ դա-րուն. վ. Ք.) հայ վերածննդեան փոր-ձերը, որոնք ոգեկոչում էին հայ ժողո-վրդի երթեմնի կենսասիրութիւնն ու կեն-սունակութիւնը՝ միայն նոր մշակոյթի ծիւնով չէին ակնկարծում: Այն նաեւ մար-տակոչ էր ընդդէմ Հայոց գարաւոր ֆիզի-քական ու հոգեւոր լծի, ընդդէմ հաշ-մաուղականութեան ու արմատացող սորը-կումութեան եւ վասն ճակատագրի դէմ նոր ճակատամարտի, ոչ կենսասիրութիւ-նը կորցրած որեւէ համայնք ընդունակ չէ յաղթական պայքարի, այլ լոկ յուսահատ նահատակութեան, թէկուզ պատուաւոր:

Ես կ'երգեմ Գիւնիս
– Բագիններուն ծիծաղը եւ
խորաններուն արիւնը:
Դարերու կեանքը կ'երգեմ,
յանուն հանոյքի եւ
տառապանքի գեղեցկութեան:

«Այսպէս է ընդարանել Դանիէլ Վարու-ժան իր «Հեթանոս Երգեր»ը, այս քանի մը տողերում ուրուագծելով իր աշխար-հայեացքը՝ կենսասէր ու մարտունակ, ի փոխարէն խաչելութեան «մոռկ»ին:

Ա. Չոպանեանին ուղղուած իր նամակ-ներից մէկում բանաստեղծը գրում է: Հեթանոս կեանքը օրէ օր ղիս կը ղրաւէ, մինչ այսօր կարելի ըլլար կրօնքս կը փո-խէի եւ սիրով կ'ընդդիմէի բանաստեղծա-կան հեթանոսութիւնը»:

Վարուժանի վերի վեց տողերու պա-րունակած խոստումն ու ղայարանային ու ղգացական երանգաւորումը մեզ բոլորովին ուրիշ աշխարհներ կը տանին անշուշտ: Բայց հարցը այդ չէ, այլ Վարպետեանին մօտ վարուժանեան յանդգնութիւն մը, որ քիչ մը անսովոր է մեր մօտ: Ահա հատ-ուած մը «Յօսք առ Քրիստոս» բանաս-տեղծութենէն:

Յոսիր ինձ Քրիստոս,
Յոսիր ինձ անձամբ՝ առանց առաքեալ,
Իմ եւ Ֆո միջեւ միջնորդ չեմ ուզում,
Իմ եւ Ֆո միջեւ ի'նչ Պօղոս – Պետրոս,
Երբ թուքակներին վարժ նմանակող
Դամբաշ «սրբերիդ» բամբ բարբաջանիից
– բան չեմ հասկանում:

Բարբառիր դու ինձ Ֆո անապատից
որտեղ որբերի ոսկրտիճ չկար,
եւ այն Ֆո քախտից, չէր կոչւում
Տէր – Ջօր, ու հառաւուն օր.
փորձութեանց սովին դու
լոկ դիմացար...
կրկնակի անգամ
հառաւուն անվերջ հառաւուճի տարի
հաղաքակրթութեան անապատում պաղ
ու հաղաքական բաւիղներում կէզ՝
փոխ'ումով առակս,
դիմանում եմ ես:

. . . . . .

Առանց խաչքարի, առանց բառախաղ՝
աղօթք ու սաղմոս, ու առանց խաղող,
բառիր ինձ Քրիստոս,
մորմոք մրմնջա Ֆո փայտէ խաչից,
որին փարուեցիր փառէի չորս մեխով
քայց նայիր եւ ինձ.
ես՝ միլիոն ու կէս ցաւ հաւաքածու,
ես՝ միլիոն ու կէս մահ հաւաքածու,
ես՝ միլիոն ու կէս ողբ հաւաքածու,
մէկ ու կէս միլիոն անխաչ խաչուածով,
խաչուած եմ ես էլ, խաչուած եմ ահա՛,
խաչուած եմ՝ նայի'ր,
իմ ժողովրդի բերթ նահատագրին,
հոգ նահատակաց դիերին անգոյ
ու նրանց չեղեալ խաչքարին հսկայ,

. . . . . .

Ուժեղ, անգութ եւ լինքնատիպ այս ու «Քերթող են Մորթում (Ա՛ի Վարուժան, Վարուժա՛ն...)» քերթուածները կը հա-մադրեն լաւագոյնը Վարպետեանի դրա-կան զգայարանքին եւ արհեստի հայկակա-նութեան իր աշխարհահայեացքին: Ուշա-դրաւ է նաեւ իր մօտ Հայաստան եւ ըս-փիւռք մշակութային մերձեցումի մը աչ-խատանքը, որ միայն բարիք կրնայ բերել մեր ազգին:

Վերադարձ դէպի մեր մշակոյթի հեթա-նոսական ակունքը, վերակենդանացում մեր ցեղային առաքինութիւններուն, նոր թափ մեր ազգային հպարտութեան ու կենսունակութեան, վերադիտակցում մեր հայրենիքի ու ժողովուրդի համամարդ-կային նշանակութեան եւ կոչումին – այս է չաղափը որով մեր ազգը պիտի յաջողի վերադանել իր միութիւնն ու մեծութիւ-նը: Այս ազնիւ նպատակի իրականացման համար 1990-ին հիմնուած «Լուսթիւն» Միաբանութիւնը «իր հիմնադրման օրից իրականացրել է շուրջ 30 ռատիօ – հեռուս-տատեսային հաղորդաշարեր, կազմակեր-պել ազգագրական ու մշակութային մի-ջոցառումներ, հանդէս եկել բազմաթիւ քանախօսութիւններով, հանդիպումներով եւ այսօր չարունակում է իր բացառիկ ա-ռաքելութիւնը նոր ոլեւորութեամբ՝ ար-ծարծելով ազգային բուն արժէքները, միտքն ու ոգին միաւորով միայն դէպա – մշակութային ասպարէզում»:

Մեզի կը մնայ միայն բաց պահել միտքն ու սիրտը այս չարժումին հանդէպ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ՆԵՐԿԱՑ ԳՏՆՈՒԵՑԱԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՁԱՅԻՆ

Մարտ 27-ին, Ռոն - Ալբի Հայութիւնը ուրախութիւնն ունեցաւ ընդունելու Հա-յաստանի Հանրապետութեան նոր դես-պան՝ Խաւսարդ Նալպանեանը որ մինչեւ Փարիզ նշանակուիլը Գահիրէ կը պաշտօ-նավարէր: Այդ օրը Լիոն կը ժամանէր նախագահելու համար Շրջանի Հայկական հիմնադրամի մասնաճիւղին կազմակեր-պած ճաշկն որ տեղի կ'ունենար «Սոֆի-թել» պանդոկին մէջ: Դեսպանին կ'ընկե-րանար Փարիզի հայկական դեսպանատան Ս. քարտուղար՝ Վահագն Աթաբէկեան:

Երեկոյեան ժամը եօթնուկէսին, նոյն պանդոկին սրահներէն մէկուն մէջ, նախ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը մա-մուլի ասուլիսի մը ճեռնարկած էր: Այս առիթիւ նախագահ Պետրոս Թերզեան կը պատասխանէր պանագան թերթերու եւ լրատուական միջոցներու ներկայացուցիչ-ներու հարցումներուն. ներկայացուած էին՝ «Ռատիօ – Արմէնի» (Մ. Սոզոմոն-եան), LE PROGRES (Ժ. Ալթունեան), FRANCE-ARMENIE (Ք. Տիրեմսիզեան) եւ «Յառաջ» (Ս. Սուքիասեան):

Աւելի ուշ, պանդոկին մեծ դահլիճին մէջ, Ռոն – Ալփի տարբեր քաղաքներէն եկած աւելի քան հարիւրչորսուն հոգի ներ-կայ կը գտնուէին ճաշին: Ներկաներուն շարքին կը գտնուէին Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Նորվան Եպիս-կոպոս Զաքարեան ընկերակցութեամբ՝ Տաթեւ աբեղայ Յակորեանի (Սէն – Թ'-Թիէնէն) եւ Կարապետ արեղայ Յարու-թիւնեանի (Փոն - տը - Շէռիւէն):

Ներկայ հասարակութեան մաս կը կազ-մէին համայնքին գլխաւոր մարմիններու եւ միութիւններու անդամ եւ անդամու-հիներ: Սրահին մէջ կը գտնուէին նաեւ Ֆրանսայի հիւրերը՝ լրագրողուհի Միւռիէլ Փեռնէն, Ազգային Ժողովի երեսփոխան եւ Ֆրանսա – Հայաստան միջխորհրդա-րանական միութեան նախագահ՝ Ժան – Փօլ Պուէթ:

*Հանդիսավար Է. Մանուկեանի (Կըր-նոպլէն) հրաւէրով իեմ կը բարձրանար Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան իր բաց-ման խօսքը արտասանելու համար: Նոր-վան Եպիսկոպոս կը չեշտէր ներկանի-նան ուրախութիւնը քանի որ դեսպանը իր անդրանիկ այցելութիւնը վերապահած էր Ռոն – Ալբի Հայութեան: Նորվան Ե-պիսկոպոս իր խօսքը կը վերջացնէր աւել-ցնելով. «Այս պատճառով ալ մենք այս գիշեր կրկնակի պատուաւած կը զգանք մեզ ... կ'ողջունենք այսօրուան ձեռնար-կը եւ Հայաստան Համահայկական Հիմ-նադրամը որ ոսկէ օղակ մը կը կազմէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ»: Նորվան Եպիսկոպոսին կը յաջորդէր դեսպանը: Իր ելոյթին մէջ, ան նոյնպէս կ'անդրա-դառնար այս առաջին հանդիպումին կա-րեւորութեան եւ չատ չեշտ խօսքեր կ'ու-նենար չրջանի գաղութին համար յատկա-պէս ընդգծելով իր հոգեւոր առաջնորդին մեծական դերը, համայնքին կենսունա-կութեան մէջ: Դեսպանը նոյնքան սիրա-յիր արտայայտութիւն կ'ունենար նաեւ Ֆրանսայի համար անգամ մը եւս գովե-լով երկու ժողովուրդներուն եւ երկիրնե-րուն բարեկամութիւնը: Վերադառնալով օրուան հանդիսութեան, Է. Նալպանեան կ'ըսէր. «Մենք պատմութեան մէջ ստեղ-ծել ենք հազար ու մէկ Հայաստաններ աշ-խարհի չորս կողմերը, այսօր մեզի տըր-ուած է նոյն եռանդով անկախ Հայաստան ստեղծել: Այս պարտականութիւնը կ'իյ-նայ նաեւ Սփիւռքահայութեան եւ Ֆրան-սայի Հայկական Հիմնադրամին»: Բնա-կանաբար դեսպանին խօսքերը ծափահա-րութիւններու երկար ալիք մը պատճառե-ցին:

Ճաշին ընթացքին խօսք առին նաեւ Ֆը-րանսայի հիւրերը: Գեղարուեստական բաժինը կ'ապահովէր ժողովրդական դր-ծիքներու «Սպիտակ» համոյթը Տիկին Քարա – Օհաննէսեան (մենեջր) եւ Վազ-գէն Խաբիճեան (արտասանութիւն): Գա-պիկ Մուրատեան չատ յուզիչ պահ մը կը ստեղծէր իր քամանչայով:

Փակման խօսքը կը վիճակէր Պետրոս Թերզեանին: Իր համոզիչ ոճով ան կը ներկայացնէր Հիմնադրամին կատարած-ները ցանելով. «Մեր բառապաշարին մէջ ղորմութիւն բառը գոյութիւն չունի, մենք մեր պարտականութիւնը կը կատա-րենք պարզապէս ... Մենք արդէն թուրք-ադրբեջանական շրջափակումին մարտա-հրաւէրին արդար պատասխանը տուինք ... մեր ապագայ իրագործումներով պի-տի մասնակցինք անկախութեան ամրա-պնդման նուիրական գործին ... Անկա-խութիւնն ալ մարտահրաւէր մըն է ձեւով մը. իրաքանչիւրս պիտի հասկնայ որ անկախութենէն աւելի ծանր բեռ չկայ: Անկախութեան գաղափարին ծառայել կը նչանակէ պատրաստ ըլլալ մեծագոյն զո-հողութիւններուն ... Հիմնադրամին ան-դամակցելով չէիք գիտեր գուցէ թէ ինչ-պիսի գործի մէջ կը մտնէիք ... երբեք մի՛ գոչեր, մի՛ մոռնար որ մենք, առանց ձեզի, ոչինչ ենք»:

Յաջորդ օրը դեսպան Է. Նալպանեան Հայոց Եկեղեցի կ'այցելէր ուր կ'ընդունէր Նորվան Եպիսկոպոսին եւ Եկեղեցա-կան վարչութեան կողմէ:

ԿՈՐԻՒՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

– Ես որոշումս տուի. խառնուիս ապ-րանքները պիտի ծախեմ, երկու տուներս ալ պիտի ծախեմ, ընտանիքս առնեմ, Հա-յաստան պիտի երթամ. հոն ինչպէս ըլ-լայ նէ կ'ապրիմ, գործ մըն ալ չըննեմ նէ՝ հոգս չէ, ունեցած դրամս կը բաւէ ինծի, պղպէն քանի՞ տարուան կեանք ունիմ... գոնէ վերջին օրերս Ս. Էջմիածնի չուքին տակ, Ալարատին դէմդ, մեր պապենա-կան հողին վրայ կ'անցընեմ ու անոր տակ կը թաղուիմ ... Հայաստան, Հայաստան ըսելով կեանքներնիս մաչեցուցինք, աղա-տութիւն երդեցինք, անկախութիւն երա-զեցինք, հիմա որ, վա՛ռ ռ Աստուծոյ, ան-կախ Հայաստան մը, հայկական կառավա-րութիւն մը ունեցանք, ինչո՞ւ չվայելենք, ինչո՞ւ հեռուէն անոր ախը քաշենք... ի՞նչ գործ ունինք ատսեղ, հերիք ա՛լ որ-չափ տանջինքներուն էվալլահ ըրինք, գլուխ ծռեցինք, չարչարուեցանք... որոշումս որոշում է, ես պիտի երթամ, վաղուընէ տուներս ծախու պիտի հանեմ, խանութիս ապրանքներն ալ մինչեւ ամիս մը կրնամ ծախել...

Այն, որ այս խօսքերը կ'արտասանէր, վաթսուն տարեկանի մօտ ծերունի մըն էր, տակաւին կայտառ ու քաջառողջ, մի-ջահասակ ու գիրուկ, թաւ, ալեխառն պե-խերով ու խոշոր սեւ աչքերով: Նայուած-քին դաժանութիւնը չէր համապատասխա-ներ իր բնաւորութեան, արդարեւ Բար-սեղ աղա քաղցրաբարոյ մարդ մըն էր, որ իրեն կեանքի կանոն ըրած էր ամէն մար-դու հետ անոյշ վարուիլ, կծու վիճաբա-նութիւններու խոյս տալ եւ ամէն կնճիռ կատակով մը կարգադրել: Քիչ մը ուշ ա-մուսնացած էր, երեսունհինգ տարեկան հասակին, եւ իր կինը Տիկին Ման-նիկ, իրմէ բաւական երիտասարդ էր, Բարսեղ աղա երեք աղջիկ ու-նէր, երկուքը արդէն չափահաս եւ միւսն ալ հազիւ 13 - 14 տարեկան, ինչպէս նաեւ մանչ զաւակ մը՝ անդրանիկը, 22 տարե-կան, որ Ֆրանսա հողագործական վար-ժարան մը կը գտնուէր:

Բարսեղ աղա, երբ իր այս Հայաստան երթալու ծրագիրը կը պարզէր, նստած էր Գատըգիւղի տան պարտէզը, խոշոր թթենիի մը հովանիին տակ, չրջապատ-ուած իր աղջիկներով ու կնոջմով եւ խո-սակից ունենալով իր զրացին՝ Մանուկ աղան, որ ընտանիքով եկած էր այցելու-թեան:

– Աղէկ, բայց տեսնենք Տիկին Մաննիկը պիտի ուզէ՞ Պոլիսը թողուլ եւ Հայաստան երթալ, - դիտել տուաւ Տիկին Գոհար, Մանուկ աղայի կինը:

– Ես անիկա համոզեցի, - պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Էրիկս ուր՝ ես ալ հոն, - չատաւ իր կար-ծին Մաննիկ:

– Աղջիկներդ ալ համաձա՞յն են քեզի, - հարցուց Մանուկ:

– Անոնց խօսք չկայնար, - պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Ես սիրով կ'երթամ Հայաստան, - դո-չեց, - Նուարդ, Բարսեղ աղայի մեծ աղ-ջիկը, հազիւ քսան տարեկան, հրաշալի աչքերով զեղուհի մը:

– Դուն կ'երթաս, բայց նայինք նչանածդ ալ կ'երթա՞յ, - դիտել տուաւ Տիկին Գո-հար:

– Անչուշտ կ'երթայ, - հաստատեց ման-կամարդ աղջիկը:

– Գործը պիտի ճգէ՞:

– Հոն ալ նոյն գործը կրնայ ընել:

– Հայրը, մայրը թող կուտա՞ն, որ իրենց մէկ հատիկ մանչ զաւակը քովերնէն հեռանայ:

– «Թողցէ զհայր եւ զմայր եւ երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ» Աստուածաչունչը, – պատգամեց Բարսեղ աղա, – չե՞ս գիտեր պատկ եղած օրդ չպտեցի՞ր:

– Բարսեղ աղա, լո՞ւրջ կը խօսիս, թէ՞ կատակ կ'ընես, այդ Հայաստան երթալդ ուրկէ՞ հանեցիր:

– Շատ լուրջ կը խօսիմ:

– Պոլսոյ կեանքին վարժուած մէկը կըր-նա՞յ Հայաստանի մէջ ապրիլ:

– Կ'երթանք այնտեղի կեանքին ալ կը վարժուինք:

– Տունդ տեղդ տարագնել, խանութդ գոցել ու ելլել, բոլորովին անծանօթ տեղ մը երթալ բնաւ խելացութիւն չէ ... Հա-յաստան աղէկ է երիտասարդ ամուրինե-րու համար, որոնք իրենց բախտը դեռ նոր պիտի չինեն եւ ո՛չ թէ քեզի նման տարի-քոտ, ընտանիքի տէր մարդոց համար, ո-րոնք ապահով ու հանդիստ գործ ունին: Տիկին Մաննիկ, լրատւական չէ՞ զուածս:

– Ճաւնըմ, մենք ալ անմիջապէս ճամբայ ելանք չզացինք, – պատասխանեց Մաննիկ, որ կը գուչնանար իր ամուսնոյն հակատակ կարծիք յայտնելէ, թէեւ ներքնապէս ճիշդ կը գտնէր Մանուկ աղայի դիտողութիւ-նը:

– Ես աղէկ դիտեմ, որ Բարսեղ աղան կատակ կ'ընէ կոր, – լրաւ Տիկին Գոհար:

Եւ ասկայն, չէ՛, Բարսեղ աղան լրջօրէն կը խօսէր. ժամանակէ մը ի վեր այդ Հա-յաստան երթալ հաստատութեան գաղա-փարը ծնէր էր մտքին մէջ ու հետզհետէ աճեր ու արմատացեր էր: Ի՞նչպէս, ինչ ալ չէր գիտեր: Երբեք հայրենասիրական զգացումներով տոգորուած մէկը չէր ե-դած կեանքին մէջ: Համխաեան չրջանին միշտ հեռու փախած էր ազգային կեանքէ, բոլորովին իր գործին, իր խանութին նը-ւիրուած: Նոյնիսկ, երբեմն թուղթ պահա-նողական, դատապարտած էր յեղափո-խականներու գործած «խենթութիւն»նե-րը:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. Էջէն)

դրեն Ֆրանսայի ժողովուրդին կարծիքին մասին եւ թատ ամանց 50% համամիտ է ռումբերուն («Փարիզիէն») ըստ ուրիշի 70% («Լիպերասիոն», Ապրիլ 8): Հարց կը ծագի թէ ի՞նչ վատահութիւն կարելի է ընծայել եւ ի՞նչ հիման վրայ կը որուին նման որդիւնքներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՐԻՍ ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻԻ դէմ ձերբակալման հրամանագիր մը ելած է: Ան որ «Կրեմլինի Ռասպուտին»ը կը նկատուէր կ'ամբաստանուի «ապօրինի առեւտուրի եւ զրամի օրինականացումի» համար: Իրեն ճակատագրին ենթարկուած է նաեւ ուրիշ մեծահարուստ մը՝ Ալեքսանդր Սմոլենսկի որ գլուխն է երկրին երկրորդ դրամատան: Ան ալ կ'ամբաստանուի «դրամատան խարդախութիւններու եւ իւրացումներու» համար: Կը կարծուի սակայն թէ Աւստրիա է: Այս հրամանագիրը, սակայն, ստորագրել տուած է դատախազ մը որ անմիջապէս յետոյ պաշտօնանկ եղած է: Կրեմլինի բաները ճըշդած է որ Ելցին տեղեակ չէր պահուած Բերեզովսկիի դէմ հանուած ձերբակալման հրամանագրէն: Ի դէպ, Բերեզովսկի Ելցինի վերընտրութիւնը կազմակերպողներէն մէկն էր: Այսօր, Պրիմակով գոհ կ'ըլլայ եթէ Բերեզովսկի արտասահման ապրիլ: Ռուսաստանի մէջ, տեւի անձ մըն է եւ վերջին տարիներուն ալ իր կեանքը բաւական վերիվայրումներ ունեցած է: Միլիառատէր եւ ազդեցիկ անձ դարձած է չնորհիւ Ելցինի ընտանիքին հետ իր կապերուն: 1994–ին մահափորձէ մը ազատած է, ապա, կասկած կար որ սպաննել տուած է Լիսաիեւ լրագրողը: 1996–ին այլեւս չի ծածկեր իր քաղաքական փոխոտութիւնը եւ ձեռք կ'առնէ նաեւ մեխանները: Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղարի կոչով կը նշանակուի, բայց վերջերս ճամբու դրուեցաւ: Բերեզովսկի որ Փարիզ է այս միջոցին կ'ըսէ թէ Մոսկուա պիտի վերադառնայ դատուելու համար: Մամուլի ասուլիս մը տուած է Ապրիլ 7–ին, Գրիյոնի պանդոկը անմիջապէս որ տեղեկացած է ձերբակալման հրամանագրին մասին եւ ըսած է ի մէջ այլոց Պրիմակով՝ «աւելի վատնգաւոր է քան համայնավարները, կ'ուզէ կայսրութիւն մը վերակառուցանել ուժի եւ հակահրէութեան վրայ»:

ՍՈՍԻԷԹԷ ԺԵՆԵՐԱԼ դրամատունը մերժեց Պէ–էն–Փէ–ի գնման առաջարկը: Նախագահ – տնօրէնը կը քացատրէ պատճառները («Ֆիկարօ», Ապրիլ 8): Իրեն համար Պէ–էն–Փէ–ի նախաձեռնութիւնը «Ֆրանսական բացառութիւն» մըն է որ չատ դժուար է գործադրել երկար ժամանակի վրայ: Պէ–էն–Փէ–ի չհաւաքերութեան հեռանկարները խոտոր կը համեմատին դրամատան ընկերային յանձնառութեանց հետ: Եւ ցորչափ այս ծրագիրը փոփոխութիւն չկրէ, կը մերժէ խօսիլ Պէ – էն – Փէ–ին հետ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ՝
Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ ՅԻ

«Մի դաշոյն այս պարտէզի մէջ»
«Un poignard dans ce jardin»
դործին հայերէն թարգմանութիւնը
(Նայիրի հրատարակչութիւն, Երեւան 1999):

Թարգմանիչ՝ Ալեքսանդր Թոփչեան
Հինգշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը՝ 20·30

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Coopération Arménie» հնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Արամ Տաթեւեանի յիշատակին. – Տիկին Սօնա Պետրոսեան 300 Ֆր., Տիկին Շաքէ Տաթեւեան եւ ընտանիքը 400 Ֆր., Տիկին Անի Գամպուրեան 500 Ֆր., Վահէ եւ Սեւան Տէմիրճեան 700 Ֆր., Աբրահան ընտանիքը եւ Տիկին Զապէլ Շեխիկեան 500–ական Ֆրանք:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Նազարէթ ՊՇՏԻԿԵԱՆ-ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան

եւ

կազմակերպութեամբ Տիկնանց Մարօ, Կայծ Նոր Սերունդ եւ Մ. Մ. Նազարբէկի

հովանաւորութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՂԱՇԵԱՆԻ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւրոպայի Հայոց

Կիրակի, Ապրիլ 18, ժամը 16–ին

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles — Paris 17e

l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
présente

CONCERT EXCEPTIONNEL

Les Solistes de l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris

HAIK DAVTIAN, OLIVIER ORIENT violon
JEROME DUCHEMIN alto
AUDE BRASSEUR violoncelle
VERONIQUE GAUTHERON contrebasse

Komitas

MINIATURES POPULAIRES ARMENIENNES

En version pour quintette à cordes

le jeudi 15 avril à 20 heures 30
CATHEDRALE SAINTE CROIX
des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche (angle rue Charlot)
75003 PARIS
Métro: Saint-Sébastien-Froissart

le dimanche 18 avril à 16 heures 30
EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28,ave Bourgain / 55,ave Victor Cresson
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

— Libre participation aux frais —

7e CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'OEUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction Arby Ovanessian

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇՐԴԱՇԱՐՔ

Կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Գ. Ծրագիր

Գրիգոր Զալիկեան
... եւ
ՄԻ ՏԱՆԻՐ ՁՄԵՋ
Ի
ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ...

Կիրակի, Ապրիլ 11, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Թատրոն
Maison des Etudiants Arméniens
57, boulevard Jourdan - 75014 Paris
Métro Porte d'Orléans
ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Samedi 10 Avril : 10h - 18h**
COLLOQUE INTERNATIONAL A L'UNESCO :
organisé par le «**Comité du 24 Avril**» sur le thème :
«Etats et Génocide : vers la prévention et la répression des crimes contre l'humanité»
UNESCO - Salle XII (10h - 13h et 14h30 - 18h).

— **Vendredi 23 Avril : 21h - 24h**
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Place du Théâtre de l'Odéon - Paris VIème.

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret»,
Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

MESSES ET REQUIEMS :
Samedi 24 Avril à 11h : Cathédrale Apostolique Arménienne de Paris
Dimance 25 Avril à 15h : Cathédrale Notre-Dame-de-Paris

Messes célebrées également le dimanche 25 Avril dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.

Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart.

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux
présente

MA TANTE DE PARIS

Alors que tout un quartier d'Erevan attend avec impatience l'arrivée de la riche tante de Paris . . .

Mise en scène par
NAREK DOURIAN
Samedi 10 Avril à 20 heures 30
Salle "Cortot"
78, rue Cardinet, 75017 PARIS
Métro : Malesherbes

Si vous avez toujours envie de rire, venez nombreux rejoindre les fidèles de la salle CORTOT.

Pour réserver vos places à l'avance appelez :
— **Tricot Spi-len; 01 46 30 35 21 ;**
— **Ecole Tarkmantchatz; 01 46 45 60 55;**
— **Epicerie Markar; 01 46 44 80 14;**
— **Epicerie Eniz 01 39 85 08 91.**

COMMEMORATION
84ème ANNIVERSAIRE DU

GENOCIDE ARMENIEN

SOIREE D'INFORMATION PUBLIQUE

Lundi 12 Avril à 20 heures 30
SALLE MOLIERE
Palais des Arts et des Congrès
d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Intervenants :

ALEXIS GOVCYAN
Président du Comité du 24 Avril

VAHAKN DADRIAN
Professeur Honoraire
Directeur du programme d'études sur les génocides à la Fondation Guggenheim (USA)

Soirée organisée à l'initiative des deux Eglises et des Associations arméniennes d'Issy-les-Moulineaux

UGAB — MARSEILLE

Colonie de Vacances

Pour la 16e fois l'UGAB organise sa colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans
du Vendredi 2 Juillet au Vendredi 23 Juillet

Elle aura lieu cette année comme l'année précédente
à CHAILLOL LA VILLETTE (Hautes-Alpes).

Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3 400 Francs pour 1 enfant
6 200 Francs pour 2 enfants

Pour tous renseignements veuillez contacter l'UGAB au :
327, Bd. Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 22 10 45 — 06 03 74 16 99

★

Pension Familiale de l'U.G.A.B.

du Samedi 24 Juillet (à partir de 14h)
au Samedi 31 Juillet (au matin).

Prix : Pension complète
250 F / jour ((par personne)
1500 F / 7 jours (par personne).

l'U.G.A.B. recrute des *Animateurs — Animatrices* pour sa *Colonie de Vacances* de juillet avec B.A.F.A. complet, envoyer C.V. + photo au :
327, Bd. Michelet — 13009 MARSEILLE

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19·616 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.616

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ԺՈՍՓԷՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԻՆՉՔ Կ'ԸՍԵՆ ՓՈՍՈՎՈՑԻ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ

Ապրիլ 8–ին, Հեռատեսիլի Բ· կայանէն է որ նախարարապետ՝ Լիոնէլ Ժոսփէն պատասխանեց լրագրողին հարցումներուն եւ բացատրութիւններ տուաւ, մանաւանդ Ֆրանսայի դերին մասին: Ժոսփէն կը մերժէ հետեւորդի դիրքը եւ կը չեշտէ որ Ֆրանսա կը ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնները:

Ֆրանսայի նախարարապետը անդրադարձաւ զլխաւորաբար հետեւեալ հարցերուն· –

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ· – Այս տեղահանութիւնը ամբակոծութիւններու հետեւանք չէ, այլ վարչակարգի մը քաղաքականութիւնը իր իսկ քաղաքացիներուն հանդէպ: «Կրնայինք կանխե՞լ»:

Կ՚ԱՊԱՏԱՍԽԱՆԷ· – Հոս, Ֆրանսա կ՚ընդունի եւ կ՚օգնէ տեղւոյն վրայ: Մեր կամքը, կ՚ըսէ Ժոսփէն, չի կայանար Փոսովոցիները ցրուելու աչխարհի չորս կողմը, այլ թոյլ տալ լրենց որ վերադառնան: Միտք չունինք ընդունելու Միլոսեւիչի կատարուած իրողութեան քաղաքականութիւնը:

ՅԱՄԱՌԱՅԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ· – Հարցը այս միջոցին կանխահաս կը նկատէ: Յարձակումներու նպատակը Սերպիոյ դէմ պատերազմ մղել չէ: Կը յարձակինք խաղաղութեան ծառայելու համար:

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ ՁԱԿԱՏԱԳԻՐԸ· – Կառավարութեան մը զեկավարը չի կրնար նպատակ ունենալ պետութեան զեկավարի մը ֆիզիքական բնաջնջումը: Կը խորհիմ որ պիտի պարտուի: Կը խորհիմ որ օր մը իր ժողովուրդը իրեն դէմ պիտի դառնայ: Կը խորհիմ որ հաչիւ պիտի տայ Պատմութեան առջեւ, թերեւս այլ մարմիններու:

ՄԱԿ–Ի ԴԵՐԸ· – Երբ ժամը գայ քաղաքական եւ դիւանագիտական լուծում մը սահմանելու եւ հարկ ըլլայ զայն երաշխաւորել, կը խորհինք որ ՄԱԿ–ը իր դերը կ՚ունենայ:

ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԴԵՐԸ· – Ռուսերը կրնան կարեւոր դեր մը խաղալ լուծումի մը հեռանկարին մէջ: Կ՚ուզենք որ աւելի դրական ըլլան:

ՅԱՆՈՒՆ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆԻ· – Կը գործենք, կ՚ըսէ Ժոսփէն, յանուն բարոյականի մը, պիտի ըսէի նոյնիսկ յանուն փիլիսոփայութեան մը եւ քաղաքակրթութեան ըմբռնումի մը: Սերպիոյ վրայ կը տիրապետէ ցեղապաչտ, օտարատեաց վարչակարգ մը: Պէտք է որ սերպ ժողովուրդը զգայ թէ պէտք է բաժնուի Միլոսեւիչեն բացուելու համար ժողովրդավար Եւրոպայի մը վրայ:

ՀԵՌԱՆԿԱՐ· – Մեր հեռանկարը Եւկոսլաւիոյ Հանրապետութիւնը անդամակցեցնել չէ կամ Սերպերը տկարացնել որպէս Սերպ կամ որպէս Ժողովուրդ: Մեր հեռանկարը կը մնայ բազմացեղ Փոսովոյի մը, ժողովրդավար ուր քաղաքական ուժերը կրնան ազատօրէն արտայայտուիլ:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԸ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· – Տարակարծութիւն չկայ Միլոսեւիչի վարչակարգին բնոյթին կամ վարած քաղաքականութեան վրայ: Նոյն վերլուծումն ունինք, տարբերութիւնը կը վերաբերի ի գործ դրուած միջոցներուն, բայց, այլընտրանք չի ներկայացուիր: Եթէ այլընտրանքը բանակցութիւն է, տարի մը բանակցեցանք եւ արդիւնքի կարելի չեղաւ յանգիլ:

Ներքէն եաք Ժոսփէնի այս ելոյթը ցոյց կուտայ որ երկրին զեկավարները անհրաժեչտ կը գտնեն, անդադար բացատրութիւն եւ արդարացում տալ համոզելու համար ժողովուրդը, բայց այս ելոյթները այնքան անհրաժեչտ պիտի չըլլային եթէ իրենք համոզուած ըլլային: Եւ մինչեւ որ այդ խաղաղ լուծումը գտնուի, ռումբերը կը շարունակեն տեղալ Պելկրատի վրայ: Ռմբակոծութիւնը գանգէր Ուաշինկթընի վճռական յայտարարութեան թէ *«կարելի չէ Փոսովոյիներն ու Փիւրտերը համեմատել իրարու հետ»*: Այդ յայտարարութիւնը կատարած է ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը, ափելցնելով որ *«Թուրքիա ժողովրդավար երկիր է, ոչ ցեղային մաքրագործում կը կատարէ, ոչ ալ բնակչութիւնը զանգուածային կերպով կը բռնադատէ իր տունն ու տեղը լքելու»*: Ճ· Ռիւպին ըսած է նաեւ թէ Փիւրտերու պարագային լուծումը առաւել ժողովրդավարութեամբ կարելի է, իսկ ան–ոնց ու Փոսովոցիներու միջև բաղդատական մը *«տպեղ անիրաւորութիւն մը»* կ՚ըլլայ···:

Թուրքիոյ Փիւրտ զանգուածը շնորհակալ ու աղօթող պէտք է ըլլայ ԱՄՆ–ու եւ ՕԹԱՆ–ի որ «ժողովրդավար» Թուրքիան նման համեմատականներով վարկաբեկելու առիւղակի իրենց դերին համար Քանի մը ռումբ ալ չեն արձակած հրկիզուած գիւղերէն վտարուած Փիւրտ հալածական խլեակներուն գլխուն:

Չէ՞ որ ամերիկեան արդարասիրութիւնը ոչ մէկ շեղում կամ բացառութիւն կ՚արտօնէ···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ

Ռուսական չարաթաթերթ մը Եւկոսլաւիոյ տագնապին նուիրուած վերլուծականի յօդուածի մը մէջ նկատի կ՚առնէ Ռուսաստանի հակազդեցութեան պարագան: Այդ կարգի հեռանկար մը աւելի սարսափելի կը նկատուի քան ՕԹԱՆ–ի ամբակոծութիւնները:

Ճիշդ է որ Պալքանեան չարիքին վերայարմանումը այդ հեռանկարին մասին մըտածելու առիթներ ունէր· գլխաւորը ռուս Պաչտպանութեան նախարար Սէրդէեւի յայտարարութիւնն էր ուր Արեւմուտքցիներուն ազդարարութիւն մը կարուչադիր ըլլալու «Երկրորդ Վիէթնամ»ի մը առջեւ: Կային նաեւ «փոխադարձութեան համապատասխան միջոցներ»ու ակնարկութիւնները: Աւրտաքին Գործերու նախարարն ալ խօսած էր Եւկոսլաւիոյ կիրարկուած զինադադարը անտեսելու հաւանականութեան մասին: Իսկ ազգայնական զեկավար Ժիրինովսկի ուղղակի օրակարգի բերած էր կամաւորներու յոգատաներ Եւկոսլաւիա ղրկելու նիւթը: Իր կուսակցութեան կազմած կամաւորական խումբերը կը մարզուէին զօրավար Ֆիլատովի կողմէ որ 1993–ին արդէն Սերպերու խոստացած էր ռուս հազարաւոր կամաւորներու գործնական զօրակցութիւնը:

Հասկնալի է որ ներկայի պայմաններուն մէջ Եւկոսլաւ զինուորականները պիտի չմերժէին ռուսական Ս – 300 հրթիռները, կամ Միկ – 29 հալածիչներ: Սակայն զինադադարը չդրժանգել ու այդ զինամթերքը Եւկոսլաւիա մացնել բաւական բարդ գործ է: Այդ երկրին դրացիներէն ոչ մէկը նման վտանգ յանձն կ՚առնէ: Այս ուղղութեամբ ուշադրաւ էր Ադրբեջանի կեցուածքը. ան ոչ միայն դրաւեց ռուսական օդանաւ մը որ զինամթերք կը տանէր Սլովաքիա, այլ նաեւ Եւկոսլաւիոյ դէնք տալու ռուսական ճամբան փակեց: Ինչ կը վերաբերի ծովային ճամբուն, ճիշդ է որ ռուսական ռազմանաւեր Ադրիատիկեան հասան, բայց որպէսզի մօտակայ նաեւ Եւկոսլաւական նաւահանգիստներուն, պէտք է կատարեալ ծովամարտ մը մղեն: Եւ եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլայ հրթիռներ ու հալածիչներ հասցնել մինչեւ նպատակակէտը, անոնք լրջօրէն վնասուած պիտի ըլլան ու հաւանօրէն անդորձանելի: Իսկ կամաւորական խումբերը, բնականաբար, աւելի դիւրութեամբ տեղ կրնան հասնիլ, բայց ոչ մէկ օգուտ կ՚ունենան, քանի որ ՕԹԱՆ ոչ մէկ նպատակ ունի դրաւելու Եւկոսլաւիան, ուստի ցամաքային մարտեր տեղի պիտի չունենան: Այլ խօսքով՝ նոյնիսկ զօրաթաժիններ պատրաստ պահելու պարագային, ռուսական սպառնալիքները հեռու են եւկոսլաւական տագնապին համար իմաստ ներկայացնելէ· գոնէ այնքան ատեն որ զոնք կիրարկութեան դնելու միջոցները չեն գտնուած:

մզելու համար ժողովուրդը, բայց այս

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ - ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԻԾԸ

Եւկոսլաւիոյ Փոսովոցիներուն եւ Թուրքիոյ Փիւրտ փոքրամասնութեան միջեւ կատարուած համեմատութիւնները լրջօրէն վրդոված ըլլալ կը թուին Ուաշինկթընի մեծամեծները: Անսխալականի անոնց իմաստասիրութիւնը նոյնիսկ չի հանդուրժեր հարցականներու թէ ինչո՛ւ ՕԹԱՆ–ը անհրաժեչտ նկատեց ռմբակոծութեան թիրախ ընել գերիշխան պետութեան մը տարածքը, ներքին հարցի մը անկոչ իրաւարար ներկայանալով եւ տրիներէ ի վեր ձեռնածալ ու լուռ, գրեթէ գոհունակութեամբ կը դիտէ Թուրքիոյ մէջ Փիւրտերու հալածանքը:

Թրքական մամուլը (Ապրիլ 9) կ՚արձագանգէր ուշադրութեան արժանի այս հարցադրումին եւ ամէն կերպ կ՚աշխատէր ցոյց տալ թէ Փիւրտերու հարցը ներքին գործ է Թուրքիոյ եւ ոչ մէկ իրաւունք ունի որեւէ օտար երկիր միջամտելու անոր:

Ուրեմն, ինչո՞ւ ՕԹԱՆ–ը ռմբակոծեց Սերպիան:

Ինչո՞ւ Ուաշինկթընի վճռական յայտարարութեան թէ *«կարելի չէ Փոսովոյիներն ու Փիւրտերը համեմատել իրարու հետ»*: Այդ յայտարարութիւնը կատարած է ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը, ափելցնելով որ *«Թուրքիա ժողովրդավար երկիր է, ոչ ցեղային մաքրագործում կը կատարէ, ոչ ալ բնակչութիւնը զանգուածային կերպով կը բռնադատէ իր տունն ու տեղը լքելու»*: Ճ· Ռիւպին ըսած է նաեւ թէ Փիւրտերու պարագային լուծումը առաւել ժողովրդավարութեամբ կարելի է, իսկ ան–ոնց ու Փոսովոցիներու միջև բաղդատական մը *«տպեղ անիրաւորութիւն մը»* կ՚ըլլայ···:

Թուրքիոյ Փիւրտ զանգուածը շնորհակալ ու աղօթող պէտք է ըլլայ ԱՄՆ–ու եւ ՕԹԱՆ–ի որ «ժողովրդավար» Թուրքիան նման համեմատականներով վարկաբեկելու առիւղակի իրենց դերին համար Քանի մը ռումբ ալ չեն արձակած հրկիզուած գիւղերէն վտարուած Փիւրտ հալածական խլեակներուն գլխուն:

Չէ՞ որ ամերիկեան արդարասիրութիւնը ոչ մէկ շեղում կամ բացառութիւն կ՚արտօնէ···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 8/9)

Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ազգ· Ժողովի նախագահ Խ· Ցարութիւնեանի գլխաւորութեամբ խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը պաչտօնական այց մը կատարած է Լեհաստան: Ապրիլ 7–ին անոնք հանդիպում ունեցած են Ծերակոյտի նախագահուհիին հետ որ ներկայացուցած է բարեփոխումներու ընթացքը կրթական, առողջապահական, տեղական ինքնակառավարման մարզերուն մէջ: Խ· Ցարութիւնեան խօսելով Հայաստանի մասին, ծանրացած է Մարտ 15–ին Սթրազպուրկի մէջ կովկասեան եղբ Խորհրդարաններու նախագահներուն ստորագրած յայտարարութեան վրայ: Զրոյցին քննարկուած են Տրասեկայի, Սեւծովեան Տնտեսական Գործակցութեան ու այլ ծրագրերը: Որոչուած է մչակութային փոխադարձ օրեր կազմակերպել երկու երկիրներուն մէջ: Խ· Ցարութիւնեան հանդիպումներ ունեցած է լեհ այլ զեկավար դէմքերու հետ: Նոյն օրը զինքը ընդունած է Լեհաստանի Նախագահը Ա· Կվասնեւսկի:

***

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԿԻՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Համամասնական կարգով առաջադրուած 1009 թեկնածուներէն 149–ը միայն կիներ են, ինչ որ կը կազմէ մօտ 13 տոկոս: Սակայն ատիկա չի նչանակեր որ 21 կուսակցութիւններուն բոլորն ալ նոյն կարեւորութիւնը կու տան իգական տարրին: Օրինակ, «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» դաչինքին ցուցակներուն վրայ կիներու անունները կը սկսին 46–րդ դիրքէն: Իսկ ամէնէն չատ կիներ կան ԱԻՄ+ դաչինքի ցուցակին վրայ: Կան նաեւ կին զեկավարներ, ինչպէս Լիւսիմիլա Ցարութիւնեան որ կը գլխաւորէ «Արժանապատիւ ապագայ» կուսակցութեան ցուցակը: Կայ 100% կիներէ բաղկացած «Շամրամ»ն ալ որ 11 թեկնածու ունի:

***

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԻՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱՑՑԸ

Պաչտօնական հրաւէրով, Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան պատուիրակութիւն մը նախարար Վ.Վ· Մովսիսեանի գլխաւորութեամբ Յունաստան գացած է ու զանազան հանդիպումներ ունեցած: Երկու երկիրներու նախարարներուն կողմէ ստորագրուած համաձայնութիւն մը կը նախատեսէ որ մինչեւ Յունիս Յունաստան Հայաստանին տայ հինգ հազար թոն ցորեն եւ հազար թոն պարտատոմսիկ:

***

ԳԱՆԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏՄԻՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ ԱՑՑԸ

Ազգ· Ժողովի փոխ–նախագահ Ե· Բախչեան Ապրիլ 8–ին ընդունած է գանատական պատուիրակութիւն մը, փոխադրութեան նախարարին գլխաւորութեամբ: Փոխադրութեան մարզէն զատ, հանդիպումին նիւթ եղած են Հայաստանի յառաջիկայ ընտրութիւնները: Պատուիրակութեան մաս կազմած է Գանատայի հայ խորհրդարանական Սարգիս Ասատուրեան եւս ու գանատահայ գործի մարդիկ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱՑ

Ապրիլ 8–ին, ՄԱԿ–ի Հայաստանի ներկայացուցչութեան մօտ նչուած է առողջապահութեան համաչխարհային օրը: Հաւաքոյթին կիզակէտը եղած է բնակչութիւններու ծերանալու երեւոյթը, քանի որ 1999 տարին յայտարարուած է տարեցներու տարի, գործօն ծերանալու նըչանաբանին ներքեւ: Այս ուղղութեամբ զեկուցած է նաեւ Գիտութիւններու Ակադեմիայէն Վ.Խ· Ոսկերչեան, որ իր խօսքին մէջ նչած է թէ Հայաստան ալ աստիճանաբար կ՚անցնի ծերացող երկիրներու չարքին· մինչ 60–ական թուականներուն, Խորհ· Միութեան մէջ ծնունդներու ամենամեծ թիւը Հայաստանի կը պատկանէր, 70–ական թուականներէն ըսկըսեալ աստիճանաբար անկում արձանագրած է հասնելով այսօր մտահոգիչ սահմաններու: Աւտոր որպէս գլխաւոր պատճառ ցոյց տուած է երիտասարդներու արտագաղթը: Ժողովրդագիրներու կարծիքով 2000–2006 ժամանակաչրջանին, տարիքը 65–էն վեր անձերը Հայաստանի բնակչութեան մինչեւ 11%–ը պիտի կազմեն, ծերութեան ցուցանիչը աստիճանաբար հասցնելով եւրոպականին, որու 20 երկիրներէ 18–ին մէջ ան կը կազմէ 13%:

ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի հետ անվարկյանդ յարաբերութիւններու կացուած օրերէն առաջին հետաքրքրութիւններու թիրախ եղաւ «Հայփոստ»ը: Չափազանց է որ ամէնէն բնական, երեւոյթն էր ատիկա ժողովուրդի մը համար որ տասնամեակներ ամբողջ չատ բաներու կարգին հաղորդակցութեան բացակայութեան պատճառով ալ տառապած էր: Արդարեւ, խորհրդային շրջանին հազուադէպ բան էր Հայաստանէն վերատի ճամբով նամակ առնալ. նոյնն էր դրկելու պարագային:

Անկախութեան առաջին տարիներուն կացութիւնը բարեփոխելու ջանքեր կատարուեցան: Յայտարարուեցաւ թէ Փոթանասի թղթատարի ընկերութեան հետ համաձայնութիւն գոյացած է ու կարելի է մինչեւ երկու քիլօկրամ ծանրութեամբ ծրարներ դրկել, եւայլն: Նոյնիսկ եթէ չարդարացաւ նախնական լաւատեսութիւնը որ 70 տարուան կաչկանդումէն ետք արմատական արթնացութիւն կը յուսար, Հայաստանի Թղթատարը կ'աչխատի, կ'երեւի իր կրցած ձեւով, կամ չափով: Այսօր Հայաստանի տա կամ նա չբրջանէն դրկուած նամակներ, քարդեր կը հասնին հոս՝ Փարիզ, կամ Լիոն. նաեւ այլ երկիրներու քաղաքներ: Ձիշդ է որ տակաւին բաւական երկար է հասնելու ժամանակը ու երբեմն պահարաններ կը կորսուին, չեն հասնիր իրենց տէրերուն, բայց հաղորդակցութեան այս ճամբան բաց է:

Հայաստանի Փոստի ու հեռահաղորդակցութեան նախարարութեան ենթակայ է «Հայփոստ» ընկերութիւնը. անոր տնօրէնին՝ Յովհաննէս Մատինեանի հետ որ մօտ տարիէ մը ի վեր այդ պաշտօնը կը վարէ, հարցազրոյց մը կատարած է «Հայոց աչխարհ»ը, ծանօթացնելու համար այդ համակարգին, անոր կատարած աչխատանքին, հարցերուն, հեռանկարներուն:

Այդ էջին առաջին տեղեկացուցածը այն է որ Հայաստանի Թղթատարութիւնը ունի բազմատեսակ գործառնութիւններ: Նամակի, ծրարներու, հեռագրերու փոխանցումին զատ ան կը գանձէ էլեկտրականութեան վճարումներ, կը վճարէ ընտանեկան նպաստներ, եւայլն: Մարզային բաժիններու կը գանձեն այլ վճարումներ ալ, ինչպէս խմելու ջուրի, եւայլն:

Ծանելով ներքին սպասարկումներու մասին, Յ. Մատինեան կ'ըսէ թէ նամակ մը սկզբունքով երեք օրէն տեղը կը հասնի: Կրնայ մինչեւ հինգ օր ըլլալ այդ պայմանաժամը: Իսկ աւելին հետապնդումի պատճառ է: Ջանքեր կան աւելի կրճատելու այդ ժամանակը: Սակայն, այսօր ալ փոստի միջոցով մարդիկ կրնան ամբողջ աչխարհի հետ հաղորդակցիլ: Կրնան վստահ ըլլալ որ իրենց նամակը տեղը կը հասնի: Այս մտահոգութեամբ ընելուն հետ տնօրէնը կ'անդրադառնայ այն չրջանին երբ մարզը դրեթէ կապահսուծուած էր ու մարզոց հաւատքը հիմնովին խախտած: Այսօր հակառակն է կացութիւնը. «Հայփոստ»ը ամէն բան կ'ընէ մարզոց հաւատքը վերականգնելու համար:

Նչուած առաջին հարցերը կապ ունին Հայաստան դրկուած ծրարներու հետ. պիտի տարբեր Գերմանիայէն դրկուածներուը յաճախ երեսուն կը հասնին բացուած: Յ. Մատինեան կ'ըսէ թէ մարդ մեզադրելու միտք չունի, մանաւանդ որ ծրարները քանի մը երկրէ — Պելճիան հանրապետութիւններէն, Ռուսաստանէն — անցնելով Հայաստան կը հասնին:

«Հայփոստ»ը անդամ է համաչխարհային Թղթատարական միութեան: Գրեթէ բոլոր սպասարկութիւններուն հետ ունի պայմանագրեր: Անոնց հիման վրայ, օրինակ, կը ճշդուի կորուած նամակներու, ծրարներու հատուցումի քանակը:

Կ'ըլլան պարագաներ երբ ստացուած ծրարներու մասին բողոք կը յայտնուի թէ ծրարը դրկուածէն նուազ ծանրութեամբ հասած է, կամ մէջէն բան պակսած, եւայլն: Անդամ մը առուգուած է որ Գերմանիայէն Թղթատարին յանձնուած ծրարէ մը գերմանական վոսպը որոշ բաներ հանած է, մեկնելով օրէնքի տրամադրութենէն: Անդամ մըն ալ Ուկրանիայէն պահարաններ ստացուած են որոնց մասին տեղեկացուցած են թէ մէջի զուգարանները գրաւած են, քանի որ միջազգային օրէնքով արգիլուած է նամակի մէջ դրամ, կամ տարադրամ դնել:

Հայաստանի Թղթատարութիւնը զուգարաններ կը փոխանցէ նաեւ արտասահման. անօրէնը կ'ընդունի որ երկար է պայմանաժամը: Աչխատանք կը տարուի նեղկայի պայմանաժամերը կրճատելու: Ցոյս կը յայտնուի որ երկու — երեք ամիսէն խնդիրը կը լուծուի:

Տեղին հարցում մը կ'ուղղէ զրուցավար Արթիւր Յովհաննիսեան, դիտնալ ուզելով որ ապէտի գօտիին մնտկներու բնակիչներուն նամակներն ալ տեղ կը հասնի՞ն: Տնօրէնին պատասխանը դրական է: Կ'աւելցնէ թէ յատուկ ուչադրութիւն ցոյց կուտան այդ չրջանի բնակիչներուն: Շիրակի, Լոռիի մարզերու բաժինները տեղէն կը թերուին. Թղթատարութեան զրասենեակները ատիճանատար մնտկներէն կը փոխադրուին քարէ չէնքեր, կը հասատաւէ համակարգիչներու ցանց որպէսզի վերատին սկսի հեռագրի սպասարկութիւնը: Արդէն Վանաձորի փոստէն կարելի է այսօր հեռագրել աչխարհի տարբեր վայրերը: Այդ զրասենեակներուն մէջ հեռաձայն ալ կայ որով աչխարհի գրեթէ որեւէ չրջանին հետ կարելի է խօսիլ:

Զրոյցը կ'առընչուի դիներուն ալ: Ներքին Թղթատարով նամակ դրկել կ'արժէ 40 դրամ. եթէ յանձնարարեալ է, պէտք է վճարել յաւելեալ 30 դրամ եւս:

Թղթատարութեան մէջ կան չարաչահումներ ալ: Եւ թէ «օրինակները բիչ չեն»: Գործեր ուղարկուած են իրաւապահ մարմիններու: Տնօրէնը կը հաստատէ թէ մինչեւ հետ հետեւողական կ'ըլլան:

Զրոյցը կ'ատարտի 1999-ի փոփոխութիւններու հեռանկարով. անոնք ծրագրուած են ժողովուրդին աւելի մատչելի ըլլալու մատրութեամբ: Յ. Մատինեան կ'ըսէ թէ որակը պիտի բարձրացնեն ու չարաչահումները քայատորելու համար միջոցներու ձեռնարկեն:

Մերինին նման բաժան — բաժան ու ամբողջ աչխարհով մէկ ցրուած ժողովուրդի մը համար դրեթէ կենսական կարեւորութիւն ունի Թղթատարական սպասարկութիւնը: Անհատնում ըսելիք, պատմելիք, հարցնելիք, ղրկելիք ունինք աչխարհի բոլոր ուղղութիւններով: Ձիշդ է որ հեռաձայնը, ինչպէս ամէն տեղ, մեր մէջ ալ գերակայութիւն հաստատած է որպէս կարօտներ, հեռաքրքրութիւններ փոխանցելու միջոց: Այսուհանդերձ, ըս՛ւ է որ Թղթատարական կապն ալ բարելաւելու մտադրութիւնը աւելորդ չի նկատուիր:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԿՈՉՆԱԿ

Մարտ 27-ին Փարիզի «Գոլթօ» սրահին մէջ տրուած «Կոչնակ» խումբի նուագահանդէսը երաժչտական եւ զգացական քացատիկ ապրումի առիթ մըն էր, ու եզակի՝ իր տեսակին մէջ: Վայրը, պահը, արուեստը, մարդիկն ու մթնոլորտը — ամէն ինչ կը զուգադիպէր կատարեալ ապրում մը իրականացնելու համար: Արժանիքներուն առաջինը՝ նուագահանդէսին վայրն իսկ էր — պզտիկ, մտերմիկ սրահը, ու թեմա՝ որ իր պարզութեամբ, բնականութեամբ ու հարազատութեամբ արդէն կը ստեղծէր ներքին տրամադրութիւնը, կ'արթնցնէր երեւակայութիւնը: Ցետոյ՝ դերակատար արուեստագէտներուն մուտքը, զուսպ ու ներհակ, հեռու եւ մօտ նոյն ատեն, մեզ պատրաստելու համար ճամբորդելու ժամանակին մէջ ու մօտենալու Սայաթ Նովայի անծանօթ, տարաչխարհիկ հոգեբանութեան:

Հիմա նաեւ են չորսն ալ, իրենց գործիքները ղրկած, ծալապատիկ, անթարթ ու անչարժ՝ որպէսզի մենք բարձրանանք իրենց պիրկ տրամադրութեան մակարդակին: Լռութիւնը կը վժժայ, սրահը չունչ բռնած, կեղրոնացած՝ կը սպասէ առնոց մատի, ձեռքի, բերնի ու ձայնի առաջին պզտիկ չարժումին: Արուեստը պարզ պատրուա՞կ է մարդիկը իրար մօտեցնելու, իրար զգալու, ուրիչներու կեանքի դաղանիք ձէսին հետ հաղորդակցելու: Հարցումը հաւիւ կապուած՝ եւ յանկարծ կը քակուին զգայնութիւններու հանդոյցները:

Ու այս վայրկեանին յաչորդող ժամերուն չորս արուեստագէտները մեզ կ'առնեն կը տանին ետ ետ մինչեւ հայ ֆոլքլորի դանձատունը՝ վայելելու անոր զեղգութիւնները որոնք սակայն արդիականացած ու ճոխացած են անձնական մեկնաբանութիւններով: «Բլբուլի հիզլայ իս էլի...», «Ուտի՞ կուզաս, դարիր զլխուլ», «Քանի վուր ջան իմ, եա՛ր, քի զուրբան իմ» — երգ ու նուագ կ'ողողեն սրահը ու կեանքի կրկ կոչեն անցեալիս մէջ անթեղուած չիշատակները, զէմքեր ու կեանքեր: Կեղրոնական զէմք է Վերժին Քերովբեանը, իր ձայնին համայիչ սիրտ — առնող քաղցրութեամբ, Արամ Քերովբեանը՝ որուն մատները անօրինակ, ոսոտուն, մելամաղձոտ կենդանութիւն մը կուտան քանոնին: Անդին նստած է Ռուբէն Յարութիւնեանը իր մռայլ, խոհուն թառով, ու վերջապէս՝ Մաչիդ Խալայ, որուն զուժին զուարթ խնդութը ամէն վայրկեան կը հակադրուի ու կ'ընկերանայ Սայաթ Նովայի ներքին մթնոլորտին, աւելի չեչտելով սիրատոչոր աչուղին անրուժելի, խռովիչ տխրութիւնը:

Միջնադարէն եկած՝ փոխիտախին հերթն է վերակենդանացնելու մեր անցեալը իր ժողովրդական քանի մը գուարթ երգերով: «Ալագեազ», «Մեր դրանը խնկի ծառ», «Ալ Ալլուզս», «Հաբըրբան» հադար անդամ լսուած ու երգուած այս երգերը սակայն նոր կերպարանք ու համայք կ'առնեն «Կոչնակ»ի ներդաչնակ ու կենսայորդ արուեստին չնորհիւ: Ուչադիր է մանաւանդ «Գիւլիպարի Ողբ»ը որուն պատմական բովանդակութիւնը, ներքին իւրայատուկ կշռոյթն ու եղերական մթնոլորտը կը համակեն հանրութիւնը:

Իսկապէս դեղարուեստական բարձրակարգ ձեռնարկ մըն՝ որ կ'իրականանայ չնորհիւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան ջանքերուն: Քարեզէպ եւ յաչող հանդիպում մըն է «Կոչնակ» — «Երկիր եւ Մշակոյթ» զոյգ կազմակերպութիւնները, որ այս գործակցութիւնը, եւ ցանկալի է որ չարունակուի ան, ի չահ մեր մչակոյթին:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ ԿԸ ԽԶ�է ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՏ ԻՐ ԿԱՊԸ

Թիւրքմէնական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ Յունիս 9-էն սկսեալ ռուս քաղաքացիներու համար պարտադիր պիտի ըլլայ երկիր մուտքի արտօնագիրը ստանալ: Նաեւ, ՀԱՊ-ի չորք մը այլ երկիրներու: Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը բացատրած է որ այս որոչումը արուած է վերջ տալու համար երկիր մուտքին չատ մը անձերու որոնց յատուկ չահերը բաւական պարտուղի են պետութիւններու ազգային չահերէն:

Թիւրքմէնիստան ՀԱՊ-ի առաջին երկիրն է որ կը զիմէ այս տեսիճան արմատական միջոցի մը: Ան յատկօրէն կը նչանակէ թէ երկիրը այդ չրջանակէն դուրս զալու կը պատրաստուի: Պէտք չէ մոռնալ որ Աչխարհագ ո՛չ ՀԱՊ-ի մաքսային միութեան մաս կը կազմէ, ո՛չ ալ պատրագրած է ապահովութեան միատնտեսական դաչինքը: Ատիկա կը մղէ հարց տալու թէ ի՞նչ բան տակաւին այդ միութեան կը կապէ զինքը: Շատեր կը մտածեն որ վերջալի այդ կիրարկումը բացայայտ մարտահրաւէր մըն է, Մոսկուայի ուղղուած:

Այսուհանդերձ, Թիւրքմէնիստանի նախագահը՝ Սապարմուրատ Նիյազով որ ունի «Թիւրքմէնպաչի» (Թիւրքմէնների զեկավար) մակդիրը, կը հետեւի որոչ ըրամաբանութեան մը. ՀԱՊ-ի ստեղծումէն ի վեր անոր վարած քաղաքականութիւնը կը մխի միջոց մը դնել հասարակապետութեան, անոր անպաչտօն առաջնորդին՝ Ռուսաստանի եւ իր երկրին միջեւ: Այն վախ ունէր որ ՀԱՊ-ի եւրոպական զօտիին ժողովրդավարութիւնը պիտի անկայունացնէ իր երկիրը որ կը զեկավարէ ամբողջ հասարակապետութեան ամէնէն հեղինակաւոր իչխանութեան կողմէ: Ցետոյ յաղթողեց մտահոգութիւնը ու Աչխարհագ Մոսկուան ամբաստանեց անընդունելի մրցակցութեամբ, քանի որ Թիւրքմէնական կազը արտածումի համար չէր կրնար օգտուիլ ռուսական կազատարէն: Նիյազով վերջապէս այլ գործընկերներով հետաքրքրուեցաւ, բանակցութեան սեղանին բերելով նոր կազատարի մը չինութիւնը որ իր երկրին արտադրութիւնը Ափղանիստանի ու Փաքիստանի վրայով պիտի հասցնէր Օմանի ծոցը:

Ափղանիստանի քաղաքացիական պատերազմը վատթարացուց Թիւրքմէնիստանի ու Ռուսաստանի կապերը: Առաջինը զօրավիգ էր Թալիպաններուն, մինչ երկրորդը՝ անոնց հակառակորդներուն: Օրկ օր Թիւրքմէնիստան վերածուեցաւ Մոսկուայի աչխարհաքաղաքական դչխաւոր հակառակորդներէն մէկուն: Վերջին միջոցառումին մասին խօսելով, ռուս Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը յայտնած է թէ Աչխարհագէն պաչտօնական բացատրութեան կը սպասեն, ճշդելու համար իրենց դիրքը:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՍՈՑ պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, Մարտ 24-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպուած Պատրիարքարանին կողմէ, Մայր Աթոռի դիւանապետ՝ Ներսէս Աբգ. Պոզապալեանի քահանայութեան հատորին հրատարակութեան առթիւ: Գիրքը լոյս տեսած է Տէր եւ Տիկին Արմա Երկանեանի մեկենասութեամբ եւ պատրիարքին նախաձեռնութեամբ: «Ցոյսի անտես թեւերով» խորագրուած հատորին եւ հեղինակին մասին առաջին առթիւ խօսած է Ռ. Հատտէճեան: Ան յայտնած է թէ դրչի անունով՝ Ներսէս Վանական, Ներսէս Աբգ. Պոզապալեանի քառմաթիւ տիտղոսներուն մէջ էին, այս դիչեր՝ «Գոնէ մեզի համար ամէնէն կարեւորն է՝ «Սիրելի դրչեղբայր» մը ըլլալու անոր հանգամանքը որու նոր մէկ գործը մեր տուներէն ներս կը մտնէր նորածինի մը մուտքի երջանկութիւնը պարզեւներով»: Հատորէն ընտրուած կտորներ արտասանած է Սիլվա Կոմիկեան: Ներսէս Աբգ. մասնաւոր չնորհակալութիւն յայտնած է դրքին հանդէպ ցոյց տրուած այս ուչադրութեան համար: Գիրքին Պոլիս հրատարակութիւնը միայն երազ մը կրնար ըլլալ, չեչտած է ան, երեք ամիս առաջ: Աւելցուցած է որ ինք ալ չի պիտեր որ ինչպէս բանաստեղծ դարձած է, բայց յիչած է որ տարիներ առաջ Օննիկ Ցչդճեան իրեն ըսած է. — «Սրբազան, դուք բանաստեղծի խառնուածք ունիք, ինչո՞ւ չէք գրեր»: Ուղերձ մըն ալ կարդացած է Մեսրոպ Պատրիարք եւ ըսած՝ «Թէեւ Պր. Հատտէճեան յիչեցուց Գրիգոր Նարեկացին, բայց, մենք ունինք նոյնքան մեծ բանաստեղծ Ներսէս Շնորհալին, կ'երեւի թէ Ներսէս անունն ալ ներչնչող բան մը ունի իր մէջ»: Ապա, Մեսրոպ Աբգ. ծանրացած է երկու պոէմներուն վրայ եւ վեր առած այդ գործերուն լեզուն եւ ապրումը: Անդրադառնալով հատորին ապագային, որու մասին չատ կը խօսուի վերջերս, Պատրիարքը չեչտած է որ ճարը պէտք է գտնուի նահանջին առաջքն առնելու համար եւ պէտք չէ միայն կանգ առնել դպրոցներուն վրայ: Ուսուցիչներն ու անօրէնները ալ մչակութային կեանքի կը կարօտին եւ մը չակուճային կեանքն ալ թափ պէտք է առնէ մեկենասներու օգնութեամբ եւ տանուց միութիւններու ու դպրաց դասերու մէջ նորդութեամբ:

*
**

ՊՈՒՍՈՑ Աթաթիւրք Մչակութային Կեդրոնին մէջ, Մարտ 23-ին, Գարակէօղեանի 85-րդ տարեդարձին առթիւ նուագահանդէս մը կազմակերպուած էր, որու ընթացքին Թաւշութեակահար՝ Գորգինի Խոջէր խորագէս ապաւորած է հանդիսականները իր տաղանդով: Վերջաւորութեան, յանուն Գարակէօզեանի, Արա Գլեճեան կէօզ ուղերձ մը կարդացած է, յիչելով թէ արուեստագիտուհին իր առաջին համերգն ալ տուած էր Գարակէօզեան Սուրբ Միութեան մէջ, վեց տարի առաջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼ

20-ԱՄԵԱԿԻ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՂԵԿԱՎԱՐԱՑ ԵՒ ԱՆԴԱՄՈՑ

Երգչախումբի 20-ամեակի ծիրէն ներս, կարգադիր յանձնախումբը ամենէ զգաստ ուշադրութիւն դարձուցած էր կազմակերպելու, Շաբաթ, Մարտ 27-ին, Մարսէյլի «Ֆլորիտա փայսա»ի չքեղ սրահին մէջ, պարահանդէսի երեկոյթ մը, որու ընթացքին տեղի ունենար կարճ, սակայն սրտախօսիկ պարգեւատրման արարողութիւն Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի այն անդամներուն եւ ղեկավարներուն համար, որոնք խումբի հիմնադրութենէն ցայսօր հաւատարմօրէն եւ օրինակելի նուիրումով ծառայեցին ազնիւ վերելքին զարգացման եւ բարգաւաճման ի խնդիր:

Սրահը բեռնէ բեռան լեցուն էր, Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի անդամներով եւ իրենց հարազատներով, Մարսէյլի զանազան կազմակերպութիւններու պատասխանատուներով եւ ի մասնաւորի երիտասարդներով, եւ վերջապէս Նիսի Սայաթ Նովա երգչախումբի երգիչ-երգչուհիներով, որոնք եկած էին յատկապէս, պատուելու, յորելեան քոյր երգչախումբի նուիրեալները:

Երգչախումբի այս անճնդիր անդամներէ՝ Եւա Արթինեան (մենեջմընթ), Մարի Գարթալեան, Ռամելա Գարթալեան, Սիլվա Մինասեան, Մարի Փանոսեան, Խմայա Սարգիսեան, Հերմինէ Վարժապետեան, Մարի-Ժան Գէորգեան, Գայանէ Մաշոյեան, Էլիզ Մինասեան, Սեդա Սիմոնեան, ինչպէս նաեւ Անդրանիկ Մինասեան (մենեջմընթ), Անդրանիկ Նաչեան, Գրիգոր Գասպարեան, Գէորգ Մինասեան, Վռամ Սարգսեան Սիմէոնեան եւ Կարլոս Մինասեան դէմհաւորութեամբ՝ խումբի դաշնակահարուհի եւ փոխ-խմբավարուհի՝ Ժիւլիէթ Եղմայեանի, որ ինչպէս բոլորը սիրայօժար կը մասնակցի տարիներէ ի վեր փորձերուն եւ համերգներուն, հակառակ իր արհեստավարժ եռաժիչտ ըլլալու հանգամանքին եւ երգչախումբի ղեկավար՝ Յակիկ Եղմայեան, բարձրացան բեմ կէս գիշերուան մօտ, ստանալու համար իրենց յուշանուէրները, որոնք գեղեցիկ տուփերու մէջ գետեղուած հատ ոսկեվիներ էին եւ որոնց վրայ փորագրուած՝ իւրաքանչիւրին անունն ու մականունը, կարգադիր յանձնախումբի չնորհակալութեան խօսքը եւ երգչախումբի խորհրդանիշը:

Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ՝ Դաւիթ Պանոխեան, փոխ – ատենապետ՝ Ալէն Պօյաճեան եւ յանձնախումբի պատասխանատու՝ Ժիրայր Մկրտեան, որ կատարեց նաեւ բացման խօսքը, յանձնեցին սոյն նուէրները, իսկ երեկոյթի կազմակերպիչներէն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց յանձնախումբի երկու անդամներու՝ Սիլվա Գաբրիէլեանի եւ Արման Զէրվոկեանի կողմէ արուեցաւ ծաղկեփունջեր տիկիններուն եւ օրիորդներուն:

Ապա, խօսքը արուեցաւ ղեկավար Յակիկ Եղմայեանի, որ յուզումնախառն ուրախութեամբ բաւու անդամներուն. «Քանի տարիներ ... երկու բառեր, զորս շատ հեշտութեամբ կարելի է արտասանել երկվայրկեանի մէջ: Բայց, որքա՜ն դժուար է եւ երկար, զգալ այդ երկու բառերու մէջ թաքնուած ապրումները, յոյզերը, աշխատանքի պահերը, համերգային ժամերը, վնկերային մերթ շատ՝ մերթ նուազ ջերմ յարաբերութիւնները եւ վերջապէս թափուած մաքրամաքուր քրտինքը»: Յակիկ Եղմայեան աւելցուց. «Ես ուրախ եմ եւ երջանիկ որ ապրեցայ այդ տարիները ձեզի հետ, որովհետեւ դուք աշխատեցաք աւելի քան քանի տարիներ հոգիով եւ սիրտով, անշահախնդրօրէն անձնուիրութեամբ եւ յարատեւօրէն, պահելու համար մի՛չտ վառ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի ջահը: Շնորհակալ եմ, յատկապէս հայ երգն ու երաժշտութիւնը պահելու եւ զայն օտար չըջանակներէն ներս տարածելու ձեր վիճակութեանը համար, որ սուրբ եւ նուիրական, ինչպէս պիտի ըսէր հայ երաժշտութեան առաքեալը՝ Կոմիտասը: Վստահ եղէք թէ՝ պիտի մընաք մշտապէս իմ սրտիս եւ հոգիիս մէջ, քանի որ դուք բաժնեցիք ինծի հետ ոչ միայն ուրախ, նաեւ դժուարին պահերը, աւելի քան քանի տարիներ չարունակ: Մնացէք միշտ այսպէս օրինակելի անձնաւորութիւններ, որոնց պէտք ունի մեր գաղութը աւելի քան երբէք»:

Փարիզէն ժամանած «կայծակ» էսթրատային նուագախումբի մանակցութեամբ՝ հայկական եւ եւրոպական ընտիր երգերու եւ մեղեդիներու ընդմէջէն, երեկոյթը չարունակուեցաւ բառին բուն իմաստով մինչեւ առաւօտեան հինգ եւ բոլորը մեկնեցան սրահէն ուրախ - դուարթ եւ հայ երգի ծանօթացման եւ տարածման համար տարիներ չարունակ ջանք նուիրաբերելու հանդէպ պնդահատոնքի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու հոգեկան բաւարարութեամբ:

***

Այս պարագիկ երեկոյթով, կատարուեցաւ վակուամ՝ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի 20-ամեակի հանդիսութեանց:

Ջերմապէս կը չնորհաւորենք նախ երգչախումբի սիրտն ու հոգին եղող ղեկավար՝ Յակիկ Եղմայեանը, որ կրցաւ աւելի քան քանի տարիներ տոկալ Սիսիւանքի ծանօթ դժուարին եւ երբեմն անտանելի պայմաններուն եւ վեր պահեց խումբին, Մայր Եկեղեցւոյ եւ ինչո՞ւ չէ գաղութին անունը Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու գանազան չըջանակներէ ներս:

Շնորհաւորելի է եւ գնահատելի գաշնակահարուհի՝ Ժիւլիէթ Եղմայեանի տարած անճանչ եւ անչահ, սակայն հսկայ աշխատանքը՝ խումբի վերելքին համար միշտ սիրայօժար:

Գնահատանքի լարն բաժին՝ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի մենեջիչներուն, ի մասնաւորի Անդրանիկ Մինասեանի, Եւա Արթինեանի եւ բոլոր նուիրեալ անդամներուն, որոնք տասնեակ տարիներ չարունակ եղան ղեպատնը հայ երգի ամէն տեղ, ստեղծեցին երաժշտական եւ երիտասարդական ակնյայտ չարժում եւ խանդավառութիւն, տուին կրօնական երգեցողութեան նոր չունչ եկեղեցիներէն ներս եւ տարածեցին հայ հոգեւոր երգը, դմայլելի մեղեդիներն ու սքանչելի չարականները հայ եւ ոչ-հայ բնակչութիւններէն ներս:

Շնորհաւորելի են նաեւ 20-ամեակի կարգադիր ՅանձնախումբըՄայր Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց եւ Տիկնանց օժանդակ մարմինները, որոնք ամբողջի ի վեր աշխատեցան, կազմակերպեցին զանազան հանդիսութիւններ, նշելու համար երգչախումբին 20-րդ տարեդարձը արժանավայել չուքով:

Շատ տարիներու Սահակ – Մեսրոպ: Ձեր ձայնը անապատ, վերելքը անդադար ըլլայ:

Ա. Ց.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

ԹՊԻՑ

■

Նոյն վակոնում ճամբորդում են մի ռուս կին՝ դստեր հետ, Հայը եւ Վրացին: Գնացքը մտնում է թունէլ, ու մթութեան մէջ յանկարծ ուժեղ ապտակի ձայն է լսւում: Ուղեւորները մտածում են:

Ռուս կինը.

- Աղջիկս շատ տաքարիւն է. սրանք էլ՝ տաքարիւն կովկասցիները են: Հաստատ ձեռք են դցել, նա էլ ապտակել է: Կեցցես, դստրիկս...

Աղջիկը.

- Ճիշդ է, մայրս արդէն մեծացել է, բայց դեռ զրաւիչ է: Սրանք էլ անզուսպ կովկասցիներ են: Հաստատ ձեռք են զցել, նա էլ ապտակել է: Ախ, մայրիկ, մայրիկ...

Վրացին.

- Միշտ սհէնց ա: Էս Հայը ձեռք ա զցում, բայց ինձ են սիլում...

Հայը.

- Երբ ենք թունէլ մտնելու, էս Վրացուն մի հատ էլ ճպպացնեմ:

●

Ոստիկանն ուշ գիշերով վերադառնում է ծառայութիւնից: Ոտքով բացում է դուռը, կանգնում է սենեակի մէջտեղում, կրակում է առջանակից, նռնակ է նետում խոհանոց: Վազքով մօտենում է պատհարին, թափով բացում դուռը՝ ոչ ոք չկայ:

Հիասթափուած ասում է կնոջը.

- Վերանում ես, Վերդուհ...

●

Ընկերուհիները վերադառնում են ծովափից:

- Հէնց հասնեմ տուն, ամէն ինչ կը պատմեմ ամուսնուս, - յայտարարում է նրանցից մէկը:

Ընկերուհիները մտածմունքի մէջ են ընկնում:

- Այ քեզ յիմարութիւն, - մտածում է մէկը:

- Այ քեզ համարձակութիւն, - մտածում է միւսը:

Այ քեզ յիշողութիւն, - մտածում է երրորդը:

●

Հայ արհեստավարժ պաշտօնեաներից մէկի տանը ճոխ հաւաքոյթ է: Երբ «կեանացները քաղցրանում են», տանտիրոջ թունէլի ճայնը դլուխն է դցում.

- Սրիկանե՛ր, տականքնե՛ր, դուք էստեղ առօք-փառօք դիտակում էք, իսկ ժողովուրդն իսկի իսկի հացի փող չունի:

Թունէլին անմիջապէս բռնում, դցում են հաւաբունը: Որոշ ժամանակ անց հաւերից մէկը հարցնում է.

- Ձեզ ինչո՞ւ են այստեղ դցել:

- Ջէզ, քաղքանտարկեալները պոռնիկների հետ չեն չիւում, - արհամարհանքով պատասխանում է թունէլը:

ՀԱՅ ԻՄԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

- Հայրենիք, պատուութիւն տղայական բաներ են, - կ'ըսէր, - մարդս պէտք է աշխատի դրամ չահելու, ապագան ապահովելու, ընտանիքը հանգիստ ապրեցնելու, տղաքը չնորհքով մեծցնելու, հայրենիքն ալ այդ է, պատուութիւնն ալ...

Թրքական Սահմանադրութեան վերահաստատումը, Սուլթան Համիտի անկումը եւ անոնց յաջորդող խանդավառութեան ընթացքն ալ չէր ազդած իր վրայ ու փոփոխութիւն մը չէր բերած իր մտածելակերպին մէջ: Ընդհանուր պատերազմի չրջանին, չորս տարի, ընկճուած ու սարսափահար օրեր անցուցեր էր: Տեղահանութեան, հալածանքի ու ջարդի ահռելի պատմութիւնները լսած էր դառնութեամբ ու սոկումով ու ատելութիւնը հետզհետէ կուտակուած էր իր ներսի դին Թուրքին դէմ:

- Ապրեմնիս, ցեղերնիս պիտի չնչեն այս անիծածները, - կը կրկնէր ամէն անգամ, որ նոր ազէտի մը լուրը կ'առնէր:

Օր մըն ալ անհաւատալի անակնկալ մը լսած էր ... Հայկական Հանրապետութիւնը, ազատ ու անկախ Հայաստանը:

Ինչ որ ինք տարիներէ ի վեր յիմարական երազ մը կը նկատէր՝ չօշափելի, տեսանելի իրականութիւն մը դարձած էր: Բարեզ ագա այս իրողութեան հանդէպ հոգեկան անտուայոր ցնծութիւն մը ունեցաւ եւ այլափոխութիւն մը կրեց: Հայը, Հայաստանցին արթնցաւ իր մէջը, իր պապերուն ձայնը լսեց, որ պինդը կը կանչէին: Անեղբեւրայր, անբացատրելի զօրութիւն մը պինդը կը քաչէր հո՛ն, դէպի Արարատ, դէպի Էջմիածին: Եւ վճռապար իր որոշումը տուաւ:

- Հրամմեցի՛ք, պարոն Տիրան, ինչո՞ւ ուչ մնացիր:

Նորեկը քսանվեց տարեկան զեղադէմ երիտասարդ մըն էր, նուրբ ու երկայնահասակ, մտացի աչքերով:

- Շոգենաւը փախցուցի, տիպուեցայ ժամ մը սպասել, - բացատրեց երիտասարդը:

Տիրան Նուարդի նչանածն էր, բաւական ունեւոր վաճառականի մը զաւակը: Ռոպերթ Քորչճի մէջ աւարտած էր իր ուսումը եւ արժէ իր հօրը, առեւտրական գործերը կը վարէր:

Բարեաւուքի սովորական փոխանակութենէն ետքը՝ Տիրան գոհ ու գուարթ դէմքով մը նստաւ աթոռի մը վրայ, իր նչանածին քով:

- Պարոն Տիրան, ճիշդ աւելին եկար, կարեւոր որոշում մը տալու վրայ ենք, - ըսաւ Տիկին Գոհար խնդալով:

- Ի՞նչ որոշում, - հարցուց երիտասարդը:

- Հայաստան երթալ հաստատուելու որոշում:

- Ես պիտի երթամ, ուզողը կուգայ, չուզողը չի գար, – միջամտեց Բարսեղ ագա:

- Սքանչելի՛ պաղափար, - գոչեց Տիրան:

- Ուրեմն գո՞ն ալ համամիտ ես, - հարցուց Մանուկ ագա: - Անշուշտ, սկզբունքով համամիտ եմ, ա՛լ մենք Պոլսոյ մէջ, Թուրքերուն հետ գործ չունինք, մենք մեր տեղը պէտք է երթանք, հո՛ն ապրինք, հո՛ն չէնցնենք... Միայն թէ երթալիք տեղերնիս որոշենք:

- Ես որոշած եմ... Երեւան պիտի երթամ:

- Այդ մասին ես համամիտ չեմ ... երթա՛նք, բայց ո՛չ Երեւանի կողմը:

- Ո՞ւր պիտի երթանք ուրեմն:

- Մեզի աւելի յարմար է Կիլիկիոյ կողմը:

- Ատ զէշ գաղափար չէ, – ըսաւ Մանուկ ագա, - սուրը քիչ մը խելքս կը պառկի... մենք՝ Պոլսեցիներս, ծովու վարժուած ենք, ծովէն հեռու չենք կրնար ապրիլ... ասկէ պատ Կիլիկիան չատ կը դովեն կոր, օդը, ջուրը, առեւտուրը, բերքը...

- Այո՛, այո՛, պէտք է Կիլիկիա երթալ, – պնդեց Տիրան:

- Բայց Կիլիկիան Հայաստան չէ, – առարկեց Բարսեղ ագա:

- Ինչպէ՞ս Հայաստան չէ, – գոչեց երիտասարդը, - ան ալ Հայաստան կը համարուի ... եթէ Հայաստան չըլլար՝ մեզի կուտայի՞ն:

- Տուողը ո՞վ է որ...

- Զարմանալի խօսքեր կ'ընես, եղած լմնցած գործ է ... կը կարծե՞ս, որ Ֆրանսան մինչեւ ետքը հոն պիտի մնա՞յ...

քանի մը տարի պիտի կառավարէ, յետոյ մեզի պիտի յանձնէ:

- Այդ խնդիրը դեռ չա՜տ ջուր կը վերցընէ, – պատասխանեց Բարսեղ ագա կասկածոտ ղէմքով մը:

- Այն չէ առա, նոր լուր մը կա՞յ, - հարցուց Մանուկ ագա:

- Լուրերը չատ ազէկ են, - պատասխանեց Տիրան:

Եւ սկսաւ օրուան նորութիւնները հաղորդել:

Մեծամեծ յոյսերու եւ խանդավառութեան չրջանն էր: Ծովէ ծով Մեծ Հայաստանի մը կազմութիւնը, ամերիկեան մանտատ, Անգլիոյ արքայական ընտանիքէն Հայաստանի իշխան նչանակուիլը, Հայաստանի համար մեծ փոխառութիւն մը, եւայլն օրուան լուրերն էին: Ամէնքն ալ հարց իրեն համար Հայաստանի քարտես մը գծած էր, որուն անփոփոխ գործադրութիւնը կը պահանջէր սրճարաններու մէջ: Ճաշախ այս առթիւ լուսն վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային ծայրայեղներու եւ չափաւորներու մէջեւ:

- Ի՞նչ ըսել է, ինչո՞ւ Կեսարիան դուրս կը ձգեն կոր, ան ալ պէտք է Հայաստանի մաս կազմէ:

- Աղէկ, բայց Դաշնակիցները տարբեր որոշում տուեր են:

- Բողոքելու է, ընդունելու չէ, Պօղոս փաչային դրելու է:

- Եղբայր, մեզի տրուած հողը կը բաւէ, չատ է անդամ:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

ները Քոսովոյի եւ Մոնթենեկրոյի սահմանին վրայ քանդած են բոլոր կամուրջները ու ճամբաները ըստ Քոսովոյի Ազատագրական բանակին (ԻԽ–ՍԷ–ՔԱ)։ Մարտիկները ըսած են նաեւ «Ֆիկառօ»ի յատուկ թղթակիցին որ իրենք լուր կուտան ՕԹԱՆ–ի ճչդելու համար թիրախները։ Ըստ իրենց Քոսովոյի տարածքին 40%–ը իրենց հակակշռին տակ է եւ միշտ կապի մէջ են ՕԹԱՆ–ի հետ։ Ամերիկա, սակայն, կը վարանի զինելու բանակը որովհետեւ կը կասկածի անոր ժողովրդավար համոզումներէն։ Կազմակերպութեան բանբերը՝ Քրազնիքի յայտարարած էր անցեալ Յուլիսին. – «Միայն անկախութիւն չէ մեր ուզածը, Պալքաններու բոլոր Ալպանացիներու վերամիացումն է զոր կ'ուզենք», այսինքն՝ Մեծ Ալպանիա մը։ ԻԽ – ՍԷ – ՔԱ–ն Փարիզի մէջ ալ կռուող կը ժողվէ, զլխաւորաբար որմնադիրներու եւ դարձազուրկերու չքջանակները։ Կ'ըսուի թէ արդէն 200 Քոսովոցիները մեկնած են։

– Ապրիլ 9–ին, 17 օր էր արդէն որ ռմբակոծութիւնները կը չարունակուէին։ Ապրիլ 8–էն 9–ի գիշերը նուազ եղած էին որովհետեւ օդը աննպաստ էր, բայց եւ այնպէս ռումբեր կը տեղան վառելանիւթի պահեստանոցներու, քիմիական գործարաններու, ռազմապիտական կամ ոչ կէտերու վրայ։ ՕԹԱՆ–ի զինուորական ղեկավարութիւնը կը մտադրէ նաեւ ռմբակոծել հեռատեսիլի եւ ընդհանրապէս մեխանիներու կեդրոնները, որպէսզի Սերպերը խեղաթիւրուած (ըստ արեւմտեաններուն) լուրեր չլսեն։ Միացեալ – Նահանգներու պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ Գոհէն, յայտարարած է որ ՕԹԱՆ վճռած է յարձակումները չարունակել, որքան ատեն որ պէտք ըլլայ։ Գլինթըն ալ թելադրած է որ քննուի այն հարցը թէ Միլոսեւիչ կրնա՞յ պատերազմական ոճրագործ նկատուիլ։

– Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը՝ Տիկին Օլպրայթ խիստ քննադատութիւններու թիրախ է։ Ապրիլ 7–ին, «Ուաշինկթըն Փոսթ» կ'ամբաստանէր նախարարը որ հաչիւները սխալ ըրած է, թերագնահատած Միլոսեւիչի հակազեցութիւնը, այլ խօսքով համոզուած է եւ համոզած է Ապահովութեան Խորհուրդը եւ Գլինթընը որ առաջին ռումբերուն կը սպասէր Միլոսեւիչ տեղի տալու համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՐԱՖՖԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ չահած է Կլէնտէյլի քաղաքային խորհուրդի ընտրութիւնները։ Կլէնտէյլ Գալիֆորնիոյ երրորդ ամէնէն հայաչատ քաղաքն է, Լոս Անճըլըսէն եւ Ֆրէզնոյէն եաք. ունի 150 հազար բնակիչ որոնցմէ մօտ 38 հազարը Հայ։ Քաղաքային ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան հերթական կերպով։ Այս տարի երկու աթոռի համար ներկայացած են չորս թեկնածու։ Ընտրուած են Կ. Կոմէդ եւ Ր. Մանուկեան։ Միւս թեկնածուներէն մէկը, որ կորսնցուցած է, նոյնպէս Հայ էր, Ռոպէր Եուսուֆեան։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ հարաւ – արեւելեան քաղաքներէն Հաքքեարիի կուսակալին դէմ անձնասպանական արարք մը հինգ հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած է. արարքին պատասխանատուն տեղւոյն վրայ մահացած է։ Քաղաքին մէջ փողոց ելլելու արգելք յայտարարուած եւ խուզարկութիւններ կատարուած են։

ԻՏԱԼԻՈՑ նախկին վարչապետը՝ Ճուլիօ Անդրէոթթի կրնայ 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ։ Քննութեան տակ առնուելէն վեց տարի եւ դատավարութեան սկիզբէն երեքուկէս տարի եաք, Անդրէոթթի տեղեկացաւ որ Փալերմայի դատախազը 15 տարի բանտարկութիւն պահանջած է իրեն դէմ մաֆիային հետ իր կապերուն համար։

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Գէորգ Գոգոյեանի մահուան առթիւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ընտրահակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տէր եւ Տիկին Անդրէ Տավիսեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 200–ական ֆրանք, Սօնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան եւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թասլաքեան 100–ական ֆրանք։

Վարդանոյշ Զուճուրեանի հոգեհանդիսաեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Հայկազ Զուքուրեան 200 ֆր.։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ԳՐԱԿԱՆ, ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱՃ ԾԻ

«Մի դաշոյն այս պարտէզի մէջ»
«Un poignard dans ce jardin»
դրծին հայերէն թարգմանութիւնը
(Նայիրի հրատարակչութիւն, Երեւան 1999)։

Թարգմանիչ՝ Ալէքսանդր Թոփչեան

Հինգշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը՝ 20։30

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 PARIS

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de la parution
de son album
«SOURIRES ET LARMES»
«ԺՊԻՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐ»

RECITAL

VICKEN

ՎԻՔԳԷՆ

VENDREDI 17 AVRIL à 20 h 45

Dédicaces du CD

12 chansons pour l'enfance
arménienne !

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

DA-Connexion

PRESENTATION DE L'ASSOCIATION

Dénomination de l'association :
DA-Connexion (Diaspora Arménie - Connexion)

Adresse du siège social : 15 bis, avenue Jeanne-d'Arc, 94170 LE PERREUX

Numéros de téléphone :
01 48 72 90 04 et 06 62 31 97 97

Numéro de fax : 01 48 72 90 04

Adresse e-mail :
da-connexion@i-france.com

Date de déclaration : 10 février 1999

Date d'insertion au Journal Officiel :
06 mars 1999

Nature de l'association :
DA-Connexion est une association culturelle

Objectifs de l'activité de l'association:
l'association DA-Connexion a pour but de promouvoir les liens culturels entre la République d'Arménie et l'Union européenne, ainsi que la Diaspora arménienne.

Coordonnées de la personne chargée de ce dossier : Anouche Der-Sarkissian
15 bis, avenue Jeanne-d'Arc
94170 LE PERREUX
Tél.: 01 48 72 57 81 ou 06 08 43 88 77

Membres du Bureau :
Grégory GUERGUERIAN
(Président et trésorier)
7, rue Pérignon — 75015 PARIS
Tél.: 01 45 66 61 36 et 06 62 31 97 97

Anouche DER-SARKISSIAN
(Vice-Président et Secrétaire)

Effectifs : 2 membres honoraires
5 membres bienfaiteurs
8 membres actifs

Tous les membres de l'association DA-Connexion sont des bénévoles.

24 Avril
Communiqué

En raison de l'actualité, le dîner mensuel du **GIIA** du mardi 13 avril est remplacé exceptionnellement par une soirée consacrée à un «point» par le Président et des membres du Bureau du **COMITE du 24 AVRIL** sur :

La reconnaissance du Génocide
PAR LE SENAT DE LA REPUBLIQUE FRANCAISE

En liaison avec ce processus, l'importance de la journée commémorative du 24 Avril prochain et son déroulement, seront également évoqués.

La soirée est organisée en partenariat avec l'Association arménienne d'aide sociale (**AAAS**) et l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance (**UGAB**).

Venez nombreux le :
MARDI 13 AVRIL à 20 heures 30
au YAN'S
5, avenue Reille — 75014 PARIS

COMMEMORATION
84ème ANNIVERSAIRE DU

GENOCIDE ARMENIEN

SOIREE D'INFORMATION PUBLIQUE

Lundi 12 Avril à 20 heures 30

SALLE MOLIERE
Palais des Arts et des Congrès
d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Intervenants :

ALEXIS GOVCYAN
Président du Comité du 24 Avril

VAHAKN DADRIAN
Professeur Honoraire
Directeur du programme d'études sur les génocides à la Fondation Guggenheim (USA)

Soirée organisée à l'initiative des deux Eglises et des Associations arméniennes d'Issy-les-Moulineaux

l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
présente

CONCERT EXCEPTIONNEL

Les Solistes de l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris

HAIK DAVTIAN, OLIVIER ORIENT violon
JEROME DUCHEMIN alto
AUDE BRASSEUR violoncelle
VERONIQUE GAUTHERON contrebasse

Komitas
MINIATURES POPULAIRES ARMENIENNES

En version pour quintette à cordes

le jeudi 15 avril à 20 heures 30
CATHEDRALE SAINTE CROIX
des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche (angle rue Charlot)
75003 PARIS
Métro: Saint-Sébastien-Froissart

le dimanche 18 avril à 16 heures 30
EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28,ave Bourgain / 55,ave Victor Cresson
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

— Libre participation aux frais —

TELEVISION
Chaîne HISTOIRE (satellite)

Trois soirées consacrées au Génocide arménien: les **14, 21** et **28 Avril à 20h45.**

Le premier documentaire reconstitue le récit imaginaire d'un enfant au travers de vieux papiers et de cartes postales jaunies, il raconte l'aventure fictive de parents qu'il s'invente.

Le jeudi 15 avril à 20 heures 45

P. HAROUTIOUN BEZDIKIAN
de la Congrégation Mekhitariste de Venise

donnera une conférence sur

Les Pères Mekhitaristes et l'Art Arménien

au Centre Culturel St Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Monge, Cardinal Lemoine ou RER Luxembourg.

— **Entrée libre** - **Cocktail** –

EREVAN

2 vols directs hebdomadaires en Airbus A310 de la compagnie ARMENIAN AIRLINES

Départ Paris 2690 F

Départ Province 2800 F

Renseignements & inscriptions :

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
19, rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՍՓՌՈՒՄՆԵՐԸ EUTELSAT-ՈՎ

(numérique)

Ինչպէս արդէն յայտարարուած էր որոշ ժամանակէ ի վեր կարելի է դիտել Հայաստանի ազգային հեռատեսիլը ՀԱՅԿ որոշ երկիրներու, Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։

Այդ սփռումները կը կատարուին ԷՕթել. ՍԱՖ համակարգով, HOTBIRD.3 13 աս. տիճանի անթէնով, 12111 մեկապայթ յաճախականութեամբ, MTEC - 2 սքան. տարտով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 13
MARDI
13 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·617 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.617

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ.

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

ելք կը փնտռուի

Ապրիլ 9–ին, նախագահ Ելցին յանկարծ «Համաշխարհային պատերազմի» մը ըմպանալիքը ոգեկոչեց եթէ իր երկիրը ստիպուած ըլլար զինուորական միջամտութեան դիմել: «Ըսի ՕԹԱՆ–ի, Ամերիկացիներուն, Գերմանացիներուն, յայտարարեց, մի մղէք մեզ զինուորական դարձուածքի մը, այլապէս եւրոպական պատերազմ մը կը ծագի, թերեւս Համաշխարհային ինչ որ անընդունելի է»: Աւելի ուշ, սակայն, մթնոլորտը մեղմացաւ եւ Մոսկուա ապահովութիւն տուաւ Ուաշինկթընի որ Ռուսաստան չուզեր միջամտել ընկերակից հակամարտութեան: Պէտք չէ անտեսել թէ Ելցին նեղ կացութեան մատնուած է, պէտք է դէմ դնէ Դուման (կեսպոխանական ժողով) ուր կը տիրապետեն ազգայնականներն ու համայնավարները եւ որոնք բանաձեւ մը քուէարկած էին պահանջելով որ Ռուսաստան զինուորական եւ թեքնիք օժանդակութիւն ետէ Միլոսեւիչի: Միւս կողմէ, 1998–ին ի վեր, Դուման կը ջանայ նաեւ պաշտօնազրկել Ելցինը որու դէմ հինգ ամբաստանութիւններ կան: Հաւանական չէ որ այս երկար գործընթացը յանգի, բայց, անխոտոհութեան քուէ մը անկարելի չէ:

Հակառակ Օրթոտոքս Զատիկին, ռմբակոծութիւնները չարունակուեցան, աւելի մեղմութեամբ կիրակի, Ապրիլ 11ին, բայց ճշդուեցաւ թէ պատճառը միայն Զատիկը չէր, այլ՝ աննպաստ օդը: Ըստ ՕԹԱՆ–ի Սերպիոյ զինուորական ուժին մօտ 59%–ը արդէն փճացած է, բայց եւ այնպէս Սերպերը յուսալքուած չեն թուիր եւ կը չարունակեն մարզկային չղթաներ կազմել կամուրջներու վրայ, որպէսզի անոնք չռմբակոծուին: Ռումբեր ինկած են նաեւ Քոսովոյի մայրաքաղաքին՝ Փրիշթինայի վրայ եւ քարուքանդ եղած են նաեւ չինկերը եւ կան մեռեալներ: Միացեալ – Նահանգները որոշած են 82 օդանաւ եւս ղրկել սատկացնելու համար ռմբակոծութիւնները, այս նոր առաքումով 600–ի կը հասնի ռմբաձիգ օդանաւերու թիւը: Սոլժենիցինին խոստովէն դատապարտեց ՕԹԱՆ–ի գործողութիւնները, չեչտելով՝ «Եւրոպական հոյակապ երկիր մը քանդելու վրայ ենք»:

– Դաղթականներու հարցը ամէնէն հրատապն է օրակարգի վրայ: Ասոնց թիւը ժամ ժամ եւ աղբիւրէ աղբիւր տարբեր է, երբեմն՝ 300 հազար, ուրիշ անգամ մը 400 հազար, կը հասնի 650 հազարի, մինչեւ իսկ մէկ միլիոնի: Ֆրանսայի բնակչութիւնը, կ'ըսուի, հիւրընկալութեան մեծ արամադրութիւն կ'արտայայտէ: 300 հազար հոգի հեռաձայներ են օդնութեան փութալու համար եւ 6000 ընտանիքներ պատրաստ են դաղթականի ապաստան տալու իրենց տունը: Շատեր կը փութան Ալպանիա եւ այլուր, տեղւոյն վրայ օժանդակութիւն տանելու համար: Տուսթ – Պլալի, բժիշկ եւ նախկին նախարար, առձեռն հեռաձայններ տարած է որպէսզի տեղահանուած եւ ցրուած ընտանիքներ միրար գտնեն: Ամերիկա ալ հրաժարեցաւ դաղթական ընդունելէ այն պատճառաբանութեամբ թէ Քոսովոյիներու վիճակը բարելաւուած է Մակեդոնիա եւ Ալպանիա: Որոշած է սակայն 8000 զինուորական ղրկել Ալպանիա մարդասիրական գործունէութեան համար:

– Կայ նաեւ հարցախոյզերու հարցը: Ամէն օր տարբեր արդիւնքներ կը հաղորդեն համաձայնութեան մասին: Ամերիկացիներ կ'ուզեն որ Ռուսաստան ալ մասնակցի, Ռուսաստան կ'ուզէ որ ՆԱԹՕ–ն ներողութիւն խնդրէ, Գերմանացիներ կ'ուզեն որ Ռուսաստան ալ մասնակցի, Ֆրանսացիներ կ'ուզեն որ ՆԱԹՕ–ն ներողութիւն խնդրէ, Ամերիկ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 24-էն ճիշդ ամիս մը առաջ, Ֆրանսայի Ծերակոյտը իր վճիռով վերջ դրաւ տարակոյսներու, մտահոգութիւններու, վախերու տասը ամսուան չրջանի մը: Այդ վճիռը որ ժխտական էր, կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչեւին Ծերակոյտի օրակարգին արձանագրութեան: Այսինքն՝ բոլոր այն խանդավառութիւնները, յոյսերը որոնք ծագած էին Ազգային Ժողովին կողմէ անցեալ Մայիս 29-ին կազ ու կուզ բանաձեւի մը քուէարկութենէն, իրենց վերջնական կէտին չանգած պէտք էր նկատել: Գոնէ այսօրուան համար: Ֆրանսան կը կարեկցէր, կը զօրակցէր 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան զոհերուն, բայց պէտք չէր աւելին ակնկալութիւնը ունենալ· մանաւանդ չրջանի մը երբ չատ աւելի չօչափելի այժմէականութիւն ունէր Թուրքիոյ ուղղաթիռներ վաճառելու հարցը, քան՝ ժողովուրդի մը բնաջնջումին ութսունամեայ թղթածրարին նման քարտուղարական, զգացական նիւթ մը· նոյնիսկ եթէ ատոր եռին կար քանի մը տասնեակ հազար քուէարկու սիրաչահելու հեռանկարը:

Տասը ամսուան երկունքով մը ծնած ներկայի վճիռը ունի իր անուրանալի բարիքն ալ մեր իրականութեան համար: Ան պայքարը վերակազմակերպելու, անոր նոր թափ տալու ուժականութեան կը կանչէ Հայ դատը հետապնդող կառոյցները· եւ այս ուղղութեամբ ապահովութիւն տուող բնոյթ ունէր Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի վարչութենէն անդամի մը արտայայտութիւնը, Ծերակոյտի մերժումին վազորդայնին: Այդ անդամը ըսելէետք թէ Վայնշթայնի ու ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցերուն մէջ կոմիտէն չէր յաջողած փափաքելի արդիւնքին հասնիլ, կը չեչտէր թէ ստեղծուած կացութիւնը խոթան էր նոր չանքեր գործադրելու, նոր ճամբաներ փորձելու: Մեկնելով ներկայ իրավիճակէն, հաւանօրէն այդ փորձէն առաջ ամէնէն օգտակար բաներէն մէկը պիտի ըլլայ վիճառել թէ ի՛նչ ազդակով, կամ ձեւով կարելի կ'ըլլայ հակակչռել ուղղաթիռներ դնելու թրքական խայծը: Ի վերջոյ, առեւտուրի, սակարկութիւններու չուկային վրայ ուղղաթիռը միակ «ապրանք»ը չէ:

Հասկնալի է եւ չատ բնական որ ցեղասպանութեան ճանաչումը օրակարգի բերել – չբերելու Ծերակոյտի որոշումը հետզհետէ խորացած է հայաստանեան լրատուներուն ալ: Անոր սպասումին մէջ, Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Միչէլ Լէվրայի հետ կարճ զրոյց մը ունեցած է «Անարք» լրատու գործակալութենէն Արման Ջիլոեան («Ազգ», Մարտ 27): Դեսպանը նախ կ'ամփոփէ Ֆրանսական օրէնսդրութեան այդ մասին կարելիութիւնները· կ'ըսէ թէ բանաձեւը կամ կառավարութեան յանձնարարութեամբ, կամ Ծերակոյտի որոշումով օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ, եւայլն: Ցետոյ կ'ըսէ թէ տեղեակ չէ Բաքուի իր պաշտօնակիցին յայտարարութեան թէ ճանաչումը կրնայ խնդրականացնել Կովկասի ու այդ չրջանին մէջ Ֆրանսայի ազդային չահերը: Իսկ երբ հարց կը տրուի թէ ինչո՛ւ Ֆրանսայի կառավարութիւնը, ինչպէս յայտարարեց Արտաքին Գործերու նախարարը, կը հաւատայ որ ցեղասպանութեան ճանաչումը Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները կ'աւելցնէ, դեսպանը կը թելադրէ խնդիրը քիչ մը այլ տեսանկիւնէ դիտել: Կ'ըսէ թէ բուն հարցը որոշել է թէ Ֆրանսայի Խորհրդարանը կրնա՞յ օրէնսդրական վճիռ արձակել այդքան ակնյայտ նիւթի մը մասին: Կ'աւելցնէ թէ օրէնքները չեն ընդունուիր որեւէ բան ճանչնալու համար: Ցետոյ, «Ֆրանսան այս կամ այն ձեւով, ճանչցած է Հայերու ցեղասպանութիւնը· հարկ կա՞յ ատոր օրէնքի ձեւ տալու»:

Մ. Լէվրա խնդրոյ առարկայ հարցին ներկայի փուլին քաղաքովին ճեւականութեան բնոյթ տալու հաստատ մտադրութեամբ, կ'արհամարհէ Ֆրանսայի հետ անտեսական գործակցութիւնը կասեցնելու Թուրքիոյ յայտարարութիւններն ալ· նոյնիսկ կը ժխտէ անոնց գոյութիւնը, ըսելով որ ոչ միայն Ֆրանսայի կեցուածքին վրայ ազդեցութիւն ունեցած քաներ չեն անոնք, այլ նաեւ «Անգարայի կողմէ հարցին շուրջ ոչ դրական, ոչ բացասական արձագանգ կայ...»:

Մ. Լէվրա ակնհայտ է որ չուտ տեղի չտուող թղթակիցի մը հանդիպած է. այս վերջինը կ'ուզէ պիտնալ թէ «ակնյայտ փաստ» նկատուած Հայերու ցեղասպանութիւնը Ֆրանսան ո՞ր յայտարարութեամբ, ե՞րբ ճանչցած է: Դեսպանը կը կրկնէ թէ փաստը պատմական է, ինչպէս Բ. աշխարհամարտը. տեղի՞ն է ճանչնալ – չճանչնալու հարցադրում մը այդ մասին: Անչուշտ ոչ մէկ խօսք կամ բացատրութիւն այն մասին որ եթէ այդքան ակնհայտ է, անուրանալի տուեալ էր Հայերու ցեղասպանութիւնը, Ազգային Ժողովը ի՞նչ պէտք տեսաւ զայն ճանչնալու, անոր հեղինակն ու վայրը ամենայն խնամքով չրջանցելով...: Կամ ինչո՞ւ Ծերակոյտը տասը ամսուան պէտք ունեցաւ մերժելու որոշումը տալու համար:

Յստակ է հարցին մէջ քաղաքական ազդակը անտեսելու եւ զայն մխայն պատմութեան չրջարկին մէջ տեսնելու կեցուածքը: Երբ լրագրողը հարց կուտայ թէ «պատմական փաստ»ի նկատումը Ֆրանսայի պաշտօնակա՞ն կեցուածքն է, Մ. Լէվրա քայլ մը եւս կ'առնէ սովորականացումի կալուածին մէջ. «պէ՞տք է ճանչնանք պատմութեան իւրաքանչիւր օրը, բոլոր այն կոտորածները որոնք տարբեր ժամանակներու մէջ գործուած են աշխարհի տարբեր անկիւնները» կը հարցնէ, ամէն անկիւնի մէջ, ամէն օր գործուած կոտորածներու կարգին դասելով ցեղասպանութիւն մը: Մեզի համար վարկաբեկող ու անընդունելի այս միտասրբումը դեսպանին համար չատ բնական է ու նոյնիսկ ըսել կուտայ անոր որ «Ֆրանսայի կառավարութիւնը կը զբաղի Ֆրանսայի կեցուածքով, ոչ թէ պատմութեամբ»:

Իր մօտ ուչադրաւ է օգտապաչտ մօտեցումի մը դիծն ալ· նոյնիսկ եթէ խնդիրը չանգի Սահմանադրական դատարանին ու ան ճանչնայ բանաձեւը որպէս օրէնք, «ատկէ ի՞նչ կը փոխուի որ...»: Երկրի մը համար ուր ամէն օր կը յեղյեղուին մարդկային իրաւունքներու, արդարութեան նման զաղափարներ, ուրկէ այդ ուղղութեամբ թելադրանքներ, հրահանգներ ալ կ'ուզղուին չատ մը մեծերու եւ փոքրերու, քիչ մը հակասական ու նոյնիսկ վարկաբեկող չէ՞ սա «ի՞նչ կը փոխուի որ...»ը:

Դեսպան Լէվրա այն տպաւորութիւնը ունի թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէկ ուղղութիւնն է, բայց ոչ գլխաւորը: Ամիկա լայնօրէն կը զոհացնէ դինքը: Մանաւանդ որ ամիթ կուտայ չրջանի պետութիւններուն հետ բարի յարաբերութիւններու ձգտելու Հայաստանի կեցուածքը ողջունելու, այդ ուղղութեամբ երեւանի գործօն ընթացքը գլուխաւորելու: Նոյն լաւ յարաբերութիւններու չանքին պատճառած ուրախութեան արտայայտութեամբ ալ կ'աւարտի զրոյցը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ
(Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ)

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Մաշտոցեան Մատենադարան
Մագաղաթ, Երեւան 1999

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՌՈՒՆԿԸ

Գիտակից ամէն Հայու անճնապրին կամ անցապրին հետ նոյնացած, ինքնութիւն դարձած է Կոմիտասով անմահացած սա մեր նշանաւոր երգը. «Կռունկ, ուստի՞ կուգաս»:

Կռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ,
Կռունկ, մեր աշխարհէն
խապրիկ մը չունի՞ս:

Մեր կեանքին մէջ քանի՞ անգամ լսած ենք այս տխուր երգը, բեմերու վրայ կամ սեղաններու չուրջ: Կարօտի, պանդխտութեան, գաղթի խորհրդանչան դարձած է այս երգը: Եւ այսօր իսկ, հին օրերու տխուր մթնոլորտը ապրած, կամ այդ մթնոլորտին խորութիւններէն չնչած հայ մարդիկ, հեռաձայնի, հեռատեսիլի, հեռատիպի, էլեկտրական թղթատարի սա դարաչրջանին, դէպի երկինք կը նային տեսնելու համար կռունկ մը, որմէ յուր մը պիտի հարցնեն իրենց հարազատներէն: Կռունկը այն թռչունն է որ կարծես կը թեւածէ մեր ամէնօրեայ ապրումնեբուն մէջ, որպէս չարժուն յուչարձան՝ կարօտակէզ ու կրակարոց զգացումներու:

Գէորգ Էմինի, մեծ բանաստեղծը զոր կորսընցուցինք անցեալ տարի, եւ որ ինք եւս կռունկ մը դարձաւ ու հեռացաւ մեր աչխարհէն, Հայրենական մեծ պատերազմի աւարտին գրեց Կռունկի նորատեսակ բանաստեղծութիւն մը, որուն մէջ տխուրն ու ուրախը կ'ողջագուրուէին իրարու հետ եւ որ սակայն մինչ տա ալ կը յիչեցնէր թէ Հայ ժողովուրդի գաւակներուն համար աչխարհի ամէն կողմը տխրութիւն կայ, բացի իր մայր հայրենիքի հողերուն վրայէն.

Կռունկ, Հայոց մոխիրը կար ես թեւերուն վրայ երբ չուեցիր, երբ գացիր, - թրջուած էր ես աչքը Հայոց արցունքներէն, երբ չուեցիր, ըսիր· «Ալ չեմ գար ես Հայաստան, մահ է այնտեղ» -

Ու չուեցիր Հայոց վչտի անծայր բանտէն, - բայց չկրցար դուրս գալ բանտէն, - ամէն ջուրի, հողի վրայ վտարանդի հայ մը տեսար, - ականջ տուիր մէկուն հարցին, միւսը թողուցիր անպատասխան:

Ուր որ գացիր, բոյնդ դարձեալ մոխիր դարձաւ, - թոռր եկար, - ըսիր· «Եթէ մահ կայ ամէնուրեք, - լաւ է մեռնիմ հին բոյնիս մէջ»:

Աչէդ յառած Արարատի սեգ կատարին - թոռր - եկար, եկար տեսար - վարդ է բացուեր խարիսի վրայ, խորը կրկին տուն է դարձեր:

Կանչէ բոլոր պանդուխտները, դարձիր այնպէս մը որ այլեւս ո՛չ մէկ տեղ ո՛չ մէկ պանդուխտ ես գտնէ:

Գէորգ Էմինի այս տողերը աւելի քան քառասուն տարի առաջ Կռունկի թեւածումներուն, նոր եւ ուրախ իմաստ մը կուտային, որքան ալ տխուր հնչէին այդ օրն ալ: Հայրենական պատերազմի համար հեռու մեկնած Հայեր երկիր կը վերադառնային, կը սկսէին կառուցել երկիրը նոր երգով ու, նոր աչխատանքով: Լաւատեսութիւն մը կը ծփար օդին մէջ: Ամէնուրեք չինարարական աչխատանք կը տարուէր: Շէնքեր կը բարձրանային իրենց հետ միասին բարձրացնելով տրամադրութիւնները:

Պէյրութահայ ականաւոր դերդ, բանաստեղծ ու խմբագիր Անդրանիկ Ծառուկեան մէկն էր անոնցմէ, որ հմայուեցաւ դէպի Հայաստան, «հին ճամբաներէ ու նոր երազներէ»: Ան Խորհրդային Հայաստանի փայլուն օրերուն երբ երեւանի մէջ կը չրջէր, չինութիւններու վայր մը, տեսաւ ճարտարապետ մը որ դէպի երկինք նայեցաւ ու լսաւ.

- Մ՛յ մեր կռունկները, հոգին սիրեմ...:

Բանաստեղծը վեր նայեցաւ որպէսզի ինք ալ տեսնէ Հայոց նչանաւոր այդ կռունկը, բայց չտեսաւ:

- Ո՞ւր են այդ կռունկները, ես ինչո՞ւ չեմ տեսներ, հարցուց:

Այնատեն իրեն պատասխանեցին որ կը խօսին ո՛չ թէ թռչունին մասին, այլ ծանրութիւն վերցնող այդ բարձրադիր դրծիքին մասին որ կը գործածուի չինութիւններու մէջ, ծանր չինանիւթեր վերբերը բարձրացնելու համար եւ որ «կռունկ» կը կոչուի:

Այո՛, Հայաստան այդ օրերուն այլեւս մտած էր չինարարութեան տեղի մէջ եւ այլեւս չինութեանց կռունկներն էին որ կը գործէին երկիրը կառուցելու համար: Եւ Ծառուկեան սթափեցաւ, սկսաւ բացատրել հին կռունկը այդ օրուան նոր կռունկին հետ: Գրեց.

«Հին կռունկը կուգար հարաւէն: Նոր կռունկը եկաւ հիւսիսէն: Հին կռունկը երբ գար՝ լուր մը կը բերէր ու երբ երթար՝ արցունք մը կը տանէր: Նոր կռունկը երբ գայ եւ տեղ մը կանգնի՝ այնտեղ պատ մըն է որ կը բարձրանայ, տուն մը, երդիք մը: Հինը երթեւեկ մըն էր, նորը խարիսխ մըն է: Առաջ, երբ ծառի մը վրայ կռունկ մը տեսնէր հայ գիւղացին, անտեսանելի մատներ կը սեղմէին իր սիրտը: Հիմա, երբ հեռուէն կռունկի մը աչտարակը տեսնուի, նոր շէնքի մը պատկերն է որ կ'ուրուագծուի:

... Սլացիկ այս պատերուն, կամար-կամար ծածանուող ու վարդերանգ այս շէնքի ճակատներուն ի տես՝ ինչպէ՞ս չմիանալ երիտասարդ ճարտարագէտին եւ չգոչել.

– Մ՛յ, մեր կռունկները, հոգին սիրեմ...»

Գէորգ Էմինի ու Ծառուկեանի այս տողերը որքան աւելի տխուր կը հնչեն այսօր, երբ չինարարական կռունկը զարձեալ իր տեղը ձգած է թռչուն - կռունկին, Հայոց հայրենի հողին վրայ իսկ:

Ռ. Հ.

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՅԱՆՁՆ Կ'ԱՌՆԷ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ԱՐԱՔՆԵՐՈՒՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ

Արաբական «Ալ – Հայաթ» թերթին մէջ (Ապրիլ 1, 1999), Մուհամմէտ Խալիֆա յօդուած մը տտորագրած է անդրադառնալով նոր կազմակերպութեան մը՝ «Թուրքիոյ Ազատագրութեան Ժողովրդային Ճակատ – Աղեքսանդրէթի Նահանգ» անունով: Յօդուածագիրը հարց կուտայ թէ այս մէկը իսկապէ՞ս կազմակերպութիւն մըն է թէ երեւակայական: Ան նմա՞ն է անցեալի Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակին, ներկայի Քրտական Աչխատաւորական Կուսակցութեան կամ թէ պարզօրէն քարոզչական պայթուցիկ մըն է:

Մարտի վերջերուն, Թրքական ապահովութեան ուժերը յայտարարեցին թէ հանրակառքի մը մէջ ռումբ մը պայթած է, կը գրէ Մ. Խալիֆա, պատճառ դառնալով անոր չորս ճամբորդներու մահուան: Ազարքը պատահած է Հաթայի նահանգը, ինչ որ արաբ չրջանակներուն մօտ կը ճանչցուի որպէս Աղեքսանդրէթի նահանգ անունով: Ապահովութեան պարիւրները ըսած են թէ՝ արարքին գտնուած ինքնութիւնը անյայտ է եւ ինքնաչարժը պուլկարական թիւ կը կրէ եւ հաւանական նկատած են որ գոհերը այն անձերն ըլլան որոնք ռումբը կը փոխադրէին՝ պայն գործածելու համար:

Ըստ դէտերուն, այս արկածը հին կռուածները արթնցուցած է եւ յիչել տուած 1996–ի եւ 1997–ի կարգ մը գործողութիւնները, նոյն նահանգին մէջ տեղի ունեցած: Այն ատեն կասկածները ուղղուած են դէպի Քիւրտիստանի Աչխատաւորական Կուսակցութիւնը, որ կրնար այդ արարքները յանձն առած ըլլալ, Սուրիոյ հաչուոյն, տարած-քաչրջանի մը մէջ՝ որ իր տարած գործողութիւններուն ծիրին մէջ չէր իյնար, ծիր մը որ սահմանուած է քրտական հողամասով: Եւ ասիկա որպէս պատասխան այն պայթումներուն որոնք

1996-ի աւարտին սուրիական քաղաքնեւրու մէջ տեղի ունեցած էին, Թրքական դաշնքի սպասարկութիւններուն կողմէ կատարուած, ըստ սուրիական իշխանութիւններու կարծիքին, որպէս իրենց վրէժխնդրութիւն Անգարայի կողմէ ճնշում բանեցնելու մէջոց:

Սակայն թուրք ապահովութեան եւ քաղաքական շրջանակները, կարգ մը նշաններու պատճառով, հաւանական կը նկատեն դաշնքի նոր կազմակերպութեան մը գոյութիւնը, որ կը կոչուի Թուրքիոյ Ազատագրութեան Ազգային Ճակատ – Ազեքանտրէթի Նահանգ: Այս շրջանակները նկատած են որ, ահաբեկչական գործողութիւններու կողքին, Անտիոքի եւ նահանգին այլ քաղաքներուն մէջ գոյութիւն ունին քաղաքական եւ քարոզչական գործունէութիւններ, որոնց մաս կը կազմէ այլազան առիթներու արաբերէն եւ թրքերէն գրուած թռուցիկներու ցրումը, որոնք կազմակերպութեան առաջադրութիւնը կը կրեն: Մինչ եւրոպական տարբեր մայրաքաղաքներու մէջ, այս կազմակերպութեան մաս կազմող անդամներ անցեալ տարի քաղաքական եւ քարոզչական որոշակի կապեր հաստատած են, գլխաւորաբար այն լրագրողներուն հետ, որոնք Թրքական հարցերուն կը հետեւին, ապա ներկայ դանուած են նոյն խնդիրներուն վերաբերող դատախազութիւններու եւ համագումարներու, որոնց ընթացքին իրենց դատը ներկայացուցած են եւ իրենց պատկերումը յայտնած՝ Թուրքիոյ դիմագրաւած հարցերուն՝ ազգային ջոջ, համառօտ կերպով իրենց կազմակերպութեան մասին խօսելով, առանց անունի կամ պաշտօնական հանդամանքի արձագրման:

Իրենց երեք էջնոց յայտարարութենէն կը յայտնուի թէ ճակատը քաղաքական նոր ուժ մըն է, որ կը ներկայանայ որպէս «գրաւեալ Ազեքսանտրէթի նահանգի սուրիացի արաբ ժողովուրդի» ներկայացուցիչ, ժողովուրդ մը որ, ըստ յայտարարութեան, հինգ միլիոն կը հաշուի: Ան կը ձգտի պաշտպանելու անոր զրացած «լեզուական, ազգային, քաղաքական եւ այլ տեսակի իրաւունքները»: Անոնք Թուրքիոյ կողմէ ոտնահարուած են, հակառակ միջազգային օրէնքներուն, ձեւով մը որ կը հակասէ 1921-ին ստորագրուած Ֆրանքեւ-Քրքական դաշինքին, որ նահանգի փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները կ'ենթադրէ:

Յայտարարութիւնը, իր վերջին պարբերութեան մէջ կը հաստատէ. «Ազեքսանտրէթի նահանգը, իր հողով եւ ժողովուրդով Արաբ է եւ անոր հարցը անկախ է որեւէ կողմի մերժումէն կամ հաւանայնութենէն եւ կախեալ է իր արաբ քաղաքացիութեան կամքին, որ իմքնորոշման իրաւունքին կառչած է»: Կը հաստատէ նաեւ թէ նահանգին Արաբները ուշ կամ կանուխ իրենց իրաւունքները պիտի վերադարձնեն եւ իրենց ճակատագրին տէրն ըլլան: Անոնք այս մէկը պիտի իրագործեն առանց որեւէ արտաքին օժանդակութեան, նոյնիսկ Սուրիոյ: Յայտարարութիւնը կը դրուչացնէ բոլոր Արաբները այն վտանգներէն զորս Թուրքիոյ թշնամանքը կը ներկայացնէ իրեն դրացի Արաբներուն, Իսրայէլի հետ գործակցելով, եւ անոնցմէ կը պահանջեն Թուրքիոյ նկատմամբ միասիրտ ըլլալ եւ նեցուկ կանգնիլ Սուրիոյ:

Այստեղ կարելի է նկատել այն մեծ զուգահեռը որ գոյութիւն ունի այն դիրքորոշումներուն զորս յայտարարութիւնը կը պարզէ եւ Սուրիոյ որդեգրածներուն, միջեւ՝ բացայայտօրէն կամ անուղղակի եւ անպաշտօն կերպով եղած, այն հարցերուն եւ նիւթերուն մասին, որոնք անցնող տարիներուն Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները պղտորեցին, ակնարկելով մինչեւ իսկ այն բռնութիւնները որոնք տեղի ունեցած են օսմանեան լուծէն Սուրիոյ անկախութենէն ի վեր, այս դարու սկիզբը:

«ARMENIAN STUDIES 2000» — ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ»

ՄԱՄՈՒԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«ՀԱՑԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ 2000-ԻՆ»

Եւրոպայի մէջ մարդկային ու հասարակական գիտութիւններու ծաղկումի շրջանները սկսեալ եւ անոր զուգընթաց, հայագիտութիւնն ալ՝ իր այլեւայլ բնագաւառներով՝ արձանագրած է հսկայ նուաճումներ, ըլլայ Արեւմուտքցիներու, ըլլայ Հայերու կողմէ, ի խնդիր հետազօտելու՝ հայութեան անցեալի հարուստ աւանդը ու ժամանակակից նուաճումները: Ահա թէ ինչո՞ւ հազարամեակի շրջադարձը պատեհ առիթը կ'ընծայէ՝ կատարելու հաչուեյարդար մը ցարդ տարուած աշխատանքին, ուրուագրելու հետազօտութեան եւ որակեալ ժողովրդականացման նոր հեռանկարներ, եւ հուսկ առաջարկելու աշխատանքի ընդհանուր ծրագիրը մը՝ առաւել հարկադրիչ այն կարիքներուն նկատմամբ, որոնք՝ հայագիտութեան համար՝ մերձակայ դարու վաղ տասնամեակներուն պլհատուր մարտահրաւէրները պիտի արձակեն:

Այս բոլորի նկատառութեամբ՝ Հայկական Ուսմանց Միջազգային Ընկերակցութիւը (Հ.Օ.Մ.-ը – AIEA) խորհած է նախաձեռնել եւ համակարգել հայագէտներու միջեւ համընդհանուր գործակցութիւն մը, կազմակերպելով մինչեւ 2004 Թուականը – Գրոց Գիւտի ԺԶ. դարադարձը նշող տարին – մասնագիտահաւաքներ, ակնառուր մասնագէտներու մասնակցութեամբ, բայց բաց մնալով միշտ՝ հետաքրքրուող լայն հասարակութեան մը: Այդ մասնագիտահաւաքները պիտի չօշափեն հետեւեալ բնագաւառները.– լեզուաբանութիւն (1999), քանասիրութիւն (2000), գրականութիւն (2001), պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն (2002), արուեստ եւ հնագիտութիւն (2003), կրօնք եւ գաղափարներու պատմութիւն (2004):

Պարզ է որ նման գիտահաւաքներու կազմակերպութիւնը տնտեսական ծանր յանձնառութիւններ կը պահանջէ: ՀՕՄ Ընկերակցութիւնը լիայոյս է որ հայ ժողովուրդի եւ հայկական հաստատութիւններու վեհանձնութիւնը եւ մանաւանդ առհասարակ փարումը հայ մշակոյթին պիտի ընձեռնեն բաւարար օժանդակութիւնը՝ որպէսզի կարենայ ան իր դերը լաւագոյնս կատարել ի սպաս հայ մշակոյթի խորագոյնս ուսումնասիրութեան եւ առաւելագոյն չափերով ծանօթացման: Մշակոյթ՝ որ կը պատկանի անկասկած, ինչպէս կը հաստատէր հայ արուեստի մասին Անատոլի Եակոպսոնի մեծութեամբ գիտնական մը, համաշխարհային քաղաքակրթութեան ամենափայլուն դրուագներու չարքին:

Քաղեց՝ Ս. Ա.

«ՉԱՑՆ ԺՈՂՈՎՐԴԻ»

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԱԿԱՆ

«Պարոնները» յանցակից,
Աթոռակից ու դրկից,
Ազմկում են «զարմացած»՝
Ի՞նչ են ուզում իրենցից...

■

Ո՞ւր փախան...
Վանօն, Պուճօն ո՞ւր փախան,
Առած յանցանք ու զանձեր՝
Հայրենիքից լո՞ւռ փախան...

■

Ո՞վ է ձեռքով անում, ո՞վ՝
Հեռուից՝ ճոխ ու ապահով,
– Ջո՞ն, «յաջողակ» ախպերինք,
Մեզ էք կանչում դուք ձեր քով...

■

Ե՛տ բերէք,
Թալանածը քիչ կերէք,
Մէկ է՝ դուք այն չէք մարսի,
Առէք, իրար յետ բերէք...

■

Երազումս չատ մարդիկ
Մօտս եկան հարցմունքի.
– Հոդիդ այրուի դժոխքում,
Բա ի՞նչ եղան մեր որդիք...

■

Ահա բացել է հանդէսս՝
Դատախազը հեռատես,
Որ Աժ-ում որոշեն՝
Ո՞ւմ կալանես, ո՞ւմ թողնես...

■

Կանաչ փողին տենչում են...
ու անոց կենում,
Աթոռներից կառչում են ու անոց կենում,
Ժողովրդին յղած հազար
սուտ-խոստում՝
Լսափողից փչում են... ու անոց կենում:

■

Ո՞ւր ընկանք,
Քանի տարի դուր ընկանք,
Արհեստավարժ ձեռքերից
Կրակն ընկանք, ջուրն ընկանք...

■

«Փարոս»-հերթի արանքում,
Մխինդ-երթի արանքում,
Զվլախացայ Լեւոնի ու
Ռոպէրի արանքում...

■

Հաւատացի խօսքիդ ես,
Իշխանութեան բերի քեզ,
Բայց թէ գործն էսպէս տանես,
Էլ երբեք չեմ ձեր քեզ...

ՋԱՆԻԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Խնդիրը սկզբունքի վրայ է, կեսարիան կարելի չէ Հայաստանէն անջատել:

Տիրան ինքն ալ բռնուած էր այդ խանգաւառութեան համաճարակէն, ինքն ալ ունէր իր Հայաստանի սահմանները, եւ մանաւորապէս Կիլիկիա մը չինած էր երբեք համար չատ աւելի ընդարձակածաւալ, քան իրականը:

Անգամ մը, որ վերջնականապէս որոշուին մեր սահմանները, պէտք է թողուլ Պոլիսը եւ երթալ Կիլիկիա հաստատուիլ, – յայտարարեց Տիրան:

Սահակ էֆէնտին ի՞նչ կ'ըսէ կոր, ան ալ քեզի համամի՞տ է, միտք ունի Հայաստան երթալու, - հարցուց Մանուկ աղա:

– Չո՞յս, միտքէն անգամ չանցըներ տեղէն չարժիլ ... արդէն անիկա չատ յոռետես է ու բնաւ հաւատք չունի, թէ Տէրութիւնները անկախ Հայաստան մը պիտի հիմնեն:

- Սահակ էֆէնտին միշտ այդպէս եղած է, - պատասխանեց Բարսեղ աղա, - պատերազմին առեւն ալ կը պնդէր, որ Դաշնակիցները պիտի յաղթուին, բայց իր դուշակութիւնը ճիշդ չելաւ:

Մաղ մնաց, որ իր ըսածին պէս պիտի ըլլար, - դիտել տուաւ Մանուկ աղա:

Եւ ահա խօսակցութեան նիւթը փոխուեցաւ ու բոլորովին ռազմագիտական դարձաւ: Սկսան քննադատել կատարուած պատերազմական գործողութիւնները եւ ինչ – ինչ սխալներ մատնանշել այս կամ այն ճակատներուն վրայ:

- Դաշնակիցները փոխանակ Կէլիպօլուէն՝ ասիական եղերքէն ցամաք ելլէին ... Իսկենտէրունէն բանակ մը ցամաք հանելու էին ու Հալէպի եւ Սուրիոյ երկաթուղիի դիծը կտրելու էին...

- Իտարացիներն ալ չատ սխալներ գործեցին...

- Ռուսերը, դժբախտաբար, չնորհքով հրամանատար չունէին...

- Եթէ Պուլկարիան փոխանակ Գերմանիոյ՝ Դաշնակիցներուն միանար, պատերազմը երկու տարի առաջ լմնցած կ'ըլլար:

- Անգլիոյ մեծ սխալը այն եղաւ, որ Թող տուաւ կէօչէնը Տարտանէլէն ներս մտնել...

Խօսակցութիւնը բաւական երկարեցաւ: Տիրան թողուց, որ Բարսեղ եւ Մանուկ աղաները իրենց ռազմական քննադատութիւնները չարունակեն եւ ինք Նուարդն ու անոր քոյրերը առնելով՝ դուրս ելաւ դէպի Մօտայի կողմը պտոյտ մը ընելու:

Գիշերը, երբ Բարսեղ աղա եւ իր կինը իրենց ննջասենեակը առանձնացան, Մանիկ ըսաւ.

- Ձաւերմ, Բարսեղ աղա, ի՞նչ պիտի ըլլայ ատ Հայաստան երթալու խօսքը, որ առեւ մը ի վեր մէջտեղ հանեցիր:

- Գէչ բան մը չեմ ըսեր կոր ա՛, - պատասխանեց ամուսինը:

Գէչ կամ աղէկը չեմ դիտեր, բայց լինդի խելքի մօտ բան մը չերեւար կոր:

- Ես ամէն բան մտածած եմ, չատ խելքի մօտ բան է ըսածս:

- Ծանուցդ պիտի թողուս, տուներդ պիտի ծախես, հոն երթաս պատրաստ դրա՞մդ պիտի ուտես:

- Ո՞վ ըսաւ, որ այդպէս պիտի ընեմ:

- Հապա միտքդ ի՞նչ է:

- Իմ միտքս հոն երթալ, գործ ընել, դրամ չահիլ է: Ես մեր զաւկին՝ Արշակին ապագան պատրաստելու պիտի աշխատիմ ... տղան քանի մը ամիսէն երկրագործական վարժարանի վկայականը պիտի առնէ դայ ... հոս ի՞նչ կ'ուզես, որ ընէ, խանութա դայ նստի՞, այն առեւն ինչո՞ւ իրեն հողագործութիւն սորվեցուցինք ... Հայաստան կ'երթանք, հոն հողերը աժան են եղեր, աղուոր ագարակ մը կ'առնենք, Արշակն ալ կուդայ գործին գլուխը կը կենայ, հաւարուծութիւն կ'ընէ, մեղուարուծութիւն կ'ընէ, պանիր կը չինէ, կարագ կը չինէ, կամաց - կամաց գործը կը մեծցնէ, հոդ կ'առնէ, օր մըն ալ մեծ հողատէր ագարակապան մը կ'ըլլայ:

- Է՛յ, աղջիկնե՛րդ:

- Աղջիկներս ի՞նչ են եղեր:

- Մանչուդ ագարան կը մտածես, անոնց ագարան չե՞ս մտածեր:

- Անոնց ագարան ի՞նչ պիտի ըլլայ, փա՛ռք Աստուծոյ, մեծը չնորհքով երիտասարդի մը նշանակեցինք, քանի մը ամիսէն հարսնիքն ալ պիտի ընենք... հարկաւ միւսներուն ալ յարմար մը կ'ելլայ...

- Հո՞ն Հայաստանի մէ՞ջ պիտի կարգես զիրենք:

- Ինչո՞ւ չէ, հոն մարդ չկա՞յ:

- Կ'երեւայ, որ ագարակիդ մշակներուն հետ պիտի կարգես, - ըսաւ Մանիկ խըն-դալով:

- Խենթ խօսքեր ... Հայաստանի մէջ չնորհքով մարդիկ չկա՞ն ... կառավարութիւն ունինք, պաշտօնեաներ ունինք, նախարարներ ունինք, դեսպաններ ունինք ... Զապէլը նախարարի մը կուտանք, Սօնան ալ դեսպանի մը:

Այս կարգադրութիւնը ընելէ եաքը, Բարսեղ աղա մաւ անկողին ու չուտով մը քնացաւ:

Յաջորդ կիրակին, որովհետեւ մեր պատմած դէպքերը կիրակի օր տեղի կ'ունենային, դարձեալ Բարսեղ աղա՝ իրենց տան պարտէզին թըթենին ներքեւ: Ըստ սովորութեան Մանուկ աղա եւ Տիկին Գոհար եկած էին այցելութեան: Նուարդ կը սպասէր իր նշանածին, երբ այս վերջինը պարտէզ մտաւ անծանօթ երիտասարդի մը ընկերակցութեամբ ու ժպտուն մօտեցաւ տանտիրուն:

- Բարսեղ էֆէնտի, - ըսաւ, - ճեզի հիւր մը կը բերեմ կոր, որմէ դուն պիտի մնաս:

- Շատ չնորհակալ եմ, - պատասխանեց Բարսեղ աղա:

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

դուին ըսա հիմնարկներու տուեալներուն: Երբ ամէնօրեայ խօսակցութիւններու, ատեն անցարգներու կամ ծանօթներու հետ, կը հաստատուի որ – ընդունելով հանդերձ Միլոսեւիչի բռնատէրի դիմագիծը – ամէն ոք դէմ է ամբաստանութիւններուն, հարցախոյզերու համաձայն կը պարզուի որ Ֆրանսացիներու մինչեւ 73%–ը (Ժուռնալ տիւ Տիմանչ) կողմնակից է, 49%–ն ալ կը խորհի որ ՕԹԱՆ–ի գործողութիւնները չյաջողութեամբ կը պսակուին: Առ – այժմ այդ «չյաջողութիւնը» կը կայանայ երկիր մը քարուքանդ ընելու եւ Քոսովօն պարպելու մէջ: Բայց եւ այնպէս, Ապրիլ 12–ին կը նախաձեռնուէր նաեւ դիւանագիտական գործունէութեան մը եւ Տիկին Օլպրայթ – մեծ պատասխանատուն այս «փորձանքին» – ճամբայ ելած էր դէպի Եւրոպա: Նախ կը հասնէր Պրիւսէլ ուր կը դումարուէր ՕԹԱՆ–ի Արտաքին նախարարներու ժողովը: Անկէ պիտի անցնէր Օսլօ տեսնուելու համար Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին հետ:

– Սլաւօ Գիւրիւվիժա, անկախ Տնեվնի Թելեկրաֆ օրաթերթի տէրը սպանուած է Պելկրատ, իր բնակարանին առջեւ: Ընդդիմադիր թերթին հրատարակութիւնը արգիլուած էր անցեալ աշնան բայց, կը շարունակէր լոյս տեսնել Մոնթենեկրօ: – Զօրավար Լեբէդ, Աֆղանիստանի հերոս, կառավարիչ Կրասնոյարսկի չրջանին հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի ուր կ'ըսէ թէ արեւմտեանները պիտի ստիպուին յամաքային պատերազմի դիմել եւ Սերպերը պիտի կռուին ցմահ: ՕԹԱՆ–ի ամբակոծութիւնները, կ'ըսէ, յարձակում մըն է Եւրոպայի վրայ, Եւրոպան ինքզինք պիտի դանէ ծաւալող վէրքով մը՝ հաբիւր հազարաւոր գաղթականներ, հարկ պիտի ըլլայ նաեւ դէմ դնել Սերպիոյ եւ իր դրացիներուն միջեւ, պատրաստուող ճակատումին: Վազը, Ամերիկացիները կրնան մեկնիլ, բայց, Եւրոպան աւերակ կ'ըլլայ, ու Լեբէդ կը չարունակէ. – «Ինչո՞ւ երկու չափ, երկու կշիռ կայ: Ինչո՞ւ Ալպանացիներուն օգնութեան կը վազէք եւ ոչ՝ Քիւրտերուն: Թուրքիան ՕԹԱՆ–ի անդամ է, Քիւրտերը կը քնաջնջէ, ձեռքին տակ անցած ամէն բանով, նոյնիսկ Իրաքի հողամասին վրայ: Ձայն չեղլեր»:

Եթէ կ'ըսէ Լեբէդ, Միլոսեւիչի հարց մը կայ, այդ հարցն է զոր պէտք է լուծել: Ռումբերը ամէն տեսակ մարդ կը մեռցնեն եւ գլխաւորաբար՝ Փրիմթինա:

– Ներկայիս օդային այս պատերազմը արդէն իսկ 15 միլիառ արժած է, մարդասիրական օժանդակութիւնն ալ՝ 72 միլիառ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՐՏԱԿԱՆ մամուլը Թիֆլիսը եւ Բաքուն կ'ամբաստանէ Թուրքիոյ հրահանգով հակաքիւրտ կեցուածք ցուցաբերելով: Ամբաստանութեան պատճառը երկու մայրաքաղաքներուն մէջ վերջին օրերուն տեղի ունեցած Քիւրտերու հալածանքներն են: Կ'ըսուի, օրինակ, թէ Մարտ 20–ին Թիֆլիսի մէջ չատ մը Քիւրտերու տուները խուզարկուած են, վեց քիւրտ երիտասարդ ալ Վրաստանի կողմէ յանձնուած են Թուրքիոյ: Իսկ Բաքուի մէջ ուսանող Քիւրտերու հաւաքոյթի մը ոստիկանութիւնը միջամտած ու հակոդութեան տակ առած է 30 երիտասարդներ: Կ'ենթադրուի որ անոնցմէ չորսն ալ յանձնուած են Թուրքիոյ: Մնացեալները ազատ արձակուած են:

ԹԵՀՐԱՆի իր բնակարանին առջեւ սպաննուած է Իրանի վինեալ ուժերու թիւ 2–ը՝ զօրավար Շերազի եւ մահափորձին տէր եղած են Մուճահետտինները: Մարդասպանը ազատհաւաքի կեդրոնանք առած էր: Հարուածը ծանր կը նկատուի բանակին համար, Շերազի մօտ էր Այաթոլա Խամէնիի: Միւս կողմէ, գաղտ քաշուած է նախկին նախագահ Ռաֆսանճանիի աղջիկը՝ Ֆ. Հաշէմի որովհետեւ թերթին մէջ հրատարակած էր նախկին կայսրուհի Ֆարա Տիպայէն Ամանորեան ուղերձ մը (Մարտ 21):

ՆԻԺԵՐԻՈՑ նախագահական պահակազօրքին պետը, որ առնուազն մեզսակից եթէ ոչ հեղինակ կը նկատուի նախագահ Մայնասարայի սպանութեան (Ապրիլ 9), պետութեան դեկավար նշանակուեցաւ Ազգային Համերաշխութեան Խորհուրդին կողմէ: Այս Խորհուրդը ինք ամիս պիտի վարէ երկիրը:

ՕՄՄԱՆԻԻի (Առանձի պատառ) մէջ, Ապրիլ 11–ին, ռումբի մը պայթումէն 3 պինուար եւ մէկ փնակիչ մեռած են: Մամուլի Անատոլու գործակալութիւնը փոխ–ին կը վերագրէ արարքը:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ, Ապրիլ 9–ին, սպաննուած է Ժիրինովսկիի ծայրայեղ ազգայնական կուսակցութեան տեղւոյն պատասխանատուն՝ Տուկանով:

ՓԱՍՔՈՒԱ ԵՒ Ֆ. ՏԸ ՎԻԼԻՒ միացեալ ցանկ մը պիտի դլխաւորեն եւրոպական ընտրութիւններուն համար՝ «Համախմբում Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի անկախութեան համար» նշանաբանին տակ:

ՍՈՒՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ս. – Ասատ յաջորդեց Մոսկուա կատարելիք իր այցելութիւնը: Բացատրութիւն չէ տրուած:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ԳՐԱԿԱՆ, ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱՏ ՅԻ

«Մի դաշոյն այս պարտէզի մէջ»
«Un poignard dans ce jardin»
գործին հայերէն թարգմանութիւնը
(Նայիրի հրատարակչութիւն, Երեւան 1999):

Թարգմանիչ՝ Ալեքսանդր Թոփչեան

Հինգշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը՝ 20·30

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 PARIS

A l'occasion de la
Coupe d'Europe
des Nations
EURO **2000**
Arménie - France
Le 8 Septembre 1999

Voyage spécial en ARMENIE

à Partir de 3980F

(comprenant l'avion+hôtel+tranferts +excursion+billet d'entrée au stade)

Pour tous renseignements :

SABERATOURS:
19, rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Téléphone : 01. 42. 96. 10. 10.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՅի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Գրիգոր Յ. Մխալեանի, «ՊԱՐՏԻԶԱԿՆ ՈՒ ՊԱՐՏԻԶԱԿՑԻՆ», հրատարակուած Գահիրէ 1938–ին:

Ունեցողներէ կը խնդրուի կապ հաստատել «Յառաջ»ի խմբագրութեան հետ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de la parution de son album
«SOURIRES ET LARMES»
«ԺՊԻՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐ»

RECITAL
VICKEN
ՎԻԳԷՆ

VENDREDI 17 AVRIL à 20 h 45

Dédicaces du CD

12 chansons pour l'enfance arménienne !

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

TELEVISION
Chaîne HISTOIRE (satellite)

Trois soirées consacrées au Génocide arménien: les **14, 21** et **28 Avril à 20h45.**

Le premier documentaire reconstitue le récit imaginaire d'un enfant au travers de vieux papiers et de cartes postales jaunies, il raconte l'aventure fictive de parents qu'il s'invente.

24 Avril
Communiqué

En raison de l'actualité, le dîner mensuel du **GIIA** du mardi 13 avril est remplacé exceptionnellement par une soirée consacrée à un «point» par le Président et des membres du Bureau du **COMITE du 24 AVRIL** sur :

La reconnaissance du Génocide
PAR LE SENAT DE LA REPUBLIQUE FRANCAISE

En liaison avec ce processus, l'importance de la journée commémorative du 24 Avril prochain et son déroulement, seront également évoqués.

La soirée est organisée en partenariat avec l'Association arménienne d'aide sociale (**AAAS**) et l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance (**UGAB**).

Venez nombreux le :
MARDI 13 AVRIL à 20 heures 30
au YAN'S
5, avenue Reille — 75014 PARIS

Le jeudi 15 avril à 20 heures 45

P. HAROUTIOUN BEZDIKIAN
de la Congrégation Mekhitariste de Venise
donnera une conférence sur

L'apport des Pères Mekhitaristes à la Culture Arménienne

au Centre Culturel St Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Monge, Cardinal Lemoine ou RER Luxembourg.

— **Entrée libre - Cocktail** —

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)
du 5 au 18 Juillet
à D S A R G A T Z O R (Arménie)
Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...
Participation :
500 USD + frais de voyage.
Date limite d'inscription : **30 Avril.**
S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Նազարէթ ՊՇՏԻԿԵԱՆ-ի
ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան
եւ
կազմակերպութեամբ Տիկնանց Մարօ, Կայծ Նոր Սերունդ եւ Մ.Մ. Նազարբէկի

Հովանաւորութեամբ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՐԳԱԶԵԱՆի
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Կիրակի, Ապրիլ 18, ժամը 16–ին

Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Centre Culturel SAINT MESROB

Exposition des œuvres récentes du
P. Haroutioun Bezdikian
de la Congrégation Mekhitariste de Venise

Harmonie des formes et des couleurs

du 8 au 15 avril
Exposition visible: en semaine: 17h-20h
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Monge, Cardinal-Lemoine ou RER: Luxembourg.
Entrée libre — Cocktail

l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
présente
CONCERT EXCEPTIONNEL
Les Solistes de l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
HAIK DAVTIAN, OLIVIER ORIENT violon
JEROME DUCHEMIN alto
AUDE BRASSEUR violoncelle
VERONIQUE GAUTHERON contrebasse

Komitas
MINIATURES POPULAIRES ARMENIENNES
En version pour quintette à cordes
le jeudi 15 avril à 20 heures 30
CATHEDRALE SAINTE CROIX
des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche (angle rue Charlot)
75003 PARIS
Métro: Saint-Sébastien-Froissart
le dimanche 18 avril à 16 heures 30
EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28,ave Bourgain / 55,ave Victor Cresson
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
— Libre participation aux frais —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 14
MERCREDI
14 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74e ANNEE — N° 19.618
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·618

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 12/13)

Ո՞Վ ՄԱՍ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԿԵԴՐ. ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ապրիլ 15 ժամը 18–ին վերջ կը գտնէ կուսակցութիւններու եւ կուսակցական դաշինքներու համեմատական ընտրակարգով առաջադրումը պաշտպանող ատորակրութիւններու վաւերաթուղթերը կեդր. Ընտրական Յանձնաժողովին յանձնելու պայմանաժամը։ Ա՛ւ այժմ մեկայն «ԱԻՄ+» դաշինքը ներկայացուցած է պայն։ Իսկ Յանձնաժողովը մինչեւ Ապրիլ 25 կը ստուգէ զանոնք ու կը յայտարարէ ա՛նոնց վաւերականութիւնը կամ մերժումը։ Միայն այն կուսակցութիւնները կամ դաշինքները որոնք աւելի քան 30 հազար ստորագրութիւն հաւաքած են, կրնան մաս կազմել Ընտրական Յանձնաժողովին։

⁂

ԻՏԱԼԱՑԻ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Ապրիլ 10–ին վարչապետ Արմէն Տարբինեան եւս ընդունած է Իտալիոյ Արտաքին գործերու փոխ–նախարարը Վալենթինօ Մարթինելլին։ Դվխաւորաբար երկու երկիրներու տնտեսական գործակցութեան կարելիութիւններու հարցերուն նուիրուած այս տեսակցութեան նիւթ եղած են նաեւ 1700–ամեակի նշման ծրագիրներ, Պապին Հայաստան այցելութիւնը եւլն.։

Վ. Մարթինելլի յայտարարած է որ Հայաստանի ընտրութիւններէն ետք Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան հարցը մեծ հաւանականութեամբ վերջնական արդիւնքի կը յանգի։

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ԼՂՀ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ռ. Քոչարեանի արտաքին քաղաքականութեան խորհրդական եւ Դեմոկրատական Կուսակցութեան (ՀԴԿ) նախագահ Արամ Սարգսեան Ապրիլ 12–ին Երեւանի Համալսարանի կազմին հետ ունեցած հանդիպումին այն կարծիքը յայտնած է թէ Արցախ ներկայիս տիրող uրաթու–fուշ–ն ձեռնտու չէ Հայաստանի համար, աւելի կարեւոր է խնդրին կարգաւորումը եւ Ազրբեջանի հետ յարաբերութիւններու կարգադրումը։ Իր համոզումով անհրաժեշտ է չարունակել բանակցութիւնները, անտեսական չփումներու ճամբաներ գտնել Ազրբեջանի հետ, որուն կրնայ նպաստել Տրասեկա–ին Հայաստանի մասնակցութիւնը։ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումն ալ արդիւնած է Արցախի կնճռոտին լուծման։ Ինչ կը վերաբերի Ապրիլ 24–ին ՕԹԱՆ–ի 50–ամեակի նշումներուն Հայաստանի մասնակցութեան, ան ըսած է թէ որպէս ժխտական կեցուածք պիտի ընկալուէր նման ձեռնարկներէ հեռու մնալ, մանաւանդ որ Հայաստան այն երկիրներէն է որ ՕԹԱՆ–ին գրեթէ ոչինչ ունի տալիք, սակայն կրնայ անկէ չատ բան առանալ։ Արտայայտուելով Եւրոխորհրդարանական ընտրութիւններուն մասին ալ, Ա. Սարգսեան ըսած է թէ ԱՄՆ աշխարհի մէջ միաբեւեռ կարգեր ստեղծելու քայլերէն մէկը կը կատարեն։ «Ամերիկանացման» ծաւալող չարժումին որպէս հակակշիռ ինք այլընտրանք ներկայացուցած է Ռուսաստան – Չինաստան դաշինք մը, որ կրնայ խախտած համաչխարհային հաւասարակշռութիւնը վերականգնել։

ԵՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՇԻՐԱՔԻ ՆՈՐ ԵԼՈՅԹԸ

ՀՐԹԻՌ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ՎՐԱՑ 20 մեռեալ եւ նոյնքան վիրաւոր

Ապրիլ 12–ին, Շիրաք անհրաժեշտ սեռաւ երրորդ ելոյթով մը բացատրել ժողովուրդին թէ ինչո՞ւ Ֆրանսա կը չարունակէ մասնակցիլ Սերպիոյ դէմ ՕԹԱՆ–ի պինուորական գործողութիւններուն։ Այս անգամ իր զոհունակութիւնը յայտնեց որ ՄԱԿ–ի քարտուղարը եւ Ռուսաստան կը մասնակցին դիւանագիտական աչխատանքներուն։ Ծանօթ է որ Ֆ. Ազան, առջի օր, խօսք առած էր, իւրացուցած էր ՕԹԱՆ–ի հինգ պայմանները դադրեցնելու համար ռմբակոծութիւնները, ի վերջոյ, զգալի յապաղումով զգացնել տալու համար որ ՄԱԿ բառած բան մը կայ։ Ազան դիւանագէտ ըլլալով հանդերձ, ուչադիր չէ միչտ իր խօսքերուն։ Դեռ վերջերս ըսած էր որ «ցեղասպանութիւն» կը գործուի Քոսովօ, ինչ որ բոլորովին չի համապատասխաներ իրողութեան (առայժմ տեղահանութիւն է) եւ այսօր պատրաստ է նահիլ խօսելու Միլոսեւիչի հետ, այսինքն՝ ցեղասպանին։

Շիրաք չատ աւելի խիստ ոճ կը գործածէ քան Ժոսփէն եւ չի խնայեր Միլոսեւիչի։ Ոչ մէկ կասկած կայ, կ'ըսէ, սերպ վարչակարգի պատասխանատուութեան մասին։ Ան է այս տագնապին ծագման պատճառը եւ կը չարունակէ ցեղային մաքրագործման իր ոճրային գործունէութիւնը։ Կ'ուզէ որ դիւանագիտական ջանքերը արդիւնաւոր ըլլան, բայց մեծ յոյս չունի։ Հարկ է որ Միլոսեւիչ ընդունի հինգ պայմանները, ինչ որ հաւանական չի թուիր։ Կը դատապարտէ ինչ որ «Միւնիխի ոգի» կ'որակէ, այսինքն տեղի տալ եւ լեզու գտնել։ Նման ընթացք միայն դժբախտութիւն կը բերէ։ (1938–ին, Միւնիխի մէջ է որ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնութեան եկան Հիթլէրի հետ)։ Ուրեմն հարկ է չարունակել ռմբակոծութիւնները մինչեւ որ Միլոսեւիչ ծունկի գայ։

Ռմբակոծութիւններու դեռնին վրայ, ՕԹԱՆ կը խոստովանի որ երրորդ սխալ մըն ալ գործած է Ապրիլ 12–ին, հրթիռ արձակելով կոմուրջէ մը անցնող գնացքի մը վրայ։ Առաջին հաչուեկչիռի մը համաձայն 20 մեռեալ կայ եւ նոյնքան վիրաւորներ։ Անկախ լրագրող մը կը յայտնէր (Եւրոպա 1 ճայնասփիւռի կայանին Ապրիլ 13) որ «սխալմամբ» արդարացումը ճիշդ չէ, որովհետեւ առաջին հրթիռ մը լուսաւորած էր կամուրջն ու ճեպընթացը եւ երկրորդ հրթիռը պէտք չէ արձակուէր քանի որ գնացքը տեսանելի էր։ Ահաւոր խուճապ մը ստեղծուած է։ Ապրիլ 13–ին ալ ռումբերը կը չարունակէին տեղալ Պելկրատի վրայ ուր առանուն կանուխ հօթը պայթումներ լսուած էին։ Բարիւղի գոտարաններ եւ այլ թիրախներ ըստ ՕԹԱՆ–ի աղբիւրներուն քանդուքանդ եղած են եւ Սերպերը այլեւս վառելանիւթ ալ չունին բանակին չարժումներուն համար։

– Ապրիլ 12–ին, Պրիւսէլ հաւաքուած ՕԹԱՆ–ի 19 անդամ պետութեանց Արտաքին նախարարները որոշեցին անխնայ չարունակել ռմբակոծումները։ Մտալէն Օլպրայթ աղղարարութիւն մըն ալ ըրաւ Միլոսեւիչի, ահազանգ հնչեցնելով Քոսովոյի պաղթականներուն համար։ Կ'ըսուի թէ Ուաչինկթըն չատ մտահոգ է Քոսովօ մնացած 700 հազար հոգիին մասին, որոնք վտանգուած են, որովհետեւ Պելկրատ ղրկած է պիրենք ջուրէ եւ սնունդէ։ Տիկին Օլպրայթ յայտարարած է։ – «Եթէ մեռնին, սերպ իշխանութիւնները պատասխանատու կը նկատենք»։

–Ապրիլ 13–ին, Մ· Օլպրայթ, Օսլոյի մէջ, կը հանդիպէր Ռուսաստանի իր պաշտօնակիցին, որու հետ կրնայ սահուն ռուսերէն խօսիլ։ Արեւմտեանները յապաղումով անդրադարձան թէ սխալ էր Ռուսաստանը անտեսել։ «Լիպերասիոն»ի մէջ, Ապրիլ 13–ին, Անդրէյ Գրաչեւ, Գորբաչովի նախկին խորհրդական եւ ներկայիս ռուսական Թան Նուվօ–ի փորձի թղթակիցը կը բացատրէ որ Մոսկուա խոչոր միջնորդն է եւ թերագնահատած է անոր դերը։ Ինչ կը վերաբերի այն մտայնութեան որ Ռուսաստան դրամական զեռնի վրայ կախում ունի էֆ – էմ – Ի–էն (Դրամական Միջազգային Հիմնարկ), ուրեմն կարելի է լռել տալ, լրագրողը կ'ըսէ։ – «Արեւմտեաց չատ սխալ հաչիւ մըն է։ Ռազմական տգիտութիւն է։ Թերագնահատուեցաւ Ռուսաստանի հակազդեցութեան ուժը մեկնելով այն գաղափարէն որ 5 միլիառ տոլար կը բաւէր իր լռութիւնը գրեթելու համար։ Ամերիկեան տրամաբանութիւն։ Արեւմտեան լրբութիւն մըն է, ըստ որուն ամէն բան կարելի է գնել, ներառեալ երկրի մը աւծանաւորութիւնը, այդ ձեւով է որ կը վերարտադրուի վայմարի հանրապետութեան փէնոմէնը»։

– Քոսովոյի Ազատագրութեան բանակի (ԻՒ – Սէ – Քա) Ֆրանսացի կամաւոր մը վիրաւորուած է Ալպանիոյ եւ Քոսովոյի սահմանագլուխին վրայ եւ մահաքունի մէջ էր Ապրիլ 12–ին։ Ճակատումները բաւական բուռն են սերպ զինուորներու եւ Քոսովոյի բանակին ապստամբներուն միջեւ եւ աւելի քան տասնեակ մը վիրաւորներ կան։

– Եւկոսլաւիա որոչեց անդամակցիլ Ռուսաստանի եւ Բելառուսիոյ Միութեան։

– «Բարբարոսութեանց դէմ» խորագրին տակ Աւլէթ Լակիյէ եւ Ալէն Քրիվին (մէկ ցանկով կը ներկայանան եւրոպական ընտրութիւններուն), «Լիպերասիոն»ի մէջ, յօդուած մը տորակրած են ուր կը չեշտեն որ ցեղային մաքրագործումի վատահամբաւ արարքը չարդարացներ որմբակոծութիւնները որոնք աւելի ծանրակչիռ կը դարձնեն Քոսովոյի ալպանացի բնակչութեան ճակատագիրը։

– Ապրիլ 13–ին, Արեւմտեանները նոր դադափար մը յղացած էին Քոսովոյի համար՝ միջազգային հոգատարութեան դերութիւն մը։

– Թուրքիոյ նախագահը Ս· Տէմիրէլ Ալպանիա եւ Մակեդոնիա այցելած է որպէս գօրակցութիւն Քոսովոյի ապաստանեալներուն։ Իրեն ընկերակցած է 12 հոգինոց թրքական ապահովութեան խմբակ մը, նկատի առած՝ այդի վայրերուն մէջ հրահոգեթեան հաւանական թերացումները։ Այդ խմբակը սակայն հակազդեցութեան տեղի տուած է Մակեդոնիոյ իշխանութիւններուն մօտ· անոնք ըսած են որ իրենց երկրին մէջ իրենք կարող են ապահով պայմաններ երաչխաւորել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ընտրապայքարն ալ վերջ գտաւ արեան մէջ։ Ապրիլ 12–ին Մասքարայի մէջ (արեւմտեան Ալժերիա) 10 հոգի եւս սպաննուած են, 320–ի բարձրացնելով մեռեալներու թիւը Մարտի վերջէն ի վեր։ Ապրիլ 15–ին կ'ընտրուի Ալժերիոյ նոր նախագահը, բայց ժողովուրդը այլեւս պատրանք չունի։ Ընտրապայքարի առեն, երիտասարդ Ալժերացի մը դառնութեամբ կը հաստատէ. – «Մեռան պարապ տեղը, կ'ապրինք պարապ տեղը»։

ՓԱՓՈՒԼ

«LE FIGARO-*MAGAZINE*»

(10 Avril)

ARMENIENS
PAS ALBANAIS

— o —

Շարաթաթերթը կարճ արձագանգ մը կուտայ թրքական «ենի եորում» ամսաթերթին որ լայն տեղ տուեր է Ծերակոյտի նախագահին Ֆ. Փոնսըլէի չնորհած ունկնդրութեան Ֆրանսայի թրքական Միութեանց ղեկավար՝ Մէհմէտ Կէօքչէրի։ Վիճարկումի նիւթն էր, կը պրէ, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը Ազգային Ժողովին կողմէ որուն արդելք հանդիսացաւ Ծերակոյտը։ Եւ, կ'աւելցնէ թերթը, Թուրքերը կը յուսան երկար ժամանակի համար։ Անգարա կը պայքարի ՕԹԱՆ–ին հետ Քոսովոյի «ցեղասպանութեան» (չակերտը՝ թերթինն է) դէմ, ուրեմն պէտք չէ վտանգել անոր կառավարութիւնը այնքան հին եւ այնքան հեռաւոր չարդերու համար···։

⁂

«MARIANNE»

(12-18 Avril)

LES ARMENIENS SONT TRES «COLERE»

Շաբաթաթերթը քանի մը տողով կ'անդրադառնայ Հայոց վրդովումին։ Կը գրէ· – «Ապրիլ 24–ին, Հայերը ցոյց պիտի ընեն Փարիզ։ Զանգուածային ձեւով։ Իրաւունք ունին։ Արդարեւ, այն պահուն երբ Ֆրանսա պինուորական դեռնի վրայ կը մրջմտէ յանուն Քոսովոյիներուն, ուր առաուն կանուխ ելլող առաջին գրչակը «ցեղասպանութեան» մասին կը խօսի, Ֆրանսական Ծերակոյտ կը մերժէ ճանչնալ Հայկական «ցեղասպանութիւնը» եւ Փարիզ զօրավիղ է Անգարայի զինուորականներու հակաքիւրտ հալածանքի քաղաքականութեան։ Ինչպէս միւսը կ'ըսէր· – «Այնուամենայնիւ՝ կեցցէ՛ն Հայերը»։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Ռուսաստանի վարչապետը կոչ ուղղեց ընդդիմութեան ղեկավարներուն որ Ապրիլ 15–ի նիստին Խորհրդարանը օրակարգի չերեք նախագահին պաչտօնանկութեան նիւթը։ Եւ ի վերջոյ, Ապրիլ 12–ին հարցը չտաճգուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն։ Մինչ այդ համաչխարհները սկսած էին մտածել որ Պելկրատի դէմ ՕԹԱՆ–ի պատերազմը չաւելցաւ տուեալ մըն է այդ պաչտօնանկութիւնը արագացնելու։ Ինչպէս ըսած է համաչխարհ ղեկավար Զիուգանով, համաչխարհային տագնապը բացայայտ դարձուցած է ռուսական ղեկավարութեան տկարութիւնը։ Նոյն կուսակցութիւնը կը մտածէ որ Ելցինի ուղղուած հինգ ամբաստանութիւններէն գոնէ երկուքը կրնան չրջուիլ քուէներու մեծամասնութիւնը ապահովելու։ Այդ հինգ ամբաստանութիւնները հետեւեալներն են· Խորհրդային Միութեան քայքայումին 1991–ի Մինսկի համաձայնագրին ստորագրութիւնը, 1993 Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի Մոսկուայի դէպքերը՝ Խորհրդարանին լուծումը, եւայլն, Չէչէնիոյ պատերազմը, երկրին ապահովութեան եւ պաչտպանութեան կարողականութիւնը տկարացնող միջոցներու նախաձեռնումը եւ ռուս ժողովուրդին դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը որուն առաջնորդին քաղաքացիներու կենսամակարդակին եւ ժողովրդագրական անկումը։ Աւոնցմէ առնուազն Չէչէնիոյ պատերազմին ու Խորհրդային Միութեան քայքայումին ամբաստանութիւնները, ըստ համաչխարհներուն, կրնան ապահովել քուէներու մեծամասնութիւնը։

Ինչ որ ալ ըլլայ յետագային նիստին արդիւնքը, ըղձօրէն պիտի անդամալուծուի նախագահին գործելու դաչտը։ Ոչ պիտի կրնայ Դուման լուծել, ոչ ալ համաձակիլ վարչապետը պաչտօնազրկելու։ Այդ պատճառներով ալ Ելցինի չրջանակէն չատ անձնաւորութիւններ հարկաւոր կը նկատեն Մինչեւ Ապրիլ 15 Ելցինի Ընտրական Յանձնաժողովին ներկայացնել 500 հազար ստորագրութիւն։ Ելցինի ընտրական ղեկավարութիւնը կը հաւատայ որ կրնայ ստորագրութիւնները ներկայացնել նոյնիսկ Ապրիլ 15–էն առաջ։

(Շար·ը Դ· էջ)

ՔՈՍՈՎՕԻ ԱՐՑԱԽ

ԶՈՒԳԱՀԵՌՆԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Եթէ Արեւմտեան երկիրներու Եւրոսլաւիոյ պարտադրել փորձած խաղաղութեան համաձայնութիւնը կը նշանակէր Քոսովօ նահանգին վերջնական կորուստը, կարելի է ըմբռնել նախագահ Սլոպոտան Միլոսեւիչի անզիջող դիրքը եւ ստիպողական անտեսումը՝ Ատլանտեան Ուխտի ղեկավարութեան սպառնալիքներուն։ Եթէ երկրին ղեկավարը չէր ուզեր պատմութեան անցնիլ որպէս ապղային զաւաճան՝ չէր կրնար ընդունիլ որ ՕԹԱՆ–ի զօրքերը վրան լարէին Եւրոսլաւիոյ Դաշնակցութեան մաս կազմող հարաւի նահանգին մէջ, որ կը նկատուի սլաւական սրբավայր մը։

Երեք չաբաթ է որ ՕԹԱՆ կրակ կը տեղայնէ Եւրոսլաւիոյ վրայ, դեռեւս առանց հասած ըլլալու իր նպատակին։ Եթէ երբեք ծրագիրը կանխարդիլումն էր Սերպերու հալածանքներուն, որոնց տուն տուող հիմնական պատճառն էր Քոսովոյիներու ազատագրական հայդուկային կռիւները եւ անջատողական ձգտումները՝ զայն յաջողեցնելու միջոցները ցայսօր հակառակ արդիւնք տուին. անկէ ի վեր կէս միլիոն Քոսովոցիներ տեղահան եղած են, իսկ անոնցմէ 200·000 հոգի զարճած են անօթեւան զաղթական չրջակայ երկիրներուն մէջ։

Առանձին նիւթ է ՕԹԱՆ–ի ինքնագլուխ, առանց ՄԱԿ–ի հաւանութեան, զինուորական գործողութիւններուն քննարկումը եւ ռուսական անդամալուծութիւնը։ Ցեւտագայ տողերով պիտի ձգտինք ներկայացնել ուրուագիծերը Քոսովոյի եւ Արցախի ինքնավարութեան եւ անկախութեան տուեալներուն, կարելի զուգահեռներ քաշելով իրարու միջեւ, նոյն ատեն ընդգծելով տեսանելի տարբերութիւնները։ Մեր մեկնակէտն է Արեւմուտքի հաւանութիւնը Քոսովոյի անկախութեան, անտեսումովը՝ Եւրոսլաւիոյ հողային ամբողջականութեան եւ վեհապետական իրաւունքներուն։ Իրաւունքներ՝ որոնց տեսականօրէն անտեղիտալի պաշտպանը ըլլալ կը ձեւացնէ Արեւմուտք, ընդդիմանալով ուրիշ փոքրամասնութիւններու ինքնորոշման պահանջներուն, որոնց կարդին՝ Արցախի անկախութեան։

*
**

Նախ՝ կարգ մը պատմական տուեալներ։

Քոսովոյի բնակիչները եղած են իլլիւեական ցեղերը։ 13–րդ դարուն է որ անոնք կոչուեցան Ալպանացիներ, իսկ աշխարհագրական այդ ընդհանուր չրջանը՝ Ալպանիա, որ ենթակայ մնաց օտար ուժերու։ Եօթներորդ դարուն չրջանը գրաւեցաւ Սլաւներու կողմէ. միջնադարուն՝ Օսմանցիներուն կողմէ, որուն հետեւանքով բնակչութեան մէկ մասը իսլամացաւ։ 1912–ին Սերպերը փոխարինեցին Օսմանցիները։ Բ. Աշխարհամարտէն ետք Քոսովոցիները ապստամբեցան, սակայն 10 – հազար զոհեր տալէ ետք մտան մտռեչալ Թիթոյի մականին տակ, մաս կազմելով Եւրոսլաւ Ընկերվարական Դաշնակցութեան, բաղկացած՝ վեց հանրապետութիւններէ. – Սլովաքիա, Սերպիա, Խրուաթիա, Մոնթենեկրօ, Մակեդոնիա, Պոսնիա – Հերձեկովինի եւ երեք ինքնավար չրջաններէ։

– Արցախի չրջանը հնագոյն չրջանէն մաս կազմեց Հայաստանի, – Ուրարտուի։ Ան պահեց հայկական իր նկարագիրը եւ պանազան չրջաններ վայելեց ներքին ինքնավարութիւն մը։

Քոսովոյի չուրջ երկու միլիոն բնակչութեան 90 տոկոսը բնիկ Ալպանացիներ են։ 1974–ին նահանգը ինքնավար կը դառնայ համաձայն եւրոսլաւ սահմանադրութեան, որուն փոփոխութեամբ՝ 1989–ին՝ ինքնավարութիւնը կը չնչուի Եւրոսլաւիոյ ներկայ նախագահ Միլոսեւիչի իշխանութեան օրով։

– Արցախի բնակչութեան 95 տոկոսը Հայերէ կը բաղկանար մինչեւ 1929, անկէ ետք համեմատութիւնը իյած էր չուրջ 86 տոկոսի։ 1918–ին Ղարաբաղի Հայերու համաժողովը կը հռչակէ իր իրողական անկախութիւնը։ Եթէ Եւրոսլաւիա երբեք չէ դադրած Քոսովօ իրը նկատելէ, Ադրբեջանի կառավարութիւնը, յանձին նախագահ Նարիմանովի, 1920–ին պաշտօնապէս յայտարարած է թէ Լեռնային Ղարաբաղ, Զանգեզուր եւ Նախիջեւան կը պատկանին Հայաստանի։ Այսուհանդերձ, Ստալինի կարդադրութեամբ՝ 1923–ին չրջանը մաս կազմած է Ադրբեջանի, նոյնպէս՝ Նախիջեւանը, որպէս ինքնավար մարզ եւ հանրապետութիւն։ Այս ցոյց կուտայ նաեւ թէ Արցախ ապերի «սրբավայր» մը չէր, ինչ որ է Եւրոսլաւիոյ համար Քոսովօ, որուն ազատագրութեան համար Սլաւները արիւն թափեցին 600 տարի առաջ։ Ընդհակառակն Ղարաբաղ հայկական ինքնութեան խորհրդանիշն է։

Քոսովոցիները 1981–էն ի վեր կը պայքարին ինքնավարութիւն ձեռք ձգելու համար։ Կը կազմեն ստուերային կառավարութիւն մը՝ իր անտեսական, քաղաքական եւ ընկերային հիմնարկութիւններով։ 1992–ին ընդդիմադրութեան ղեկավար Իպրահիմ Ռուկովա նախագահ կ'ընտրուի իր ժողովուրդին կողմէ։ Վերջին չրջանին ստեղծուած Քոսովոյի Ազատագրութեան բանակին մարտիկները լծուած են դինեալ ընդդիմադրութեան Պելկրատի դէմ։

– Խորհրդային կարգերու տակ Ղարաբաղի Հայերը պարբերաբար դիմած են Մոսկուա, ի խնդիր Հայաստանի հետ վերամիացումի։ 1988–ին Արցախի բնակչութիւնը, ներդաշնակ Խորհրդային Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն, մարզը միացած կը նկատէ Հայաստանի, որուն Գերագոյն Խորհուրդը ի նպաստ կը քուէարկէ միացման որոշումին։ Բաքու կը հակադարձէ չնչելով Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար դոյավիճակը։

Մառեչալ Թիթօ արեան մէջ խեղդեց Քոսովոցիներուն ըմբոստութիւնը, իսկ հիմա Պելկրատ կը տարադրէ նահանգին բնակչութիւնը՝ տեղւոյն ազգադրական դիմագիծը փոփոխութեան ենթարկելով կամ տարածքը մաքրելով իր «հինգերորդ զօրասիւնէն»։ Այսուհանդերձ, Քոսովոցիները կը վայելեն ռազմական նեցուկը ՕԹԱՆ–ի երկիրներուն, որոնք զիրենք պիտի չթողլքեն ու պաչտպան կանգնին իրենց ձգտումներուն։

– 1918–ին Թուրք – ազերի չարդերուն զոհ կ'երթան չուրջ 20·000 Ղարաբաղցիներ։ 1988–ին Սումգայիթի Հայութիւնը կ'ենթարկուի չարդի, ապա՝ Բաքուի Հայութիւնը։ 1991 տարուան ամբողջ տեւողութեան Ղարաբաղի Գետաչէնի, Մարտունաչէնի եւ Շահումեանի չրջանները կ'ենթարկուին բռնազաղթի եւ սպանութիւններու ազերի ուժերուն կողմէ, մասնակցութեամբ խորհրդային յամաքային եւ օդային ուժերուն։ Կը հռչակուի Արցախի անկախութիւնը։ Խորհրդարանի նախագահ կ'ընտրուի Արթիւր Մկրտչեան։ 1992–ին Հայերը կ'անցնին հակայարձակողականի եւ աստիճանաբար կ'ազատագրեն բռնազրաւուած հողերը եւ կը տիրեն ազերի ընդարձակ չրջաններու, զանոնք պահելով որպէս ապահովութեան գօտի։ 1974–ին հրադադար կը հռչակուի։ Այսօր Արցախ անկախ պետութիւն մըն է իր բանակով եւ պետական մարմիններով։

*
**

Որքան ալ Քոսովոյի եւ Արցախի առընչուող իրադարձութիւնները կարելի դարձընեն որոշ զուգահեռներու յառաջացումը, թէ՛ պատմականօրէն, թէ՛ ռազմաքաղաքական դետնի վրայ անոնք տարբեր բնոյթ ունին, տարբեր արդիւնաւորումով։ Այսօր Քոսովօ կը գտնուի հոն՝ ուր կը գտնուէր Արցախ, երբ Ստեփանակերտ ենթակայ էր Շուշիի բարձունքէն ազերի ռմբակոծումներու եւ փոքրացած ու կրճատուած էր ինքն իր մէջ։ Բաքու կը գործադրէր Արցախի հայաթափումի իր ծրագիրը։

Քոսովոյի ուրուական կառավարութեան նախագահը այսօր կը գտնուի Պելկրատ՝ դատապարտելով իրեններուն դինեալ պայքարը. «Ոչ – բռնութիւնը ոչ միայն բարոյական ընտրութիւն մըն է, այլ անհրաժեշտ ընտրութիւնը», – կ'ըսէ ան։ Մինչ Արցախի նախագահ Արկադի Ղուկասեան կը վարէ իր անկախ հանրապետութիւնը եւ որպէս այդ՝ կը ճամբորդէ եւ բանակցութիւններ կը վարէ, որքան ալ Արցախի անկախութիւնը դեռ չէ ճանչցուած արտաքին աչխարհին կողմէ։

Արեւմուտք եթէ մտքի ամբողջական չփոթի մէջ չի գտնուիր՝ այդ պարագային վստահօրէն երկու չափ – երկու կչիռ կը գործածէ ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ անկախութեան իրաւունքներու հարցերով։ Իր այդ չփոթը պերճախօսութեամբ արտայայտուեցաւ Քոսովոյի իրավիճակին հարցով։ Մէկ կողմէն ան կը պաչտպանէ նահանգին ինքնավարութիւնը Եւրոսլաւիոյ հողային ամբողջականութեան յարգումով, միւս կողմէ կը վարէ քաղաքականութիւն մը՝ որ քայլերանք է նահանգին անկախութեան եւ Եւրոսլաւիոյ անջատումին, նման նախկին Դաշնակցութեան մաս կազմող հանրապետութիւններուն պարագային, – Սերպիա, Խրուաթիա, Մակեդոնիա եւ Պոսնիա – Հերձեկովին, որոնք այսօր ՄԱԿ–ի մէջ իրենց աթոռը գրաւած երկիրներ են։ Պելկրատ մերժեց ստորագրել Ռամպույէի համաձայնագիրը, որովհետեւ ՕԹԱՆ–ի խաղաղարար ուժերուն ներկայութիւնը Քոսովոյի մէջ երաչխաւորումն է այդ նահանգին անկախութեան, որ անխուսափելօրէն պիտի իրականանար երեք տարի հետք հանրաքուէի միջոցով։ Այդ համաձայնագիրով, Արեւմուտք ճանչցած կ'ըլլար ժողովուրդներու ինքնորոչման իրաւունքը։ Ենթադրեցէք 1994–ին «Ռամպույէի համաձայնութիւն» մը Արցախի համար եւ ՕԹԱՆ–ի ուժերու ներկայութիւնը հոն, երեք տարի հետ՝ 1997–ին՝ կազմակերպելու համար ինքնորոչման հանրաքուէ մը։ Երկու տարի առաջ Արցախ մուտք գործած կ'ըլլար ՄԱԿ–էն ներս...։

Արեւմտեան – ի մասնաւորի ամերիկեան – լրատուիւնները հետաքրքրական տուեալներ յառաջ կը բերեն, հիմնաւորելու եւ արդարացնելու համար Քոսովոյի անկախութիւնը։ Իրենց պատճառաբանութիւնը այն է նաեւ, թէ Քոսովօ իրաւականօրէն ինքնավար նահանգ էր 1974–ին, իսկ վերջին տասը տարիներուն արդ'ին զոյութիւն ունէր ժողովրդային հանրաքուէով վաւերացուած հանրապետութիւն մը եւ ստուերային կառավարութիւն մը։ Այո՛, Եւրոսլաւիա դերիչխան պետութիւն մըն է, որուն դէմ յարձակում գործած է ՕԹԱՆ եւ սակայն՝ «Քոսովոյի վերայ Պելկրատի դերիչխանութիւնը վիճելի է»...։ Ու դեռ կայ իր տարողութիւնը ունեցող յայտարարութիւն մը. երկու կողմերուն միջեւ թշնամութիւնը հասած է աստիճանի մը «որ այլեւս անհնար է երկու ժողովուրդներու դոյակցութիւնը»։ Քոսովոյի անկախութեան անխուսափելիութիւնը պատճառաբանող վերջին միտքին հեղինակը, չատ յատկանչականօրէն, պաչտօնական անձ մըն է, – Ամերիկեան Արտաքին նախարարութեան բանբեր՝ ձէյմս Ռուպին։ Նչեալ բոլոր պատճառներով, միակ օրինական, քաղաքական իշխանութեան եւ վեհապետութեան իրաւասութիւնը կը պատկանի Քոսովօ նահանգի բնակչութեան։ Այս լոյսին տակ ամբողջովին աւելորդ կը դառնայ նախագահ Գլինթընի վերջին սպառնալիքը՝ ճանչնալու Քոսովոյի անկախութիւնը, երբ արդէն ան որոչուած է Ուաչինկթընի ռազմավարներուն կողմէ։

Կը մնայ հարց տալ ՕԹԱՆ–ի ղեկավարներուն, թէ այլեւս եթէ անհնար է Սերպերու եւ Քոսովոցիներու զոյակցութիւնը, երբեւիցէ երեւակայելի՞ է հայ եւ ազերի զոյակցութիւնը։ Ուրիչ մէկ պատճառաբանութիւնը՝ թէ Եւրոսլաւ Սոցիալիստական Դաշնակցութիւնը իր սահմանադրութեամբ այսօր փուլ եկած է եւ ստեղծուած է նոր իրողութիւն մը՝ աւելի եւս չի՞ յարմարիր Արցախի, երբ դերհզօր Խորհրդային Միութիւնը տարբաղդուած է եւ ստեղծուած է նոր իրավիճակ մը, ուր նկատի պէտք է առնուի փոքրամասնութիւններու ինքնորոչման իրաւունքը, մանաւանդ երբ անոնց իրավիճակը հետեւանքն է համայնավար կամայական կարդադրութիւններու։ Թող որ, Խորհրդային իրաւակարգին օրով իսկ, Արցախի ժողովուրդը յայտնած էր Հայաստանի միանալու իր կամքը։

Ամէն պարագայի, Արցախի Հանրապետութիւնը իր անկախութեան տիրացած չօշափելի իրողութիւն մըն է, որ չատ աւելի հաստատ տուեալներու վրայ հիմնուած է, թէ՛ իրաւական, թէ՛ ինքնորոչման եւ թէ մարդկային իրաւունքներու սկզբունքներու դիտանկիւնէն, քան Քոսովոյի ճակատագիրը ճշդող տուեալները։

Պոսթըն, Ապրիլ 6

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՒՈՒՆԿՆԵՐԸ ՇԱՐԱՆ-ՇԱՐԱՆ

Գէորգ Էմինի նման Հայաստանի բանաստեղծներ, մտաւորականներ, քաղաքական գործիչներ որքա՜ն ուրախացան, երբ տեսան որ Կռունկը այլեւս կը խորհրդանչէը ո՛չ թէ հայ ժողովուրդին անբախտութիւնը, պանդխտութիւնը, այլ վերադարձը՝ դէպի մայր հող, դէպի իրարու հետ ղրացութիւն, մանաւանդ դէպի չինարարական նոր թափ։ Անոնք կրնայի՞ն երեւակայել թէ չուտով կռունկը դարձեալ թռչուն պիտի դառնար ու պիտի դադրէր չինարարական աչխատանքի մէջ ծանրութիւն բարձրացնող օգտակար գործիք ըլլալէ, թէ մայր հողի մարդիկն իսկ պիտի սկսէին հեռու մեկնիլ դաչտի նոր հոսանքներու յանձնուելով։

Կռունկը մեր ժողովուրդին համար նշանակեց ու միչտ ալ պիտի նչանակէ մեր անհանդիստ հոգեվիճակին խորհրդանչանը։ Մեր տաղանդաւոր ու անհանդարտ բանաստեղծը՝ Վարդերես Գարակէօզեան, երբ տակաւին երիտասարդ էր, ու տակաւին Իսթանպուլահայ, այնքան երբ իր ծննդավայր երկրէն չէր հեռացած, գրեենք՝ 1960–ին, հիանալի ոճով մը գրած էր հետեւեալը.

Այլ ինչ եկան կռունկները
հանգիստ չունիմ ես իմ տեղը
արեւ բերին իրենց հետ – բայց
մսկոտ դարձայ ես իմ տեղը
Պանդուխտ էի – պանդուխտ դարձայ
պապենական հողին վրայ,
կը զարմանամ այս ո՞ր սրտով
պիտի գործեմ այս տեղերը։

Իրաւունք ունէր զարմանալու, որովհետեւ հողին կը կրծուէր զգացումէ մը որ դիտեենք թէ ինչ է։ Իր անհանդիստ սիրտը զինքը տարաւ նախ Հայաստան, ապա Լոս – Անճելըս, ու աչխարհի բոլոր ծագերուն վրայ մնաց միչտ նոյն պանդուխտ մարդը, առանց այլեւս սպասելու կռունկի մը, որ վերջնական արեւ մը եւ բարեւ մը պիտի բերէր իրեն հետ։ Իր այդ բանաստեղծութեամբ ան յատակօրէն կը նկարագրէր հոգեվիճակը հայ այն մարդուն որ երբեք պիտի չվերկուղի պանդուխտ հոգեբանութենէն, նոյնիսկ եթէ օր մը մնայուն երջանիկ կայք մը գտնէ իր առջեւ։ Պիտի չվերկուղի, որովհետեւ թերեւս պանդխտութեան այդ զգայնութիւնը իր արեան մէջ է, իրեն ժառանգուած՝ պանդուխտ հայրերու, մայրերու ու նախնիներու կողմէ։

Ա.Եւտիք Իսահակեան, մեր բանաստեղծներուն նահապետներէն մէկը, որ նմանապէս այս աչխարհի պաղն ու տաքը ապրեցաւ իր մորթին վրայ, որ պանդխտութեան ցուպ պտըտցուց մինչեւ որ վերջնականապէս վերադարձաւ հայրենիք ու այլեւս դարձաւ ժողովուրդին սիրելին, տեսաւ տառապակոծ մայրեր, որոնք դարձեալ իրենց ակնարկը ուղղած էին դէպի յաւերժական Կռունկ։ Եւ այս անգամ այդ խեղճ մայրերը Կռունկէն խապրիկ մը կը սպասէին ո՛չ թէ հեռու զաղթած իրենց զաւկէն, այլ՝ բանտարկուած իրենց զաւկէն.

Կռունկները շարան շարան
«Կը՛ռռ կը՛ռռ» կանչեցին, եկան
«Գարունն եկաւ, գարունն եկաւ»
ըսին անոյշ ու եկան։
«Ջան, ջան, մեռնիմ մեր մայրիկին,
Այ կռունկներ, ևախշուններ,
Եարապ, տեսա՞ք իմ բալիկը,
Եարապ, խապար չէ՞ք բերեր։
Բալիկս կապեցին, բանտ դրին,
տարին եկաւ, եւ անցաւ,
խապար չունիմ, դադար չունիմ,
աչէս ճամբուն՝ ծով դարձաւ։
Ա՞խ, եարապ, ե՞րբ ազնիւ բալս
կ'ելլէ բանտէն, կռունկներ...։
... Կռունկները շարան շարան
«Կը՛ռռ կը՛ռռ» կանչեցին, եկան,
«Գարունն եկաւ, գարունն եկաւ»
ըսին անոյշ ու գացին։

Ջուր սպասում տառապակոծ հայ մօր համար, որ պիտի տեսնէ թէ կռունկները պիտի պան յոյս բերելով ու պիտի երթան սիրտ ու արցունք տանելով։

Խսթանպուլահայ քերթող Արախունի

Օրուան Հարցեր

ՓԻՆՈՇԷԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

Անգլիոյ Լորտերու պալատը Մարտ 24-ի որոշումնագիրով հաստատեց պատմական իրոդլութիւն մը. այն որ «փչխանաւորի անձեռնմխելիութիւն» կոչուածը որ մինչեւ այսօր ապահով զրահ մը կը նկատուէր բռնակալներու եւ կեղեքիչներու համար, ունէր անկատար կողմեր: Իսկ զօրավար Փինոչէ որ կ'ամբաստանուի չարչարանքի կանոնաւոր սովորութիւն հաստատած ըլլալով, պիտի չկրնայ փըրկուիլ իր արարքներուն պատասխանատուութենէն: Պատճառը այն է որ ատիկա մարդկութեան դէմ ոճիր նկատող համաձայնագիրը ստորագրուած է Մեծն Բրիտանիոյ, Սպանիոյ եւ Չիլիի կողմէ:

Դատաւորները որոնք անդամ են Լորտերու պալատին, քննած են Փինոչէի արտաքսումի հարցին այն երեսակը որ մինչեւ այսօր նկատի առնուած չէր. անոնք արտաքսումին տեղի տալիք ոճիրները գտած են միայն 1988-էն ետք կատարուածներուն. իսկ այդ թղթածրարը ունեցած է միայն երեք պարագայ: Բրիտանիոյ կողմէ չարչարանքի դէմ միջազգային պայմանագրին ստորագրութեան այդ թուականէն ետք արձանագրուած չարչարանքի պարագաները զրեթէ աւելի ծանրակշիռ ընոյթ ունին քան նախկին համար: Անոնք պոյթ կուտան թէ ան կողմնակից էր իր վարչակարգին իսկական կամ կասկածական ընդդիմադիրներուն դէմ չարչարանքներու դիմելու: Այդ իմաստով ան 1988-ին եւս յանցաւոր էր եւ նոյնիսկ աւելի քան՝ 1973-ին, քանի որ վերջին շրջանին պինեալ ընդդիմութիւն մը չունէր իր դէմ:

Չարչարանքի անոր զոհերը պիտի ափսոսան որ արտաքսումի անբմբռնելի սկըզբունքի մը պատճառով բռնակալը պիտի փրկուի 1973-ին ու յետոյ հրահանգած չարչարանքներուն հաշիւը տալէ: Սակայն այս կացութիւնը ունի առաւելութիւն մը. ան ամէն դուռ կը փակէ փինոչէի կողմնակիցներուն առջեւ: Այս վերջիններուը քարոզչական աշխոյժ գործունէութիւն կը ծաւալէին, պաշտպանելով դաղափարը թէ ան պարտաւորուած էր Զիլիցիները սպաննելու, արդելելու համար զուպայականին նման համաչնաւար վարչակարգի մը հաստատումը: Իսկ այս պատճառաբանութիւնը ոչինչով կը զօրէ 1988-ին Այէնտէի մահէն 15 տարի ետք գործուած ոճիրներու համար:

Վերջին ամիսներուն չատ յստակ դարձած էր որ փինոչէ երբեք դատարան պիտի չառաջնորդուէր Զիլիի մէջ: Կան անյայտացածներու հարազատներուն ներկայացուցած բողոքները, բայց դատարանը պատասխանած է թէ չի կրնար ձերբակալութեան հրամանագիր տալ, քանի որ կայ Փինոչէի 1978-ի ընդհանուր նեցումը եւ քանի որ ան որպէս ցկեանս ծերակուտական, ունի մնայուն անձեռնմխելիութիւն մը: Նոյնիսկ եթէ անձեռնմխելիութիւնը վերցուէր, ձերբակալման հրամանագիրը զինք պիտի առաջնորդէր զինուորական ատեան մը ուրկէ ոչ մէկ կասկած կայ թէ անպարտ պիտի արձակուէր:

Բռնակալին կողմնակիցները կը նշեն նաեւ ազգային հաշտութիւն մը: Կ'ըսեն թէ 1992-ին, սպանութիւններու, չարչարանքներու մասին տեղեկագիր մը հրապարակած է, կազմուած յատուկ յանձնախումբ մը. սակայն, հոն արգիլուած է անուն նշել եւ պատասխանատուներու ինքնութիւնը յայտնել: Փինոչէ մինչեւ այսօր ոչ ոքէ ներողութիւն խնդրած է: Ընդհակառակն, նոյնիսկ լսած են որ կը կատակէ, ըսելով որ «անյայտացածները» դաղաղին փոխարժէքը խնայելու պատճառ կ'ըլլան: Եթէ մնայ արտաքսմանի մէջ ու չարունակէ պայքարիլ իր արտաքսումին ու Սպանիոյ մէջ դատուելու դէմ, Չիլիեան կառավարութիւնը կրնայ առիթը գտնել իսկական յանձնախումբ մը կազմելու որպէսզի լոյսին բերուին նախկին մենատիրոջ ու անոր զահիճներուն 1988-էն առաջ գործուած ոճիրները:

Ամէն բան ցոյց կուտայ որ Փինոչէ Սպանիոյ մէջ դատի պիտի չերթայ իր ոճիրներուն մեծ մասին համար: Սակայն, այս պարագային դէմ կայ զոհունակութիւնը թէ իրաւական դեռնի վրայ, մարդկային իրաւունքներու նիւթով կատարուած յառաջդիմութիւն մը խնդրոյ առարկայ է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՂԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

•

Առաջին անդամ ըլլալով պատմութեան մէջ, Սփիւռքի եւ Հայաստանի Մարզական Միութիւններու ղեկավարները հաւաքուած են Երեւան կազմակերպելու համար համահայկական առաջին խաղերը:

Սոխպողական դարձած էր նախաձեռնել Համահայկական մարզական միութեան մը: Հայաստանի, Սփիւռքի եւ Արցախի երիտասարդներու համախմբումը եւ իրենց մասնակցութիւնը, այս դժուար օրերուն, մարզական մրցումներու ուր տիրապետէր ոգիմպիական եւ հայրենասիրական ոգին անհրաժեշտութիւններ են Հայ ժողովուրդին եւ երիտասարդութեան համար որ իր ապագան է:

Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի օրհնութեամբ, նախագահութեամբ վարչապետ՝ Արմէն Դարբինեանի, եւ այս իրագործութեան համար ամբողջ կառավարութեան, Համահայկական այս առաջին խաղերը տեղի պիտի ունենան Երեւան Օգոստոս 28-էն Սեպտեմբեր 5: Առաջքն առնելու համար կազմակերպչական դժուարութիւններու, որոշուած է որ իրենց բնակութեան քաղաքները պիտի ներկայացուին մարզիկներուն կողմէ եւ ոչ՝ երկիրները: Մասնակից ամէն քաղաք պէտք է ներկայացնէ զոյգ մը մարզական ընտրուած ճիւղերուն մէջ, նկատի առնելով չրջանի զանազան ակումբները:

Արդէն իսկ նախատեսուած են 2250 մասնակցող եւ 111 մեդալ պիտի շնորհուին. – 37 ոսկի, 37 արծաթ եւ 37 պրոնզէ: Պիտի պարզեւատրուին նաեւ «Ֆէր փլէյ»ի եւ «Հանդուրժողութիւն եւ մարզական ոգի» մրցանակի դափնեկիրները (բաժակը նուիրուած է Եւրոպայի Խորհուրդին կողմէ): «Համահայկական առաջին խաղերու Միս» մըն ալ առիթ պիտի տայ այլ մրցումի մը:

Համահայկական խաղերու Համաչխարհային կոմիտէն որու կեդրոնավայրը Երեւան է, ցարդ ստացած է, բացի Երեւանէն, Գիւմրիէն եւ Ստեփանակերտէն հետեւեալ քաղաքներու թեկնածութիւնը.– Հալէպ, Ամսթերտամ, Աթէնք, Պէյրութ, Պրիւսէլ, Մարսէյլ, Մոնրէալ, Նիկոսիա, Փարիզ, Գահիրէ, Գորտոպա, Ֆրանքֆորթ, Սպահան, Պոլիս, Լոս – Անճըլըս, Սան – Փաւլօ, Սիտնէյ, Թաւրիզ, Թեհրան, Թորոնթօ, Պուէնոս – Այրէս, Սան – Տիէկօ, Սան – Ֆրանսիսքօ: Ուրեմն 26 քաղաք մինչեւ հիմա:

Ցայտագրին վրայ կան հետեւեալ մարզաճեւերը. –

Ֆութպոլ, պասքէթպոլ եւ վոլէյպոլ (խումբերու համար), երկու վերջինները

Գաղութէ Գաղութ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 28-ին, արտասանական մրցում մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Գլաձոր» մասնաճիւղի Գրական Յանձնախումբին: Մրցումին մասնակցած են ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանէն, Ս. Խաչ Ազգ. Վարժարանէն, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Զարուհեան Վարժարանէն եւ Հայ Կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ Վարժարանէն 33 աշակերտներ: Օրուան հանդիսավարը՝ Մուշեղ Գարագաշեան իր բացման խօսքին մէջ չեշտած է այս մրցումին կարեւորութիւնը եւ ներկայացուցած գատական կազմը: Մրցումին թեման եղած է առակը, բաժնուած երկու դասակարգի՝ 10 – 12 տարեկան եւ 13–14 տարեկան: Պարտադիրը կտոր նշանակուած էր Ցովհ. Թումանեանի «Բուն Թաղին», իսկ երկրորդին՝ Արշաւիր Դարբնեի «Սիրամարգի պոչը»: Դատական կազմի կողմէ խօսք առնելով Սօնա Ցովհաննէսեան յայտարարած է որ բաւական դժուարութիւն ունեցած են մրցանակներու բաշխումին համար, որովհետեւ բոլորն ալ յաջող էին:

*
**

ԱԹԻՆՔԻ ԷՆԹԷՐՔՈՆԹԻՆԱԼ պանդոկին «Ափրոտիթէ» սրահին մէջ, Մարտ 28-ին բացումը կատարուած է Հայ Կապոյտ Խաչի սիրոյ պատարին՝ նուիրուած Հայաստանի եւ Արցախի փոքրիկներուն: Բացումը կատարած է Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան առաջնադեռուհին՝ Լիզա Աւագեան, բացատրելով ձեռնարկին նպատակը:

իսկ զօրավար Փինոչէ որ կ'ամբաստանուի չարչարանքի կանոնաւոր սովորութիւն հաստատած ըլլալով, պիտի չկրնայ փըրկուիլ իր արարքներուն պատասխանատուութենէն: Պատճառը այն է որ ատիկա մարդկութեան դէմ ոճիր նկատող համաձայնագիրը ստորագրուած է Մեծն Բրիտանիոյ, Սպանիոյ եւ Չիլիի կողմէ:

Դատաւորները որոնք անդամ են Լորտերու պալատին, քննած են Փինոչէի արտաքսումի հարցին այն երեսակը որ մինչեւ այսօր նկատի առնուած չէր. անոնք արտաքսումին տեղի տալիք ոճիրները գտած են միայն 1988-էն ետք կատարուածներուն. իսկ այդ թղթածրարը ունեցած է միայն երեք պարագայ: Բրիտանիոյ կողմէ չարչարանքի դէմ միջազգային պայմանագրին ստորագրութեան այդ թուականէն ետք արձանագրուած չարչարանքի պարագաները զրեթէ աւելի ծանրակշիռ ընոյթ ունին քան նախկին համար: Անոնք պոյթ կուտան թէ ան կողմնակից էր իր վարչակարգին իսկական կամ կասկածական ընդդիմադիրներուն դէմ չարչարանքներու դիմելու: Այդ իմաստով ան 1988-ին եւս յանցաւոր էր եւ նոյնիսկ աւելի քան՝ 1973-ին, քանի որ վերջին շրջանին պինեալ ընդդիմութիւն մը չունէր իր դէմ:

Չարչարանքի անոր զոհերը պիտի ափսոսան որ արտաքսումի անբմբռնելի սկըզբունքի մը պատճառով բռնակալը պիտի փրկուի 1973-ին ու յետոյ հրահանգած չարչարանքներուն հաշիւը տալէ: Սակայն այս կացութիւնը ունի առաւելութիւն մը. ան ամէն դուռ կը փակէ փինոչէի կողմնակիցներուն առջեւ: Այս վերջիններուը քարոզչական աշխոյժ գործունէութիւն կը ծաւալէին, պաշտպանելով դաղափարը թէ ան պարտաւորուած էր Զիլիցիները սպաննելու, արդելելու համար զուպայականին նման համաչնաւար վարչակարգի մը հաստատումը: Իսկ այս պատճառաբանութիւնը ոչինչով կը զօրէ 1988-ին Այէնտէի մահէն 15 տարի ետք գործուած ոճիրներու համար:

Վերջին ամիսներուն չատ յստակ դարձած էր որ փինոչէ երբեք դատարան պիտի չառաջնորդուէր Զիլիի մէջ: Կան անյայտացածներու հարազատներուն ներկայացուցած բողոքները, բայց դատարանը պատասխանած է թէ չի կրնար ձերբակալութեան հրամանագիր տալ, քանի որ կայ Փինոչէի 1978-ի ընդհանուր նեցումը եւ քանի որ ան որպէս ցկեանս ծերակուտական, ունի մնայուն անձեռնմխելիութիւն մը: Նոյնիսկ եթէ անձեռնմխելիութիւնը վերցուէր, ձերբակալման հրամանագիրը զինք պիտի առաջնորդէր զինուորական ատեան մը ուրկէ ոչ մէկ կասկած կայ թէ անպարտ պիտի արձակուէր:

Բռնակալին կողմնակիցները կը նշեն նաեւ ազգային հաշտութիւն մը: Կ'ըսեն թէ 1992-ին, սպանութիւններու, չարչարանքներու մասին տեղեկագիր մը հրապարակած է, կազմուած յատուկ յանձնախումբ մը. սակայն, հոն արգիլուած է անուն նշել եւ պատասխանատուներու ինքնութիւնը յայտնել: Փինոչէ մինչեւ այսօր ոչ ոքէ ներողութիւն խնդրած է: Ընդհակառակն, նոյնիսկ լսած են որ կը կատակէ, ըսելով որ «անյայտացածները» դաղաղին փոխարժէքը խնայելու պատճառ կ'ըլլան: Եթէ մնայ արտաքսմանի մէջ ու չարունակէ պայքարիլ իր արտաքսումին ու Սպանիոյ մէջ դատուելու դէմ, Չիլիեան կառավարութիւնը կրնայ առիթը գտնել իսկական յանձնախումբ մը կազմելու որպէսզի լոյսին բերուին նախկին մենատիրոջ ու անոր զահիճներուն 1988-էն առաջ գործուած ոճիրները:

Ամէն բան ցոյց կուտայ որ Փինոչէ Սպանիոյ մէջ դատի պիտի չերթայ իր ոճիրներուն մեծ մասին համար: Սակայն, այս պարագային դէմ կայ զոհունակութիւնը թէ իրաւական դեռնի վրայ, մարդկային իրաւունքներու նիւթով կատարուած յառաջդիմութիւն մը խնդրոյ առարկայ է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ցտակապէս ձեզի համար բերի... ներկայացնեմ... Պարոն Շաւարշ Մօսկենց...

Ցետոյ Տիրան մի առ մի իր բարեկամին ներկայացուց հոն գտնուողները:

– Հրամմեցէք, նստեցէ՛ք, – ըսաւ Բարսեղ աղա՝ պարապ աթոռ մը ցոյց տալով Տիւրին:

– Պարոն Շաւարշը կատարեալ զանձ մըն է, որուն նմանը չատ դժուարաւ պիտի կրնայինք գտնել, – չարունակեց Տիրան:

– Շատ ուրախ ենք, որ քու միջոցաւդ գտանք:

– Կրնա՞ք գուշակել, թէ ուրկէ կուգայ պարոն Շաւարշ Մօսկենց:

– Պարոնը Պոլիս չէ բնակի՞ը, – հարցուց Տիկին Մաննիկ:

– Չէ՛, հապա՛ւ երկու օր է, որ հոս կը գտնուի:

– Տեսնենք Պոլիսին պիտի հասնի՞ք, – ըսաւ Տիկին Մաննիկ հիւրին դառնալով:

– Պոլիսը կը ճանչնամ արդէն, հոս ծրնած եմ, միայն թէ պատերազմի ծագումէն ի վեր բացակայ էի:

– Զգուշակեցի՞ք, թէ ուրկէ կուգայ, – կրկնեց Տիրան, – եթէ գիտնայիր, Բարսեղ աղա, եթէ գիտնայիր...

– Է՛յ, լսէ՛ տեսնենք, ուրկէ կուգայ պարոնը:

– Հայաստանէն, Բարսեղ աղա, Հայաստանէն կուգայ կոր, տասը օր առաջ Երեւան է եղեր:

– Շատ աղէկ, չատ աղէկ:

– Ա՛լ ուզածիդ չափ հարցուփորձէ զինքը եւ տեղեկութիւն ա՛ռ Հայաստանի վրայ, քանի որ հոն երթալ հաստատուիլ որոշած ես...

– Իրա՞ւ, պարոնը այդպիսի դիտաւորութիւն ունի, – հարցուց Շաւարշ:

– Այո, անանկ զաղափար մը ունիմ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Սքանչելի, հիանալի՛ զաղափար, – գոչեց Շաւարշ ու տեղէն յառաքելով եկաւ Բարսեղ աղային ձեռքը թօթուեց ու ըսաւ.

– Կը չնորհաւորեմ, սրտանց կը չնորհաւորեմ:

Շաւարշ Մօսկենց կամ բուն անունով Արշակ Մօսկեան, հազիւ երեսուն տարեկան երիտասարդ մըն էր: Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը զինուորական ծառայութենէն խուսափելու համար հեռացած էր Պոլսէն եւ Ռումանիա գացած ու Պուքրէշի մէջ հաստատուած, յետոյ, երբ զերման ու թուրք բանակները արշաւած էին Ռումանիա, ուրիշ չատ մը Հայերու պէս ինքն ալ Օտեսա ապաստանած էր եւ յետոյ անցած էր Կովկաս, ուր մնացած էր մինչեւ պատերազմին վերջանալը եւ զինադադարի չրջանին: Այդ իրարանցումներուն մէջ իր անունն ալ փոխած էր եւ Արշակ Մօսկեան եղած էր Շաւարշ Մօսկենց, ինչպէս զինքը պիտի անուանենք մեր պատմութեան ընթացքին:

Շաւարշ թեթեւամիտ, պոռոտախօս, իրերը եւ անձերը դատելու անկարող, ինքնահաւան երիտասարդ մըն էր, առանց զարգացումի եւ ուսման, չատ թեթեւ պաչարով մը, վեհերոտ ու իր մօրթին պահպանման նախանձախնդիր, Կովկասի մէջ, պատերազմի ընթացքին, միչտ կռիւի դաչտերէն խոյս տուած ու վտանգի վայրկեաններուն թաքստոց մը քաչուած էր: Բայց ասիկա պատճառ մը չէր, որ զինքը չճանչցողներուն առջեւ իր երեւակայական քաջագործութիւններովը չպարծենար:

Տիրան երկու օր առաջ ճանչցած էր զինքը բարեկամի մը միջոցաւ, եւ երբ իմացած էր, որ Հայաստանէն կուգար, ուզած էր անպատճառ զինքը Բարսեղ աղայենց բերել, գիտնալով, որ մեծ հաճոյք մը պիտի պատճառէ իր նչանածին հօրը: Շաւարշ իրեն եղած հրաւէրը հաճութեամբ ընդունած էր:

– Է՛յ, ինտո՞ր է, տեսնենք, Հայաստանի ներկայ կացութիւնը, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Կացութիւնը սքանչելի է... հիանալի, – պատասխանեց Շաւարշ, որ այդ երկու ածականները չարաչար գործածելու սովորութիւն ունէր:

– Կ'ըսեն, որ երկիրը դեռ բոլորովին չէ խաղաղած, – դիտել տուաւ Մանուկ աղա:

– Ամէն տեղ խաղաղութիւն կը տիրէ, – յայտարարեց Շաւարշ, – ընդդիմութիւն կար թէեւ, բայց չախչախեցինք...

– Կովիներուն դուք ալ մասնակցած էք ուրեմն:

– Կարելի՞ էր Կովկաս գտնուիլ ու կռիւներուն չմասնակցիլ:

– Դուք կանոնաւո՞ր բանակին մէջ էիք, – հարցուց Տիրան:

– Ո՛չ, կամաւորական խումբերուն մէջ:

– Անդրանիկի՞ն հետ:

– Քիչ մը ամէնուն հետ ալ գտնուած եմ. Անդրանիկն ալ կը ճանչնամ, Սեպուհն ալ, Թորգոմն ալ, Նժդեհն ալ...

– Սեպուհը չատ կը գովեն:

– Սքանչելի՛, հիանալի՛ մարդ է:

– Անդրանիկն ալ աղէկ գործ տեսաւ:

– Սոսկալի՛, սարսափելի՛...

(Շար. 4)

ԽԱՉՔԱՐԻ ՋԵՏԵՂՈՒՄ ՆԻՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱԿԸ

Կիրակի, Ապրիլ 18, ժամը 11–ին, Նիսի Ս. Ասուածածին եկեղեցւոյ բակը տեղի կ'ունենայ հայկական խաչքարի պեռեզման արարողութիւն (գործ Ալպէր Մխիթարեանի, ճարտարապետ – քանդակագործ):

(Շար. Ա. էջէն)

տեն նախագահին կողմէ կանխիկ քայլ մը:

Այդ առումով հետաքրքրական կը նկատուի Համայնավար կուսակցութեան ապօրինի գործունէութեան մասին տեղեկագիր մը որ հասած է Արդարադատութեան նախարարին սեղանը: Այդ տեղեկագիրը կ'առաջնորդէ այն եզրակացութեան որ անյետաձգելի է կուսակցութեան փակումը: Այդ որոշումէն ետք տրամաբանական յաջորդ քայլը կ'ըլլայ կառավարութեան լուծումը: Քաղաքական դէտեր վստահ չեն որ Պրիմակով եւս պիտի ճամբուի, թէ Ելցին պիտի նախընտրէ կառավարութեան նախարարները պաշտօնանկ ընել եւ ձգել որ վարչապետը ինքն իրեն հեռանայ: Պաշտօնը կրնայ առաջարկուիլ Զերնոմիրտինի որուն թեկնածութեան ապահովաբար կ'ընդդիմանայ Դուման, դեռին պատրաստելով իր իսկ լուծումին: Իսկ նոր ընտրութեան չի կըրնար մասնակցիլ արդիլուած Համայնավար կուսակցութիւնը:

Երկու ուսս լրագրողներու կողմէ առաջադրուած այս բեմագրութիւնը չատ հանրական կը նկատուի: Պէտք չէ մոռնալ որ այսօր չնորհազրկուած Բերեզովսկին որ մօտիկ բարեկամ է Ելցինի աղջկան, ջանք չէր խնայեր որ արդիլուի Համայնավար կուսակցութիւնը: Իսկ որոշ ազդիւրներու համաձայն, Ելցին քաղաքական իր ապարէզին յարմարագոյն վերջաբան կը նկատէ նոյն կուսակցութեան արգելքը: Այսուհանդերձ, կ'ըսուի թէ անկարելի չէ որ նախագահին սպառնական մտադրութիւններուն մասին այս կարգի չշուկները ընդդիմութեան վախ պատճառելու յեսին փորձ մը ըլլան, նպատակ ունենալով պաշտօնազրկումի գործընթացը մէկդի ձգել տալ:

Ուշադրութիւն գրաւած ուրիշ երեւոյթ մըն է ժողովրդավար ընդդիմութեան բոլոր դէմքերուն հետ յարաբերութիւն մը չակելու Ելցինի ջանքը: 2000–ի նախագահական ընտրութեան թեկնածու եաւլինսկի նոյնիսկ ընդունուած է Կրեմլինի հիւանդանոցը: Ելցին հանդիպում ունեցած է Մոսկուայի քաղաքապետին՝ Լուժկովի հետ ալ որ զարմացած է տեղծուած ջերմ մթնոլորտին: Ելցին մեծարանք ու գովեստ չռայլած է քաղաքապետին որ յայտարարած է որ իր գլխաւորած քաղաքական կազմակերպութիւնը նախագահին թշնամի չէ:

Որքան ալ քաղաքական հակառակորդ դիրքերէ, լրատուականներէ անգօրացած նախագահի մը պատկերը տրուի, որոշ է որ Ելցին վերջին չորանին յաջողած է աւելցնել թիւը այն անձնաւորութիւններուն որոնց կրնայ վստահիլ վճռական պահու մը: Առայժմ Ելցին ժամանակ չահեցաւ, խորհրդարանական խմբակցութեանց ղեկավարները որոշեցին յետաձգել հինգ ամբաստանութիւններու քննութեան հարցը: Դումայի համայնավար նախագահը՝ Սելեզնեւ յայտնեց թէ պաշտօնազրկման հարցը չի ծեծուիր Մայիսի կէսէն առաջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Աշխի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մանուճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ կիրակի, Ապրիլ 18–ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց, ուղղակի իր բոլոր ընկերուհիներուն յիշատակին:

Ի պատուիրէ անոնց յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ

HAMASKAÏNE

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպութեամբ՝
Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՈՓՋԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱՑ ՅԻ

«Մի դաշոյն այս պարտէզի մէջ»
«Un poignard dans ce jardin»
գործին հայերէն թարգմանութիւնը
(Նայիրի հրատարակչութիւն, Երեւան 1999):

Թարգմանիչ՝ Ալեքսանդր Թոփչեան

Հինգշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը՝ 20·30

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն
17, rue Bleue, 75009 PARIS

la CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section St-Jérôme «*Djavo-Chant*»
Marseille 13ème
Tél.: 04 91 61 10 82 et 04 91 70 00 32
et la
MAISON ARMENIENNE
de la JEUNESSE et de la CULTURE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09
organisent un voyage à

Rome

LA VILLE ETERNELLE

EXPOSITION ROME ARMENIE
dans la Chapelle Sixtine du Vatican
Visite de Rome

Départ mercredi soir 12 mai à 22h
Place Diran Tékéian / St-Jérôme
retour dimanche soir 16 Mai

P.A.F. : 1.900 F. (transport en autocar grand tourisme, hébergement demi pension en Hôtel ***
dans le centre de Rome)

Merci de nous contacter **très rapidement** pour les réservations.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Le jeudi 15 avril à 20 heures 45

P. HAROUTIOUN BEZDIKIAN
de la Congrégation Mekhitariste
de Venise

donnera une conférence sur

L'apport des Pères Mekhitaristes à la Culture Arménienne

au Centre Culturel St Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro : Monge, Cardinal Lemoine
ou RER Luxembourg.

— **Entrée libre - Cocktail** —

TELEVISION
Chaîne HISTOIRE (satellite)

Trois soirées consacrées au Génocide arménien: les **14, 21** et **28 Avril à 20h45.**

Le premier documentaire reconstitue le récit imaginaire d'un enfant au travers de vieux papiers et de cartes postales jaunies, il raconte l'aventure fictive de parents qu'il s'invente.

ՊԱՐԱՆՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ի նպաստ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 20·30-ին կը մասնակցի

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

կազմակերպութեամբ՝
Վարժարանին Ծնողաց Միութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
Պ. Տէմիրի
01 . 49 . 36 . 10 . 43

Soirée Dansante

SAMEDI 17 AVRIL
à 20 heures 30
avec
Marten YORGANTZ
SALLE
"CHARLES AZNAVOUR"
d'ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Réservations :

01. 49. 36. 10. 43
(M. Demir)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de la parution
de son album
«*SOURIRES ET LARMES*»
«*ԺՊԻՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐ*»

RECITAL

VICKEN
ՎԻԳԷՆ

VENDREDI 16 AVRIL à 20 h 45

Dédicaces du CD

12 chansons pour l'enfance arménienne !

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

APPEL

La longue marche des Arméniens

La Conférence des Présidents a décidé, le 24 mars, de ne pas inscrire à l'ordre du jour des travaux du Sénat la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien de 1915, adoptée à l'unanimité le 29 mai 1998 à l'Assemblée nationale.

La Communauté française d'origine arménienne tient à exprimer sa profonde indignation pour cette attitude de refus qui prive les Sénateurs du droit de s'exprimer sur une proposition de loi dont le gouvernement, à l'Assemblée nationale, avait pris l'engagement solennel de conduire le processus législatif jusqu'à son terme.

Les citoyens français d'origine arménienne, s'estimant bafoués dans leur dignité, exigent de la Conférence des Présidents qu'elle reconsidère sa position. Dans ce cadre, ils organisent

Le 24 Avril
une
GRANDE MARCHE DE PROTESTATION de Lyon à Paris

Cette MARCHE-RELAIS partira le 24 Avril de la Place Bellecour et aboutira au Sénat, Palais du Luxembourg, à Paris, le 18 Mai 1999.

Prenez part à une ou plusieurs étapes de cette marche en vous inscrivant auprès de la coordination :

A PARIS : 01 44 83 07 02;
A LYON : 04 78 49 42 97;
A MARSEILLE : 04 91 77 84 70

l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
présente

CONCERT EXCEPTIONNEL

Les Solistes de l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
HAIK DAVTIAN, OLIVIER ORIENT violon
JEROME DUCHEMIN alto
AUDE BRASSEUR violoncelle
VERONIQUE GAUTHERON contrebasse

Komitas
MINIATURES POPULAIRES ARMENIENNES

En version pour quintette à cordes

le jeudi 15 avril à 20 heures 30
CATHEDRALE SAINTE CROIX
des Arméniens Catholiques
13, rue du Perche (angle rue Charlot)
75003 PARIS
Métro: Saint-Sébastien-Froissart

le dimanche 18 avril à 16 heures 30
EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28,ave Bourgain / 55,ave Victor Cresson
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

— Libre participation aux frais —

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH
avec l'UGAB

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie
7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)
du 5 au 18 Juillet
à DSARGATZOR (Arménie)
Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...
Participation :
500 USD + frais de voyage.
Date limite d'inscription : **30 Avril.**
S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 15
JEUDI
15 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·619 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.619

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 13 / 14)

ՕՋ՝ ԵՐԿՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ

Ինը կուսակցութիւններ՝ Պահպանողական, Ցեղապաշտական, ԻԱ· Դար, ՀՀՇ, Ազգ· Պետութիւն, եւլն·, յայտարարութեամբ մը Ապրիլ 13–ին դէմ դիրք դրաւած են երկքաղաքացիութեան: Անոնք մտահոգութիւն յայտնած են որ Սահմանադրութենէն երկքաղաքացիութիւնը բացառող դրոյթը հանելու ջանքով կը փորձուի «խարխլել պետականութեան հիմերը»: Յայտարարութեան մէջ ըսուած է որ երկքաղաքացիութիւնը ընդունելու պարագային «արցախեան հարցը ադրբեջանական տարբերակով վերջնական լուծում կը ստանայ եթէ Արցախը վարչական իմաստով կը մտնայ Հայաստանի մաս չդարձած, իր բնակիչներուն տայ Հայաստանի բաղաքացիութիւն»: Աւտոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ մէջազգային բանակցութիւններուն Արցախցիները կը նկատուին ոչ թէ տարածքին իրաւատէրերը, այլ Հայաստանի քաղաքացիներ: Յայտարարութեան հեղինակները կը նկատեն որ երկքաղաքացիութիւնը կործանարար է Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին, բնական եւ մարդկային հարստութեան պայմաններուն մէջ Սփիւռք, արցախեան հարց ունեցող պետութեան համար:

***

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պայմանաժամը լրանալուն երկու օր մնացած, Ապրիլ 13–ին Համայնավար կուսակցութիւնը եւ «Իրաւունք եւ Միասնութիւն» դաշինքը կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովին յանձնած են համեմատական իրենց ցուցակներուն զօրավիգ ստորագրութիւնները: Առաջինը հաւաքած է 50·637, երկրորդը՝ 105 հազար ստորագրութիւն: Անոնցմէ առաջ «ԱՒՄ+» դաշինքը 37·099 ստորագրութիւն յանձնած էր:

Կեդր· Ընտրական Յանձնաժողովը նոյն օրը որոշած է ստորագրութիւնները բաւարարելու ձեւը: Պիտի ստուգուի ամէն 100 ստորագրութենէ երկուքը որոնք պիտի որոշուին վիճակով: Այդ սկզբունքով, կը նախատեսուի որ յանձնաժողովը մինչեւ Ապրիլ 25 ստուգէ 85 հազար ստորագրութիւն:

***

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԺԱՄԱՆԱԾ

Ապրիլ 13–ին Երեւան ժամանած է Ռուսաստանի պինեալ ուժերու պատուիրակութիւնը՝ ռազմա–օդային զլխաւոր հրամանատար զօր·–դնդապետ Անատոլի Կոռնուկովի գլխաւորութեամբ: Օդակայանը իսկ տեղի ունեցած հարցազրոյցին ռուս զօրավարը ըսած է թէ իրենց այցը տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ–ի պաշտպանութեան նախարարներու խորհուրդի նիստին Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ զոյացած հակօդային պաշտպանութեան համաձայնագրի չրջանակին մէջ: Ան աւելցուցած է նաեւ որ համապատասխան ստուգումներէ ետք Հայաստանի ռուսական ուժերը կ'օժտուին ութ նոր օդանաւերով: Պատուիրակութիւնը դիմաւորած են պաշտպանութեան փոխնախարար, բանակի գլխաւոր շտաբի պետ Միքայէլ Յարութիւնեան, փոխ–նախարար, ընդհանուր ենթասպայ Անատոլի Ձինեւիչ, բարձրաստիճան սպաներ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՅԱԻԵԼԵԱԼ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ԵՒ ՅԱԻԵԼԵԱԼ ԴՐԱՄ

Ուաշինկթընի մէջ Գլինթըն յաւելեալ դրամ պահանջեց Խորհրդարանէն, ՕԹԱՆ–ի դեկավարութիւնը յաւելեալ 300 օդանաւ պահանջեց կարենալ չարունակելու եւ ատոմակայնելու համար ռմբակոծութիւնները: Ներկայիս այս գործողութիւնները ամսական 18 միլիառ Ֆր· կ'արժենան: Մոգի պատերազմը (1990 Օգոստոսէն 1991–ի կէսերը) արժած էր 600 միլիառ Ֆր·, բայց այն առեն Քուէյթ, Սաուտի Արապիա եւ արար իշխանապետութիւնները յատկացութիւն բերած էին:

Արեւմտեան դեկավարները ստիպուած են հաստատել որ իրենց բոլոր նախատեսութիւնները սխալ եղան: Արդարեւ, Տիկին Մ· Օլպրայթ համոզած էր նախագահ Գլինթընը որ առաջին քանի մը ռմբակոծութիւնները պիտի բաւեն, յաջորդ օրը Մարտ 25–ին, ՕԹԱՆ–ի քարտուղարը՝ Սոլանա կը յայտարարէր· – «ՕԹԱՆ–ի յարձակումները քանի մը օր ալ պիտի չարունակուին», Մարտ 28–ին Հ· Վեպրին կը չեչտէր· – «ՕԹԱՆ–ի միջամտութիւնը քանի մը օրերու հարց է, ոչ՝ չաբաթներու»: Ցեռադային սակայն, հարկ եղաւ տարբեր լեզու գործածել եւ զինակից ուժերու հրամանատարը՝ զօրավար Գլարք խոստովանեցաւ Ապրիլ 5–ին՝ «Չեմ կրնար ըսել թէ դեռ որքան առեն սերպ բանակը պիտի դիմանայ», Ապրիլ 5–ի այս յայտարարութենէն ետք, ի պատասխան ծանր քննադատութիւններու Մաուլէն Օլպրայթ կ'ըսէր· – «Կը ստանձնեմ պատասխանատուութիւնները: Այս կէտին, հաւատարէ հաւատար ենք Միլոսեւիչի հետ»: Ծագումով հրեայ, աղջիկը նախկին Զեխոսլովաքիոյ նախկին Եուկոսլաւիոյ դեսպանին, կը յայտարարէ որ հարցերը կը դիտէ իր ընտանիքին պատմութեան անկիւնէն աւելի քան Վիէթնամի կամ Ծոգի պատերազմներէն: Մեծ վստահութիւն ունի «Միացեալ – Նահանգներու քաղաքակրթական առաքելութեան» հանդէպ, վասնզի ան «անհրաժեշտ ազդը» կը նկատէ:

– Դիւանագիտական դեռնի վրայ, Օլպրայթի հանդիպումը Տիկին Օլպրայթի եւ Ռուսաստանի Աբտաքին նախարար՝ Իվանովի միջեւ որ չորս ժամ տեւած էր մեծ յառաջդիմութիւն մը չէր արձանագրած: Եթէ որոշ համաձայնութիւններու յանգած էին, Ռուսաստան դէմ կը մնայ միջազգային ուժերու ներկայութեան Քոսովոյի մէջ (5 պայմաններէն մէկը): Մամուլի միացեալ ասուլիսի մը ընթացքին միանգամայն յայտարարած են «պիտի չարունակենք դիւանագիտական մեր ջանքերը քաղաքական լուծումի մը յանգելու համար»: Բայց եւ այնպէս Խաւիէր Սոլանա, ՕԹԱՆ–ի քարտուղարը, կ'ըսէ թէ՝ «ցամաքային միջամտութիւնը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ եւ արդէն իսկ ծրագրուած է»: Մինչ այդ, կ'ըսուի թէ Սերպերը մուտք գործած են Ալպանիոյ Քամինիչա դիւղը որ Քոսովոյի Ազատագրութեան բանակին կեդրոնը կը նկատուի, բայց, Պելկրատի իշխանութիւնները կը հերքեն: Աբտաքին նախարարութեան բաներերը կ'աւելցնէ· – «ընդհակառակն, ալպանացի 6000 անձնատուրկան եւ ահաբեկիչ, չատ լաւ պինուած, չորս օր է կը փորձեն Սերպիա մտնել»:

– Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ, մտաւորականները կ'արտայայտուին թէր կամ դէմ, բայց, ոչ չատ բուռն կերպով, բացի քանի մը դրագէտներէ Գերմանիա թէ Իտալիա:

– Ժողովէն կրկին արտայայտուեցաւ Ազգային Ժողովին առջեւ եւ կրկնեց թէ «հարուածները միջոցն են նպատակին հասնելու համար»:

– Գերմանիոյ հրեայ համայնքին նախագահը՝ Պուպիչ կը զգուչացնէ որեւէ նրմանութեան կամ բաղդատութեան դէմ Քոսովոյի բնաջնջումներուն եւ Հրեաներու ողջակիզումին միջեւ: «Ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Քոսովօ ահաւոր է, կ'ըսէ, բայց, բաղդատութիւնը պատեհ չէ»:

– Ցրանսա դիւրութեամբ վիզա պիտի չնորհէ Քոսովոյի դաղթականներուն, աւելի ճիշդ ձեւակերպութիւն մը պիտի հաստատէ որպէսզի մուտքի վիզայի պէտք չունենան:

– ՕԹԱՆ–ի յարձակումներու «սխալները» աւելի հակառակնտեան տրամադրութիւնները կը հրահրեն սերպ ժողովուրդին մօտ: Այս է պարագան ռմբակոծուած գնացքին, Ապրիլ 12–ին: Պելկրատ – Ռիսթովաչ գնացքը դանդաղօրէն կը յառաջանար Կրաեւիչա երբ չանկարծ ռումբը ինկան: ՕԹԱՆ–ի Պրիւսէլի տեղեկագրին համաձայն մերձաւոր կամուրջն էր թիրախը, որու ոչ մէկ վնաս հասած է: Եւ այս «սխալը» առաջինը չէ, ոչ ալ հանդարար վերջինը: Առջի չաբթու ալ ռումբեր ինկած են Ալեքսինաչի բանուորական թաղերուն վրայ եւ 12 մեռեալ կար բնակչութեան մէջ: Ժողովուրդը աւելի քան երբեք փարած է իր նախագահին: Ամէն իրիկուն, երիտասարդները կը հաւաքուին Պելկրատի Պրանքօ կամուրջին վրայ «մարդկային չղթայ» մը կազմելու կամ nոf նուագահանդէս մը տալու համար: «Եթէ, կ'ըսէ փիլիսոփայութեան ուսանող մը, կ'ուզեն մեր կամուրջները քանդել, ինչպէս ըրին Նովի Սատ, հարկ է որ մեզ ալ սպաննեն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ քրտամէտ ՀԱՏԷՓ կուսակցութեան կողմէ Տիյարպէքիրի մէջ կազմակերպուած հանրահաւաք մը արդիլուած է ապահովութեան ուժերու բիրտ միջամտութեամբ: Առաւօտուն կանուխ ժամերէն փակուած են քաղաքին մուտքերը ու հաւաքուած բազմութիւնը թիրախ եղած է ոստիկաններու յարձակումին: Կէսօրին յայտարարուած է որ հանրահաւաքը արտօնուած չէ ու ապահովութեան ուժեր հսկողութեան տակ առած են հաւաքուող անձերը: Քրտական մամուլը կ'ըսէ թէ կատարուածը պատրաստութիւն է Ապրիլ 18–ի ընտրութեան եւ նպատակ ունի արգիլք ըլլալու քիւրտ ղեկավարներու հաւանական նկատուած յաջողութեան: Ինդրոյ առարկայ կուսակցութիւնն ալ փակումի սպառնալիքի տակ է արդէն:

ՏՈՔԹՈՐ ՃԷՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆ 10–էն 25 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Փոնթիաք (Միչիկան) դատաւորին կողմէ, որովհետեւ անրուժելի հիւանդի մը օգնած էր որ մեռնի: Հէյտամահութեան դատն է որ կը տեսնուի Միացեալ – Նահանգներու մէջ եւ ցարդ Տոքթոր Գէորգեան (Տոքթոր անձնասպանութիւն մկրտուած) ազատած էր: Այս անգամ չափրկուեցաւ եւ տեղւոյն օրէնսդրութեան համաձայն դատաւորը նուազադոյն եւ առաւելագոյն դատապարտում մը կը նշանակէ եւ բանտային իշխանութիւններուն կը մնայ ճշդել բանտարկութեան տեւողութիւնը ըստ դատապարտեալին ապրելակերպին: Տոքթոր Գէորգեան որոշած է վերաքննութեան դիմել: Դատապարտուած մը հռչակելէ առաջ, դատաւոր Գուփըր յայտարարած է· – «Ուր մարի է իրաւունք չունիք թժչկութիւն ընելու: Համարձակութիւնն ունեցաք ազգային հեռատեսիլի կայանէ մը աշխարհին ցոյց տալ ինչ որ ըրած էիք եւ ապարդիլ կարդացիք դատական վարչակարգին որ ձեզ ձերբակալէ: Պարոն, նկատի առէք որ ձերբակալուած էք»: Տոքթոր Գէորգեան, 70 տարեկան, կ'ըսէ թէ 130 հիւանդի օգնած է որ մեռնին: Վերջինը՝ Թոմաս Եուք կը տառապէր Լու Կեհրիկի անբուժելի հիւանդութենէն: Հինգ դատէ ետք, առաջին անգամն է որ Գէորգեան յանցաւոր կը նկատուի:

ՓՈՒԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵ՞Ր, ՀԱՐՑՈՒՄՆԵ՞Ր...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Տասը օրէ ի վեր Ատլանտեան Ուխտի հրթիռները կը հարուածեն Եուկոսլաւ ռազմապիտական կէտերը, աւերելով դիւրատական – ռազմական բազմաթիւ կեդրոններ: Աւազ Ուրբաթ է· քրիստոնեայ ժողովուրդներուն համար ամենասրբազան թուականը՝ Քրիստոսի ծնունդէն ետք եւ Յարութենէն առաջ: Հռոմի Քահանայապետին կոչը՝ որ գոնէ այդ չարաթ ՕԹԱՆ զադրի երկնային կրակ տեղացնելէ Եուկոսլաւիոյ վրայ՝ մնաց անարձադանգ: Կամ պատասխանուեցաւ թէ դինազուլի չրջանին քոսովոյի ժողովուրդին բռնադաղթը պիտի չարունակուէր Սերպերու կողմէ: Օր մը առաջ, մայրաքաղաք Պելկրատին երկու սիեները միացընող պատմական կամուրջ մը դաչնակից ուժերու երկու հրթիռներով իր մէջքէն կոտրեցաւ եւ իննաւ «Կապոյտ Դանուպ»ի չուրերուն մէջ: Սակայն Նազովրեցիին խաչելութեան դիչերը առաջին անգամ ըլլալով ռմբակոծուեցաւ մայրաքաղաքին կեդրոնամասը – 1941–ի դերմանական ռմբակոծումներէն ետք նաեւ առաջինը–, այն կէտը՝ որուն չրջապատը կը զանուին դեսպանատուները, նախագահական պալատը, Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութիւնը եւ այլ պետական համալիրները:

Ամերիկեան CNN հեռատեսիլի համաշխարհային ցանցը իր կեդրոնէն՝ Ատլանթա նահանգի մայրաքաղաք Տալլասէն կը սփռէ հրթիռակոծման հետեւանքները· Ներքին Գործոց նախարարութեան եւ Ազգահովութեան չէնքերը անտեսանելի են բոցերու մէջ· ճշդօրէն՝ բոլոր յարկերու բոլոր պատուհաններէն միաժամանակ կրակի բոցեր դուրս կը ժայթքեն լուսատուելով Պելկրատի մութ գիչերը: Հոլիվուտի չարժանկար պատրաստող հրճգութեան մասնագէտ մը պիտի նախանձէր այս տեսարանին դիմաց, քանի անհնար է համապատասխան զայն վերարտադրել:

Կայանին դլխաւոր խօսնակներէն մէկը, որ չինացի ծադումով երիտասարդ կին մըն է, զանազան հեռաւոր անձնաւորութիւններու եւ մասնագէտներու հարցումներ կ'ուղղէ դէպքին առընչութեամբ: Այս նոր ռմբակոծումը ի՞նչ վաղորդայնին նախատեսել կուտայ արդեօք··· : Կարեւոր անձնաւորութիւններէն մէկն է Եուկոսլաւիոյ փոխ–վարչապետ Տրաքովիչ: Լրագրողուհիին կողմէ վերանչել անձին ուղղեալ ընկալեալ չնորհակալական խօսքերէն ետք, կը տրուի հարցումը, մինչ պատասխան վրայ կը ցուցադրուի բոցեղէն լափլիզուղ համալիրը, որպէս կեդրոնի ենթախորք եւ նպատակ Ատլանթա – Պելկրատ հարցազրոյցին: Հետեւաբար, առաջին հարցումը կը վերաբերի օրուան դէպքին՝ Պելկրատի կեդրոնամասի ռմբակոծումին:

– Պրն· Տրաքովիչ, ինծի ըսէ՛ք, ի՞նչ է ձեր զգացումը այսօրուան ռմբակոծումէն ետք ··· բարկացա՞ծ էք··· (Are you angry?):

Ինչպէս կ'ըսեն՝ ուղի՛ք հաւատացէք, չէ՛ք ուզեր՝ մի՛ հաւատաք: Այո, սակայն հարցումը հո՛ն է· «Tell me! Are you

(Շար·ը Գ· էջ)

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՁԵՄԱՐԱՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ՞ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Անկախութեան առաջին հնգամեայ կին փաւական ազմուկի պատճառ եղան Կալկաթայի ճեմարանին առընչուած իրադարձութիւնները: Գրեթէ անտէր ու թափուր մնացած երբեմնի մեծահռչակ ուսումնարանը ուշադրութիւնը գրաւած էր Հայաստանի ուսումնական չրջանակներուն որոնք փութացած էին հոն աչակերտ ղրկել: Միջոց մը եաք պատանիներու, անոնց ծնողներուն լողոքներով յայտնի եղած էր որ «Մարդասիրական ճեմարան» անունով ծանօթ վարժարանը ո՛չ մարդասիրական բնոյթ ունէր, ոչ ալ ճեմարանի նկարագիրը: Մամուլին մէջ բաւական առեն տեղ գտնելէ եաք նիւթը, ղրկուած աչակերտները եա բերուեցան ու հարցը փակուեցաւ:

Մարտ 23–ի «Ազգ» օրաթերթին մէջ կրկին յայտնուած է ճեմարանը: Էջմիածնի միջեկեղեցական յարաբերութիւններու բաժնի վարիչ Մ.Թ.Վ.Վրդ. Ա.Ջապահեանի հետ այդ մասին կատարուած հարցազրոյցի մը նախաբանի տողերուն մէջ կայ տեղեկութիւնը թէ Կալկաթայի ղերագոյն դատարանը 1821–ին հիմնուած ճեմարանը յանձնած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան, անոր տալով հատատութիւնը իր ուզած ձեւով վարելու իրաւունքը: Տեղւոյն հայ գաղութը որուն թիւը 100–ի չուրջ է, հոն միայն հինգ աչակերտ ունի: Գարեգին Ա.ի անօրինութեամբ այս տարի հոն կը ղրկուին Հայաստանցի 30 մանուկներ որպէսզի ուսանին ճեմարանի յարմարաւէտ պայմաններուն մէջ: Հատատութիւնը ունի ղրաղարան, աւազան, մարզական համալիր, տղոց եւ աղջիկներու առանձին կացարաններ:

Պատասխանելով Հեղինէ Մկրտչեանի հարցումներուն, Մ.Թ.Վ.Վրդ. կ'ամփոփէ վերջին չրջանի կացութիւնը. Հայաստանէն ուսանողներով աչխուժացնելու նպատակը ձախողած էր, հոգեբարձութիւնն ալ հետաքրքրուած չըլլալով դպրոցին յետագայ գործունէութեամբ, կը մնար ծախել զայն: Այդ կէտին վրայ հարիւր հոգինոց համայնքը երկու մասի բաժնուեցաւ. մէկ մասը կը փափաքէր որ ճեմարանը հայկական մնայ, միւսը՝ չէր հաւատար այդ կարելիութեան: Վերջապէս դատարանը կը վճռէ կրթարանը Էջմիածնի յանձնել, այդ ուղղութեամբ դիմում ներկայացուցած Հայերու փափաքը կատարելով: Ամենէն կարեւորը այն է որ ճեմարանը ապահովուած ըլլալով նիւթական լայն կարելիութեամբ, պիտճէի ոչ մէկ հարց կը ստեղծէ Մայր Աթոռին համար եւ ինչպէս կ'ըսէ Ա.Ջապահեան վարդապետը, «խելացի չէր լինի չօգտագործել այդ հնարաւորութիւնները»:

Նոր կացութեամբ որոշուած է ամէն տարի 30 աչակերտով առաջին դասարան մը բանալ (7 տարեկան) եւ տասը տարիէն դպրոցը կ'ունենայ 300 աչակերտ: Ուսուցման լեզուն անգլերէնն է, բայց հայպիտական նիւթերէ որոնց ուսուցիչները կը ղրկուին Հայաստանէն: Մնացեալները կ'ըլլան Հնդկաստանցիներ: Աղդէն ընտրուած են ուսուցիչ երեք զոյգեր որոնք մէկ տարուան պայմանագրով կը մեկնին Կալկաթա: Դպրոցը պէտք է կիրարկէ ուսումնական թէ՛ հայկական, թէ՛ հնդկական ծրագիրները. յատուկ ուչադրութեան առարկայ կ'ըլլայ հայերէնը, քանի որ չրջանաւարտները պէտք է սկզբունքով Հայաստան վերադառնան, որովհետեւ Հնդկաստան արտօնութիւն չի տար որ հոն մնան ու աչխատին: Իսկ անոնք որոնք Կալկաթա նաեւ բարձրագոյն ուսում ստանալ կ'ուզեն, պիտի կարենան մնալ, մանաւանդ որ համայնքը տարեկան չորս – հինգ ուսանողի համար հիմնադրամ ստեղծած է Կաթողիկոսին անունով:

Հետաքրքրական է հարցումը որ կ'ուղղուի դիտնալու համար թէ ի՞նչ երախտներ պիտի ղրկուին Կալկաթա: Գաղտնիք չէ այլեւս որ Հայաստան արտասահմանեան ուսումի համար երկու պահեստ ունի. առաջինը կազմուած է տոլարի ծովուն վրայ նաւարկող «ընտրանի»ին պատկանողէն, երկրորդը՝ որբանոցներու, մանաւանդ անապահով ընտանիքներու զաւակներուն, ծնողազուրկներու խումբերէն: Պարզ է որ առաջինները պիտի չըլլան Կալկաթայի ճամբորդները. մանաւանդ որ հնդկահայ ձեմարանը առաջին փորձի մը ձախողութիւնը կը յուչէ: Եւ նոյնիսկ եթէ ուսումը առաջին դրդապատճառը չէ յաճախ այս «առաջիններ»ուն արտասահմանեան կրթարան մը ղրկուելուն, այս պարագան, գոնէ վարկանիչի արժէքով, որոչ իմաստ ունի: Այս խումբին թեկնածուները կը նախընտրեն արեւմտեան հատատատութիւններ, ինչպէս եղաւ դժբախտ նախընթացը Վենեսիկի Մուրատ – Ռափայէլեանին. դպրոցը փակած ըլլալու պատրանքը, տոլարներու հեռանկարը, նաեւ երբեմն անձնական դրծօնը մեծապոյն դերը կատարեցին հայաստանցի պատանիներ որպէս «աչակերտ» արձանագրելու որոչումին մէջ, ինչ որ բացառիկ զարկ մը տուաւ փութացընելու անփառունակ վախճանը այդ դարաւոր հատատատութեան: Հետաքրքրական պիտի ըլլար հարց տալ թէ մշակութային տպարտութեան ատորոգելիներէն եաք իր կահ – կարասիէն ալ մերկացուած վարժարանին մոայլ ըակին պատին գետեղուած յուչաքարին վրայէն լ՛ինչ կը մտածէ այս բոլորին մասին, Դ. Վարուժան: Ան որ հատատատութեան մեծապոյն փառքը կազմեց ամբողջ սերունդներու համար եւ այսօր հոն միս – մինակ ձգուած է չէնքը լեցուցած փիցցայի բոյրերուն ու պանդոկային իրարանցումին մէջ...:

Այս նախընթացին օրինակով, հասանօրէն պէտք է գոհ ըլլալ Կալկաթայի վարժարանին համար որուն աչակերտները որոչուած է որ ըլլան «առաջին հերթին որբանոցներից, ապա՝ գիշերօթիկ դպրոցներից կամ միակողմանի ծնողազուրկ եւ սոցիալապէս խիստ անապահով ընտանիքներից» ընտրուած պատանիներ: Ճիշդ է որ անոնք լողուած պիտի ըլլան հայրենի միջավայրէն, բայց կան հայաստանցի ուսուցիչները, յետոյ՝ լայն աչխարհահայեացք ունենալու, անգլերէնին կատարելապէս տիրապետելու հեռանկարները: Մ.Թ.Վրդ. Ա.Ջապահեան կ'ըսէ թէ ատոնք «մեծ ապագայի հնարաւորութիւն» կ'ընձեռեն տղոց:

Ծօսելով Հնդկաստանի համայնքին մասին որ 300 – 400 տարուան պատմութիւն ունի, ան կ'ըսէ թէ մեծամասնութիւնը կը կազմեն տարեցները որոնք կալկաթա կը բնակին: Հոն կայ հինգ եկեղեցի, հատ մը Պոմպէյի, հատ մըն ալ Մատրաս. բայց այս վերջին երկու վայրերուն մէջ այլեւս հայութիւն չկայ: Ինչ կը վերաբերի համայնքին տնտեսական զօրութեան, մեծ դումարներու մասին կը խօսուի: Հայութիւնը հոն ունի կալուածներ, հիմնադրամներ, բայց հնդկական օրէնսդրութիւնը թոյլ չի տար երկրէն դուրս դրամական փոխանցում ընելու: Կը ճշդուի կարեւոր կէտ մըն ալ. հնդկահայ համայնքը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան ենթակայ ըլլալով հանդերձ, այս վերջինը վարչական իշխանութիւն չունի անոր կալուածներուն եւ հիմնադրամներուն վրայ: Այդ իրաւունքը կը պատկանի Հնդկահայ եկեղեցական Խորհուրդին որուն կանոնադրութեամբ կրնան անոր անդամ ըլլալ Կաթողիկոսին իշխանութիւնը ճանչցող եւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին մէջ մկրտուած անձեր:

Վերջին հարցումով Հեղինէ Մկրտչեան կ'ուզէ դիտնալ թէ կա՞ն այդ կացութիւնը փոխելու ծրագիրներ, կամ ջանքեր: Մ.Վարդապետին պատասխանը հատատատական է: Կը յուսայ որ կարելի կ'ըլլայ կամաց – կամաց Մայր Աթոռին «վերադարձնել» հնդկահայ համայնքին կալուածները եթէ Մայր Աթոռը ցոյց տայ որ ճեմարանը իրեն յանձնել տեղին կազդուրութիւն եղած է ու համայնքը տակէ չհած: Այս հեռանկարը իրականութիւն դառնալու պարագային «Մայր Աթոռը կը կարողանայ տնօրինել բոլոր կալուածներն ու հիմնադրամները, որպէսզի օգտակար լինի Հայ ազգին եւ Մայր Եկեղեցուն» ըստ ընկալեալ ու ամէն առիթով կրկնուած, բայց ո՛չ միշտ իրագործուած տարին: Հատատատում որ միտք կը բերէ օրինակ մը Փարիզի գաղութէն որուն անդամներէն խումբ մը մէկ – երկու տարի առաջ նչեց Ազգային Տան վաճառքին տատնամեակը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾԵՐ ԱՐԱԳԻԼ

Կռունկը հայ բանաստեղծութեան ու հայ մարդու կեանքին մէջ նչանակեց կարօտ՝ սիրելիի մը նկատմամբ, կարօտ՝ հայրենական երկրի կամ գիւղի նկատմամբ: Իր սիրելիէն հեռու լինած հայ կարօտակէզ մարդուն համար կռունկը կը նոյնանար արդի աչխարհի նամակաբերին հետ, նամակարեր՝ որուն կը հարցնես երբ փողոցէդ կ'անցնի.

– Նամակարեր, նամակ մըն ալ ինծի համար չունի՞ս իմ գաւիչս, իմ սիրականս:

Բայց նամակարերը միայն նամակ բերող չէ, այլ է նաեւ նամակ տանող: Նոյն համազգեստաւոր մարդն է որ մեզմէ նամակ մը կը տանի մեր սիրականին, մեր հարազատին, հեռու մնացած այդ թանկագին էակին:

Ու կուգայ պահ մը երբ կռունկը կը դառնայ նաեւ հեռաւոր ու տենչալի հորիզոններու խորհրդանչան: Կարօտ մըն ալ այս մէկն է: Եւ այս կարօտն ալ միչտ հրկիզած է հայ մարդու հոգին: Երթալ հեռաւոր երկիր մը, բախտը փորձել հեռաւոր հորիզոններու վրայ, հեռաւոր ափերու վրայ փնտռել երջանկութիւնը որ չկայ այստեղ, փրթիլ թերեւս անցեալէն, նոր ապագայ մը կերտել: Եւ դարձեալ կռունկն է, երկնքի ամպերուն մէջտեղ արգելք չընդունող այն թռչունը, որ կը ճախրէ այս ափէն դէպի այն ափը ու վերջն կը նայի մարդոց կարօտներուն ու ըղձանքներուն:

Հայաստանցի բանաստեղծուհի Մեսրոպ օր մը նայեցաւ կռունկներուն ու մտածեց.

Երանի ձեզ, կռունկներ, հազար,
հազար երանի,
որ կը թեւածէք ազատ սահմաններով
աշխարհի,
դուք անցաթուղթ, անձնագիր,
հարցաքերթիկ չէք գիտեր,
ու երբեք ձեր ճամբուն վրայ չէք
գտներ ո՛չ մէկ արգելք:

Աչխարհի բոլոր թռչուններուն նման, կռունկն ալ, ամպի մը պէս կը սուզուի երկնքին դէմ ու ազատօրէն կ'երթայ հոն ուր իր հոգին կը տանի: Մարդը երբեք պիտի կարենա՞ր իրական թռչուն մը նըմանիլ:

Ո՛չ: Ամէն անգամ որ սաւառնակով մը կը ճամբորդենք ու քանի մը ժամուան մէջ մէկ երկրէ ուրիչ երկիր մը կ'երթանք, կրնանք մտածել ու արդէն կը մտածենք որ մարդը թռչուն մըն է: Բայց չէ: Մարդը թռչունի մը չափ ազատ չէ: Մարդը իր սեփական թեւերով չէ որ կը ճախրէ երկինքն ի վեր: Մարդը իր սեփական առանձնութեամբ չէ որ կը ճախրէ դէպի երկինք: Ինքնագլուխ: Անկաչկանդ: Ո՛չ: Մարդը միայն նախապէս գծուած ճամբու մը վրայէն է որ կ'ընթանայ, կապուելով օդաչուներու, ծառայողներու, գործիքներու եւ ուրիչ ուղեկիցներու ճակատագրին:

Բայց կռունկը մեզի կը յիչեցնէ Հայաստանի ուրիչ բանաստեղծ մը անմահ մէկ քերթուածը: Սողոմոն Տարօնցի: Կ'արժէ կարդալ այս բանաստեղծին «Մեր Արագիլը»: Հո՛ն է որ պիտի գտնենք երիտասարդ թռչուններու երամէն դուրս ինկած, այլեւս անչարժութեան ու մահուան դատապարտուած ծեր արագիլին, կամ ծեր մարդուն ողբերգութիւնը: Իր զաւակները ղրկած, անոնցմէ հեռու մնացած, անոնց միանալու յոյսը յուէտ կորսնցուցած ծեր արագիլը: Նայինք մեր չուրջը ու տեսնենք թէ որքա՞ն չատ են այդ ծեր արագիլները:

Թխպոտ երկնքի վրայ այսօր վերջին
երամն անցաւ,
Ցուեց հեռու՝ տրտմաթախիծ ու
տարագիր:
Դուն չես հասնիր այդ երամին
հոդմտահալած ու ցիրուցան,
– Դուն կը մեռնիս, ծե՛ր արագիլ:
Ա՛խ, կը տեսնեմ, դրեր ես դուն
մարգագետէ կտուցը հու
կոտրուած՝ թոյլ թեւիդ տակ,
սպասելով վերջին երգին:
Երազներուդ երամները լուռ՝
կը մարին վերջին երգով:
– Դուն կը մեռնիս, ծե՛ր արագիլ:

ԿԱՊՈՅՏ ԼԱՋԻ 47ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՏԷՍԻՆ

– Մարտ 26, 27, 28 –

Ֆրանսայի ամէն չրջաններէն 35 պատգամաւոր խաչուհիներ փութացած էին Տէսին քննելու եւ գնահատելու մանանամիւղերուն ինչպէս նաեւ Շրջանային Վարչութեան գործունէութիւնը:

Հրաւիրեալներու մէջ չատ չինէչ տեղ ունեցաւ Հայ Օգնութեան Միութեան համահայկական նորընտիր կեդր. վարչութեան տեղապահուհի Մարօ Մինոսեանը, տառապիօրէն ազնուափայլ, խոհուն եւ հանդարտաբարոյ: Ան կը ջանայ ըմփիւռքի տարբեր հոդեբանական իրականութիւնները ըմբռնել, համահայկական ուժերը համադրել՝ բացատրելով եւ լուսաբանելով:

1998–ին, 19 մանանամիւղեր միասին 158 ժողովներու ընդմէջէն կը վաբեն 10 միօրեայ վարժարաններ, այցելած են 302 տարեցներ եւ հիւանդներ նաեւ 34 անդամ ծերանոցներ. 22 երախայի կայանի ծախքերը հոդացած են եւ նիւթապէս օգնած ամէնօրեայ դպրոցներու: 19 հանդէսներ կազմակերպած են երախաներու համար, 37 պատահանդէս ու ճաչ, մչակութային 16 պատյաններ ու ճամբորդութիւններ: Մանանամիւղերուն ընդհանուր աչխատանքը գնահատեց Ժողովը, յատուկ ղրելով եւ աչխատանքի մղելով տիկնանամիւղերը:

Գալով Շրջանային Վարչութեան, յարաբերական դեռնի վրայ, Փարիզեան Ռոն–Ալփի եւ ՓԱՔԱ–յի Շրջաններուն մէջ ներկայ գտնուած է մանանամիւղերու ժողովներուն եւ ձեռնարկներուն, դեսպետատան, կաթողիկոսական, մչակոյթի տուներու, Նոր Սերունդի, Հայ Դատի ատիճներու ընդունելութիւններուն եւ աչխատանքներուն մասնակցած, նախարարական ու քաղաքապետական կապեր մչակած, նոյնանպատակ կազմակերպութիւններու հետ գործակցած: Ֆրանսայի մէջ քարոզչական աչխատանք տարած է մամուլին մէջ յօդուածներով ու ձայնասփռումներով: Գրքոյկ մըն ալ հրատարակած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ծաւալած գործունէութիւններուն մասին Շրջ. Վարչութիւնը նաեւ տարած է ընկերային աչխատանք, մանաւանդ Ընկերային Ծառայութեան Գործակցութեան (Աղքատախնամ, Բարեգործական, Եկեղեցի, ՖԿՍ): Մչակութային համայնքային օգնութիւն կատարած է Ապրիլ 24–ի Ցանձնախումբին, տարեվարժարաններուն եւ մամուլին:

– Շրջ. Վարչութիւնը 6 կրթաթոչակ

Երամն անցաւ թխպոտ երկինքէն ու
չնայեցաւ երբեք ետին
ու թողուց որ դուն լուռ մեռնիս
մինակ, տրտում ու տարագիր
միայն բամին ծառերու հետ չշնչող
հու սուգը թեքու:
– Ու դուն մեռար, ծեր արագիլ:

Օ՛ Հայոց աչխարհի բոլոր ծեր արդիլները, որոնք երկնքէն անցնող – գացող թռչուններու երամին ու կռունկներու կրաւանին նայելով հառաչեցին ու անձնասին որ երիտասարդ չեն այլեւս, որպէսզի երիտասարդ թռչուններու երամին ու անոնց հետ ճախրեն դէպի իրենց սիրելիները կամ դէպի իրենց սիրելի երկիրը: Ծեր արագիլները դատապարտուած են առանձին մնալու ու առանձնութեան մէջ մեռնելու: Անոնցմէ չատերուն հարազատները ուրիչ ափերու վրայ, ուրիչ հորիզոններու վրայ երջանիկ կ'ապրէին թերեւս, բայց անոնք մոռցած էին իրենց ծեր արագիլը, զոր թողուցին հեռուն առանձին ու անպաչտպան:

Անգամ մը եւս ականջ տանք նչանաւոր Շիրազին ու անոր բանաստեղծութեան վերջին երեք տողերուն մէջ գտնենք ամբողջ ողբերգութիւնը այդ ծեր մարդուն որ իր զաւակը, իր բալիկը ղրկած է հեռու եւ կերպով մը կորսնցուցած է զայն:

Ով որ բալիկ չունի,
Ան գալիք չունի...
Անոր տունը մեռած թռչունի գոց
դուռ է:

Թ.Հ.

ներ յատկացուցած է համալսարանական ուսանողներու:

– Պլֆոնթէյնի կայանը Ցուլիսին եւ Օդոստոսին, փոքրերու եւ մեծերու չորքդնոց կայանները ընդունած են մօտ 300 երախաներ եւ պատանիներ:

– Պատանիներու եւ երիտասարդներու միջազգային փոխանակումներուն Ֆրանսայէն մասնակցած են 12 հոգի, 10՝ Ցուսաստան եւ երկուքը՝ ԱՄՆ:

Պլֆոնթէյնի կայանը եկած են վեց պատանիներ՝ երեք Սուրիայէն, 1 Շուէտէն, 1 Գերմանիայէն եւ 1 Զուիցերիայէն:

– Շրջ. վարչութիւնը զբաղած է կայաններ չինարարական, ռոճնակատարութիւններու, մանկավարժական, հաշուապահական եւ ծրագիր կանոնագրի յանձնախումբերով:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը պահէ մօտ 300 որբեր. զարթը մէկ օր Նորքի որբերուն ճաշ կը թափի: ՓԱՌԱՆ–յի Շրջանային Խորհուրդի նպաստով 130 անկողիններ եւ ներքնակներ ղրկուեցան Նուպարաշէնի որբանոցին եւ 70 փոքր ներքնակներ ալ Գիւմրիի մանկատան:

– Կապոյտ Խաչը կը չարունակէ ութ դպրոցներու վերանորոգման ծրագիրը, ինչպէս նաեւ Ա.ցցախի ուսանողներու կրթաթոշակի արշաւի ուսումնասիրութիւնը:

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի եւ Վիչիի մասնաճիւղերը Աչտարակի եւ Գորիսի հետ քոյր մասնաճիւղերու իրերօգնութեան եւ գործակցութեան կապեր կը մշակեն:

ԱՐԱԱՍԱՀՄԱՆ. Պելժիոյ եւ Հոլանտայի մէջ 200 ընտանիքներու հագուստեղէն բաշխուած է ու բազմաթիւ ծրարներ Սերպիոյ հայ համայնքին:

– Հակառակ քանի մը մասնաճիւղերու համեստ մասնակցութեան, ժողովը գիտակցելով մամուլի եւ ձայնասփիւռի անհրաժեշտութեան կը չարունակէ զօրաձգել:

Շաբաթ երեկոյեան երկու նիստերու միջեւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր ժողովին առթիւ: Ներկայ էին Ժան–Ժադ Քէյլան՝ նախարար, Պ. Նալպանտեան՝ Հայաստանի դեսպան, Մարթին Տուբա՝ երեսփոխան, Պ. Գրէտոզ՝ քաղաքապետ, շրջակայ քաղաքապետարաններու հայ եւ ֆրանսացի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ հայկական կազմակերպութիւններու պատասխանատուները:

Կապոյտ Խաչի ատենապետուհին չորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եւ խօսքը ուղղելով նախարարին, ըսաւ՝ մեր ներկայութեան հիմնապատճառին՝ զարուս առաջին ցեղասպանութեան ճանչման Ծերակոյտի օրակարգէն հեռացումը անընդունելի է համայնքին բոլոր անդամներուն համար»: Նախարարը խոսացաւ ընել իր կարելին: Պ. Է. Նալպանտեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ գովեց Սիփւռքի տարած հայապահպանման աշխատանքը եւ մաղթեց որ սերտօրէն

Հ. Ցարութիւն Պզտիկեանի յուղարկաւորը

Հինգշաբթի, Ապրիլ 8–ին, Փարիզի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ բացումը կատարուեցաւ Հ. Ցարութիւն Պզտիկեանի յուղահանդէսին (վակուեցաւ Ապրիլ 15–ին):

Մօտ 40 պաստառներ կը զարդարէին պատերը, մինչ ժամը 19–էն մինչեւ 22 կը ժամանէին այցելուներ:

Կեդրոնին կողմէ Տիկին Ֆրանսուազ Գուլումճեան ներկայացուց մարդը եւ գործը: Ան, նախ, յայտնեց որ մեծ պատիւ է կեդրոնին համար Հ. Պզտիկեանի գործերը ցուցադրել, որովհետեւ, ցարդ կեդրոնը աւելի ակնակներու օժանդակելու միտում ունի: Հ. Պզտիկեան հին կապեր ունի պազուքին հետ, որպէս մխիթարեան վարդապետ, վարժարանէն, եկեղեցի:

Անդրադառնալով անոր գործին, Ֆ. Գուլումճեան բսաւ որ 48 ժամ առաջ, Հ. Ցարութիւն ցաւ կը յայտնէր որ իր ցուցահանդէսին որպէս խորագիր չէր ընտրած «Երգ երգոց» կամ «Գոյնի վերածուած երգեր», խորհած էր նաեւ «Համանուագ աչքերու տակ» եւ կ'աւելցնէր Տիկին Գուլումճեան ասիկա աւելի լաւ կը լուսաբանէ երաժշտական եւ բանաստեղծական իմաստը զոր պէտք է տալ «Ներդաշնակութեան» (ցուցահանդէսին խորագիրն է՝ «Ներդաշնակութիւն ձեւերու եւ գոյներու»): Երկու կարեւոր կէտեր կը նշէր արուեստագէտի իր անճնաւորութենէն՝ թէքնիքի ինքնատպութիւն, խորհրդանշական, վերացական, տիեզերական ծաւալ:

Արդարեւ, նկարիչը ներկ չի գործածեր, այլ՝ Մուրանոյի ապակեփուչիները, աւելցընելով ջնարակ, խէժ եւ այլ նիւթեր, ինչ որ իր գաղտնիքն է:

Ու իր խօսքին վերջաւորութեան, Ֆ. Գուլումճեան կը հրաւիրէր ներկաները դիտելու ցուցահանդէսը, երազելու պատառներուն առջեւ ուր կը ներդաշնակուին Արեւելք ու Արեւմուտք:

ԱՑՑԵԼՈՒԻ

դործակցինք:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի պատգամաւորական 47–րդ ժողովի աշխատանքները չարունակուեցան նոյն գիշերը եւ յաջորդ ամբողջ օրը:

Պատգամաւորական ժողովը մեծապէս գնահատելի եւ չնորհաւորելի կը գտնէ Շրջանային Վարչութեան տարած սիրայօժար գործունէութիւնը եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէսինի ընկերուհիներուն մեծասիրտ ընդունելութեան համար, որ հայ երախայի ապագայով մտահոգ խաչուհիներուն առիթը ընծայեցին իրենց առաջարկներն ու փորձառութիւնները փոխանակելու եւ նոր յոյսերով տոգորուելու:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒՀԻ

Ասկէ անկէ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՔԱՐԻԼԻ
ԹՈՒՐՔ ԱՐՔԱՑ ՄԸ

Օ. Թափան Թուրք մըն է որ Ադրբեջանի մէջ ջերմակայան մը կառուցած է: Եւ որովհետեւ ապստրղները տոլար չեն ունեցած վճարելու, քարիւղով հատուցանած են իրենց պարտքը: Ամիկա գործի մարդը 400 հազար թոն քարիւղի տէր դարձուցած է, առանց որ ան դիտնայ այդ ապրանքը երկրէն հանելու ճարը: Երկու տարի Կովկասի մէկ ծայրէն միւսը պտած է, լուծում գտնելու համար: Գործ ունեցած է հակամարտ մաֆիանեբու հետ: Վերջապէս պտած է ճարը. Բաքուէն քարիւղը չոգեկառքով սեւծովեան նաւահանգիստ մը փոխադրել, անկէ քարիւղատար նաւերով հասցնել վերջնական հասցէներու: Փոխանցումի այդ ճեւը այսօր կը գործածուի նաեւ Շըվրոնի, Մոպիլի նման ընկերութիւններու կողմէ: Իսկ Թուրք գործի մարդը որ սկիզբը Բաքուէն մեկնող նոյն չոգեկառքով կը ճամբորդէր իր յարդի բեռը պաշտպանելու եւ ամէն անդամուն ճամբուն վրայ զեռեղուած անցարգելներուն պահանջուած դումարները անճամբ սակարկելու համար, ներկայիս սեփական ճէթով կ'այցելէ Նիւ–Եորքի, Լոս–Անճըլըսի, Փարիզի, Պոլիսի իր պատուարժան յաճախորդներուն:

*
**

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ԱՊԱԳԱՆ
ԱՆԱՊԱՏՆ Է

Ղազախստանի բնապահական կեդրոնը ուսումնասիրած է հետազօտութիւն մը, երկրին կլիմայական յառաջիկայ փոփոխութիւններուն մասին: Իզվեստիայի համաձայն 1984 – 97 միջին ջերմութիւնը 1,3 աստիճան աւելցած է. ատիկ մեկնելով, գիտնականները կ'ենթադրեն որ յառաջիկայ հազարամեակին ջերմութիւնը 4–7 աստիճան պիտի չարունակէ աւելնալ: Այդ հաստատումը կը մղէ եզրակացնելու որ անջրդի, ցամաք տարածութիւնները պիտի ընդարձակուին ու ծածկեն երկրին մակերեսին մինչեւ 38 տոկոսը: Ատոր զուգահեռ ջուրի պաշարներն ալ պիտի ցամքին:

*
**

ԽԵՑԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒ
ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞վ չի սիրեր խեցգետին ուտել: Սակայն, երբեմն դիտակցութիւնը թէ ծովախին այդ կենդանին եռացած ջուրի մէջ կ'աւանդէ հոգին զառն ազաղակներ արձակելով, լեզի համ մը կը ձգէ բերաններու մէջ: Պրիսթոլի համալսարանէն հետազօտողներ ձայնային ալիքներու համակարգ մը ստեղծած են որով կարելի կ'ըլլայ զգայազրկել կենդանին, ջուրը ղրուելէ առաջ: Այդ ուսումնասիրութիւններուն նիւթականը տրամադրած են ծովային բարիքներու ճաշարանի մը հաւատարիմ երկու յաճախորդները որոնք անդամ մը տեսած են խեցգետին եփելու ձեւը ու սարսափած:

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մարտ 24–ին տեղի ունեցած է Ցակոբ Օշականի մահուան չորհամեակին նուիրուած հանդիսութիւն կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Խաբէեան եւ դրուագներու ընդմէջէն ներկայացուցած Օշականի կենսագրութիւնը: Օրուան միակ դանախօսը եղած է Պօղոս Մնապեան որ նախ անդրադարձած է Ց. Օշականի դրական վաստակին, խօսքը կեդրոնացնելով «Մնացորդաց»ին վրայ, զայն նկատելով վեհապանակը Ց. Օշական վիպագրին, թատերագիրին, բանաստեղծին, մտաւորականին, քննադատին եւ տեսաբանին ծառայածաւալ չնորհներուն: Շեշտած է որ, այս առումով, «Մնացորդաց»ը Օշականի ամէնէն քիչ կարդացուած վէպն է ու հայ բովանդակ գրականութեան ամէնէն աւելի կարդացուելու արժանի գիրքը: Ցետ դանախօսութեան, Վարուժան Խրոչեան ընթերցում մը կատարած է Օշականի «Երբ մեռնիլ գիտենք» նորատիպ թատերախաղին: Գործադրած է գեղարուեստական յայտագիր մը, ապա՝ փակման խօսքը արտասանած է յանուն Արամ Կաթողիկոսին, Գեղամ Ծ. Վրդ. Խաչերեան:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԱՅԴ ԿՈՂՄԵՐԸ» ԳՐՏԵՐԷՆի ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթը Ապրիլ 2–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Մ. Մարկոսեանի «Մեր այդ կողմերը» հատորը որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած էր թըրքերէն տարբերակով, գրտերէնի թարգմանուած է: Թարգմանիչն է Ռուքէն Պաղդու: Լոյս տեսած է «Ա.ւեսթա» հրատարակչութենէն:

յին այդ կենդանին եռացած ջուրի մէջ կ'աւանդէ հոգին զառն ազաղակներ արձակելով, լեզի համ մը կը ձգէ բերաններու մէջ: Պրիսթոլի համալսարանէն հետազօտողներ ձայնային ալիքներու համակարգ մը ստեղծած են որով կարելի կ'ըլլայ զգայազրկել կենդանին, ջուրը ղրուելէ առաջ: Այդ ուսումնասիրութիւններուն նիւթականը տրամադրած են ծովային բարիքներու ճաշարանի մը հաւատարիմ երկու յաճախորդները որոնք անդամ մը տեսած են խեցգետին եփելու ձեւը ու սարսափած:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԹԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

– Դժբախտաբար երկիրը աղքատ է, ժողովուրդը թշուառութեան մէջ, ուտելիք չկայ, հիւանդութիւն, տեղի պակասութիւն, զրամի նեղութիւն, – դիտել տուաւ Մանուկ աղա, որ միշտ յոռետես էր Հայաստանի մասին:

– Ի հարկէ, ի հարկէ, – պատասխանեց Շաւարշ, – բայց առանձ կամաց – կամաց կ'անցնինն, արդէն վերջին ամիսներուն մէջ մեծ տարբերութիւն կրնեց կացութիւնը եւ հիմա, օրէ օր, բարելաւուելու վրայ է:

– Ուշըր ագարակներ կա՞ն Հայաստանի մէջ, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Սքանչելի՛, հիանալի՛...

– Կարծեմ քիչ դրամով կարելի է ագարակի մը տէր ըլլալ:

– Գրեթէ ոչինչով, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Ես միտք ունիմ հոն երթալ եւ հողագործութեամբ զբաղիլ, արդէն գաւակս ալ Եւրոպա է ու քանի մը ամիսէն երկրագործական վարժարանէն չրջանաւարտ պիտի ըլլայ:

– Սքանչելի՛, հիանալի՛ զաղափար, վաստահ եղէք, որ քանի մը տարիէն միլիոնատէր կ'ըլլաք:

Այս խօսքին վրայ Մանուկ աղա քահքահ խնդաց:

– Այո՛, միլիոնատէր, – պնդեց Շաւարշ, – գիտէ՞ք Հայաստանի հողը որչա՛փ բարերար է, ջուրը որչա՛փ առատ, ես հոնկէ կուգամ կոր, աչքովս տեսած եմ...

Բարսեղ աղա չարունակեց տեղեկութիւններ քաղել Հայաստանի մասին ու Շաւարշ կկկաուր, հակասական, երբեմն անհեթեթ պատասխաններ տուաւ:

– Քիչ մըն ալ ձեր կռիւները պատմեցէ՛ք, – ըսաւ Նուարդ, որ հետաքրքիր էր երիտասարդին քաղաքական գործունէութիւնները իմանալու:

– Օ՛, Օրիորդ, չատ երկար են անոնք, օրերով եթէ պատմեմ, վերջը չի դար, – պատասխանեց երեւակայական հերոսը:

– Բնա՛ւ ... քիթս անգամ չէ արիւնած, հակառակ որ միշտ առաջին գծին վրայ կռուած եմ:

– Տարօրինակ բան:

– Ամէնքը կը զարմանային, որ ինչպէս ամէնէն վտանգաւոր կռիւներուն մէջէն ողջ առողջ դուրս կ'ելլէի:

– Ես չատ կը փափաքէի պատերազմի մը ներկայ գտնուիլ ... ապահով տեղէ մը, – ըսաւ Նուարդ:

– Շատ սքանչելի՛, հիանալի՛ բան է, – դոչեց Շաւարշ, – բայց միանգամայն սոսկալի՛, սարսափելի՛...

Ցետոյ ըսելով, թէ նոյն օրը սոխպուած էր Պէօյիւքէրէ երթալ, Շաւարշ ոտքի ելաւ եւ մնաք բարով ըսաւ ու մեկնեցաւ:

Իր երթալէն ետքը Մանուկ աղա հարցուց իր բարեկամին:

– Ի՞նչ ըսիր, Բարսեղ աղա, այս տղուն ըսածներուն:

– Շիտակը, որոշ բան մը չհասկցայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Շիտակը այս մարդուն խօսքովը Հայաստան չերթուիր:

– Բայց ես այս մարդուն խօսքովը չէ, որ Հայաստան կ'երթամ կոր ... ես իմ որոշումս տուած էի պարոն Շաւարշը չճանչցած:

– Ինչ որ է, ես այն դիտեմ, որ ըսածներուն մէջը բնաւ ճշմարտութիւն չկայ ... թեթեւ մարդուն մէկը կ'երեւայ կոր:

– Իմ վրաս ալ այդ տպաւորութիւնը թողուց, – խոստովանեցաւ Տիրան:

– Ուրեմն ինչո՞ւ դինքը առիր բերիր:

– Ես ալ դինքը առաջուց չէի ճանչնար, երկու օր առաջ հետը ծանօթացայ, երբ Հայաստանէն եկած ըլլալը իմացայ, ուզեցի, որ անգամ մը Բարսեղ աղային հետ տեսնուի:

Ինչ որ ալ ըլլայ, իրողութիւնը այն էր, որ Շաւարշի հետ տեսակցելէ ետքը Բարսեղ աղա ո՛չ աւելի հաստատուեցաւ իր տուած որոշումին մէջ, ո՛չ ալ անկէ հրաժարեցաւ:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

angry?»: *Ինդրեմ, բա՛ց* «What is your feeling?»:

Հարցում չէ՝ այլ եաթաղանի հարուած, կամ թէ անձնական յաւելեալ հրթիռ մը՝ փոխ – վարչապետին դէմուն, with love from Atlanta:

Կը նայիմ երիտասարդ կնոջ նոնոշիկ դէմքին, խնամուած չպարին, աներեր եւ անարատայայտիչ դէմքին, եւ չեմ հաւատար որ այս բերնէն կրնայ դուրս պալ միապաղաղ առոգանութեամբ այսպիսի ահազնութեան, այս չափի անզգամութեան հիմալայա մը: – Ըսէք թէ ի՞նչ հարցում կ'ուզէք, կ'ըսեմ ձեզի թէ դուք ո՛վ էք: Նման համաչխարհային կայանի մը կեդրոնի մէկ խօսնակուհին պիտակից իսկ չէր իր դիրքին պահանջած լրջախոհութեան, յարգարժանութեան, երբ իր պաշտօնատեղիէն ոչ հեռու բոցերու ակնատես եղող երկրի մը բարձր պաշտօնավարին այդ կարգի հարցում կ'ուղղէր, որ նման էր կախաղան բարձրացածի մը տան մէկ պարանի մասին հարցում ուղղելու:

Յատակ չեմ դիտեր թէ Տրասքովիչ ի՛նչ ըսաւ իր բողոքիչ արտայայտութեան մէջ. ես տարուած էի հարցումին առթած ի՛մ «զգացումներով» եւ իմ «բարկութեամբ»: Միայն միջոց մը եաք նկատեցի որ հարցումի մը կը պատասխանէր նոյն կայանին մէկ թղթակիցը՝ Մարթին Սէվիճ, որ կը գտնուէր Ազրիական Ծովու մէջ խարսխած ամերիկեան զրահաւորին վրայ, ուրկէ արձակուած էր հրթիռը: Թղթակիցը որոշ դժուարութեամբ կը փոխանցէր այն ինքնագոհացումը, որ կը տիրէր չրջապատին մէջ: Հրճուելու պատճառ կար. Թամոհա ընտանիքէն հրթիռ մը, միջոցին մէջ կտրելէ եաք հարիւրաւոր մղոն՝ անվրէպօրէն եւ ճչդրտօրէն կը հարուածէր քաղաքի մը ա՛յն չէնքը, որ ընտրուած էր որպէս թիրախ քարտէսին վրայ: Փառը անոր յառաջացուցած ամենակուլ կրակներն էին...:

Այսպէս՝ ամերիկեան զինուորականութիւնը ուրախ է իր զարդացած թէքնոլոժիին փայլակնային յաջողութեամբ: Եւ-կոսլաւոյ վարիչները իրենց անձնական եւ ազգային ուրախութիւնը ունին որ հրաւէր նահանգը կը մաքրագործեն ոչ – սերպ քաղաքացիներէն: Հարիւր հազարաւոր անձեր, որոնք մէկ օրէն միւսը ինքզինքին գտան աքսորի տղմոտ ճամբաներուն վրայ, եւ փոխադրակառքերով կամ հետիոտն անուշադ հասան դրացի երկիրներու սահմանադլուխը՝ ուրախ են որ ողջ դուրս ելան զարհուրելի ազէտէն: Օդնութիւն բաժնող բոլոր դիմաչէր միջազգային մարմինները եւ անհատները ուրախ են որ մարդասիրական գործէ լքուած են ծածկոցներ բաժնելով կամ ապրանքատար ինքնաշարժներու վրայէն հայր կտորներ նետելով ձեռքերնին օդին երկարած անօթի խլեակներուն: Դրացի հիւրընկալ երկիրներէն Մակեդոնիա մի քանի որ ուրախ էր իր սահմանաեզրին բացառներուն վրայ խռնուած եւ հոն փոուած դաղթականներուն իր ցոյց սըւած ասպնջականութեան համար, եւ աւելի եւս ուրախ է այսօր, երբ մերժեց ընդունիլ չարունակուող դաղթականներու մասհոգիչ հոսքը եւ դանոնք նետեց դրացի ՕԹԱՆ-ի ուժերուն դիրքը, որովհետեւ այդ կը պահանջէ իր ազգային չահը: Ալպանիա ուրախ է որ Եուկոսլաւիոյ տարածութիւնը իր զօրութեան գրաւականը պիտի դառնայ: Վերջապէս ամբողջացնելու համար այս ուրախութեան եղերական չրջանակը, կը վերադառնանք ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն, որոնք ուրախ են, թէեւ ոչ չատ, որ անտէր – անտիրական չեն ձգեր դաղթականները – որոնց թշուառութեան մէջ որոշապէս իրենց պատասխանատուութիւնը ունին–, անոնց մէկ կոտորակը ընդունելով իրենց երկիրներէն ներս՝ «ժամանակաւոր կերպով», եւ ամբողջացնելու համար իրենց անթաւարար ուրախութիւնը՝ անոնք աւելի սասկօրէն կը ռմբակոծեն եւ կ'աւերեն Եուկոսլաւիան:

Ահա այսպէս՝ ամէն ոք իր ուրախութեան պատճառը ունի մարդկային այս ահաւոր տրամային մէջ, առանց մոռնալու Թուրքիան, որ իր պատրաստակամութիւնը յայտնած ըլլալով 20·000 Քոսովոյցիներ ժամանակաւորապէս տեղաւորելու հրկրին մէկ անկիւնը՝ ասող մը եւս չահեցաւ իր քաղաքակրթական բազմասող ուսանոցին վրայ, Ամերիկեան Վարչութեան կողմէ գնահատուելով որպէս երկիր մը, «որ ցոյց տուաւ միջազգային համայնքին թէ ինչպէս պէտք է մարդասիրաբար վարուիլ նման ողբերգութեան մը պարագային»: Մարդ չգիտեց չորս հազար քրտական գիւղերու աւելի քան երկու միլիոն բնակչութեան տեղահանութիւնը այդ նոյն «մարդասէր»ին կողմէ:

Քոսովոյի հարցով բոլոր կողմերն ալ «ուրախ» են, – խղճալի թշուառները, ինչպէս բազմադոյն եւ բազմազգի թշուառականները: Ողբերգութիւն՝ ողբերգութեանց...:

Վերադառնալով մեր լրագրողուհիին՝ կարելի չէ իրեն չյանձնել Մամլոյ մրցանակ մը, հոգ չէ թէ ան կոչուի Անհեթեթութեան Մրցանակ, զոր հաստատած էի հանդուցեալ «Պայքար» չաբաթաթերթի խմբագրութեանս օրերուն: Իր զեղանցօրէն արտառոց հարցումին համար այդ մրցանակը արժանաւորապէս կը չահի Տիկիէ X, խօսնակուհի՝ CNN-ի, յԱթլանթա, Միացեալ – Նահանգներ:

Եթէ այս մրցանակին առթիւ զգացումներուս մասին հարցում ըլլայ՝ պատասխանս որոչ է: – Շատ լաւ եմ: Շնորհակալ եմ: Հիմա այլեւս «բարկացած» չեմ: Ներքին հրդեհս հանդչեցաւ:

Գ. Ք.

Պոսթըն

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Զարուհի Ստամպուլեան եւ զաւակները՝ Յարութիւն եւ Գրիգոր Ստամպուլեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՍՏԱՄՊՈՒԼԵԱՆ-Ի

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանդիսաեան պաշտօն կը կատարուի Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցին՝ Via Jommeli կիրակի, Ապրիլ 18-ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Fax : 39/02/86 44 17

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պր. Հանրի Կալօն 5000 Ֆրանք իր մօր՝ ժանէթ – Դեղեցիկ Կալօնին յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան 500 Ֆր. իրենց եղբօր՝ Ակնունի Գույումճեանի յիշատակին, Տիկին Ֆլորա Ակոբոսեան 200 Ֆր. Սողոմոն Խեճեանի յիշատակին:

UGAB . . . UGAB . . . .UGAB . . . UGAB

UGAB — JEUNES
Ile-de-France

le samedi 17 avril à 20 heures 30

CONCERT
«LA NUIT BLEUE DU JAZZ»

organisé par
le Comité des Jeunes de l'UGAB
Paris Ile-de-France

au Centre Culturel
«Alex Manoogian» de l'UGAB
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° Courcelles)
Tél. : 01 42 27 12 26

P.A.F. : 80 F. avec 1 cocktail

UGAB . . . UGAB . . . .UGAB . . . UGAB

MARSEILLE

Dans le cadre du 84ème Anniversaire de la Commémoration du Génocide Arménien

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

expose

LE DESSINATEUR HUMORISTE

HOVIV

du 19 au 30 Avril

Vernissage lundi 19 avril à 19h

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը Հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Ապրիլ 18-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց, ողբացեալ իր բոլոր ընկերուհիներուն յիշատակին:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
présente

CONCERT EXCEPTIONNEL

Les Solistes de l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris

HAIK DAVTIAN, OLIVIER ORIENT violon
JEROME DUCHEMIN alto
AUDE BRASSEUR violoncelle
VERONIQUE GAUTHERON contrebasse

Komitas
MINIATURES POPULAIRES ARMENIENNES

En version pour quintette à cordes

le dimanche 18 avril à 16 heures 30

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28,ave Bourgain / 55,ave Victor Cresson
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

— Libre participation aux frais —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

A l'occasion de la parution de son album

«SOURIRES ET LARMES»
«ԺՊԻՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐ»

RECITAL

VICKEN
ՎԻԳԷՆ

VENDREDI 16 AVRIL à 20 h 45

Dédicaces du CD

12 chansons pour l'enfance arménienne !

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

1700-ամեակի չրջանէն ներս՝ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման ի Հայաստան, ուխտադնացութիւն մը կը կազմակերպուի դէպի «Ապէի տիւ Քոռոնէ» վանքը (Վառ նահանջ), Հինգշաբթի Մայիս 13, Համբարձման տօնին առթիւ:

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՁԼՐԻՃԵԱՆ

Կը մատուցանէ պատարագ, ժամը 12-ին
երգեցողութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի
դեկավարութեամբ՝
խմբավար – երաժշտագէտ
Խաչիկ Ելմազեանի

Օթօբարներ կը նախատեսուին ժողովրդային այս ուխտադնացութեան:

Պատարագի աւարտին, մօտակայ վանքապատկան դաշտի մը մէջ «փիք - նիք» կը նախատեսուի. ամէն ընտանիք իր հետ կը բերէ իր ուտելիքը:

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել Մայր Եկեղեցի (Փրատօ):

Հեռաձայն. – 04 91 77 84 70
Ֆաքս. – 04 91 77 89 28

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոս եան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 16-ին ասոյթական հատաքաժին:

ՊԱՐԱՆՅԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ի նպաստ

ԴՊՐՈՅԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 20·30-ին
կը մասնակցի

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

կազմակերպութեամբ՝
Վարժարանին Ծնողաց Միութեան

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
Պ. Տէմիրճի
01 - 49 - 36 - 10 - 43

Soirée Dansante

SAMEDI 17 AVRIL
à 20 heures 30

avec

Marten YORGANTZ

SALLE "CHARLES AZNAVOUR"
d'ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Réservations :

01. 49. 36. 10. 43
(M. Demir)

UGAB — MARSEILLE

Colonie de Vacances

Pour la 16e fois l'UGAB organise sa colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans du Vendredi 2 Juillet au Vendredi 23 Juillet

Elle aura lieu cette année comme l'année précédente à CHAILLOL LA VILLETTE (Hautes-Alpes).

Prix : Voyage (Marseille à Marseille) et activités compris
3.400 Francs pour 1 enfant
6 200 Francs pour 2 enfants

Pour tous renseignements veuillez contacter l'UGAB au :
327, Bd. Michelet — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 22 10 45 — 06 03 74 16 99

★

Pension Familiale de l'U.G.A.B.

du Samedi 24 Juillet (à partir de 14h)
au Samedi 31 Juillet (au matin).

Prix : Pension complète
250 F / jour ((par personne)
1500 F / 7 jours (par personne).

l'U.G.A.B. recrute des *Animateurs — Animatrices* pour sa *Colonie de Vacances* de juillet avec B.A.F.A. complet, envoyer C.V. + photo au :
327, Bd. Michelet — 13009 MARSEILLE

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 16
VENDREDI
16 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·620 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.620

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 14/15)

ՄԻՋԱԴԷՊ ԳԻՒՄԸԻ ՄԷՋ ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ապրիլ 14–ին, ժամը 17–ի շուրջ կը–րակոցներ լսուած են Գիւմրիի շուկայի եւ «Շահումեան» Մշակոյթի Տան հատուածին մէջ: Առաջին տեղեկութեանց համաձայն, ռուսական զօրաբաժնի երկու չաքչայիններ են կրակոցին հեղինակները որոնք բոլորովին պինով վիճակի մէջ յաջողած են դէնքեր յափշտակել պինանոցէն եւ միջադէպին վայրը հասնելով կրակ բացած աջ ու ձախ: Մինչեւ անցորդներու կողմէ անոնց վնասազերծումը սակայն, իր կատքին դեկին գլուխը կրակոցներուն զոհ գացած է գիւմրեցի վաղնակ Սիմոնեան, նաեւ ութ հոգի վիրաւորուած են: Հետաքննութիւն բացուած է:

Պատահարին մասին Ռուսաստանի Երեւանի դեսպանը Ա· Դրիւկով յայտկցութիւն յայտնած է մահացած եւ վիրաւորներու ընտանիքներուն, ըսելով որ չի կրնար որ եղածը կրնայ ազդել հայեռուսական յարաբերութիւններուն վրայ· ամփոփած է որ ճիշդ չէ քաղաքական արժեւորում տալ անոր:

*
**

ԱՐԱՄ Ա· ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ամրամ Ա· Ապրիլ 14–ին այցելութիւն մը տուած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա· կաթողիկոսին, փոխանցելու համար իր ապաքինման մաղթանքները: Ամրամ Ա· որ երկօրեայ այցելութիւն մը կուտար Էջմիածին, Ապրիլ 15–ին Անթիլիաս վերադարձած է: Իրեն կ'ընկերանար Նարեկ Ծ· Վրդ· Ալեքսէեան:

*
**

ՆԱԽՆՏՐԱԿԱՆ ԱՌՕՐԵԱՑԷՆ

Ապրիլ 14–ի տուեալներով «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» դաշինքը 122·000 զօրակցական առորագրութիւն հաւաքած է, ըստ դաշինքի նախընտրական չտապի լսաւութեան բաժնի վեկավար Վիգէն Ցակոբեանի, որ յայտնած է թէ կը վաելեն նաեւ «Հնարնակ երեւոյթներ» միութեան զօրակցութիւնը:

Երեսփոխան Արշակ Սադոյեան ալ Ապրիլ 14–ի մամուլի ասուլիսին ընտրութիւններուն արդար ընթացքի ապահովման որպէս երաշխիք առաջարկած է լսաւու միջոցներու ներկայացուցիչներու ալ ընդգրկումով 10–15 հոգինոց խումբեր նշանակել իւրաքանչիւր ընտրական վայրի համար, որոնք անմիջապէս լուսաբանեն ամէն խարդախութիւն: Այդ հաշուով հարկ կ'ըլլայ շուրջ 25 հազար հոգինոց «բանակ» մը կազմել Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին:

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ապրիլ 14–ին ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան ընդունած է խումբ մը բժիշկներ, Ֆրանսահայեր որոնց մաս կազմած են Մարսէյլի փոխ–քաղաքապետ Ժ· Քերքերեան, խորհրդական՝ Պ· Մաշոյեան, Հայաստանի պլխաւոր մանկաբարձ փորձ· Ռ· Աբրահամեան եւլն·: Այցին նպատակը եղած է օժանդակել Մաեփանակերտի, Մարտակերտի ծննդատուներուն, անոնց մէջ պաշտօնավարող բժշկական դասուն մանկաբիսական առաւել որակաւորման: Ա· Ղուկասեան չեչտած է այս բնագաւառներուն բարւոքումի անհրաժեշտութիւնը եւ կարեւոր նկատած է ԼՂՀ–ի մէջ ծրնունդներու տոկոսը բարձրացնելու եւ նոր ծնիններու առողջութեան պահպանումի գործը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՈՂՎ ՍՊԱՆՆԵՑ 75 ՔՈՍՈՎՈՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵԼՔ ԿԸ ՓՆՏՌԻ

ՕԹԱՆ–ին կը վերագրուի քոսովոյի 75 գաղթականներու մահը, Ապրիլ 14–ին, Ալպանիոյ սահմանին մօտ: Գաղթականներու կարաւան մըն է որ ռումբերու թիրախ եղած է եւ 75 հոգի սպանուած են: ՕԹԱՆ, քննութիւն բացած է, բայց, ի յառաջագունէ Սերպերուն վրայ կը ձգէ արարքը, որպէս փոխ – վրէժ: Արեւմտեան աղբիւրները սերպ պինուորական կառաչար մը ռմբակոծած կ'ըլլան եւ Սերպերն ալ վրէժ լուծած կ'ըլլան սպանելով քոսովոցիները, զոր դործածած կ'ըլլան որպէս մարդկային վահան: Ֆրանսական մամուլը, ընդհանրապէս հարցականով կ'անդրադառնայ հարցին, մինչ «Իւմանիթէ»ն է որ առաջին էջը մեծ խորագրով մը ՕԹԱՆ–ի կը վերագրէր այս նոր «ճախաւերութիւնը»:

Ամէն պարագայի մէջ, ռմբակոծութիւնները տեղի ունեցած են օր–ցերեկով, ժամը 13–ի եւ 15–ի միջեւ եւ ռումբեր ինկած են երկու չարաչիներու վրայ: Եուկոսլաւիոյ Արտաքին նախարարութիւնը կ'ամբաստանէ ՕԹԱՆ–ի օդային ուժը, այս վերջինն ալ չուրանար որ ռմբակոծած է, բայց կը պնդէ որ պինուորական չարաչիներ եղած են թիրախը եւ թէ քոսովոյի գաղթականներ մեռած են, կը նչանակէ որ Սերպերն են յանցաւորները որոնք որպէս վահան դործածած են այդ տեղահան բնակչութիւնը: 75 մեռեալէն դատ կան նաեւ 25 վիրաւորներ:

Ապրիլ 14–էն 15–ի դիչերը, ռմբակոծութիւնները աւելի սաստկացած են Պելկրատի վրայ, ուր ամէն կողմ պայթումներ լսուած են եւ հրդեհներ ծագած: Ռումբերը կը տեղան ամէն կողմ, հեռատեսիլի ափռոմի կեդրոն, քարիւղի դատրան եւայլն, եւայլն:

Միւս կողմէ, Ապրիլ 14–ին, Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպայի պետութեանց դեկավարները եւ ՄԱԿ–ի քարտուղարը՝ Քոֆի Անան չանապին քաղաքական ելք մը գտնել պալքանեան տագնապին: Ամէն օր կը հաստատուի որ ՕԹԱՆ–ի, աւելի ճիշդ Ամերիկացիներու բոլոր հաչիւները սխալ ելած են եւ ռմբակոծութիւններէն երեք չաբաթ ետք, թէ՛ Սերպիա, թէ Միլոսեւիչ տեղի չեն տար: ՕԹԱՆ–ի բանբեր՝ Ճէմի Շիի Համաճան ժանտատեղն ու հնդկահան ու քոսն ալ մէջտեղ ելած են չըլլանը համախմբուած քոսովոյի գաղթականներուն մէջ: Բանբերը յարմար դատած է ոգեկոչել անգլիացի փիլիսոփան՝ Հոպիզ որ ըսած է՝ – «կեանքը դաժան, կոպիտ եւ կարճ է» աւելցնելու համար՝ «ճիշդ է այսօր Քոսովոյի մարդոց համար»:

Ի տես այս կացութեան, 15 Եւրոպացիները երկուչէկս ժամ խորհրդակցելէ ետք, որոչեցին չարունակել պինուորական դործողութիւնները մինչեւ որ Սերպերու ուժը ոչնչանայ, ըստ Ժոսփէնի խօսքերուն: Շիրաք առաջարկեց որ Քոսովոյի առժամեայ վարչութիւնը Եւրոպական Միութեան յանձնուի, երբ խաղաղութիւնը հաստատուած ըլլայ: «Դեռ հոս չենք հասած, կ'ըսէ Շիրաք, բայց, պէտք է պատրաստ ըլլալ երբ օրը գայ»:

– Գլինթըն 4 միլիառ տոլար եւս կը պահանջէ Խորհրդարանէն Քոսովոյի սկզբնական ծախքերուն համար:

– Պելկրատ պատած է Բելոռուսիոյ նախագահը՝ Ա· Լուկաչենկօ որ վերջին պինակիցներէն է Միլոսեւիչի: Ան յայտարարած է որ այս վերջինը տրամադիր է ոչ պինուորական դէտերու ներկայութիւնը ընդունելու Քոսովօ, պայմանաւ որ Եուկոսլաւիոյ վրայ յարձակում ընող պետութիւններէն չըլլան:

– Ելցին Չերնոմիրտինը նչանակեց որպէս Ռուսաստանի յատուկ ներկայացուցիչը Եուկոսլաւիոյ համար:

– «Ամանուանները արտաքսումը» խտրապրին տակ, «Ֆիկարօ» (Ապրիլ 15) կը յիչեցնէ որ 1937 Մարտ 7–ին, Պելկրատի մէջ, տոքթոր Վաչօ Տուպրիլովիչ անուն անձ մը որ անդամ էր սերպ ազդայնական «Նոր Պոսնիա» կազմակերպութեան յուչադիր մը ներկայացուցած էր կառավարութեան Ամանուանները, այսինքն Ալպանացիներու արտաքսումին վերաբերող: Ան կը գրէր· – «20–րդ դարուն, միայն իր բնիկ ժողովուրդով բնակուած երկիր մը կրնայ իր ապահովութիւնը երաչխաւորել»:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆԱԽԱՔԱՅԼԵՐԸ

«Հիւրրիյէթ» (Ապրիլ 15) հմանուելով Անգլիոյ «Ինտիփենտընթ» թերթին լսատուութեան վրայ յայտնի մտահոգութեամբ կ'արձադանդէ Իրաքի հիւսիսային զօտիին մէջ քրտական պետութեան մը նախապատրաստական քայլերուն: Նուածը այն է որ անցեալ Սեպտեմբերին Ուաչինկթընի մէջ ԱՄՆ–ու չանքերով քիւրտ քաղաքական կեանքի երկու ղեկավարներուն՝ Թալապանիի եւ Պարզանիի կողմէ առորագրուած «Քրտական դաշնակցութեան համաձայնութենէն» եաք «վտանգաւոր զարգացումներ» տեղի կ'ունենան: Անգլիական թերթը ըսած է թէ ԱՄՆ արդէն իր Իրաքի Քիւրտերուն ղինեալ նեցուկ տալու եթէ անոնք խոստանան հակառատուած դիրք պաշտպանել եւ խարիսխ տրամադրել անոր հակառակորդներուն: Նոյն աղբիւրը տեղեկացուցած է նաեւ թէ քրտական այդ երկու կազմաւորումները մեծ ուչադրութեամբ կը հետեւին Քոսովոյի մէջ ՕԹԱՆ–ի միջամտութեան եւ եթէ ան դրական արդիւնքի յանդի, պատրաստ կ'ըլլան ընդունելու ԱՄՆ–ու առաջարկը· հակառակ պարագային պիտի մտածեն այդ մասին:

Այս տեղեկատուութեան հետ թրքական թերթը կը գրէ թէ քրտական պետութեան մը պատրաստութիւնը կը նչմարուի չրջանին մէջ· բացուած է քրտական առաջին դրամատունը, հիմնուած է Ապահովութեան ընդհ· անօրէնութիւն մը որուն համագեստաւորը ոստիկանները պիտի հրանկեն ապահովութեան եւ երթեւեկին, եւայլն:

*
**

ՉԱՅՐԱՅՆՈՂ ԶՈՒԳԱՀԵՌԸ

Նոյն թերթը նոյն թիւին մէջ զայրոյթ կը յայտնէ գերմանական «Շփիկըլ» չաթաթաթերթին հանդէպ որ «Ցայթ» թերթին կողմէ Սերպիոյ նախագահ Միլոսեւիչի տրուած «Ի· դարուն մեծագոյն ռեթագործը» որակումին անդրադարձած է: «Շփիկըլ» այդ որակումին առթիւ զուդահեռ մը դծած է Միլոսեւիչի եւ Ֆ· Աթաթիւրքի միջեւ, եզրակացնելով որ եթէ Սերպիոյ նախագահը եւ մեծ թիւով մարդոց մահուան պատճառ դարձած այլ քաղաքական դէմքեր «ոճրագործ» պիտի նկատուին, այդ չարքին պէտք է դասուի Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրը Ֆ· Աթաթիւրք, ինչպէս նաեւ զօր· Փինոչէ, զօր· Ֆրանքօ եւ բազմաթիւ ուրիչներ:

ԱՆԳԼԻԱ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺԵՑ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Ապրիլ 14–ին, Լորտերու ժողովի նիստին անգլիական կառավարութիւնը մերժեց Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը: Վիճարկումի սկիզբը, փոխ – նախադահուհի պարոնուհի Գարոյեան Գոդս յայտարարած էր որ ցեղասպանութեան ճանաչումը խիստ կարեւոր է Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ Մեծն – Բրիտանիոյ համար:

Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ պարոնուհի Ռամսէ օֆ Գարթվէյլ յայտարարած է թէ անգլիական կառավարութիւնը չարդերը դատապարտած էր առեղծ: Աւելցուցած է·– «Անգլիական ներկայ կառավարութիւնը, ինչպէս նախորդները, ոչ կը ժխտեն այդ տեսակէտը, ոչ ալ մենք կը չտնանք ուրանալ ինչ որ պատահած է կամ խնդրոյ առարկայ ընել այդ ղբերդութեան դոյութիւնը: Բայց ի բացակայութիւն որեւէ անժխտելի փաստի որ օսմանեան կառավարութիւնը յատուկ որոշում մը տուած ըլլայ Հայերը բնաջնջելու, անգլիական կառավարութիւնները չեն ճանչնար այդ դէպքերը որպէս ցեղասպանութիւն:

Չենք խորհիր որ այսօրուան կառավարութիւններուն գործն է ութսուն տարի առաջ պատահած դէպքերու վերաքննութիւնը, տեսակէտ մը յայտնելու համար անոնց մասին: 1915–16–ի դէպքերը կը մնան որպէս ցաւալի հետեւանք մը երկու երկիրներու միջեւ, որոնց իւրաքանչիւրին հետ մենք լաւ յարաբերութիւններ ունինք:

Ըստ մեզի, լաւագոյն է ապագային նայիլ քան անցեալին: Կը յուսանք որ Թուրքիա եւ Հայաստան պիտի կարենան յաղթահարել դառնութեան իրենց ժառանգութիւնը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենար Ապրիլ 15–ին, միայն մէկ թեկնածուով՝ Ապտէլազիզ Պութեֆլիքա: Արդարեւ, նախորդ օրը, միւս 6 թեկնածուները քաշած էին իրենց թեկնածութիւնը առարկելով որ արդէն իսկ խարդախութիւններ դործուած են, քուէարկութեան սկիզբը, զօրանոցներու մէջ եւ երկրին հարաւային չրջանը: 6 թեկնածուները ուզեցին տեսնուիլ նախագահ Զերուալի հետ, որ մերժեց եւ յայտարարեց թէ չի ջնջեր ընտրութիւնը ինչպէս կը պահանջուէր իրմէ: Թեկնածու կը մնար պինուրականներու ուզած թեկնածուն եւ ընտրութիւնն ալ այլեւս անիմաստ էր այդ պայմաններու մէջ: Հրաժարած թեկնածուները կը հրաւիրէին ժողովուրդը որ փողոց իջնէ բողոքելու համար: Իրենց համար կատարուածը ընտրութիւն չէր այլ՝ պետական հարուած մը քուէատուփերու ճամբով: Ալժերական այս անակընկալը պատճառ եղաւ որ մամուլը լայն տեղ տայ, մինչ ցարդ Քոսովօն զբաղած են բոլոր միւս անցուդարձերը: Քաշ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՐԴԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐՆԵՐԸ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ՞ ԵՆ ԻՍԿԱՊԷՍ

Մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան ջատագով հեղինակութիւններ, կազմակերպութիւններ արձանագրած են ու կը կրկնեն թէ մարդկութեան դէմ ոճիրներու համար ժամանցում չի կրնար գոյութիւն ունենալ: Այսինքն, ոճիրներ որոնց տարողութիւնը կը գերազանցէ զոհերու թիւը, առընչուելով ամբողջ մարդկութեան եւ որոնց ծայրագոյն օրինակն է ցեղասպանութիւնը, միշտ կը պահեն հետապնդելի յանցանք ըլլալու բնոյթը: Ժամանակը չի կրնար ջնջել զայն. ոճրագործը չի կրնար այլ ազդակին վստահիլ, օր մը մեղքին բեռը թօթափելու եւ պատասխանատուութենէ փրկուելու յոյսով: Այս տրամաբանութենէն մեկնելով, սըխալ չէ ըսել որ Հայերու ցեղասպանութիւնը միշտ հետապնդելի դատ է մինչեւ այն օրը երբ անոր «դատավարութիւնը» ըլլայ յանցանքին, յանցաւորին, պատիժին յստակ բնորոշումով ու վճիռին դրծագրութեամբ: Ասիկա, անշուշտ, մէկդի ձգելով այդ իրողութիւնը ճանչնալ – չճանչնալու քաղաքական, անտեսական մեկնակէտով ճապկումները որոնց արձակ դարձած են 84 տարիէ ի վեր «մարդասէր», «լուսամիտ», «արդարադատ» եւ մանաւանդ «քաղաքակիրթ» մեծերու պաշտօնական առեանները, բեմերը:

Այնքան առեն որ մարդկութեան դէմ ոճիրներու անժամանցելիութեան սկզբունքը կը մնայ յայտարարութեան, հրապարակի, ճառի մակարդակին, կրնայ դոյութիւնը պահել առանց խանգարուելու եւ խանդարելու: Սակայն երբ քիչ մը լուրջ ու մանաւանդ «թեր»ին հետ «դէմ»ն ալ նկատի առնող չրջանակի մը մէջ կ'իյնայ, «բայց եւ այնպէս»ները, «սակայն»ները կը բուսնին ամէն անկիւնէ: Ու անոնք ի՛նչ նպատակով որ ալ ըսուին, կամ գըրուին, կը ծառայեն հատատութեան անժամանցելիութեան սկզբունքին չա՛տ դիւրաբեկ բնոյթը:

Այդ լուրջ չրջանակներէն էր Ապրիլ 24–ի կոմիտէին կազմակերպած պիտահատաքը որ նոյն այդ անժամանցելիութեան թեմայով տեղի ունեցաւ Ապրիլ 10–ին, ԻՒՆԻՎՕ–ի փարիզեան կեդրոնին մէջ: Առիկա թէ՛ Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումներու յայտարերին մէջ դիտական տարածքին ալ տեղ տալու նոր սովորութիւնը կ'ամրապնդէր, թէ՛ նիւթին հրատապ այժմէականութեան մասնակցելու փաստը կուտար. նաեւ անցեալի յաճախ անտեսուած փորձառութիւն մը վկայութեան կը կանչէր:

Նիւթին վերջին տասնամեակներու ժամանակագրութիւնը ընող ելոյթ մըն էր Սորպոնի համալսարանէն փրոֆ. Պրիժիթ Սթէրնի ներկայացուցածը: Ան ըսաւ թէ արդարադատ միջազգային ատեան մը ունենալու դաղափարը նոր չէ, անոր անհրաժեշտութիւնը կը չեշտուի մարդկային ամէն աղէտի հետ, բայց մինչեւ անցեալ Ցուլիս զանազան պատճառներով կարելի չէ եղած այդ նպատակը իրագործել: Այսօր Եուկոսլաւիոյ, նաեւ Ռուանդայի պարագաները կրկին առաջին մարդակի հանած են այդ ծրագիրը, քանի որ հոն կատարուածները մարդկութեան դէմ ոճիր կը նկատուին եւ որպէս այդ, վստահօրէն ձեւով պատժելի:

Այս առաջին ելոյթէն իսկ օրուան թեմային հաստատումը սկսաւ երեւակել, քանի որ Տիկին Սթէրն անդրադարձաւ ոճիրին անժամանցելիութեան հետ Հռոմի Ատեանին յետադարձ զօրութիւն չունենալու հանդամանքին: Հանդամանք, որ դործնապէս արդէն կը ժխտէ ամէն ատիթով կրկնուած սկզբունքը:

Աւելի նեղ մասնագիտական էր Միջազգային պատժական Ատեանի իրաւարան Ֆրանք Թերիէի ելոյթը: Ան ծանրացաւ պատժական օրէնսդրութեան պարունակին վրայ, ըսելով որ ան պէտք է ներփակէ ոճիրին սահմանումը, ոճրագործին պատժելիութիւնը, եւայլն: Ցետոյ կանդ առաւ նման նախաձեռնութեան մը հարկաւոր երկար ժամանակին վրայ: Այդպէս էր Հռոմի ատեանին պարագան ալ. անոր կիրարկութեան դրուիլը տարիներու դործ էր, մանաւանդ որ սկզբնական համաձայնութեան մէջ կային վերապահութիւններ: Նշեց դժուարութիւնները, անկարելիութիւնները որոնք դիւրութեամբ կըրնային նման ատեանի մը դործունէութեան պատուար ըլլալ: Եզրակացութեամբ մը ըսաւ որ թերեւս յարմար էր մտածել որ Հռոմի ատեանը այս ուղղութեամբ միջազգային նպատակներու իրագործումի համբուն վրայ հանդրուան մըն էր միայն:

Առաւօտեան նիստին վերջին խօսք առնողը եղաւ փրոֆ. Վահագն Տատրեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր ԱՄՆ–էն: Անոր դասախօսութիւնը որ եղաւ նոյնպէս Ֆրանսերէն, խորագրուած էր. «Փոքրամասնութիւններու պահպանութիւնը, մարդասիրական միջամտութիւններու դերն ու ազդեցութիւնները»:

Ժդ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբին օսմանեան հակահայ արքունիքը որպէս նախընթաց ներկայացուց ան, յետագայ նման պատահարներուն մէջ անպատժելիութեան գործօնը բացատրելու համար: Ցիշեց 1894–1896–ի, 1909–ի կոտորածները որոնք չկրցան Թուրքիան պատժելու առաջնորդել Եւրոպան, հակառակ որ ան յաղթական դիրքի վրայ էր: Այդ պարագան արդարօրէն խրախուսեց մարդկութեան դէմ յետագայ ոճիրներ: Մանրամասնօրէն տուաւ այդ հանդրուանին նախընթացի փուլերը. յիշեց Օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ տարրին պաշտպան կանգնելու Ռուսաստանի նկրտումները: Ատոնց հետեւանքներէն նկատեց հայկական հարցը, բսելով որ աւելի քան դարու մը այդ քաղաքականութեան մէջ Հայերը յաճախ փիւնեն եղան, իսկ Թուրքերը մեծ տէրութիւնները իրարու դէմ հանեցին:

Փրոֆ. Վ. Տատրեան խօսեցաւ նոյն չրջանին Ցոյներու, Սերպերու ապստամբութիւններուն մասին որոնք անկախութեան յանդած էին: Սակայն Մարոնիները, Տիւրզիները, Հայերուն նման կոտորածներու կեր դարձած էին, հակառակ Բ. Դրան վրայ արեւմտեան ճնշումներուն:

Մեղք որ պիտաժողովին մէջ հայկական նիւթին նման համապարփակ ներկայացումին տեղ տուող ելոյթը չատ երկար ու չատ մանրամասնուած էր, երբ կար սահմանուած 30 վայրկեանի ժամանակը յարդելու հարկը: Այդ սոսկումին տակ փըրոֆ. Վ. Տատրեան անցաւ եզրակացութեան բաժինին, ըսելու համար որ ցեղասպանութեան դէմ միջազգային օրէնսդրութիւնը չատ թերիներ ունէր. մեծ մասով կը հիմնուէր սկզբունքներու յարատեւութիւններուն վրայ, կը չփոթուէին արդարադատութիւն եւ բարոյականութիւն, կազմուած դաչինքները իրաւադիտական դաչտի հիմքէ զուրկ էին, ոճրայնութեան սահմանում չկար: Ինչ կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան նախընթացի հանդամանքին, ան Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն հովանաւոր կանգնելու արեւմուտքին ձախողութեան, հետեւանք էր որ ծագում առած էր թրքական ռազմական ազգայնականութեան մը: Ցատկապէս, նոյն արեւմուտքին կողմէ մարդկային իրաւունքներու, մարդասիրական բոլոր սկզբունքներուն մոռացումը, անտեսումը, ի սէր աթաթիւրքեան Թուրքիոյ հետ բարեկամութեան, անպատժելի ձգած էր 1915–ը, ճամբայ հարթելով յետագայ օրինակներու:

Առաջին նիստին աւարտէն առաջ ուղղուած հարցումներով Սերպերու եւ Թուրքիոյ դուքահեռ մը դծուեցաւ ու մանաւանդ նշուեցան Կիպրոսի, Քիւրտերու պարադաները: Փրոֆ. Պ. Սթէրն բաւական անկեղծութեամբ ըսաւ թէ դէմ յանդիման էինք երկու չափ, երկու կշիռի հարցի մը. այսուհանդերձ, աւելի լաւ էր ի վերջոյ բան մը ընել, քան ձեռնածալ մնալ:

Ճաշի դադարէն եաք, օրուան Բ. նիստը սկսաւ փրոֆ. Գաթրին Քէսէճեանի նախադահութեամբ: Ան առաջին խօսքը տուաւ իրաւադիտութեան տոքթ. Տիկին Ֆ. Ժանէնի որուն նիւթին էր ցեղասպանութիւններու ժխտումը: Ցիշեց ժխտողականութեան ամէնէն ծանօթ պարագաները, Պարսիի, Ֆորիսոնի, ապա նաեւ Պ. Լէուսի, Վայնչթայնի արտայայտութիւնները: Ըսաւ թէ ֆրանսական իրաւական դաչտը միայն Հայերու եւ Հրեաներու ցեղասպանութիւններուն ժխտումը արձանագրած է. իսկ անոնցմէ միայն մէկը դատապարտուած է: Ասոնցմէ ժխտողականութիւնը արտայայտութեան եւ դաղափարի ազատութիւն նկատելու չանքին ու «Կէսօ» օրէնքին մասին: Ինք ալ յանդեցաւ այն իրողութեան որ օրէնսդրական միջազգային դաչտը բաւական լայն էր ժխտողականութեան երեւոյթները դատապարտելու եւ մանաւանդ պատժելու համար:

Այս եզրակացութիւնը ըսել կուտար Գ. Քէսէճեանի թէ Հռոմի Ատեանին ակնարկութեամբ Տիկին Սթէրնի «Մոնտ»ի մէջ տարագրած յօդուածին «Բոլոր երկիրներու բռնատէրե՛ր, դողացէ՛ք» կոչին կարելի էր աւելցնել. «Բոլոր երկիրներու ժխտողականներ, կրնաք հանգիստ քնանալ»ը:

Վճռաբեկ ատեանի դատաւոր Լ. Ժուանէի նիւթը կը կեդրոնանար մարդկութեան դէմ ոճիրներու անժամանցելիութեան եւ անպատժելիութեան վրայ: Մանրամասնօրէն ներկայացուց պատիժի առաջնորդող դլխաւոր ազդակները. փաստերը եւ իրաւունքի պարագան: Կարեւոր նկատեց որ միջազգայինէն առաջ ազգային օրէնսդրութիւնները տեղ տան մարդկութեան դէմ ոճիրներու պատժելիութեան: Ան եւս կրկնեց անժամանցելիութեան տարողութիւնը որ աւելի լայն էր, քան՝ նոյնիսկ առաւելագոյն պատիժի դատապարտուած որեւէ ոճիր: Այդ հոլովոյթին մէջ կարեւոր նկատեց զղջումը որ քաղաքական արարքի արժէք կը տանի:

Փարիզի համալսարանէն փրոֆէսէօր Փ. – Մ. Տիւփիւ ոճիրին դատմանումի դիտարը նիւթ ունէր. նաեւ մնայուն ատեանի կանոնադրութեան մէջ այդ մասին նախատեսուած միջոցները: Պատժական օրէնսդրութեան մէջ կատարուածին դարմանը դլխաւոր տեղը չէր պրաւեր: Արդէն ապրուած ցաւի մը դարման բերել չատ բարդ խնդիր էր: Այդ հոլովոյթին մէջ զղջումը կարեւոր դեր մը ունէր որպէս առաջին հաչտութեան տանող ազդակ, բայց տարբեր էր մնայուն հաչտութեան հաստատումը: Փրոֆէսէօր Տիւփիւ ապա մանրամասնեց դարմանին առաջնորդող օրէնսդրական հանդրուանները: Ան ալ բաժնեց համոզումը թէ ցեղասպանութեան ոճիրին անժամանցելիութեան կապակցութեամբ մեր ժամանակներուն մէջ մեծ յոյսեր կը թելադրէր այդ ուղղութեամբ: Սկսեալ Գ. Քէսէճեանէն, ըրեթէ բոլորն ալ խոստովանեցան որ ներկայի պայմաններուն մէջ մեծ յոյսեր չկային բաղձալի արդիւնքին հասնելու: Ինչպէս բաւ անոնցմէ մէկը, արհամարհելի բան չէր ԻՒՆԻՎՕ–ի կեդրոնատեղիին նման արժանաւոր վայրի մը մէջ նման հաւաք մը կազմակերպել ու փաստը տալ թէ համակառակ բոլոր ղայդումներուն, հայութիւնը գործօն մասնակիցն էր այժմէականութեան: Նոյնիսկ դաղափար յայտնուեցաւ յաջորդ տարի նման դիտահաւաք մըն ալ պատրաստել ղղջումի թեմայով:

Եթէ կային ներկաներուն մէջ տեսականին հետ գործնական բաներ ալ ակնկալողներ, պարտաւորութեան զոհանալ երկուքին անհամատեղելի յատկանիշներուն չեշտումով: Արդէն բաւական յստակ էր եզրակացութիւնը թէ նախընթացի արժէքը չժխտուելով հանդերձ, Հայերու ցեղասպանութեան կիրարկելի դրչնադրութիւն, միջազգային բնոյթով հատպնդումի տրամադրութիւն գոյութիւն չունէր. արդէն որպէս գործնականին դրինակ բաւական պերճախօս էր Եուկոսլաւիոյ ներկան որ ապացոյցը կու տայ աչխարհին թէ զօրութիւնը միակ տիրականն է:

Հաւանօրէն անկեղծ էին մասնակիցներուն անձնական արժեւորումները, արձչուած՝ Հայերու ցեղասպանութեան. ոչ ոք դատին արդարութիւնը, ոճրագործին պատիժը կ'ուրանար. «իրաւունք ուժէ, բայց ոչ՝ առնելիք»ի նման բան մը կար նաեւ արժանապատուութիւն չոյց նշումն ալ թէ Ապրիլ 24–ի կոմիտէն հաւաք բոլոր անկարելիութիւնները կերդնացնող ցեղասպանութեան մը բեռան չայոզած էր այժմէականութեան մէջ մը նալ ու մասնակցութիւն ալ բերել: Այդքանով կարելի է ըսել որ դրական է Ապրիլ 10–ի պիտահաւաքին հաչուեկչիռը:

Այսուհանդերձ, ատիկա չի կրնար արդիլել մտորումը թէ ո՛րն է նախընտրելի, այժմէականութենէն մերժուած ցեղասպանութեամբ մը այժմէակա՞ն մնալ, թէ մարդկութեան դէմ ոճիրին անժամանցելիութեան բացառութիւններէն այդ նոյն ցեղասպանութիւնը դուրս հանելու միջոցները ունենալ, գրողին ծոցը ղրկելով մնացածը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԳԾԵԼՈՎ ԿԵԱՆՔԻ ՄԸ ՈՒՂԻՆ

ՆԱՋԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ՝ ՈՐԻՍԱԿԱՆ ՄԸ

ՆԱՋԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Վերստին տեղադրելու համար մարդը իր ժամանակին մէջ, հարկ է նախ դծել կեանքի ուղին, ուրկէ անցեր է ան: Այդ ընելու համար, ժամանակ – միջոցին մէջ ճամբորդելով փախադրուիլ ու վերադառնալ մեկնակէտին, ուրկէ սկիզբ կ'առնէ իր կեանքը, գործածելով իրապաշտ, այսինքն իրականութիւնը յարգող համեմատութիւններ ու պարզ, անպաճոյճ բառեր, ինչպէս՝ ծնունդ, ինչպէս՝ որբութիւն, ինչպէս՝ աքսոր, եւ վերջապէս թափառումներ երկրէ երկիր: Եւ արդէն ուրուագծած կ'ըլլանք ուղին:

Տարածուած, ընդունուած պատկերացումին հակառակ, կեանքը վերելք, ապա վայրէջք մը չէ, այլ միշտ վերելք մը՝ որքան ալ այդ վերելքն ըլլայ երթալով աւելի դժուարին: Տարիները սանդխամատներն են այդ վերելքին, որ վերջին հանդրուանի վրայ կը վերածուի յուսահատական, վհատեցուցիչ մաղլցումի մը: Բարձունքի հասեր է, եւ վերելքը կը չարունակուի: Պահ մը կանդ կ'առնէ չունչ մը քաչելու համար, ու կը տեսնէ թէ երկինքի աննիւթական կամարներուն կը հասնի իր ձեռքերը: Ապա, նայուածքն ուղղելով դէպի վարը, ոտքերուն տակ, յատակօրէն կը տեսնէ զծուած՝ իր կեանքի ուղին: Գլխու պտոյտ չունենար. կը ժպտի ալ հեղնանքով ու ափսոսանքով, չի հաւատար որ ինք արժանի էր այդ բարձունքին հասնելու:

Վարը, ոտքերուն ներքեւ, տպաւորիչ խաղալ ներդաչնակութեամբ, կը տեսնէ ճամբան, ուրկէ անցեր է: Ճամբան նեղ է: Կը զարմանայ թէ ինչպէ՛ս անցեր է այդ նեղ ճամբայէն: Իր զարմանքը կը կրկնապատկուի տեսնելով թէ ո՛չ միայն նեղ է այդ ուղին, այլ նաեւ այնքա՜ն զարձգարձիկ ու մանուածապատ, որ իր կեանքին առաջին տարիները սկսող մանուկը կրնայ իր ուղղութիւնը կորնչնցնել, կորսուի՛լ, եւ միայն հրաչք մը կարող է դինք դուրս բերել այդ անելէն, որուն անունն են ըրե՛կեանք...: Եւ մանուածապատ կծիկին թելը դտնելու եւ քակելու համար ան կը դիմէ քանի մը պարզ բառերու, որոնք կը յատկանչեն հասարակաց հանդրուանները կեանքին: Եւ կծիկին ծայրը կը վերագտնէ իր առաջին յիչատակը, որ դինք տպաւորած է ընդմիչտ:

Ամէն մարդ էակ ունի առաջին յիչատակ մը, անունի մը, դէպքի մը, չրջապատի մը կապուած: Առաջին յիչատակ է սկիզբը կեանքին, աննիւթական հիմնա-

---

ՍՏԱՑԱՆՔ

Առաձեռատիպ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ԵՒ
ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔՄԱՆԶԱՑ ՏՕՆԻ
ԱՌԻԹՈՎ

ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. ԳԷՈՐԳ ԲԱՂԴԻՇԵԱՆ

Մատենաշար Բոլ Քիլիտճեան
Գահիրէ 1999

քար մը՝ սկիզբը յատկանշող։

Նապարէթ Պշիկեան ծնած է 1909 Օ-դոստոսին, Զէյթունի(*) մէջ։ Իր առաջին յիշատակէն առաջ, որբացեր է ա-ղէն հօրմէ ու մօրմէ։ Զսկսած ուղեւո-րութեան սկիզբը դրուած է դժուար յաղ-թահարելի արգելք։ Իր առաջին յիշա-տակը չէ կապուած ո՛չ հօրը, ոչ մօրը այլ իր երկրորդ հօրեղբօրը, ոմն Ծա-րուքեան, վերանուանեալն Շէֆքէլի, կո-չումով՝ էշխոճ, որ զէյթունեան բարբա-ռով ազաւաղեալ ձեւն է Թրքերէն էշխիա բառին, այսինքն՝ հրոսակ կամ ապըս-տամբ։ «Էշխիա Շէֆքէլի» ոտքէն վիրա-տուած է Զէյթունի պաշտպանութեան մարտերու մէջ, եւ տուն է վերադարձեր ինամուելու համար։ Մօտաւորապէս քա-ոասուն քմ. հեռաւորութեան վրայ գըտ-նուող Մարաչին կանչուած հայ բժիշկը կը դարմանէ վէրքը։ Երեկոյեան էշխիա Շէֆքէլի ոտքի է, և գէնքը ձեռքին դարձ-եալ լեռ կը բարձրանայ։

Ինչպէս կը պարզուի, կեանքը՝ առա-ջին տարիներուն իսկ անլուծելի հան-գոյց մը կը կազմէ։ 1915–16–ի դէպ-քերն են ատոնք, չորրորդ հանգրուանի այս մարտերը, առաջին ապստամբու-թիւնը տեղի ունեցած ըլլալով 1862–ին, երկրորդը՝ 1877–78–ին, եւ երրորդը՝ 1895–ին։ Հիմա, Համաշխարհային Առա-ջին Պատերազմը ծայր տուած է արդէն, մինչ Թուրքիոյ սահմաններէն ներս սկը-սած է գործադրուիլ եղեռնը՝ համա-պարփակ ատիճանաչափի վրայ անխը-նայ, Առանայի Ջարդերու վաղորդայնին։ Զգայուն մարզեր են նաեւ Զէյթունը, Մարաշը, Այնթապը, ինչպէս հայաբնակ բոլոր շրջանները՝ Թուրքիոյ տարածքին։

Ընկերակցութեամբ իր զարմուհիին՝ ա-ռաջին տեղահանութիւն՝ դէպի Մարաշ, ուր կ'որդոգրուի եաղճի Նապարէթի ըն-տանիքին կողմէ։ Մանուկին մաքուր յի-շողութիւնը կ'արձանագրէ Թրքերէն խօս-քին բառերը։ Իւղավաճառին վճիռն է. – «Ու չօճուխու տա պիզ սախլըեախ...» (Այս երեխան ալ մենք թաքցնենք)։ Սա-կայն, երկար չի տեւեր հոս, իւղավա-ճառի երդիքին տակ այս կեցութիւնը։ Նուռով ան կը բռնէ աքսորի ճամբան, որ կ'անցնի Հալէպէն, ապա Համայէն հաս-նելու համար Հոմսէն քիչ առաջ՝ Սալա-միէ, որ՝ ի՛նչ հեղնանք՝ տառացիօ-րէն կը նշանակէ խաղաղութեան վայր..., ուր մարդիկ դաեր էին հաց ճարելու մի-ջոց մը, – արջառի հաստ ճարպով պատ-րաստել մոմեր, եւ դանդաղ վաճառելով օրապահիկ ապահովել։ Սալամիյէի մէջ այդ շրջանին քարիւղի լամբ իսկ գոյու-թիւն չունէր։ Մարդիկ մոմի լոյսով կը լուսաւորուէին։

Պատերազմը վերջ դաեր է արդէն, պի-նդաղարը կը բերէ նոր վերիվայրում-ներ։ Մերճաւոր Արեւելքի հոգաստար Անգ-լիացիներն ու Ֆրանսացիները կը քաջա-լերեն գաղթականները՝ վերադառնալու իրենց առաջին բնակավայրերը Հալէպի վրայով։ Իւղավաճառ Նապարէթ, որպէս-զի արդարացնէ ներկայութիւնը փոք-րիկն Նապարէթի, փաստելու է անոր հարազատութիւնը իբր իր ընտանիքին անդամը։ Անկարելի առաքելութիւն։ Հա-լէպի կայարանին մէջ, սրտմաշուք՝ բա-ժանումի։ Ցուսահատ մանուկը վերջին ուժերով կը կառչի ճամբայ ելլող վայրա-պարժի յետին վագոնին։ Մարդիկ դինք վեր կ'առնեն։ Հասնելով Մարաշ իր հա-րակիցներուն հետ որբանոց կ'ընդուն-ուի։ Քանի մը օր ետք, իր առաջին մտա-զրութիւնը կ'ըլլայ՝ վերագտնել իր որ-դեկիր ընտանիքը։ Չի յաջողիր սակայն, որովհետեւ ճիշդ այն օրը, որ կ'որոշէ գործադրել իր ծրագիրը, կռիւները կը սկսին քաղաքին մէջ։ Չի կրնար նոյնիսկ վերադառնալ իր որբանոցը։ Այս ան-գամ Մարաշի մեծահարուստներէն՝ Խըր-լաքեաններու ընտանիքն է որ ապաստան կու տայ իրեն։

Ամիս մը ետք նոր տեղաշարժ, եւ որ-բերու կարաւանը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Հալէպ։ Ի՛նչ արտասովոր տեսարան, – իրարու ետեւէ ընթացող ջորիներու կըռ-նակին դետեղուած համեստ երկու կողերէն կախ՝ փայտէ անտուկներու մէջ նստած մանուկները, վախը՝ սրտերուն մէջ։ Անոնք ճամբայ ելած են դէպի անո-րոշը՝ խոյս տալու համար դժոխքէն։ Կա-րաւանի առաջին չորքոտանին իր գլխա-վերեւը կը կրէ ամերիկեան դրօշակը։ Թուրքիւսուրիական սահմանագլուխին վը-րայ Թուրք սահմանապահ պինուորները կը կասեցնեն կարաւանին երթը։ Մանուկին յիշողութիւնը արձանագրած է դէպքը։ «Ու չոճուխլարա տախաներրսան, պու պայրախա տախաներրսըն» (եթէ այս երա-խաներուն դպչիս, այս դրօշակին կը դպչիս), կ'ազդարարէ ամերիկացի միս-իոնարը։ Թուրք սահմանապահը կը յօ-ժարի ազատ անցք տալ կարաւանին։ Կա-րաւանը կը չարունակէ իր երթը դէպի Հալէպ։ Նապարէթ Պշիկեան կռնակը դարձուցեր է Թուրք աշխարհին, ուր ոտք պիտի չկոխէ այլեւս։ Հալէպէն՝ որբերը չոգեկառքով կը փոխադրուին Պէյրութ։ Հիմա երկինքը ծանր չի ճնշեր պատանի-ներու սրտերուն վրայ։

Պէյրութէն ձըզկէյլ, պատմական Պիպ-լոսը, դէպի հիւսիս՝ ծովուն մօտէն ըն-թացող ճամբան երկար է չուրջ քսան քի-լոմեթրով։ Նո՛ր կայք, նո՛ր որբանոց։ Պատանին դեռ կը յիշէ· կէսօրէ առաջ ձեռային աշխատանք, կէսօրէ ետք նախա-դիտելիքները լեզուի։ Կու տայ հայերէն լեզուի դասագրքին անունը, – «Մեղրա-գետ»· կը չեչտէ՝ Ռուբէն Զարդարեանի «Մեղրագետ»ը։

– Ձակատագի՛րը դրադէտին...

– Ձակատագի՛րը իր այնքան բծախըն-դիր խնամքով հրատարակած դրքին...

– Ձակատագի՛րը այն սերունդին՝ որ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գաղութիս պատկիներէն և նախկին հընդ-կահայ՝ Պ. Մալքըմ Սուքիաս, 1998 տար-ւոյ Հոկտեմբեր ամսուան կէսերուն, հե-ռաձայնով մեզի կը յայտնէր թէ, Սիտ-նիի մէջ տեղի ունեցած ճաւուրդի մը ըն-թացքին հայկական հնութիւն ունեցող երկու եկեղեցական սպասներ գնած է «Չնչին դումարով» ու կ'ենթադրէ որ Ե-րուսաղէմի Ս. Աթոռի սեփականութիւնը եղած են։ Պր. Սուքիաս կը փափաքէր եկեղեցական սպասները Առաջնորդարա-նիս նուիրել։

Նոյն օրը Պր. Սուքիասը Առաջնորդա-րան հրաւիրեցինք, որ եւ իր հետ բերաւ սպասները՝ Պատարագի ընթացքին դր-ծածուող ՓԱՐՁ «Ջուրի սափոր» մը եւ ԿՈՆՔ «լուացման աման» մը։ Պր. Սու-քիասի տուած տեղեկութեանց համա-ձայն, սպասները Աւստրիոյ Պրիդըլըն քա-ղաքէն եկած ու ճաւուրդի ղրուած են, ըս-պասները գնուած են անհատէ մը։

Փարջի յիշատակարանն է.–

Յիշէ Մահտեսի Արթինի սրդի Խոճայ Յակորի Ղեւոնթի Սուքիասի, Յերուսա-ղէմ Սուրբ Յակոբ Հայոց Եուփրակու-թեան Պօղոս Վարդապետին։ Ռմբ «1753»։

Կոնքի յիշատակարանն է.–

Յիշատակ է Թօխաթցի Քէրփիչօղլի Գրիգորի։ Երուսաղէմ ի դուռն Սուրբ Յա-կորայ Աբոռին։ Ձեռամբ Թօխաթցի Սի-մէօն Վարդապետին։ Թուին Ռմխբ «1793»

Վերոյիշեալ մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց ծանօթանալէ ետք, յստակ դարձաւ որ եկեղեցական սպաս-ները Երուսաղէմի Ս. Աթոռի սեփակա-նութիւնն են, որ զարտուղի ճանապար-հով հասած են մինչեւ Աւստրալիա։

Պր. Սուքիասի բացատրեցինք որ սի-րով կ'ընդունինք սպասները, սակայն ա-ւելի ճիշդ պիտի ըլլայ զանոնք վերադար-ձնել օրինական եւ հարազատ տիրոջ՝ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան։ Պր. Սուքիասի համաձայնութիւնը ունենալէ ետք, Երուսաղէմի Պատրիարք Ամեն Տ. Թորղոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի հետ կապ հաստատեցինք ու տեղեակ պա-հեցինք եղելութենէն։ Պատրիարքն ալ իր կարգին փափաք յայտնեց որ Երուսա-ղէմ վերադառնան վանքի սեփականու-թիւնը հանդիսացող եկեղեցական սպաս-ները։ Պր. Սուքիասի խոր չնորհակալու-թիւն յայտնեցինք իր ուշադիր վերաբեր-մունքին ու նուիրատուութեան համար։

Թանկագին նուիրատուներ, հանգիստ ննջեցէք, քանզի ձեր սրտաբուխ նուէրը, անյայտ ու անորոշ թափառումներէ ետք, վարելի փութով տուն դարձի ճամբան պիտի բռնէ։

Մխիթարուած ենք որ դէթ երկու եկե-ղեցական սպասներ, որոնք սրտաբուխ նը-ւէրներ են ու արտայայտիչը Հայու հա-ւատքին, փրկուած են...։ Տակաւին քա-նի քանի եկեղեցական սպասներ ու իրեր կան, որոնք Հայու հաւատքին խոր ար-տայայտիչն են եւ օտարութեան մէջ կը թափառին։ Ուր մնացին մեր կրօնական եւ ազգային արբուքիւններն ու նուիրա-կանութիւնները։

Աւելորդ մեկնաբանութիւն չենք ուզեր ընել· բայց մեր մտահոգութիւնը եւ ընդ-վզումը կը յայտնենք ըսելով թէ, երբ, ինչպէս եւ որոնց պիղծ ձեռքերով այս եկեղեցական սպասները Երուսաղէմի Հա-յոց Վանքէն դուրս բերուած են «Չնչին դումարի» փոխարէն։

ԱՂԱՆ ԱՐՔ. ՊԱԼԻՕԶԵԱՆ
Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Ն. Զ.–ի

Ապրիլ 5, 1999
Սիտնի, Աւստրալիա

(*) Պատմական Ուլնիա, թրքական ա-ռնուռով՝ Սիւլէյմանլը, եւ ոչ՝ Սիւլէյմա-նիէ ինչպէս գրուեր է Հայկական Համայ-նագիտարանի «Զէյթուն» յօդուածին մէջ։ Սիւլէյմանիէ՝ Իրաքի հիւսիսը բրտարնակ մարզ եւ քաղաք է։

ՀՐԱՍԱՐԴՈՍԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Ապրիլ 9–ին տեղի ունեցաւ Հրասարդոսի (Հրայր – Սարդիս Քէօսէ-եան) ցուցահանդէսի բացումը Մարսէյլի Սահակ Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի կազմակերպութեամբ Վ. Պոզաճեան սը-րահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկա-յութեան։

Հրասարդոսը ծնած է Լոռի։ Փոքր հա-սակին ընտելացած է գործերու աշխարհին հետ, առաջին դասերը առնելով իր հօր մօտ։ Կազմակերպած է մի քանի ցուցա-հանդէսներ Երեւանի մէջ եւ դնահատ-ուած վարպետներէն։ 1996–ին հաստատ-ուած է Մարսէյլ։ Հակառակ բազմաթիւ ընկերային, տնտեսական դժուարութեանց Հրասարդոսը չարունակած է եւ զարգա-ցուցած՝ իր արուեստը, ստեղծելով ցու-ցահանդէսներ հայ եւ ֆրանսական շրջա-նակներէն ներս եւ արժանացած՝ երիտա-սարդ տարիքին երիկ կարեւոր մրցանակ-ներու։

– Ժողովրդական մրցանակ –

– Մեսրոպ՝ Քարի Լը Ռուէ քաղաքի –

– Արուեստի եւ Գրականութեան Մեծ Մրցանակ – Կերպարուեստի բաժին

Այս Հրասարդոսի երկրորդ ցուցահան-դէսն է, զոր կը կազմակերպէ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնը։ Ուրախ ենք եւ հպարտ Հրասարդոսով։ Ուրախ ենք, քանի որ ան մաս կը կազմէ չորս տարի-ներէ ի վեր Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի եւ կառչած մնալով նաեւ հայ երգարուեստի արմատներուն, նկարչու-թեան հետ զուգահեռ կը զարգացնէ երա-ժըշտութեան սէրն ու ճաշակը, գիտու-թիւնը։

Հպարտ ենք իրմով, որովհետեւ, ինչ-պէս նշուեցաւ, Սահակ – Մեսրոպ Մշա-կոյթի Կեդրոնի կազմակերպած առաջին ցուցահանդէսէն վերջ, հոն ներկայ գըտ-նուած Քարի Լը Ռուէ քաղաքի «Արուես-տի Հիմնարկ»ի պատասխանատուին հր-աւէրով մասնակցած է «Փառատօն»ի եւ արժանացած՝ մրցանակներու։ Այնու-հետեւ Հրասարդոս հրաւէրներ ստացած է այլ միութիւններէ։ Ան գրաւած է այլեւս իր տեղը Փրովանսի նկարչական բնագա-ւառէն ներս։

Հրասարդոսը իր այս աւելի քան քառա-սուն նկարներուն մէջ որպէս «սիմժ» ընտրած է մարդու առօրեայ, հոգեւոր եւ երազային կեանքը։ Իսկ որպէս ոճ դոր-ծածած է աբստրեմիք, տպաւորչապաշ-տական, դերիրապաշտական ոճերը։

Բացման խօսքը կատարեց Կեդրոնի վարչութեան պատասխանատու Ժիրայր Մխիթարեան եւ վեր առաւ Հրասարդոսի արժանիքները։ Տեղի ունեցաւ հիւրասի-րութիւն մը, որ տեւեց ուշ ատեն։

Հրասարդոսին կը մաղթենք նորանոր նուաճումներ եւ բիւր յաջողութիւններ արուեստի փշոտ, սակայն գաղցրարոյր անդաստանի մէջ։

Թ. ԵՂԼՄԱԶԵԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԶՄՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

– Հայաստան երթալ հաստատուելու որոշում։

– Արշակէն նամա՞կ առիր.

– Հրամմեր ես... առ կարդա՛,– եւ նա-մակը երկարեց Մաննիկի, որ ուշադրու-թեամբ կարդաց զայն։

– Քանի որ Արշակն ալ այդ խելքին կը ծառայէ, – ըսաւ, – ու միտքը դրեր է Հայաստան երթալ հաստատուիլ, այն ա-տեն մենք ալ կ'երթանք, կը լմնայ։

Արշակին նամակէն ետքը ա՛լ մեկնումի դադափարը բոլորովին բոյն դրաւ բար-սեղ աղայի մտքին մէջ։

Քանի մը օր ետքը տան միջնորդ մը դնաց դտաւ եւ ըսաւ.

– Մարգար աղա, սա իմ տուներուս միւշքերի մը չե՞ս կրնար դտնել։

– Ի՛նչ, Բարսեղ էֆէնտի, տուներնիդ ծախե՞լ կ'ուզէք կոր, – հարցուց միջնոր-դը զարմացած։

– Այո՛, որոչեցի պիտի ծախեմ։

– Երկո՞ւքն ալ...

– Երկուքն ալ... Բերա տուն մը դտայ, անիկա ծախու պիտի առնեմ, մերինները ա՛լ Գատըղիւղ նստիլ չեն ուզեր կոր։

– Աս տարբեր... եթէ ոչ տուն ծախե-լը խելացութիւն չէ այս միջոցին, ամէն մարդ խենթ կ'ըլլայ կոր տուն մը ունե-նալու եւ վարձք չտալու։

– Գիտեմ, որ այնպէս է, բայց ես ուրիշ հաշիւ ունիմ... դուն նայէ՛, որ ծախու առնող մը գտնես։

– Այդ դիւրին է, իմ գործս է արդէն եւ կարծեմ, թէ չուտով կրնանք ծախել, բաւ է, որ արժէքէն չատ մեծ հումար մը չու-զես։

– Դուն միւշքերին գտիր, կը համա-ձայնինք, սա ալ ըսեմ, որ եթէ ուզած դինս չդտնեմ, չեմ ծախեր։

– Քանի մը օրէն քեզի պատասխան մը կուտամ։

Արդարեւ, քանի մը օր ետքը Մարգար աղա եկաւ գտաւ Բարսեղ աղան իր վաճա-ռատան մէջ։

– Անցած օր տուներուն համար քան մը ըսիր, նորէն այդ դիտաւորութեան վրա՞յ ես, – հարցուց։

– Հարկաւ, – պատասխանեց Բարսեղ, – ես մեկ օրէն միւսը միտքս փոխող մարդ չեմ։

– Անանկ է նէ՝ միւշքերի մը պտայ։

– Երկու տունն ալ պիտի առնէ՞։

– Երկուքն ալ։

– Ի՞նչ կուտայ կոր։

– Նախ դուն ըսէ՛, թէ ի՛նչ կ'ուզես կոր երկու տուներուն համար։

– Կարճ խօսք մը ըսե՞մ, տասը հազար Թուղթ ոսկի։

– Ուրեմն պարապ տեղը չխօսինք, ըլլա-լիք բան չէ։

– Ինք ի՞նչ կուտայ կոր։

– Վեց հազար ոսկիէն աւելի չուզեր կոր տալ։

– Անկարելի է... Ես անպատճառ տու-ներս ծախելու պէտք չունիմ, ուզած դինս եթէ դտնեմ, կը ծախեմ։ Դուն ուրիշ միւշ-քէրիի նայէ՛...

– Բայց ասիկա ձեռքէ փախցնել չեմ ու-զեր կոր։

– Ո՞վ է որ...

– Մըզմըզեան Թաղուոր էֆէնտին։

– Ա՞ն է... ինչո՞ւ աւելի տալ չուզեր կոր, հավայէն փարա վաստկեցաւ, հա-րըստացաւ...

Մըզմըզեան Թաղուոր, պարզ նպարավա-ճառ մը, պատերազմի ընթացքին յաջո-ղած էր մէկ – երկու հարիւր հազար ոս-կիի տէր ըլլալ, եւ յետոյ այդ հարստու-թեան մեծ մասը կալուածի դնելու յատ-կացուցած էր, իրրեւ դրամը չհաղոր-ծելու լաւագոյն եւ ապահովագոյն միջո-ցը։

– Ինծի ըսաւ, որ եթէ վեց հազար ոս-կիի հաւանիս, պատրաստ է այսօր դրամ-ները համրելու։

(Շար. 6)

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. – Տիկին Սօնա Իպիչեան 2000 Ֆրանք:

***

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Անահիտ Թէրզեան 200 Ֆր.:

***

ՌՈՄԻՆՎԻԼ. – Ոմն 250 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Ս. Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Ապրիլ 18–ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 4, Կամիտաս փողոց, ողբացեալ իր բոլոր ընկերուհիները յիշատակին:

Ի դիտութիւն անոնց յիշատակը յարգողներուն:

TELEVISION
Chaîne HISTOIRE (satellite)

Soirées consacrées au Génocide arménien: les **21** et **28 Avril à 20 h 45.**

Le documentaire suivant,en trois parties, retrace le génocide arménien de 1915 en donnant la parole aux survivants. Au cours des années 20, ils traversèrent l'Europe d'est en ouest, dans le plus grand dénuement, pour trouver refuge en France. Les émissions sont suivies d'un débat animé par Jean Garrigues.

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ, Կոնէս եւ Վիլիէ Լը Պէլ Ասպետիկ մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Վերոնիկ Քըրքպէչեանի եւ իր զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝ Մարի Քըրքպէշեանի մահուան առթիւ:

Նաեւ խոր ցաւակցութիւններ ընկերուհի Ազատ Ֆէնէրճեանի, զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝ Գրիգոր Սարաֆեանի մահուան առթիւ:

(Շար. Ա. էջէն)

ւած վեց թեկնածուներէն ամէնէն ծանօթն էր Հոսին Այթ – Ահմետ, պառմական ընդդիմադիրը եւ մէկը յեղափոխութեան 9 ղեկավարներէն:

ԵԻՐՈՊԱՅԻ Խորհրդարանը Ապրիլ 15–ին օրակարգի նիւթ ըրած էր կիպրոսի անդամակցութիւնը: Այդ մասին պատրաստուած տեղեկագիր մը կը պահանջէր որ Թրքական զինեալ ուժերը կղզիէն հեռանան եւ այդ նպատակով Խորհրդարանը Անդարայի ճնշում բանեցնէ: Տեղեկագիրը պատրաստուած էր հոլանտացի խորհրդարանական Ժ. – Ու. Պէրթէնսի կողմէ:

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ Մոսկուա կը վերադառնայ (յարդ Փարիզ էր), Ռուսաստանի արդարադատութիւնն ալ ջնջեց ձերբակալման հրամանագիրը զոր հրապարակած էր Ապրիլ 6–ին:

ՓՈՒԹՊՈԼ
Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Լիլ 2 – 1 յաղթեց Վալանսի, որ դասաւորման մէջ 18–րդ տեղը կը գրաւէ 34 կէտով: Գլուխն է Սէն – Ժէրմէին 65 կէտով, 20–րդ եւ վերջին դիրքը կը գրաւէ Պօվէ 29 կէտով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին Աշոտ Պոյաճեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ:

ՃԾԴՈՒՄ

«Ծառաջ»ի Ապրիլ 14–ի թիւէ մէջ, Գ. էջ, «Համահայկական առաջին խաղեր Հայաստանի մէջ» գրութեան տակը, Մարսէյլի համար կը խնդրուի ճշդել թէ սխալմամբ նախագահուհիի հանգամանք տրուած է Տիկին Անֆխախայի:

UGAB . . . UGAB . . . .UGAB . . . UGAB

UGAB — JEUNES
Ile-de-France

le samedi 17 avril à 20 heures 30

CONCERT
«LA NUIT BLEUE DU JAZZ»

organisé par
le Comité des Jeunes de l'UGAB
Paris Ile-de-France

au Centre Culturel
«Alex Manoogian» de l'UGAB
118, rue de Courcelles — Paris 17e
(M° COURCELLES)
Tél. : 01 42 27 12 26

P.A.F. : 80 F. avec 1 cocktail

UGAB . . . UGAB . . . .UGAB . . . UGAB

MARSEILLE

Dans le cadre du 84ème Anniversaire de la Commémoration du Génocide Arménien

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
expose
LE DESSINATEUR HUMORISTE
HOVIV
du 19 au 30 Avril
Vernissage lundi 19 avril à 19h
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
présente
CONCERT EXCEPTIONNEL
Les Solistes de l'Orchestre de Chambre Lyrique de Paris
HAIK DAVTIAN, OLIVIER ORIENT violon
JEROME DUCHEMIN alto
AUDE BRASSEUR violoncelle
VERONIQUE GAUTHERON contrebasse

Komitas
MINIATURES POPULAIRES ARMENIENNES
En version pour quintette à cordes
le dimanche 18 avril à 16 heures 30
EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
28,ave Bourgain / 55,ave Victor Cresson
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
— Libre participation aux frais —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Շաբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 16–ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ասպետիկ մասնաճիւղը Առնուվիլ – Սարսէլ, Կոնէս եւ Վիլիէ Լէ Պէլ շնորհակալութեամբ ստացած է 750 Ֆր. Շաբլի Քարապօղոսեանէ իր մօր՝ Ազատուհի Քարապօղոսեանի մահուան առթիւ:

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Vendredi 23 Avril : 21h - 24h**
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Place du Théâtre de l'Odéon - Paris VIème.

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret»,
Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

MESSES ET REQUIEMS :
Samedi 24 Avril à 11h : Cathédrale Apostolique Arménienne de Paris
Dimance 25 Avril à 15h : Cathédrale Notre-Dame-de-Paris
Messes célebrées également le dimanche 25 Avril dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.
Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Arnouville-lès-Gonesse.

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
Նազարէթ ՊՇՏԻԿԵԱՆ-ի
ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան
եւ
կազմակերպութեամբ Տիկնանց Մարօ, Կայծ Նոր Սերունդ եւ Մ. Մ. Նաղաբրէկի
հովանաւորութեամբ
ԴԻՒՑ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւրոպայի Հայոց

Կիրակի, Ապրիլ 18, ժամը 16–ին
Ալէք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles — Paris 17e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet
à DSARGATZOR (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...
Participation :
500 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 Avril.**

S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

RECHERCHE
pour la Maison de Retraite de Montmorency

1) INFIRMIERE PLEIN TEMPS
2) AIDE SOIGNANT(E)
A partir de Juin 1999

Envoyer C.V. à la Maison de Retraite arménienne
44-50, avenue Charles-de-Gaulle
95160 MONTMORENCY

EREVAN

2 vols directs hebdomadaires en Airbus A310 de la compagnie ARMENIAN AIRLINES

Départ Paris 2690 F
Départ Province 2800 F

Renseignements & inscriptions :

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
19, rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

COLONIE DE VACANCES

organisée par l'Association « SIPAN »

pour les enfants de 6 à 12 ans
DU 2 AU 22 JUILLET
Frais de séjour : 2.600 + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes
ou demandés au Secrétariat de l'*Association SIPAN*
10bis, rue Thouin — 75005 PARIS

Tél.: 01 40 51 11 90 (du lundi au vendredi de 14h à 19h).

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·621 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.621

ՕԹԱՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑԱԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՄԲԱԿՈՇՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼԻՆԹՐՆԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՀԱՐԸ ՑԱՒԱԼԻ Է, ԲԱՑՑ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ

ի վերջոյ, բաւական վարանումներէ, ամբաստանութեան յանգանքը Սերպերուն վրայ ձգելէ, հակասական յայտարարութիւններէ եաք, ՕԹԱՆ ստիպուեցաւ խոստովանիլ որ ինք էր գաղթականներու չարաշունչ ամբաստանութեան պատասխանատուն: Օդաչուն ալ բացատրեց իր «սխալ»ին պատճառը.– «Երեք փոխադրամիջոցներ տեսայ որոնց զօրք փոխադրող զրահապատ կառոյցու կը նմանէին: Համոզուած էի որ կը պատրաստէին կրակի տալու տուն մը: Լաւ էր հեռարձակ ռումբ մը նետեցի շարասիւնի վրայ, յետոյ հեռացայ շրջանէն վառելանիւթի պակասի պատճառաւ»: Այս է ՆԱՏՕ–ին օդաչուին չքմեղանքը, բայց, յաջորդ օր իսկ Ուաշինկթընէն կը ճշդէին թէ այդ օդաչուն չէր ամբաստանուղը: Ու այս չարքի հերքումներ, անորոշ յայտարարութիւններ, հակասութիւններ իրարու կը յաջորդեն ալ աւելի չփոթ կացութիւն մը ստեղծելով:

ՕԹԱՆ–ի բանբերը՝ ձէմի Շի ամէնօրեայ յայտարարութեան ընթացքին մանուլին (Փրիւէլէն) Ապրիլ 15–ին, ըսթեթ միայն այս մասին խօսեցաւ, ընդունելով որ «սխալ» մը գործուեցաւ, չատ կը ցաւին, օդաչուները հրահանգ ունէին խուսափելու նման «զուգահեռ վճռաս»ներէ (կ'ակնարկէ մարդկային զոհերու), բայց եւ այնպէս, կը պատահի: Ամէն պարագայի մէջ, որեւէ ձեւով, կ'աւելցնէր Շի, «Չի կրնար տկարացնել մեր վճռականութիւնը՝ չարունակելու մեր գործողութիւնները», իտալացի իր պաքէր էկօն ալ չի վարանիր աւելցնելու.– «Սխալներու քանակութիւնը համեմատական է գործողութիւններու քանակին» եւ քանի որ, ըստ ամերիկացի պաշտպանութեան նախարար՝ Գոհէնի, այդ գործողութիւնները պիտի սաստկանան, կարելի է «համեմատական սխալներու» մասին դաղափար մը կազմել: Գլինթըն ալ նոյն լեզուն կը գործածէ, յայտարարելով.– «Ցաւալի է, բայց՝ անխուսափելի»: Անոնք որոնք հրաչքով փրկուած են Մէհայլ (Հարաւ–արեւմուտք Քոսովոյէն, ալպանական սահմանին մօտ) այս ահաւոր սպանդէն ցնցիչ նկարագրութիւններ կ'ընեն: Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ թէ չի հասկնար ինչո՞ւ ռումբերը տեղացին իրենց վրայ, քանի որ գաղթականներու չարաշունչին ոչ ռազմավարական կառոյցները, ոչ պինուորական փոխադրամիջոցները կ'ընկերանային, բայց, կ'ըսէ «հարիւրաւոր գաղթականներ կը հեռեւէին մեզի, հեծիսան»: Պելկրատի համաձայն (Ապրիլ 16) նման ամբաստանութիւն մը եւս տեղի ունեցած է, այս անգամ Պելկրատէն 150 քմ. հարաւ, գաղթականի մը վրայ, ուր Պոսնիացիներ ապաստանած էին:

Ապրիլ 16–ին, արդէն 24 օր էր որ այս ամբաստանութիւնները կը չարունակուէին եւ Միլոսեւիչ տեղի չէր տար: Ինչ որ սկիզբը «օրերու հարց» էր ըստ ՕԹԱՆ–ի անդամ պետութեանց զեկավարներուն եւ մանաւանդ Ամերիկացիներուն, աւելի ուշ դարձաւ՝ «չարաթներու հարց», իսկ հիմա վերածուած է «ամիսներու հարց»ի եւ առնուազն մինչեւ ամառ, ըստ նախարար Գոհէնի: ՕԹԱՆ «զոհ է», ասկայն, այն համոզումով որ չատ մեծ վնասներ հասած են Սերպիոյ պինուորական ուժին, որ կը դնահատուի չուրջ 100 միլիառ տոլար: Քանդուած են 17 կամուրջ, ինը երկաթուղի կամ կայարան, եօթը դլխաւոր ճամբայ, եօթը օդակայան, 39 գործատուն, 13 պատրան, հեռատեսիլի սփռումի 12 կայան, 14 հիւանդանոց եւ 150 դպրոց: Պելկրատ կ'ըսէ թէ բնակչութեան մէջ 1000 մեռեալ կայ:

***

Միլոսեւիչ ընաւ յուսալքուած չէ եւ Կրասնայա Զվեզտա–յի (Կարմիր Աստղ) որ ռուսական բանակին պաշտօնաթերթն է, յայտարարած է «եթէ մէկ ամերիկացի, անգլիացի կամ դերմանացի պինուորներ ուղղակի դնէ սլաւական հողին վրայ, այն ատեն ամբողջ Պալքաններն են որոնք կը բռնկին»:

***

Ամերիկացի օդաչուներուն նշանաբանն է. «Սըրչ էնտ տիսթրոյ», այսինքն՝ «Գըտիր եւ քանդէ»: Այդ դործողութիւնը կ'ըլլայ 5000 մեթր բարձրութենէ: Դաշնակիցներու օդուժը ամբակոծութեան երկու ռազմավարութիւն ունի: Անոնք որոնք բացմաթիւ են կը վերաբերին ենթակառոյցներու (զօրանոց, զտարան, կամուրջ) եւ միւսները որոնք պինեալ ուժերու քանդումին կը վերաբերին եւ օդաչուները մկրտած են «Պատեհութեան թիրախներ»: Այս վերջին ռազմավարութեան կը պատկանի Ապրիլ 14–ի «սխալ»ը: Միացեալ–Նահանդներու մէջ, բանակցիչներ ծայր տուած են ի տես ՆԱՏՕ–ու նման դերպետութեան մը անկարողութեան Միլոսեւիչը ծունկի բերելու, եւ բեռ չարաթէ ի վեր:

– Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ամսական 250–էն 300 միլիոն Ֆրանք կը գնահատէ Ֆրանսայի մասնակցութիւնը: Այս գնահատումը չընդդրկեր պինամթերք եւ անոր գործածութեան հետեւանքով մաշումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահ ընտրուեցաւ Ապտելազիզ Պութեֆլիքա, ինչ որ անակընկալ մը չէր, քանի որ միակ թեկնածուն մնացած էր: Ապրիլ 16–ի առաւօտուն դեռ յստակ տուեալներ կը պակսէին ինչ կը վերաբերի մասնակցութեան հաստատութեան եւ Պութեֆլիքայի ստացած ձայներուն, քանի որ միւս վեց թեկնածուներուն անունները չէին հանուած եւ բոլոր քուէարկողները լուր չունէին որ անոնք այլեւս թեկնածու չեն: Առաջին լուրերու համաձայն ժողովուրդին 60–65%–ը մասնակցած էր, բայց ընդդիմութիւնը չընդունիր այս թիւը եւ կը պնդէ որ հաղիւ 20% էր: Արտասահմանը կը դատապարտէ կատարուածը եւ այն տեսակէտը կը տիրէ թէ պէտք է նոր ընտրութիւն ըլլայ: Ֆրանսա, պաշտօնապէս, ոչ մէկ հակազդեցութիւն արտայայտեց եթէ նոյնիսկ քաղաքական անհատ դէմքեր իրենց կարծիքը ըսին:

ԱՆԳԼԻՈՑ Ներքին նախարարը հաստատեց որ Փինոչէ կրնայ յանձնուիլ Սպանիոյ եւ այդ ուղղութեամբ ձեւակերպութիւնները պէտք է չարունակուին: Հաւանական չէ, սակայն, որ հարցը արագօրէն լուծում դտնէ, Փինոչէի փաստաբանները կրնան բազմաթիւ դիմումներով ձգձդել նման որոշումի մը գործադրութիւնը: Չիլի կը պնդէ որ Փինոչէի դատը տեսնելը իր գործն է: Կ'ըսուի թէ Փինոչէ միտք ունի իր օրերը Անգլիա վերջացնելու:

ՓԱՔԻՍՏԱՆի նախկին վարչապետը՝ Տիկին Պենազիր Պութթօ եւ իր ամուսինը հինգշաբթի առաւօտ Իսլամապատ հասան ընտրական գործընթացը հետեւելու համար: Պենազիր Պութթօ ի բացակայութեան դատապարտուեցաւ քանի որ Անգլիա կը գտնուի, բայց յայտարարեց թէ պիտի վերադառնայ վերաքննութեան դիմելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Կիրակի, Ապրիլ 18–ին եւ այդ առթիւ «Ֆիկառօ» յօդուած մը հրատարակած էր Ապրիլ 16–ին Փոնիայէն ուր է իր թղթակիցը՝ Գլօտ Լորիէօ: Ան քաղաքը կը ներկայացնէ որպէս իսլամական բերդ: Կուսակցութեան տեղւոյն նախագահը՝ Թ. Աքիւրէք չուրանար որ Աթաթիւրք կարեւոր անձնաւորութիւն մըն էր, բայց անհրաժեշտ չի դտներ որ անոր նկարը գտնուի իր դրասենեակին մէջ: Այսուամենայնիւ, Առաքինութեան կուսակցութիւնը (իսլամա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 15 / 16)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ԱՄՆ–ՈՒ ՄԷՋ

ԱՄՆ–ու նախագահ Պ. Գլինթընի նախաձեռնութեամբ Ռ. Քոչարեանի եւ Հ. Ալիեւի միջեւ հանդիպում մը նախատեսուած է Ապրիլ 23 – 25 Ուաշինկթընի մէջ ուր երկու նախագահները պիտի մասնակցին ՕԹԱՆ–ի 50–ամեակի նշումներուն: ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպանը նոյն լուրին հրապարակումին նախօրեակին ըսած է թէ իր երկիրը երբեք չէ ըսած թէ Լ.Ղ.Հ ինքնորոշման իրաւունք չունի, սակայն բանակցութիւններով պէտք է հասնիլ կարգաւորման: Մ. Լեմքն աւելցուցած է թէ կողմերը կամք եւ համարձակութիւն ունենալու պարագային հարցը չատ արագ կրնայ լուծուիլ:

***

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱՐԱՄ Ա.–Ի ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 15–ին Հանդիպում ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.–ի հետ որ Երեւան էր այցելելու համար Գարեգին Ա.–ի: Արամ Ա. հայ ժողովուրդին միասնութեան անխախտութեան չրջան նկատած է ներկան, այդ իմաստով կարեւոր համարելով Սեպտեմբերին տեղի ունենալիք Սփիւռք – Հայաստան համաժողովը: Նախագահ Ռ. Քոչարեան վստահութիւն յայտնած է որ քանի մը տարուան աշխատանքը անպայման արդիւնք կուտայ· անընդհատ է նաեւ թէ այս տարի համահայկական որոշ ծրագիրներու մասնակից կ'ըլլայ Սփիւռքը: Արամ Ա. պատրաստակամութիւն յայտնած է բոլոր կարելիութիւններով աջակցելու երկրին հզօրացման:

***

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՑԱՆՁՆԱԾ ԵՆ

Ապրիլ 15–ին լրացած է կուսակցութիւններու կողմէ իրենց թեկնածուներուն զօրավիգ ստորագրութիւնները յանձնելու պայմանաժամը: Կեդր. ընտրական յանձնաժողովին նախագահին տեղակալին համաձայն 21 կուսակցութիւններ եւ դաշինքներ յանձնած են պաշտօնաթերթիկները: Մինչեւ Ապրիլ 25 պիտի ստուգուի ստորագրութիւններու վաւերականութիւնը:

***

Վ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Արձակագիր, հրապարակախօս, քաղաքական դործիչ Վարդգէս Պետրոսեանի մահուան Ե· տարելիցը նշուած է Աչտարակի մէջ, անոր չիրմին այցով մը: Գրողներու Միութեան անդամներ, հարազատները, մտերիմներ հաւաքուած են հոն ունկնդրելու անոր վաստակին նուիրուած ելոյթները: Բոլորն ալ աւարտած են մինչեւ այսօր մութ մնացած սպանութեան լուսաբանութիւնը ունենալու եւ մեղաւորները պատժելու կոչով: Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան որ ներկայ գտնուած է ոգեկոչումին, հաւատացած է որ այսօր ամէն բան կ'ըլլայ այդ սպանութիւնը լուսաբանելու համար:

«ՁՈՒՄ ՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՄԷՋ ՈՒՇԱԳՐԱԻ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ 1936–Ի ՊՂՅԱՆՆԱՄԷՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Կտակիս հաւատարիմ եղի՛ր, մի՛ դպչիր դպրոցիս»

«Ձումհուրիյէթ»ի Կիրակի, Ապրիլ 4–ի յաւելուածին մէջ Պէրթ Կիւնչըքան ի ստորագրութեամբ հրատարակուած էր երկար յօդուած մը 1936–ի պէյաննամէներու ծանօթ հարցի կապակցութեամբ: Յօդուածագիրը չատ ընդարձակ ուսումնասիրութեան ենթարկած է այս նիւթը եւ կը պատմէ թէ ինչպէս առենօք բարերարներ, օրինակ՝ Անժէլ Չնախքօղլու մը, նուագարի մէջոցաւ իրենց կալուածները կտակած են Հիւանդանոցին կամ այլ հաստատութիւններու, առոր փոխարէն պայմանի դնելով որ իրենց անուններով ոգեկոչման արարողութիւններ կատարուին ապագային: Բայց այդ արարողութիւնները տեղ, դատ, դատարան ու բռնադրաւում տեղի ունեցաւ, որովհետեւ պետութիւնը միջամտեց: Պետութեան կարծիքով, ոչ – իսլամ փոքրամասնութիւնները չէին կրնար նոր կալուածներու տիրանալ եւ այս մասին ալ Վճռարեկը ուներ դաղտնի վճիռ մը: Այս վճիռը արձակուած էր իրրեւ թէ պետութիւնը պաշտպանելու համար զանազան վտանգներէ:

Յօդուածագիրը իրրեւ վերջին նմոյշ կը յիշէ Պոմոնթիի Մխիթարեան վարժարանի չէնքին ու Հիւանդանոցի Պէյօղլուի Պողոտայի վրայ ունեցած մեծ կալուածին վրայ կատարուած բռնադրաւումը: Ընդարձակ պատմականը կ'ընէ անցուդարձերուն, կը փոխանցէ փաստաբան Տիրան Պաքարի տեսակէտները: Երկար յօդուածի վերջաւորութեան, յօդուածագրին կարծիքն այն է թէ եթէ այս անիրաւ կարդադրութիւններուն մէջ փոփոխութիւն մը պիտի կատարուի, առիկա կրնայ կ'ըլլայ միայն այն ատեն երբ պետութեան տեսակէտը կը փոխուի եւ կը հիմնուի իրական իրաւական պետութիւն մը: Բայց, մինչեւ որ առիկա իրականանայ, ինչպէս դիտել կուտան Քէզպան Հաթէմիի կամ Մուրատ Ճանոյի նման փաստաբանները, Թուրքիա արտասահմանի մէջ չարունակ վարկ կը կորսնցնէ այս անիրաւ կարդադրութեանց հետեւանքով:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ, ԴԱՇԻՆՔ ԵՒ ԸՆՏՐՈՂՆԵՐ

Հայաստանի խորհրդարանական ընտրութիւններու թուական որոշուած է Մայիս 30ը: Նախընտրական չրջանի ընթացիկ տեղեկատուութիւնը, ամէն օր, տարբերութիւններու հաւաքի, հանրահաւաքներու, քաղաքական կազմակերպութիւններու ղեկավարներու արտայայտութիւններուն մասին տուեալներ կը հաղորդէ: Այս բոլորին մէջ ամէնէն հետաքրքրականը «Միասնութիւն» անուանուած այն դաշինքին կազմութիւնն է որ անսպասելիօրէն քով քովի բերաւ ու դրծակից դարձուց բաւական տարբեր բնոյթ ունեցող երկու կուսակցութիւններ. առաջինը համեմատաբար չրջանի ծանօթ դէմք կարէն Դեմիրճեանի ղեկաւարած «Ժողովրդական կուսակցութիւն»ն է, երկրորդը՝ ներկայի Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի «Հանրապետական»ը:

Նման դաշինքի մը ստեղծումը անակընկալ է չատերու համար, բայց դատելով հայաստանեան մամուլէն, զգայացունց տպաւորութիւն մը չէ գործած: Ասիկա, հակառակ դիւրին կռահելի այն հեռանկարին որ Դեմիրճեան – Սարգսեան զոյգը կրնայ քուէներու ամէնէն բարձր տոկոսը հաւաքել: Նման առաջին հաստատում մը ընելու կը մղէ յայտնի այն իրողութիւնը որ երկու ղեկավարներէն առաջինը երկրին մեծագոյն ժողովրդականութիւնը վայելող քաղաքական դէմքն է, իսկ երկրորդը՝ մեծագոյն հզօրութեան տէրը. այս վերջինը յաջողած է ոչ միայն այդ դիրքին վրայ հաստատ մնալ իշխանութեան փոփոխութեան պայմաններու մէջ, այլ նաեւ վարել նոյն փոփոխութիւնը:

Թէ ի՛նչ պատճառով անոնց կազմած դաշինքը չատ հանդարտութեամբ ընդունուեցաւ հայաստանեան հանրութեան կողմէ, երկու դիւաւոր բացատրութիւն կարելի է տալ. առաջինը անոր քիչ մը «անբնական» բնոյթն է, երկրորդը՝ զանազանութիւնը գրեթէ կատարեալ անտարբերութիւնը քաղաքական մարզին ու անոր ներկայացուցիչներուն հանդէպ. անտարբերութիւն որ հասկնալի է ու արդար, նկատի առած՝ վերջին տարիներու – 1995 – 1998 – ընտրութիւններուն հետեւած ծանօթ պնդումները, յայտարարութիւնները: Մանաւանդ որ դաշինքը կազմողներէն Վ. Սարգսեան նախ իր կատարած դերով, ապա «իսոտովաութիւն»ներով կեզրոնական դէմքը հանդիսացաւ այդ բոլորին: ՀՀՇ–ի իշխանութեան դիւաւոր յենակը ըլլալէ, Լ. Տէր – Պետրոսեանի 1996–ի խնդրայարոյց ընտրութիւնը ընդունիլ տալէ ետք բացայայտ զօրակցութեամբ աջակցեցաւ Ռ. Քոչարեանի նախագահական ընտրութեան. այսօր ալ կը յայտնուի որպէս այդ բոլոր դիրքերուն եւ դէմքերուն մրցակից՝ Համայնավար կուսակցութեան ու անոր ղեկավարին դաշնակից: Այս քանի մը նշումներուն եթէ աւելնայ ամէն ընտրութեամբ անհաւասարութիւններու զարման յուսալու եւ ամէն անդամուն յուսախաբ ըլլալու ժողովրդական փորձառութիւնը, չատ հասկնալի կ'ըլլայ անտարբերութեան երեւոյթը:

«Միասնութեան» կազմութեան նախօրեակին «Հայաստան» թերթը (Մարտ 27) թարգմանաբար արտատպած է Կ. Դեմիրճեանի հետ «Գոլոս Արմենիի»ի կողմէ կատարուած հարցազրոյց մը. հոն, համայնավար նախկին ղեկավարը որ սակաւախօսներէն է Հայաստանի քաղաքական բեմին, կ'արժեւորէ յետխորհրդային առաջին չրջանը, ապա կը խօսի իր կուսակցութեան ու ընտրութեան հեռանկարներուն մասին:

Անկախութեան նախորդած ժամանակը քաղաքական բեմին վրայ յայտնուեցան մարդիկ որոնք ազատութեան, ժողովրդավարութեան, անկախութեան նըման բառերով հմայեցին ժողովուրդը: Այդ օրերուն «միայն խելայեղը կարող էր իրեն թոյլ տալ մտնել ժողովրդի մէջ ու ասել թէ իշխանութեան եկել են պատահական մարդիկ որոնք օտար են ու չարակամ ժողովրդի եւ նրա ազգային շահերի նկատմամբ»: Բայց քանի մը տարիէն հանրութիւնը նշմարեց իրականութիւնը, քանի որ տեղի ունեցան 1995–ը (Խորհրդարանի դէպքերը), 1996–ի Սեպտեմբերը (Լ. Տէր – Պետրոսեանի երկրորդ ընտրութեան վիճայարոյց պարագաները): Այսուհանդերձ, Կ. Դեմիրճեան մրոտելու միակ նպատակով չի խօսիր. կ'ըսէ նաեւ թէ ՀՀՇ–ի օրով ծայրաստիճան նոր պետականութիւն ձեւաւորելու, հանրութիւնը ժողովրդավարացնելու, բանակ ստեղծելու ընթացքները: Թէեւ միւս կողմէն զանգուածը ազբատացաւ, գործազրկութիւնը քայքայուեցաւ «միլիոնաւոր հայրենակիցներ» օտարութեան մէջ յայտնուեցան: Ղեկավարի փորձառութեան ակը կուսակցապետը կը զանազանէ ՀՀՇ–ի առաջնորդներն ու չարքայիները, մերժելով նոյն չուրով լուալ բոլորն ալ:

Ինք գիտէ թէ ի՛նչպէս կարելի է երկիրը անդունդէն հանել: Կարեւոր նկատածներու դլխաւորն է տնտեսութեան բարեփոխումը որուն համար պէտք է ճարը գտնել ու սեփականաչնորհուած, այլ այսօր անգործութեան մատնուած գործատուները կրկին աշխատացնել: Նկատի առած՝ սեփականաչնորհումներու մեծ դժգոհութիւններ առթած ըլլալու իրողութիւնը, ան կ'ըսէ թէ հարկ է վերաքննել այն պարագաները որոնց մէջ գործատուներու սիրացողներ իրենց «գլնում»ը համարած են կալուածի սիրացում:

Խօսելով այսօր իր դլխաւորած կուսակցութեան մասին, Կ. Դեմիրճեան կ'ըսէ թէ 25 հազար անդամ ունին, որ մեծ թիւ չէ, բայց կարեւորը այն է թէ անդամներուն 50 տոկոսը երիտասարդներ են: Մանաւանդ որ «այսպիսի "մանրուքի"ով չ'բոլոր կուսակցութիւնները կարող են հպարտանալ»: Զրոյցին նիւթ կ'ըլլայ նախընտրական դաշինքներու պարագան: Կ. Դեմիրճեան չի խորհիր հանդերձ նման կարելիութիւն, ոչինչ կ'ըսէ Հանրապետական կուսակցութեան հետ իրենց բանակցութեան եւն.ի մասին որ ընթացքի մէջ եղած պէտք է ըլլայ այդ օրերուն, քանի որ «Միասնութիւն» դաշինքը հրապարակուեցաւ կարճ ժամանակ եաք (Մարտ 31): Միայն կ'անդրադառնայ Վազգէն Մանուկեանի հետ իրենց հանդիպումներուն, որոնք զործակցութեան չեն առաջնորդած. իսկ Համայնավար կուսակցութեան առաջնորդ Ս. Բաղալեանի մասին հարցումին կը պատասխանէ. «Ես ոչնչով նրան օգնել չեմ կարող»:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ զրուցավար Սերգէյ Առուստամեան կը հարցնէ թէ իր խօսակիցը ի՞նչ վերաբերում ունի «գողը պիտի բանտում լինի» ասացուածքին նկատմամբ: «Դրական» կ'ըլլայ պատասխանը: Կ. Դեմիրճեան չի կրնար հաչտուիլ այն մարքին հետ որ միջազգային մարմիններէ ստացուած հարիւրաւոր միլիոն տոլարներ որոնք պէտք է ծառայէին տնտեսութեան, ժողովուրդին բարեկեցութեան, «զողացուել են դեկի մօտ կանգնած մարդկանց կողմից եւ ոչ ոք չի պատրաստւում նրանց ձեռք տալ»:

«Միասնութիւն» դաշինքին մասին կատարուած «Քաղաքական յայտարարութիւն»ը («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Մարտ 31) որպէս մեկնակէտ կուտայ երկիրը ընկերա-տնտեսական ճգնաժամէն հանելու, ընկերային բեւեռացումին վերջ տալու, օրէնքի գերակայութիւն հաստատելու անհրաժեշտութիւնները: Կ'ըսէ թէ դաշինքը ընտրութեան կը մասնակցի միասնական յուցակով ու ատիկա ապագայ տեւական գործակցութեան առաջին քայլ կը նկատէ:

Այս դաշինքին մասին ընթերցումի հետաքրքրական էջ մը ունի միշտ լաւատեղեակ լրագրող Յովհ. Գալաչեան («Իրաւունք», Ապրիլ 2–8): Նախ կ'ըսէ թէ նոյն թերթը 1998 Դեկտեմբերին արդէն ենթադրելի նկատած է Վ. Սարգսեան – Կ. Դեմիրճեան դաշինք մը. կը մէջբերէ այդ էջէն պարբերութիւն մը ուր նոյն միասնութեան մէջ գլխաւոր դեր կը վերագրուի Ռուսաստանի «Հայրենասիրական ուժեր»ուն: Յ. Գալաչեան կը դրէ թէ Կ. Դեմիրճեան – Վազգէն Մանուկեան դաշինք մը ընդունելի չէր ըլլար Պաշտպանութեան նախարարին ու նաեւ անոր «մոսկովեան հովանաւորի՝ Եւգենի Պրիմակովի համար»: Ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան որ դաշինքը իրականութիւն կը դառնայ Վ. Սարգսեանի Մոսկուայի մէջ ՀԱՊ–ի երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարներու համաժողովին մասնակցելէն եաք: Մատնանշում որ կը կապուի Մոսկուայի թելադրութեան դերին:

Յ. Գալաչեան կը դրէ տակաւին որ դաշինքը անպայման զրական արժեւորում պիտի չգտնէ ընդհանուրին կողմէ: Ան պիտի հիասթափեցնէ նախ ատոնք որոնք Կ. Դեմիրճեանը կը նոյնացընէին համայնավարական անցեալին հետ: Այդ դանդուածը քուէն պիտի տայ Համայնավար կուսակցութեան. այլ խօսքով՝ հիասթափողներու այս առաջին խումբէն օգտուողը պիտի ըլլայ Ս. Բաղալեանի կուսակցութիւնը: Յուսախաբութեան երկրորդ բաժնեհաւէրն է այն հատուածը որ հակիչխանական տրամադրութիւններու տէր է եւ Կ. Դեմիրճեանի անձին մէջ կը տեսնէր իշխանութեան լուրջ մրցակիցը: Միաբանելով իշխանութեան հզօրագոյն դէմքին հետ, Կ. Դեմիրճեան կորսնցուցած է այդ յատկանիշը, քուէներու որոշ տոկոս մը ճամբելով այլ հասցէներու: Յ. Գալաչեան կ'ենթադրէ որ ժամանակ մը եաք կը խամրի անոր «ապրի փրկիչ»ի լուսապսակը: Սակայն, դաշինքը չահեկան է քաղաքական ուժերուն համար քանի որ նախընտրական չրջանին «երկու հակառակորդ»ու ճակատումը կը բացատրուի, ընտրութեան արդիւնքները ուժի ճամբով եւ կեղծիքով «չտկել»ու հաւանականութիւնն ալ կարեւոր չափով կը նուազի:

Ինչ կը վերաբերի քուէներու ակնկալելի տոկոսին, «Միասնութիւն»ը Ազգ. ժողովին մէջ մեծամասնութիւն ունենալու յաւակնելով հանդերձ, չատ հաւանական չէ որ 40 տոկոսէն աւելի քուէ ստանայ. Ասիկա պիտի մղէ բանակցելու այլ կուսակցութիւններու հետ որպէսզի համախոհական կառավարութիւն մը կարենայ կազմել: Սակայն, ինչպէս Յ. Գալաչեան կը գրէ, դեռ չատ կանուխ է այս ուղղութեամբ ենթադրութիւններու համար:

Ինչ որ ամէնէն իրատեսական ատոր մը կ'ըլլայ ընտրութեան նիւթով գրուած որեւէ էջի, այն հակազդեցութիւններն են որոնք քաղուած են պատահական ընդոդնէրէ. չինարար, գործազուրկ, երաժիչտ, ուսանող, վարորդ, տաքսիկեան եւն.: Ընտրութեան մասին տնտեսագէտ եւն.: Ընտրութեան մասին այս 14 հոգիին կարծիքներուն («Հայաստան», Մարտ 27) հասարակ մէկ ընդհանուր չուկը կ'ամփոփուի հետեւեալ երկու նախադասութեամբ. «Ոչ ոքի չեմ ընդունելու, ընտրութիւնների չեմ գնալու, եթէ որ խիստ հիասթափուած եմ»: «Ուզած ժամանակ կորցնել եւ զգալով նախաձեռնութեամբ թէ ընտրութիւն կատարում, պէտք չէ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ԳԺԵԼՈՎ ԿԵԱՆՔԻ ՄԸ ՈՒՂԻՆ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԵՏՐԻԿԵԱՆ՝ ՈԴԻՍԱԿԱՆ ՄԸ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ու ոդիսականը կը չարունակուի:

Տասնհինգ տարեկան պատանին, հասանքէն տարուած Թեւրւս, կ'ուզէ երթալ Երուսաղէմ, եւ Հայոց վանքին մէջ ուսում առնել: Բնականոն է բաղձանքը, պինք տատապեցնող ծարաւը լոյսին, որ մարդը՝ մա՛րդ կ'ընէ: 1924–ին իր եաին ձգելով ծովահայեաց ձըգէյլ դիւղաքաղաքը, կ'իջնէ դէպի հարաւ՝ Պէյրութ եւ Սահմանադրութիւն, ապա անդլիական հոդատարութեան ներքեւ գանըւող Պաղեստին, Հայֆա, Եաֆա, եւ վերջապէս հոդեկան նաւահանգիստ՝ Երուսաղէմ:

Թափոր կը լուսաւորէ իր դէմքը, երբ յիշողութեան պատատուին վրայ կու գայ կերպարը արարուհիի տարազով երիտասարդ հովուուհիի մը, որ լրեն ցոյց կուտայ ճամբան դէպի աւետեաց երկիրը՝ Պաղեստին: «Երբ առաջին նեղ կամուրջը անցնելով շարունակես ճամբադ, կը հանդիպիս աւելի մեծ կամուրջի մը: Այս կամուրջէն անդին սկիզբ կ'առնէ Պաղեստինը»: Եւ յուզումը՝ պատանեկութենէ դուրս եկող տղուն երբ կ'իմանայ թէ արար հովուուհին Հայուհին մըն է: Սովորական դիպուած մը՝ ինչպէս չատերուն պատահած է աքսորի ճամբաներուն վրայ:

Վեց տարի եաք ան կ'որոշէ հեռանալ Մերճաւոր Արեւելքէն, եւ երթալ դէպի Արեւմուտք, Ֆրանսա: 1930–ին, Պէյրութէն նաւ կ'առնէ. կը ճչդէ նաւուն անունը, – «Մարիէթ Փաշա»: Ոդիսականը հոս կանդ չառներ: Մարսէյլ կը հասնի նոր տարուան տօնական օրերուն:

Կեանքի ուղին, զոր զտեր էինք նեղ ու մանուածապատ՝ նայուածքովը Նազարէթ Պէտիկեանի, հիմա ազատութեան երկրին մէջ մտեր է արդէն իր բնականոն հունին մէջ: Սակայն ի՞նչն է բնականոն, երբ մարդ կորնցուցեր է արդէն թարմ զգացումներու, թարմ յիշողութեան, ջերմ ապրումներու անփոխարինելի տարիներ մահուան արհաւիրքներու ու մշտական զրկանքներու մէջ, տարիներ՝ ուսանելու, մտապաչար հաւաքելու, կեանքի դժուարութիւնները յաղթահարելու զէնքեր ոռոնելու: Ապա, այս բոլոր զրկանքներէն եաք, կեանքի պայքարի տարիները արդէն եկեր են, յանուն լոյսի, յանուն հացի եւ յանուն հարազատ երդիքի: Զըրկանքներու մէջ թրծուած վճռակամութեամբ՝ ան ասպարէզ կը նետուի սպառիչ, կլանող գործունէութիւն մը ծաւալելով ընկերային–մարզական դետնի վրայ, միեւնոյն ատեն նուիրուելով թատերական կեանքին:

Միայն այս պինով է որ իր հոդեկան աչխարհին հորիզոնը կը պայծառանայ, կը լուսաւորուի չքեղանքով: Իրմէ խըլուած տարիներու կորուստով ինքնուս ըլլալու դատապարտուած երիտասարդը թատերական կեանքին մէջ կը գտնէ հաւուցումը կորուստին. թատրոնը նոր դպրոց մըն է, որ ո՛չ միայն կ'ուսուցանէ կեանքին խորհուրդները, այլ ասոնցմէ առաջ, կարեւորագոյնը՝ իրեն կ'ընծայէ լեզու, լեզուներ, լաւագոյն անհրաժեշտական գործիքը՝ ընկերային կեանքի մէջ բարձրանալու: Ահա այսպէս, թատրոնն է որ կը դեղեկացնէ մտայլին մէջ սկիզբ առած իր կեանքը: Նախաձեռնարկ կ'ըլլայ՝ փարիզի հայահոծ արուարձաններու, մասնաւորաբար Իսի–լէ–Մուլինոյի, Մէօտոնի, եւ Գլամարի մէջ, իր չուրջ հաւաքելով հայ երիտասարդուհիներ եւ երիտասարդներ, մարզական խումբ թատերախումբ հիմնելու:

Երկրի զրկեալը այս ձեւով իր նպատակը կը բերէ ոչ միայն համայնքային հասարակական կորիզի մը կազմակերպման, այլ նաեւ Ֆրանսական չրջապատին հետ բնականոն փոխ–յարաբերութեանց հաստատման, թոյլ չտալով որ ճակատագրական կիզ երիտասարդութիւնը լուսանցքային կեանք մը ունենայ: Իր անունը կ'երեւի թերթերու մէջ արդէն; Փարիզ ապրած յայտնի դերասաններու նուիրեալներու չարքին, – Գոհար Ազնաւուրեան, Արտաչէս Գրբէեան, Գրիգոր Վահան, Գոմեսի–Ֆրանսէզի անդամ–դերասան՝ Հայկազուն Բաղրատունի, նմանապէս Գոմեսի–Ֆրանսէզէն՝ Նուբհան Մաղարեան, ինչպէս նաեւ Աչօ Շահխաթունի, Արմէն Աժոէրեան, Տրդատ Նշանեան, Գէորգ Տէրվիչեան եւ ուրիչներ:

Թատերական գործունէութիւնը պղեզ չըլլար իրեն՝ կատարելու իր քաղքենական ազատ պարտականութիւնները վրայ կը հասնի Համաչխարհային Պատերազմը: Ներկայացումներու պահեստաբար՝ ան իր մասնակցութիւնը բերէ դիմադրական ընդյատակեայ գործունէութեան, երբեմն երբեմն պատահումներ ունենալով խաչաձեւելու փորիզի մայթերուն վրայ գաղտագողի անցքը դիմադրական չարժումին ծովին նուիրուած Միհաք Մանուչեանին: Պատերազմի աւարտէն քանի մը տարի եաք Դիմադրական Շարժումի Ֆրանգեանական ընկերակցութիւնը, գնահատելով իր ծառայութիւնները, զինք կը պատուիրէ դիմադրականներու չքանչանով, որպէսզի խորհրդանչական կոճակը կը կրէ իր բանկոնի լամբակին վրայ, ճիշդ կողքին պատկանած կուսակցութեան զինանշանի: Մանրակերտ վերարտադրութեան: Մանաւանդ սակայն իր հաչուոյն: Հաստատումութիւնը իր կուսակցութեան՝ չնկատելու չափ ժխտումը գաղափարական ուրիչ նկատանքներու արժանիքներուն: Ան հնչակեան է, այո՛, բայց նաեւ նոյնքան պատկանական, նոյնքան ամփակաւոր, տարրական յատկանիշներով: Ան հնչակեան է, հաւատալով բոլորին նուիրումին: Ձէյթունցի է վերջապէս:

Մնացեալը գրեթէ ընթացիկ պատմութիւն է, որ կ'ամբողջացնէ ու կը չարունակէ ընկերային ու թատերական գործունէութիւնը, մինչեւ որ ծանր հիւանդութիւնը կը տանի զինք 1966 Մայիսի 3ին, Փարիզի մէջ:

ծունկուբիւնները: Երէկի ընտանեզուրկը արդէն ունի ընտանեկան կեանք, ինչ կը արդէն ունի ընտանեկան կեանք, ինչ եւս կարզի կը մանէ· Ֆրանսա իր հատնելէն երեք տասնամեակ եաք, 51 տարեկանին կը տասնայ Ֆրանսական քաղաքացիութիւն... Ընտանիքի հայր՝ երկու աղջիկ եւ երկու մանչ զաւակներով, զբեքէ դարուս հասակով այս մարդը այսօր մեծ-հայր է հինգ թոռներու:

Իրմէ խլե՞ր էին մանկութեան ու պատանութեան քաղցր տարիները: Նախնամութիւնը կը վերահաստատէ՞ այսօր արդարութիւնը, իրեն վերադարձնելով իրմէ խլուած, յափշտակուած տարիները, որպէսզի ինք հասնի այսպիսի բարեպատ պայմաններու այն բարձունքին, ուրկէ այսօր, հանդարտ, ներքաշնակ իղմնանքով կը դիտէ իր չուրջը: Թեռնա՝ կ'ըսենք կասկածամիտ, թերահաւատ, առանց պատասխան մը գտնելու մեր հարցումին, թերեւս, թերեւս... Արդար, պայծառ հոգիով այս մարդը կը յառաջանայ օրերուն մէջէն թեւակոխելու համար բացուող երրորդ հազարամեակը, արդարին վարձատրութիւնը: Եւ ան կը չարունակէ իր անյեղաձգելի պարտականութիւնը կատարել, ամէն կիրակի առաւօտ երթալով եւ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ անպայման մոմ մը վառելով եւ աղօթք մը մրմնջելով: Հարցնելու չենք –չուզելով հոգեկան աչխարհներու մտերմութիւնը խանդարել– թէ որո՞ւն հոգւոյն անդորրութեան ու խաղաղութեան համար կ'ընէ իր այս կիրակնօրեայ անյեղաձգելի ուխտադնացութիւնը, – իր չմանչցած հարազատ ծնողքի՞ն, իր հօրեղբօր՝ Էչմիծ Շէֆթէլիի՞, թէ Պաղեստինի մէջ արաբացած հայ հովուհին, կամ իւզալաճառ Նազարէթին, ու տակաւին, Թուրքիոյ ըմբռչամարտի ախոյեան ամերիկացի մխիթար Մխիթըր Լայմընին, որուն կը պարտի կեանքի ազատութիւնը: Եւ կամ որո՞ւ վայ օրհնութիւն հայցելու, մի՛ հարցնէք:

*
**

Կիրակի առաւօտ, ժամը 10–ի աւեներբը, թիւ 80 երկմարմին օթոպիւսը, որ կու գայ Ժ.Ը· Թաղաչըրջանի քաղաքապետարանի հանդիպակաց փողոցէն երթալու համար Ժ.Ե· Թաղաչըրջանի քաղաքապետարանը, կանգ կ'առնէ Գրիգորեան Տիրոի մայր վաճառատան դիմացի կայարանը: 90 տարիները ուսերուն առած մարդ մը կ'իջնէ օթոպիւսէն, զգուշութեամբ կ'անցնի փողոցին միւս կողմը, եւ հասնելով հռչակաւոր վաճառատան առջեւ՝ պահ մը կանգ կ'առնէ: Ֆրանսուա Ա· փողոցէն պիտի ուղեւորուի դէպի նոյնանուն հրապարակը, պիտի դառնայ դէպի աջ· քանի մը քայլ անդին է մեր Եկեղեցին: Շունչ մը քաշելէ եւ ինքզինք հաւաքելէ ետք, պիտի չարունակէ իր ճամբան: Կիրակի առաւօտները չատ անցորդներ չեն տեսնուիր: Տիրող հանդարտութիւնը հազիւ կը խանգարուի օթոպիւսներու երթերով:

Այդ պահուն, վրայ կը հասնի Փրանսայէ երիտասարդ մը· կը մօտենայ տարեց մարդուն, որ կը յենու ձեռնափայտին, աւելի ապահով է, ու հարց կու տայ մարդուն·

– Խնդրեմ, պարոն, ո՞ւր կը գտնուի Շան զ Էլիզէի թատերասրահը:

Երիտասարդը աւելի յարմար մէկու մը չէր կրնար նման հարցում մը ուղղել:

Մարդուն դէմքը կը լուսաւորուի, կարծես սիրտը կը խայտայ, հին յուշերու ալեկոծումով: Զուարթաձայն, գրեթէ չնորհապարտ ալ երիտասարդին՝ իրեն դիմած ըլլալուն համար, սակայն առանց չափելու անոր հասակը վերէն վար, ժպտուն նայուածքով ուղղակի անոր աչքերուն նայելով, մարդը խանդավառ կը յարէ·

– Սիրելի պարոնս, հոն է, քիչ անդին, չարունակեցէք ձեր ճամբան նոյն ուղղութեամբ, չէք կրնար սխալիլ:

Ապա, նախքան որ երիտասարդը կրնայ դարձնել իր ճամբան չարունակելու համար, ան կ'աւելցնէ·

– Այդ թատրոնը, հոն է՛ս դերեր խաղացած եմ...

Երիտասարդը կը լսէ՞ մարդուն ըսածը, կը հասկնա՞յ:

Մարդը կը սկսի քալել· կ'երթայ եկեղեցի: Կիրակի է, մոմ մը վառելու է եւ աղօթելու է...

Ն. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՏՈՒՐՔ ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Ապրիլ 9–ին հանդիսաւոր կերպով նչուած է սպանութեան զոհ, ծանօթ արձակագիրը, հրապարակախօս, երեսփոխան եւ Մշակոյթի Հայկ· Ֆոնտի նախագահ Վարդգէս Պետրոսեանի հինգերորդ տարելիցը: Այս առթիւ Գաւառի ընակչութիւնը յարգանքի իր տուրքը մատուցած է իր անունով վերակոչելով մարզային դրադարանի կեդրոնական համալիրը (ուր Վարդգէս Պետրոսեան սկսած է գրական իր գործունէութիւնը) եւ այդ առթիւ կազմակերպելով հանդիսաւոր հաւաք մը: Գրողին կեանքին ու գործին մասին խօսած է բանասիրութեան տոքթ. Դաւիթ Գասպարեան:

Ապրիլի ընթացիկ չաբաթը Գաւառի դպրոցներուն մէջ յայտարարուած է Վ. Պետրոսեանի ստեղծագործութեան ուսումնասիրման չաբաթ: Իր անունը տրուած է նաեւ այն փողոցին ուր որոշ չրջան մը ընակած է ան:

*
**

ԾԱՌԱՏՈՒՆԿի ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՇԱՐԺՈՒՄ

Ապրիլ 10–ին, Երեւանի մէջ մօտ 80 հազար հոգի մասնակցած են համաքաղաքային չաբաթօրեակին: Տնկուած են աոնուազն ութ հազար ծառեր ու թուփեր, մաքրուած ու բարեկարգուած է մայրաքաղաքի տարածքը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ· Մ· Ը· Մ·–Ի ՁԱՇԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՏԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Կլէնտէյլի «Քիթս» ճաչարանին մէջ, Մարտ 22–ին, տեղի ունեցած է Հ· Մ· Ը· Մ·–ի կեդր· վարչութեան կազմակերպութեամբ ճաչ մը, նուիրուած Միութեան Երեւանի Տան չինութեան: Ներկայ եղած են Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Միութեան դանազան մասնաճիւղերու վարչականներ եւ համակիրներ: Բացումը կատարելով յանուն կեդր· վարչութեան Գօգօ Պալեան նչած է· «Հ· Մ· Ը· Մ·–ի կեդր· վարչութիւնը հասած է իր նպատակին: Միութեան 80–ամեակին առիթով ծրագրուած էր դոյացնել 80 հազար տոլար, յատկացնելու համար Հ· Մ· Ը· Մ·–ի Հայաստանի Ազգային Սկաուտական կազմակերպութեան կեդրոնատեղիի գնման եւ բարեզարդման, Երեւանի մէջ: Այսօր արդէն դոյացած է այդ գումարը: Հ· Մ· Ը· Մ·–ի՝ Հայաստանի մէջ ունեցած գործունէութիւնը ներկայացուցած է Ժիրայր Սարգիսեան: Գնահատանքի խօսք արտասանած է աւագ հիւպատոսը:

*
**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Կլէնտէյլի Ս· Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 21–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Զրոյց ծնողներու հետ» նիւթին չուրջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Զրոյցին թեման եղած է այն՝ թէ ինչո՞ւ կը պատահին երիտասարդական յանցագործութիւնները եւ անառակութիւնները եւ թէ ի՞նչպէս կարելի է անոնց առաջքը առնել: Որպէսզի օրուան դասախօսը հիմնուի տուեալներու վրայ, խօսք առնելով բանտարկուած հայ երիտասարդներու այցելող Պետրոս Չաճեան, յայտնած է թէ ներկայիս մօտ 7 հազար հայ բանտարկեալներ կան Գալիֆորնիոյ բանտերուն մէջ, 16 – 24 տարեկան երիտասարդներ: 50 – 60 նոր երիտասարդներ կը բանտարկուին ամէն օր թմրամոլութեան պատճառով: Թմրամոլութիւնը պատճառ է, որ հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ միանգամ օտար հրոսակախումբերու մասնաւորաբար մեքսիքական խումբերու: Վեց հազար հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ կան այսօր, որոնք թմրեցուցիչներ կը գործածեն եւ մնայուն հետապնդման ենթակայ են:

Այս տուեալներէն մեկնելով, օրուան դասախօսը՝ հոգեբան տոքթոր Երուանդ Գրիգորեան, նչելէ ետք թէ մարդ անհատ, դասախարակութիւնը կը սկսի բնատնեկան պայմաններու մէջ, կարեւոր նկատելով ծնողներու եւ զաւակներու յարաբերութեան ներդաշնակութիւնը, չեչտած է թէ ընտանիքին մէջ երախան պէտք է կարեւորութեան եւ ապահովութեան զգացումը ունենայ: Եթէ ընտանեկան յարկին մէջ երախան ժխտական վերաբերումի ենթարկուի, բնականաբար փախուստ կուտայ ընտանիքէն եւ կը միանայ հրոսակախումբերու, որոնք սիրով կ'ընդունին նորեկը եւ զայն կ'առնեն իրենց պաչտպանութեան տակ: Այս անախորժութեանց առաջքն առնելու համար դասախօսը թելադրած է ծնողներուն իրենց զաւակները անդամագրել միութեան մը, որպէսզի անոնք ընկերներ ունենան եւ իրենց ետի իրազործումով իրենց ձգտումները հասնին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՎԻԳԷՆԻՆ ՆՈՒԻՐԸ ՀԱՒ ՄԱՆՈՒԿԻՆ

Մանկական երգերու արեւմտահայերէն մշակումը աղքատ բաժինն է Հայ երաժըչտութեան: Եօթանասունական տարիներուն, Լիբանան, այս ուղղութեամբ քանի մը յաջող փորձեր կատարուեցան (յիչենք Աբա Քէչքէչեանը): Աւելի ուչ, Մոնրէալի մէջ, զրական երեւոյթ էր նաեւ «Բաբի Լոյա Պուրպատիկ» ճայներիգը:

Այսօր, Վիգէնն է որ մեզի հրամցուցած «Ժպիտ եւ արցունքներ» իր ալպոմով, նոր չունչ մը կը բերէ մանկական երգին՝ ըմփիւռքի մէջ: Այս աչխատանքը կը բաղկանայ երկու խտացեալ սալիկներէ· առաջինին մէջ, երգիչը կը մեկնաբանէ իր իսկ կողմէ գրուած 12 կտորներ· դիւրըմբռնելի եղանակները որոնց կ'ընկերանան պարզ նախադասութիւններ լաւագոյնս պիտի յաջողին զրաւել հայ մանուկին ուչադրութիւնը: Երկրորդ սալիկը, ամբողջովին երաժչտական, կը բովանդակէ նոյն կտորները, ներկայացուած 40 հոգինոց նուագախումբի մը կողմէ, (դեկավարութիւն՝ Փաթրիք Ֆերիերաս), որուն կ'ընկերանայ նաեւ Սեւրի երկօրեայ Վարժարանի աչակերտներուն երգչախումբը· այս համոյքը կը յաջողի որոշ տարողութիւն մը տալ, խորքին մէջ բաւական պարզ երաժչտութեան մը:

Եղանակներուն վրայ, հայ մանուկը կրնայ նաեւ «քարաօքէ»ի ձեւով, երգերը ինքն իսկ մեկնաբանել ու ... ըմբռնել:

Գեղանկարիչ՝ Աստուրբ կողքով զարդարուած այս ալպոմը ունի նաեւ ճաչակով ձեւաւորուած ճոխ տետր մը ուր արձանագրուած են երգերուն հայերէն բնագիրները ու Ֆրանսերէն թարգմանութիւնները: Վիգէն Դարբինեանի խնամուած այս աչխատանքը կարեւոր ներդրում մըն է մեր մանկական երաժչտական գանձարանին մէջ, ու նաեւ ձեռնարկ մը արեւմտահայերէնին պաչտպանման ի խընդիր: Լաւագոյն նուէրը հայ մանուկին:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՀԱՑ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ

(ԹԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

– Ըլալիք բան չէ, վեց հազար ոսկի մէկ տարի հողը կ'արժէ ... Ինչը հարիւր պրլըն, Գաղղիւղի պէս տեղ մը:

– Ինչ որ է, ես նորէն կուգամ քեզ կը տեսնամ:

Այս բառերը արտասանելով՝ Մարզար աղա մեկնեցաւ Խանութէն:

Բանակցութիւնները սկսան Մրզմըզեան ու Բարսեղ աղայի միջեւ, երկար ու անվերջանալի: Բարսեղ աղա իր պահանջուին վրայ անխախտ մնաց, մինչ նոր հարուստը, Մարզար աղայի միջնորդութեամբ, հետզհետէ քիչ մը աւելի տալու կը հաւանէր ու այս ձեւով մինչեւ ութ հազար ոսկի վճարելու տրամադրութիւն յայտնած էր: Բայց Բարսեղ անդրդուելի կը մնար:

– Երթալ գալով կօչիկս մաչեցաւ,– կ'ըսէր յաճախ Մարզար աղա:

– Դուն գործը լմնցուր, ես քեզի նոր կօչիկ մը կ'առնեմ, – կը պատասխանէր Բարսեղ Էֆէնտի:

Աբշակ, որ իր հօրը որոշումով ոգեւորուած էր, անընդհատ նամակներ կը գրէր ու կը ստիպէր, որ ժամ առաջ գործերը կարգադրէ ու պատրաստ գտնուի մեկնելու: Ամբողջ ծրագիրներ պատրաստած էր դիտական նոր ձեւով տիպար ագարակ մը հաստատելու եւ այս մասին մանրամասն տեղեկութիւն կուտար: Իր նպատակն էր ամբողջ հողագործութիւնը յեղաշրջել ու անոր տեղ նորը, կատարելագործեալը հաստատել:

«Թէ՛ մենք պիտի հարստանանք եւ թէ՛ երկիրը պիտի հարստացնենք, միայն թէ չուտ ընելու ենք ամէն բան», – կը գրէր:

Բարսեղ աղայի համար այլեւս Հայաստան երթալը սեւեռուն գաղափար մը դարձած էր, որ կարծես գինքը կը հալածէր ամէն ժամ, ամէն վայրկեան, նոյնիսկ իր վաճառատան անյեղաձգելի գործողութիւններուն մէջտեղ: Ամէն անգամ, որ բարեկամ մը հանդիպէր, իր առաջին խօսքը կ'ըլլար·

– Ի՞նչ լուր Հայաստանէն:

Եւ լուրերը ընդհանրապէս լաւ էին, գոնէ ինք այնպէս կը տեսնէր ու կը մեկնէր: Իրա՛ւ, ներքին կռիւները կային, զբաղումներու հետ միշտ պատերազմական վիճակ մը կը տիրէր, բայց Հայերը միշտ յաղթական էին, Հայաստան հետզհետէ կ'ընդարձակուէր, կ'ընդարձակուէր: Միւս կողմէ, յոյն եւ Թրքական պայքարը սկսած էր փոքր Ասիոյ մէջ: Բարսեղ աղա տարակոյս չունէր, որ Յոյները յաղթական պիտի ելլէին:

– Թուրքին վրայ հոգի՛ մնացած է, որ...

Ու այդ յաղթութեան բնական հետեւանքը պիտի ըլլար նաեւ առնուազն Վանի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի նահանգներուն կցումը Հայաստանի:

Իր այս երազային լաւատեսութիւնը կը փչրուէր, սակայն, ամէն անգամ, որ զարնուէր խարակի մը, Տիրանի հօր՝ Սահակ Էֆէնտիի յոռետեսութեան: Այս վերջինը ամէն յոյսերու դէմ չախչախիչ պատասխան մը ունէր:

– Բան մըն ալ ըլլալիք չունի, Բարսեղ աղա, բան մըն ալ ըլլալիք չունի: Ինքդինքիս չխաբենք...

Ի զո՞ւր Բարսեղ Էֆէնտի կը ջանար օրուան քաղաքականութեան կռթնած հակառակը ապացուցանել՝ Դաչնակիցներու մեղ հանդէպ յանձնառութիւնները յիչելով, Ամերիկան առաջ քչելով:

– Մի՛ հաւատար, – կը կրկնէր Սահակ Էֆէնտի, – անոնց չուառնովը հորը չիջնուիր. ես անոնք մօտէն ճանչցած, ուսումնասիրած եմ, եւրոպական քաղաքականութիւնը խաբեբայութիւն է, մէկ ժամէն միւսը կը փոխուի:

– Բայց Լօյտ Ճորճին վերջին ճառը չկարդացի՞ր:

– Ճանըմ, տղայ մի՛ ըլլար, տակաւին Անգլիացիներուն խօսքին կը հաւատա՞ս ... Ես անոնք չատ լաւ ճանչցած եմ, փորձառութեամբ է, որ կը խօսիմ, անգլիական ուղղամտութեան ինչ ըլլալն ալ դիտեմ...

Եւրոպական քաղաքականութեան մասին Սահակ Էֆէնտիի փորձառութիւնը, խորին ճանաչողութիւնը ո՛չ պատմական ուսումնասիրութիւններու եւ ո՛չ ալ դիւանագիտական մասնաւոր հոտառութեան վրայ հիմնուած էր, այլ լոկ անձնական իրողութեան մը արդիւնք էր: Ժամանակին զործ ունեցած էր անգլիացի յանձնակատարի մը հետ, որ գինքը չարաչար խաբած էր: Այդ օրէն Սահակ Էֆէնտիի հաւատքը վերցած էր անգլիական ուղղամտութեան, պարկեչտութեան ու քաղաքականի վրայէն: Այդ միակ Անգլիացիէն դատած էր մնացած 50 միլիոն Անգլիացիները եւ հաւաքաբար ամէնքն ալ դատապարտած:

– Անգլիացինե՞րը ... խաբեբայ մարդիկ են, անոնց խօսքին կարելի չէ վստահիլ:

Այս էր եղած իր նչանաբանը:

(Շար· 7)

Notre-Dame de Paris

Pour la commémoration du 84ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie

Une **DIVINE LITURGIE**
sera célébrée

Le Dimanche 25 Avril à 15 h 30

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris

par
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

L'homélie sera prononcée par
Mgr OLIVIER DE BERRANGER
Evêque de St-Denis-de-France
Président de la Commission Sociale de l'Episcopat

Communiqué de Presse

EVENEMENT EXCEPTIONNEL A MARSEILLE

Le colloque de Marseille Espérance sur le thème :

«FAMILLE, EDUCATION, LE ROLE DE LA RELIGION»

aura lieu le **25 Avril** de 14 à 19h au Palais du Pharo

Trois ateliers de réflexion sont prévus :
— Les relations parents-enfants et l'éducation;
— Le statut de la femme;
— Lois et morale dans l'éducation.

Renseignements et inscriptions :
04 - 91 - 55 - 00 - 78

(Pour la communauté arménienne : Membre fondateur Mgr Djeredjian, membres délégués P. Z. Avedikian et Dr Mashoyan).

(Շար. Ա. էջէն)

պաշա) յոյս ունի որ զգալի յաղթանակ մը կը տանի, կը ցաւի սակայն որ Հարուստ չէ որպէսզի Գերմանիոյ իր կողմնակիցները բերել տայ եւ մասնակցին քուէարկութեան :

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետը Մ. Ա'Ալէմա Ապրիլ 13–ին Մորհրդարանին մէջ իրեն ուղղուած հարցումներու պատասխանելով անդրադարձած է քրտական հարցին : Քոսովոյի մասին հարցումի մը պատասխանին հետ ան նկատի առնչած է Քիւրտերուն, ըսելով որ միջազգային հանրութիւնը պէտք է յարգէ այդ ժողովուրդին իրաւունքն ալ եւ ի հարկին միջամտէ, ինչպէս Քոսովոյի մէջ : Թուրք կառավարութիւնը անմիջապէս հակազդած է Ա'Ալէմայի արտայայտութեան ու Իտալիոյ Անգարայի դեսպանը Արտաքին գործերու նախարարութիւն հրաւիրուած է. հոն իրեն ըսուած է որ Անգարա կը մերժէ Քիւրտիստան–Քոսովօ համեմատութիւնը եւ թէ անպատեհ է ներկայի պայմաններուն մէջ երբ ՕԹԱՆ–ի ուժերը կը հարուածեն Եուկոսլաւիան, օրակարգի բերել քրտական հարցը :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

1915–Ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատարեցան յընթացս Համաչխարհային Առաջին պատերազմի :

Այս առթիւ, ժամը 11–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան Պատարագ կը մատուցուի՝ մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակին :

ԾԱՆՕԹ. –

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ նուիրեալներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար :

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

RECHERCHE

pour la Maison de Retraite de Montmorency

1) INFIRMIERE PLEIN TEMPS
2) AIDE SOIGNANT(E)

A partir de Juin 1999

Envoyer C.V. à la Maison de Retraite arménienne
44-50, avenue Charles-de-Gaulle
95160 MONTMORENCY

TELEVISION
Chaîne HISTOIRE (satellite)

Soirées consacrées au Génocide arménien: les **21** et **28 Avril à 20 h 45.**

Le documentaire suivant,en trois parties, retrace le génocide arménien de 1915 en donnant la parole aux survivants. Au cours des années 20, ils traversèrent l'Europe d'est en ouest, dans le plus grand dénuement, pour trouver refuge en France. Les émissions sont suivies d'un débat animé par Jean Garrigues.

EXPOSITION DE PEINTURE DE

HRASARKOS

*** Prix du Public**
*** Médaille de la Ville de Carry le Rouet**
*** Grand Prix International d'Arts et Lettres Section Arts Plastiques**

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Du 9 Avril au 26 Avril
Tous les jours de 9h à 12h et de 14h à 18h

VERNISSAGE
Le Vendredi 9 Avril à 19h30
Suivi d'un cocktail

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH

avec l'UGAB

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie
7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Vendredi 23 Avril : 21h - 24h**
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Place du Théâtre de l'Odéon - Paris VIème.

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret», Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

ARNOUVILLE. — La Municipalité met deux autocars à la disposition des participants. Rendez-vous: Stade Léo-Lagrange à 15h.
Réservations : **01 39 85 05 71** / **01 39 85 93 40.**

MESSES ET REQUIEMS :

Messes célebrées le **Dimanche 25 AVRIL** dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.

Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Arnouville-lès-Gonesse.

ՊՈՆ

ԱՊՐԻԼ 24

ժամը 10·30–ին՝ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿԻ ՋԵՏԵՂՈՒՄ Ողջակիզման Յուշարձանի առջեւ, Kaiserplatz — ժամը 11–12՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ, Münsterkirche, Bonn-Altstadt, Münsterplatz — ժամը 12·30–14՝ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ Թրքական Դեսպանատան առջեւ, Bonn-Mehlem, Gernotstr. (in der Höhe der Post) — ժամը 14·30–17՝ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ, Ev. Gemeinde, Kurfürstenstr. 20a, Bonn. «*Յեղասպանութիւնները Թուրքիոյ մէջ*» : «Հայկական ցեղասպանութիւնը» – *Տոքթ. Ժիրայր Քոչարեան*, «Յունական ցեղասպանութիւնը» – *Պր. Թէոտորիթիս* – ՎԻՃԱՐԿՈՒՄ՝ «Մարդկային իրաւունքները եւ ժողովրդավարութիւնը Թուրքիոյ մէջ» *մասնակցութեամբ պերմանացի քաղաքական գէմքերու* — ՄԵՆԱԿՈՒԹԱՒՆ ԾՐԱԳԻՐ՝ մասնակցութեամբ «Սիլվա Կապուտիկեան» ԵԳրմանահայ կանոնց Միութեան մանկա–պատանեկան երգչախումբին :

Inscriptions à l'Ecole «TARKMANTCHATZ» d'Issy-les-Moulineaux

Les inscriptions pour l'année scolaire 1999-2000 ont commencé à l'école bilingue TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Mlx.

La MATERNELLE :

— La maternelle petite section acceptera des enfants de 3 ans (nés en 1996). Des enfants de deux ans pourront être acceptés dans cette section, dans la limite des places disponibles.
— Les enfants de 4 ans (nés en 1995) seront dans la maternelle moyenne section.
— Les enfants de 5 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle grande section.

Le C.P.

Les enfants nés en 1993 seront accueillis dans cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'Education Nationale sera appliqué, ainsi qu'une heure hebdomadaire d'initiation à l'anglais.

Le C.E.1 ouvrira ses portes en Septembre. Les enfants nés en 1992 seront placés dans cette classe. Hormis l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.E.1 établi par le Ministère de l'Education Nationale sera appliqué, ainsi qu'une heure hebdomadaire d'anglais. De plus, des cours d'initiation à l'informatique sont envisagés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants jusqu'au 15 Mai.

Prendre R.V. avec la Directirce, Mme HILDA KALFAYAN-PANOSSIAN, en téléphonant au **01 46 45 60 55**, entre 10h et 16h.

MARSEILLE

Dans le cadre du 84ème Anniversaire de la Commémoration du Génocide Arménien

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
expose
LE DESSINATEUR HUMORISTE

HOVIV

du 19 au 30 Avril

Vernissage lundi 19 avril à 19h

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 1[illegible] à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet

à DSARGATZOR (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...

Participation :
500 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 Avril.**

S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 20
MARDI
20 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·622 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.622

ՕԹԱՆ-Ի ՌՈՒՄԲԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

ՔՈՍՈՎՕ ԿԸ ՊԱՐՊՈՒԻ ԵՒ ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Միլոսեւիչի կը հասնի իր նպատակին, ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութիւններուն չնորհիւ: Կ'ուզէր պարպել Քոսովօն եւ յաջղեցու ու կրնայ հոն տեղաւորել Խրուշթիայէն Թուճմանի տեղահան բրած 300 հազար սերպ պաղթականները, նաեւ 200 հազար ալ Պոսնիայէն քշուած: Սկզբունքով, վնասկիցները այս գործողութիւններուն ձեռնարկեցին որպէսզի Միլոսեւիչ վարձայ իրագործել վերոնշեալ հին ծրագիրը, բայց ճիշդ հակառակ արդիւնքին հասան: Եթէ ՕԹԱՆ-ի զեկավարները կը չարունակեն յայտարարել որ յաջղութիւն արձանագրած են ռմբակոծութիւններով, նոյնը չէ ամերիկեան հրչակներու եւ մամուլին կարծիքը: Օրէ օր այն տպաւորութիւնը կայ որ ամերիկեան կառավարութիւնը պինամթերքը այնքան ալ արդիւնաւէտ չէ, քանի 26 օր ետք, Սերպերու հակօդային պաշտպանութիւնը չ'խորտակուած:

- Տեղահանութիւնը եւ պաղթականներու հոսքը կը չարունակուի: 740 հազար կը նկատուի տեղահան Քոսովոցիներու թիւը: Աւոնց մեծ մասը հասած է Ալպանիա, ուր մաֆիան ձեռք կը դնէ մարդասիրական արտասահմանեան օգնութեան վրայ: 120 հազար պաղթական համախմբուած են Քուքէչ ուր հակառակ հասած օգնութեան անունդը կը պակսի, խմելիք ջուր չկայ եւ ուրեմն համաճարակի վախ: Մարդասիրական օժանդակութիւնը տեղը չի հասնիր ոչ միայն քաղաքական նեղքին մրցակցութիւններու պատճառաւ այլեւ մաֆիային որ կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ:

Պաղթականներ հասան նաեւ Լիոն: 342 ընտանիքներ ընդունուեցան եւ ընդունուեցան նաեւ ենթանախարար Պ. Քուչնէրի կողմէ:

- ՕԹԱՆ-ի կարգ մը ազրիւրներու համաձայն, Քոսովոյի մէջ 43 դիակոյտեր կան: Այն թղթակիցները որոնք կրցած են Քոսովօ երթալ սարսափազդու նկարագրութիւններ կ'ընեն: Տեղահանուած բնակչութենէն պատ, կայ նաեւ 100 հազար պերու պարապան որոնց մասին ոչ մէկ ուր կայ:

- Նախագահ Շիրաք առաջարկեց Գլինթընի ՕԹԱՆ-ի պետութեանց զեկավարներու վեհաժողով մը որու մասնակցին Եհովսլաւիոյ զրացի երկիրներու պետերն ալ, երբ քանի մը օրէն Ուաշինկթընի մէջ պիտի տօնուի ՕԹԱՆ-ի յիսնամեակը: Ի զէպ, չատեր, առնուազն անպատեհ եւ անպատշաճ կը դանեն այս տօնակատարութիւնը:

- Սերպ մեծապոյն զրագէտը՝ Տոպրիչա Գաղիչ որ ընդդիմադիր մըն է Միլոսեւիչի, յօդուածով մը «Փիկառօ»ի մէջ (Ապրիլ 19) իր վրդովումը կ'արտայայտէ ի տես այս պահուն, ժողովուրդի մը սպանութեան պալքաններու մէջ ու կ'ըսէ· – «Կը հասատաեմ ձեղի Ֆրանսացիներ, հայրենակից Վիքթոր Հիւկոյի այս սարսափելի ճշմարտութիւնը ազդարակեց 1867–ին, երբ Թուրքերը կը ջարդէին Սերպերը: Անոնք որոնք կը ջարդեն այսօր Միացեալ – Նահանգներն են եւ Եւրոպական Միութիւնը որովհետեւ սերպ ժողովուրդը որոշեց դիմադրել ՕԹԱՆ-ի յարձակումին, դիմակելով հանդերձ որ Պատմութիւնը երբեք այսքան անհաւասար ճակատում չէր տեսած»:

– Օրէ օր անխուսափելի կը նկատուին յամաքային զործողութիւնները որոնց բոլորը կը պատրաստուին, միաժամանակ հերքելով նման ծրագիրը մը:

– Ապրիլ 18–ին ռմբակոծութիւնները մեղմացած էին որովհետեւ օդը աննպաստ էր եւ երկինքը ամպոտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւններուն յաղթականն է Պիւլէնթ Էճեվիթ, ժողովրդավար ձախ կուսակցութիւնը: Առաջին մասնակի արդիւնքներու համաձայն իր կուսակցութիւնը ձայներու 23·6%–ը ստացած է, իրեն կը յաջորդէ ծայրայեղ աջ Ազգայնական Շարժումի կուսակցութիւնը 17,5%–ով: Երրորդ դիրքի վրայ է իսլամապաշտներու Ֆազիլէթը (Առաքինութիւն), 4–րդ է ԱՆԱՓ–ը (Եղբայզ), ապա՝ Թանսու Չիլլէրի ՏԻՓ–ը, Պայքալի Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւնը որ 9,2%–ով կ'անհետանայ Սպզ· Ժողովէն ինչպէս նաեւ քրտամէտ ՀԱՏԷՓ–ը: Էճեվիթ, 74 տարեկան, կիպրոսի պրաման «հերոս»ն է, ծանօթ է որպէս զարդացած եւ փայլուն մտաւորական մը, թուրքերէնի թարգմանած է Էլիոթ, Ռապինտրանաթ Թակոր եւ ուրիշներ: Ընտրութեան օրը, Ապրիլ 18ին, ոճրափորձ մը զործուած է Սվազ, 5 մեռեալ կայ որոնց մէջ՝ երկու զինուոր: կը վերագրուի ՓՔՔ–ին:

ՖԻԼԻՓ ՍԵԿԷՆի անակնկալ հրաժարումը, Ապրիլ 16–ին, ԷՒ–ՓԷ–ԷՒ–ի նախագահութենէն եւ ուրեմն նաեւ եւրոպական ընտրութիւններու ցանկը դլխաւորելէ, անմիջական իրարանցում մը ստեղծեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Յստակ էր որ Ֆ. Սեկէնի խոր տարակարծութիւնը Հանրապետութեան նախագահին հետ անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծած էր եւ հեռաձայնային վերջին փոթորկալից խօսակցութիւն մը յանգեցաւ այս կացութեան: Սեկէն ձեռագիր զեկոյց մը յանձնած էր մամուլի Ա – ԷՖ – ՓԷ զործակալութեան: Սեկէն չի ծածկեր իր զառնութիւնը եւ զեկոյցը կը վերջացնէ ըսելով թէ կ'ապրի մթնոլորտի մը մէջ ուր պարկեշտութիւնը, յստակութիւնը եւ թափանցումը հմնական առաքինութիւններ չեն եւ ուրեմն կը քաղէ հետեւանքները: Այս հրաժարումէն ետք, ընդդիմութեան զլխաւոր փափաքն է կարենալ մէկ ցանկով ներկայանալ եւրոպական ընտրութիւններուն, բայց հաւանական չի թուիր որ անձերու մրցակցութիւնը իր տեղը զիջի ընդհանուր չահերու: Պայրու երեք պատմաններ կը դնէ ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ–ին, բայց, փոխանցման շրջանը ապահովող Սարքոզի որեւէ նախապատման չընդունիր: Փասքուալ ցանկին ալ 3–րդ դէմքն է Փոնփիտուի նախկին խորհրդական՝ Մարի – Ֆրանս Կարօ:

ԼՈՆՏՈՆի Պրիքսթըն թաղամասին մէջ ռումբ մը պայթած է Ապրիլ 17–ին եւ 40 հոգի վիրաւորուած են, չորսը՝ ծանրօրէն: Արարքը չէր վերագրուեր ԻՐԱ–ի որու մեթոտներուն չէր համապատասխաններ:

ՔՐՏԱԿԱՆ բազմաթիւ մարմիններու կազմակերպութեամբ յոյց մը տեղի ունեցած է Պոնի մէջ Ապրիլ 17–ին: Եւրոպական երկիրներէ ֆիւրտեր ու քրտական դաշին համակիրներ փութացած են մասնակցելու: Ըստ քրտական աղբիւրներու, 150 հազարէն աւելի եղած է յուցարարներու թիւը: Քրտական աքսորական Խորհրդարանին նախագահը Ե. Գայա իր ելոյթին մէջ ըսած է որ յոյցին նպատակն է Ա. Իօճալանի ազատ արձակումը եւ իրենց դաշին քաղաքական լուծում պահանջել: «Այս դարը նախատեց մեզ, սակայն մենք պարտութեան պիտի մատնենք զայն, ինչպէս բոլոր անոնք որոնք մեզի որպէս բարեկամ յայտնուեցան, բայց դաւաճանեցին» ըսած է ան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ համար պատմական օր մըն էր Ապրիլ 19–ը, երբ Պէրլինի կը դառնար կրկին երկրին մայրաքաղաքը: Այդ օրը Պէրլինի մէջ պաշտօնական բացումը կը կատարուէր Խորհրդարանին, նախկին Ռայխթակի չէնքին մէջ, ամբողջովին վերանորոգուած: Վերջնական հաստատումը կ'ըլլայ Սեպտեմբերին: Շէնքին նորոգութիւնը արժած է 3,35 միլիառ Ֆրանք, ճարտարապետը՝ Անգլիացի է:

Le sens d'une déportation

Catherine COQUIO
Marc NICHANIAN
et
Sadek SELLAM

«LE MONDE»
(17 Avril)
HORIZONS·DEBATS

Ցօդուածին սկիզբը կը ճշդուի որ այժմ, հարկ է, Քոսովոյի պարագային, խօսիլ ոչ միայն տեղահանութեան այլեւ ծայր տուած ցեղասպանութեան մը մասին: Ու այս կ'արդարացուի եօթը իրողութեանց պատճառով: Այդ իրողութիւններն են· – չարդ եւ չարշարանք, որոնք կը ձգտին կոտրելու տարիք ունեցող այրերը բնաջնջելու, փախուստի մղելով բնակչութեան մնացեալը:

– Ցեղային բռնաբարումներ քսո չուրչ 100 պաղթականներու վկայութեան:

– Բնակչութեան տեղահանութիւն հարկադրաբերով թէ կառախումբով, վիտակցելով որ զրացի երկիրները պիտի կարենան զիրենք ընդունիլ սովի, համաճարակի թէ լարուած մթնոլորտի դնով:

– Այդ քաղաքականութեան կատարի չարունակութիւնը:

– Հետեւզական ջնջումը Ալպանացիներու ընկերային եւ խորհրդանշական նշանաններու:

– Փակում մակեդոնական եւ ալպանական սահմաններուն Ապրիլ 7–ին, ինչ որ Ուաշինկթընի համար «պատեհ չէր»:

– Ուրացում, Պելկրատ կը ծածկէ իր բնակչութեան տեղահանութեան պատկերները:

Մանրամասնօրէն վերլուծելէ ետք Քոսովոյի պարագան կ'ակնարկուի նաեւ Հայոց տեղահանութեան եւ Աուշվիցի: Կասկածելի կը դտնէ «պաղթականները» ընդունելով «ցեղային մաքրագործումը» վաւերացնելու մերժումը ու հարց կուտայ ինչո՞վ պաղթական ընդունիլը կը բացատրէ անոնց վերադարձը պատրաստելը: Եզրակացութեան մէջ, յօդուածագիրները կ'ըսեն· – «Զինակիցները կրկնապէս յանձնառու են· – իրենց պինուորական միջամտութեամբ եւ 1948–ի պայմանագրով: Ոլքան խուսափին իրենց պատասխանատուութիւններէն, այնքան աւելի չընջանը դէմ յանդիման կը դտնուի բրատութիւններու:

կայն մենք պարտութեան պիտի մատնենք զայն, ինչպէս բոլոր անոնք որոնք մեզի որպէս բարեկամ յայտնուեցան, բայց դաւաճանեցին» ըսած է ան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 17/19)

ՋԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱԴԷՊ ԵՒ ՋՈՀԵՐ

Ապրիլ 16–ին առաւօտեան կանուխ ժամերուն Վայոց Ձորի զօրամասերէն մէկուն պինուորներէն՝ Արման Բեզլարեան կրակած է չարք մը պինուորներու վրայ, պատճառ ըլլալով անոնցմէ երկուքին մահուան· վեց պինուոր ալ վիրաւորած է: Դէպքին վայրը մեկնած են Պաշտպանութեան նախարարը եւ պինուորական դատախազը: Ապրիլ 17–ին, Բեզլարեան ձերբակալուած է Եղեղնաձորի չրջանի Մարտիրոս գիւղը:

*
**

ՍԴՀԿ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ԼՔԱԾ

Ձորձ Ցակոբեան որ մեծամասնական կարգով թեկնածու ներկայացուած էր ՍԴՀԿ կողմէ, եւս առած է իր թեկնածութիւնը: Ան ըսած է թէ կը նախընտրէ զրաղիլ կուսակցութիւնը վերականդնելու աշխատանքով: Նոյն կուսակցութիւնը նոյն ընտրակարդով ինը ուրիչ թեկնածու ունի, բայց համեմատական կարգով չի մասնակիցը ընտրութեան:

*
**

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐ ՄԸ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հայոց ցեղասպանութեան թանգարան-հիմնարկը հրատարակած է ժողովրդական վերժինէ Սվազլեանի «Հայոց ցեղասպանութիւնը ականատես վերապրողներու յուշերուն եւ թրքալեզու երգերու մէջ» աշխատութեան անգլերէն թարգմանութիւնը: Հատորը որ թարգմանուած է Տիգրան Ծուլիկեանի կողմէ, կը պարփակէ 1909–ի Ատանայի ջարդերէն մինչեւ 1922 Զմիւռնիոյ աղէտը:

*
**

ԱՐՄԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի Ապրիլ 15–ի հրամանագրով Ա· Մարտիրոսեան նշանակուած է Արտաքին Գործերու նախարարի տեղակալ: Ծնած է 1961–ին Երեւան, աւարտած՝ Փոլիթէքնիքը: 1992–93 եղած է վարչապետի խորհրդական· 1995–ին երեսփոխան ընտրուած է, անդամ է Սպզ· Ժողովի ընտրական հարցերու յանձնաժողովին: Ղեկավարն է Ժողովրդապանի «Բարեփոխումներ» երեսփոխանական խումբին:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵԼՈՒ ԽՈՍՏՈՒՄ ՔՈՒԷԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Ապրիլ 16–ի «Բաւիֆալ» թերթի աշխատակից Ռոչան Գարագաչ կը հաղորդէ թէ Ֆազիլէթ կուսակցութենէն էյուպ Քազանկայա Ահմէտ կէնճ իր ընտրողներէն քուէ ուզելու համար կը գործածէ նոյն-իսկ հայկական կալուածները բռնագրաւելու խոստում մը: Ահմէտ կէնճի համար ասիկա արդէն նոր ծրագիր մը չէ, ան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՔԸՐՔՔԽԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԸ

Մեծ թիւով ուխտաւորներու ընկերակցութեամբ Պատրիարք Սրբազանին դէպի Իսքէնտէրուն կատարած այցելութիւնը, ինչպէս դէպի գաւառ, եկեղեցիները սրբացած ամէն այցելութիւն, մտածելու կը մղէ մեզ: Առենօք նոյնը կը պղայինք երբ Շնորհք Պատրիարք չատ հանդիսաւոր կերպով կ'այցելէր գաւառի մեր եկեղեցիները, այսինքն՝ ինչ որ մնացած է գաւառի մեր եկեղեցիներէն: Գաւառի եկեղեցիներուն տրուած ամէն այցելութիւն՝ մեր սեղանին վրայ ու մեր սրտին մէջ կը դնէ հարցեր, որոնցմէ առաջինն է մեր երբեմնի եկեղեցիներէն մնացած սա քանի մը աղօթատայրերուն այսօրուան ընդհանուր վիճակը, այսինքն անոնց ֆիզիքական պատկերը: Նորոգութեան կարիք ունի՞ն, տանիքը ի՞նչ վիճակ կը ներկայացընէ, պատերը ի՞նչպէս կը տոկան ժամանակի աւերի դէմ, խորանները ի՞նչ վիճակ ունին, եւայլն:

Ապա սակայն կայ աւելի կարեւոր հարց մը եւս, քանի՞ հայ մնացած է այդ եկեղեցիներուն չուրջ այդ եկեղեցիներուն տէր կանգնելու համար, որո՞նց պիտի վստահինք այդ եկեղեցիներուն պատասխանատուութիւնը, որո՞նք, որքան ալ փոքրիկ թիւ մը կազմեն, տէր պիտի կանգնին այդ վերջին եկեղեցիներուն:

Ապա երրորդ հարց մը եւս անչուշտ: Մենք, հոսկէ, մեր մեծ քաղաքին մէջէն, մեր աւելի քան երեսուն եկեղեցիներէն վերջ, ի՞նչպէս, որպէս հոգեւորական ու որպէս հաւատացեալ, պիտի կարենանք այդ եկեղեցիները ալ յեցնել, այդ եկեղեցիներէն նեղս ալ մեր մարմնական ներկայութիւնը բերել: Ներկայութիւն բերել՝ թէ՛ որպէս ուխտագնաց, եւ թէ որպէս հոնկէ հետզհետէ պակսող բնակչութիւնը փոխարինող համայնք:

Պատրիարքին այս վերջին ուխտագնացութիւնն ալ չէր կրնար այսպիսի հարցեր չզնել մեր սեղանին վրայ: Մեր թերթին մէջ հրատարակուած լուրերէն ընթերցողը տեղեակ դարձաւ որ Քըրքըխանի մեր համայնքը այլեւս կը բաղկանայ միայն երկու ընտանիքներէ (*): Միայն երկու ընտանիքներ, որոնք հիմա տէր կանգնած են Քըրքըխանի մեր եկեղեցիին: Անոնց համաքաղաքացիները գաղթեր են դէպի Իսթանպուլ կամ դէպի Իսքէնտէրուն: Եկեղեցիին չուրջ մնացած են միայն երկու ընտանիքներ: Եւ այդ ալ սիրտ բաւէր մեզի, եթէ չլսէինք որ անոնք ալ գաղթելու կը պատրաստուին: Մինչ այդ երկու ընտանիքները պէտք էր որ հոն թանգարանի մը մէջ դրուէին, թանգարան դրուած դանձի մը նման պաշտպանուէին որպէս անհետացած տեսակի մը վերջին նմոյշները: Չենք գիտեր թէ մենք հոսկէ կրնայի՞նք արդեօք բան մը ընել որպէսզի այդ ընտանիքները հոն աւելի բարօր կեանք մը ապրէին ու գաղթելու պահանջը չզգային: Այն ատեն իսկապէս անոնց ցոյց տուած կ'ըլլայինք այն հոգածութիւնը զոր ցոյց պէտք է տանք թանգարանային արժէք ներկայացնող ամէն դանձի նկատմամբ: Կրնա՞յի՞նք բան մը ընել, որպէսզի արդէն հեռացած չըլլային այն վերջին հայ ընտանիքներն ալ, որոնք գաղթեր – գացեր են այլուր: Կրնայինք եւ չըրի՞նք, թէ ոչ գան չէինք կրնար ընել, թէ ոչ ո՛չ մէկ ուժ այլեւս կրնար արգելք ըլլալ որ գաւառի վերջին մնացորդներն ալ հեռանան իրենց պապենական հողերէն եւ փնտռեն աւելի լաւ կեանք մը՝ որ բոլոր մարդոց մարդկային իրաւունքն է:

Այնուհանդերձ, մենք, մեր հիանալի քաղաքին մէջ եւ մեր նախանձելի կեանքի պայմաններով երջանիկ՝ չատ պիտի ցանկայինք որ մեր գաւառի ցեղակիցները չարունակէին մնալ – ապրիլ իրենց պապենական հողերուն վրայ ու տէր կանգնէին մեր եկեղեցիներուն ու այդտեղ մեր անհետացած ու անդոյ բոլոր բարքերուն: «Հոն մնացէք եւ ապրեցուցէք մեր բարքերը, մեր եկեղեցին, ապրեցուցէ՛ք գաւառի մէջ մեր ներկայութիւնը»: Այսպիսի յանձնարարութեան մը դիմաց կրնայ մէկը մեզ ամբաստանել եսասիրութեան յանցանքով: Ըսել· «Դուն այդ մարդոց ապագային հետ կը խաղաս երբ անոնց կը յանձնարարես որ հոն ապրին չարունակեն»: Աւելի անչուշտ մեզի կը յիշեցնէ սա նշանաւոր նախադասութիւնը· «Դուն տղուն ապագային հետ կը խաղաս եթէ զայն հայկական վարժարան ղրկես»: Երկուքին համար ալ ունինք պատասխան: Այնուհանդերձ դիտենք որ դիմացէն եկող այս առարկութեան մէջ կայ ճշմարտութեան որոշ բաժին մըն ալ, որ կրնայ զինաթափ ընել մեզ: Մենք մինչեւ այսօր գաւառի մեր ցեղակիցներուն կեանքի պայմաններով հետաքրքրուեցա՞նք բնաւ, բացի պարբերաբար անոնց քահանայ մը ղրկելէ: Ունանք թերեւս պիտի պիտի հարցնեն թէ ի՞նչ կրնայինք ընել, եթէ հետաքրքրուէինք, եթէ անոնց համար բաներ մը ընել ուզէինք: Ի՞նչ կրնայինք ընել: Կրնայի՞նք մեր այս լաւ կեանքը թողուլ ու երթալ, գաւառի այդ փոքրիկ եկեղեցիներուն չուրջ բնակարան դնել, հոն բնակութիւն հաստատել, հոն համայնք «չինել»: Կըրնայի՞նք մեր մէջ համեստ ու խոնարհ դիրք ունեցող քանի մը ընտանիքներու պատուիրել՝ որ երթան ու հոն ապրին: Եթէ յօժարէին երթալ, թերեւս անոնց պիտի օգնէինք նիւթապէս, բայց անոնց ալ ապագային հետ խաղացած պիտի ըլլայի՞նք: Իրրեւ նիւթապէս ուժեղ համայնք, թերեւս բնակարան մը կը դնէինք անոնց համար, ամէն հանգստաւէտութիւն կը ստեղծէինք, ու «գացէք հոն ապրեցէք» կ'ըսէինք: Եւ այս կերպով կարեւոր պարտականութիւն մը կատարէ՛ վերջ, մենք ալ այլեւս հանդիստ սըրտով կ'երթայինք ու Պոտրումէն, Անթալիայէն, կամ Միջերկրականի ուրիշ գեղատեսիլ ափերէն մէկմէկ ապարանք կը դնէինք՝ ինչպէս հիմա կ'ընեն մեր բազմաթիւ ազգայինները: Է՛հ, մենք Քըրքըխան կամ Իսկէնտէրունի մէջ ապրիլ չենք ուզեր, բայց կրնանք երազել Պոտրումի կամ Անթալիայի մէջ ապրիլ: Եւ չէ՞ որ արդէն հիմա իրարու հետ կը մրցինք մեր բոլոր ոճնական ծանր օրերը Պոտրումի կամ Անթալիոյ մէջ անցընելու համար, հակառակ անոր որ հոն եկեղեցի չունինք: Աւելի մեր մտքին մէջ հարցում մըն ալ կրնայ առեղծել: Արդեօք գաւառի եկեղեցիներու մեր հարցը լուծելու համար չէ՞նք կրնար, օրինակ, Քըրքըխանի եկեղեցին Պոտրում կամ Անթալիա փոխադրել:

Զէ՛, կատակ ըրինք անչուշտ:

Բայց, կատակի համար ալ ըլլայ, կամ նոյնիսկ եթէ պարզապէս մտքի մարզանք մը պիտի ըլլայ առանց գործնական օգտուի, եկէք դեռ խորհրդածենք սա գաւառի մեր եկեղեցիներուն ու բնակչութեան մասին:

Ռ. Հ.

(*) Տե՛ս· «Ծառաջ», Մարտ 31:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«...ԵՒ ՄԻ ՏԱՆԻՐ ՁՄԵԶ Ի ՓՈՐՁՈՒԹԻԻՆ»

Փարիզի հայ մշակութային կեանքին մէջ, թատերասէր որոշ խումբի մը համար հաճելի սովորութիւն դարձած է ներկայ պահուիլ «Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան» ընթերցումներուն ու ծանօթանալ թատերական գրականութեան հետաքրքրական գործերուն: Տարուած ուշադիր ու հետեւողական աշխատանքը գլխաւոր դերակատարներէն է գործունէութեան չուրջ առեղծուած հետաքրքրութեան: Մանաւանդ որ այդ աշխատանքը չի սահմանափակուիր չատերու համար անծանօթ մնացած հեղինակներու վստահկին պրպտումով ու ներկայացումով: Պրպտումի առարկայ կ'ըլլայ – ի հարկին – հեղինակին անձն ալ, վստահկին մնացեալ մասն ալ, եւայլն: Այդպէս է որ օրինակ, Երեւանի լաւատեղեակ աղբիւրներու միջոցով կարելի եղաւ տեղեկանալ ընթերցումներու է. չարքին նախավերջին թատերգութեան «Ցուշարձան»ի հեղինակին – Գոհար Մարկոսեանի – մասին չօչափելի տուեալներու: Հայաստանեան կեանքէն առնուած, չատ հետաքրքրական այդ գործին ընթերցումը արդար չահագրգռութիւն ստեղծած էր ներկաներու մօտ, բայց հեղինակին մասին չատ բան դիտցող չկար: Իսկ վերջերս Երեւանէն հասած նամակ մը կը տեղեկացնէր թէ ան ծնած է 1949–ին, բժշկուհի է, բայց աւելի զբաղած է գրականութեամբ: Հեղինակ է վիպակներու, պատմուածքներու, ունի վէպ մըն ալ, ներկայիս կ'ապրի Էստոնիոյ մայրաքաղաքը, եւայլն:

Ապրիլ 11–ի ընթերցումով աւարտեցաւ է. չարքը: Ինչպէս ըսաւ դեկավար Արբի Յովհաննիսեան ողջոյնի խօսքին մէջ, ներկայացումները որոնք սկսած էին երեք տարի առաջ նոյն ամսուան մէջ, նոյն վայրը՝ Փարիզի Հայկական Ուսանողական Տունը, առիթ տուած էին մօտ երեք տասնեակ թատերգութեան ընթերցումի ճամբով ծանօթացումին: Այդ օրուանը 27–րդն էր: Հետաքրքրական էր լսել նաեւ թէ նման գործունէութեան ձեռնարկելու պատրաստութիւն կար Նիւ – Եորքի մէջ ալ:

Շարքին վերջին գործը նոյնպէս կուզար Երեւանէն. հեղինակը՝ Գրիգոր Զալիկեան ծնած էր (1920) Իզմիր, աւարտած՝ Երեւանի Գեղարուեստական Հիմնարկը ու միչտ մնացած թատրոնի, հեռատեսիլի շրջանակին մէջ: Հեղինակ էր թատերգութիւններէ զատ երաժշտական կատակերգութիւններու, մանկապատանեկան թատերական գործերու, բանաստեղծութիւններու:

«Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան» կողմէ ընտրուած անոր գործը «...Եւ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն» երկու մասով «տրամաթիկական նովէլ» մըն էր. ունէր 2 հերոս. Զարուհին եւ Մանուէլը: Նիւթին վայրն էր Երեւանը: 1987–ին «Գարուն»ի մէջ լոյս տեսած թատերգութիւնը կեդրոնացած էր զոյգի մը բաժանումէն տասը տարի եւ նոր հանդիպումի դրուագներուն վրայ: Դերերը ստանձնած էին Հելգա Գէորգեան եւ Արսէն Այնթապլեան. իսկ բեմական գործողութիւններու ընթերցումը կը կատարէր Թորոս Գովլիկեան:

Հակառակ բեմադրութեան, բեմայարդարումի նուազագոյնին, ներկայացումին ընթերցումի ձեւին, թատերգութիւնը առաջին պահերէն գրաւեց ներկաները: Ատոր մէջ կարեւոր էր թատերական միջոցին անմիջական ստեղծումը, տիպարներու եւ անոնց շրջանակին յաջողութեամբ ուրուագծումը: Բաժնուած զոյգին վերահանդիպումը կ'ընթանար յետադարձ նկարումներով որոնք աստիճանաբար չօչափելի կը դարձնէին պատահարներու ենթախորքը: Անձերու, բեմադրութեան, բեմայարդարումին հետ չարժումով ալ նկարագրարումի ունեցող գործ մըն էր «...Եւ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն»ը քանի որ ամբողջ առաջին մասը տրուած էր հեռաձայնի խօսակցութեան ձեւով: Երկրորդ մասն ալ ուր երկու տիպարները նոյն վայրին մէջ էին, կարելի չէր ըսել որ չարժումի մեծ կարելիութիւն կուտար: Այնուհանդերձ, յայտնապէս թատերական ամուր փորձառութեան տէր հեղինակը կը յաջողէր լարուած պահել հետաքրքրութիւնը ու տպաւորել:

Գ. Զալիկեան թատերական ընթերցումի եօթը չարքերով տրուած թատերգիրներուն մէջ հայաստանցի եօթներորդ հեղինակն է: Ցանկը 12 անուն ալ Սփիւռքէն ունի, ներառեալ Թլկատինցին: Ներկայացուած խաղերէն Լ. Շանթի «Ուրիշի համար»ը 1998 Յունիսին լման բեմադրութեամբ տրուեցաւ «Համազգային»ի 70–ամեակին առթիւ: «Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան» զուգահեռ մէկ աչխատանքն ալ կը վերաբերի մէկ տարով թատերգութիւնները հաւաքելու եւ պարբերաբար հրատարակելու գործին:

Ինչպէս սովորութիւն դարձած է այլեւս, Ապրիլ 11–ի ցերեկոյթն ալ աւարտեցաւ Գ. Զալիկեանի թատերախաղին, անոր ներկայացման մասին ծաւալած զրոյցով մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻՐ

Յովնաննեան Վարժարանի
վեցերորդ, եօթներորդ, ութերորդ
կարգերու

Պարբերաթերթ թիւ 1,
Նիւ–Միլֆըրտ, Նիւ–Ճըրզի,
Միացեալ–Նահանգներ

Hovnanian School, 817 River Road,
New-Milford, NJ07646 (U.S.A.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՑ ԼԻՈՆԷՆ

ԸՆԴՐՈՒԿԻՒՆ
ԽՆԱՄԱԿԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

Լիոնի Մարզարեան – Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը կը դեկավարուի խնամակալութեան մարմնի մը կողմէ, որուն այս տարուան անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Զորեքչաբթի Մարտ 10–ին երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Կարպիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ:

Բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրներու ընթերցումէն եւ վաւերացումէն ետք, տեղի ունեցաւ վարչականներու ընտրութիւնը:

Առ ի տեղեկութիւն հաղորդենք թէ, համաձայն դպրոցի կանոնադրութեան, վարչական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան երեք տարին մէկ անգամ:

Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին ժողովը դումարեց Հինգշաբթի, Ապրիլ 8–ին երեկոյեան ժամը 19·30–ին, որու ընթացքին ընտրուեցաւ դիւանը հետեւեալ կազմով.–

Տիկին Մատլէն Պամամճեան՝ (Նախագահուհի)
Պր. Փիլիփ Ազլեան՝ (Փոխ–նախագահ)
Պր. Յակոբ Օհաննէսեան (Ա. Առենադպիր)
Պր. Իվ Ռուսէլ (Բ. Առենադպիր)
Օր. Սեդա Սուքիասեան (Գանձապահուհի)

Դիւանը իր խորհրդական վարչականներով առաջին հերթին ակնարկ մը նետեց դպրոցի կացութեան վրայ: Տնօրէնուհի Տիկին Ֆրանսուազ Տըպէ տեղեկացուց թէ արդէն 132 աշակերտներ արձանագրուած են յաջորդ կրթական տարեշրջանին համար:

Յիշենք թէ դպրոցի չէնքը յարմարութիւն ունի մինչեւ 230 աշակերտներ ընդունելու:

Անձնակազմի վիճակը առաւել եւս բարելաւելու մտահոգութեամբ վարչականներ իրարու մէջեն կարծիքի փոխանակումներ ունեցան:

Կարծիքի փոխանակումներ տեղի ունեցան նաեւ ամսավերջի հանդէսին շուրջ:

Իրրեւ տեղեկութիւն ըսենք թէ այս տարի հինգերորդ տարին է որ վարժարանին չրջանաւարտներ դուրս կուգան, որոնց ընդհանուր թիւը արդէն 50–ը կ'անցնի:

Խնամակալական Մարմնի հերթական յաջորդ նիստը պիտի գումարուի Մայիս 6–ին:

***

ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

1700–ամեակի Ռոն – Ալփեան Յանձնախումբը յաջողապէս կազմակերպեց դէպի Երուսաղէմ ուխտագնացութիւն մը Ապրիլ 7–էն 15:

Ցիսուն հոգինոց ուխտաւորներու այս խմբակը կը գլխաւորէին կարապետ Արքեպս. Յարութիւնեան, Պր. Ժան Տէր-Մէքսեան եւ Օր. Սեդա Ղազարեան: Երեք օր ալ անդամ 1700–ամեակի Յանձնախումբին:

Ամերիկայէն եկած ուխտաւորներու հետ անոնք մասնակցեցան Ապր. Շարթուան արարողութեանց Սրբոց Յարութեան Տաճարին մէջ:

Հայաստանէն եւ Պոլսէն մեկնող խմբերը վերջին պահուն կարգ մը դժուարութիւններու հանդիպելով չյաջողեցան միասին մեկնիլ:

Ուխտաւորները Զատկի ոճնէն առաջ կրցած են ուխտի երթալ նաեւ Երուսաղէմէն դուրս այլ սրբավայրեր:

Ի մօտոյ Լիոնի Կարպիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ հաւաքոյթ մը տեղի պիտի ունենայ ուր ուխտագնացները իրենց տպաւորութիւնները պիտի տան եւ պիտի ցուցադրուի նաեւ տեսերիզ մը, նկարուած՝ ուխտաւորներու կողմէ:

***

«ԱՐՄԵՆԻ»
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՑՈՐԻ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ տարուան վերջաւորութեան լոյս տեսաւ Վոյթէք Պիւշի եւ Մարի Անսընէի պատկերազարդ հատորը «Հայաստան - ծածուկ երկրի մը շքեղութիւնը» տպաւո-

րիչ խորագրին տակ:

Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Մշակոյթի Զարդացման Միութիւնը, (Առաքարլի) դադափարը ունեցաւ վերոյիշեալ հատորի հեղինակները հրաւիրելու Լիոն, որոնք եկան Ուրբաթ, Մարտ 19–ին եւ երեկոյեան ժամը 8–ին կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ ներկայացուցին իրենց հատորը:

Իրենց դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ սխափոզիֆիներու ցուցադրութեամբ ո– րոնց մեծ մասը հատորին մէջ տեղ գտած չէին:

Տպաւորիչ եւ գնահատուած երեկոյթ մը: Ներկաները վերջաւորութեան հրա– տարակուած հատորէն օրինակներ գնեցին իրենց զրադարաններուն, եւ հաւանաբար նաեւ բարեկամներու նուէր տալու հա– մար:

⁂

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

1999 տարւոյն սկիզբէն մինչեւ այսօր Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազ– գային Միութեան Վարչութիւնը, իր հեր– թական նիստերու աշխատանքներու զըլ– խաւոր մասը յատկացուց անդամական ընդհանուր ժողովի պատրաստութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Հինդշաբթի, Ապ– րիլ 29–ին երեկոյեան ժամը 8·30–ին կարպիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ:

Վարչութիւնը այս տարի կրօնա – մշա– կութային մասնաւոր ծրագիր մը յառաջ չբերաւ, այն նպատակով որ կը փափաքի օժանդակել 1700–ամեակի ծրագիրներու իրականացման:

Միւս կողմէ, յաւելեալ ծրագիրներ մը– չսկիլ՝ կ'ենթադրէ նաեւ յաւելեալ ծախ– սեր: Ան տնտեսապէս ի վիճակի չէ այս օրերուն նման ծրագիրներ զործադրելու Պարզարեան – Փափազեան Վարժարանի չնչի պարագին պատճառաւ:

⁂

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԱՍԻՆ ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լիոնի «Ինթիթիւթ Քաթոլիք» Ատուա– ծաբանական համալսարանի սրահներէն մէկուն մէջ, 50 ազատ ունկնդիրներու ներկայութեան, պատմաբէտ Սահակ Սու– քիասեան, հրաւէրով Հայր Փօլ Կէ–լի դասախօսութիւն մը տուաւ «Երրորդու– թեան անդամակցութիւնը որպէս պայման եկեղեցւոյ պատականելիութեան» նիւթին շուրջ:

Թժուար նիւթ մըն էր չօշափուածը, բայց ընորհիւ տարուած լուրջ աշխատան– քին, Սահակ Սուքիասեան կրցաւ յստակ կերպով ներկայացնել Հայ Եկեղեցւոյ տեսանկիւնը վերոյիշեալ նիւթի կապակ– ցութեամբ:

Երկու գլխաւոր մասերու բաժնուած էր դասախօսութիւնը:

1.– Մկրտութիւնը որպէս առաջին նշան:

2.– Փառաբանական պործածութիւնը:

Հայ ծէսին ընդմէջէն ընդհանրապէս եւ պատարագի խորհուրդի ընթացքին մաս– նաւորապէս ցոյց տուաւ թէ ինչպէս Հայ Եկեղեցին կ'արտայայտէ երրորդու– թեան անդամակցութիւնը:

Ս. Ներսէս Շնորհալի որպէս տիպար մը հոլովականին, ինչպէս մօտեցած է եր– րորդութեան անդամակցելու հարցին: Այսաեղ Սահակ Սուքիասեան յիշեց «Հա– տառով խոստովանիմ»ի չարքը, ինչպէս նաեւ «Արեւազալ»ը:

Հինդշաբթի, Փետրուար 25–ին, երկու ժամ առաւօտը եւ երկու ժամ կէսօրէ ետք, դասախօսը սպառեց իր նիւթը:

Յաջորդ օրը՝ Սբ Յակոբ եկեղեցւոյ Համալսարանականներու դասախօս, լուտերական եկեղեցւոյ աստուածաբան՝ վերապատուելի Պիր որ Լէ հանդէս եկաւ «Արժէքներու նուիրապետութիւնը» նիւ– թով: Նոյնպէս՝ 4 ժամուան ընթացքին, դիտական բացառիկ մակարդակով ներկա– յացուց եւ սպառեց իր նիւթը վերապատ– ուելի աստուածաբանը, որմէ ետք տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը երկու դասախօս– ներու հետ:

Քննադատութեան համաձ չէ, այլ իր– րեւ պատմութիւն արձանագրենք թէ հայ ունկնդիր չկար սրահին մէջ:

⁂

Կրընոպլի Սէն – Մարք Էքիմենիք կեդ– րոնին մէջ, Սահակ Սուքիասեան այս ան– պամ հրաւիրուած էր Տիկին Պալանսէֆ կարսէթի կողմէ, խօսելու համար «Հայ եկեղեցւոյ ծագման» մասին: Քառասուն հոգիի չափ ունկնդիրներուն մէջ կային երկու Հայեր Մարտ 16–ի այս դասախօ– սական հանդիպումին:

Դասախօսութենէն ետք ներկաները ա– մէնէն չատ հարցում ուղղեցին հայ ծէսի եւ հոգեւորապաշտութեան մասին:

Ան հարցումին՝ թէ ցեղասպանութե– նէն ետք ի՞նչ էր Հայ ժողովուրդի հոգե– ւոր վիճակը, Սահակ Սուքիասեան պա– տասխանեց.– «Հոգեւոր աշխարհ մը կոր– սուեցաւ»:

⁂

Մարտ 26–ին, Ուրբաթ երեկոյեան, Սահակ Սուքիասեան հիւրն էր Լիոնահայ Տիկնանց Միութեան, խօսելու համար դարձեալ «Հայ Եկեղեցւոյ ծագման» մա– սին:

Կարպիս Մանուկեան հանդիսասրահին մէջ Հայ եկեղեցւոյ պատմութեամբ հե– տաքրքրուողներու ստուար խումբ մը ներ– կայ էր: Ցաւոնի է որ դասախօսը տիրա– կան չեչտով մը կը խօսի այս նիւթի մա– սին:

Նիւթերու ստորաբաժանումը չատ լաւ կատարուած ըլլալուն, մէկ – մէկուկէս ժամուան մէջ դասախօսը լրիւ պատկերը տուաւ Հայ Եկեղեցւոյ, որմէ ետք եղան հարց ու պատասխաններ:

Սահակ Սուքիասեան Մայիսին դարձ– եալ պիտի դասախօսէ, Լիոնահայ Տիկ– նայ Միութեան կազմակերպած դասա– խոսական չարքի ծիրէն ներս:

⁂

ՌՈՄԱՆ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ռոմանի եւ Պուրկ – տը – Փէաժի «Ամի– քալ»ը եւ Սուրբ Նիկողայոս Եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը միասնարար, Շա– բաթ ,Մարտ 20–ին, Սեւան սրահին մէջ համախմբեցին երիտասարդաց խումբ մը իրենց մշակութային օրուան համար:

Նոյն օրը երեկոյեան անոնց միացաւ մշակութասէր հասարակութիւն մը, նախ ծանօթանալու մտքով Վալանսի նոր հո– գեւոր օգնական Հովիւ՝ Անդրանիկ Քհնյ. Մալճեանին, երկրորդ՝ լսելու համար այս վերջինին դասախօսութիւնը «Հայ պատարագի ծիսարանի խորհրդանշանի եւ նշանակութեան» մասին: Հայ ծէսի եւ մշակոյթի հարստութիւնը ճանչնալու ա– ոիթ մը եղաւ այս հանդիպումը:

Իսկ Ծաղկեզարդի երեկոյեան Անդրա– նիկ քահանայ իր անդրանիկ պատարագը մատոյց Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ, որմէ ետք Սեւան սրահին մէջ տեղի ունե– ցաւ ժողովրդական ճաշ մը:

Ցառաջիկայ Ապրիլ 25–ին իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ Ս. Նիկո– ղայոս եկեղեցւոյ մէջ եւ յաւուր պաշտա– ճի քարոզէ Սէն – թ'Էթիէնի հոգեւոր հո– վիւ՝ Տաթեւ Աբեղայ Ցակոբեանը:

ԼԻՈՆՑԻ

Ապրիլ 13, 1999

ԼՈՅՏ ՏԵՍԱԻ

LES AMIRAS

SEIGNEURS DE L'ARMENIE OTTOMANE(*)

Երկուշաբթի, Ապրիլ 12–ին ժամը 18·30–ին հոծ բազմութիւն մը հաւաք– ուած էր Փարիզի 16–րդ թաղամասի քա– ղաքապետարանը, ուր քաղաքապետ Փիէր Թեթինժէի հրաւէրով կը կատարուէր Փասքալ Գարմոնի հատորին ներկայա– ցումը:

Փասքալ Գարմոն չառաւիղն է Օսման– եան կայսրութեան Հայ մեծ ընտանիքնե– րէն մէկուն, Ֆրանսայի նախկին ընդհ· հիւպատոս եղած է Սան – Փաւլօ, Եոհան– նէսպուրկ, Ալեքսանդրիա: Հատորին յա– ռաջաբանը տատրագրած է Ֆրանսայի դեսպան՝ Պերնար Տորէն: Ան, նախ կը խօսի Հայաստանի մասին· այսինքն այդ անունին իր առաջին հանդիպումներուն, մինչեւ որ 1969–ին, անունը վերածուած է չօշափելի իրականութեան մը, երբ ըն– կերացած է նախարար Ռոպէր Կալէյի որու դիւանագիտական խորհրդականն էր, խորհրդային Հանրապետութիւնները կա– տարած չրջապտոյտի մը ընթացքին:

Երեկոյթին բացումը կատարեց Փ. Թե– թինժէ չերմ խօսքերով արտայայտուելով Հայոց պատմութեան, ապա Փասքալ Գարմոնի եւ անոր գործին մասին: Հուսկ Փ. Գարմոն չնորհակալութիւն յայտ– նեց: Հանդիսութեան ներկայ էին Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապոյեան եւ Հայաստանի դեսպան՝ Է. Նալպանտեան որ Ալեք– սանդրիայէն ծանօթ է Փ. Գարմոնի:

Հատորին վաճառքով փակուեցաւ երե– կոյթը:

(*) Ed. Salvator, Paris 1999

ԸՆԹԱՑՈՒԱԿՈՒԱԾ

Տիկին Ալիս Սերոբեան Զամչիկ տարի մըն է հիմը դրած է «Տիւփուզոն տ'օր» միութեան մը ի յարդանս փրոֆ· Միւհէն– տիսեանի եւ որու նպատակն է կազմակեր– պել երաժշտական դասընթացքներ կամ այլ մշակութային ձեռնարկներ եւ հսկել անոնց կանոնաւոր ընթացքին, զերծ քա– ղաքական կամ յարանուանական որեւէ դործունէութենէ: Արդէն նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է Մարտ 27–ին, Փրէն Սիւր Մարնի Թաղապետական սրահը, որու ընթացքին դաշնակահարուհի Գարո– լին Լափոլիթօ նուագած է Պէթհովէնի, Շուիւն, Պախ եւ Լիսթ: Այս նուագահան– դէսին տաքիւ տեղւոյն թերթը դրուատա– լից տողեր նուիրած է:

Տիւփուզոն տ'օր դաշնակի, (Ալիս Սերոբեան), ջութակի, կիթառի, սոլֆէ– ժի, երգչախումբի դասեր կ'ապահովէ եւ ամէն նուագարանի (5 աշակերտէ սկըս– եալ): Կեդրոնատեղին է Փրէսի Սիւր Մար– նի քաղաքապետարանը: Հետաքրքրուող– ները կրնան դիմել Տիկին Մոնսորէի

(01 – 60 – 01 – 91 – 41)

⁂

Շաբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 20·20–ին (*) նուագահանդէս մը կը տրուի Փարիզի Լիրիք սենեկային նուագախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Հայկ Դաւթեանի: Ցայտագիր՝ կոմիտասի Ցճանկարները:

(*) Eglise de Marcilly en Villette (45).

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅ ՖԻԼՄՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ցետոյ այդ դատավճիռը տարածուած էր ամբողջ Եւրոպացիներուն ու անկէ ալ, ովկիանոսը անցնելով, հասած էր Ամե– րիկա:

Բարսեղ աղա, իր ապագայ խնամիին այդ անբուժելի յոռետեսութեան տեղեակ, չէր ուզած իր Հայաստան երթալու ծրա– դիրը պարզել անոր, վախնալով, որ դին– քը տարհամոզելու աշխատի:

– Ամէն բան կարդի դնելէս ետքը խօսք կը բանամ իրեն, – կը մտածէր:

Մարգար աղա, բացի Մըզմըզեան Թագ– ուոր էֆէնտիէն, ուրիշ մէկ քանի անձեր ալ գտած էր, որոնք տրամադիր էին տուն ծախու առնելու: Անոնց մէջ կը գտնուէր մեծահարուստ գաւառացի Թուրք մը, որ եկած էր ընտանիքով Պոլիս հաստատուե– լու եւ որ արդէն քանի մը չէնքեր, իրենց արժէքէն չատ բարձր գնով ծախու առած էր: Միջնորդը յոյս ունէր, որ Ռուչեի Զատէ էմին պէյ, այս էր Թուրքին անու– նը, ո՛չ թէ Բարսեղ աղային պահանջած դինը, այլ աւելին պիտի տար տուներուն տիրանալու համար:

Եւ սակայն բանակցութիւնները կը ձըգ– ձդուէին, որովհետեւ բոլոր այդ չէնք ծախու առնողները պաչարուած էին ու– րիշ չատ մը միջնորդներէ, որոնք տարբեր – տարբեր տուներ ունէին ծախելիք:

Իրիկուն մը չատ ուրախ տուն վերա– դարձաւ Բարսեղ աղա:

– Աչքերնիդ լոյս, – գոչեց կնոջն ու աղ– ջիկներուն:

– Ինչ ըլլայ, ի՞նչ կայ, – հարցուց Տի– կին Մաննիկ:

– Արշակը կուգայ կոր···

– Ե՞րբ···

– Քիչ օրէն, լինէ նամակ ստանալուն պէս, կը յուսամ, որ մինչեւ տասնըհինգ օր հոս կ'ըլլայ:

– Ըսել է՝ քննութիւնը տուեր, վկայա– կանն ալ առեր է·

– Տուեր է, հապա՞ ... եւ ի՞նչ քննու– թիւն, ամէնուն մէջ երկրորդ ելեր է, ոսկի մետալ մըն ալ ստացեր է ... նա՛, առէ՛ք, կարդացէ՛ք նամակը:

Նուարդ վազեց առաւ հօրը ձեռքէն նա– մակը եւ սկսաւ բարձրաձայն կարդալ:

Քննութիւններուն մէջ իր յաջողութիւն– ները պատմելէ ետքը, երկարօրէն կը խօ– սէր Հայաստան երթալու մասին եւ կը ստիպէր հայրը, որ անյապաղ գործերը կարգադրէր:

«Գիտցած ըլլաս, որ ես 15 օրէն աւելի չեմ մնար Պոլիս ու կ'երթամ Հայաստան, – կը դրէր, – եթէ պատրաստ ըլլաք, մէկ– տեղ կ'երթանք, եթէ ո՛չ, ես առանձին կ'երթամ ու յետոյ դուք կուգաք: Վերջա– պէս բացարձակապէս որոշած եմ երթալ»:

– Քրոջը հարսնիքը չտեսած, ո՞ւր պի– տի երթայ, – դիտել տուաւ Մաննիկ հա– նդամ:

– Եթէ ինծի սպասէ, – պործ ունի, – ըսաւ Նուարդ:

Արդարեւ որոշուած էր, որ Նուարդի ամուսնութիւնը վեց ամիսէն կատար– ուէր, բայց յորմէհետէ Հայաստան եր– թալու գաղափարը բոյն դրած էր Բարսեղ աղայի մտքին մէջ, այդ պայմանաժամը չատ երկար կը թուէր իրեն:

– Ես արդէն համամիտ չեմ հարսնիքը այդքան ուշացնելու, – ըսաւ կնոջը, – ժամ առաջ կ'ընենք, կը լմնցնենք:

– Մեր ուզելովը չի լմնար, անդիի կողմն ալ, նայինք կ'ուզե՞ն չուտով հարս– նիք ընել, – դիտել տուաւ Մաննիկ:

– Զուգուելիք բան չկայ ... քանի որ պիտի ամուսնանան, քանի մը ամիս առաջ եղեր է, քանի մը ամիս ետքը եղեր է, ի՞նչ կարեւորութիւն ունի:

– Անոնք ալ իրենց համար հաշիւ մը ու– նին կարելի է:

– Եթէ անոնք իրենց համար հաշիւ մը ունին՝ մենք ալ մեզի համար հաշիւ մը ունինք:

– Դեռ պատրաստութիւնները չենք տե– սած:

– Կը տեսնանք, դուն փարայէն խապար տուր, դրամ ըլլալէ ետքը պատրաստու– թիւնը չուտ կը տեսնուի:

– Կիրակի օր Տիրանը դայ նէ՝ անոր հետ խօսէ՛, նայէ՛ ի՞նչ կ'ըսէ:

– Տիրանը ի՞նչ կը խառնուի, Սահակ էֆ– էնտին կը տեսնամ, անոր հետ կը կար– գադրեմ խնդիրը:

– Դեռ բան մը մի՛ խօսիր, թող Ար– չակը դայ, անկէ ետքը, – խորհուրդ տը– ւաւ Մաննիկ, – կարելի է հոս գալէն ետքը վազ կ'անցնի Հայաստան երթալէն, այն առեն մենք ալ աճապարելու պէտք չենք ունենար:

– Գրածները չլսեցի՞ր···

– Հիմա ամէն բան իրար մի՛ անցուներ, մէկ – երկու չաբաթ ալ համբերէ՛···

Բարսեղ աղա տեղի տուաւ կնոջը:

– Թո՛ղ քու ըսածդ ըլլայ, Արշակը դայ, ետքը կը խօսինք Սահակ էֆէնտիին, – հաւանեցաւ:

Բարսեղ աղայի հաշիւը ճիշդ էր: Ար– շակ երկու չաբաթ ետքը Եւրոպայէն վե– րադարձաւ իր ծնողքին քով: Երիտասարդ հոդագէտը, առողջութեամբ ու կեանքով դեղուն, համակ եռանդ ու գործունէու– թիւն էր: Մէկ քանի օր իր մօր եւ քոյրե– րուն մտերմութեանը մէջ անցընելէ ետքը, առտու մըն ալ եկաւ Բարսեղ աղային վա– ճառատունը եւ իր հօրը ըսաւ.

– Սանկ առանձին տեղ մը երթանք նըս– տինք ու խօսակցինք:

– Երթանք, տղաս, – պատասխանեց հայրը:

(Շար· 8)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան իրենց ծնողաց եւ սիրելի եղբօր յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պետնար Քիւրքճեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ Տիկին Շէյլա Քիւրքճեան եւ զաւակները 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ամման Մուրատեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 25 AVRIL à 9 heures 30

«LE 24 AVRIL»

L'émission *«Foi et traditions des Chrétiens orientaux»* est consacrée à l'anniversaire du génocide arménien.

***

Chaîne HISTOIRE (satellite)

Soirées consacrées au Génocide arménien: les **21** et **28 Avril à 20 h 45.**

Le documentaire suivant,en trois parties, retrace le génocide arménien de 1915 en donnant la parole aux survivants. Au cours des années 20, ils traversèrent l'Europe d'est en ouest, dans le plus grand dénuement, pour trouver refuge en France. Les émissions sont suivies d'un débat animé par Jean Garrigues.

ՋԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարգէն եղիազարեանցի մահուան տխուր առիթով, Շէն Մխուէինը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ եղիազարեանց ընտանիքին, կնոջ՝ Հայկուհի եղիազարեանցի, զաւակներուն՝ Անահիտի, Վահիկի եւ Օշինի :

(Շար. Ա. էջէն)

հինէն ի վեր իր ծրագիրներուն մէջ ներրած է Հայկական հոզեմասերը ապահովացնելու ծրագիր մը, որուն դլխաւոր թիրախը կը հանդիսանայ 6 հազար մեթր քառակուսի տարածութեամբ այն հոդեմասը ուր կը գտնուի Էյուպի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին : Քաղաքապետը արդէն որոշած է ապահովացնել նոյնան ենթարկել այս հոդեմասը, որու դէմ դատ բացաւ Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, Առաքելեան վարժարանի ու դերեզմանատան անունով ու ջնջել տուաւ որոշումը : Բայց դատը ներկայիս վճռաբեկի մօտ է : Փաստաբան Տիրան Պաքար յայտնեց թէ Քաղաքապետ կէնճ միջոց մը ուզած էր վարձել այս հոդեմասը, բայց Թաղային Խորհուրդը մերժած էր անոր առաջարկը, որովհետեւ չէր կրցած վստահութիւն ունենալ : կէնճ այնուհետեւ, ուզած էր ապահովացնել : Բայց դատարանը նկատի առաւ որ Քաղաքապետին մշակած ծրագիրը հանրօգուտ չէ, կը ծառայէ միայն առեւտրական ու չուկայիկ ձեռնարկներու, ուստի այդ նպատակը անբաւարար նկատեց ապահովականացումը իրագործելու համար :

Թաղային Խորհուրդի անդամներէն՝ Մարտիրոս Թաչճըն ալ յայտնեց թէ խընդրոյ առարկայ հոդեմասը Եկեղեցւոյ կը պատկանի կանոնաւոր սեփականաթուղթով (թափու) եւ քաղաքապետութիւնը կ'ուզէ համայնքին ձեռքէն առնել այդ հոդեմասը :

Իսկ ձէ-Հէ-փէ կուսակցութեան էյուպի Վարչական Պետ Սաֆի Գարաեալչըն պնդեց թէ կէնճ իր ընտրական յայտարարագրին մէջ որպէս 34-րդ յօդուած՝ կը խոստանայ ապահովականացնել Հայկական հոդեմասերը եւ ասիկա բացորոշ ուղերձ մըն է իրենց կրօնամոլ ժողովուրդին համար արուած : Եւ ասիկա ցոյց կուտայ թէ քաղաքապետութիւնը ինչպիսի ճնշում մը կը գործ կը դնէ փոքրամասնութիւններու վրայ :

Իսկ քաղաքապետ կէնճ կը յամառի իր տեսակէտին վրայ եւ կ'ըսէ թէ բացօթեայ չուկայի մը եւ բաց օթօփարքի մը համար ասկէ աւելի յարմար վայր մը չկայ : Դատարանը մեր դիմումը մերժեց աննշան սխալի մը հետեւանքով : Մենք սխալմամբ «Առեւտուր» բառը գործածած էինք : Հիմա սրբագինք այդ բառը եւ ապահովականացումը անպայման պիտի իրականացըննենք :

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատաբեցան յընթացս Համաչխարհային Առաջին պատերազմի :

Այս առթիւ, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոդեհանդստեան Պատարագ կը մատուցուի՝ մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակին :

ԾԱՆՕԹ. -

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար :

Notre-Dame de Paris

Pour la commémoration du 84ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie

Une **DIVINE LITURGIE**
sera célébrée

Le Dimanche 25 Avril à 15 h 30

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris

par
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

L'homélie sera prononcée par
Mgr OLIVIER DE BERRANGER
Evêque de St-Denis-de-France
Président de la Commission Sociale de l'Episcopat

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur de René ROUQUET, Député-Maire d'Alfortville la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle
LE GENOCIDE DES ARMENIENS
1915 1916

Exposition réalisée par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

Samedi 24 Avril
84ème commémoration du Génocide arménien perpétré par le gouvernement turc en 1915
Exposition ouverte de 10h à 19h.
Autres jours de 15h à 19h et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Vendredi 23 Avril : 21h - 24h**
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Place St-Germain des Prés, devant le parvis de l'église.

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret»,
Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION
de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

Quelques municipalités amies mettent des cars à disposition des manifestants pour leur transport jusqu'au lieu de rassemblement à **16 h 30** devant :

L'ASSEMBLEE NATIONALE
Place Edouard-Herriot — PARIS 7ème

ARNOUVILLE-LES-GONESSE : Stade Léo-Lagrange — à 15 heures 30;
Réservations : **01 39 85 05 71** / **01 39 85 93 40.**
BAGNEUX : Rond Point des Martyrs — à 15 heures 30;
ISSY-LES-MOULINEAUX : Eglise Apostolique Arménienne— à 15 heures 30;
VITRY : Place de l'Hôtel de Ville — 15 heures 30.

Une façon de les remercier est d'être nombreux : nous comptons sur vous !

MESSES ET REQUIEMS :

Messes célebrées le **Dimanche 25 AVRIL** dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.

Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Arnouville-lès-Gonesse.

TOULON

24 AVRIL

— **11 heures : Monument aux Morts** — Place Gabriel-Péri (face Palais de Justice).

ՊՈՆ

ԱՊՐԻԼ 24

ժամը 10.30-ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ Ողջակիզման Յուշարձանի առջեւ, Kaiserplatz — ժամը 11-12՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ, Münsterkirche, Bonn-Altstadt, Münsterplatz — ժամը 12.30-14՝ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ Թրքական Դեսպանատան առջեւ, Bonn-Mehlem, Gernotstr. (in der Höhe der Post) — ժամը 14.30-17՝ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ, Ev. Gemeinde, Kurfürstenstr. 20a, Bonn. *«Ցեղասպանութիւնները Թուրքիոյ մէջ»* : *«Հայկական գեղասպանութիւնը»* - *Տոքթ. Ժիրայր Քոչարեան*, *«Յունական գեղասպանութիւնը»* - *Պր. Թէոտորիթիս* - ՎԻՃԱՐԿՈՒՄ՝ *«Մարդկային իրաւունքները եւ ժողովրդավարութիւնը Թուրքիոյ մէջ» մասնակցութեամբ գերմանացի քաղաքական դէմքերու* — ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐ՝ մասնակցութեամբ *«Սիլվա Կապուտիկեան» եռմանուհեայ կանոնց Միութեան մանկա-պատանեկան երգչախումբին :*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet

à DSARGATZOR (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...
Participation :

500 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 Avril.**

S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ASSOCIATION CULTURELLE ARMENIENNE DE MARNE-LA-VALLEE (A C A M)
DIRECTION DE L'ARCHITECTURE ET DU PATRIMOINE
CAISSE NATIONALE DES MONUMENTS ET DES SITES
CHATEAU DE CHAMPS

Soirée artistique exceptionnelle

au Salon de Musique
du Château de Champs,
31, rue de Paris - 77420 Champs s/Marne
Tél. : 01 60 05 24 43

le Samedi 24 Avril 21 heures
en commémoration
du Génocide des Arméniens de 1915

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչի Խոխ Տերուհի Սէրէֆ Կիւլեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Միսաք Պէնկեանի ի յիշատակ· Շաքէ եւ Անդրանիկ Պէնկեան 500 Ֆր., Անթուան Ալթունեան 200 Ֆր., Անահիտ Դարբինեան 300 Ֆր. :

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅՐԱՏԱՓՐԷՍ

(Ապրիլ 19 / 20)

ՀԱՅՐԱՏ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 21
MERCREDI
21 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·623 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.623

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

ԱՄՆ-Ը Դ.ԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԿԱՐԳԱԻՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՕՆ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐ

Ապրիլ 19–ին Բաքուի մէջ հրապարակուած է ԱՄՆ–ուն նախագահին ուղերձը, ղրկուած՝ Հ. Ալիեւի: Հոն կ'ըսուի որ Ուաշինկթըն կը շարունակէ գործակցիլ Մոսկուայի ու Փարիզի որպէսզի միջազգային հաւանիշներուն համապատասխան լուծում մը գտնուի Ղարաբաղի հակամարտութեան. լուծում որ նկատի ունենայ ՕՀՍՄՍԷ–ի սկզբունքները: Նախագահ Գլինթըն հարկաւոր կը նկատէ որ կողմերը – Հայաստան, Ադրբէջան եւ Ղարաբաղ – կարենան համաձայնութեան յանգիլ չբջանին վերջնական կարգավիճակին շուրջ կարելի փոխադարձ զիջումներու նիւթին մէջ. նաեւ սկիզբէն չարք մը կէտեր կատարեն որպէս վստահութեան միջոցներ: ԱՄՆ–ուն նախագահը չեշտած է որ իր երկիրը պատրաստ է կողմերուն միջեւ անմիջական երկխօսութիւնը եւ Մինսկի խումբին չբջանակներուն մէջ անոր քննարկումը պաշտպանելու: Ան ըսած է թէ ԱՄՆ հետաքրքրուած է Ադրբէջանի հետ համագործակցութեան խնդրին մէջ կովկասեան չբջանին տնտեսական կապերը վերահաստատելու եւ երկրին ժողովրդավարական հաստատութիւնները ամրապնդելու: Հ. Ալիեւ ԱՄՆ կ'այցելէ Ապրիլ 22 – 29:

⁂

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԴԻԳՈՀ ԵՆ ՕՒԱՆ–Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄԱՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Ապրիլ 19–ի մամուլի ասուլիսին Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Ս. Բագրատեան ներկայացնելով կուսակցութեան կեցուածքը, ըսած է թէ ՕՒԱՆ–ի յիսնամեակին Ռ. Քոչարեանի մանակցութիւնը դատապարտելի կ'ըլլայ դաշնակից Ռուսաստանի ու ազգային պատասխանատուութեան չահերուն նկատմամբ: Իսկ Ռ. Քոչարեան – Պ. Գլինթըն – Հ. Ալիեւ հանդիպումին, Ս. Բագրատեանի կարծիքով, կը պարտադրուի իրողութիւն մը որ վնասակար կ'ըլլայ Արցախի համար: Ան այդ հանդիպումը համեմատած է 1938–ին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վարչապետներուն՝ Տալատիէի եւ Չեմպըրլինի Չեխոսլաւաքիոյ պարտադրած ենթակայութեան որով երկիրը յանձնուած է Գերմանիոյ ներուն: «Մենք մտահոգուած ենք որ այսպիսի սենարի հոտ է գալիս Պր. Քոչարեանի այցելութիւնից» ըսած է ան: Կուսակցութիւնը նոյն օրը նոյնիսկ յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակած է: Ս. Բագրատեան խօսած է նաեւ խորհրդարանական ընտրութիւններուն մասին, ըսելով որ անոնք ազատ եւ արդար չեն կրնար ըլլալ քանի որ արդէն ապօրինութիւններ նկատելի են: Ս. Բագրատեան չափազանցուած, կամ կեղծուած նկատած է երեսփոխանական թեկնածուներու արձանագրութեան համար հաւաքուած 2 միլիոն 800 հազար ստորագրութիւններու թիւը:

⁂

ՊԱՊ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՅՈՒԼԻՍ 2 – 4

Ըստ պոյացած նախնական համաձայնութեան, Յուլ· – Պօղոս Բ. Հայաստան կ'այցելէ Յուլիս 2 – 4: Ստեղծուած է նախապատրաստական յանձնաժողով մը նախագահ Դ· Զադոյեանի վերահսկութեամբ: Ձանձնախումբ մըն ալ կազմուած է Էջմիածնի մէջ: Կը նախատեսուի որ Պապը այցելէ Էջմիածին, Գառնի եւ Աշտակ:

⁂

ԱՐԵՒԻ ՈՒԺԱՆԻԹԻՆ ՄԱՍԻՆ ԳԻՏԱՀԱՒԱՔ

Հայաստանի ամերիկեան համալսարանին մէջ կը պատրաստուի ծրագիր մը որ առիթ պիտի տայ արեւի ուժանիւթը օգտագործելու: Նախատեսուած է երեք տարուան պատրաստութեան չբջան մը: Պիւճէին մասնակցութիւն բերած են չարք մը արեւմտեան հիմնարկներ: Համալսարանին փոխ – տնօրէնը յայտնած է թէ բաւարար արդիւնք ունենալու պարագային ծրագիրը կրնայ այլ վայրերու մէջ ալ գործածուիլ:

⁂

ԱՒԱԶԱԼԱՓԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսի մէջ Ապրիլ 17–ին ՀՅԴ պատւիրակութեան եւ Վրաստանի Ընկերվարական կուսակցութեան համատեղ նիստին այս վերջինին ղեկավարը ըսած է թէ Ջաւախքի մէջ կան ուժեր որոնք արդելք են Հայաստանի ու Վրաստանի փոխ – յարաբերութիւններու զարգացումին: Ապրիլ 19–ին ալ ժողովրդական խորհրդարանական խմբակցութեան անդամ Դ. Ձեհրվիլի Ախալքալաքի վարչակազմի ղեկավար Գ. Մուրատեանն ու նոյն չբջանի երեսփոխան Մ. Ռայխեանը ամբաստանած է իշխանութեան բռնութեամբ տիրելով: Ըսած է թէ անոնք իր կուսակցութեան տեղական կազմակերպութիւնը վտարելու դարձին լծուած են: Ամբաստանեալներէն Գ. Մուրատեան ալ քանի մը օր առաջ Թիֆլիսի մէջ մեղադրած է չբջանային քաղաքական կուսակցութիւնները որ իր վրայ ճնշում կը բանեցնեն, պահանջելով որ իրենց մարզիկը բերուին կարեւոր պաշտօններու. ան աւելցուցած է որ ինք նման բանի չի հանդուրժեր: Վրաստանի Ժողովրդապետը Ապրիլ 14–ին յատուկ յանձնաժողով ղրկած է Ախալքալաք, կացութեան ծանօթանալու համար:

⁂

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՏԱԼՆԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԻՇ ՄԸ

Ապրիլ 14–18 Լա Գորնիա (Սպանիա) տեղի ունեցած ծանրաբարձուհեան Եւրոպայի ախոյեանութեան Հայաստան մասնակցած է վեց մարզիկներով: Անոնցմէ 100 քգ· եւ + դասակարգին մէջ Աշոտ Դանիէլեան բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է յաղթական հանդիսանալով մրցումի բոլոր ձեւերուն մէջ ու ոսկի մետալի արժանանալով զարձած է Եւրոպայի ախոյեան: Արդարեւ ան նախ նըւաճած է հրում եւ պոկում ոճերու առաջնութիւնը, ապա երկամարտի: Իսկ Ռաչաուր Քեափանակեան (77 քգ·), հակառակ միայն չորրորդ դիրքը գրաւելուն, պոկումի մէջ համաչխարհային մըրցանիշ կոտրած է բարձրացնելով 168 քգ·: 94 քգ· դասակարգի հայ ներկայացուցիչը՝ Յակոբ Փիլոսեան ալ պոկում վարժութեան մէջ արժանացած է պրոնզէ մետալի:

Հայկ· պատուիրակութեան ղեկավարն էր ողիմպիական ախոյեան Օգսէն Միրզոյեան, մարզիչները՝ Փաշիկ Ալավերդեան եւ Ռոման Դանիէլեան:

⁂

ԹԷՆԻՍ

Թէնիսի Հայաստանի առաջատար անունը՝ Սարգիս Սարգսեան հրաւէր ստացած է Ֆրանսայի «Ռոլան Կարոս» մըրցաշարքին մասնակցելու:

ՓՈՍՓՈՐՕ

ՊԵԼԿՐԱՏ ԽԶԵՑ ԹԻՐԱՆԱՅԻ ՀԵՏ

ԳԼԻՆԹԸՆ – ԵԼՑԻՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՆ

Պելկրատ խզելէ ետք Ալպանիոյ հետ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները, փակեց նաեւ սահմանը թէ Ալպանիոյ եւ թէ Մակեդոնիոյ հետ: Ըստ ՕՒԱՆ–ի աղբիւրներուն, այս ձեւով 850 հազար Քոսովոցիներ «բանտարկուած» են իրենց զաւառին մէջ: Ամերիկացիները ալ կը պնդեն որ «հաւաստիք» փաստեր ունին ըստ որոնց ջարդեր գործուած են: Ռմբակոծութիւնները չարունակուած են, օդը աւելի նպաստաւոր ըլլալով: Ռումբերը ինկած են նաեւ Նիշի վրայ (200 քմ· Պելկրատէն, նախկին թրքական բերդ), ուր մէկ մեռեալ եւ ութ վիրաւորներ կան, ռումբերը ինկած ըլլալով բնակութեան թաղամասի մը վրայ: Պէտք է ընել որ ՕՒԱՆ–ի ռմբակոծութիւններուն մասին Ատլանտեան աղբիւրներն ալ բաւական հակասական լուրեր կու տան: Օրինակ, ինչ կը վերաբերի անցեալ չաբթուան «սխալ»ին, որու հետեւանքով 75 գաղթական մեռած էր, նախ վերագրեցին Սերպերուն, ապա խոստովանեցան, որ մէկ չարասիւն ռմբակոծած են, յետոյ ընդունեցան որ երկու չարասիւն ռմբակոծած են, դեռ աւելի յետոյ (Ապրիլ 19) ՕՒԱՆ կը յայտարարէ որ խեղաթիւրած է լրատուութիւնը, Ապրիլ 15–ին, սխալով «սխալ»ին պատասխանատու օդաչուին յայտարարութիւնը («Ճառաջ», Ապրիլ 17), ճշդելով· – «Այդ վկայութիւնը օդաչուի մը վկայութիւնն էր, բայց, թերեւս յանցաւոր օդաչուն չէր»: Պէտք է հաստատել թէ լրջութեան որոշ պակաս մը կայ եւ արեւմտեան աղբիւրները այլոց խեղաթիւրումներու մասին կրնան մեղադրանքներ չընել:

– Գլինթըն եւ Ելցին 50 վայրկեան հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած են Ապրիլ 19–ին, որու ընթացքին Ելցին անգամ մը եւս պահանջած է որ ռմբակոծութիւնները դադրին, ինչ որ Գլինթըն կը մերժէ: Դեռ կ'ուզէ քարիւղային չբջափակման ալ ենթարկել Սերպիան, բայց, Ֆրանսա վերապահ է եւ իրաւական հիմք մը կը փնտռէ նման որոշում մը գործադրելու համար: Օրէ օր ՕՒԱՆ–ի ռազմավարութիւնը խնդրոյ առարկայ է, ի տես 27 օրերու ռմբակոծութիւններէ ետք ստեղծուած կացութեան:

– Ամերիկացի պինուորականները կը տեղաւորուին Ալպանիա եւ դալ չաբթու ալ Ափաչ հակահրասայլ թռռաններ պիտի հաստատուին Թիրանա, ինչ որ ձեւով մը առաջին քայլ մըն է դէպի ցամաքային պատերազմ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՏՍ

ԿԷՍ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹԷ ԿԷՍ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՕՒԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Շշմեցնող բան կը տեսնել թէ երբեւ թէ Քոսովոցիներու պաշտպանութեամբ արդարացուած ՕՒԱՆ–ի միջամտութիւնը Սերպիոյ վրայ, ամբողջ ժողովուրդի մը տարագրութեան պատճառ ըլլալէ ետք, պատճառ եղաւ նաեւ անմտութիւն քանի մը տասնեակին ուղղակի սպանութեան: Եւ թերեւս մ'աւելի սարսափելին եղաւ տեսնել նաեւ թէ այդ միջամտութեան եւ տեւաբար այդ տեղահանութեան ու սպանութիւններուն դիմաւոր ու փոքրաւոր պատասխանատուները զոհացան ներողութիւն ու ցաւ յայտնող անհեթեթ տարբերու արտայայտութեամբ:

ԱՄՆ որ աշխարհին առանձին պետզօր են, կրնան իրենց յարմար դատածին դիմուն ռումբ ու հրթիռ տեղացնել, իսկ անդին, աւելի ծանր մեղքերու պատասխանատու մը «ժողովրդավար, խաղաղասէր» որակել: Քանի որ Եւրոպայի Միութիւն կառուցանելու աղմուկ – աղաղակին ալ յայտնի եղաւ որ ԱՄՆ–ուն քաղաքական, տնտեսական, եւայլն կամքին դարձաղիր մարմինի մը կազմութեան յանդգնաւ, դիւրին է ենթադրել որ Սերպիոյ երկիրը պիտի չարունակէ ռումբի, հրթիռի թիրախ ըլլալ, Քոսովոցիներն ալ ամէն տեսակ չարչարանքի ու խժդժութիւններու կեր:

Այսուհանդերձ, օրէ օր կը նուազի ՕՒԱՆ–ի յաջողութեան անվերապահութեամբ հաւատալու տրամադրութիւնը: Լոնտոնի «Էֆոնոմիսթ» չաբաթաթերթին անգամ որ լայն ազդեցութեան տէր է դարձի աշխարհին մէջ, ՕՒԱՆ–ի հրթիռներով Քոսովոյի ագռոռականներու սպանութեան նախորդած օրերուն չէ վարանած ձախողութեան մասին խօսելու: Աւտր գըլխաւոր պատճառը այն է որ Քոսովոյի 1·8 միլիոն Ալպանացի բնակչութեան մօտ եւրթէք չորրորդը վտարուած է իր բնակարէն: Օրէ օր մեծցող այդ զանգուածը չարժման անցուցած է մարդասիրական արեւմտեան կազմակերպութիւնները որոնք չեն դիտեր ո՛ր մէկուն հասնիլ: Ստեղծուած վիճակը ապացոյցը կուտայ որ ՕՒԱՆ պէտք եղած նախատեսումը եւ նախապատրաստութիւնը չունէր նման կազմին մարդկութեան դէմ ոճիրներու ամբողջական հաւաքածոն: 1915–էն իսկ, կը գրէ, կը գործուէր դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը երիտթուրք կառավարութեան կողմէ: Ա. Կէօվճեան կը յիշէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին վերջին վերիվայրումները, Ազգ· ժողովի Մայիս 29–ի քուէարկութենէն ետք: Այնքան լաւ սկսած աշխատանք մը, կ'աւելցնէ, կէս ճամբան մնաց, որովհետեւ կարելիութիւն չտրուեցաւ Ծերակոյտին որ իր կարգին հարցը քննէ: Տրուած պատճառաբանութիւնները ծանօթ են, հարկ է պատրուակները գտնել անհաճոյ չըլլալու համար Թուրքիոյ: Ու Ա. Կէօվճեան կ'եզրակացնէ· – «Այս դարը չի կրնար վերջանալ առանց այդ ճանաչման, այնքան խորհրդանշական՝ ծագումով հայ ամէն մէկ Ֆրանսացիի, ուրու համար ազատութիւն, հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն բառերը դեռ իմաստ մը ունին»:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(20 Avril)

OPINIONS

Le génocide arménien

Alexis GOVCIYAN

«Տեսակէտներ» էջին վրայ Ֆիկարօ լոյս ընծայած է Ալեքսի Կէօվճեանի (նախագահ Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին) յօդուածը, ուր ան ոգեկոչելով 20–րդ դարու արձանագրած յառաջդիմութիւնները, կ'ըսէ թէ անոնք պէտք չէ մոռցնել տան իրարու յաջորդող սարսափները որոնք կը

ՆԱԽԿԻՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԷՆ ԾՈՒՌ ԲԱՆԵՐ

Հայաստանեան ծուռ բաներու մասին – պաշտօնի չարաշահում, դումարներու իւրացում, եւայլն – մամուլին արձագանգած չէ ուրիշներէն եաք, չատ անգամ աւելի «լաւատեղեակ» աղբիւր կ'ըլլան սա կամ նա աթոռէն հեռացած դէմքեր: Հասկնալի է որ պաշտօնաթող ըլլալէ եաք զանոնք խօսելու մղողը անպայման խղճահարութեան զգացում մը, կամ պատմութեան սխալ էջ մը չճգելու մտահոգութիւնը չըլլար: Կայ նաեւ հաշուեյարդարի ազդակը որ չատ աւելի կարեւոր տեղ կը գրաւէ յետադարձ նման պարզաբանումներու մէջ, միայն՝ անճնական համբաւը մրոտելէ զերծ պահելու չանքին:

«Իրաւունք»ի Մարտի երեք թիւին (18–20–21) մէջ այս կարգի էջեր կան: Կը վերաբերին մաքսային սպասարկութեան եւ օդային դիծերու մարզերուն: Առաջինին մասին Յովհ. Գալաջեան հարցազրոյց մը կատարած է մաքսային վարչութեան պետ, ՀՀՇ–ի վարչութեան անդամ Երջանիկ Աբգարեանի հետ: Իսկ հայկական օդային սպասարկութեան մասին երկու թիւի մէջ պատմած է այդ մարզին նախկին ղեկավարներէն Դմիտրի Ադբաչեան: Այդ էջերը խորագրուած են «Ինչպէս էին քրէականացնում հայկական աւիացիան»:

Ե. Աբգարեան թերթին խմբագրութեան ծանօթութեան քանի մը տողերուն մէջ ոռնոք կը նախորդէն հարցազրոյցին, կը ներկայացուի որպէս «Լ. Տէր – Պետրոսեանի ռեժիմի կարկառուն դէմքերից մէկը»: Հարցազրոյցը մեծ մասով արդարացումներու, բացատրութիւններու չարան մըն է, իր պաշտօնավարութեան չրջանին առընչուած մեղադրանքներու, հարցականներու: Օրինակ, ան պատասխանելով 1992–էն եաք մեծ ազմուկ յարուցած մեատղի չարգօններու արտածումին մասին հարցումին, կը բացատրէ թէ ինք արգիլած է ատիկա, այսուհանդերձ, պէտք է նաեւ չմոռնալ որ մեատղի կտորտուքը եթէ չզործածուի, տարեկան չուրջ 10%–ր կը կորնչնէ· իսկ այդ տարիներուն (1992 – 1996) երկիրը արտածելու ուրիշ ոչ մէկ ապրանք ունէր եւ ժողովուրդը պէտք է ապրէր: «Եթէ մետաղներ չարտահանուէին, ապա ժողովուրդը պարզապէս սովի կը մատնուէր եւ պիտճեի մուտքերը Էապէս կը պակսէին» կ'ըսէ ան:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ Ե. Աբգարեանի ստացուածքը: Բացատրելով որ իրեն վերագրուած չուրջ 200 հազար տոլարի երեք ինքնաչարժիներէն մէկը միայն իրն է, մէկն ալ մաքսային վարչութեան ծառայողական ինքնաչարժ է, կը պատասխանէ Արզնիի մէջ իր քրոջ անունով արձանագրուած առանձնատան մասին հարցումին: Կ'ըսէ թէ կայ այդպիսի տուն, որուն գումարին մէկ մասը ինք տրամադրած է, մեծ մասը՝ քոյրը: Երբ կը յամառի հարցումը թէ կարելի՞ էր մաքսային վարչութեան պետի աչխատավարձքով նման տան չինութեան մասնակցիլ, պատասխանը կ'ընդգրկէ «սովետական ժամանակաշրջան»ը: Այդ չրջանին ինք արտասահմանի մէջ աչխատած է, ուստի «նիւթապէս բաւականին ապահովուած»: Ասկը չկայ այն մասին թէ ի՛նչ մասնագիտութիւն էր Ե. Աբգարեանի ունեցածը որ սովետական չրջանին չահուած դումարներով ներկայի Հայաստանին մէջ առանձնատան չինութեան մասնակցելու կարելիութիւն տուած է իրեն: Ամէն պարագայի, ո՛չ միայն Հայաստանի ընթերցողը, այսօր այլեւս սփիւռքինն ալ սորված է թէ նման հարցումներ դատապարտուած են ունենալու հրապարակին վրայ չրջող մէկ – երկու կաղապարէ եւած նոյն, կամ նման պատասխաններ: Ամէն անգամ որ առանձնատան մը, պանդոկի մը, ամարանոցի մը «ինչպէ՞ս»ը հարց կը տրուի միամտօրէն, տրուած պատասխանները մեծ զանգատնութիւն չեն ունենար· կա՛մ ԱՄՆ–էն ընկեր – բարեկամ մըն է որ դումար դրկած կ'ըլլայ, կամ քոյր մը, եղբայր մը, պարմիկ մը, քեռի մը կարեւոր մասնակցութիւն կ'ունենան վերհանձնօրէն: Մինչեւ այսօր ոչ ոք կրցած է բացատրութիւն մը ճարել թէ ինչո՛ւ Սփիւռքի թնակիչ Հայերս չունինք կամ չենք կրնար ճարել նման ընկեր – բարեկամներ, կամ քոյր, եղբայր, կամ քեռի մը…: Կ'երեւի բախտը այդ բարիքը վերապահած է մի միայն հայաստանցի Հայուն, անոր ալ պաչտօնի, դիրքի տէր, կամ իշխանութեան բռնապիկային դէմքերուն…:

Սակայն, ինչ որ ամէնէն հետաքրքրականն է զրոյցին մէջ, Ե. Աբգարեանի պաշտօնավարութեան օրերուն առընչուած ահազանգներու նիւթն է. զրուցավարը կ'ըսէ թէ ըստ այդ ահազանգներուն, «ոռոշ մարդիկ առանց մաքսային ստուգման իրենց ճամպրուկներում մեծ գումարներ կամ մշակութային արժէքներ էին դուրս բերում»…: Անկեղծութեան քիչ մը պարմացնող բաժնեչափ մը ունի պատասխանը· «Չեմ բացառում» կ'ըսէ Ե. Աբգարեան, բայց անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ վարչութեան աչխատակիցները չատ կրցած են կանխել նման բաներ: Կուտայ օրինակներ ալ· չատ յայտնի կարեւոր դէմքէ մը որ Սիտա–յի բուժման հարցով վերջերս չատ կը յայտնուի մամուլին մէջ, ինք բռնապրատած է չինական ճենապակեայ սափոր եւ նկարներու չրջանակներ: Կ'ենթադրէ թէ անոնց մէջի պատառոնները ան աւելի առաջ երկրէն հանած էր: Երկրորդ օրինակը կը վերաբերի «ոմն Հաճեան»ի «որը վաղուց էր յայտնի որպէս մաֆիոզ եղ, բռնուել էր յանցանքի վայրում: Սակայն ինչ֞ո՞ւ աղմուկ բարձրացրին գրողները, ինչպիսի՛ պարսաւագիր էին գրել իմ հասցէին, երբ խօսքը հին ձեռագիր դուրս բերելուն էր վերաբերում»… Այսօր, դրեթէ զարմանալի է յիչել թէ «գրող»ներու այդ աղմուկէն բաժին հասած էր մինչեւ «Ցառաջ»ի երբ «Երեկոյեան Երեւան»ի (1993 Ապրիլ 10) մէջ «Մի ոմն» Վ. Սանթրեան «Մի՛ սպանէք բանաստեղծին» սրտաճմլիկ աղաղակով խորագրուած էջով մը պարտք համարած էր պատասխանելու 1992 Նոյեմբեր 17–ին նոյն Հաճեանի արտահանումներուն մասին հայաստանեան մամուլին տուեալներուն արձագանգող յօդուածին: Աւելորդ է ըսել որ զրուքիւնը բացառիկ կուտակում մըն էր, Քանքերու, խնդրոյ առարկայ անձը թէ՛ բացառիկ դրող, թէ՛ յայտնի բարերար ներկայացընելու: Նոյն այն անձը որ քանի մը տարի եաք, խնդրին անատարկելիօրէն ամէնէն լաւատեղեակ հեղինակութեան կողմէ կը ներկայացուի որպէս «վաղուց յայտնի մաֆիոզ»…: Հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ նորոգուած այս պիտակին դէմ ալ պարսաւագիր նոյն գրիչները զործի պիտի անցնի՞ն:

Ե. Աբգարեանի պատմածները կ'ամբարտաւին մաքսային վարչութեան վրայ մեծ ճնշումներու նիւթով: Ան կ'ըսէ թէ նման ճնշումներ կ'ըլլային այս կամ այն մարդին մէջ մեծաչնորհ հաստատած խմբաւորումներու կողմէ: Հաւանաբար, այդ խմբաւորումներուն ընթացքը օրինակած էին պարսաւագիր զրողներն ալ, իրենց կարգին ճնշում բանեցնելու համար «ոմն Հաճեան»ի ի նպաստ: Մաքսային վարչութեան նախկին պետը զրոյցը կ'ամբարտէ ըսելով որ Հ. Բագրատեանի ու Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի վճռականութեան չընորհիւ է որ համակարգը փրկուած է աւելի ծանր վիճակի մէջ յայտնուելէ:

Յովհաննէս Գալաջեանի երկրորդ զրուցակիցը քաղաքացիական օդային սպասարկութեան նախկին ղեկավար Դմիտրի Ադբաչեանն է («Իրաւունք» թիւ 21, 22): Անոր այդ մարդին հետ կապը կը սկսի 1991–ին, Վազգէն Մանուկեանի վարչապետութեան օրով երբ խորհրդակցութեան կը հրաւիրուի այս վերջինին կողմէ: Խորհրդակցութեան նիւթը կ'ըլլայ քաոսային վիճակէն ելք գտնելու հարցը: Այդ վիճակը կը տիրէ օդային սպասարկութեան մէջ ու աչխատակիցները, նեբառեալ օդաչուները, վրդոված՝ կը սկսին զործադուլի մասին խօսիլ:

Դ. Ադբաչեան քաոսային կացութեան մասին զաղափար մը տալու համար կը կրկնէ ռուս օդաչուի մը պատմածները· երբ կը պատրաստուի հերթական թռիչքին, օդանաւը հանրակառքի պէս կը լեցընեն անտոմս ճամբորդներով: Ցետոյ երբ օդանաւը կը պատրաստուի մեկնումի, դուռը կը բանան ու ներս կը լեցնեն անտոմս նոր ճամբորդներ: «Այդ գործողութիւնը կատարել էր, այսպէս կոչուած «Փարաֆարի մաֆիան» որը հովանաւորում էր Վ. Սիրադեղեանի կողմից»: Երբ օդանաւին հրամանատարը կը մերժէ թռչիլ, կը ձեծեն զինքը: Ասկ կը սկսի զործադուլը:

Այդ պայմաններուն մէջ ինք 1992 Ցունիսին պետ կը նչանակուի: 72 օրը որ ան կը մնայ այդ պաչտօնին վրայ, բաւարար կ'ըլլայ յայտնաբերելու «մի շարք ահաւոր փաստեր»: Երբ որպէս պատասխանատու կը սկսի չրջիլ օդակայանին տարածքը, կը նչմարէ խառնաչփոթ կացութիւններ· «մարդկանց ինչ–որ անհասկանալի խմբեր, վոռելիճի իրը բացակայութեան պայմաններում օդանաւեր են լիցքաւորում, առանց չուացուցակի օդանաւեր են ժամանում եւ մեկնում»: Երբ կը մտնեն օդանաւ, կը տեսնեն որ լեփ – լեցուն է ան, բայց ճամբորդներէն ոչ ոք տոմս ունի· կը պարզուի տակաւին որ օդանաւին չուերթն ալ ոչ մէկ տեղ արձանագրուած է:

Նոյն չրջանին օդակայանի կարգուկանոնի պատասխանատու էին ներքին զործերու կառոյցները. արդիւնքը այն կ'ըլլար որ «Փարաքարի տղաները» կը թալանէին զործի մարդոց բեռները եւ այդ ապրանքը կը ծախէին ճամբուն եզերքը: Դ. Ադբաչեան կառավարութեան նիստին հարց կը բարձրացնէ որ օդային սպասարկութեան ապահովութեան ծառայութիւն ստեղծուի, կարգուկանոնը պահպանելու համար: Գադիկ Ցարութիւնեանի եւ փոխվարչապետ Ռ. Զիֆթալարեանի զլխաւորութեամբ հաւանութիւն կը տրուի ու կը սկսի զործել ապահովութեան խումբը:

Անոնց ամէնօրեայ ստուգումներով կը յայտնուին չանցագործութիւններ. անոնց մէ չ հետեւեալը որ կը պատմուի զրոյցին ընթացքին· օր մը զգայարկող դեղերու մինչեւ առաստաղ չարուած տուփեր կը պտնեն, վրանները «Ղարաբաղ» արձանագրութեամբ: Դեղերը զրկուած են Ցրանսայէ հայերու կողմէ, որպէս մարտիկներուն մարդասիրական օժանդակութիւն: Այդ դեղերը օդակայանին մէջ «ինչ որ չարագործներ» տեղատրած են արտահանման մեկնող օդանաւ մը ուրկէ հանգստեան ընդմէջերը բռնագրաւած են: Վերջապէս 4 թոն դեղ ուղղաթիռով կը ղրկուի Արցախ, այն չանճնարարութեամբ որ ուղղակի հիւանդանոցներուն զլխաւոր բժիչկներուն չանճնուի:

Կարդալէ եաք նման էջեր, նոյնիսկ երբ զարմանքի, զայրոյթի խառն զգացումներ կը փորձեն պաչարել մարդս, օգնութեան կը հասնի հայաստանեան դիրքերէ չատ բանաճեւուած տարազը թէ «մի չայաստանի պարագան չէ, նայեցէ՛ք Ռուսաստանին, միւսներուն»…:

Արգարացում որմէ թերեւս պարտնէ հպարտութիւն, զոհունակութիւն ալ ըզդալ, քանի որ Հայաստանի պարագան չատ հեռու է նչուածէն: Այս ընթացքին մէջ այնքան ալ կարեւոր պէտք չէ նկատուի հաւանօրէն Սփիւռքին բաժին հասած արհամարհանքը երբ անկէ ղրկուած օժանդակութիւններ ամենայն հանգստութեամբ օդակայանի մաֆիաներու թալանին կեր կ'ըլլան, կամ կ'ըլլային…:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՍԵՐՊԻՈՒ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ինչպէս Կովկաս, նոյնպէս Պալքաններն ալ վառօդի մթերանոց մըն են, որ երբեմն – երբեմն, արտաքին կամ ներքին ազդեցութիւններու տակ կը պայթի եւ Եւրոպան կը բռնկցնէ:

Օսմանեան կայսրութիւնը Եւրոպայի հարաւ – արեւելեան մասը դրաւած էր եւ տարիներով իր ապրելակերպը եւ կրօնքը դրոչմած էր տեղացի քրիստոնեայ ժողովուրդներուն վրայ, եւ երբ քաչուած էր, տեղւոյն Սերպերը, Յունաթները, Սլաւոնները, Ալպանացիները, Հունգարները, քրիստոնեայ կամ մահմետական, ասոր – անոր թեւին տակ խայտաբղէտ իշխանութիւնները կազմեցին, եւ փոքր տարածութիւններու վրայ նստած կռուազան փոքր իշխաններ եւ իշխանութիւններ զիրար դզեցին ամէն մէկը իր տարածութիւնը ընդարձակելու համար:

Անոնցմէ մէկն էր Ալեքսանդր Գարագէօրկովիչ, Թագաւոր Սերպիոյ, Սլովենիոյ եւ Խրուաթիոյ: Այս վերջին երկրին ազգայնական – յեղափոխական Ուսթաչի կուսակցութեան պետ Անթէ Բաւելիչ, յեղափոխութեան դրօչակը բարձրացուցած էր, եւ օգտուելով Թագաւորին Ցբրանսա այցելութենէն, մահափորձ մը կազմակերպած էր, մահափորձ որ իր թիրախին հասաւ, 1934 Հոկտեմբեր 9–ին, Մարսէյլի մէջ:

Եւ երբ, ցերեկէն եաք պատմող քաղաք իջայ, նկատեցի որ անսովոր լռութիւն մը կը տիրէր քաղաքին զլխաւոր փողոցներուն վրայ, ուր երթեւեկը արգիլուած էր:

Տեղ – տեղ, քանի մը հոգի խմբակներ կազմած կարծէք թէ բանի մը մասին կը խորհրդածէին: Անոնցմէ մէկուն մօտենալով իրողութեան տեղեկացայ· Թագաւորը սպաննած էին: Խօսակցութեան մասնակցելով կարծիքս տուի: Թէ վեհապետին այցելութիւնը չանդուգն քայլ մըն էր· որովհետեւ Ցրանսայի մէջ ապաստանած թշնամիներ ունէր, եւ աւելցուցի թէ այսպէս չէը չարժէր Մուսոլինի: Այս խօսքիս վրայ ներկաներէն հսկայ մը օձիքէս բռնելով վիզս սեղմեց եւ՝

– Ի՞նչ պիտի ընես Մուսոլինիին, հարցուց:

– Ես բան մը պիտի չընեմ, պատասխանեցի, սակայն Մուսոլինի չատ մը թշնամիներ ունենալով արտասահման, տեղէն դուրս չելլեր, եւ ուրիշներն ալ նեղը չի ձգեր:

Ծովեզերքին մօտենալով տեղեկացայ ոճիրին մանրամասնութիւններուն:

Թագաւորը, ծովակալի համազգեստով հանդերձեալ, Տիւպրովնիճ զրահաւորէն իջնելով ՔՂ Տէ Պէյճ ցամաք ելած էր, եւ դոց կառքի մը մէջ մտած էր, ուր իրեն կը սպասէին Արտաքին զործերու նախարար Լուի Պարթու եւ սպարապետ Ժենէռալ Ժորժ: Աջակէսն ձիաւոր պինուրնեբէ բաղկացած խումբ մը, քովերէն նոյնպէս ձիաւոր երկու սպաներ, եւ եաեւն հեծելանիստ քանի մը ոստիկաններ չգերին ու պահակախումբը կը կազմէին հիւրերուն կառքին:

Երբ կառքը կը մօտենայ Առեւտրական սահարանին մօտիկը, անծանօթ մէկը ռաքօրէն դէպի կառքը վազելով «կեցցէ Թագաւորը» կը պոռայ եւ ձախ թեւը կառքին տալով աջովը գօտիէն խոչոր արագ հարուած մը կը հանէ եւ կը կրակէ Թագաւորին վրայ զայն ծանրապէս վիրաւորելով: Կը կրակէ նախարարին վրայ ալ կը սպաննէ, կը կրակէ Ժենէռալ Ժորժի վրայ, սակայն զինուորականին մեռած եայ չգանչանները իրեն իբր վահան կը ծառայեն: Մինչ այդ սպաններէն մին սուրի հարուածով մը կը տապալէ մարդասպանը, որ կը չարունակէ կրակել հակառակ իրեն արիւնլուայ վիճակին եւ պատառատուին, մինչ ոստիկանները քաչելով կը ծակծկեն մարմինը եւ ամբոխը լինչկ՝ենթարկէ զեռնամած վէրիժքօ Քերին Ուսթաչին:

Թագաւորը նահանգապետարան կը տանին ուր կը մեռնի բազմոցի մը վրայ, եւ դիակը նաեւ կը վերադարձնեն առանց այլեւայլի:

Թագուհին եւ զաւակները երկաթուղով Փարիզ հասած ըլլալով անվտանգ ձամբորդած էին:

Փարիզ պտնուող բարեկամներէս մին որ Ալեզիա Թագը պանդոկ մը կը բնակէր եւ խրուաթ դրացիներ ունեցած էր, տեղեակ ըլլալով խնդրին լսած էր թէ Ուսթաչիներ Սերպիոյ Թագաւորը կ'սպանէին, երբ Թագուհին եւ զաւակները Փարիզ հասած էին, նայեցէ՛ք որ Ալեզիա Թագը պանդոկ մը կը բնակէր եւ խրուաթ դրացիներ ունեցած էր, տեղեակ ըլլալով խնդրին լսած էր թէ Ուսթաչիներ Սերպիոյ Թագաւորը կ'սպանէին, եւ երբ Մարսէյլի դէպքը տեղի ունեցած չըլլար, պատրաստուելիս տեսած էին զայն կրկնելու Փարիզ, կառ որ Լիոն:

1934 տարին, որ արիւնահեղ ցոյցերով սկսած էր Փլաս տը Լա Կոնկորտի վրայ ուր ամբոխը «Դողերը» դչելով երեսփոխանական պալատին առջեւ հաւաքուած էր եւ բարմաթիւ զոհեր տուած ազգային ներկայացուցչական պալատը պաչպանելու համար եւ նոյնքան արիւնով կը վերջանար:

Մարսէյլի մէջ Հայերն ալ իրենց սուգ կուլային, յանձին Աւետիս Ահարոնեանի կաթուածին, Միքայէլ Վարանդեանի եւ Գրիգորիս Արք. Պալաքեանի մահերուն առթիւ:

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

«Այգաւս ձաւնձրացաւիք ճշդեալէ»

ԽՄԲ. – Վերջին տարիներուն նշմարելի է հայութուրք յարաբերութիւններու ներկային ու ապագային մասին հաղորդումներու, յօդուածներու ներկայութիւնը թրքական լրատիւներու մէջ: Հակառակ յաճախ ցոյց տրուած առարկայական մօտեցումներու, միշտ կայ ուրանալու, աղաղակելու կեցուածքն ալ: Այս երեւոյթին նորագոյն օրինակներուն առթիւ գրի առնուած է յետագայ էջը, լոյս տեսած Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին Ապրիլ 9-ի թիւին մէջ:

***

Աստեն առեն տեղական մամուլի մէջ ցաւով կը նկատենք թէ կարգ մը խմբագիրներ ինչպէս անճանաչելի կը դարձնեն հայկական անձնանուններն ու տեղանունները:

Անհետեւութեան վերջին նմոյշները ընդգծելինք անցեալ շաբթուան թերթերը ներկաւելու ժամանակ: Կարծես թէ խօսք մը ըրած ըլլային, նախ Մարտ 27 թիւակիր «Միլլիյէթ»ի յատեւտածին ու ապա «Թէմփօ» պարբերաթերթի Ապրիլ 1 – 7 թիւին մէջ չմշկելու համար Սարըգամըշի պղեցկութիւնները զովող յօդուածներ լոյս տեսան երկու տարբեր առորակրութիւններով:

Չիլար խաչաձեւող երկու յօդուածներուն մէջ ալ տեղ տրուած էր նաեւ «Անի»ի աւերակներուն: «Միլլիյէթ»ի մէջ Տիլէք Սանճաքը Անի–էն երեք լուսանկարներու կողքին միջնադարեան մայրաքաղաքը ցոյց կուտար իբրեւ «Ռվ. 4· դարուն Քարսաճ(ի) (կամ Կարսակի) Թուրքերու կողմէ հիմնուած խաղաճ», ուրկէ մեր օրերուն մնացեր են մզկիթ մը, 8 եկեղեցիներ եւ Սելճուքեան բաղնիք մը: Ակայ կը վերյիշենք «Ակօս»ի հին թիւերուն մէջ լոյս տեսած անցեալի մեր յօդուածներն ու նկատողութիւնները, ուր կը խնդրէինք, որ «ի–ին կէտը տեղը դնեն», քանի որ փորձառու հնագէտներ անդամ փոխանակ «Անի»ի, Թրքերէնի մէջ միակ կէտի մը տարբերութեամբ կը պնդէին գրել «Անը», որ այլապէս իմաստ մըն ալ ունի:

Հիմա «Անի»ի անունը դռնէ անխաչ կը գրուի եւ սակայն ո՞ւրկէ ուր Քարսաքի Թուրքեր կուգան հիմնադրել՝ Անի քաղաքը:

Բայց Թողունք պատմութեան դասը մէկ կողմ եւ անցնինք «Թէմփօ»յի մէջ ճիհատ Ազայի ստորագրած յօդուածին եւ «Հնագիտական ժառանգութիւն» ենթախորագիրով բաժինէն տեսնենք թէ ովքե՞ր հիմներ են Անին.

«Կարսէն 45 քիլոմեթր հեռու եւ պատմական Անի բաղաքին փլատակները: Թուրքիա – Ռուսիա սահմանին մօտ, Արփաչայ գետի ափին գտնուող քաղաքը Ն·Ք. 350–300 թուականներուն հիմնուած է Արսակներու կէմսէրէկանը ցեղէն կարամպարտ–ի (կամ Քարամբարդի) կողմէ...»:

Անի–ն հիմնադրողներուն կամ հոն նըշուած եկեղեցիներուն ճշդրիտ անուններն ու անոնց մասին բացատրութիւնները, մեր կարծիքով, դիւրութեամբ կարելի է գըտնել հանրագիտարաններէն, փոխանակ Ապուղամբենց եկեղեցիի անունը «Ակուամբրէնթ»ի վերածելով անճանաչելի դարձնելու:

Դարձեալ Ապրիլ 3 թուակիր «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթին կը տեղեկանանք, որ «Ճարտարապետներու Սենեակ»ին կողմէ կազմակերպուած «Մեր քաղաքներն ու մշակութային ժառանգութիւնը» նիւթով ձեռնարկը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կարսի մէջ: Նախապէս «Քաղաքակրթութիւններու Հետքերով» անունով այլեւայլ քաղաքներու մէջ իրականացած այս աշխատանքին համար Սենեակը սկսած է դիրքերու եւ ղրքոյկներու, նաեւ կէս ժամնոց վաւերագրական ֆիլմի մը պատրաստութեան, որ պիտի կրէ «Արեւելքի քաղաքակրթ քաղաքը՝ Կարս» անունը:

Այս ուղղութեամբ, «Turkish Daily News» թերթի Ապրիլ 3–ի թիւին մէջ Անի քաղաքի յատկացուած է լման էջ մը: Այդ վերջինը տեսնելով, մեզի համար յայտնի դարձաւ վերոյիշեալ լուրերուն ակը: Հոն ալ, թէեւ ոչ այնքան ակներեւ, բայց նկատելի էին կարգ մը անուններու սխալները ինչպէս Կամաբարականներու կեղծն ան Karampart, կամ «Բիւզանդական Մայր Եկեղեցի» եւայլն:

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

ԸՍՊՈ– ՊՐՈՒԵՓՔ

ՅՈՎՀ. ՉԵՔԻՃԵԱՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՑ ՄՈՆԹՐԷՕ–Ի 35–ՐԴ ՓԱՌԱՏՕՆԻ PRIX DU PUBLIC 1999–ԻՆ

Ապրիլ 7–ին, Մոնթրէօյի Սարավինակի մեծ դահլիճին մէջ, տեղի ունեցաւ տեղւոյն Միջազգային Երգչախումբերու 35րդ փառատօնը որու կը մասնակցէր նաեւ Յովհ. Չեքիճեանի ղեկավարած Հայաստանի ակադեմական երգչախումբը:

Բաղկացած 85 հոգիէ, երգչախումբը արժանացաւ Փրի տիւ Փիւպլիքին, այսինքն ներկայ 2000 հանդիսականներու կողմէ տրուած մրցանակին: Հանդիսականները մուտքին կը տանային թղթիկ մը ուր 1–էն 10 թիւեր կը չնորհէին մասնակցող երգչախումբերուն: Յովհ. Չեքիճեանի ղեկավարութեամբ երգչախումբը ներկայացուց վեց երգեր Կոմիտասէ, նաեւ Վերտիէ, Կերչուխէ, Կուսորէ եւ Ռոսսինիէ: Հանդիսականներու յատնկայա ծափահարութիւնները կը վկայէին արդէն երգչախումբին դատ ջերմ ընդունելութեան:

Ընդհանուր ձեւով կը մասնակցէին 14 երկիրներէ 20 երգչախումբեր, նախկին Խորհրդային Միութենէն Հայաստանէն զատ կային Ռուսաստան, Ուկրանիա, Բելառուսիա եւ Լեհաստան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԻԵՏԻՔ

Պաշտօնաթեր Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Թիւ 1 – 4, Յունուար . Ապրիլ 1999

ՊԷՅՐՈՒԹ, Լիբանան

ԿՈՉ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը 14–րդ տարին ըլլալով, կը կազմակերպէ միջվարժարանային արտասանութեան մրցում, Կիրակի, Յունիս 6, ժամը 15·30–ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

Այս ուղղութեամբ Մարսէյլ եւ Շրջանի, ինչպէս նաեւ Նիս, Վալանս եւ Լիոնի հայկական դպրոց եւ միութիւններու ուղարկած ենք տեղեկութեան նամակներ: Բայց, նկատի առնելով թէ՝ օր ըստ օրէ կը բազմանան հայերէն դասաւանդող կազմակերպութիւնները եւ միութիւնս չունի իրենց հասցէները, յարմար նկատած ենք, զանազան հայ մամուլի միջոցաւ եւս մասնակցութեան կոչ ուղղել, հաստատ համոզումով թէ, այդ կազմակերպութիւններու պատասխանատուներէն մէկը, դէթ մէկ հայերէն թերթ կը կարդայ:

Ուստի այս դրութեամբ կը հրաւիրենք բոլոր հայերէն դասաւանդող հաստատութիւնները, որպէսզի թելադրեն իրենց աշակերտութեան մասնակցիլ սոյն մրցոյթին:

Մրցումի պայմանները. –

– Տարիքի 4 մակարդակներ (6–9, 9–11, 11–13, 13–16) կը մասնակցին մէկական պարտադրիչ արտասանութիւններով:

– Ամէն մէկ մակարդակ ընտրուած հինգական աշակերտ, երկրորդ ազատ արտասանութեամբ մը կը ներկայանան:

Կը պարգեւատրուին. –

Իւրաքանչիւր մակարդակի մէջ՝

առաջին –ոսկէ մետալ,

երկրորդ –ոսկեջուր մետալ,

երրորդ –արծաթ մետալ:

Իսկ կան փիւրիի պարգեւատրումներ տրամադրուած՝ անձերու կամ միութիւններու կողմէ. –

Ա· Մակարդակ (6–9) – 500 Ֆ·
(Խտուարտ Տէրձիլեան Միութիւն),

Բ· Մակարդակ (9–11) – 500 Ֆ·
(Շուչակ–Ծաղիկ մրցանակ – Գարոյեան, Վալանս)

Գ· Մակարդակ (11–13) – 500 Ֆ·
(Թէաթր Ժիրաֆ – Ն. Գուզուլեան)

Դ· Մակարդակ (13–16) 1000 Ֆ·
(Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Սիմիթեան կտակ)

Պարտադրիչ արտասանութիւնները ըստանալ կամ աւելի մանրամասն տեղեկութիւն ունենալ փափաքողները, հաճէին դիմել ստորեւ տրուած հասցէին կամ հեռաձայնի թիւին:

Անի Յովսէփեան· –
5 bis, Ch. de Fardeloup · 13600 La Ciotat
Tél. : 04 42 08 24 57

ՊՈԼՍՍՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ

PUBLICATIONS REÇUES

ETRE CHRETIEN
(Conseils spirituels)
MGR NORAYR DZOVAGAN
(1904 - 1996)

«Momig» Cahier N° 3
Paris 1999

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

Եւ վաճառատան աշկերտներուն պէտք եղած հրահանգները տալէ ետքը երկուքը միասին ուղղուեցան Սիրքէճի եւ գարեջրատուն մը մտան, ուր օրուան այդ ժամուն ո՛չ ոք կը գտնուէր:

Աղջնի մը քով բազմեցան:

– Ի՞նչ գաղտուկ ըսելիք ունիս տեսնանք, – հարցուց Բարսեղ աղա ժպտելով:

– Գաղտուկ բան չկայ, – պատասխանեց երիտասարդը, – միայն թէ չուզեցի խօսք բանալ տունը, որովհետեւ կը տեսնամ, որ մայրիկս մեզի պաղափարակից չէ ու չեմ ուզեր հեռը վիճաբանութեան բռնել...

– Ննդիրը Հայաստան երթալու վրա՞յ է, – ընդմիջեց Բարսեղ աղա:

– Այո՛, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Այնպէս է, մայրդ չատ տրամադիր չէ, բայց պիտի համակերպի ... ինչ որ է, աւելի աղէկ է, որ առանձին խօսինք:

– Դուն, անշուշտ, որոշումդ չես փոխած:

– Երբեք ... քու գալուդ կը սպասէի...

– Բայց եւ այնպէս մեկնելու պատրաստութիւն մը չեմ տեսնար կոր մէջտեղ: Տուներդ չես ծախած, խանութդ կը չարունակես կոր բանեցնել:

– Տուներս այսօր վաղը կը ծախուին, անհոգ եղիր, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – երէկ Մարզար աղան աղէկ լուրեր բերաւ, յուսացածէս աւելի աղէկ գինով պիտի կրնամ ծախել ... գաւառացի հարուստ թուրք մը կայ, Ռիւշտի Զատէ Էմին պէյ կ'ըսեն կոր, անիկա պիտի առնէ, տուած դինը գործիս կուգայ, բայց քիչ մը նազ կ'ընեմ կոր, աւելի փրցնելու համար ... գալով խանութիս՝ նոր ապրանք բերել տուած չունիմ, եղածը կը ծախեմ կոր...

– Վերջապէս ե՞րբ պիտի կրնանք ճամբայ ելլել:

– Լ՛, նորէն քանի մը ամիս պէտք է, նախ քրոջդ ամուսնութիւնը կայ, հարսնիքը չըրած չենք կրնար երթալ:

– Քանի մը ամի՛ս, – գոչեց Աբշակ, – անկարելի է, որ այդչափ ժամանակ անդործ սպասեմ: Եթէ դլխաւոր արդելքը Նուարդին ամուսնութիւնն է, անմիջապէս կրնանք ընել:

– Անկարելի է:

– Ինչո՞ւ համար...

– Որովհետեւ Սահակ էֆէնտիենք այնպէս որոշած են, որ հարսնիքը քանի մը ամիսէն կատարենք ... ինչ որ է, ես կը ջանամ խնդիրը կարգադրել, վաղը կ'երթամ Սահակ էֆէնտին կը տեսնեմ, պէտք եղածը կը խօսիմ, միայն թէ տունը բան մի՛ ըսեր, խնդիրը կարգադրելէ ետքը խօսք կը բանանք:

– Ի՞նչ որ ալ ըլլայ, ես չաբաթ մը կամ առաւելն երկու չաբաթէն պիտի երթամ, պիտցած ըլլաս, միտքս դրած եմ:

– Մինչեւ վաղը սպասէ՛, տեսնենք, ինչ կ'ըլլայ, – խորհուրդ տուաւ Բարսեղ աղա:

Հետեւեալ օրը Բարսեղ աղա գնաց Սահակ էֆէնտիի մօտը:

– Սա հարսնիքը ժամ առաջ ընենք լմընցընենք, ի՞նչ կ'ըսես, – ըսաւ, պայմանադրական մէկ քանի խօսքերէ ետքը:

– Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ այսպէս կ'աճապարես, – հարցուց Սահակ էֆէնտի:

– Բան մը չկայ, միայն թէ Աբշակը մօտ օրէն պիտի մեկնի, մենք ալ կը փափաքինք կոր, որ իր քրոջը պսակը տեսնայ ու անտնկ երթայ:

– Ո՞ւր կ'երթայ կոր...

– Հայաստան երթալու միտք ունի:

– Խելքի՞ն եկաւ:

– Ինչո՞ւ, խելքին գալիք ի՞նչ կայ... կ'ուզէ կոր մէյ մը երթալ, երկիրը ուսումնասիրել:

– Դուն ալ թո՞ղ կուտաս կոր:

– Ինչո՞ւ թող չի տամ, ըսածը դէշ բան մը չէ, թող երթայ անգամ մը պարտի, գաղափար մը կազմէ, աչքովը տեսնելը տարբեր՝ լսելը տարբեր, մինչեւ հիմա չատ լսեցինք ու կարդացինք Հայաստանի մասին, բայց ո՛չ մեր լսածները եւ ո՛չ ալ մեր կարդացածները իրար չեն բռներ, դեռ որոշ գաղափար չունինք հոն տեղի կացութեան մասին...

– Կացութիւնը որոշ չէ, որպէսզի որոշ գաղափար մը կազմես, – ըսաւ Սահակ էֆէնտի:

– Ոնանք աղէկ կ'ըսեն, ոմանք՝ դէշ, որո՞ւ հաւատալ:

– Աղէկին մի՛ հաւատար, դէշին հաւատա՛:

– Ինչ որ է, հիմա այդ խօսքը գոցենք, խնդիրը այն է, որ մեր Աբշակը որոշած է անպատճառ մեկնիլ մինչեւ տասնը – հինգ – քսան օր ... Ձե՞նք կրնար մինչեւ այդ ատեն հարսնիքը ընել:

– Ձենք կրնար, – պատասխանեց Սահակ էֆէնտի վճռաբար:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ ասկէ առաջ ուրիշ կերպ որոշում տրուած էր եւ մենք ալ այդ որոշումին համեմատ կարգադրութիւնները ըրած ենք ... Միւսիւ Աբշակին քմահաճոյքին համար չենք կրնար մեր որոշումը փոխել ... եթէ կ'ուզէ, կը մնայ ու հարսնիքին ներկայ կը դտնուի, իսկ եթէ անպատճառ երթալ կ'ուզէ՝ այն ատեն իր բացակայութեան կ'ընենք մեր հարսնիքը ... Ի՞նչ ըսիր ատոր:

– Իրաւունք ունիս, քանի որ ուրիշ կերպ կարելի չէ ընել .., ես որոշապէս խորհուրդ հարցնելու եկայ ... քանի որ կարելի չէ, ի՞նչ ընենք, կը համակերպինք:

Երբ քիչ մըն ալ խօսակցելէ ետքը Բարսեղ աղա մեկնելու համար ոտքի ելաւ, Սահակ էֆէնտի մտերմօրէն անոր ուսին գարնելով ու ձայնը ցածցնելով ըսաւ.

– Միւսիւ Աբշակին ըսէ՛, թող խենթութիւն չընէ, տեղը նստի, ամէն բանին ատենը կայ, դեռ Հայաստան երթալու ատենը չէ ... ես փորձառու մարդ եմ, ըսածս գիտեմ:

– Աղէկ, բայց Սահակ էֆէնտի, անօդուտ բան է, միտքը դրած է, պիտի երթայ անպատճառ:

– Այն ատեն՝ արիւն իւր, ի գլուխ իւր:

Երկու խնամիները իրարմէ բաժնուեցան:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. Էջէն)

յարձակումի մը նախաձեռնելու համար:

Որքա՛ն ալ մարդ հաւատալ ուզէ տեղական բազմութիւններու վերապարծին ի նպաստ մարգասիրական մղումով չեզոտւմներու, միւս կողմէ կան ապացոյցներ որոնք թեքահաւատութեան կը մղեն: Նման սարսափներ ապրած արձանագրուեցան Ռուանտայի, Խորհ. Միութեան, Պաղեստինի, Պոսնիա – Հերցեկովինայի մէջ. սակայն բոլորին ալ պատասխանատուները անխռով մնացին իրենց պիրքերուն վրայ:

Խնդիրը մեծապէս կը վտանգէ ամբողջ Պալքանեան թերակղզին: Սպառնալիքի առկ է Մակեդոնիան ուր ունի Սլաւներէ ոիրապետուած կառավարութիւն մը եւ մէկ երրորդով Ալպանացիներէ բազկացած բնակչութիւն մը: Սակայն, Մակեդոնիոյ սպառնացող վտանգը միայն ատնոր հասնելիք չարիքով չի սահմանափակուիր: Եթէ այդ երկիրը եւս կրակէն վտրակուի, Պուլկարիա, Յունաստան եւ Թուրքիա չեն կրնար ձեռնածալ մնալ: Մոնթենեկրօն ալ որ Սերպիոյ հետ Եուկոսլաւիային մնացածն է, չատ տատանող կացութեան մէջ է: Ալպանիա իր կարգին ոեբպական յարձակումներու թիրախ կըլլնայ ըլլալ, քանի որ իր հողին վրայ տեղ տուած էր ՕԹԱՆ–ի հարուածային ուժին. ուղղաթիռներու, հրթիռարձակներու: Եւրոպայի ամէնէն աղքատ այս երկիրը արդէն լրջօրէն հաւատարակչռութիւնը կորսնցուցած է իրեն ապաստանող ազատականներով:

Կայ տակաւին Պոսնիա – Հերցեկովինը որ կանգուն կը մնայ չնորհիւ Արեւմուտքին: Պատահածը կրնայ սարսափը տարածել անոր ալ վրայ, որմէ օգտուողը կ'ըլլայ Միլոսեւիչ որ ապահովաբար կը յուսայ պալքանեան համատարած փլատակներուն վրայ Մեծն Սերպիա մը կառուցանել. Սերպիա մը, մաքրուած՝ մահմետականն ու այլ փոքրամասնութիւններէն:

Այսօրուան կացութեամբ մինչ Արեւմուտքը հակառակ ամէն բանի կը յուսայ որ ՕԹԱՆ պիտի յաջողի ծունկի բերել Միլոսեւիչը, հեռուհեռէ ւեւլի քիչ հաւանական կը նկատուի տարկա: Անգլիան չարաթաթերթը կ'ըսէ թէ Արեւմուտքը կա՛մ պէտք է պատրաստ ըլլայ ցամաքային ուժեր ղրկելու Քոսովօ, կամ զոհանայ կէս յաջողութեամբ մը որ պիտի նչանակէ նոյն ատեն կէս ձախողութիւն մը: Ինչպէս ալ կոչուի կացութիւնը, պիջամներ պիտի պարտադրէ ՕԹԱՆ–ի, պատժելով առանց հարկաւոր նախապատրաստութեան պատերազմի մը ձեռնարկելու անոր անխոհեմութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ խորհրդարանական ընտրութեան, ինչպէս ըսուեցաւ, դվխաւոր դիրքի վրայ հասած է վարչապետ Պ. Էճեվիթի ղեկավարած կուսակցութիւնը՝ ժողովրդավար ձախը, ստանալով քուէներու 21·71%ը: Սակայն, մեծ անակընկալ եղած է ծայրայեղ ազգայնական Ազգ· չարժում կուսակցութեան յաջողութիւնը, քուէներու 18%–ով որ Բ· դիրքի վրայ կը գտեղէ զայն: Ան կրկնապատկած է 1995–ին ստացած արդիւնքը: Նոյնքան անսպասելի արդիւնք կը նկատուի կրօնամէտ Առաքինութեան 15·41%–ը որով վերջին տարիներուն առաջին դիրքի տէր կուսակցութիւնը կ'իյնայ Գ· աստիճանին: Քրտամէտ ՀԱՏԷՓ–ը չէ յաջողած Թուրհրդարան մուտքի նուազագոյն 10%–ի սահմանը անցնիլ: Ինչ կը վերաբերի թագապետական ընտրութեան որ տեղի ունեցաւ միաժամանակ, առաջին դիրքը գրաւած է 20%–ով Ազգ· չարժումը, որուն կը յաջորդէ 17%–ով Առաքինութեան կուսակցութիւնը: Էճեվիթի ժողովրդավար ձախը չորրորդ դիրքի վրայ է (10%), յաջորդելով Անավաթանի (Մ. Եըլմազ) որ յաջողած է ունենալ քուէներու 13%–ը:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆի համար Սեկէնի հրաժարումը «յոտակապման տարր մըն է»: «Ֆիկարօ»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Անթոնիի երեսփոխան – քաղաքագետը որոշ լաւատեսութիւն մը կը ցուցաբերէ եւ կը յուսայ որ դեռ կարելիութիւն կայ մէկ ցանկի շուրջ համաձայնելու: Հարցը սա է, կ'ըսէ· – «Համաձա՞յն ենք Շիրաքի եւրոպական ծրագրին»:

ՊՐԻՒՍԹՂԸՆի (Անգլիա) ոճրափորձին առէր եղաւ ծայրայեղ աջ խմբակ մը, ըստ Սքոթլանտ Եարտի, թէեւ այլ հետքեր ալ չեն անտեսուիր, խորհելով որ այս առանձնումը կրնայ կատակ մը ըլլալ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

1915–ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատարեցան յընթացս Համաչխարհային Առաջին պատերազմի:

Այս առթիւ, ժամը 11–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի՝ մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Ապրիլ 25–ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ ու հոգեհանգիստ Ապրիլեան նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10–ին:

Հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 12–ին:

Ապա ծաղկեպսակի դետեղում, Եկեղեցւոյ չրջարակին մէջ գտնուող Կոմիտաս վարդապետի կիսանդրիին առջեւ:

MARSEILLE

Dans le cadre du 84ème Anniversaire de la Commémoration du Génocide Arménien

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

expose

LE DESSINATEUR HUMORISTE

HOVIV

du 19 au 30 Avril

Vernissage lundi 19 avril à 19h

12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur de René ROUQUET, Député-Maire d'Alfortville la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle

LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915 - 1916

Exposition réalisée par l'**Organisation Terre et Culture**

Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL

ESPACE CULTUREL «Le 148»

148, rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

Samedi 24 Avril

84ème commémoration du Génocide arménien perpétré par le gouvernement turc en 1915

Exposition ouverte de 10h à 19h.

Autres jours de 15h à 19h et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE D'AIDE SOCIALE

RECHERCHE

pour la Maison de Retraite de Montmorency

1) INFIRMIERE PLEIN TEMPS

2) AIDE SOIGNANT(E)

A partir de Juin 1999

Envoyer C.V. à la Maison de Retraite arménienne

44-50, avenue Charles-de-Gaulle

95160 MONTMORENCY

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Vendredi 23 Avril : 21h - 24h**
VEILLEE DE LA JEUNESSE ARMENIENNE
Place St-Germain des Prés, devant le parvis de l'église.

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret», Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

Quelques municipalités amies mettent des cars à disposition des manifestants pour leur transport jusqu'au lieu de rassemblement à **16 h 30** devant :

L'ASSEMBLEE NATIONALE
Place Edouard-Herriot — PARIS 7ème

ARNOUVILLE-LES-GONESSE : Stade Léo-Lagrange — à 15 heures 30;
Réservations : **01 39 85 05 71** / **01 39 85 93 40.**
BAGNEUX : Rond Point des Martyrs — à 15 heures 30;
ISSY-LES-MOULINEAUX : Eglise Apostolique Arménienne— à 15 heures 30;
VITRY : Place de l'Hôtel de Ville — 15 heures 30.

Une façon de les remercier est d'être nombreux : nous comptons sur vous !

MESSES ET REQUIEMS :

Messes célebrées le **Dimanche 25 AVRIL** dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.

Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Arnouville-lès-Gonesse.

LYON

SAMEDI 24 AVRIL

— 14h : Messe en l'église arménienne;
— 15h : Rassemblement Place Bellecour;
— 16h : Départ de la Grande marche Lyon-Paris, organisée par «Héritage».

MARSEILLE

JEUDI 22 AVRIL

— 20h30 : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture; Marseille Conférence de M. Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie. Organisée par la F.R.A.

VENDREDI 23 AVRIL

— 19h : Veillée de prière en la Cathédrale Apostolique Arménienne 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
— 20h30 : Meeting à l'auditorium du Palais du Pharo en présence de M. le Sénateur-Maire Jean-Claude GAUDIN,
Intervention de M. Lévon Aslanian, Secrétaire Général de la Région du Lori (Arménie) et de Mme Anahide Ter-Minassian,
Maître de Conférence Honoraire à la Sorbonne.
Débat avec les personnalités politiques.
— 23h : Veillée à l'Eglise Apostolique Arménienne du Bd Oddo.

SAMEDI 24 AVRIL

— 9h30 : Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative 1, avenue du 24 avril 1915 — 13012 Marseille
— 11h : Participation aux commémorations des villes périphériques.
— 14h15 : Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne; 339, avenue du Prado — 13008 Marseille.
— 15h : Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale
— 15h30 : Départ du cortège vers le Consulat de Turquie.
— 17h : Rendez-vous à la Mairie.Défilé et manifestation vers la Préfecture.

DIMANCHE 25 AVRIL

— 10h : Eglise Sainte Rita; 366, avenue des Poilus, Les Trois Lucs, 13012 Marseille;
Messe commémorative de l'Eglise Catholique Arménienne.
— 11h30 : Eglise Apostolique Arménienne du Bd Oddo
Pose de la plaque commémorative du vote du 29 mai 1998.

COMMEMORATION ANNUELLE

L'Amicale des Anciens Combattants et Résistants Français d'Origine Arménienne de l'Armée Française 14-18/39-45 vous prie d'assister le **Samedi 24 Avril** à 9 heures 30, au dépôt de gerbes au mobile de la Canebière,13001 Marseille, sous la Présidence de Jean-Claude GAUDIN, Maire de Marseille, de Jean-François GUERINI, Président du Conseil Général et des autorités civiles et militaires.

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 25 AVRIL à 9 heures 30

«LE 24 AVRIL»

L'émission «*Foi et traditions des Chrétiens orientaux*» est consacrée à l'anniversaire du génocide arménien.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 22
JEUDI
22 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·624 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.624

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 20 / 21)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՎՐԱՑԻ ԼՐՏԵՍԸ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻ ԵՐԵԻԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ապահովութեան մարմինները կազմ ձերբակալուած է Վրաստանի քաղաքացի Գելա Ալադաշվիլին որ խոստովանած է որ 1998–ին Բաքուի մէջ դործ լծուած է Բաքուի յատուկ ծառայութիւններուն կազմէ։ Այս վերջիններս օգտուելով անոր նիւթական խնդիրներէն, խոստացած են լուծել զանոնք, յանձնարարելով Հայաստանի մասին տեղեկութիւններ քաղել։ Ներկայիս անոր դէմ բացուած դատը վերջին փուլին մէջ կը գտնուի։

*
**

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՅՈՑՅԸ

Համայնավար կուսակցութեան երիտասարդական Միութեան կազմակերպութեամբ փողոցի երթ մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 20–ին, դէպի ԱՄՆ–ու դեսպանատունը։ Երթը նպատակ ունեցած է բողոքելու ՕԹԱՆ–ի միջամտութեան, ատոր դլխաւոր պատասխանատու՝ նախագահ Ցլինթընի դէմ եւ դատապարտելու Ռ. Քոչարեանի նոյն կազմակերպութեան յիսնամեակին մասնակցութիւնը։ Յուցարարները որոշած ըլլալով հանդերձ ԱՄՆ–ու դեսպանատան առջեւ նախագահ Ցլինթընի նկարը այրել, վերջին պահուն երկու հոգի «առեւանդած են» խորհրդանիշը ու խոյս տուած։

*
**

Լ Ղ Հ ԲՈՂՈՔ ԲԱՔՈՒԻ ՀԱԿԱՀԱՅ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Վեհային Ղարարագի Հանրապետութեան Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը Ապրիլ 20 թուակիր Յայտարարութեամբ մը մատնանշած է Բաքուի կատարած հակահայ, ազդայնական լայնածաւալ քարոզչութեան վտանգները։ Աւելին՝ ոչ միայն հակառակ է Մինսկի խումբին 1999 Մարտի յայտարարութիւններուն ոգին կազմերը կը հրաւիրէին զուսպ ըլլալու, այլ նաեւ արդելք է Ադրբեջանի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դարաւոր խնդրին մասին որեւէ այլակարծութեան։ Սկսած նախագահ Ալիեւի յայտարարութիւններէն, Ադրբեջանի քաղաքական, դիւանական դէմքերը լծուած են պատմութիւնը նորովի չարադրելու եւ այդ ընթացքին հայ տարրը ներկայացնելու որպէս տարածքային նկրտումներու տէր։ կայ նաեւ «Ադրբեջանցիներու ցեղասպանութեան» մը յօրինումի վտանգը։ Աւելին, յատկօրէն, յայտնուած քանի մը ներկայացուցիչներու համար ադրբեջանական դիւանագիտութեան մէջ տեղ կը բանայ Հայու կերպարի մը որ կ'ամփոփուի «թշնամի ժողովուրդ» յատկանիշով։ Լ Ղ Հ Արտաքին նախարարութեան յայտարարութեամբ՝ այդ պայմաններով կը բացառուի հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքին մէջ փոխադարձ զիջումներու հեռանկարը։

Յայտարարութիւնը այս հիմով մինակի խումբին, լուծումին հետամուտ միջազգային շրջանակներու եւ պետութիւններու ուշադրութեան կը յանձնէ կացութիւնը, ըսելով որ «Ղարաբաղեան հարցում Ադրբեջանի իշխանութիւնների բաղաքականութիւնը կարող է յանգեցնել անդառնալի հետեւանքների»։

Նախարարութիւնը կոչ կ'ուղղէ Բաքուի վերջ տալ ազդայնական քարոզչութեան ու վտահութեան մթնոլորտ հաստատելու գործնական քայլերու դիմել։

*
**

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՔԱՐ

Ապրիլ 20–ին Երեւանի Օզակաճեւ հանրային պարտէզին մէջ բացուած է Հրեաներու ողջակէզին զոհերուն յիշատակի տախտակը։ Հրէական համայնքին ղեկավար Ռիմա Աբրահամեան յոյս յայտնած է որ չուտով յուշատախտակին տեղ կը կառուցուի յուշարձան մը։ Վայրը արդէն յատկացուցած է Երեւանի քաղաքապետը Ս. Աբրահամեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՍՈՎՈՅԻՆԵՐԸ փրկելու համար, ամէն մըն է, ՕԹԱՆ–ի մղած պատերազմը օրէ օր ճիշդ հակառակ արդիւնք կու տայ եւ անոնք որոնք սկիզբը խանդավառ աջակցութիւններ ունէին, բազմաթիւ հարցեր կու տան։ «Ամէն մը պատերազմ, լո՛ւաչ արդիւնքի համար» կը խորագրէր Լը Մոնտ (Ապրիլ 21), ռմբակոծութիւնները եթէ նոյնիսկ տկարացուցին Սերպիան, ծունկի չբերին, ընդհակառակն։ Ապրիլ 20–էն 21, ռմբակոծուած եւ քանդուած էր Պելկրատի կեդրոնը դանուող Ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, ուր նաեւ 15–20 հոգի կար։ Ըստ ՕԹԱՆ–ի «խորհրդանիշ մըն է» որ թիրախ ծառայած է։ Բայց եւ այնպէս չատ են անպատասխան մնացած հարցումները, մանաւանդ որ ՕԹԱՆ–ի տուած տեղեկութիւնները ալ ոչ ստոյգ են, ոչ ալ յստակ։ ՕԹԱՆ չի կրնար փաստեր բերել երբ կը խօսի Սերպերու ջարդերուն մասին Քոսսովօ, ոչ ալ դիակոյտերու։ Տեղւոյն վրայ քննութիւն մը ցոյց կու տար որ նման բան չկայ։ Գաղթականաց Վերին Մարմնի պատասխանատուն ալ կը քննադատէ ՕԹԱՆ–ը որ հարկ եղած տեղեկութիւնները չի հաղորդեր տեղւոյն

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԼԻՆԹԸՆ ԵՒ ԱՊՐԻԼ 24–Ը

Ինչպէս ամէն տարի, Միացեալ – Նահանգներու նախագահը հոգեհանգստեան խօսքեր արտասանած է (Ապրիլ 19) ողեկոչելու համար «Դարուս ամէնէն տխուր էջերէն մէկը»։ Իր յայտարարութեան մէջ ան անդրադառնալով որ այս չարաբաստիկ էջին ոգեկոչումներով, կը յիշէ մէկուկէս միլիոն Հայերու տեղահանութիւնն ու ջարդերը (խուսափելով անգլուայ բառէն, ցեղասպանութենէն) Օսմանեան կայսրութեան մէջ։ Կ'ակնարկէ նաեւ այն նպատակին որ Ամերիկահայերը բերած են երկրին բոլոր մարզերուն, դիւանութիւն, առեւտուր, մշակոյթ։ Կ'ողջունէ Հայաստանի անկախութիւնը, ու կ'աւելցնէ։ – «Ցաջողութիւն կը մաղթենք Հայաստանի եւ կովկասեան չրջանի բոլոր ժողովուրդներուն, յաջողութիւն, խաղաղութիւն եւ բարգաւաճում հաստատելու իրենց ճիգերուն մէջ։ Ամերիկա պիտի չարունակէ օգնամիջոց ըլլալ իրենց ջանքերուն։

որ վերջ տայ ազդայնական քարոզչութեան ու վտահութեան մթնոլորտ հաստատելու գործնական քայլերու դիմել։

*
**

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՔԱՐ

Ապրիլ 20–ին Երեւանի Օզակաճեւ հանրային պարտէզին մէջ բացուած է Հրեաներու ողջակէզին զոհերուն յիշատակի տախտակը։ Հրէական համայնքին ղեկավար Ռիմա Աբրահամեան յոյս յայտնած է որ չուտով յուշատախտակին տեղ կը կառուցուի յուշարձան մը։ Վայրը արդէն յատկացուցած է Երեւանի քաղաքապետը Ս. Աբրահամեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՓՐՈՖ. Կ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ

Ապրիլ 19–ին, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է փրոֆ· Կոնստանդին Խուդավերդեան, ծանօթ պատմաբան։

Ծնած էր Երեւան 1929–ին, 1951–ին աւարտած էր Երեւանի համալսարանի պատմութեան ճիւղը, պատմական գիտութեանց տոքթոր էր (1967), փրոֆէսէօր (1974)։ 1974–էն վարիչ է Գիտութեան Ակադեմիայի պատմութեան Հիմնարկի զարգացած սոցիալիզմի, պատմութեան բաժնի։ 1964–էն կը դասաւանդէր Երեւանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու մէջ։ Իր աշխատութիւնները կը վերաբերին գլխաւորաբար խորհրդահայ մշակոյթին, զարգացած սոցիալիստական հասարակարգի պատմութեան, պատմագրութեան հարցերուն։ Հեղինակներէն է «Հայ ժողովուրդի պատմութիւն» հատորներու եւ խմբագրութեան անդամ։

1988–էն ի վեր կը վարէր Հանրապետականի խմբագրութիւնը։

Վերջին տարիներուն առաւելաբար կ'աշխատէր Սփիւռքի պատմութեան հարցերով եւ այդ առընչութեամբ առիթ ունեցած է դաղութները այցելելու։

Ցաղէյ Սարդսեանի նախագահութեամբ յանձնախումբ մը կազմուած է թաղման կարգադրութիւններու համար։

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՄԱՑՆՔԻՆ ՎԱԳՔՖՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՆԱՐ

Թուրքիոյ Վաքըֆներու վարչութիւնը կանոնաւոր աշխատանք կը տանի անվաւեր հռչակելու համար 1936–էն ետք եղած կտակները որոնցմով կալուածներ նուիրուած են համայնքային հաստատութիւններու։ Պատճառաբանութիւնը այն է որ այդ թուականին արուած սահմանադրութիւններէն ետք հայկական հաստատութիւնները իրաւունք չունին կտակով կալուածներու տիրանալու։ Վաքըֆներու այս կանոնին պատճառով վերջերս քաղաքական ադմուկի նիւթ եղաւ Պոմոնթիի Մխիթարեան վարժարանին պարտքը։ Մինչ հազիւ կարելի եղած էր մինչեւ դպրոցական տարեշրջանին աւարտը պայմանաժամ մը ստանալ ու առժամապէս մէկդի դնել հարցը, «Ակօս» (Ապրիլ 16) կը տեղեկացնէ թէ նոյն ձեւի կիւրակումի մը թիրախ եղած է Անարատ Ցղութեան քոյրերու Սաքըզ Ագաճի վարժարանին չէնքը։ Հոն գործող միջնակարգը չուրջ երկու տասնեակ տարի առաջ աշակերտներու թիւին նուազումին ու նիւթական նեղ միջոցներու պատճառով նախակրթարանի վերածուած, ապա այդ բաժինն ալ փակուած էր։ Շէնքը վարձու տրուած էր արուեստագէտներու եւ կը գործէր որպէս Արուեստի կեդրոն։

Ապրիլ 12–ին դատական պաշտօնեաներ պարպումի վճիռը հաղորդած են չէնքին վարձակալ արուեստագէտներուն որոնք խստիւ բողոքած են ու նամակով մը դիմած Հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով որ միջամտէ ու կեցնէ վճիռին գործադրութիւնը։ Անարատ Ցղութեան վարժարաններու վարչութեան նախագահուհին ալ մատնանշած է որ վարձու տրուած չէնքին եկամուտով մինչ միաբանութեան գործող երկու դպրոցներուն պիւտճէն կը հաւասարակշռուէր, պարտադրուած արդելքով նեղ կացութեան պիտի մատնուին անոնք ալ։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀԱՅՐ ՂՈՒԿԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՖՈՒԿՈՒԼԵԱՆԻ

(1927 – 1999)

ՎԵՆԵՏԻԿ.– Ապրիլ 7–ին, առաւօտեան լուսցող ժամերուն, Գրեպփանոյի (Վենետիկի հնահանդ) պետական հիւանդանոցին մէջ, հոգին աւանդեց Մխիթարեան վաստակաւոր միաբան, Հ· Ղուկաս Վրդ· Ֆոկուլեան, ամբողջ տարի մը անչքուկ տագնապէէ վերջ։

Աւագանի անունով Միքայէլ (Նիկողոս) ծնած էր Պուտափէշտ (Հունդարիա) 1927 Հոկտեմբեր 12–ին, վերջին ներկայացուցիչը հունդարահայ գաղութին, որ այնքան արժէքաւոր միաբաններ չնորհած էր Մխիթարեան միաբանութեան, 250 տարիներու ընթացքին։

Փոքրիկին Միքայէլ հազիւ տասներկու տարեկան, մուտք կը գործէր Ս. Ղազար, ուր արդէն որպէս միաբան կը գործէին երկու վաստակաշատ հայրենակիցներ, Հ· Յուսիկ Վրդ· Պուչլիկեան եւ Հ· Անդրէաս Վրդ· Ֆոկուլեան (իր հօրեղբայրը)։

1945 Հոկտեմբեր 24–ին, Միքայէլ դարձած Եղ. Ղուկաս, կը կատարէր իր կրօնաւորական ուխտերը, դառնալով անդամ Մխիթարեան միաբանութեան։

1951 Սեպտեմբեր 8–ին, Ս· Կոյսի ծննդեան նուիրական տօնին օրը, կը ստանար աբեղայական ձեռնադրութիւն, իր դասընկեր Հ· Յովսէփ Վրդ· Պէհեանիլեանի հետ։

1970 Օգոստոս 16–ին կը ստանայ վարդապետական աստիճան, գոյց տուած ըլլալով առաքելական նուիրեալ կեանք մը եւ կատարած ըլլալով դրական – բանասիրական գանազան աշխատանքներ։

Հիմնականօրէն եղած է դասատու Ժառանգաւորաց եւ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին մէջ։

Զանազան պաշտօններով դտնուած է նաեւ Մխիթարեան այլ առաքելավայրերու մէջ (Պէյրութ, Պոլիս, Վենետիկ եւայլն) բայց հիմնականօրէն ամենամեծ նպատակ բերած է Ս· Ղազարի Մամուլի հաւաքածոյի դասաւորման, որ չնորհիւ իր համբերատար եւ յամառ աշխատանքին, ամբողջացած եւ դարձած է աշխարհին լաւագոյն հաւաքածոներէն մին։

Պէյրութի պատին փլուզումէն վերջ, իր դլխաւոր առաքելավայրը եղաւ Թրանսիլուանիոյ (Ռումանիա) Ճուրճովա հայաքաղաքը, ուր մինչեւ այսօր կ'ապրին բազմաթիւ Հունդարահայեր, ուր իր առաքելի նպատակը կը բերէր անոնց մայրենիով։

Հ· Ղուկաս Վրդ· Ֆոկուլեանի մահով, Մխիթարեան Միաբանութեան վերջին կապը կը փրթի Հունդարահայ պատմական գաղութին հետ։

Հ· Ղուկաս Վրդ· Ֆոկուլեան, հունդարերէնի չափ հայերէնի, տիրապետելով Ս· Ղազարի մէջ, կատարած է բանասիրական աշխատանքներ, երկար ալրպատումներ – Մխիթար Աբբահայր եւ Թրանսիլուանիոյ Մխիթարեան Առաքելութիւնը Ա· Շրջան (1719 – 1723)։ Բ· Շրջան (1723 – 1736)։ Գ· Շրջան (1737 – 1749)։ (Բազմավէպ 1977 – էջ 39 – 65–։ 1985 էջ 267 – 293։ 1990 էջ 366 – 377)։

ՈՎ ԱՆՄԱՀ ՀԱՑ ԿԵՆԱՑ ԵՐԳԸ Ս· Ղազարի ձեռագիրներուն մէջ (Բազմավէպ 1971, 214 – 225)։

Հունդարահայ հայագէտ փրոֆ· Շիւց Էօտէօն (Բազմավէպ 1961 էջ 151 – 161)։

Պատարագի ծէսը, ԺԳ· դարուն Յովհաննէս Արճիչեցիի քով։ (Բազմավէպ 1960 եւ 1964 էջ 36 – 52)։

Տարիներով աշխատակցած է նաեւ Միաբանութեան Բ· պարբերաթերթ՝ Հայ Ըննտանիքին դանազան յօդուածներով։

ԵՐԲ ՔՈՅՐ ԹԵՐԵԶԱ ԿԸ ՍՐԲԱՆԱՅ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

Ամբողջ աշխարհ անդոհանքը կ'ապրի այս օրերուս Քոսովոյի ողբերգութեան, մահոզուած՝ այն հեռանկարով, որ կըրնայ դարձեալ կրակի ծով սահմանակից երկիրներ ու տարածուիլ ուելի հեռուներն ալ, ինչպէս ծագեցաւ Առաջին Աշխարհամարտը սերտ ուսանողի մը սրբազանակէն ելած գնդակով:

Իսկապէս պատմութիւնը տխուր կըրկնութի՞ւն մը պիտի ըլլայ դժբախտ մարդկութեան համար, երբ կը պատրաստուի ոտքը դնել Երրորդ Հազարամեակի սեմէն ներս, անհամար ակնկալութիւններով ու երազներով, երբ միւս կողմէ ալ կը շարունակէ իր աշխատանքները հեռաւոր նոր արեգակնային դրութիւններ գտնելու, տիեզերքի մէջ նոր յայտնագործութիւններ կատարելու համար:

Մարդը, այս անծանօթը տակաւին չէ կրցած ինքզինք ճանչնալ թափանցելով մոլթին տակ ու դիտնալ թէ ի՛նչ զգայումներ ու ցանկութիւններ կան հոն ու պլուխներու մէջ...:

Տակաւին երկչո՛տ է, որ իր մարդասիրական աշխատանքներով ու նուիրումով ամբողջ աշխարհի խոր հիացման ու գնահատանքին արժանացաւ եւ Խաղաղութեան Նոպէլեան Մրցանակով պարգեւատրուեցաւ Ալպանացի մայրապետ մայր Թերեզա եւ նոյնիսկ մինչեւ այսօր Ս. Քահանայապետին օրակարգին վրայ կը գտնուի «Սուրբ» հռչակման պարագան:

Վերջերս Քոսովոյի մէջ պատահած մարդկային ողբերգութիւնը, տարակոյս չունինք որ բոլորէն ուելի խորապէս կը խոցէ հայ ժողովուրդին սիրտը, որովհետեւ աշխարհի վրայ չատ քիչ ժողովուրդներ կան, որոնք ապրած են անոր տուայտանքն ու աստանդականութիւնը՝ իւրաքանչիւր արչաւանքներու, գրոհներու եւ նուաճումներու հետեւանքով, իր բոլանդակ պատմութեան ընթացքին: Ո՛վ որ ուշադրութեամբ կարդայ մեր ժողովուրդին պատմութիւնն ու դրականութիւնը, հոն պիտի հանդիպի Հայուն ապրած ողբերգութիւններուն, ուր պատմագիրը կամ քերթողը մեծ դառնութեամբ կ'ամբաստանեն յատկապէս մեծ պետութիւնները, որոնք գլխաւոր պատճառները եղած են իր անհամար դժբախտութիւններուն: Ո՞վ չէ կարդացած բանաստեղծի մը սա դառն խորհրդածութիւնները, ուր կ'ըսէ.– «Ա՛խ Եւրոպա, մօր մը պէս խորթ՝ Հայ դիակներ կը ծաղրես»: Կամ՝ ուրիշ քերթողի մը տողերով,– «Ամենահզօր ակրութիւններն աշխարհի, իրրեւ կեղծ Պիղատոսները պատմութեան, Հռենոսի, Վոլգայի եւ Դանուբի ջուրերուն մէջ իրենց պիղծ ձեռքերը լուացին...»:

Ահա թէ ինչո՞ւ աշխարհի բոլոր ազգերէն ուելի՝ Հայուն սիրտն է որ կ'արհնի Քոսովոյի ողբերգութեան ալ դիմաց, անգամ մը եւս չկարենալով խելք հասցնել, թէ Մառեչալ Պոդ Թիթօ ի՞նչպէս յիսուն տարի առաջ յաջողած էր այլեայլ բայց համատեղ ժողովուրդ մը ստեղծել իրրեւ Եուկոսլաւիա, որ տասնեակ տարիներ ալ իր կչիռը ունեցաւ Եւրոպայի ամենափափուկ շրջաններէն մէկուն մէջ:

Ի դէպ՝ Քոսովոյի հարցը ի՛նչ ձեւով որ ալ կարգադրուելու ըլլայ ասկէ վերջ, մենք ակամայ պիտի մտաբերենք մօտաւոր անցեալին պատահածները՝ իրենք դիրենք քաղաքակիրթ դասնող ժողովուրդներուն մօտ: Բ. Աշխարհամարտէն վերջ, նոր աշխարհ մը կերտելու նպատակաւ՝ Ժուիցերիոյ մէջ ստեղծուած էր մանկական ուան մը՝ պատերազմի որբերէն կազմուած, համաշխարհային համբաւի տէր Փեսթալոցցիի անունով: Ամէն ինչ կատարուած էր, հոն ապրողներուն միջեւ համերաշխ դոյակցութիւն մը ապահովելու համար: Բայց չուտով սկսան դարմանալի բաներ պատահիլ: Գերմանացի որբերու տաղաւարներուն մէջ խորհրդաւոր հրդեհներ ծագեցան, հակառակ բոլոր միջոցառումներուն եւ յայտնի եղաւ որ հրձիգները լեհ որբեր էին, որոնք երբ հարցաքննուեցան պատասխանատուներուն կողմէ՝ յայտնեցին, թէ անոնց հայրերն ալ տարիներ առաջ իրենց տուները կրակի տուած էին...:

Մենք՝ ի՛նչ որ կը տեսնենք հեռատեսիլի լուրերուն մէջ, երբեք տարակոյս չունինք որ այսօրուան սերունդն ալ պիտի մեծնայ նոյն բարդոյթով, նոյն ատելութեամբ ու նոյն անվստահութեամբ՝ հանդէպ մարդկութեան:

Քոսովոյի դէպքերը ո՛ւր եւ ինչպէս որ ալ վերջ գտնելու ըլլան, ամբողջ աշխարհ պիտի վճարէ ատոր հաշուեցոյցը՝ անխուսափելիօրէն, չնորհիւ քաղաքակրթութեան ... բարիքներուն, քանի որ ամէն ինչ օրը օրին, նոյնիսկ ժամը ժամուն այնքան ահաւոր կերպով կը փոխի մեր աչքերուն առջեւ...:

«Ակօս»

ՊԱՏՄԱԽԵԱՆ ԱՐԱՀԵՏՆԵՐՈՎ

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՎԵՐՆԱԴՍԿՈՒԻ ՅՈՒՇԵՐԻՑ

Վլադիմիր Իվանովիչ Վերնադսկին (1863–1945) Ի. դարի ռուս եւ համաշխարհային գիտութեան կարկառուն դէմքերէն մէկն է: Մանագիտութեամբ հանքարան եւ բիւրեղագէտ, նա երկրաքիմիայի, կենսաերկրաքիմիայի, ռատիոերկրաբանութեան հիմնադիրն է, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ պետական հիմնարկներու (այդ թուում նաեւ Ուկրանիայի Գիտութիւնների Ակադեմիայի) կազմակերպիչը: Հանդիսացել է մի շարք ակադեմիաների (այդ թուում նաեւ Ֆրանսական Գիտութիւնների Ակադեմիայի) եւ դիտական ընկերութիւնների անդամ:

Վերնադսկին կենսոլորտի (biosphère) մասին ժամանակակից ուսմունքի հիմնադիրն է: Բոլորովին վերջերս նրա «La Biosphère» կոչուող աշխատութիւնը, տպագրուած Ֆրանսայում 1923 թ. կըրկին հրատարակուեց (Ed. Diderot, 1994): Թարգմանաբար այն տպագրուել է նաեւ Իտալիայում, Սպանիայում, Ա.Մ.Ն–ում (Ed. Copernicus, 1997): Բացի իր բեղուն գիտական գործունէութիւնից, Վլադիմիր Վերնադսկին եղել է նաեւ ճանաչուած հասարակական – քաղաքական գործիչ: Որպէս սահմանադրական – դեմոկրատական կամ Կադետական կուսակցութեան հիմնադիրներից մէկը, 1917 թ. Փետրուարեան Յեղափոխութիւնից յետոյ Ռուսաստանում, նա մտել է ժամանակաւոր կառավարութեան կազմի մէջ որպէս Լուսաւորութեան նախարարի տեղակալ: Վերնադսկին իր ամբողջ կեանքի ընթացքում օրագիր է պահել, ուր օրը–օրին գրանցել է իր տպաւորութիւնները այն բոլոր իրադարձութիւնների մասին, որոնց չատ յաճախ մասնակից է եղել անձամբ:

Մինչեւ վերջին տարիները Վերնադսկու չափազանց հարուստ արխիւները Մոսկուայում և Կիեւում (ծագումով նա ուկրանացի էր) փակի տակ էին գտնուում:

Ցուշերը վերին աստիճանի հետաքրքիր են յատկապէս նրանց համար, ովքեր հետաքրքրուում են այդ շրջանի պատմութեամբ:

«Յառաջ»ի ընթերցողների ուշադրութեանն ենք ներկայացնում մի փոքր հատուած այդ յուշերից: Հատուած, որն ինչ որ չափով վերաբերում է մեզ՝ հայերիս: Գիրքը լոյս է տեսել Կիեւում, «Նաուկովա Դումկա» հրատարակչութեան կողմից, 1994 թ.:

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

***

12. 06. 1918

...Երեկոյեան Գրիգորեվիչ Բարկու մօտ Գլխաւոր Կոմիտէի(*) նախագահութեան նիստն էր, Գէորգի Մելիքով–Կարագէօզովի (կադէտ Թիֆլիսից) մասնակցութեամբ: Նա վերջերս էր վերադարձել Պէտրոգրադից, ուր մեկնել էր հայկական պատուիրակութեան կազմում: Նրա պատմածները սարսափ են ազդում: Ռուսական զօրքերի ոգեմաճակատը լքելը, կնքահօսի ու թալանի թողնելով խաղաղ բնակչութեանը, ռուսական զօրքերի (սոլրներ) հրաժարումը, ինձ վրայ ցնցիչ տպաւորութիւն թողեցին:

Թուրքական բանակը կործանման եզրին էր գտնուում... Հիմա Կովկասի մուսուլմանները պինուած են եւ այլ խօսքով քօզարկուած, պատերազմ են մղում Ռուսների եւ Հայերի դէմ: Ըստ երեւոյթին, պրաւուելու է Բաքուն: Անգլիացիներն ամուր նստած են Պարսկաստանում: Գերմանական խօսակցութիւններից եւ պէրլինեան տպաւորութիւններից դատելով, Գերմանացիները չատ զժգոհ են Թուրքերից: Թուրքերի երազանքն է ասլական միապետութիւն Ելիզավետապոլ (Նախկինում՝ Գանձակ, այժմ Կիրովաբադ, գտնուում է Ադրբեջանում – Հ.Գ.) մայրաքաղաքով: Անգլիացիներն ըստ երեւոյթին նկատի են ունենում դէպի Աֆղանստան ու Հնդկաստան չարժուելու հնարաւորութիւնը: Փոթին պրաղեցրել են Գերմանացիները: Փոթի–Բաքուն եւ քրիւղը նկատի են առնուում Գերմանացիների կողմից: Նրանց քաութուղեր են անհրաժեշտ: Բաքուի նշանակութիւնը դիտակցում են նաեւ բոլշեւիկները: Պէրլինի փարլամենթական չրջանակներում Ռուսաստանը վերականգնելու տրամադրութիւններ կան, հաշուի են առնում ապագան: Շատ ծանր են պայմանները, որից կարելի է դուրս գալ միայն չնորհիւ կազմակերպուածութեան: Փոթումի են կապ հաստատել Կովկասի կազէտների հետ, Ե. Ֆ. Սեմենովը Թիֆլիսում է:

(*) Խօսքը վերաբերում է Ուկրաինայի ժողովրդական Ազատութեան Կուսակցութեան Գլխաւոր Կոմիտէին:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԵՐԻՔՈՎԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ

Երիտասարդ նուիրեալներու խումբ մը, ամիսներ առաջ, արեւէն խանձուած եւ պաղեստինեան աւանդական քուֆիյէներ կրող, գրուչութեամբ կը գալէի Երիքովի դիւթաբեկ հողին, վերջին փուչին կը մաքրէ քարի մը վրայէն եւ գոնուած առարկաները խնամքով կը ծածկէ կերպընկալ թերթով, որպէսզի անոնք չվնասուին: Երիքովի վրայ տարին անդամ մը իջնող անձրեւէն: Անոնք յետոյ հպարտ ակնարկ մը կը նետեն իրենց առջին պարզուած արտայոյտ տեսարանին վրայ: Իրենցը ամէնօրեայ յայտնաբերում մը չէ, մանաւանդ չրջանի մը մէջ ուր աշխարհի ամէնէն աւելի հետախուզուած վայրն է: Ամստան մը աշխատանքի ընթացքին երեւան հանուեցան այն ինչ որ ուրիշ հետախոյզներ տպարդիւն կերպով կը փնտռէին 1868–էն ի վեր: Գտնուածը Երիքովի վերջին պարիսպն է: Տասնեակ մեթր երկարութիւն ունեցող այս պատը, Թէլլ – Սուլթան բլուրին վրայ, կատարեալ կերպով պահպանուած վիճակի մէջ է:

Քաղաքը աշխարհի հնադոյններէն է: Ան պատմութեան քաղաքային առաջին կեդրոնն է Ծորդանան գետի ափերուն: Աւետարանին եւ Յեսուէ քաղաքը, Երիքովը, տասը հազար տարուան կեանքի իր հետքերով, այլազան ազգութիւններու պատկանող պատմաբաններու եւ հնախոյզներու երազներուն ու չանքերուն զրկընդխառնումն է: Բայց, երկար եւ անսանի հնախուզական չորս արչաւներէ հետք (1868, 1907 – 1908, 1930 – 1936, 1952 – 1958 տարիներուն տեղի ունեցող), Իտալացիներն են, Պաղեստինցիներու հետ, Երիքովը պաչտպանող պարիսպները յայտնաբերողները, որոնք քանդուած էին Ն.Ք. 1600–ին:

Աչխատանքները կը տարուին երկու հնախոյզներու դլխաւորութեամբ, Նիկոլօ Մարդէթթիի եւ Լորենցօ Նիկրոյի, հիմնուած Իտալիոյ եւ Պաղեստինեան Իչխանութեան միջեւ գոյացած համաձայնութեան վրայ: Նախապէս, Մարդէթթի, իր ուսուցիչին Փաոլօ Մաթիաէյի հետ, Սուրիոյ մէջ յայտնաբերած էր սքանչելի Էպլա քաղաքը: Իսկ Նիկրօ Միջին – Արեւելքի հնախուզութեան դասատու է Հռոմի համալսարանը եւ Վատիկանի Թանգարանին Աւետարանի Հնութիւններու պատասխանատուն:

Ժամանումնէն ետք, Մարդէթթի կ'ուսումնասիրեցինք եւ ոչ թէ Աւետարանը եւ հակառակ իրողութիւններու գուգադիպութեան մը, ինչպէս քաղաքին Բանդումն ու լճակը չեն կրնար թուականական ճշգրիտ մեկնութեան մը ընել. իսկութեամբ, Երիքովի վերջին պատերուն թուականը կը հասնի մինչեւ Ն.Ք. 1600, մինչ Յեսու ապրած է, ըստ աւետարանագէտներու հաշիւներուն, Ն.Ք. 1300–ին: Ոչ մէկ հնախոյզ կրնայ իսկական պատասխան մը տալ այս առեղծուածին»:

Ասկէ անդին, Մինչին Արեւելքի մէջ գործող հնախոյզ մը, նոյնիսկ Աւետարանը իր թեւին տակ ունենալով երբ կը պեղէ, կը սիրէ յարիլ (ի յատաչդատկամ գիտական մօտեցումով) այն մօտեցումին որ պատճառ դարձաւ Ուիլեամ Քէլլերի «Աւետարանը իրաւունք ունի անուանի դառնալուն: Բայց, Աւետարանը հասկնալու համար, այս պեղումները կը ծառայեն. եւ ինչպէս: Ինչպէս Ապալօնէ, հնախոյզներու խումբին, ցոյց կու տայ կայծքարէ դանակները որոնք գտնուած են պատին կից պալատին մէջ եւ կ'ըսէ թէ կայծքարով է որ Երեմիան կը թլփատուէին Երիքովի քանդումէն առք:

«Հնախուզական անվերջ մարտահրաւէր մըն է», կ'եզրակացնէ Մարդէթթի, աւելցնելով թէ տարի մը եռք պիտի վերադառնան նոյն վայրը, հողի գոյնէն վերատահ ըլլալով պատէն այլ հատուած մը եւ բնաւ բերելու, ինչպէս եւ ամբողջ թադաման մը՝ հրդեհէն աւերուած:

ՍԵՐՄՆԱՋԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

«ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՐՇԱԼՈՒՕՍ»ի *շողարձակ արեգակը*

Բազմաժխտը ու խժալուր ներկայ աշխարհս մէջ հաճոյք մըն է հաղուագիւտ քաղցրահունչ ձայնի մը արձագանգը թերեւս՝ երաժշտական «առաջարկի» մը խմաւորով է որ հրապարակ իջած է – քանի մը ամիս է արդէն – «Խորհրդաւոր Աչխոյժ» խառնաեալ սալը, ուր Հերմինէ երիցեանի կատարողութեամբ կ'ունկնդրենք Երեւանի Մի Ջազդային Փառատօնի Սեպտեմբերեան նուագախումբի ընկերակցութեամբ «Նուագ ծանօթ հայ յօրինողներու գործեր»: Վերջին որակումը, դեկավարուած Հայկ Դաւթեանի համաձայն, մեզ համաձայն պիտի գտնէը այդ պարագային երբ համոզուէինք թէ Եկմալեան ու Կնաչեան, Սաթեան ու Ռ. Մելիքեան, ինչպէս նաեւ Հերմինէին նոր մեկնաբանութեամբ մը, նոր երեսակով մը մեզի կը ներկայանան:

Երեք մշակոյթներու խաչմերուկի մը վրայ կանգնած՝ արեւելեան իրականին

պարանին Արեւելեան Հնութիւններու ժամումնքին տնօրէնը: Նիկրօ կ'ըսէ. «Տասը իսպացի եւ տասը պաղեստինեան հնախոյզներ ենք եւ ասիկա աշխատանքներու մեր երկրորդ արշաւն է: Սուրիոյ մէջ տասը տարի գործելէ ետք, Պաղեստին եւ Երիքով հասանք, համոզուելով որ այստեղ ամէնէն ինչ նախապատրաստուած էր: Երբեք յոյս չունէինք բաղաքին պատերը յայտնաբերելու եւ ի մասնաւորի անոր դուռը, որ կ'անցնուէր բաղաք մտնելու համար, եւ բուսապէմէն գալով: Ասիկա արդիւնքն է այն յայտնամտութեան, որ փոխանակ միայն դէպի ուելի խորը կատարուող պեղումները շարունակելու ուելի հին խորեր փնտռելու համար, սկսիլ տարածել պեղումներու»:

Բայց, վերջապէս, այս պատերը, այդ դուռը, կրնա՞ն ճիշդ ու ճիշդ ցեղ կողմէ տեսնուածները ըլլալ: Ա՛յս է այն պարիսպը որ, ըստ Աւետարանին (Ցեսու 6,20) փուլ եկած է փողերու ձայնէն որ Հրեաները փչած են իրենց դեկավարի հրամանով: Մարդէթթի կը պատասխանէ թէ ասոնք վստահաբար վերջին պատերն են, որոնք քաղաքը կը պաչտպանէին նախքան անոնց քանդումը, ինչ որ պատճառ դարձաւ որ վայրը դարերով լքուած եւ անբնակելի մնայ: Կասկած չկայ որ Աւետարանը չատ մը հնախոյզներ ներչընչած եւ հետաքրքրած ըլլայ: Մարդէթթի կ'աւելցնէ. «Միւս կողմէ, ճիշդ որովհետեւ մենք պեղումը կ'ուսումնասիրեցինք եւ ոչ թէ Աւետարանը եւ հակառակ իրողութիւններու գուգադիպութեան մը, ինչպէս քաղաքին Բանդումն ու լիճակը չենք կրնար թուականական ճշգրիտ մեկնութեան մը ընել. իսկութեամբ, երիքովի վերջին պատերուն թուականը կը հասնի մինչեւ Ն.Ք. 1600, մինչ Յեսու ապրած է, ըստ աւետարանագէտներու հաշիւներուն, Ն.Ք. 1300–ին: Ոչ մէկ հնախոյզ կրնայ իսկական պատասխան մը տալ այս առեղծուածին»:

Ասկէ անդին, Մինչին Արեւելքի մէջ գործող հնախոյզ մը, նոյնիսկ Աւետարանը իր թեւին տակ ունենալով երբ կը պեղէ, կը սիրէ յարիլ (ի յատաչդատկամ գիտական մօտեցումով) այն մօտեցումին որ պատճառ դարձաւ Ուիլեամ Քէլլերի «Աւետարանը իրաւունք ունի անուանի դառնալուն: Բայց, Աւետարանը հասկնալու համար, այս պեղումները կը ծառայեն. եւ ինչպէս: Ինչպէս Ապալօնէ, հնախոյզներու խումբին, ցոյց կու տայ կայծքարէ դանակները որոնք գտնուած են պատին կից պալատին մէջ եւ կ'ըսէ թէ կայծքարով է որ Երեմիան կը թլփատուէին Երիքովի քանդումէն առք:

«Հնախուզական անվերջ մարտահրաւէր մըն է», կ'եզրակացնէ Մարդէթթի, աւելցնելով թէ տարի մը եռք պիտի վերադառնան նոյն վայրը, հողի գոյնէն վերատահ ըլլալով պատէն այլ հատուած մը եւ բնաւ բերելու, ինչպէս եւ ամբողջ թադաման մը՝ հրդեհէն աւերուած:

ՍԵՐՄՆԱՋԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

խաւարչին վիէննականին ու նրբաճաշակ Փրանսականին՝ Հերմինէ Երիցեան սոյն ծաղկեայ անդաստանին նեկտարները ծծելով հանդերձ կրցաւ իր ներաշխարհէն բխող հարազատ ցեղի ձայնը պահել երբեմն սիրական տարր ու ներշնչարան։ Ինքնուրոյն ձայներանգը եւ բնիկ հայկական ոճը՝ հագազի ու առողանութեան միջոցով դրսեւորուող, երգչուհիի ամէնէն զօրեղ արտայայտչամիջոցներն են։ Աւելին. աւելի քան երգչուհի Հերմինէ Երիցեան տեսարանն է հայ երգին։ Ցաւակ զաղափարներու տէր որ կ'առաջնորդուի աննահանջ պայքարի հայերգութեան մաքրութեան ի նպաստ՝ ըլլայ զեղարուեստական միջոցառումներով, կենդանի օրինակով, խիտ քննադատութեամբ (մանաւանդ հայասաանի մէջ տիրող խառնակ վիճակին) եւ, վերջ ի վերջոյ, դասաւանդութեամբ։ Կը թափանցէ իր ուսանողի մտքէն ներս, նո՛յն հեշտութեամբ որ կը զրաւէ իր ունկնդիրը։ Կարող է – վաստ իր նորընծայ հասցեալը – հայրենի բնաշխարհը վերաթրեւ, սահմանները քանդել, միաժամանակ սփռելով «Թռիչք»ի ցանկութիւն, բանալով վայելքի աղբիւրներ եւ, այս իմաստով յափշտակութեան մէջ ներքին ստեղծուած կիրքն ու բորբոքը ալիք ալիք փոխանցել։ Յիցիլիա Բրուտեան, ճանչցուած երաժշտագիտուհի իր հմտութեամբ «լուրջ ու բարձրաճաշակ» կ'որակէ երգչուհին, նաեւ «երգարուեստի բարձր զեղարուեստական պահանջներին» տիրապետող անձ, աւելի քան երկու էջ արամադրելով Հերմինէին «Հայ երաժշտական ընձիւղներ» 410 էջնոց իր դրքին մէջ։

Հերմինէ Երիցեան Հայաստան կատարած իր շրջապտոյտներէն ալ առաջ – ուր յարեգործական նպատակով համերգներ տուաւ – արդէն չաղկապ էր Սփիւռքի ու Հայրենիքի մէջ, մ'յապէս ապացուցանելով Հայաշխարհի միասնութիւնը։ Ծնած Թեհրան, Շահ արբասեան օրերուն բրնաղթած ընտանիքներու շառաւիղ, իր հոգիին ներս, նոյնիսկ արտայայտութեան իր ամէնէն առօրեայ ձեւերուն մէջ պահած է հայրենի երբեմնի հարազատ արուեստի կնիքը։ Այդ մէկը, որուն յարդելով խոր ուսումն ու փորձառութեան հմտութիւնը, կը կապէ հայրենի աւանդութեան դանճ մը թանկագին։ Թերեւս անգի՛ն՝ հեռզիեւէ – թէեւ աշխարհագրական տարածքի վերացման – հայ երաժշտական աշխարհի սահմանափակման այս կասկածելի օրերուս։

Ուսոի, հայ երգի երկրպագուներուն՝ աւետի՛ս։

ՇԱՄԻՐԱՄ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՆՈՐԱՅՐ ԱՂԱԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հոլիվուտի Արշակ Տիգրանեան վարժարանի սրահին մէջ, Մարտ 17–ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը արձակագիրը Նորայր Աղալեանի հետ։ Հիւրին կենսագրականը ներկայացուցած է Վահէ Սեմերճեան, նշելով որ Նորայր Աղալեան 60–ական թուականներու գրական սերունդի ներկայացուցիչներէն է։ Եղած է «Գրական Թերք»ի գլխաւոր խմբագիրը։ Հեղինակն է «Մենախօսութեան ժամեր», «Մաղաղ զօրանոցներ», «Կապոյտ երգնկան», «Դաւադրութիւնը» հատորներու, ինչպէս նաեւ «Ներկաներ եւ բացականեր» «Սպանութեան վկաները», «Կինը եւ տղամարդը» թատերախաղերու, որոնք բեմադրուած են Երեւանի Տրամատիկ Թատրոնին մէջ։ Վերջերս Լոս – Անճըլըսի մէջ հրատարակուեցաւ իր «Ապոկալիպսիս» վիպակը։ Ապա, կարդացուած է Պերճ Զէյթունցեանի բնութագրական – վերլուծական խօսքը Նորայր Աղալեանի գրականութեան մասին, իսկ Օշին Քէչէճեան ներկայացուցած է արձակագիրը։

Խօսք առնելով Նորայր Աղալեան անդրադարձած է վերջին տասնամեակին անկախ Հայաստանի մէջ գրականութեան ու մշակոյթի անմխիթար վիճակին եւ նշած. «Մէկ դիշերուայ բոլորս դարձանք Սփիւռքի գրող։ Պետութիւնը ձեռք քաշեց գրից ու գրականութիւնից, ընդհանրապէս մշակոյթից։ Գնա՛, քո գլխի ճարը տես։ Հրատարակչութիւնները անցան անհատական տնտեսութեան ձեռին։ Կարուկ ձեւով նուազեց գրքի հրատարակութիւնը, տպագրանակը, ընթերցողը։ Զրկուեցինք զանգուածային ընթերցողից, որը մեր յոյսն էր, ապագան»։ Հուսկ՝ եղած են հարցումներ եւ կարծիքներու փոխանակում։

*
**

ՓՐՈՖ. ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրբահին մէջ, Մարտ 25–ին, տեղի ունեցած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած գիրքին ծանօթացումը, որուն ներկայ եղած են 200 հոգի։ Բացումը կատարելով հանդիսավարուհի Տիկին Լօժէնի Պետրոսեան, նշած է թէ փրոֆ. Յովհաննէսեանի «Քիշոդութիւն եւ ժխտում» հատորը վերջաւորութիւններու համաշխարհութեամբ ծնունդ առած է եւ որուն մեծագոյն նպատակն է կոթողի մը պէս բարձրացնել ձայն մը 1915–ի ցեղասպանութեան մոռացութեան, ժխտումին եւ ուրացումին դէմ։ Կարօ Մոմճեան ներկայացուցած է Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի կեանքն ու հետազօտութիւնները։ Խօսք առնելով հեղինակը նշած է. «Պէտք է ըսել որ ես կը սարսափիմ, որովհետեւ 20–րդ դարու վերջին տարին հասած ենք եւ տարի մը եւս հայկական ցեղասպանութիւնը պիտի դառնայ անցեալ դարուն պատահող իրականութիւն մը»։ Ապա, ներկայացնելով իր գիրքը Փրոֆ. Յովհաննէսեան ըսած է, թէ իր երկը ունի չորս երեսներ. առաջինը՝ ժխտում է, իրրեւ թէ ցեղասպանութիւնը չէ կատարուած։ Անոր կը յաջորդէ պատճառաբանութիւնը այլ խօսքով՝ բացատրութիւնը, արդարացումը։ Ցետոյ կուգայ հարցին կամ ցեղասպանութեան համեմատական մօտեցումը եւ հուսկ՝ ամէնէն սոսկալին՝ այս հարցը հատարակացընելու կամ անկարեւոր դէպքի վերածելու միտումը։ Հեղինակը չէշտած է այն կէտը, թէ Հրեաները կ'ուզեն Հայկական ցեղասպանութիւնը անջատել իրենց «Հոլոքոսթ»էն։

*
**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝
«ԱՌՈՂՋ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ
ԻՐԲԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ»
ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Ս. Ատուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 17–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Առողջ երիտասարդութիւնը իրրեւ ազգային դրամագլուխ» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարած է Տաղտիկ Քահանայ Խաչատուրեան։ Դասախօսը՝ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, ներկայացնելով իր նիւթը նշած է թէ «առողջ երիտասարդութիւն ունենալու գրաւականը առողջ ծնողքի գաւակ ըլլալն է»։ Ապա անդրադարձած է երեք կէտերու՝ երիտասարդութիւն եւ մշակոյթ։ Հուսկ՝ գործադուլ եւ ազգային սովորութիւն, երիտասարդութիւն եւ մշակոյթ։ Հուսկ՝ գործադրուած է զեղարուեստական յայտադիր մը, մասնակցութեամբ դպրոց դասուն եւ Կիրակնօրեայ վարժարանի աշակերտներուն։

*
**

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՕՒՄԲԻ 25–ԱՄԵԱԿԸ

Լոս – Անճըլըսի «Ազարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 13–ին, նըշուած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին 25–ամեակը, որուն ներկայ եղած են 650 հոգի։ Բացումը կատարած է վարչութեան առենապետ եւ պարուսոյց Եղիա Հաչօլեան։ Հանդիսութիւնը վարած է Սեդա Սիմոնեան, վեր առնելով խումբին վաստակը գաղութին մէջ։ Պարախումբը քանի մը պարեր ներկայացուցած է, ըստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը։ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան առենապետը՝ Հրայր Կարապետեան, դրուատանքի խօսքեր արտասանելէ ետք, 25–ամեակը խորհրդանշող յուշանուէրը յանձնած է իրաքանչիւր անդամի, իսկ պարուսոյցներ Սիւզի Բարսեղեան – Դարբինեանին եւ Եղիա Հաչօլեանին՝ յուշատախտակ մը, ի գնահատութիւն անոնց 25–ամեայ ծառայութեան։ Ապամբին կողմէ յուշատախտակ մըն ալ յանձնուած է Սալի Թիւֆէնքեանին, որ խումբին հիմնադրութենէն ի վեր օժանդակած է անոր բարգաւաճման։ Այս առիթիւ Տիկին Թիւֆէնքեան հինգ հազար տոլար նուիրած է խումբին, դէպի Հայաստան ճանապարհածախսին իրրեւ օժանդակութիւն։ Ընդառաջելով Հայրենի պետութեան հրաւէրին, «Անի» պարախումբը Հայաստան եր մեկնի Յունիս 8–ին եւ հանդէս կուգայ Երեւանի օփերային մէջ եւ այլ շրջաններ։ Հանդիսութեան ընթացքին կարդացուած է Հայաստանի ատեաց հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի ողջոյնի խօսքը եւ դնահատանքի խօսք արտասանած է Գրիգոր վարդապետ Զիֆթճեան։

*
**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝
«ՋԱԻԱԽՔԻ ՀԱՐՑԸ ԱՅՍՕՐ»
ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Պէրպէնքի Հայ կեդրոնին մէջ, Մարտ 23–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Ջաւախքի հարցը այսօր» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարելով Վահէ Բրուտեան, ներկայացուցած է օրուան դասախօս Կարօ Մոմճեանի կենսագրականը, նշելով որ ան ներկայիս կը պատրաստէ դոկտորայի աւարտաճառը՝ «Հայ – Թրքական յարաբերութիւնները 1905 – 1914 ժամանակաշրջանին» նիւթին շուրջ։ Հեղինակն է «Մեր պատմութիւնը» դասագիրքերու շարքին։ Կարօ Մոմճեան ներկայացուցած է Ջաւախքը իրրեւ պատմական Հայաստանի Գուգարաց աշխարհի մէկ գաւառը, Տայքի եւ Ղարաբաղի նահանգներուն մէջտեղ, անդրադարձած է Բագրատունի ընտանիքէն սերած Վրաստանի Դաւիթ Թագաւորի շրջանին, ինչպէս նաեւ Զաքարեաններու իշխանութեան։ Խօսելով ներկայ կացութեան մասին, դասախօսը նշած է թէ Ջաւախքի մէջ կ'ապրին շուրջ 90 հազար Հայեր։

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

Բարսեղ էֆէնտի հետեւեալ օրը Արշակին հաղորդեց իր այցելութեան արդիւնքը։

– Այն առեն ես չեմ սպասեր՝ կ'երթամ, – ըսաւ երիտասարդը։

– Աֆօթ պիտի ըլլայ, եթէ քրոջդ հարսնիքին չգտնուիս, – դիտել տուաւ հայրը։

– Աֆօթի բան չկայ եւ յետոյ այդ խընդիրը կրնանք ուրիշ կերպով կարգադրել ... քանի որ հարսնիքը դեռ երեք – չորս ամիսէն պիտի ըլլայ։ Ես մինչեւ այն առեն կրնամ երթալ Հայաստան, պէտք եղածին պէս ուսումնասիրել երկիրը եւ յետոյ վերադառնալ, հարսնիքին ներկայ գտնուիլ ու ձեզի առնելով՝ նորէն երթալ Հայաստան։

– Այդ ալ դէշ մտածում չէ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա։

– Ոչ թէ դէշ չէ, այլ սքանչելի մտածում մըն է, – գոչեց Արշակ, – կ'երթամ երկիրը աղէկ մը կ'ուսումնասիրեմ, մեր առնելիք հողերուն տեղը կ'որոշեմ, գինը կը հասկնամ, կեանքի պայմանները կը տեսնեմ, մշակութեան պէտք ըլլալիք գործիքներուն մասին գաղափար մը կը կազմեմ, այնպէս որ իրրեւ անծանօթ տեղ մը գացած չենք ըլլար։ Դուն ալ իմ բացակայութեանս միջոցին գործերդ վերջնականապէս կը կարգադրես, այնպէս որ վերադարձիս չատ մնալիք չենք ըլլար այլեւս։

Բարսեղ աղային չափազանց օրինաւոր թուեցաւ իր զաւկին ըսածները եւ բացարձակ հաւանութիւն տուաւ։

Արշակ չարաթ մը եաք կը մեկնէր դէպի Պաթում՝ անկէ Թիֆլիս ու Երեւան երթալու համար։

Տիկին Մանոնիկ, իրա՛ւ ջանացած էր իր տղան համոզել, որ եա կենայ ճամբորդութենէն, զոնէ մինչեւ Նաւարդի ամուսնութիւնը, բայց անկարելի եղած էր։

Արշակի մեկնումէն քանի մը օր եաքը Բարսեղ աղա կը համաձայնէր Ռիչարի Զաուէ էմին պէյի հետ եւ երկու տուները անոր կը ծախէր 12·000 ոսկիի, բայց ասոր էմին էֆէնտի յանձն կ'առնէր Բարսեղ էֆէնտին իր տանը մէջ, առանց վարձքի, պահել մինչեւ հինգ ամիս։

Իրիկուն մը գաւառացի Թուրքը, Մարգար աղայի եւ իր մէկ փաստաբան բարեկամին հետ, եկաւ Բարսեղ աղայի վաճառատունը եւ անոր յանձնեց իրրեւ կանխավճար երկու հազար ոսկի, իսկ մնացած դումարը պիտի վճարէր տուներու փոխանցման վերջնական գործողութեան առեն։

Երբ առանձին մնաց, Բարսեղ աղա՝ երկու հազար ոսկին գրպանը, ինքնիրեն ըսաւ.

– Մինչեւ հիմա սուտ կուգար կոր ինծի, բայց հիմա հաւատացի որ իրաւցնէ Հայաստան պիտի երթամ։

Իրիկունը երբ տուն եկաւ, կնոջը բան մը չըսաւ։ Գիտէր, որ Մանոնիկ համամիտ չէր տուները ծախուելուն, թէեւ տեղեակ էր, թէ Մարգար աղայի ձեռքով բանակցութիւններ կը կատարուէին, բայց այն յոյսը ունէր, թէ վերջին վայրկեանին իր էրիկը պիտի չհամաձայնէր ու պիտի հրաժարէր իր դիտաւորութենէն։

Ճաշէն յետոյ, Բարսեղ աղա, առանձին դնաց իր զրացին՝ Մանուկ աղան տեսնելու։

Պատմեց անոր, թէ ինչ պայմաններով համաձայնած էր Ռիչարի Զաուէ էմին պէյի հետ։

– Սպասելու էիր, ճամպարեցիր, – դիտել տուաւ Մանուկ աղա։

– Մինչեւ ե՞րբ սպասեմ, ասկէց աւելի աղէկ գին չեմ կրնար գտնել, – պատասխանեց Բարսեղ աղա։

– Անշուշտ տուներդ աղէկ գինով ծախած ես, բանէլիք չկայ, բայց խնդիրը այն է, որ ծախելու չէիր։

– Ինչո՞ւ համար ... քանի որ միտքդ դրի, պիտի երթամ։

– Լուրերը աղէկ չեն, – Բարսեղ աղա։

Նոյն միջոցին թուրքեւհայկական ընդհարումները սկսած էին Կարսի շուրջը, բայց Պոլսոյ Հայերուն մէջ ընդհանուր լաւատեսութիւն կը տիրէր։ Ամէնքը այնպէս կը հաւատային, թէ հայկական բանակը, ինչպէս Վրաստանի եւ Ադրբեջանի հետ, Թուրքիոյ հետ ալ պիտի կրնար չափուիլ յաղթականօրէն։

– Ի՞նչ, նոր բա՞ն մը իմացար, – հարցուց Բարսեղ աղա։

– Կ'երեւայ, որ Թուրքերը կը յառաջանան կոր եւ Հայերն ալ ետ կը քաշուին։

– Ուրկէ՞ իմացար։

– Այսօրուան Թուրք թերթերը գրեր են։

– Դուն ալ անոնց գրածի՞ն կը հաւատաս ... սուտ խօսքեր են ամէնքն ալ։ Չե՞ս պիտեր, պատերազմին առեն ալ ամէն օր յաղթութիւն կը տանէին, եաքը տեսանք, ինչ եղաւ նէ։ Թուրքին վրայ ա՛լ հոգի չէ մնացած, բան մըն ալ չի կրնար ընել, եթէ ուժ ունի թո՛ղ Յոյները իմիջէն հանէ։

– Ես լսածս կ'ըսեմ կոր ... ինչ որ ալ ըլլայ, դեռ Հայաստան չէ խաղաղած, ես այն դիտեմ։

– Մինչեւ որ մենք երթալիք ըլլանք, ամէն բան կարգին կը մտնայ։

– Իշալլահ ...

Շաբաթ մը եաքը Բարսեղ աղա առուծախի գործողութիւնը աւարտած, դրամները գանձած ու տարած հայկական պանքան պահ դրած էր։

Երկու օրէ ի վեր այնքա՜ն զբաղած էր այդ գործողութեամբ, որ գրեթէ բնաւ չէր կրցած լուր առնել արտաքին աշխարհէն։ Հայկական պանքայէն դուրս ելած տեսն հանդիպեցաւ Սահակ էֆէնտիին։

– Աս կողմերը ի՞նչ բան ունիս, – հարցուց Սահակ էֆէնտի։

– Պանքան եկայ դրամներս պահ դնելու, – պատասխանեց Բարսեղ աղա։

– Այդչափ չա՞տ էր դրամդ, որ չկրցար քովդ պահել, – ըսաւ միւսը խնդալով։

– Բաւական դումար մըն էր, տասներկու հազար ոսկի։

– Փհաւի՜ զարկաւ, ի՞նչ եղաւ ...

– Չէ, տուներս ծախեցի։

– Չէ՞, – գոչեց Սահակ էֆէնտի։

– Այո՛, հիմա, որ եղաւ լմնցաւ, կրնամ բայէ ի բայ ըսել քեզի, մինչեւ հիմա լուռ կեցայ, որովհետեւ կը վախնայի, որ իմ վրաս ազդեցութիւն կը բանեցնես ու որոշումէս ետ կը կեցնես ... հիմակ ա՛լ այդ վախը չունիմ։

– Բայց հիմա տուն ծախելու առե՞ն է ... ամէն մարդ կալուածատէր ըլլալու կը նայի կոր, դուն կալուածդ ձեռքէ կը հանես։

– Իմ դիտաւորութիւնս ուրիշ է ... Հայաստան պիտի երթամ, հոն հաստատուիմ ...

(Շար. 10)

Պ. Անթի Նալպանտեան,
Օր. Պրիժիթ Նալպանտեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ազգական եւ քրոջ՝

ՔՐԻՍԹԻՆ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 16-ին, 50 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 22, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Ա. Նալպանտեանի եւ Օր. Նալպանտեանի:

Notre-Dame de Paris

Pour la commémoration du 84ème anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie

Une **DIVINE LITURGIE**
sera célébrée

Le Dimanche 25 Avril à 15 h 30
en la Cathédrale Notre-Dame de Paris
par
Mgr GREGOIRE GHABROYAN
Evêque des Arméniens Catholiques de France

L'homélie sera prononcée par
Mgr OLIVIER DE BERRANGER
Evêque de St-Denis-de-France
Président de la Commission Sociale de l'Episcopat

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur de René ROUQUET, Député-Maire d'Alfortville
la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle
LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915-1916

Exposition réalisée par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

Samedi 24 Avril
84ème commémoration du Génocide arménien perpétré par le gouvernement turc en 1915
Exposition ouverte de 10h à 19h.
Autres jours de 15h à 19h et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

1915-Ի ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոյ՝ որք կատարեցան չընչացս Համաչխարհային Առաջին պատերազմի:

Այս առթիւ, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան Պատարագ կը մատուցուի՝ մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ապրիլ 25-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ ու Հոգեհանգիստ Ապրիլեան նահատակներու Հոգիներուն ի հանգիստ:
Ակիզբ պատարագի ժամը 10-ին:
Հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 12-ին:
Ապա ծաղկեպսակի զետեղում, Եկեղեցւոյ չքմարակին մէջ գտնուող Կոմիտաս վարդապետի կիսանդրիին առջեւ:

COORDINATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Communiqué

Pour la reconnaissance du Génocide des Arméniens par le Sénat,
Pour la reconnaissance du Génocide des Arméniens par la Turquie,

Marche de Protestation de Lyon à Paris

Du 24 Avril au 12 Mai
Rejoignez la Marche de Protestation pour la reconnaissance du Génocide des Arméniens.

Tous les jours en marchant, vous participerez à cette grande mobilisation des Arméniens de France.

Dès maintenant, quel que soit votre âge, seul, en famille ou entre amis, inscrivez-vous à une ou plusieurs étapes du parcours, Limonest, Saint Georges de Reneins, Mâcon, Tournus, Chalon sur Saône, Beaune, Dijon, Sombernon, Précy sous Thil, Avallon, Vermenton, Auxerre, Joigny, Sens, Montereau, Melun, Evry, Alfortville.

Des départs seront organisés tous les jours à partir de Paris.

Et pour tous renseignements et inscriptions, adressez-vous au Secrétariat Général de la Coordination au :
01. 44. 83. 07. 02
ou au 17, rue Bleue — 75009 Paris.

MARSEILLE

Dans le cadre du 84ème Anniversaire de la Commémoration du Génocide Arménien

La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
expose
LE DESSINATEUR HUMORISTE
HOVIV
Jusqu'au 30 Avril
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915 PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret», Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

Quelques municipalités amies mettent des cars à disposition des manifestants pour leur transport jusqu'au lieu de rassemblement à **16 h 30** devant :

L'ASSEMBLEE NATIONALE
Place Edouard-Herriot — PARIS 7ème

ARNOUVILLE-LES-GONESSE : Stade Léo-Lagrange — à 15 heures 30;
Réservations : **01 39 85 05 71 / 01 39 85 93 40.**
BAGNEUX : Rond Point des Martyrs — à 15 heures 30;
ISSY-LES-MOULINEAUX : Eglise Apostolique Arménienne— à 15 heures 30;
VITRY : Place de l'Hôtel de Ville — 15 heures 30.

Une façon de les remercier est d'être nombreux : nous comptons sur vous !

MESSES ET REQUIEMS :

Messes célebrées le **Dimanche 25 AVRIL** dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.

Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Arnouville-lès-Gonesse.

LYON

SAMEDI 24 AVRIL
— 14h : Messe en l'église arménienne;
— 15h : Rassemblement Place Bellecour;
— 16h : Départ de la Grande marche Lyon-Paris, organisée par «Héritage».

MARSEILLE

VENDREDI 23 AVRIL
— 19h : Veillée de prière en la Cathédrale Apostolique Arménienne 339, avenue du Prado — 13008 Marseille
— 20h30 : Meeting à l'auditorium du Palais du Pharo en présence de M. le Sénateur-Maire Jean-Claude GAUDIN,
Intervention de M. Lévon Aslanian, Secrétaire Général de la Région du Lori (Arménie) et de Mme Anahide Ter-Minassian, Maître de Conférence Honoraire à la Sorbonne.
Débat avec les personnalités politiques.
— 23h : Veillée à l'Eglise Apostolique Arménienne du Bd Oddo.

SAMEDI 24 AVRIL
— 9h30 : Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative 1, avenue du 24 avril 1915 — 13012 Marseille
— 11h : Participation aux commémorations des villes périphériques.
— 14h15 : Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne; 339, avenue du Prado — 13008 Marseille.
— 15h : Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale
— 15h30 : Départ du cortège vers le Consulat de Turquie.
— 17h : Rendez-vous à la Mairie.Défilé et manifestation vers la Préfecture.

DIMANCHE 25 AVRIL
— 10h : Eglise Sainte Rita; 366, avenue des Poilus, Les Trois Lucs, 13012 Marseille;
Messe commémorative de l'Eglise Catholique Arménienne.
— 11h30 : Eglise Apostolique Arménienne du Bd Oddo
Pose de la plaque commémorative du vote du 29 mai 1998.

(Շար. Ա. էջէն)

Քոսովոյիներու մասին, նոյնն է ոչ-կառավարական կազմակերպութեանց կարծիքը: Ընդհանուր ձեւով չատ ծանր կացութիւն մը կը տիրէ, նաեւ վտանգաւոր՝ Պալքաններու մէջ եւ ոչ ոք ի վիճակի է նախատեսելու թէ ի՞նչ պիտի պատահի: Մինչ այդ, Միլոսեւիչ Ռուսաստանի Ալեքսիս Բ. Պատրիարքը ընդունեցաւ, Ապրիլ 20-ին: Ան եկած էր իր զօրակցութիւնը յայտնելու «բիրտ ուժի տիքթաթ»ին դէմ, չեշտելով թէ «անարդարութիւնն ու կեղծաւորութիւնը երբեք պիտի չյաղթեն»:

ՊԱՊԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ այցելութիւնը արձագանգ գտած է Ֆրանսական մամուլին մէջ (Լը Մոնտ, Ֆիկարօ): Այս առթիւ, կ'բսուի թէ այդ երկրին մէջ Յովհ. Պօղոս Բ.ի այս առաջին ճամբորդութիւնը Քահանայապետին նոր քայլն է դէպի նախկին խորհրդային հոգամասերը: 1996-ին Հռոմէական Եկեղեցին եւ Հայց. Առաքելական Եկեղեցին մերձեցում մը կատարած են, յաւ յայտնելով որ աստուածաբանական հարցեր դիրենք դէմ առ դէմ հանած են անցեալին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն կողքին (ծայրայեղ աջի յաղթանակը բաւական մտահոգած է Եւրոպան) կային նաեւ թաղապետական ընտրութիւններ որոնց մէջ քրտամէտ ՀԱՏԷՓ-ը կարդ մը յաջողութիւններ արձանագրած է, դլուխն անցնելով հարաւարեւելեան կարդ մը քաղաքներու ինչպէս՝ Տիյարպէքիր, Շըրնաք, Պինկէօլ, Սղերդ, Պաթման: Փարիզի Քրտական Հիմնարկի նախագահ Քենտալ Նեզանի համար ցեղային բեւեռացումը աննախընթաց մակարդակի մը հասած է Թուրքիոյ մէջ, բայց ինք ալ մտահոգիչ կը գտնէ ազգայնական կուսակցութեանց յաղթանակը: Միւս կողմէ, Անգարայի Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը մահապատիժ կը պահանջէ Իօճալանի դէմ, պատրաստած ամբաստանագրին մէջ: Հոն, Իօճալան պատասխանատու կը հռչակուի ՓՔՔ-ի գործած բոլոր արարքներուն 1984-էն ի վեր:

ՏԻՆՎԷՐի (Գոլորատօ, Միացեալ-Նահանգներ) լիսէի մը մէջ երկու պատնիներ խուժած են ու կրակ բացած ուսանողներուն վրայ: 25 աշակերտ մեռած է եւ մարդասպաններն ալ անձնասպան եղած են: Վէրաւորներ ալ կան: Քննութիւն բացուած է պատճառները դտնելու համար: Կարդ մը վկայութեանց համաձայն, յարձակողները, իրենք ալ աշակերտներ են որոնք իրենց դասընկերներուն խոստացեր են իրենց հաշիւը մաքրել 2000-ի Յայտնութենէն առաջ:

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ Մոսկուա վերադառնալէն եաք, հիւանդանոց մտած է, 4-5 օրուան քննութեան մը համար եւ այդ պատճառով չէ կրցած արդարադատութեան ներկայանալ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ 29 հոգի (պինեալ եւ ոչ իսլամներ) ապաննուած են Ապրիլ 18-էն 19-ի գիշերը: ՓԻՍ-ը (Քրկութեան Իսլամական Ճակատ) ապօրինի կը դտնէ Պութեֆլիքայի ընտրութիւնը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Կապոյտ Խաչի Պուլվարի Օտտոյի Լէօլա Սաուտնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնի Պր. Վարդան Դաւիթեանի, ընկերուհի Տէր եւ Տիկին Յ. Սարգիսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Փափազեանի եւ զաւակներուն, Պր. Սիմոն Դաւիթեանի, Տէր եւ Տիկին Զոլաքեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Կարօ Դաւիթեանի եւ զաւակներուն ինչպէս նաեւ ընտանիքներուն պարագաններու իրենց հինոլ, մօր մեծ - մօր եւ ապզականին՝ Մարի Դաւիթեան (ծնեալ՝ Մարի Պեռոյեան) մահուան առիթով:

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 25 AVRIL à 9 heures 30
«LE 24 AVRIL»
L'émission «*Foi et traditions des Chrétiens orientaux*» est consacrée à l'anniversaire du génocide arménien.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 23
VENDREDI
23 AVRIL
1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·625 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.625

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 21/22)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Ապրիլ 21-ի կանուխ ժամերուն գնգոտմունք արձանագրուած են Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ: Վերնակեդրոնը զգուշացուած է Թիֆլիսէն 75 քմ· դէպի հարաւ-արեւելք, փաբւանա լիճին չրջանը: Ցնցումները զգալի եղած են Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան չրջանին, յատկապէս Աչոցքի մէջ, 5 – 6 բալ ուժգնութեամբ:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 21-ին հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի հետ: Երկուքը միտքեր փոխանակած են Ղարաբաղի ընկերա-տնտեսական կացութեան եւ համագործակցութեան կարգաւորման մասին:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԻՒՂԵՐԸ ԱՇԽՈՒԺԱՑՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑ

Ապրիլ 3-ին որոշուած է սահմանամերձ եւ բարձր լեռնային չրջաններուն մէջ անվճար հոգամաս տրամադրել, կանխելու համար բնակչութեան տեղաշարժերը որոնք կ'ըլլան ընկերաքաղաքական պատճառներով: Կատարուած սեփականաչնորհումին չմասնակցած բոլոր անձերուն հոգակոչներ պիտի յղուին: Ծրագիրը պատրաստուած է 1999 եւ 2000 թուականներուն համար: Այդ գիւղերուն մէջ բնակելու տրամադրութիւն յայտնողներուն ալ հոգակոչ պիտի տրուի:

***

ՀԱՅԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

«Հայաստան-Ֆրանսա» ընկերութիւնը Ապրիլ 21-ին նշած է «Հայեւֆրանսական պատմամշակութային առընչութիւնները» հատորին հրատարակութիւնը: Հոն ամփոփուած են անցեալ աշնան Երեւանի մէջ կայացած գիտաժողովին ելոյթները: Ան յատկացուած էր Ֆրանսայի Արեւելեան լեզուներու («ԻՆԱԼԿՕ») հայկ· ամպիոնին հիմնադրութեան 200-ամեակին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ադրբեջանի Թեհրանի դեսպանը Ապպաս Ալի Հասանով Ապրիլ 20-ին գժգոհութիւն յայտնած է Հայերու ցեղասպանութեան նշումներուն տրուած արտօնութեան համար: Ան ըսած է թէ այդ նշումներուն զուգահեռ Թեհրանի հայկական եկեղեցիին եւ չրջապատի չէնքերուն պատերուն վրայ հակաթուրք արձանագրութիւններ տեղ կը գտնեն, ինչ որ դիրենք կը վրդովէ, հակառակ որ Ադրբեջանի դէմ ոչինչ կ'ըլլայ անոնց մէջ:

Հասանով ապա համեմատած է Հրեաներու եւ Հայերու պարագան, յուշադրելով պատմագիտական խո՛ր հմտութիւն. ան ըսած է· «Հայերը 1920-ին իրենց չպատկանող հողերու վրայ պետութիւն հիմնեցին. Հրեաներն ալ անոնցմէ օրինական առնելով մօտ 25 տարի ետք մահմեդական պետականներու պատկանող հողերու վրայ իրենց պետութիւնը հիմնեցին»:

Ադրբեջանի դեսպանը պատասխանելով հարցումի մը ըսած է թէ իրենք կը փափաքին բանակցութիւններով լուծում բերել Ղարաբաղի հարցին, ան չի կարծեր որ Թուրքիոյ ընտրութեան արդիւնքը փոխհարաբերութիւն կը բերէ այդ հնդրին մէջ մինչեւ այսօր ցոյց տրուած կեցուածքին: «Կը մաղթեմ որ Թուրքիա միշտ մեզի զօրակցի» ըսած է Հասանով:

ԿՈՍՈՎՕ

ՅԱՄԱՓԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԿԸ ԹՈՒԻ

ՇԻՐԱՔ ՆՈՐԻՆ ԽՕՍԵՅԱՒ

*Ռումբերը միշտ կը տեղան Պելկրատի վրայ եւ չրջակայքը, ժողովուրդը դեռ կը տակայ, թէեւ է վերջոյ չզային դրութիւնը չի կրնար չխանգարուիլ, անդին Քոսովոցիներն ալ երկրէ երկիր կը քշուին, բայց ՕԹԱՆ, այնքան ամենահզօր Ամերիկան միակ լուծում կը գտնէ ռմբակոծութիւնները դադրեցնել, չկարենալով հանդուրժել որ երկիր մը դեռ դիմանայ ամերիկեան ռումբերուն: Մինչ այդ, չորրորդ անգամ ըլլալով, Շիրաք ելոյթ ունեցաւ: Նոյն խօսքը դարձուցած Սերպիոյ դէմ, որպէսզի համոզէ Ֆրանսայի ժողովուրդը, թերեւս, նաեւ ինքզինքը, որ Սերպիոյ ռմբակոծութիւնները անհրաժեշտ էին, են եւ պէտք է հարուածները ալ աւելի ուժով ըլլան մինչեւ որ Միլոսեւիչ պլուխ ծռէ: Եւ այս կացութեան մէջ, Ատլանտեան Ուխտը, այնքան ՕԹԱՆ-ը յարմար դատած է իր յիսնամեակը տօնել մեծ հանդիսութիւններով: Ամբողջ չրջանը, զրացի երկիրները ապակայունացման վտանգին տակ են: Տեղական բռնմութիւնները կը հասնին Ալպանիա, Մոնթենեկրօ, Մակեդոնիա, որոնք այլեւս կարելիութիւնը չունին ընդունելու եւ ապաստան տալու ու կը դիմեն արեւմտեան Պետութիւններէ որպէսզի իրենք ընդունին այլեւս, հին դաղթականները հոն տեղափոխուին, կարենալ նորերու ապաստան տալու համար: Մոնթենեկրոյի մէջ, պետական հարուածի ալ վախ կայ, քանի նախագահը չատ կողմնակից չէ Միլոսեւիչի եւ պարապ ուշադիր ըլլալ իր բնակչութեան ամբողջութիւնն ալ իր կողքին չունենալով: Մակեդոնիա կը վախնայ ԻԻ-ՋԼ-ՔՍ-յի (Քոսովոյի Ազատագրական Բանակ) գործունէութենէն իր հողին վրայ, բնակչութեան 23%-ն ալ ալպանախօս ըլլալով: Միւս կողմէ տակաւին, բնակչութեան մեծ մասը դէմ է ՕԹԱՆ-ի եւ Ֆրանսայի երկու պինուորներ ալ վիրաւորուած են եւ Սկիւպէն քանի մը քմ· հեռու պիւղի մը մէջ քարկոծումի են-թարկուած են բնակիչներուն կողմէ, ՕԹԱՆ-ի պինուորական չարասիւնը անցած առեն: ՕԹԱՆ-ի բանբեր մը ըսած է թէ այլ վէրքերու եւ աւելի ծանր դէպքերու առաջքն առնելու համար պինուորները քաշուած են տեղւոյն վրայ ձգելով պինուորական կառք մը: Մակեդոնիա դանուող դաշնակից ուժերը կը բաղկանան 12·000 պինուորէ (2·700-ը՝ Ֆրանսացի):

Իրաց այս կացութեան մէջ եւ որքան ալ հերքուի ցամաքային գործողութիւնը անխուսափելի կը նկատուի եւ արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին այդ ուղղութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ պինեալ ուժերու մխուրներ ռազմական օդանաւերու նեցուկով Ապրիլ 10-էն ի վեր յարձակումի անցած են երկրին հարաւ – արեւելեան քրտական չերջաններուն մէջ, Քիւրտիստանի ժողովուրդին վերկութեան բանակին մարտիկներուն դէմ: Քրտական աղբիւրներու համաձայն, աւելի քան 50 հազար Թուրք պինուոր կը մասնակցի գործողութիւններուն: Արաբական մխուիթիները, Իրաք եւ Ռուսաստան բռնուն կերպով հակազդած են, յատկապէս վրդովում յայտնելով Իրաքի տարածքին մէջ ալ մղուած կռիւներուն: Անոնք պահանջած են որ Անգարա վերջ տայ գործողութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՍԵՐՊԵՐՈՒ, ԹԷ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԷՄ

Տընի Տիւքլօ, որ ընկերաբան է եւ հետազօտութեան տնօրէն Սէ-էն-էր-էմ (Գիտական Հետազօտութեան Ազգ· կեդրոն) խոտ չահեկան յօդուած մը տարածած է Մոնտի մէջ (Ապրիլ 22) ուր խոր տրամաբանութեամբ կը վերլուծէ Քոսովոյի պատրուակով սեղծուած կացութիւնը ու սկիզբէ տողերէն խակ կը հաստատէ· – «Աղէտալի միջամտութիւնը Սերպիա, մէկ առաւելութիւն ունի, կը ստիպէ մեզի որ խորհրդածենք մոլորակին աւմիջական ապագային մասին»:

Եուկոսլաւիոյ դէմ ՕԹԱՆ-ի մղած պատերազմը ոչ մէկ կապ ունի միջազգային արդարութեան հետ: Շրջանային հրչակին պայթումը զոր պատճառեց, գիտակցօրէն (բացառեալ այն պարագային որ ամերիկացի ռազմագէտները ապուշի տեղ դրուին) կը համապատասխանէ չատ յստակ երկու նպատակներու –բացի այն քաղաքագէտներուն համար որոնք կ'անդիտանան կամաւոր սարկութեան իրենց անգիտակից սէրը– կոտրել Եւրոպան, արգելք հանդիսանալ համաչխարհային ժողովրդավարութեան: Հակամարտութեան առաջին դրդապատճառը ներածուած մեր ցամաքամասին սրտին վրայ ամերիկացի մեր բարեկամներուն կողմէ, թշնամական բացորոշ յայտարարութիւն մըն է Միացեալ-Նահանգներու կողմէ Եւրոպայի: Ո՞վ կրնայ կասկածիլ, բացի խաղի եկած միամիտներէ, իրենց մարզասիրական զգայումներուն մէջ: Հարցն է կրկին պարտադրել տակը տալորը ընդդէմ Եւրոպի, վերահաստատել դրամական եւ պինուորական տիրապետութիւնը, ընդունիլ տալ համաչխարհային բիւրա ոստիկանութեան մը դերազանցութիւնը ընդդէմ պալքանեան հին ատելութեանց համբերատար ընտելացման դէմ: Զախողեցնելու համար եւրոպական ծրագիրը, հսկայ դրամադլուխներու ներդրումը չի բաւեր:

Ու յօդուածագիրը մանրամասնօրէն կը թուէ ամերիկեան քաղաքականութեան ամբողջ մեքենայականութիւնը: Եւրոպական Յանձնախումբը վարկաբեկել, ոչ չատ բացայայտ կերպով, յաջողիլ ձախողեցնել Ֆրանքֆուրտեան զօրագունդերու միացումը, ատոնք ալ դեռ չէին բաւեր, ձեռք ձգելու համար իսկական ապակայունացում մը:

Սերպիան, կրօնական երբեակ պատակտումի վայր, կաթոլիկութեան, օրթոտոքսութեան եւ իսլամի, որու վրայ կ'աւելնան կայսերական հին դաղափարականներ, դեռ մոխիրի տակ (Թուրքիա, Հունգարիա, Ռուսաստան, արեւմտեան պետութիւններ): Ինչպէ՞ս կարելի է խորհիլ որ ՕԹԱՆ-ի նոյն դրօչակին տակ համախմբելով Ցոյն եւ Թուրք, Ֆրանսացի եւ Գերմանացի, ոստիկանի վերածուած, կրնայ քնացնել: Ընդհակառակն, այս ամբողջը կը նպաստէ անոնց պոռթկումին, այն պահուն իսկ երբ վերջ դանէ այս իսկապէս կեղծ պինուորական արշաւին անխուսափելի ձախողութիւնը:

Կործանելէ եառ ասիական հարաւ-արեւելքի, Ռուսաստանի եւ Լատին-Ամերիկայի անտեսութիւնները, մէկ վերջին դլխաւոր խոչընդոտ կը մնար՝ ամերիկեան դրօշը զործածող դրամի ուժերուն վերջնապէս արգելք հանդիսանալու համար բազմաբեւեռ մոլորակի մը որեւէ յոյս՝ Եւրոպան:

Մանրամասն իր դիպուկ վերլուծումը չարունակելէ եառ, Տ· Տիւքլօ կ'եզրակացնէ· – «Ժամ առաջ պէտք է քաջուիլ անվայել յանձնառութենէ մը որու կոպիտ անհամատեղելի հանգամանքը յուցադրուած մարդասիրական նպատակներու հետ, կրնայ միայն մղել իր հեղինակները որ միշտ աւելի հեռու տանին սուտը, ճգմեն ալ աւելի Սերպեր եւ Քոսովոցիներ ռումբերու տակ, երբ բարոյապէս քալալերուած զգան իրենք զիրենք առաջիններուն վերագրելու համար երկրորդներուն ջարդը»:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ծանօթ է նախագահ Քոչարեան Մխիթեան – Նահանգներ պիտի երթայ (Ապրիլ 23 – 27) ներկայ ըլլալու համար ՕԹԱՆ-ի յիսնամեակի հանդիսութեանց: Նախագահին պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Արտաքին նախարար՝ Վարդան Օսկանեան, Վահան Շիրխանեան, Պաշտպանութեան տեղակալ եւ Վիրկէն Զիտչեան, Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչ ՕԹԱՆ-ի մօտ (Պրիւսէլ):

Նախագահը Ուաչինկթընի Տըլըս օդակայանը կը ժամանէ Ուրբաթ, Ապրիլ 23, ժամը 15·30-ին, նոյն օրը հանդիպում մը կ'ունենայ ծերակուտական Պոպ Տոլի հետ: Շաբաթ առաւօտ, պատուիրակութիւնը կ'այցելէ Ազգակիզման Թանգարանը, յետոյ Ուիլսընի զերեզմանը, ժամը 11·30էն 13 ալ ներկայ կ'ըլլայ հոգեհանգստեան պաշտօնին Ապրիլեան 84-րդ տարելիցին ի յիշատակ Ս. Ալպան՝ս եկեղեցին: Իրիկուն կը մասնակցի Սպիտակ Տան ճաշին, զոր Գլինթըն կուտայ ՕԹԱՆ-ի 50-ամեակին առթիւ:

Կիրակի, Ապրիլ 25-ի առաւօտուն, ժամը 9·45-էն 10·25, Ռ. Քոչարեան կը հանդիպի Դրամական Միջազգային Ֆոնտի նախագահ Միշէլ Գանտէսիւի: Ժամը 11-էն 13 կը մասնակցի ՕԹԱՆ-ի լիակատար 44-րդ նիստին եւ ելոյթ կ'ունենայ: Նկարահանումներէ եւ ճաչէն եառ, ժամը 15·45-էն 17·15 Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի նախագահները կ'ընդունուին Արտաքին նախարար՝ Տիկին Մ· Օլպրայթի կողմէ: Ժամը 19·30-էն 22·30 Հայաստանի դեսպանատունը ընդունելութիւն մը կուտայ ի պատիւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 26, ժամը 10-էն 14·30 տեղի կ'ունենայ Հայաստան – ՕՓիւք խորհրդաժողովին նուիրուած հանդիպումը որուն բացումը կը կատարէ Ռ· Քոչարեան, ապա ասուլիսը կը վարէ Արտաքին նախարար՝ Զ· Օսկանեան:

Ռ· Քոչարեան զանազան այլ հանդիպումները կ'ունենայ քաղաքական անձնաւորութիւններու հետ, ապա ժամը 15-էն 16·30 ներկայ կ'ըլլայ Գարնըկի Հիմնարկին տուած ընդունելութեան նուիրուած միջազգային խաղաղութեան ուր ելոյթ կ'ունենայ: Երեքշաբթի, Ապրիլ 27-ին, ժամը 11-ին Ռ· Քոչարեան տեսակցութիւն մը կ'ունենայ ծերակուտական Է· Քենորտիի հետ, կէսօրէն եառ ալ ելոյթ կ'ունենայ խորհրդարանականներու առջեւ նիւթ ունենալով՝ «Խաղաղութիւն եւ բարգաւաճում Կովկասի մէջ, ԱՄՆ – Հայաստան նոր հազարամեակին», ապա կը պատասխանէ հարցումներուն:

ՉԱՐԵԱՆ՝ ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ ՈՉԻՒՆ ՇՈՒՐՋ

(ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՀԱՏՈՐԸ)

ՅԱԿՈԲ ԿԻՒԼԼԻՒՃԵԱՆ

Քիչեր իրենց դպրոցական դասագիրքերուն մէջ տեսած են Կոստան Զարեանի կենսագրութիւնը, եւ կամ անոր դէմքը պատկերող գծանկար մը: Տասնամեակներ ամբողջ, Հայաստանի թէ Սփիւռքի ըզգացումները ժլատ եղած են այս զրոյին հանդէպ: Լայն հանրութեան համար մեծ անծանօթ մը, որ լաւագոյն պարագային կրնար չփոթուիլ այլ զարեաններու եւ զօրեաններու հետ: Միայն վերջին տարիներուն է որ խումբ մը մտաւորականներ սկսած են վերակենդանացնել Զարեանի անունը, հաւաստիացնելով թէ ան քանիներորդ դարու հայ գրականութեան մէջատեղ բերած կարեւորագոյն դէմքերէն մէկն է, յատկապէս եթէ իրրեւ այդ պահու հասկնանք համամարդկային գրական արժէք ներկայացնողները, ուրիշ խօսքով՝ «թարգմանելիները»:

Զարեանի վերականգնումին ջատագով յիշեալ մտաւորականներէն մէկը, Մարկ Նշանեան, 1987–ին Վենետիկի Համալսարանի ամառնային հայագիտական դասընթացքին կ'անդրադառնայ «Մեհեան»ի խումբին եւ Զարեանին: Դասախօսութեանց ներկայ կ'ըլլայ այժմ ինք եւս ծանօթ Վարդան Մատթէոսեանը որ, տպաւորուած Զարեանի պարագայով եւ քաջալերուած Մ. Նշանեանի կողմէ, տուն՝ Պուէնոս – Այրէս գարձէն եռք կը սկսի խորանալ այդ նիւթին վրայ, հետզհետէ զայն գրեթէ մտասեւեռումի վերածելով: Վ. Մատթէոսեան Զարեանի մասին նախ սպաներէն յօդուածներ լոյս կ'ընծայէ արժանթինեան մամուլին մէջ: Ապա կարդը կուգայ սփիւռքահայ մամուլին եւ ի վերջոյ պիտական – բանասիրական հանդէսներուն: Դասախօսութիւններ եւ զեկուցումները՝ դիտաժողովներու մէջ ու վերջապէս, արդէն հասունցած տեղեկութեամբ, կարծիքներով ու վերլուծմամբ՝ մեծաչափ հատոր մը. «Կոստան Զարեանի չուրջ», հրատ. Գէորգ Մեհրինեցի Գրական Մրցանակի, Անթիլիաս (Լիբանան), 468 էջ:

Ուշագունչորս տարեկան հասակին մահացած Կոստան Զարեան (1885 – 1969) իր կեանքի ընթացքին չէ կրցած խարիսխ նետել ոչ մէկ տեղ: Մանկութիւնը կովկաս է, Շամախի եւ ապա Բաքու, ուրկէ պատանի տարիքին արդէն կը սկսի աշխարհ չափել: Եւրոպա՝ Փարիզ, Կանտ, Վենետիկ, Ֆիրենցէ, Միլանօ, Գերմանիա, Ամերիկա, Մօրհ. Հայաստան, նորէն Եւրոպա ու վերստին Հայաստան՝ ա'լ իր կեանքի վերջալոյսին: Այդ պատճառով ալ Զարեանի մասին տուեալները քով – քովի բերելը ցարդ գրեթէ անկարելի դործ եղած է, ինչ խօսք որ նոյն այդ տուեալները տրամադրելի եղած ըլլալու պարագային իսկ չատ անդամ լրարու հանդէպ հակասական բնոյթ ունին, կախում ունենալով հերթական յուշագրողի բարեացակամութենէն կամ տրամադրութենէն:

«Կոստան Զարեանի չուրջ»ը, ինչպէս խորագիրն իսկ կը թելադրէ, գրողի կենսագրութիւնը չէ, ոչ ալ համապարփակ ուսումնասիրութիւն մը: Ան տասնեակ «կը դեպերի» Զարեանի զանազան կենսագրուածներու չուրջ, կը փորձէ մօտենալ, թափանցել, հասկնալ գինք իր կեանքի տարբեր ժամանակահատուածներու ընթացքին, բացատրել Զարեանը ու վիճարկել ցարդ անոր մասին եղած – սակաւ – հաստատումներուն թեր ու դէմ: Զարեան յղի է վիճելի, մտածելի ու մեկնաբանելի նիւթերով: Եւ իսկապէս չատերը զայն թիրախ առած են եթէ ոչ իրենց մտային ունակութիւնները մարզանքի դնելու, այլ զայն նչանակ դարձնելու համար ամբաստանութեանց, երբեմն արդարացի քննադատութեան եւ չատ անդամ անիրաւ պրպարտութեան եւ բանտարկու խծբծանքի: Վարդան Մատթէոսեան հետախուզողի յատկութեամբ կը նետուի այս ալեկոծ ծովուն մէջ, որուն ոչ խորութիւնը չափուած է, ոչ ալ տարածութիւնը ամբողջովին ընդգրկուած մինչեւ այսօր:

Զարեանի «չուրջ» հոն կը գտնենք նախ՝ դուռ արուեստագէտի մը յայտարարութիւնը, որուն կեանքի ամենալեզի դատաստանները տեսնողներուն կողմէ: Զարեանի գլխաւոր բարեմասնութիւններէն մէկը եղած է չփակուիլ ինք իր հայկ. կեղեւէն ներս եւ իր գրական չրջանակին մէջ ընդգրկել համաշխարհային համբաւի տէր մտաւորականներ: Այդ պատճառով ալ որակուած է «հայ գրագէտներու ամէնէն աշխարհաքաղաքային կամ հայերէն գրող եւրոպացի մը» (էջ 15):

Հատորին մէջ յատուկ չեշտ կը գրուի Զարեանի բազմակողմանի աշխարհահայեացքին ու բազմամշակութային, բազմալեզու արտադրութեան վրայ: Մատթէոսեան իր աշխատութիւնը կը սկսի այն համոզումով, որ Զարեանի «գաղափարները յենարան մըն են բանականութեան եւ նպատակասլաց որոնումի աշխարհ մը նուաճելու համար» (էջ 18):

Պէտք է խոստովանիլ թէ հեղինակը գաղտնի ոնախիանի յամառութիւն ունի, որուն վրայ եթէ գումարենք բանասէրի լրջութիւնը եւ անտեսապէտի իրատեսութիւնը, կը ստացուի ծանրակշիռ դիրք մը որ կը յորդի մանրակրկիտ տուեալներով, անսպասելի պարբերներէ մէկդիրումներով եւ իրապաշտ վերլուծումով: Սակայն այս բոլորին դումարը ձանձրալի, չոր ու ցամաք չարք մը չէ, հակառակ գրքի ընթերցումէն առաջ մեր իսկ ունեցած վախին: Հատորին տասներեք գլուխները կը կարդացուին մէկը միւսէն եռք, դիւրաւահ, հետաքրքրական պատումով, գրեթէ վիպական քաշողականութեամբ: Մինայն սակաւ պարագաներու է որ կարելի է անդրադառնալ թէ գլուխներէն կարեւոր մէկ մասին հիմերը անչատ յօդուածներ եղած են առենին, յետագային ընդլայնուած եւ ժամանակագրական չղթայումի յատուկ փորձի առարկայ եղած (*):

Ըսինք թէ Զարեան – տակաւին – վէճի առարկայ գրող մըն է: Թերեւս այդ պատճառով ալ ակներեւ է որ բանասէրը կը փորձէ անաչառ մնալ: Կը հասնի իր նպատակին առարկայական կերպով ներկայացնելով Զարեանի խոցելի, նոյնիսկ երբեմն ծիծաղելի կեցուածքներն ու յայտարարութիւնները: Բայց ասիկա խոչընդոտ մը չէ որ կարենանք նկատել իր աշխատութեան լռելեայն յետագայ (underlying) համոզմունքները, ընտանօրէն մօտիկ՝ օրինակի համար Զարեանէ կատարուած հետեւեալ մէջբերումին.

«Մեր ժողովուրդի փրկութիւնը նրա հոգեկան զարգացման մէջ է, նրա մտաւոր վեհութեան եւ մեծութեան մէջ, ինչ որ առաջ կարելի է բերել չատ երկար, չատ դժուարին աշխատանքով»: ... «Ու մշակոյթ ասուած բանը ոչ հանդէսներով է ստեղծւում եւ ոչ էլ փողոցները վազող ֆրանսական ժան մոքի կրկնութիւններ ծամծմելով» (էջ 11):

Մատթէոսեան առանձին – առանձին կը խորանայ Զարեանի եւրոպական ակըզբնական դեպերումներուն վրայ՝ ներառեալ Լենինի հետ անոր ունեցած անձնական յարաբերութիւնները, յեղափոխական արկածախնդրութիւններ նաեւ Թիֆլիսի մէջ (Գործադուլ էր: Ամէն ինչ կանգ էր առել: ... Մինչ ես, մասնաւոր կառք նստած՝ երկու հոյակապ ձիեր, ռուս դասական կառապան եւ գեղեցիկ մի պոռնիկ՝ ռումբ էի փոխադրում» – էջ 36–), ձերբակալութիւն Գերմանիա եւ մէկուկէս տարի բանտարկութիւն: Յետոյ՝ Պոլիս, ուր կը նկարագրէ Զարեանի վերաշարժը դէպի Հայութիւն, կապերը տեղւոյն գործական չարժումին հետ, Ահարոն, Դանիէլ Վարուժան, Յակոբ Օշական, Գեղամ Բարսեղեան եւ ի վերջոյ «Մեհեան»ի հանգանակն ու հրատարակութեան պարագաները:

Այս չրջանի եւ յետագայ երկու տասնամեակներու կապակցութեամբ, հետաքրքրական պիտի ըլլար խորացնել Զարեանի «ողբերգապաչտ» գիծերու ուսումնասիրութիւնը: Պոլսոյ մէջ արդէն գործարը է Զարեանի դաղափարները առանձնացնել վանկէրեան ու, յատկապէս, վերջինիս սկզբնական ապդեցութենէն մեկնած՝ նիցչէական մտածողութենէն:

Այսպէս, այստեղ է որ Զարեան «Ազատամարտ»ի մէջ կը յայտարարէ. «Մեր արճակը, մէկզի նետելով անցած ժամանակներու միամիտ պարզութիւնը, պէտք է որ իրր հիմ ընդունի կշռական եւ երաժամանցելի, այսպէս կոչուած սոսկ «հայրենասիրական» բանաստեղծներու կենսագրութեան համար միայն կրնան բաւարար ըլլալ ծննդավայրը – վարժարան - կուսակցութիւն տուեալները: Մինչդեռ համամարդկային արուեստի կոչումի ունեցած ու պատգաբերած գրողի արտադրութիւնը դժուար թէ կոփուած ըլլայ անհատական յարաբերութիւններու, սէրերու եւ առելութիւններու, նիւթական պերճանքի թէ հոգեկան դժուարութիւններու հալոցին մէջ: Այս գծով ալ, Զարեանի անձնական կեանքը դեռ կոյս դաշտ է ուսումնասիրողներուն համար: Անշուշտ խնդիր է նիւթի տրամադրելիութիւնը կամ ժառանգորդներու բարեացակամութիւնը: Բայց վերոնչեալներէն, կայ նաեւ մեծապէս հետաքրքիր նիւթ մը՝ Զարեանի կապերը օտար մտաւորականներու հետ, որ արդէն բանասէրը համոզած ընդգրկած է ցարդ, բայց որ հաճելի պիտի ըլլար առանձնապէս խորացած տեսնել, թերեւս անկախ հատորով (**):

Հայաստանի եւ Սփիւռքի ծանօթ անծանօթ, գիտական թէ առօրեայ մտալին մէջ քիչ մը միշտ ու ամէն տեղ երեւելէն եռք, առեն էր որ Վարդանը առաջին ճաչակ մը տար գիրքի տարողութեան: Եւ դեռ խոստում՝ յաջորդները մատչելի մէջտեղ հանելու:

Հատատարար՝ ան արժանի է իր խօսքը մնայուն դարձնելու, ի սէր հայ արդի բանասիրութեան:

Պուէնոս – Այրէս

(*) Միջանկեալ հետաքրքրական է անդրադառնալ նորովի երեւոյթի մը: Համակարգիչները իրենց բառավարիչներու ընձեռած դիւրութիւններով բոլորովին տարբեր կարելիութիւններ կ'ընծայեն գրողներուն եւ յատկապէս բանասէրներուն: Թէեւ այս ալ իր խոցելի կողմերը ունի, որոնցմէ մէկը թերեւս այն է, որ պարբերութիւններու տեւական տեղաշարժը («կտրել ու փակցնել») եւ նոր բառիներու խցկումը սկզբնական գրութեան մէջ երբեմն կրնայ պատումի բնական շարունակականութեան մէջ ընդհատումներ յառաջացնել:

(**) Արդէն իսկ տուեալներ կան որ հերդինակը ձեռնարկած է այս գծով աշխատանքի. Տըռէլի հետ կապերուն նուիրուած գլուխը աննահմեմատօրէն ընդարձակուած է նոր յօդուածով մը՝ «Կոստան Զարեան եւ Լորընս Տըռէլ գործիքի մէջ (1935 – 1937), «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի», թիւ 1, 1998, էջ 96 – 110:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ ՍԵՐՊԵՒՌՈՒՍ ԿԱՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սերպիոյ փոխ – վարչապետը Մոսկուան դրեթէ դաւաճանութեամբ կ'ամբաստանէր, յայտարարելով որ իրենց պէտք նուեցածը խրատներ չեն, այլ՝ զէնքեր: Այս կեցուածքը զայրացուցած է «Իզվէստիա»յի խմբագիրներէն մէկը որ հարկը զգացած է ծանրանալու այդ ակնկայութեան ու երկու երկիրներու կապերուն վրայ:

Փոխ – վարչապետին պահանջքը անարդար փոխադարձութիւն մը կը նկատուի Սերպիոյ տրուած ռուսական նեցուկին, կատարուած մարդասիրական օժանդակութեան եւ մանաւանդ աշխարհի Մնացեալ մասին հետ այդ պատճառով լարուած յարաբերութիւններուն: Լրագրողը կ'ըսէ թէ Սերպերը չատ լաւ գիտեն թէ իրենց երկրին կիրարկուած շրջափակում մը անտեսել, Ռուսաստանը կը դնէ ՕԹԱՆ–ի հետ ճակատումի դիրքին մէջ որ կրնայ առաջնորդել հիւլէական պատերազմի մը. այսուհանդերձ, իրենց համար այս բոլորը մանրամասնութիւններ են: Անոնք կը հաւատան որ իրենց կողքին կանգնած նակցողները բոլորն ալ դաւաճան են:

«Մենք դաւաճան չենք, քանի որ նախ ատիկա կ'ենթադրէ մէկու մը հանդէպ պարտաւորութիւններ, յանձնառութիւններ ունենալ. իսկ մենք ոչինչ կը պարտինք Սերպերուն» կը գրէ լրագրողը, յետադարձ ակնարկ մը ձգելով անցեալին որ դրեթէ ճիշդ հակառակին տուեալները ունի: 1870–ական թուականներուն յանուն հարաւային Սլաւներու ազատութեան Սէլեքանդը Բ. երկու տարի պատերազմ մըդած է Օսմանեան կայսրութեան դէմ: Իսկ Սերպերը տիրանալէ եռք իրենց անկախութեան, փութացած են դաշինք կնքել Աւստրօ-Հունգարական կայսրութեան հետ որ Ռուսաստանի գլխաւոր թշնամին էր:

Իսկ 1914–ին Ռուսաստան Ա. Աչխարհամարտին մասնակից եղաւ, պաչտպանելու համար Սերպերը: Անոնք յաղթականներու չարքին տեղ առին ու գարձան Պալքանեան գօտիին ամէնէն հզօր պետութիւնը: Սակայն, յետագային, երբ նոյնիսկ Թրեթոյի համայնավար վարչակարգը հաստատուեցաւ Եուկոսլաւիոյ մէջ, կրեմլին ուղղակի դաշնակից մը չեզաւ:

Այսօր, ինչպէս գարասկիզբին, Ռուսաստան Սերպերու վերջին յոյսը կը մարմնաւորէ: Սակայն, ռուս լրագրողը հարկաւոր կը գտնէ որ անոնք իրենց հետ այլ ոճով մը խօսին: Կը չեշտէ թէ Ռուսաստան գերիչխան երկիր է եւ ունի աչխարհաքաղաքական իր չահերը: Այս վերջիններն են որ կ'որոչեն իր ընթացքը չրջանային հակամարտութիւններու մէջ:

Քոսովոյի պարագային, Մոսկուա չի փափաքիր տեսնել անջատողական Ալպանացիներու յաջողութիւնը. նաեւ կը տպաւորի տեսնելով որ առանց իր մտանկութեան կազմուած դինուորական դաչինք մը եւրոպական հարցերու գերագոյն դատաւորի գերը կը ստանձնէ:

Այս պատճառներով է որ Սերպերու դէմ ՕԹԱՆ-ի գործողութիւնը կրեմլին րոդոքին ենթակայ է. սլաւական զօրակցութիւն մը, կամ եղբայրութիւն մը գեր չունի ատոր մէջ: Արեւմուտքը սխալ մը գործած է եւ Մոսկուա այդ մասին արտայայտուած է: Ռուսաստան ԱՄՆ–ու պատերազմ պիտի չհայտարարէ որպէսզի Միլոսեւիչ ամէնայն հանգստութեամբ աւարտէ Քոսովոյի գեղային մաքրագործումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Նախաճեռնութեամբ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան եւ կազմակերպութեամբ ուիկնանց Մարօ, Կայծ Նոր սերունդ եւ Մ. Մ. Նազարբէկի, Կիրակի, Ապրիլ 18–ին Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ, տեղի ունեցաւ Նազարբէթ Պշիկեանի 90–ամեակին նուիրուած յոբելինական հանդիսութիւնը:

Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր, ոմանք տեղ ալ չգտան եւ յատկանշական էր մասնաւոր երիտասարդներու ներկայութիւնը:

Օրուան հանդիսավարը՝ Տիկին Մարօ Ղազարեան առաջին խօսքը տուաւ Խաչիկ Նազարեանի, որ արտայայտուեցաւ յանուն ՍԴՀԿ–եան վարիչ մարմնի: Ան ողջունելէ ետք ներկաները մէջ կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Աբգ·ը եւ Հայ կաթողիկէ ժողովրդապետ՝ Հ. Ցովսէփ Վ. Քէլէկեանը, ծանրացաւ զլխաւորաբար Ն. Պշիկեանի կուսակցական գործարի հանդամանքին վրայ, յիշելով անոր դանազան պաշտօնները եւ որ այսօր ցկեանս պատուոյ նախագահ է Ընդանայի շրջանին, աւելցնելով թէ ցարդ ոչ ոք արժանացած էր այդ տիտղոսին: Ինչ յաջորդեց Իրմա Պատմաճեան, որ իրեն յատկացուած ֆրանսերէն խմամեալ ելոյթով մը ողջունեց զերապատ Պշիկեանը, նախ անդրադառնալով Թատրոնի գերկին եւ անոր եղակի բնոյթին, տարբեր տեսերիզներէ եւ չարժանկարներէ, քանի ոչ մէկ ներկայացում նոյնն է: Ո՞ւր կ'երթայ Թատրոնը՝ հոն ուր կ'երթայ կեանքը: Յիշեց Ն. Պշիկեանի բերած ծառայութիւնը Հայ Թատրոնին, անոր զրաւած տեղին ֆրանսահայ Թատերական կեանքին մէջ ու դեռ երկար կեանք մաղթեց այն կարդին որ եղած էր:

Ողջոյնի խօսք արտասանելով, Տիկին Լենա Իշխանեան կարգաց նաեւ ՍԴՀԿ–եան կեդրոնական վարչութեան շնորհաւորական զիրը: Ապա, խօսք տրուեցաւ Գիւտ Աբգ·ի, որ չեշտեց թէ Ն. Պշիկեան իր կեանքով տուած է հաւատքին օրինակը, ծառայելու ազդին եւ Եկեղեցիին:

Վահան Նաւասարդեան յիշեց թէ այս նոյն սրահին մէջ, 1995 Դեկտեմբեր 3–ին կանացած էր արդէն ներկայացնել Ն. Պշիկեանը, Զէյթունի գազափարական սերունդին ազիալ ներկայացուցիչը ու տուաւ կենսագրական մանրամասնութիւններ:

Նազարբէկ – կայծի կողմէ, Ցարութիւն Այնէճեան բերաւ երիտասարդ սերունդին ողջոյնի խօսքը: Ան ըսաւ որ իր սերունդը չատ երիտասարդ է, յիշելու համար Ն. Պշիկեանի անցեալը, բայց պատն կը գտնէ յատանկարներու մէջ եւ իր խօսքը վերջացուց չեշտելով թէ ան կենդանի վկան է մեր պատմութեան ու օրինակ մըն է որու հարկ է հետեւիլ:

Մէջընդմէջ, շնորհաւորական ուղերձներ կարդացուեցան Պէյրութի «Նայիրի»ի խմբագիր՝ Ժիրայր Նայիրիէ, Իսիի Հայոց Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝ Մխոեան Վրդ. Գրվրդեանէ, Եգիպտոսի «Ջահակիր» պարբերականի խմբագրութենէն, Կարապետ Ձէրէճեանէ, Հ. Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեանէ, Մամբրէ Ալթունեանէ, Զանդուէ, Լոնտոնի ՍԴՀկեան մարմնէն, Խաեան նախկին Սանուց Միութենէն: Ողջոյնի կարճ ուղերձ մը կարդաց նաեւ մեծարեալին սերնդակից եւ հին ընկեր՝ Պատրիկ Կէնճեան:

Գործադրուեցաւ նաեւ դեղարուեստական բաժին մը որու իրենց մասնակցութիւնը բերին Ալեք Պալոմիչ եւ Վահէ Կիրակոսեան (ջութակ), Յովիկ Տէր – Սարգիսեան (ջութակ), Տիկին Ռ. Նազասարդեան (Գէորգ Էմինի Ֆրանսերէնի թարգմանուած քերթուածը), Արլէն Շահնազ (սրամտութիւններով), Բիւզանդ Ֆնտրքեան (երգ, կիթառի ընկերակցութեամբ), Մեւակ Այնէճեան (դաշնակ):

Վերջին խօսքը կը պատկանէր մեծարեալին, որ իբ բարձրացաւ դահլանը վարը թողլով, որպէսզի չըսուի թէ ծեծացած է: Ան ըսաւ թէ պատահական չէր ինչ որ տեղի կ'ունենար այսօր քանի նպատակն իսկ ուխտ ըրած էր ծառայել իր ժողովուրդին եթէ ողջ մնար: Մեծ երանգով եւ երիտասարդի չունչով արտայայտուեցաւ, հակիրճ տողերով փառքն ալ հիւսելով Զէյթունի: Ան դեռ լուռ բազդատականն ընելով այսօրուան այլ գաղթականներու հետ, չեշտեց թէ Հայերը մուրացկան չեն եղած, կռիւին պատասխանած են կռիւով, ինչ կռիւ կողմնակից է, արեան դէմ արիւն: Ու իր խօսքը վերջացուց ոգեւորութեամբ արտասանելով Զարեհնգի Գովք Հայաստանին:

Այս յոբելեանին առթիւ, Ս.Դ.Հ. Կուսակցութիւնը չբանչնով մը պատուեց Նազարէթ Պշիկեանը, որու ուրախութիւնն ու կորովը զգալի կերպով տպաւորեցին ներկայ հանդիսականները: Կարգը եկած էր 90–ամեակի կարկանդակին զոր կարեց յոբելեարը եւ որու յաջորդեցին շնորհաւորութիւններն ու հիւրասիրութիւն մը:

Ընդհանուր ձեւով լաւ կազմակերպուած ձեռնարկ մըն էր, եթէ նոյնիսկ յայտագիրը քիչ մը խճողուած էր եւ որոշ ելոյթներ պատճառ տուին կենսագրական կրկնութիւններու: Այդ իսկ պատճառով, խուսափելանք ծանրանալէ անոնց բովանդակութեան վրայ, քանի այս նոյն էջերուն մէջ, Նազարէթ Թօփալեան տուած էր կենսականը («Ցառաջ», Ապրիլ 16, 17 / 18):

Ա. Մ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Ֆէրիդիւղի (Պոլիս) եկեղեցւոյ յարակից Շերբինօղլու սրահին մէջ, հոգեբարմութեան մը ներկայութեան, Ապրիլ 9–ին, տեղի ունեցած է ազատ ասուլիս մը քննարկելու համար զպրոցներէն եւ համայնքէն ներս հայերէնի արձանագրած նահանջը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Ռուպէր Հատտէճեան: Բացման խօսքը արտասանած է ծնողաց միութեան անդամուհիներէն՝ Մարի Ադպաշի: Խօսք առած է Բիւզանդ Ադպաշի արտասանելով Ս. Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդւոյն»ը, ապա սկսած է վիճարկումը: Ռ. Հատտէճեան նախ իր զոհունակութիւնը յայտնած է որ մեծ թիւով ազգայիններ տաբուած են նոյն մտահոգութեամբ եւ կը պարզուի որ 70–80 հազարնոց գաղութին մէջ, Հայոց լեզուն դեռ հոգեվարքի փուլին չէ հասած, բայց, հայախօսները ընդհանրապէս լուսանցքի վրայ կը մնան: Հարցը, ըստ է, ճակատագրական կրեւորութիւն կը ստանայ մանաւորաբար մանուկներու եւ պատանիներու կողմէ ցուցաբերուած անտարբերութեան պատճառով: Ան չեշտած է որ անմիջական դարմաններ չեն կրնար գտնուիլ, ոչ ալ վերջնական վճիռներ պիտի արձակուին, բայց հարցը օրակարգի վրայ դրուած է եւ ժամանակն է չարժման անցնելու: Այս մտածքէն ետք, խօսք առած է Մխիթարեան Միաբանութեան հայր Յակոբոս Վ. եւ նշած որ այս հաւաքոյթով կը տեսնէ որ տխուր վարագոյր մը իջած է հայախօսութեան վրայ, բայց դիտել տուած է թէ իրականութիւնը այնքան ալ յուսահատական չէ: Յիշած է երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի մէկ խօսքը. ան պահանջած էր որ ծնողները իրենց զաւակները, գոնէ նախակրթարանի պարտադիրին, հայկական զպրոց ղրկեն: Յաջորդաբար խօսք առած են ուսուցիչներ, մտաւորականներ: Հանդիսավարը ուզած է որ արտայայտուին նաեւ երիտասարդ աշակերտներ, եթէ նոյնիսկ դժուարութեամբ հայերէն կը խօսին: Խիստ ելոյթ մը ունեցած է հայերէնի ուսուցիչ Կարպիս Խորասանճեան իր դասընթացքը արտայայտելով ուսուցիչներու հանդէպ եղած մեղադրանքներուն համար եւ պարսաւած է այն ծնողները որոնք իրենց զաւակները հայկական զպրոց կը ղրկեն որովհետեւ աւելի սուղ վարժարան չեն կրնար ղրկել: Նմանօրինակ բազմաթիւ խիստ ելոյթներ ունեցած են ուրիշներ ալ: Երեք ժամ տեւած այս հաւաքոյթը փակած է Պատրիարքը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Ապրիլ 11–ին, երեկոյթ մը սարքուած է նուիրուած բանաստեղծ Զաբեհ Խրախունիի գրական յիսնամեայ գործունէութեան, հովանաւորութեամբ Մեսրոպ Պատրիարքի: Բացման խօսքը ըրած է Ժապլին էրմէն եւ կենսագրական ծանօթութիւններ տուած մեծարեալին մասին: Օրուան առաջին բանախօսը եղած է Ռ. Հատտէճեան որ փոխանակ խոսելու Խրախունիի գրականութեան մէջ, նախընտրած է խօսիլ անձին մասին, անոր մարդկային յատկանիշներուն, զանոնք կապելով անոր գրականութեան յատկանիշներուն: Ցիշած է իր եւ մեծարեալին յիսնամեայ բարեկամութիւնը: Իր բանախօսութեան վերջաւորութեան, Մարմարայի խմբագրապետը ծանօթացուցած է Խրախունիի «Աստուածանութիւն» խոտրագրեալ մէկ բանաստեղծութիւնը որ լաւագոյնս կը պարզէր բանաստեղծին յատկանիշները որպէս մարդ: Իրեն յաջորդած է Վարդ Շիկահեր որ վերլուծական մօտեցումն ըրած է Խրախունիի երկու նորագոյն գործերուն՝ «Սրտի Ծօսք» ժողովածուն եւ «Աբի Աբգայն» դիւցազներգութիւնը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Շուշան Գալաթաչ եւ Տաբօն էրմէն (սոփրանօ եւ դաշնակ) եւ Սիլվա Կոմիկեան 14 կտորներ արտասանելով Խրախունիի գործերէն: Խրախունիի սրտի խօսքէն ետք, հուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքը: Մխիթարեան Սանուց Միութեան օրուան յուշատախտակին յանձնումէն ետք ճեռամբ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի, եղած են նաեւ զանազան նուէրներ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Վարժարանի ճաշասրահին մէջ, Ապրիլ 11–ին, տեղի ունեցած է աւանդական խաւիծի օրը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հ. Յակոբոս Վ. Զոփուրեան որ նախ կարդացած է Նիսէն վաղեմի մխիթարեանցի տոքթ. Շապուհ Կէտիկի շնորհաւորական նամակը եւ անկէ մեկնելով ըրած է կարճ մը խորհրդածութիւններ, չեշտելով թէ սուրբ վարժարան մըն է Մխիթարեանը: Յետոյ ելոյթ ունեցած է վարժարանի մատակարար մարմնի ատենապետ՝ Արթին Գահրաման եւ յայտնած թէ վերջերս 5 միլիառ լիրայի (չուրջ 80 հազար Ֆր.) ներդրումով նորոգութիւններ կատարուած էին չէնքին արտաքին եւ ներքին մասերուն մէջ ու բացատրութիւններ տրուած նաեւ կատարուելիք միւս աշխատանքներուն մասին: Մխիթարեանի տնօրէնն՝ Շահէն Զընար նաեւ տեղեկութիւններ տուած է 45 հոգիէ բաղկացեալ ուսուցչական կազմին եւ աշակերտներու թիւին մասին: Խօսք առած են բազմաթիւ մխիթարեանցիներ: Վերջաւորութեան արտայայտած է նաեւ Մեսրոպ Պատրիարք:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ծովեզերեայ Սիթաուէլ ճաշարանին մէջ, Ապրիլ 8–ին, տեղի ունեցած է չնորհակալութեան ընդունելութիւն մը 75–ամեակի համերգի երգչախումբի անդամներուն եւ արուեստագէտներուն ի պատիւ: Հաւաքոյթի բացման խօսքը արտասանած է տոքթ. Մարտիրոս Ենիճերկան որ անդրադարձած է համերգին նախորդող կազմակերպչական աշխատանքներուն: Միացեալ երգչախումբին մաս կազմած են համայնքի գրեթէ բոլոր դպրոցական դասերը եւ նախապատրաստական շրջանին որոշ դժուարութիւններ ծագած են, բայց, ի վերջոյ համերգները յաջողութեամբ պսակուած են: Ապա, Պատրիարքը յուշանուէրներ յանձնած է երգչախումբի մենակատար՝ Ալիս Մանուկեանի, դաշնակահար Լեւոն Էրոյեանի: Միացեալ երգչախումբին մասին ալ խօսած է Մեսրոպ Արք., եւ անդրադառնալէ ետք անոր տարած աշխատանքին, վերջաւորութեան յայտնած է, որ նոյն օրուընէ սկսեալ հանդանակութիւն կը կազմակերպուի օգնելու համար քոսովոյի գաղթականներուն: Ցանուն երգչախումբին խօսք առած է Ցարութիւն Էօզէլիք:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

Սահակ Էֆէնտի դարձաւ ու Բարսեղ աղային նայեցաւ այնպիսի դէմքով մը, որ կարծես ըսել կ'ուզէր.

«Արդեօք այս մարդուն խելքի՞ն եկած է»:

– Չէի՞ր դիտեր, որ այսպէս դիտաւորութիւն մը ունիմ, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Այսինքն Տիրանը ատանկ բաներ մը ըսաւ, բայց կատակի համար եղած օգային խօսքեր կարծեցի, – պատասխանեց Սահակ Էֆէնտի:

– կատակ չէ որոշումս, չատ լուրջ է:

– Բայց ըսել է օրուան կացութենէն բըլնաւ տեղեկութիւն չունիս:

– Հայաստանի մէջ կացութիւնը հետզհետէ կը չտիւի կոր:

– Այսօրուան լուրը լմացա՞ր:

– Չէ՛, բան մը չմացայ, ի՞նչ լուր է, – հարցուց Բարսեղ աղա հետաքրքիր:

Սահակ Էֆէնտի իր բարեկամի ականջին ծռեցաւ ու ցած ձայնով ըսաւ.

– Թուրքերը կարս մտեր են...

– Ի՞նչ կ'ըսես, – զոչեց Բարսեղ աղա:

– Այո՛, հայկական բանակը չարաչար պարտութիւն կրեր է ... արդէն այսօրուան Թուրք թերթերը կը ղրեն կոր:

– Անոնց զրածին չատ կարեւորութիւն տալու չէ:

– Ես ատոր տեղէ իմացայ, ճիշդ է զըրածը ... անգլիական դեսպանատունէն լուրը եղած է... ինծի ըսողն ալ այդ պըրիէն իմացած էր եւ ո՛չ թէ Թուրքերէն:

Բարսեղ աղա մտածկոտ դէմք մր առաւ: Սահակ Էֆէնտի չարունակեց.

– Շատ անխելք գործ տեսեր ես, չա՞տ, տուներդ ծախելով:

– Ինչ որ է, եղածը եղած է, մարդուս ճակատագիրը ինչ է նէ՝ ան կ'ըլլայ:

– Եթէ ատանկ կարեւոր որոշում մը պիտի տայիր, բարեկամներու խորհուրդին չդիմէի՞ր:

– Դիմեցի, ոմանք չատ ազէկ գտան տըրուած որոշումս, ոմանք ալ՝ դեռ ժամանակը չէ, ըսին:

– Ինծի ինչո՞ւ չեկար խորհուրդ հարցնելու:

– Շիտակը՝ չուզեցի. դիտէի, որ անպատճառ իմ որոշումիս հակառակ պիտի խօսկիր ... տղուս դրեցի, անիկա ալ միս քաշալերեց, որոշումս չատ ազէկ դըտաւ...

– Թօհաֆ խօսքեր կ'ընես, տղուդ խրատո՞վը գործ պիտի տեսնես ... դեռ կեցիր նայինք, դպրոցէն նոր ելած անփորձ երիտասարդ մըն է, անոր չուանովը հորը կ'իջնուի՞:

– Միւս կողմէ թերթերուն մէջ ամէն օր Հայաստանի մասին ի՞նչ նկարագրութիւններ կարդացինք:

– Անոնց գործին այդպէս ընել կուզայ:

– Իմ վրաս ամէնէն աւելի ազդեցութիւն ըրին Խաչիսեանին խօսած ճառերը ... մարդը վերջապէս հոնկից կուգար, վարչապետ էր, դիւանագէտ, լուրջ մարդ...

– Ձաներմ, անիկա Հայաստանի համար փոխառութիւն պիտի կնքէ, հարկաւ այդպէս պիտի խօսի ... չիտակը խաթրդ չմնայ, չատ միամիտ մարդ ես եղեր, ես քեզի աւելի փորձառու, աւելի գործնական, աւելի եփուն մէկը կը կարծէի:

Այսպէս խօսակցելով հասան մինչեւ կամուրջ, ուր իրարմէ բաժնուեցան, եւ Բարսեղ էֆէնտի ուղղուեցաւ դէպի Գալաթլուի չողենաւը:

Շոգենաւը, որ ճամբայ ելլելու վրայ էր, լեցուած էր ահագին բազմութեամբ, որուն մեծամասնութիւնը կը կազմէին Թուրքեր, Հայեր եւ Յոյներ: Թուրքերուն դէմքին վրայ ուրախութիւնը կը ճառագայթէր, ամէնքը օրուան թերթերը կը կարդային ու բարձրաձայն կը մեկնաբանէին: Հայերը, ընդհակառակն, մաայլ դէմքեր առած էին այդ օր, պղտիկ խումբեր կազմած ցած ձայնով կը փսփսային իրարու հետ:

Բարսեղ աղա մօտեցաւ իրեն ծանօթ խմբակի մը:

– Ի՞նչ նոր լուր, – հարցուց:

– Լուրերը դէշ են, Բարսեղ աղա, չատ դէշ, – պատասխանեց երիտասարդ մը, – չիմացա՞ր:

– կարսի անկումի՞ն կ'ակնարկես:

– Դուն ալ իմացեր ես ուրեմն ... արդէն իրիկուան թուրք թերթերը գրած են:

– Ես հիմա Սահակ էֆէնտիին իմացայ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – վաւերակա՞ն լուր է:

– Դեռ պաշտօնական տեղեկութիւն մը չկայ ... իբր թէ անգլիական դեսպանատունը անթել հեռագիր ստացեր է Թիֆլիսէն:

(Շար. 11)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

1915-Ի
ԵՂԵՌՆԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց՝ որք կատարեցան յընթացս Համաչխարհային Առաջին պատերազմի:

Այս առթիւ, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Հոգեհանգստեան Պատարագ կը մատուցուի՝ մեր ուխտի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Ապրիլ 25-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ պատարագ ու հոգեհանգիստ Ապրիլեան նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Սկիզբը պատարագի ժամը 10-ին:

Հոգեհանգստեան պաշտօն ժամը 12-ին:

Ապա ծաղկեպսակի դնեզում, եկեղեցւոյ չրջարակին մէջ պտնուող Կոմիտաս վարդապետի կիսանդրիին առջեւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur
de René ROUQUET,
Député-Maire d'Alfortville
la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle

LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915-1916

Exposition réalisée
par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares
et dispersées pour la plupart
permettent de fixer ces témoignages
essentiels pour la compréhension
de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier,
Alfortville

Samedi 24 Avril
84ème commémoration
du Génocide arménien
perpétré par le gouvernement turc
en 1915
Exposition ouverte de 10h à 19h.
Autres jours de 15h à 19h
et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

STAGE DE CULTURE ARMENIENNE
ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆ

Dimanche 9 Mai
de 10h à 17h
Stage ouvert à tous, adolescents
et adultes

10h30 — 12h

Varoujan SARKISSIAN
Universitaire-Doctorant
en psychologie sociale
Thème : **1915, les mécanismes d'un génocide**

12h — 14h
Déjeuner sur place

14h — 17h

Dzovinar KEVONIAN
Universitaire - Docteur en Histoire
Thème : **Réfugiés et diplomatie humanitaire : les acteurs européens et la scène proche-orientale pendant l'entre-deux-guerres**
(thèse soutenue en janvier 99)

Participation aux frais : 160 F
(déjeuner sur place compris)

Inscriptions obligatoires
le 30 Avril au plus tard

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արուքս մասնաճիւղը Մաղկապարդի հոգեճաշին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Անժէլ Կէնճեան 100 Ֆր., Մարի Հօթոյեան 250 Ֆր., Ֆապրիքեան 100 Ֆր., Անի Գասպարեան, Հիլտա Մաս 200-ական Ֆրանք, Լուսաբեր Մանուկեան 150 Ֆր., Ս. Աբրահամեան 200 Ֆր., Վարուժան Սարգիսեան, Սիւզան Տիւմէճեան 1000-ական Ֆր., Լուսին Պաճաճեան, Սերժ Թոփոյեան, Սիւզան Թորիկեան 200-ական Ֆրանք, Զուարթ Աւագեան 100 Ֆր., Պ. Խաչատուրեան 700 Ֆր., Ժանին Տէր – Յակոբեան 100 Ֆր., Հօթոյեան 300 Ֆր., Սիւզի Գըլճեան 100 Ֆր., Հմայեակ Ազարիքեան 200 Ֆր., Անահիտ Ալբ 100 Ֆր., Մատլէն Պամպաճեան 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet

à D S A R G A T Z O R (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...
Participation :
500 USD + frais de voyage.
Date limite d'inscription : **30 Avril.**
S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH
avec l'UGAB

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie
7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

84ème ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
PERPETRE PAR LE GOUVERNEMENT TURC EN 1915

24 AVRIL

JOURNEE DE MOBILISATION

Pour exiger l'adoption par le Sénat de la proposition de loi votée par l'Assemblée Nationale le 29 Mai 1998 reconnaissant le Génocide arménien de 1915

— **Samedi 24 Avril : 13h** (Vernissage)
EXPO PHOTO : «Arménie, splendeur d'un pays secret»,
Oeuvres de Wojtek BUSS — Médiathèque d'Issy-les-Moulineaux.

— **Samedi 24 Avril : 15h**
CEREMONIE DE DEPOT DE GERBES A L'ARC DE TRIOMPHE - ETOILE
Rassemblement à l'angle des avenues des Champs-Elysées et de Friedland.

MANIFESTATION de l'Assemblée nationale au Sénat

16h30 : rassemblement Place du Président Edouard-Herriot — Assemblée Nationale

18h : Intervention des groupes politiques de l'Assemblée Nationale et du Sénat. Messages du «Comité du 24 Avril» et de Vahan Hovanissian, Conseiller du Président de la République d'Arménie.

Quelques municipalités amies mettent des cars à disposition des manifestants pour leur transport jusqu'au lieu de rassemblement à **16 h 30** devant :

L'ASSEMBLEE NATIONALE
Place Edouard-Herriot — PARIS 7ème

ARNOUVILLE-LES-GONESSE : Stade Léo-Lagrange — à 15 heures 30;
Réservations : **01 39 85 05 71** / **01 39 85 93 40.**
BAGNEUX : Rond Point des Martyrs — à 15 heures 30;
ISSY-LES-MOULINEAUX : Eglise Apostolique Arménienne— à 15 heures 30;
VITRY : Place de l'Hôtel de Ville — 15 heures 30.

Une façon de les remercier est d'être nombreux : nous comptons sur vous !

MESSES ET REQUIEMS :

Messes célebrées le **Dimanche 25 AVRIL** dans les églises arméniennes d'Alfortville, Arnouville-lès-Gonesse, Chaville, Issy-les-Mlx.

Défilés et dépôts de gerbes le dimanche 25 Avril à Alfortville, Issy-les-Moulineaux/Clamart, Arnouville-lès-Gonesse.

MARSEILLE

SAMEDI 24 AVRIL
— 9h30 : Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative
1, avenue du 24 avril 1915 — 13012 Marseille
— 11h : Participation aux commémorations des villes périphériques.
— 14h15 : Cérémonie œcuménique de requiem en la Cathédrale Apostolique Arménienne; 339, avenue du Prado — 13008 Marseille.
— 15h : Dépôt de gerbes devant la stèle commémorative de la Cathédrale
— 15h30 : Départ du cortège vers le Consulat de Turquie.
— 17h : Rendez-vous à la Mairie.Défilé et manifestation vers la Préfecture.

DIMANCHE 25 AVRIL
— 10h : Eglise Sainte Rita; 366, avenue des Poilus, Les Trois Lucs, 13012 Marseille;
Messe commémorative de l'Eglise Catholique Arménienne.
— 11h30 : Eglise Apostolique Arménienne du Bd Oddo
Pose de la plaque commémorative du vote du 29 mai 1998.

1879-1999

120ème anniversaire de l'école TEBROTZASSERE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
ET
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
PRESENTENT

La Chorale Koghtan et la Chorale de l'Ecole

dirigées par Haïg SARKISSIAN

dimanche 16 mai à 17 heures

salle Cortot : 78, rue Cardinet — 75017 PARIS
(métro : MALESHERBES)

Participation aux frais — Adultes: 100 F - Enfants: 50 F

Renseignements & réservations :
ECOLE TEBROTZASSERE: 01 43 81 01 72 — U.G.A.B.: 01 45 20 03 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·626 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 74e ANNEE — N° 19.626

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Այսօր Ապրիլ 24

Դարան ու հազարամեակին վերջին Ապրիլ 24–ը կը նշենք, մարդկութեան դէմ նորագոյն ոճիրի մը մթնոլորտին մէջ։ Լրատուները ամէն օր կը մեծցնեն այդ մթնոլորտին խճանկարը որ հետաւոր արձագութիւններ կ'արթնցնէ Հայուն մտքին մէջ։ Մօտ դարու մը միջոցէն պրեթէ ուղղակի դիտողներն ենք այն բոլոր անցքերուն, մանրամասնութիւններուն որոնց թաց վէրքին կրողներն ենք բոլորս, 84 տարիէ ի վեր։

Մոռցած անկիւնէ մը յանկարծ կրկին լրացած, դանդաղցած, նոյն 1915–ին ժպտէնն է որ կ'արձակուի ամէն իրիկուն հեռատեսիլին պատասխանի վրայ։ Ալդպէս քալած էին ձիւնին ու ցեխին մէջ, իրենց տունէն տեղէն երկու ժամէն, երկու օրէն դուրս նետուածները։ Դարավերջի տարբերակին մէջ հեռատեսիլի տեսադաշտին վրայ հետզհետէ աւելի յստակ կ'երեւան տեղահանութեան ենթարկուածներուն հետ կատարուած քաղաքական յայտարարութիւնները, մեկնաբանութիւնները։

Մինչդեռ, 84 տարի ետք այսօր ալ ուրացուած, ժխտուած նախընթացը ի՛նչ ամուր հիմեր ունէր օրինակ ծառայելու, իրրեւ թէ չարիքին կրկնութիւնը կանխելու։ Մարդկութեան դէմ ոճիրներու, մարդկային իրաւունքներու չարդանքի նիթով ճառերը միշտ նոյն կօրիվին չուրջ կը դառնան։ Աւրժանի ճանաչումին, դատումին, պատիժին չարժանացած ոճիր մը նորերու ճամբայ կը հարթէ։ Տէր Զօրը Ք'ըլլայ Աուչվից, Ռուանտա, Քիւրթիստան, Ք'ըլլայ Քոսովօ։

Սակայն, յարաններու ամպիոնին ու քաղաքականութեան բեմին վրայ տարբեր են խաղին օրէնքները։ Կարելի է ամպիոնին ամէնէն արդարը, մարդասէրը, խղճամիտը յայտնուիլ, բայց Վերակոյսի դրան յայտարարել թէ պատեհ չէ իր անունով կոչել ցեղասպանութիւն մը, նոյնիսկ երբ այդ նոյն հրէշը յայտնուած է սրտաբին նոյն գոյնով ներկելու դարավերջը։

Ապրիլ 10–ին ԻՒՆԷՍՔՕ–ի մէջ դատարան դիատաժողովին մասնակիցներն ու ներկաները անկեղծօրէն ծափահարեցին փրոֆ. Վ. Տոտրեանը որ փաստերով, թիւերով, թուականներով ցոյց կուտար նախընթացին փուլերը, մասնագոյց ընելու համար ներկայի ընթացքը որ կընար դիմել նոյն վախճանին։ Ու նոյն մտաւորականները նոյնքան անկեղծ էին իրենց անզօրութեան մէջ երբ կը խոստովանէին որ օրէնքներու, պայմանագրութիւններու, ուխտերու գոյնդգոյն բազմութեան մէջ 1915–ին համար գրեթէ ոչինչ կար։ Այո՛, գեղեցիկ կը հնչէր յայտարարել թէ մարդկութեան դէմ ոճիրները ժամանցութիւն ենթակայ չէին։ Բայց իրականը այն աուեալն էր որ Հռոմի միջազգային Ատեանը որ նոյն ոճիրները դատելու կոչուած էր, յետահայեաց զօրութիւն չուներ...։

Դարը կը փակուի մեծերու եւ փոքրերու տարբերութիւնը բացառիկ յստակութեամբ անդամ մը եւս չեչտելով։ Ամէն բան գաճեալ կը թելադրէ «դուրս»ը, «միւս»ը ջնջել հաշիւներու տոմարէն։ Այդ առումով՝ փոքր, բայց կարեւոր «դրամագլուխ» է Ֆրանսայի Ապրիլ 24–ի կոմիտէն որ միասնական աշխատանքին արժէքը վերջապէս ըմբռնած ըլլալու փաստը կուտայ։ Կենսական է որ անոր ընթացքը չհասի ներքին կամ արտաքին ուրեք պատճառով։ Մանաւանդ որ զուգահեռ քայլեր կ'առնեն եւրոպական միւս պաղութիներն ալ։

Այս երեւոյթը որոշ լաւատեսութեամբ կը մղէ որ նոր հազարամեակ ուրք դնենք չզանճուած մեր մեծ պարտքին նո՛յն բեռով, բայց կաթիլ մը աւելի իրապաշտ յոյսով։

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳԼԻՆԹՐԸՆ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ ԲԱՆԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՎՐԱՑ ՈՒ ԶՈՀԵՐ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 22–ին, Զերնոմիրտին ութ ժամ տեսակցելէ եաք Միլոսեւիչի հետ, յայտնած էր ձեռք ձգել բանակցութեան առաջարկ մը եւ անմիջապէս յայտարարած էր թէ խօսքը հիմա ՕԹԱՆ–ինն է։ Իրականին մէջ, խօսքը Գլինթինն է քանի որ միւս անդամները ֆիկիւռանի դեր կը խաղան եւ երբ Ամերիկա որոշում մը տուած է, կ'աճապարեն յայտարարելով թէ խորհրդակցութիւն եղած է եւ իրենք ալ համաձայն եղած են։ Խորքին մէջ, Ուաշինկթըն ոչ ոքի կարծիքը կ'ուզէ, չատ – չատ Թոնի Պլէրին կը հետաքննէ, ինչպէս ըրած է Ապրիլ 22–ին, ալ վճռապէս մերժելու համար Միլոսեւիչի առաջարկը։ Կը թուի որ անհրաժեշտ չէ տեսած Շիրաքին ալ կարծիքն առնելու...։

Միլոսեւիչ Զերնոմիրտինի հետ բնաւորիլը մը պատրաստած էր ուր կը յայտնուէր թէ Սերպիա պատրաստ է միջազգային դէտեր ընդունելու Քոսովօ, անմիջապէս որ ամրակոծութիւնները դադրին, ՄԱԿ–ի հովանաւորութեան տակ։ Միլոսեւիչ պատրաստ է նաեւ կրկին բանակցելու Քոսովոյի ինքնավարութեան համար եւ համաձայն է որ զաղթականները վերադառնան ապահով պայմաններու մէջ։

«Ո՛չ»ը անմիջական եղած է, Թ. Պլէր ալ «չի բաւեր» ըսած է· ոչ իսկ անհրաժեշտ տեսնուած է, գոնէ որպէս ձեւակերպութիւն, քանի մը ժամ սպասել եւ Միլոսեւիչի նոր առաջարկը օրակարգի նիւթ ընել այն վերահաժողովին որ կը գայ–ւէր Ապրիլ 23–ին, Ուաշինկթըն, ՕԹԱՆ–ի յանանամեակին առթիւ։ Այլ խօսքով, աւելորդ է որ Միլոսեւիչ որեւէ նոր առաջարկ ընէ, ի յառաջագունէ Ուաշինկթըն վճռած է մերժել, իր նպատակը ոչ՝ Սերպիան, ոչ ալ Քոսովօն ըլլալով, այլ՝ Եւրոպան։

Մինչ ելք չի տեսնուիր, ռումբերը կը տեղան, եթէ ոչ պինուորական, այլ «խորհրդանշական» որակուած թիրախներու վրայ։ Այսպէս, ընկերմարական կուսակցութեան կեդրոնատեղիէն եաք, Ապրիլ 22–ին քարուքանդ եղած է Միլոսեւիչի պելկրատի ապարանքը ուր չէին գտնուեր նախագահն ու ընտանիքը։ Ամբողջ չէնքը աւերակ է։ Այս ալ չէր բաւեր որպէս «խորհրդանշական» վայր, ռումբեր տեղացին հեռատեսիլի պելկրատի կեդրոնական չէնքին վրայ որ քարուքանդ եղած է։ Առաջին լուրերու համաձայն 10 մեռեալ կար եւ նոյնքան ալ վիրաւոր։ ՕԹԱՆ որոշած է նաեւ արգիլել քարիւղի վաճառքը Եուկոսլաւիոյ։

***

Ուաշինկթընի եւ ՕԹԱՆ–ի համար անընդունելի է որ պինուորա – քաղաքական ամենահզօր պինակցութիւնը չյաջողի ծունկի բերել Միլոսեւիչը։ Մնաց որ այնքան ալ խելօք գործ չէ նուաստացնել թըշնամին ծայր աստիճանի։ Եւ որովհետեւ ռումբերը չեն դաւեր, միշտ կը խօսուի գամաքային յարձակման մասին, բայց Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ուիլիըմ Գոհէն յայտարարած է որ ԱՄՆ միտք չունին «պօյդ» գրկելու Եւրոպա, թէեւ Տիկին Օլպրայթ չի բացառեր։

***

Կացութիւնը չատ ծանր է Մոնթենեկրօ եւ քաղաքացիական պատերազմ մը կամ պատահական հարուած մը անհատանական չէ։ Ապրիլ 22ին, աւելի քան 10·000 հոգի ցոյց մը ըրած են Փոտկորիչա այս փոքրիկ Հանրապետութեան մայրաքաղաքը (որ մաս կը կազմէ Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային Հանրապետութեան) նախագահին դէմ, որ ընդդիմադիր մըն է Միլոսեւիչի։ Ցուցարարները ՕԹԱՆ–ի դէմ բուռն լոզունգներով տողանցած են։

***

Քոսովոյեներու տեղահանութիւնը կը չարունակուի եւ Մակեդոնիա ու Ալպանիա այլեւս չի վիճակի չըլլալով ապաստան տալ, եւրոպական երկիրները պարտին ճար մը գտնել։ Գաղթականաց վերին մարմինն համաձայն, ցարդ 589·300 գաղթական ապաստանած են դրացի երկիրները։ Մանրակրկիտ կացութիւն կը տիրէ Ալպանիա ուր մափիան ամբողջովին ձեռք դրած է միջազգային օգնութեան վրայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՁԶԻ ԹԵԼԵՔՈՄ եւ Թելեքոմ – Իթալիա «ամուսնութեան» ծրագիր մը ներկայացուցին եւ այդ ձեւով թիւ 2–ը կը դառնան հեռաձայնի համաշխարհային ցանցին։ Նոր ընկերութեան մէջ, Գերմանիա բաժնեթուղթերու 56%–ին տէր է։ Ֆրանս – Թելեքոմ «դաւաճանութիւն» կը նկատէ Գերմանացիներուն այս կարգադրութիւնը եւ կը խորհի նոյնիսկ դատի դիմել։ Իտալական կառավարութիւնը կրնայ դեռ արգելք ըլլալ։ Այս «ամուսնութեան» հետեւանքներուն մասին «Ֆիգարօ»ի անտեսական յաւելուածին (Ապրիլ 23) մէջ յօդուած մը ստորագրած է Պրիւնօ Ազատեան։

ԻՄԱՆԻ իրաւաբիտական իշխանութեան պետը՝ Այաթոլահ Եազտի յուշն յարձակման մը ձեռնարկած է չուներու դէմ, զոր «արեւմտեան մշակոյթին արշաւանք»ը կը նկատէ։ Թող մարդիկ կենդանիները տունը պահեն, բայց փողոց հանել եւ պարտցնելը հանրային նախատինք մըն է, կ'ըսէ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 22 / 23)

ՄՈՐԿԸՆԹԱՒԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ, Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Ամերիկայի Հայկ· Համագումարի Հայաստանի մասնաճիւղ՝ Հայկ· Ազգ· Ինստիտուտի նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած են «Հայոց ցեղասպանութիւնը, դեսպան Մորկընթաուն եւ ամերիկեան արձագանգները 1914 – 1923 թթ·» թեմայով դիտաժողով մը եւ Մորկընթաուի նուիրուած այլ միջոցառումներ։ Այս առթիւ Հայաստան ժամանած ամերիկեան պատուիրակութիւնը Ապրիլ 21–ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ։ Հայոց ցեղասպանութեան առաջին ահազանգը հնչեցնող եւ վերահաս աղէտի մասին աշխարհը նախազգուշացնող դեսպան Մորկընթաուի յիշատակին դրուատալի էջերէ մը եաք Ռ. Քոչարեան ողջունած է օրուան ձեռնարկին կարեւորութիւնը ու նշած որ Հայաստան այսօր իր լուման կը բերէ ցեղասպանութեան դատապարտման ու կանխումին ուղղուած ջանքերուն։ Ցեղասպանութեան ճանաչման խնդիրը համարելով ոչ միայն Սփիւռքի, այլ նաեւ Հայաստանի հարցը, ան այն համոզումը յայտնած է թէ միացեալ նպատակադրեալ աշխատանքը անպայման արդիւնք կու տայ։

***

Միջազգային այս դիտաժողովը դումարուած է Ապրիլ 22–ին, Գիտութիւններու Ազգ· Ակադեմիայի մէջ։ Կաթողիկոսական ընդհ· փոխանորդ Գարեգին Արք· Ներսիսեան օրհնանքի ու բարեմաղթութեան խօսք ուղղելով մասնակիցներուն, վեր առած է Հէնրի Մորկընթաուի մարդասիրական մեծ առաքելութիւնը։ Ապա կարդացուած է Սահմանադրական Իրաւունքի Կեդրոնի Խորհուրդի եւ ՀՀ Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Ճարութիւնեանի ուղերձը։ Ճաջորդած է դեսպան Մայքըլ Լեմոնի զեկուցումը, որ ընթերցած է նախագահ Գլինթընի Ապրիլ 19–ի յայտարարութիւնը։ Ապա խօսք առած է Հայկական Ազգ· Ինստիտուտի տնօրէն Ռուբէն Ազալեան ու բանախօսած՝ «Դեսպան Մորկընթաուն եւ ցեղասպանութեան դէմ բողոքի ու միջամտելու ԱՄՆ քաղաքականութեան ձեւաւորումը 1914–1915 թթ·» թեմայով։ Ելոյթներ ունեցած են նաեւ պատմաբան Ռիչըրտ Հովհաննիսեան (ԱՄՆ), պատմութեան ամպիոնի վարիչ Մհեր Կարապետեան, պատմութեան Հիմնարկի աւագ գիտաշխատող Քնարիկ Աւագեան, Քրիսթոֆըր Սիմփսըն, Հէնրի Եուէրընպարխ եւ ուրիշներ։ Գիտաժողովի աւարտին ցուցադրուած է ժապաւէն մը, նկարահանուած՝ Մորկընթաուի Նիւ–Եորք գտնուղ շիրիմէն բուռ մը հող վերցնելու արարողութեան ընթացքին· այդ հողը կ'ամ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՔԱ–ի ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Ապրիլ 22–ի իր լրակատար նիստին ընթացքին, Փրովանս – Ալփ – Գոթ տ'Ազիւր (ՓԱՔԱ) Շրջանային խորհուրդը միաբերի ձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկած է որ կը ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը։ Հոն կ'ըսուի ի մէջ այլոց· – «Երկու օրէն, 1999 Ապրիլ 24–ին, տեղի պիտի ունենան 1915ին թուրք Պետութեան կողմէ գործուած եւ մէկուկէս միլիոն զոհ պատճառած Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումները։ Դարուս առաջին ցեղասպանութիւնն էր։ Հաւատարիմ՝ ազատութեան, մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան, ժողովուրդներու միջեւ զօրակցութեան, շրջանի բնակիչներուն աւանդութեան, Փրովանս–Ալփ–Գոթ տ'Ազիւրի Շրջանային խորհուրդը հանդիսաւոր կերպով կը նանչնայ 1915–ի Հայոց ցեղասպանութիւնը»։

Շրջանային Խորհուրդը, այս քուէարկութեան առեն հրաւիրած էր Լոռիի մարզպետի տեղակալ Լեւոն Ասլանեանը (Լոռի զուգորդ քաղաք է Մարսէյլի հետ), Պր· Սերժ Նորայեանը «Գոլեղթիֆ Արմենի–ՓԱՔԱ–Մարսէյլ»ի դանձապահ եւ քարտուղար՝ տոքթ· Ա· Ա· Ցակոբեանը։

Այս բանաձեւին քուէարկութեան համար վճռական դեր ունեցած է Շրջանային Խորհուրդի նոր մեծամասնութիւնը։ Բանաձեւը ներկայացուցած էր նախագահը՝ Միշէլ Վոզէլ եւ անոր պատասխանութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է համայնավար երեսփոխան Փիէր Պերնասքոնի։

ՍԱՐՍԱՓԻՆ ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՒՐԻՒՆԷՆ ՍԵԲԱՍՏԻԱ 1919

ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԱՐԱՅԵԱՆ

Որպէս նախաբան

Յուշագրութեան հեղինակ՝ Սամուէլ Գարայեանը ճանչնալու հնարաւորութիւնը ունեցած եմ տակաւին պատանեկան տարիքէս: Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն վերջ հաստատուելով Փլովտիւ, Թաղաթիս «Ռափան» արհեստակցական առեւտրական թաղամասին մէջ «Հրիսթօ Տիւմչեվիչ» փողոցին վրայ ատաղձագործի աշխատանոց մը ունէր: Անոր կից կը գտնուէր իմ ծնողքիս աշխատանոցը եւ ատիկա առիթ մըն էր որ երբեմն անոր աշխատանոցը մտնեմ եւ հակիրճ խօսակցութիւն ունենամ հետը, առանց իր մասին անդրադառնալու: Աւելի ուշ, իր մահէն վերջ պիտի իմանայի որ ան Անդրանիկի զինուորներէն եղած է եւ յուշեր ալ ունի գրուած: Երկու տարի առաջ այդ մասին հետաքրքրուեցայ իր փոքր զաւկէն, Շաֆէ Պալապանեանէ որ Հասմովօ ամուսնացած է և անկէ ստացայ ձեռագիրի ծրար մը: Կը սպասէի որ յուշագրութիւնը վերաբերի իր կամաւորական կեանքին, սակայն պարզուեցաւ որ այդ յուշերը կը վերաբերին իր ծննդավայր Կիւրիւն քաղաքի հայութեան բռնագաղթին եւ Եղեռնի շրջանին անոր ապրումներուն եւ իր համաբաղաքացիներու ճակատագրին:

Յուշագրութիւնը հասկնալի լեզուով գրուած է եւ միջամտութիւններս նուազագոյն եղած են, ուղղագրական ու ոճական: Ջանացած եմ պահել յուշագրողին մտածելակերպը, ոճը, բառագանձը եւ թրքաբանութիւնները, երբ անոնք բնագրին մէջ տեղ գտած են եւ անհրաժեշտ համարած եմ զանոնք պահել համապատասխան բացատրութեամբ:

Կիւրիւն քաղաքի հայ տարագրեալներու մասին առանձին գրութեան մը հանդիպեցայ «Գեղարդ» սուրիահայ տարեգիրքին մէջ՝ 1996, էջ 124 – 131, «Կիւրիւնցիներու ճեմքը Հալէպի մէջ» վերնագրով: Սամուէլ Գարայեանի յուշագրութիւնը ներկայացնելով առաջնորդուած եմ այն մտքէն թէ ինչ մը աւելի լոյս սփռուած կ'ըլլայ Կիւրիւնցիներու տարագրութեան ու խաչելութեան պատմութեան վրայ, դրուագ մը Հայոց Մեծ Եղեռնէն որ տակաւին արդար ճանաչումին կը սպասէ Թուրքիայէն եւ էրիստոնեայ աշխարհի մեծ ու փոքր պետութիւններէն. ինչու չէ, նաեւ մահմետական աշխարհէն:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

1914 *Թուին երբ եւրոպական պատերազմը յայտարարուեցաւ, ես ալ չատերու հարդին զինուորական տարիքի մէջ էի:* 1895–ին, *Սուլթան Համիտի ժամանակ, Կիւրիւն զարձեալ զժբախտութեան ու ազերիներու ենթակայ եղած է: Այն ժամանակէն հայրս կորնչուցած ըլլալուս մօրս միակ նեցուկը ես էի: Շատ վէշ ազդեց մայրիկիս վրայ, երբ Սէֆէրպէյլիք (զօրակոչ) անունը լսեց, քանի որ իր մէկ հատիկ զաւակը պիտի բաժնուէր իրմէ: Ասատուա՛ծ իմ, սարսափելի՛ տեսարան. դիշերը քուն չունէր, ցորեկը՝ հանդիստ: Միակ մտածմունքը ես էի մայրիկիս: Մէկ տարի եղած էր, որ Կ. Պոլիս քանի մը տարի (աստղագործի) արհեստ սորվելէ վերջ վերադարձած էի հայրենի օճախ՝ Կիւրիւն, մայրիկիս քով ու սկսած արհեստս չարունակել: (Օր մը) – «տղաս, – ըսաւ մայրս, – այլեւս ես համոզուեցայ թէ փոթորիկը մեծ է, պիտի երթաս զինուոր: Ի՞նչ պիտի ընես խանութը, գործիքներդ»: Ես պաղարիւնութեամբ պատասխանեցի. «Մայր, հոգ մի ըներ, Աստուած ողորմած է: Կը վերադառնամ զինուորութենէս ու դարձեալ կը չարունակեմ արհեստս»: Մայրս լացաւ եւ կարծես թէ նախախնամութիւնը ըսել ուզեց իրեն թէ դեռ փոթորիկին մեծը վերջը պիտի գայ:*

Այլեւս Կիւրիւնի չուկային մէջ, փողոցները սկսած էր թրքական նուագը եղող տաւուլ – զուռնան չալել ու ժողովուրդը իր տարիքին համեմատ զինուորութեան հրաւիրուիլ: Առաջին օրը արդէն հրամանը արձակուած էր. «Սէֆէրպէյլի՛ք, ամէն մարդ թող հինգ օրուան պաշար առնէ ու գայ կառավարութիւն, արձանագրուելու»: Մէկ կողմէն արձանագրութիւն, մէկ կողմէն դէպի Սեբաստիա ճամբորդութիւն, տարիքի համեմատ: Առաջին օրը ընկերներէս մէկ մասը ճամբայ ելաւ դէպի Սեբաստիա. երկրորդ օրը սիրելի ընկերներէս մէկը՝ (Խասպաղ Թաղէն) Մանուէլ Ներքոեան, որ Սեբաստիա դալէն վերջ Թիֆոյի բռնուեցաւ, քաղաքին հիւանդանոցին մէջ մեռաւ: Զինք թաղեցինք Սեբաստիոյ «Քառասուն Մանուկ» գերեզմանատունը: Անոր հայրը՝ Ներքո Աչէր աղան 22 ձիերով կիւրիւնէն կեսարիա բեռ կը տանէր, կը բերէր: Կիւրիւնի լեզուով՝ «զաթըրճի Սուրէն Զոքկարեան» Զոքկար Սեդրակ աղային աղան, Յովհաննէս Թաչճեան՝ կիւրինի բէճի միւտիրի Համբարձում Էֆէնտիի տղան, (որուն մէկ եղբայրը (Սեպուհը) Կ. Պոլիս ոսոիկան էր եւ ըսպանեցին) ու դեռ քանիներ մեկնեցան երբորդ օրը: Իմ սիրելի ընկերներէս մաս մը նաեւ Աւոն Համբրայ ելան չորրորդ օրը: Մեր Խասպաղ Թաղը բոլորովին պարպուած էր երիտասարդներէ:

Խասպաղ Թաղի առուակին չուրջ ամրան դիշերները ամբողջ երիտասարդութիւնը խաղով ու պարով կ'անցընէր. քիչ անդին բարտիի մեծ ծառին տակը Ներքոեան Աչէր աղան իր արբանեակներով նստած նարկիլէն պիտի կկլացնէր, պատմութիւններ ու քաղաքական խօսքեր պիտի խօսէին: Հինգերորդ օրը այլեւս երիտասարդութիւն բնաւ չմնաց: Աչէր աղայի, Մկրտիչ աղա Տէր – Նահապետեանի, Մանուկ աղա Տէր – Աբրահամեանի դասակարդն էր որ ջուրին եղերքը նստած կը մտածէր: 60 – 70–նոց մարդիկ բնաւ չէին խորհեր թէ մի օր Սեբաստիոյ ճամբան իրենք ալ պիտի քալեն: Քալել, որ ծայր չունի:

Տարիքս փոքր ըլլալուն ինծի վիճակած էր հինգերորդ օրը ճամբուիլ զինուորութեան: Այդ օրը չուկայ դացած եմ առաւօտուն խանութիս դրացիներուն եւ ծանօթներուս «Մնաք բարով» ըսելու: Ինչպէս արդէն ըսի, տարիքաւոր մարդիկ էին մնացածները: Մէկ ալ տեսայ Կիւրիւնի ժանտարմի հրամանատարը Սալահետտին էֆէնտին, որուն զրասենեակի բաւական գործերը չինած էի: Մօտեցայ քովը եւ ըսի. «Պէյըս, վաղը պիտի մեկնիմ զինուոր, մնաք բարով»: «Օ՛, վարպետ, դո՞ւք ալ կ'երթաք. ի՞նչով պիտի երթաք Սեբաստիա հարցուց. քալելով, Պէյըս» ըսի. որովհետեւ Կիւրիւնէն Սեբաստիա ձիերով եւ կառքով է ճամբորդութիւնը: Մօտաւորապէս 27 ժամ է Կիւրիւն – Սեբաստիա, բայց քանի որ կառավարութիւնը այդ օրերուն ձիերն ու կառքերը հաւաքեց հիւանդներու համար, որոնք պիտի երթային Սեբաստիա քննուելու, ատոր համար առողջներս ստիպուած էինք Կիւրիւնէն մինչեւ Սեբաստիա քալելով ճամբորդելու չորս օր: Նոյն րոպէին կ'երեւի թէ հրամանատարը մոռցաւ իր թուրք ըլլալը ու դառնալով, ըսաւ ինծի.– «Քանի որ դուն մեր վարպետն ես, քեզի՛ հետիոտն չպիտի դրկեմ Սեբաստիա: Երեք օր պիտի սպասես: Տէրէնտէէն ձիեր պիտի գան: (Տէրէնտէն պիւղաքաղաք մ'է Կիւրիւնէն 9 ժամ հեռու): Մէկ ձի քեզի կը տրամադրենք եւ ձիով կ'երթաս. ես քայմաքամ պէյին ալ կը խօսիմ»: Եւ իրօք, մարդը քայմաքամին խօսեցաւ եւ ես մնացի երեք օր եւս: Խեղճ մայրս լուր չունէր չուկայի անցած – դարձածէն: Ան պիտէր որ չուկայէն պիտի գամ ու ճամբայ պիտի ելլեմ: Երբ տուն եկայ եւ ըսի. «Մայր, երեք օր եւս պիտի մնամ քովդ», ի՞նչպէս պատմեմ, Աստուած իմ, կարծես թէ զինուորութենէն վերադարձած ըլլայի: Մօրս ուրախութիւնը չափ ու սահման չունէր, քանի որ երեք օր դեռ միջոց կար իր մէկ հատիկ զաւակին սէրը վայելելու: Անցաւ երեք օրը, բայց չեմ պիտեր թէ ինչպէ՞ս անցաւ: Ուրախութի՞ւն թէ տրտմութիւն իրար միացած էին այդ երեք օրուան մէջ: Զորրորդ օրը առաւօտ ամէն բան պատրաստ էր: Ոսոիկան մը եկաւ ձիով եւ ըսաւ. «Շո՛ւտ ըրէ, վարպետները խանը կը սպասեն: Պէյը մեզի հրամայեց, որ մինչեւ դուն չգաս, ճամբայ չելլանք»: Եկած էր վայրկեանը որ վերջին համբոյրը պիտի դրոշմէր մայրս իմ ճակատիս: Հրաժեշտի համբոյրը եւ ո՛վ պիտէ, պիտի կրկին տեսնելու եւ դարձեալ իրար համբուրելու բախտը պիտի ունենայի՞նք: Ու համբուրեց մայրս պիս, աչքերը արցունքով. արդէն քովս կայնած էր մեծ–մայրս, որուն աչքերը այդ քանի մը օրւան մէջ լալէն գրեթէ բոլորովին տկատացած էին: Մօտեցաւ ինծի ու ըսաւ. «Այսպէս զաւակս, 19 տարի առաջ հայրդ դոհ տուի, իսկ 19 տարի վերջ քեզ կը տանին»: 1895–ին, երբ հայրս սպաննած են Թուրքերը, ես մէկ տարեկան եմ եղեր: Բռնեց, գրկեց պիս ու սկսաւ երեսներս, աչքերս համբուրել: Ոսոիկանը կայնած է, կը խնդրէ որ չուտ չարժիմ: Մեծ–մօրս ու մայրիկիս հետ ես ալ սկսայ լալ. նոյնպէս չուրջս բոլորուած ազգականներ ու դրացիները սկսան լալ: Ես ալ փոխադարձ համբուրելով մայրիկիս ու մեծ – մայրիկիս ձեռքերը, ըսի. «Մա՛յր, հոդ մի ըներ, ամէնքը գացին, ես ալ պիտի երթամ. ամէն զինուոր գացող չի մեռնիր. ես պիտի վերադառնամ ու կրկին պիտի համբուրես զիս: Մեծ մայրիկ, սիրտ տուր մօրս, թող չլայ»: «Լաւ, զաւակս, ես մօրդ սիրտ տամ, ինծի ո՞վ սիրտ պիտի տայ» ըսելով, սկսաւ մայրիկիս աւելի լալ:

Դժուարաւ բաժնուեցայ հայրենի օճախս (Կիւրիւնէն ու սիրելիներէս): Ո՛վ պիտէ, պիտի տեսնէ՞ը զիս անդամ մըն ալ ծնողքս: Այդ օրը ինծի հետ էր թաղի ընկերներէս Լոպասեան Յակորը (որուն եղբայրը Հալէպ ողջ է կարապետ Լոպասեան) : Ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր մեզ ճամբու դնելու համար: Ամէնքս միասին ուղղուեցանք Կիւրիւնի մեծ ձորը՝ Սաչին պողազը. Կիւրիւնցիները այսպէս կը կոչեն այս ձորը որ ուղղակի Սեբաստիա կ'առաջնորդէ: Ջմռոցայ այդ ժամուն երթալ վերջին հրաժեշտ համբոյրս դրոշմելու աչքին մեր սիրելի Առաջնորդին՝ Խորէն Աբք. Դիմաքսեան: Ան պահպանիչը ըսելէ վերջ ըսաւ. «Հոգ մի՛ ըներ, զաւակս. ողջ առողջ կը վերադառնաս»: Համբուրելով իր ալեհեր գլուխ ու այսպէս ճամբայ ելանք դէպի Սեբաստիա: Կիւրիւնի եւ Սեբաստիայի մէջտեղ Ուլաշ գիւղը կայ, բոլորովին Հայերէ բաղկացած. լաւ երկրագործական գիւղ է ու առողջ մարդիկ ունի: Այս գիւղը հանգստացանք Սեբաստիա գալու ժամանակ: Առաջին անգամն էր, որ հոս հանդիպեցայ Ուլաշի Տէրի էշիշին (Թուրքերը այս անունը կուտային քահանային) որ ձեռքին մէջ եփած դառան գլուխ մը բռնած էր, իսկ միւս ձեռքը՝ Մարթին (1) մը. փամփուշտները կուրծքէն ձգած, գլուխն ալ լաւ մը տաքցուցած, սկսաւ խօսիլ յեղափոխական կեանքէն: Ուլաշի քահանային տունը չելէ վերջ ճամբայ ելանք դէպի Սեբաստիա:

Երբ Սեբաստիա հասանք գրեթէ ամէն կողմէն մարդիկ լեցուած էին: Բազմութիւն մը, նկարագրել անկարելի է: Ամէն մարդ չուրաջ է թէ ո՛ւր պիտի երթայ եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ: Մէկ կողմէն կ'արձանագրուին ու կը ճամբուին եւ միւս կողմէն զարձեալ կը լեցուի քաղաքը, վերջին բախտերնին հոն որոշուելու թէ ո՛ր կողմը պիտի երթան զինուոր:

(Շար. 1)

(1) – Մարթին – հրացանի մականիշ

ԵՂԵՌՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ ԵԻ ՄԵՐ ՇՈՒՐՋ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Տարօրինակ թող չթուի եթէ Մեծ Եղեռնը ժամանակի հոլովոյթին հետ տարբեր արձագանգները կ'արթնցնէ Հայուն մէջ: Ցաւը հո՛ն է: Խոցոքը՝ հո՛ն: Կենդանի է նաեւ Իրաւունքի եւ Արդարութեան պահանջը: Այսուհանդերձ, տարբերները, իրենց բերած սկեպտիկութեան եւ անվստահելիութեան դասերով, որոշապէս մը կը փոխեն մեր հոդեկան ենթախորքին մէջ:

Այդ փոփոխութիւնը սուր կերպով ըզդալի կը դառնայ մանաւանդ այս տարի, զոյդ պատճառներով, որոնք զիրար կը լրացնեն եւ կը բացատրեն: Հայութիւնը, ի սփիւռս եւ ի Հայաստան, կ'ոգեկոչէ դարուս իր վերջին Ապրիլ 24–ը, եւ այդ կ'ընէ համաշխարհային զինուորա – քաղաքական մթնոլորտի մը մէջ, որ հեռու է մեր ցաւը ամոքելէ: Այսօր Հայը ամբողջովին պատրաստաթափ է եւ անհաւատ՝ հանդէպ միջազգային արդարութեան եւ զայն անօրինող օրէնքներուն, եւ ան ոչ մէկ վստահութիւն ունի զոլոր անոնց վրայ, որոնք խոժոռաբե՛ր կը հսկեն աշխարհի մէջ օրէնքի, օրինականութեան, արդարադատութեան կիրարկումին, ինչպէս նաեւ մարդոց եւ ազդերու միջեւ հաւասարութեան եւ անխտրականութեան սկզբունքներու գործադրութեան վրայ: Իրողապէս, այդ ոսոիկան – երկիրները իրենց նորակերպ տիրապետութիւնը կը հաստատեն, ի հարկին հովանաւորութեամբ օդոստափոտ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան:

Գրեթէ դար մը անցաւ այն օրէն, երբ մահուան կարաւանները կը յառաջանային դէպի անապատ, դէպի իրենց վախճանակէտը, – Ռաղզա, Ռաս – Իւլ – Այն, Տէր Զօր, իսկ հայութեան մնացորդացը կը դառնար Սփիւռք, բնակիչ՝ վրանաքաղքներու եւ թիթեղաշէն թաղամասերու, եւ կարօտ՝ արեւմտեան պետութիւններու օդնութեան եւ գութին: Ամբողջ այդ տառնամեակներուն կոտորակուած Հայութիւնը տեսաւ իր երազներուն աստիճանական անէացումը, – Անկախ Կիլիկիա, Ուիլսընեան Հայաստան, Հայկական Հարցի արժեւորում եւ յաղթանակ: Այսօր, վերոնշեալ հարցերէն հեռու եւ զանոնք թղթածրարած՝ ան ազդովին կը պարզէ խղճալի երեւոյթ մը, երբ դէմ դուռ կ'երթայ խնդրագիր մը ի ձեռին, կ'աղերսէ, կը պահանջէ, կը փաղաքշէ որ մեծ կոչուած պետութիւններ բարեհաճին ճանչնալ զարհուրելի ազէտը եւ զայն կոչել իր անունով, – ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Այսօր, յանուն բարի դրացնութեան եւ քաղաքական իրապաշտութեան, Հայութիւնը խորհուրդ կը ստանայ հեռաւորէն թէ մերձաւորէն, մեծէն թէ փոքրէն, որ բարձի թողի ընէ ամէն կարգի պահանջ: Կը պատուիրուի անտեսել նոյնիսկ նուազագո՛յնը՝ որ հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ բարոյական կեցուածքն է, անոր ճանաչումը: Մինչեւ այսօր մեզի կը յեղյեղուի թէ այո՛, ահաւոր բանը պատահեցաւ այդ հեռաւո՛ր պատմական չրջանին, պատուհաս մը հարուածեց Հայութիւնը պատերազմի մթնոլորտի եւ անբնականոն պայմաններու մէջ, եւ թէ դահերու յիշատակը պէտք չէ մոռցուի մարդկութեան յիշողութենէն, եւ դեռ այո՛, պատահածը ցեղասպանութիւն յիշեցնող ջարդեր են, կամ թէ անոր նման բան մը՝ որ սակայն անուն չունի: Նոյնիսկ մեզի յորդորներ կը տեղան, որոնք հասկցող ականջներ ալ կը գտնեն մեր մէջ. մեզի կը թելադրուի ըլլալ տրամաբանական, ըլլալ գործնապաշտ, հոգածու մեր ներկայի չահերուն: Ի վերջոյ Հայաստանի տնտեսական վերապրումը, անոր գոյութեան անվտանգ չարունակութիւնը, առեւտուրը կը պահանջեն դրացիներու հետ սիրալիր եւ արդիւնաւէտ յարաբերութիւններու հաստատումը, եւայլն: Հայկական ցեղասպանութիւնը իրուն անունով չճանչնալու վերջին օրինակը, Ֆրանսական կառավարութենէն եւ ոք, տուաւ Անդլիոյ վսեմափայլ Լորտերու Պալատի դեկավարութիւնը, երբ անցեալ չաբաթ մերժեց պարոնուհի Քարոլայն Քոքսի այդ ուղղութեամբ ներկայացուցած առաջարկը, յեղյեղելով ծանօթ այլ ընդվզեցուցիչ պատճառաբանութիւններ: Անդամ մըն ալ մեզի խորհո՛ւրդ տրուեցաւ որ Հայաստան եւ Թուրքիա յաղթահարեն իրենց դառն ժառանգութիւնը, եւ նային «դէպի ապագայ եւ ո՛չ՝ անցեալ»: Այլ խօսքով՝ թող Հայը մոռացութեան տայ իր ազգային ազէտը եւ անոր առընչուող հարցերը:

*Քսաներորդ դարու աւարտին Հայութիւնը Մեծ Եղեռնը կ'ոգեկոչէ քաղաքակիրթ ազդերու ընդհանուր նոյն չնախանձելի վիճակին մէջ, ուր կը գտնուին Ռուանտա, Պուրունտի, Պոսնիա, Քոսովօ, Չեչնիա, Քիւրտիստան, Հարաւսլաւիա, Հարաւ Սուտան, Հարաւ Աֆրիկա, Հարաւ Ամերիկա, Հիւսիսային Իռլանտա, Պասքլանտ, Պալքանեան Թերակղզի, Հարաւ Ասիա, Հարաւ Արեւելեան Ասիա, Ռուսիա, Չինաստան, Հիւսիսային Քորէա, Քուպա, Հարաւ Քորէա, Ճափոն, Ինտոնեզիա, Աֆղանստան, Իրաք, Իրան, Սուրիա, Լիբանան, Իսրայէլ, Եգիպտոս, Լիպիա, Ալճերիա, Մարոկ, Նիկարակուա, Կուատեմալա, Մեքսիկա, Հարաւ Աֆրիկա, Զիմպապուէ, Զայիր, Նիճերիա, Սուտան, Սոմալի, Եթովպիա, Ռուանտա, Պուրունտի, Սիերա Լէոն, Լիպերիա, Կոնկօ

ՅԱԻԱԼԻ ՋՈՒԳԱԴԻՊՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՆՁԵԼԻՔ ՏՈՒՐՈՒԹԻԻՆ

Ամէն գարնան հետ երբ Ապրիլը գայ եւ երբ ամէն կողմ եւ ամէն բան կը սկսի ծաղկիլ, մենք, Հայերս, Մեծ Եղեռնի յուշերով եւ յուշատօներով կը փոթորկինք, կը փրփրինք եւ ապա՝ միջազգային մէծ ու զգրելի հաշիւներու դիմաց, անգամ մը եւս կը խամրինք...

Ապրիլ 5 նորէն, 1999 եւ ի՞նչ զուգադիպութեամբ, այս անգամ, Եւրոպայի սրտին մէջ խակ կը պատահի նոր տեղահանութիւն մը, աքսոր մը բազմահազար մարդոց..

Քոսովօ... ըմբոստութեան եւ յեղափոխութեա՞ն մղուած ժողովուրդ մը.. կամ ինչո՞ւ չմտածել որ Իրաք-Քուէյթ պատահարին նման, այլ հրահրուած եւ լարուած անարդ ծուղակ-սէնարիօ մը չէ կատարուածը, որպէսզի կարգ մը չրջանակներ հասնին իրենց հաշիւներուն եւ նոր դիրքերուն...

Օ՛, ի՞նչ անողոք են «մեծերուն» քաղաքական հաշիւները, մարմաջները...

Եուկոսլաւիոյ եւ Քոսովոյի միջեւ պատահած աղէտը, ամէն մարդ դիտէ, մանաւանդ՝ հեռատեսիլի եւ մամուլի ողղած 90 տակոսով կողմնակալ եւ արդարացումի «շպարուած» լուրերը, բոլորին մանաւանդ «բոլոր մեծերուն» մարդկային մակարդակը անգամ մը եւս լուսարձակի տակ առին, այլիմաստ եւ նորանոր վէրքեր բանալով, մեր՝ Հայոց սիրտերուն մէջ...

Աչքարէի բոլոր հեռատեսիլներէն երբ կը դիտենք բազմաթիւ ազդերու դաղթականներուն օգնութեան հասնելու մրցանիչ կոտրող փուլհոտութիւնը, զեղումները եւ աչխուժութիւնը..., երբ կը տեսնենք հսկայ օդանաւերով լեցուն այլազան պիտոյքներու հասնող օգնութիւնը, երբ կը տեսնենք կարմիր Խաչերու եւ զոյնզոյն այլ մարմիններու օգնութեան փութալու հրմշտուքը... երբ կը տեսնենք հանքային ջուրերու եւ այլազան լաւագոյն ուտեստեղէնի մեծ եւ անհաչիւ քանակով հասնիլը դաղթականներուն եւ իրենց «խնամիներուն»... երբ կը տեսնենք հանդիստ փոխադրութեան համար յատկապէս տրամադրուած չքեղ օթօքարերու չարանները եւ դէ՛ո հսկայ օդանաւերով լաւագոյն վայրեր փոխադրութիւնը դաղթականներուն... երբ կը տեսնենք «Առանց Սահմանի Բժիշկներ»ուն անսահման եւ արտակարգ մասուցումը... երբ կը տեսնենք եւրոպական, ընդհանրապէս անհազորդ ընտանիքներու յարկերէն ներս պաղթականներ հիւրընկալելու յանկարծածին եւ մարդկային դարձած բուխերու չուտիկութիւնը... երբ կը տեսնենք ծննդաբերութեանց համար իսկ ստեղծուած յարմար եւ հանդստաւէտ պայմանները... է՛ւ ի վերջոյ... բազմահազար դաղթականներու չարաններուն մէջ, երբ չեմ տեսներ «էիթը արիւնող» մը իսկ... անշուշտ եւ մարդկայնօրէն, պատահած աղէտին համար ցաւ կը զգանք եւ անոր զուգահեռ օգնութեան համար չռայլուած մատուցումներն ալ մարդկայնութեան գնահատանքի արժանացնելով հանդերձ... յանկարծ... այո, յանկարծ երբ Հայու աչքով դիտէք ամբողջը... եւ երբ մանաւանդ, նոյն Ապրիլ ամսուն եւ Ապրիլ 24–ի նախօրեակին, Հայու աչքով, մտորումներով, ահաւոր յուշերով, յոյզերով եւ ճմռսուղ յոյսերով դիտէք ու ապրիք Քոսովոյի մէջ կատարուած սէնարիոյին բոլոր «արարները»... է՛ւ, Հայ եղէք եւ ըսէք, չէ՞ք ընդվզիր, չէ՞ք զայրանար ու «նախանձիր» ալ՝ երբ մեր ամբողջ ժողովուրդը կը լարդուէր ամենայն վայրագութեամբ, ո՞ւր էին, ինչո՞ւ լուռ մնացին Արեւմուտքի դիմաչ՛ը պետութիւնները... երբ արեւուն ու ցուրտին, անստոյգ ճամբաներու վրայ, ժողովուրդ մը ամբողջ, անօթի, ծարաւ ու մերկ, ամիսներով կը քաչկռտուէր, կը հիւծէր եւ մնացածն ալ կը լարդուէր, ո՞ւր էին եւ ինչո՞ւ կոյր ու չամր ձեւացան Արեւմուտքի այսօրուան դիմաւիրտութեան ախոյեան երկիրները... երբ մանաւանդ՝ յաճախ կ'ըսուի որ մարդիկ, հարիւր տարի առաջ աւելի բարի էին, ինչո՞ւ այն ատեն այդպէս անտիրտ եւ անխիղճ կեցուածք ցուցաբերեցին Հայոց հանդէպ... ի՞նչ էր իրենց հաշիւը եւ որուն դիմը, մե՞նք եւ այնքան ահաւո՞ր պէտք է վճարէինք... ոչ թէ Քոսովոյի առաջնութեամբ օգնութեան, այլ, Հայոց պարագային, անօթիներուն համար չոր հացի կտոր մը իսկ չհասցուցին աչխարհի բոլոր «դիմաչէրները»... օրերով անօթի եւ ծարաւ, սուլիններու սարսափին տակ քաղղ բազմութիւններուն, աղբիւրներու քովէն անցնելու ատեն... խմելն անգամ արդիլեցին... դէ՛հ, այսօր Հայ եղիր եւ բազմիմաստ ու նոր տեսակի ընդվզումներ ալ մի ապրիր... ո՞ւր էին այն ատեն, Կարմիր Խաչերը, բոլոր խաչիստները եւ մարդասէրները...: Տակաւին չէի՞ն ծրնած արդեօք, թէ մեռած էին իրենց հաներու յարկերէն ներս պաղթականներ հիւրընկալելու յանկարծածին եւ մարդկային դարձած բուխերու չուտիկութիւնը... երբ կը տեսնենք ծննդաբերութեանց համար իսկ ստեղծուած յարմար եւ հանդստաւէտ պայմանները... է՛ւ ի վերջոյ... բազմահազար դաղթականներու չարաններուն մէջ, երբ չեմ տեսներ «էիթը արիւնող» մը իսկ... անշուշտ եւ մարդկայնօրէն, պատահած աղէտին համար ցաւ կը զգանք եւ անոր զուգահեռ օգնութեան համար չռայլուած մատուցումներն ալ մարդկայնութեան գնահատանքի արժանացնելով հանդերձ... յանկարծ... այո, յանկարծ երբ Հայու աչքով դիտէք ամբողջը... եւ երբ մանաւանդ, նոյն Ապրիլ ամսուն եւ Ապրիլ 24–ի նախօրեակին, Հայու աչքով, մտորումներով, ահաւոր յուշերով, յոյզերով եւ ճմռսուղ յոյսերով դիտէք ու ապրիք Քոսովոյի մէջ կատարուած սէնարիոյին բոլոր «արարները»... է՛ւ, Հայ եղէք եւ ըսէք, չէ՞ք ընդվզիր, չէ՞ք զայրանար ու «նախանձիր» ալ՝ երբ մեր ամբողջ ժողովուրդը կը լարդուէր ամենայն վայրագութեամբ, ո՞ւր էին, ինչո՞ւ լուռ մնացին Արեւմուտքի դիմաչ՛ը պետութիւնները... երբ արեւուն ու ցուրտին, անստոյգ ճամբաներու վրայ, ժողովուրդ մը ամբողջ, անօթի, ծարաւ ու մերկ, ամիսներով կը քաչկռտուէր, կը հիւծէր եւ մնացածն ալ կը լարդուէր, ո՞ւր էին եւ ինչո՞ւ կոյր ու չամր ձեւացան Արեւմուտքի այսօրուան դիմաւիրտութեան ախոյեան երկիրները... երբ մանաւանդ՝ յաճախ կ'ըսուի որ մարդիկ, հարիւր տարի առաջ աւելի բարի էին, ինչո՞ւ այն ատեն այդպէս անտիրտ եւ անխիղճ կեցուածք ցուցաբերեցին Հայոց հանդէպ... ի՞նչ էր իրենց հաշիւը եւ որուն դիմը, մե՞նք եւ այնքան ահաւո՞ր պէտք է վճարէինք... ոչ թէ Քոսովոյի առաջնութեամբ օգնութեան, այլ, Հայոց պարագային, անօթիներուն համար չոր հացի կտոր մը իսկ չհասցուցին աչխարհի բոլոր «դիմաչէրները»... օրերով անօթի եւ ծարաւ, սուլիններու սարսափին տակ քաղղ բազմութիւններուն, աղբիւրներու քովէն անցնելու ատեն... խմելն անգամ արդիլեցին... դէ՛հ, այսօր Հայ եղիր եւ բազմիմաստ ու նոր տեսակի ընդվզումներ ալ մի ապրիր... ո՞ւր էին այն ատեն, Կարմիր Խաչերը, բոլոր խաչիստները եւ մարդասէրները...: Տակաւին չէի՞ն ծրնած արդեօք, թէ մեռած էին իրենց հաներուն եւ սակարկութեանց կոյտին տակ... որ պայան եւ չկրցան «պուտ մը» օպնութիւն իսկ հասցնել:

Արեւմտեան պետութիւնները, չրջան առ չրջան, ինչ եւ ինչ հաչիւներով զրաւեցին Կիլիկիան... Քրիստոսի եւ քրիստոնեայի քարոզչութեամբ, 16 տարեկան աղջիկ մը «խելքէ հանողի» պէս, մեր բարեմիտ եւ անտաչ ժողովուրդը «խելքէ հանեցին»... Դաչնակիցներու հովերառած ի՞նչ երազներ փչեցին մեր երեւակայութեան եւ ի՞նչ «խարոյկներ վառեցին» մեր եւ Թուրքերու միջեւ... է՛ւ, ամէն անգամուն ալ, «լուկ-մնջկ» եւ մկկ օրէն միւսը, իրենց ձիերուն եւ չորիններուն ոտքը «քչէչ» անցուցած, առանց ազմուկի գաղտնօրէն եւ գիչերով խակ լքած գացած են Կիլիկիան եւ խոստացուած երա՛ղ՝ ծովէ ծով Հայաստանը...: Դաչնակիցներու «օրհնած» եւ սրած դաչոյնները մեղի դէմ ժառանգ ձգելով միայն... է՛կ, այսօր Հայ եղիր եւ տեսնելով Քոսովոյի համար եղած օգնութիւնը, մարդասիրութիւնը եւ պաչտպանութիւնը.. մի՛ ընդվզիր...:

Բոլորին կողմէ, արդեօք ի՞նչ էր մեղ բնաջնջելու համար եղած սակարկութիւնը եւ կարժէ՞ր այդքան ահաւոր «դին մը վճարել»... Այո, երբ այսօր ամէն մարդ յստակօրէն տեղեակ եղաւ Իօճալանին ծըբարի մը պէս առեւանգումին եւ Անգարայի յանձնելու սակարկութեան ու ապտակի նկատմամբ զայրալի դիմին (Իօճալան եւ Քիւրտեր պաչտպանող չեմ այլ միայն օրինակի համար): Ուրեմն ի՞նչ էր մեղի դէմ եղած սակարկութիւնը, ո՞րու կողմէ եւ ի՞նչ բանի համար ու մինչեւ ե՞րբ, այս անարդ, անմարդկային եւ զզուելի սակարկութիւնները...:

Ոչ աք թող ըսէ թէ այն ատեն՝ 1915–ին, օգնաւ, հեռատեսիլ, հեռաճայն չկային այսօրուան պէս եւ Արեւմուտքը մի գուցէ լուր չունեցաւ մեղի դէմ եղած ցեղասպանութեանէն: Ընդհակառակն, Թուրքիոյ ամբողջ տարածքին վրայ, Արեւմուտքի պետութիւնները ունէին իրենց դեսպանները, հիւպատոսները եւ բազմաթիւ գործակալները, որոնք օրը օրին, յստակ կերպով տեղեակ կը պահէին իրենց երկիրները կատարուած յաջող ջարդէն եւ անհամար նկարահանումներ ալ կը կատարէին «բացառիկ եւ չտնդալից» ջարդերու տեսարաններէն...:

Մկկ ու կէս միլիոն Հայու ջարդով թափած արեան համար, տարիներէ ի վեր, երկրէ երկիր, դուռ դուռ կը զարնուինք երկու բառի՝ «Ցեղասպանութեան ճանաչում»ի իրաւունքը ստանալու համար... եւ անցեալ տարի, առանց ծամծմելու բառերը, ըսենք թէ՝ ինչ հաշիւով էր, որ Ֆրանսայի մէջ «մկկ կողմէն» ընդունուեցաւ եւ այս տարի ալ, նոյն Ֆրանսայի մէջ եւ նոյն ռեժիմի տակ, «ուրիչ կողմ» մըն ալ, ինչպիսի այլեւայլ հաշիւներով, անցեալ տարուան հաշիւներով ընդունուածը կը մերժէ ընդունիլ եւ վաւերացնել:

Ահա զարձեալ անողոք հաշիւներու ճակատագրին չարունակութիւնը, որուն միչտ «լաւագոյն յաճախորդներէն» մէկը եւ զոհը եղած ենք հին օրերէն ի վեր:

Կ'ըսեն թէ՝ «Ձլացող մանուկին կաթ չեն տար...»:

Հայաստանի գոյութիւնը, սահմանները, կայունութիւնը եւ կարողականութիւնը, մանաւանդ այս օրերուն եւ նոր հանդրըուանին, ճշդրիտ եւ իրատես դնահատմամբ եւ Սփիւռքի «Հայա Փարք»ին ալ ցարդ տուածը եւ տակաւին «տալի՛ք»ներ»ն ալ ճչմարտութեան լուսարձակին տակ առնելով եւ մանաւանդ, երբ այլեւս լաւ սորվեցանք թէ՝ հաշիւները, չահերը, իրաւունքը է՛ւ արդարութիւն կոչուած առեղծուածը զօրաւորներուն եւ մեծերուն կը պատկանին եղեր, ալ պէտք չէ՞ զղայ եւ արթուն ըլլանք եւ սակարկութեանց ու հաշիւներու գոհը ըլլալէ հեռու մնանք...:

Ապրիլ 24 է նորէն, է՛կ Հայ եղիր, եւ մի ընդվզիր...

Եւ հուսկ, արեւմտեան երկիրներու այլեւայլ չրջանակներէն երբ յաճախ քաջալերութիւն կը ստանանք ցեղասպանութեան թէզը յառաջ տանելու համար եւ Թուրքերուն լսելի ազմուկն ալ բարձրացընելէ ետք, երբ յանկարծ նոյն Արեւմուտքի կողմէ, իրենց ի նպաստ «չատ կարեւոր սակարկութեամբ» մը կը մերժուի ճանչնալ ու դատապարտել մկկ ու կէս միլիոն ժողովուրդի կէտ առ կէտ եւ «Հանգստօրէն» ջարդուիլը: Դէ՛հ, Հայ եղիր եւ արդարութիւն կոչուած քուրջը մի չպրտեր աչխարհի աներես երեսին...:

Ա. ՔԷՇիՇԵԱՆ

վ.պ.ա.ես

Ա. Ք. ՔԷՇիՇԵԱՆ

Պոսթըն

քաղաքականութեան եւ ուրացումի աւանդութեան մէջ: Այն դիրքը՝ որ անոնք դուխեան մէջ: Այն դիրքը՝ որ անոնք չուշացան որդեգրել յետ Ա. Աչխարհամարտին, Լօզանի Դաչնագրով:

*
**

Քսաներորդ դարը սկսաւ «Պալքանեան պատերազմներ»ով (1912 – 1913), երբ Սերպիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան Օսմանեան Թուրքիոյ դէմ պատերազմեցան եւ չաղթանակէն ետք իրարու դէմ կռուեցան՝ չկարենալով բաժնել աւարը, – Մակեդոնիան: Յամենայն դէպս այդ պատերազմները ծառայեցին որպէս կայծ 1914–ի Առաջին Աչխարհամարտին, որ Օսմանեան Թուրքիոյ համար ստեղծեց երազուած պահը զործադրելու իր ծրագիրը, – Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Դարը իր աւարտը կը զտնէ նոյն չրջանին մէջ հակամարտութիւններով: Վերջին տարիներուն Արեւմուտք իր կամքը պարտադրելով վերջ տուաւ Պոսնիոյ մէջ եռակողմ կռիւներուն: Սակայն երկրին զպկացուցիչ ազգութիւնները – մահմետական Պոսնիացիները, կաթոլիկ Խորուաթները եւ ուղղափառ Սերպերը – իրարու հետ ապրելու հարկադրանքը դեռ չեն ժարած եւ ներքին կայունութիւնը հազիւ թէ կը պահպանուի չնորհիւ արեւմտեան պինուրական ուժերուն ներկայութեան: Ժամանակաւոր խաղաղութիւն:

Այսօր Եուկոսլաւ Դաչնակցութեան մաս կազմող Քոսովօ նահանգի ինքնավարութեան եւ անկախութեան հարցն է որ Եուկոսլաւիան վերածած է պատերազմի դաշտի, ուր ամիսէ մը ի վեր Ատլանտեան Ուխտի օդուժը հրթիռներ կը տեղացնէ հրկիզելով եւ քանդելով երկրին ռազմավարական, հաղորդակցական եւ ուժանիւթի կեդրոնները: Իսկ անդին, հարիւր հազարաւոր Քոսովոցիները մկկ օրէն միւս տեղահան եղան, երբ իրենք չէ որ նախընտրեցին դէպի զրացի ապահով երկիրներ փախուստը: Ներկայիս՝ Մակեդոնիոյ եւ Ալպանիոյ սահմանազլուխները արդկային թշուառութիւնը թեւառած կ'աղաղակէ: Դարը իր աւարտը կը զտնէ Քոսովոցիներու տարագրութեամբ, որ կը հետեւի Թուրքիոյ երկու միլիոն Քիւրտերու տեղահանութեան:

Մեծ Եղեռնի 84–րդ տարելիցին, Մերձաւոր – Արեւելքի երկիրներուն հայ զաղթականութիւնը չէ որ միջազգային վարչապետարաններուն եւ մամուլին նիւթ կը հայթայթէ, այլ «Եւրոպացիներու» զաղթականութիւնը: Այսուհանդերձ, անոնց միջեւ հիմնական տարբերութիւն կարելի չ'դտնել, այնքան ատեն որ զոյզ կացութիւնները նոյն մեքենականութեան պատճառական արդիւնքն են, եւ միեւնոյն քաղաքական հաշիւներու եւ չահերու դժխեմ արտադրութիւնը:

Հայուն համար Եուկոսլաւիոյ այս հարցը մասնաւորաբար տխուր քնոյթ կը ստանայ, երբ Թուրքիոյ – Հայոց Ջարդարարին – կը յանձնուի բազմակողմանի դեր մը: Պատմութեան մկկ նոր քամահրանքը՝ հանդէպ մեր Ապրիլեան ցաւին: Անպարայի պաչտօնն է մկկ կողմէն ցոյց տալ մարդասիրակա՞ն դէմք մը, իր ալպատնացի զպիտական եղբայրներուն մկկ մասը – չորս ատ հարիւր – խորհրդանչական օրէն տեղաւորելով երկրին մկկ ծայրամասը, իսկ միւս կողմէ ամերիկեան ուժերուն հետ պատրաստուիլ միացեալ արչաւանքի մը՝ ալպանական սահմանին դէմ Քոսովօ, զայն ազատագրելո՞ւ համար հինգերորդ նոր «Հիթլէր»ի մը՝ որ այս պարագային կը թուի ըլլալ նախագահ Միլոսեւիչ: Այս ձեւով, Թուրքիա վերադարձ մը ըրած կ'ըլլայ դէպի Պալքանները, ուրկէ վերջնականապէս վտարուած էր դարուս սկիզբը, որպէս մարզկային իրաւունքներու եւ փոքրամասնութիւններու ինքնորոչման իրաւունքներու ռահվիրա՞յ...:

*
**

Աչխարհը վարող լծակները նոյնը ըլլալով այսօր՝ ինչ որ էր դարասկիզբին, հայկական դատը կը մնայ սառեցուած ասիճանի վրայ: Միջազգային ներկայ ուժերու դասաւորումով, Թուրքիոյ եւ իր դաչնակից – պաչտպաններուն մկացեալ կերպարը, որ զինուորական դեռնի վրայ կը ճանչցուի որպէս Հիւսիսատլանտեան Ուխտի Կազմակերպութիւն կամ ՕԹԱՆ, այսօր կը պարտադրէ իր կամքը որպէս երկրագունտին գերագոյն դեկավար մարմին, տնտեսական պատիժներ սահմանելով կամ զինուորական աւեր սպառնալով իր չահերուն դէմ ցցուող մեծ ու պզտիկ երկիրներու դէմ, որոնք համաչխարհային իրաւունքներով գերիչխան պետութիւններ են: Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը, որ աչխարհի գերագոյն իրաւական մարմինն է, գարձած է անտեսանելի չուքը ՕԹԱՆ–ի եւ մասնաւորաբար միակ գերհզօր պետութեան՝ Միացեալ – Նահանգներու, որ կը զնահատէ աչխարհի երկիրներուն վարքն ու բարքը համաձայն իր «ազգային չահերուն»: Տարազ մը՝ որ բաւական առաձգական եւ ընդլայնելի պարունակ կ'ենթադրէ:

Ահա այս տխուր իրականութեան դիտակցութեամբ է որ Հայութիւնը կը դիմաւորէ 21–րդ դարը, իր հետ կրելով ազգային պարտամուրհակ մը, որ կարելի չեղաւ ընդունելի դարձնել պարտատէրին, – Թուրքիոյ:

Անշուշտ իրաղրութիւնը ո՛չ քաջալերական է, եւ ոչ ալ ոգեւորիչ, քանի այն տպաւորութիւնը կը ձգէ որ ժամանակ – ազդակը փոխանակ մօտեցնելու հատուցման ժամը, զայն կը մղէ աւելի հեռու՝ անորոչ թուականներու: Չինաթափութեան եւ յուսալքումի մղող իրականութիւն մը բոլոր անոնց համար, որոնք կը խորհին կամ կը խորհէին որ հայ ժողովուրդին դատին լուծումը սահմանուած է ժամանակով, կամ իրագործելի է «բարեկամ» երկիրներու մեղրանուշ խօսքերով:

Քաղաքական դեռնի վրայ այսօր Հայութիւնը նուազ միամիտ է քան երէկ: Աչխարհագիտութիւնը, քաղաքագիտութիւնը եւ նաեւ դառն փորձառութիւնը իրեն ուղեցոյց դարձնելով, պատմութեան այս հանդրուանին ան դիտէ թէ դատի մը յաջողութիւնը պայմանաւորուած է մի քանի անչեղ սկզբունքներով, որոնք ազերս չունին ժամանակի եւ ժամանակաւոր իրատական պայմաններու հետ: Կարեւորը նախ հաւա՛տքն է դատի մը անժամանցելիութեան, անոր անկասկածելի արդարութեան: Իսկանը՝ կորո՛ւած է կառչած մնալու երազին, դիտակցութիւնը՝ թէ այս աչխարհին մէջ արդար դատ մը ձախողութեան մատնող նոյն ազդակները կրնան օր մը՝ չահերու օճախներու տեղափոխումով՝ ծառայել ի նպաստ դատի մը, որուն պարտադիր ձմեռումը չի նշանակեր անոր մահը:

Այդ ճչմարտութենէն մղուած, Հայը անձերը կամքով կը ստանձնէ պատմութեան իրեն վիճակած առաքելութիւնը... իր իրաւունքները արժեւորել, զանոնք մչտարծարծ պահել, այդ ուղղութեամբ կազմել երկարաժամկէտ եւ համբերատար գործունէութեան ծրագիր, միչտ նկատի առնելով որ իր դատէն հրաժարած կամ կրաւորական հաւաքականութեան մը վերածուած ժողովուրդ մը, ո՛չ միայն թաղած կ'ըլլայ իր արդարացուն դատը, այլ նաեւ անոր տէր ազգը:

Այս դիտակցութիւնը վերստին սեղանի վրայ կը բերէ հաւաքական եւ ներդաշնակ գործունէութիւն ծաւալելու ազգային հրամայականը: Կարելի չէ համաչխարհային ժխտական ուժերու դէմ բարոյապէս եւ այլապէս ճակատ յարդարել, առանց հաւաքական ճիգի եւ գործունէութեան, առանց միանական աչխատանքի կամքի, առանց համազգային համակարդուած ծրագրի, որուն բնականաբար մաս կը կազմէ Երեւան: Անտեսումը՝ այս էական հիմնահարցին՝ պիտի նչանակէր մեր գործունէութիւնը չարունակել սիրողական մակարդակով եւ անհատական փոքրիկ յաջողութիւններու սին ինքնաբաւարարութեամբ:

Փոփոխուող աչխարհ մը՝ որ սակայն քաղաքական դեռնի վրայ հին դարերու անփոփոխ մեքենականութեամբ կը չարժի՝ պարտադիր կը դարձնէ համապատասխան եւ ազգային միանական լուսամիտ մարտավարութիւն: Ուրիչ ճեւեր եւ միջոցներ դատապարտուած են ձախողութեան:

Գ. Ք.

(Շար. Ա. էջէն)

փոփոխ Մեծ Եղեռնի զոհերուն Երեւանի յուշահամալիրին մէջ։

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄՕՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒԻՉԸ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Ապրիլ 22 թուակիր որոշումով Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան նշանակուած է Եւրոպայի Խորհուրդին մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ։

***

ՄԻԱՄԱՆԱԿԱՆ ՋՕՐԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 22-ին հակօդային պաշտպանութեան զօրամասերէն մէկուն մէջ տեղի ունեցած է հայկ. եւ ռուսական ուժերու միասնական առաջին զօրավարժութիւնը։ Անոնք պիտի կրկնուին ամէն ամիս։ Պաշտպանութեան փոխ-նախարար Միքայէլ Յարութիւնեան յայտնած է թէ զօրավարժութիւնը յաջողութեամբ անցած է։

***

ԿՈՄԻՏԱՍԻ 130-ԱՄԵԱԿԸ

Ապրիլ 22-ին արուեստի ու գրականութեան Թանգարանին մէջ երեկոյթով մը նշուած է Կոմիտասի ծննդեան 130-ամեակը։ Հոն ներկայացուած է Ա. Սաֆարեանի «Կոմիտաս ազգանէլազործ» համարը, ապա խօսք առած են Թանգարանին տնօրէնը Հ. Բախչինեան, երգահան Ծովակ Համբարձումեան, Կոմիտաս երաժշտանոցի դասախօս Ալինա Փահլեւանեան։

***

ԼԵՆԻՆԻ 129-ԱՄԵԱԿԸ

Համայնավար Կուսակցութեան ներկայացուցիչները նշած են Լենինի ծննդեան 129-ամեակը, այցելելով Արմաւիրի Լեռնամերձ գիւղը ու ծաղիկներ դնելով հոն գետեղուած կիսապրիսին։ Գիւղին բնակչութեան կէսը համայնավար է ու կիսանդրին անցեալ տարի գետեղուած էր դպրոցին դիմաց։

ՓԱՓՈՒԼ

«Ֆիկարօ», Ապրիլ 23-ին, քանի մը տողով լրատուութիւն մը կուտար հայկական գեղասպանութեան ոգեկոչման մասին։ Կը հաղորդէր թէ Ապրիլ 24-ի կոմիտէն երթ մը կազմակերպած է Ապրիլ 24-ին ժամը 16·30-ին Ազգային Ժողովէն Ծերակոյտ, նախապէս ալ կը զրէ պատարագի մը մատուցումը կայ Փարիզի Հայոց Մայր Տաճարին մէջ եւ ծաղկեպսակի գետեղում Անծանօթ Զինուորի հիւրիմին։

ՓՈՒԹԳԱԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը հօթներորդ անգամ ըլլալով պարտուեցաւ իր դաշտին վրայ։ Այս անգամ կէօնեոնի դիմաց որ 2 – 1 յաղթանակ մը տարաւ։ Այլեւս հաստատ կը թուի որ Վալանսի խումբը պիտի վտարուի Բ. դասակարգէն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

STAGE DE CULTURE ARMENIENNE
ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆ

Dimanche 9 Mai
de 10h à 17h
Stage ouvert à tous, adolescents et adultes

10h30 — 12h

Varoujan SARKISSIAN
Universitaire-Doctorant
en psychologie sociale
Thème : **1915, les mécanismes d'un génocide**

12h — 14h
Déjeuner sur place

14h — 17h

Dzovinar KEVONIAN
Universitaire - Docteur en Histoire
Thème : **Réfugiés et diplomatie humanitaire : les acteurs européens et la scène proche-orientale pendant l'entre-deux-guerres**
(thèse soutenue en janvier 99)

Participation aux frais : 160 F
(déjeuner sur place compris)

Inscriptions obligatoires le 30 Avril au plus tard

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

EREVAN

2 vols directs hebdomadaires en Airbus A310 de la compagnie ARMENIAN AIRLINES

Départ Paris 2690 F

Départ Province 2800 F

Renseignements & inscriptions :

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

SABERATOURS
19, rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur
de René ROUQUET,
Député-Maire d'Alfortville
la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle
LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915-1916

Exposition réalisée
par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

Exposition ouverte de 15h à 19h et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet

à D S A R G A T Z O R (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...

Participation :

500 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 Avril.**

S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – Տիկին Նուարդ Գուրմանեան զաւակներն ու թոռները իրենց մտանոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

Յակոբ Գուրմանեանի

մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

UN AN APRES L'ASSEMBLEE NATIONALE
LE SENAT DOIT RECONNAITRE LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN

MARCHE LYON - PARIS

MARCHE-RELAIS

Départ: 24 Avril, 16h, Place Bellecour à Lyon;

Arrivée : 12 Mai, Palais du Luxembourg, Sénat, Paris.

Vous pouvez participer à une ou plusieurs étapes.

Renseignements et inscriptions :
04. 78. 49. 42. 97

Soyez solidaires. Adressez vos dons à :
CDCA Sénat

Comité de Commémoration
Rhône-Alpes
CDCA
Héritage

***

PLAN DES ETAPES

24/04 Lyon Bellecour → Limonest (13 kms)
25/04 Limonest → St Georges de Reneins (26 kms)
26/04 St Georges de Reneins → Mâcon (28 kms)
27/04 Mâcon → Tournus (31 kms)
28/04 Tournus → Châlons sur Saône (27 kms)
29/04 Châlons sur Saône → Beaune (32 kms)
30/04 Beaune → Dijon (38 kms)
01/05 Dijon → Sombernon (26 kms)
02/05 Sombernon → Precy sous Thil (37 kms)
03/05 Precy sous Thil → Avallon (35 kms)
04/05 Avallon → Vermenton (28 kms)
05/05 Vermenton → Auxerre (25 kms)
06/05 Auxerre → Joigny (29 kms)
07/05 Joigny → Sens (31 kms)
08/05 Sens → Montereau-Fault-Yonne (32,5 kms)
09/05 Montereau-Fault-Yonne → Melun (30 kms)
10/05 Melun → Evry (25,5 kms)
11/05 Evry → Alfortville (28,5 kms)
12/05 Alfortville → Paris Sénat (12 kms)

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

L'ASSOCIATION MACHTOTZ
POUR LA DEFENSE DE LA LANGUE ARMENIENNE
organise un

SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN
BEYROUTH (Liban) - du 1er au 19 Juillet

POUR LES JEUNES DE 8 A 16 ANS
sous le patronage du Rév. Père KEGHAM KHATCHERIAN
Prélat des Arméniens du Liban

Les participants seront hébergés individuellement par des familles sélectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.

Des cours d'arménien seront organisés à raison de 30 heures par semaine pour les **débutants francophones** par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa **méthode audiovisuelle** et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.

L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les responsables de l'Association Machtotz.

Sont prévues plusieurs excursions comme Baalbek, Byblos, Saïda, Aïnjar, Zemmar, Antélias, la visite des musées et des institutions arméniennes, ainsi que des baignades à la mer et du sport, suivant possibilités

FRAIS DE PARTICIPATION : 5950 F. par personne comprenant le transport aérien, l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements & inscriptions (Avant le 10 Juin) :
ASSOCIATION M A C H T O T Z
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

Université d'été aux U.S.A.

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire, âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.

Date: **du 11 juillet au 1er août**
Lieu: **Université Bradford à Bradford (Massachussetts)**
Direction: **Dr. Simon PAYASLIAN (directeur du département Histoire UCLA)**
Programme: **Langue — Musique — Histoire — Cinéma — Littérature — Danse — Histoire de l'art et autres...**

Conditions:
- Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est
- Frais d'inscription, non remboursables, 350 USD plus frais de voyage à la charge du participant.

Délai d'inscription: 30 Mai 1999 au plus tard
Renseignements: Conseil d'Administration de la CBAF: 01. 48. 24. 46. 57.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 27
MARDI
27 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·627 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.627

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԵՐԵԻԱՆ

Ինչպէս ամէն տարի, Շաբաթ, Ապրիլ 24-ին, բազմահազար Հայեր, վաղ առաւօտէն, բռնած են Ծիծեռնակաբերդի բարձունքի ճամբան: Յուշահամալիրին ծաղկեպսակներ զրած են պետական, քաղաքական անձնաւորութիւններ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բացակայութեան հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարած է Կաթողիկոսական Ընդհ· Փոխանորդ Գաբրիէլ Արք· Ներսիսեան:

Առաջին անգամ ըլլալով ծաղկեպսակ դրուած է «Միութիւն ընդդէմ ցեղասպանութեան» կազմակերպութեան Երքանի պատասխանատուութեան կողմէ, որ հիմնուած է 1998 Սեպտ· 1-ին, Ֆրանքֆորթ: «Մենք կը խոնարհինք ցեղասպանութեան ամէն զոհերուն առջեւ եւ յանուն կազմակերպութեան ներողութիւն կը խնդրենք հայ ժողովուրդէն» յայտարարած է կազմակերպութեան նախագահը՝ Սալի Երթմէն: Կազմակերպութիւնը արդէն ալբոմ մասը հաղար ստորագրութիւն ժողոված է պահանջելու համար Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ:

Ապրիլ 24-ի առթիւ, Ռ· Քոչարեան իր յայտարարութեան մէջ, ի մէջ այլոց կը չեշտէր· – «1915 թուականի Ապրիլի 24-ից, երբ սկսուեցին հայ մտաւորականութեան զանգուածային ձերբակալութիւնները, անցել է 84 տարի: Որքան էլ դառն է խոստովանել, բայց փաստ է, որ Հայոց Մեծ Եղեռնը մնացել է անպատիժ: Մինչդեռ մարդկութեան դէմ կատարուած նման ծանր ոճրագործութիւնը չի կարող ունենալ եւ չունի վաղեմութեան ժամկէտ: Հոգեբանական այս խորապատկերի վրայ աւելի բան օրինաչափ է, որ Ապրիլի 24-ը դարձել է նաեւ ցեղասպանութեան դատապարտման եւ պատմական արդարութեան վերականգնման պահանջի խորհրդանիշ: Իր անկախութիւնը վերանուաճած Հայաստանը, ժողովուրդների միջազգային ընտանիքի լիիրաւ ու պատասխանատու անդամի գիտակցութեամբ, նաեւ ծանր փորձառութեամբ, այսօր իր լուման է բերում ցեղասպանութեան դատապարտման ու կանխման ուղղուած մարդկութեան ջանքերին: Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման հարցը 1998 թուականի Սեպտեմբերի 25-ին Հայաստանի Հանրապետութիւնը հնչեցրեց ՄԱԿ-ի ամպիոնից ամենաբարձր մակարդակով: Անցեալ տարի Հայաստանի նախաձեռնութեամբ ՄԱԿ-ը նաեւ նշեց "Ցեղասպանութեան կանխման եւ դատապարտման" կոնվենցիայի 50-ամեակը՝ այդ առթիւ ընդունելով բանաձեւ···»:

•

ՓԱՐԻԶ

Ազգային Ժողովին կից հրապարակին վրայ համախմբումի առաջին պահերէն ականեւ էր որ նախորդ տարիներէն աւելի մեծ բազմութիւն մը կը պատասխաներ Ապրիլ 24-ի Կոմիտէին կոչին, մասնակցելու համար ցեղասպանութեան 84-ամեակի նշումի ցոյցին: Ցայտարարուած ժամուն արդէն նախորդ տարիներէն աւելի մեծ թիւ մը ներկայ էր, դիմելու համար դէպի Ծերակոյտ: Եռագոյն թեւկապերով երիտասարդներու խումբը որ կարգադահութեան հսկողութեան սահմանուած էր, դժուարութիւն չունեցաւ չախչախիչ մեծամասնութեամբ երիտասարդներէ ու պատանիներէ, նոյնիսկ երախաներէ բաղկացած շարքերուն հետ:

Մեկնումի պղտանչանէն առաջ, կազմակերպիչ մարմինն կողմէ ողջունուեցան մասնակից Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերը, ապա խօսելու հրաւիրուեցաւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի ֆորհրդական, Հ·Յ·Դ· Հայաստանի պերադոյն մարմնէն Վահան Յովհաննիսեան: Ան ծանրացաւ վերջին տասնամեակին քաղուած դլխաւոր դասին վրայ որ կը կայանար ուրիշի վրայ յոյս չդնելու, միմիայն ինքնիրեն ապաւէն ու նեցուկ ըլլալու իմաստութեան մէջ: Աւտր փաստը նկատեց Արցախի համար մղուած պայքարը:

Ցետոյ, բազմութիւնը հետեւելով բարձրախոսներէ տրուած հրահանդներուն, ճամբայ ելաւ դէպի Ծերակոյտ: Հակառակ առէպ թրջող ամպերուն, ոչ այնքան տեղին ընտրութեան արդիւնք լողունդներուն, 7 – 8 հազարնոց թափօրը Սէն Ժեռմէն պողոտային յառաջացաւ, մինչեւ Օռէօն, հոնկէ բարձրանալու համար Ծերակոյտ:

Յուցարարներու բազմութիւնը որուն մաս կը կազմէր Ասորի – Գաղդէացիներու չուրջ 400 հոգինոց խումբը, ամբողջութեամբ լեցուց Օռէոնէն Ծերակոյտ առաջնորդող փողոցը որ ինչպէս Սէն – Ժեռմէն պողոտան, երթեւեկի փակուած էր:

⁂

Ժամը 18·10-ի չուրջ Ազգային Ժողովէն մեկնած թափօրը կը հասնէր Ծերակոյտի հրապարակը (Լիւքսանպուրկ):

Խօսք առնելով, Ապրիլ 24-ի Կոմիտէի նախագահը Ա· Կէօվճեան անդրադառնալէ եաք օրուան հաւաքոյթին, յիշեցնելով Ծերակոյտի նախագահներու ժողովին մերժումին ցեղասպանութեան հարցը օրակարգի հարց դարձնելու, ընդառաջելով կառավարութեան փափաքին կը կարդար վարչապետ Լ· Ժոսփէնի ուղերձը: Ան իր համակրական ղղացումները կը յայտնէր խուսափելով, անշուշտ, ցեղասպանութիւն որակումը գործածելէ:

Ապա, խօսք կուտար առաջին բանախօսին որ կանաչներու բանբերն էր Պ· Փոփէն եւ ան կը չեշտէր որ ոչինչ կայ երկդիմի, կանաչներն էին, որոնք ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը դրին, քանի Տոմինիք Վուանէն էր որ առաջինը կը առարկէր, Ազգային Ժողովի նիստին այն ցանկը որ նման պահանջ մը կը դնէր: Ապահովութիւն կուտար որ այս հարցին մէջ, Հայերը միշտ պիտի վայելէին կանաչներու զօրակցութիւնը:

Ցանուն ձախ արմատականներու կ'արտայայտուէր Էրիք Պրէշմիէ, ան ալ ապահովութիւն տալով որ Հայերու կողքին են եւ ի պատասխան Արտաքին Նախարար՝ Վեարինի այն խօսքին որ օրէնքին չի մնար տահմանել այս հարցը, կ'ըսէր՝ այո՛ օրէնքին կը մնայ ըսել որ ցեղասպանութիւն է:

Ժ· Ժամպիւ, քաղաքապետ – երեսփոխան Պանէօի (Համայնավար) որ ինչպէս իր կուսակցութիւնը չարաչար կողմնակից եղած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման եւ պայքար տարած այդ ուղղութեամբ Ազգային Ժողովին մէջ, անգամ մը եւս ողջունեց Հայ համայնքը, պնդելով որ Ծերակոյտը անպայման պէտք է քուէարկէ օրէնքի այդ առաջարկը:

Ֆրանսահայութեան քաջ բարեկամ՝ Ֆրանսուա Ռոշըլոյեան (ԽԻ – ՏԷ – ԷՓ) յիշելէ եաք թէ օրուան ցոյցին սկիզբը իր մասնակցութիւնը բերած էր նախկին նախարար Ֆ· Տուբո-Պլազէ, բանական երկար ելոյթով մը չծածկեց այն խոր յուսախաբութիւնը զոր զգացած էր Ծերակոյտի նախագահական ժողովին ընթացքին առթիւ: Կառավարութիւնը, կ'ըսէր, խաբեց Հայ պաղուեցը եւ կը պնդէր որ Ֆրանսա պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը· ու կը վերջացնէր այս խօսքերը Հայերէն ըսելով: Ապաք կ'առնէր նաեւ Ծերակոյտի համայնավար խմբակցութենէն Օռէթ Թերապ, որ կը յայտնէր թէ Թուրքիա ալ պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, պէտք չէ մեղադրել Թուրք ժողովուրդը:

Պ· Կէօվճեան յայտարարելով թէ Կոմիտէն ձեռնածալ պիտի չնստի, այլ չարուխապահին եւ Հ· Յ· Դաշնակցութեան պետական մարմնի անդամ: Նիւթը ցեղասպանութենէն անդին ընդդրկեց Լեռնային Ղարաբաղը, եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները չոլանի պետութիւններու հետ, յատկապէս Ռուսաստանի:

⁂

ԱՊՐԻԼ 23

«Փարոս»ի լարանը տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր կերպով դոր վարեց 1915 Ապրիլ 24-ի Մարսէյլի Կոմիտէի նախագահը՝ Միշէլ Կէվէքեան: Առաջին խօսողը եղաւ քաղաքապետ՝ Ժան – Քլօտ Կոմէն որ ծանրացաւ Ծերակոյտի նախագահներու Մարտ 24-ի ժողովին վրայ, տալով ծանօթ մանրամասնութիւնները եւ յանձնառութիւն առաւ չարունակել գործողութիւններ ի նպաստ Հայերու ցեղասպանութեան ամբողջական ճանաչման եւ Թուրքիոյ դատապարտութեան: Ցանուն Հայ Դատի Մարսէյլի Ցանձնախումբին, նախագահուհի՝ Սեդա Գլինճեան կուռ ամբաստանագիր մը արտասանեց Թուրքիոյ դէմ, մէջ ընդ մէջ յիչեցնելով Հայ Դատի Ցանձնախումբի կատարած աշխատանքները վերջին տասնամեակներուն: Անահիտ Տէր – Մինասեան, իր յատուկ եւ համոզիչ ոճով, դրաւեց ներկաներուն ուշադրութիւնը եւ պատմական ակնարկներով, քաղաքական վերլուծումներով, այժմէականութեան խնդիրներով փայլուն ելոյթ մը ունեցաւ: Լեւոն Ալանեան՝ Լոռիի փոխ – մարզպետը, Ֆրանսերէնով, բերաւ Հայաստանի ժողովուրդին փօսքը: Բ· պրաժինի մը մէջ, երեսփոխաններէ՝ Ժ· Ֆ· Մաթէի, Ռ· Պլում, Կ· Թէսիէ, Ռ· Մէի, Մ· Մաս եւ Ս· Անտրիէօ, ծերակուտականներ՝ Ռ· Պրէթ, Ժ· Ֆ· Փիչբալ, Եւրոպայի Խորհուրդի երեսփոխան՝ Ֆ· տ'Օպրէսթի, Մարսէյլի 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կ· Ժովէսթեան, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ՝ Ժ· Փ· Պէրպէրեան եւ Ժ· Քէրքէրեան կարճ ելոյթներ ունեցան եւ պատասխանեցին սրահէն եկող հարցումներուն: Երեսփոխան Ս· Անտրիէօ յայտարարեց որ Փրովանս Ալփ Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդը, Ապրիլ 22-ին, մխաճայնութեամբ քուէարկած է Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւ մը (*):

⁂

ԱՊՐԻԼ 24

Ժամը 9·30-ին, 1915 Ապրիլ 24 փողոցի սկիզբը գետեղուած յուշաքարին առջեւ (Պօմոնի եւ Սէն – Պալնապէ-ի շրջան) տեղի ունեցաւ օրուան առաջին յիշատակի արարողութիւնը: Խօսք առին թաղամասին քաղաքապետը՝ Փ· Շըվալիէ, Ժ· Քէրքէրեան, Ալէն Ծերուկեան, Միշէլ Կէվէքեան եւ երեսփոխան՝ Ռ· Պլում: Հայկական ծագումով Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու բարեկամականի դրօշակիրը՝ Սերոբ Գիւնոսեան, այս առիթով սաացաւ Մարսէյլ քաղաքի պատուոյ մէտալը: Կոմիտաս Վրդ· Յովնանեան հոգեւոր հովիւը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ արտասանեց «Հոգւոց»ը:

⁂

Ժամը 11-ին, Պուլվար Օտոյի չրջանը, 15-րդ եւ 16-րդ թաղամասերու քաղաքապետարանը բացումը կատարեց «Jardin du 24 Avril 1915»ի ճիշդ հոն ուր երեք քառորդ դար առաջ առաջին հայ պաղթականները հաւաքուեցան կայանի մը մէջ: Ցուշաքարը քօղագերծեցին հոն ծնած երկու կիներ Ժան Տէմէյեան – Պէրպէրեան եւ Անժել Քիւշեան: Ցուշաքարին բովանդակութիւնն է՝ «De 1922 à 1927, s'élevait ici même le Camp Oddo qui permit aux milliers de rescapés arméniens du génocide perpétré par les autorités turques depuis 1915, de retrouver le chemin de la liberté». Խօսք առաւ թաղամասի քաղաքապետին առաջին կօրդը՝ Ժ· Տիւթուա:

Ժամը 14·30-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ հայ երեք յարանուանութիւններու

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍԱՐՍԱՓԻՆ ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻԻՐԻՒՆԷՆ ՍԵԲԱՍՏԻԱ 1919

ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԱՐԱԳԵԱՆ

Երկրորդ անգամն էր Սեբաստիա ոտք կոխելս, բայց այս անգամ բոլորովին տարբեր էր տեսարանը: Մարդիկ քար են կտրած: Ով որ զրամ ունի, ուրախ է մի քիչ, ով որ զրամ չունի, տրտում է. կարելի չէ այլեւս որ մէկը մէւսին ոսկի մը կամ մէճիտ մը փոխառութիւն ընէ: Ով որ արհեստաւոր էր, յոյս ունէր որ Սեբաստիա կը մնայ: Շատեր սկսան դիմում ընել, մարդիկ ճարել, որոնց միջոցով չատեր կրցան արձանագրուիլ Սանային ու Էնշըլատ Թապուրին (2): Ես ալ արհեստաւոր ըլլալուս, դիմեցի հազարապետին: Քննելէն վերջ դիս ալ արձանագրեց Էնշըլատ Թապուրին: Ընդհանրապէս արհեստի արձանագրուողները Հայերէն են: Թուրք արհեստաւորները արդէն քիչ կային: Էշըլատ Թապուրին կ'աշխատէր քաղաքէն քաւորդ ժամ հեռու՝ Եազըսի ըսուած վայրը: Քաղաք Եազըսին ընդարձակ դաշտավայրի մէջ է, որտեղ կը զորձէ զօրանոց մը, որը պատերազմի ժամանակ ատփօ (պահեստ) ըրած էին (Թուրքերը): Սանայի աշխատողները քաղաքը խաներ, զպրոցներու մէջ կ'աշխատէին, ուր դինուորութեան վերաբերեալ կօչիկ ու հագուստ կը չինէին: Առաջուց քաղաք Եազըսին տեսնող մէկը երբ 2 տարի վերջը զարձեալ տեսնար, փոլորովին պիտի զարմանար: Ամբողջ զաշտավայրը չէնքերով լեցուած էր մէկ կարզի վրայ. բոլորը հիւանդանոցի չէնքեր էին եւ ինչո՞ւ չպիտի չինուէին: Կառավարութիւնը արդէն զրաւած էր Հայերէն ամէն բան «թէֆթելը հարպիյէ» (3) անունով. տախտակը Հայունն է, փայտը Հայունն է, ֆերեմիտը, քուղլաճ (կղմինդրը, աղիւսը), զամը, ապակին Հայունն է: Եւ ասոնք զործածող ու չէնք չինողը Հայերն են: Այս չէնքերէն զատ, մեծ մի չէնք չինեցինք, որուն մէջ հինգ փուռ չինուած էր, ուր դինուորական հաց կը պատրաստուէր: Այստեղ բաւական Կիւրիւնցիներ կային: Մի քանիին անունը յիշեմ այստեղ. Սուրէն Զոքկարեան՝ Կիւրիւնցի Զոքկարեան Սեդրակ աղային տղան, որ իմ միջոցաւ մտաւ էնշըլատը, քանի որ արհեստաւոր չէր, վաճառականութեամբ կը զրաղէր, Սարգիս Պօղոսեան, Գարեգին Մակարեան (Ամերիկա), Ցարութիւն Տէր – Աբրահամեան, Սարգիս Թօփալ Թորոսեան, Աւետիս Աբրահամեան, Մկրտիչ Եազուպեան՝ Կիւրիւնի Տէր Սահակ Քահանայի տղան, որուն հայրը (Տէր Սահակ) բնիկ Զէյթունցի է ու Զէյթունի Եազուպեան ընտանիքին կը պատկանի: Դեռ կային քանի մը եւս, որոնց անունները չեմ յիշեր: Վերոյիշեալներէն Սուրէնը ու Ցարութիւն Աբրահամեանը պետէ (4) տուին եւ Կիւրիւն զացին: Քաղաք Եազըսին աշխատողները զրեթէ դինուորական օրէնքներէն քիչ – չատ ազատ էինք: Արդէն ամէնքս ալ քաղաքացի ըլլալնուս, դինուորական կերակուրը բնաւ չէինք ուտեր: Մեր կերակուրը մենք կ'եփէինք, մենք կ'ուտէինք: Իրրեւ դինուորական օրէնք կերակուրը ամէն մարդ իր կարզին կը բերէ (քարաւանայէն), բայց մաս մը Թուրքեր կային, անոնք կ'ուտէին:

Երբ Սուրէնը ու Ցարութիւնը պէտէ տուին ու զացին Կիւրիւն, մայրս սաստիկ կ'ազդուի, ինչու որ Սուրէնին ու Ցարութիւնին հետ զրեթէ եղբօր պէս էինք: Մայրս կը սկսի լալ թէ «տղուս ընկերները եկան, իմ մէկ հատիկ զաւակս չեկաւ»: Անոր հօրը կ'երթայ, Հաճի Մկրտիչ աղային (Զախաճոր Թաղէն) եւ կը խնդրէ, որ անպայման կերպը գթնէ ու դիս Կիւրիւն բերէ: Տարիքս փոքր ըլլալուն՝ պէտէ չէին ընդուներ ինձմէ: Կ'որոչեն որ 5 – 10 ոսկի յարմարցնեն եւ բժիշկի մը կաշառք տալով զէթ տարի մը արձակուրդ (օդափոխութիւն – թէմորիչ հաւա) առնեն ինծի: Մայրս նամակ զրած էր թէ «զաւակս, մենք այսպէս խորհեցանք. նայէ իր մարդը զիր եւ յարմարցուր որ Կիւրիւն զաս»: Ես ալ իմ կարզիս մի ծանօթ հինգ զիմեցի, որը Թուրք ընտանիքի Մարգիկ կը րանին: Բանաւորը լեցուած: Սեբաստիոյ վալիին Մուամմէրէն ազերաղիր, ազաչանք. օգուտ չունի:

Մուրատի գիւղի (Կէյտին) վալին (կուսակալ) օր առաջ մարդ կը ղրկէ: Մուամմէրը պատրուակով մը Մուրատը իր քով կը կանչէ, իբրեւ թէ պատուէրներ մը պիտի տայ, բայց Մուրատ յեղափոխական, փորձառու մարդ, կը զուշակէ իր դիմուն զալիքը: Իրեն զիմող ժանտարմներուն կերակուր, սուրճ պատրաստել տալէ վերջ, անոնց զրաղած ժամանակ, քանի մը ոտոց հեռ զէպի լեռ փախուստ կուտայ: Ժանտարմները (անոր) կնոջը բաւական նեղութիւն կը պատճառեն եւ յետոյ Սեբաստիա կուզան: Անոնք կը պատմեն վալիին: Այս բանը մենք վերջէն իմացանք: Առաջին օրը Պեզիրճեան արտի թաղերը հանեցին, առանց տունէն բան մը առնել տալու: Ով որ ձեռքը զրամ ունէր կատք բռնեց ու ճամբայ ելաւ. զէպի ո՞ւր, ինքն ալ չէր զիտեր: Երկրորդ օրը հրաման ելաւ, որ ամէն մարդ կըրնայ իր ունեցածը ծախել: Եւ ժողովուրդը սկսաւ ինչ որ ունի՝ կահ – կարասի, ծախել: Բայց ո՞վ պիտի գնէր եւ ի՞նչ զինով: Քանի հնչիւն ոսկինոց զորդին մէկ մէճիտ կուտային Թուրքերը:

Կ'ուզես տո՛ւր, կ'ուզես մի՛ տար. արդէն առաւօտուն ճամբայ պիտի ելլես: Աստուա՛ծ իմ, սարսափելի տեսարան, մէկ կողմէն տուներէն մարդիկ կը տանին (ով որ պէտէ տուած էր եւ ով որ փինուրական տարիքին չէր...) զաւակը մօրը ձեռքէն կ'առնեն, ամուսինը կնոջը ձեռքէն կ'առնեն. մայրը ու կինը տունէն դուրս կը հանեն, ճամբու կը դնեն: Կինը իր ամուսնոյն ձեռքէն բռնած կը քաշէ, մայրը իր զաւակին վիզը լնկած. իսկ ճապրիլ հրեշտակը (ժանտարման) կայնած դրանը, ա՛ն ալ մարդուն թեւէն կը քաշէ: Սոսկալի տեսարան, լաց ու կոծ, պոռալ, կանչել տունը եկող կայնող փոլիսին, քամխէրին ձեռքը – ոտքը համբուրել որ զէթ զաւակին միասին տանին ճամբայ իրենց հետ: Ամէն բան (սակայն) անօգուտ: Փոլիսը կը պոռայ «խընդրըլա՛ր, եթէր աղլատընըզ քաֆիրլե՛ր» (5) եւ զաւակը բաժնեցին մօրմէ (եւ զինք) բանտ առաջնորդեցին, իսկ մայր – կինը, զաւակները, ճամբու դրին: Աղդարութիւն, ո՞ւր ես. Աստուա՛ծ, մի՞թէ չես լսեր. ես որ հեռուն կայնած եմ, կը տեսնեմ ու կը լսեմ: Առաջին օրը դինուորներս քիչ թէ չատ քաղաք կը ձդէին, իսկ վերջէն բնաւ հրաման չտըւին քաղաք երթալու: Իբր թէ զինուորին ընտանիքը չպիտի զրկէին, այսպէս կը խօսուէր, բայց ի զուր. ամէնքը հաւասար (կերպով) աքսորեցին: Ես դիտեմ իմ սեբաստացի ընկերս, որ երկու օր վերջ քաղաք դնաց, թէ ո՛չ մայրը կար, ո՛չ ընտանիքը, ո՛չ ալ զաւակները: Ամէնքն ալ ճամբուեր են:

Իսկ մենք Հայերս, քաղաք Եազըսին ոչխարի պէս կ'աչխատէինք, թագաւորին հաւատարիմ զինուորներ, բայց Թուրքին համար կարեւորութիւն չունէր որ հաւատարի՞մ թէ անհաւատարիմ (ես). չէ՞ որ Հայ ես:

*Ինչպէս ըսի (արդէն), երբ քանի մը օր վերջ քիչ թէ չատ ազատ ձդեցին զինուորներս քաղաք երթալու, բայց դարձեալ հրամանով հազարապետէն կամ յիսնապետէն, ես ալ ուզեցի քաղաք իջնել եւ ուղղակի զացի մեզի ազգական Մըրմըրեանցենց տունը. անոնք ժամանակին Կիւրիւնէն զաղթած են Սեբաստիա: Այս ընտանիքը երեք եղբայր էին՝ Արտաչէս, Լեւոն, Ենովք: Արտաչէս պէտէ տուած էր եւ (այդ պատճառով) տունն էր, իսկ Լեւոնը ու Ենովքը Սանային կ'աչխատէին: Երեքն ալ աքանչելի երիտասարդներ: Նոյն օրը հրաման եկած էր Մըրմըրեան ընտանիքին, աքսորուելու: Փոլիսները կուգան մեւնոյն ժամուն եւ Արտաչէսը կը բըռնեն, կը տանին բանտ: Քիչ վերջ Սանային կ'երթան, Լեւոնը եւ Ենովքը կը տանին: Մէկ ժամուան մէջ երեք եղբայր բանտուած, իսկ փոլիս – քամխէրը տուներնին կայնած՝ «դո՛ւրս» կը պոռան մնացող ընտանիքին: Ինչպէս ըսի, այդ վայրկեանին ես ալ հանդիպեցայ տուներնին, տեսնելու թէ ի՛նչ կ'ընեն: Մէկ ալ ի՞նչ տեսնեմ. ներսէն լաց ու կոծ, պոռալ – կանչել: Սարսափելի տեսարան: Մինչեւ այդ ժամանակ ես լուր չունէի անցուդարձերէն: Մայրերնին, որուն աչքերը արդէն չէին տեսներ վերջերս, երբ ձայնս լսեց, ձեռքերը պատերուն տալով իմ կողմս «վազեց» լալով – պոռալով: «Սամուէ՛լ, ազատ՛ մեզի, կորսուեցանք: Արտաչէսը եկան տարին փոլիսները, Լեւոնը, Ենովքը չուկայէն տարեր են»: Խե՛ղճ կին. կը կարծէ թէ Սամուէլին ձեռքէն բան մը կուգայ: Արդէն ես կեցած տեղս կը դողամ: Ձեռքս բռնած է, թող չի տար: Աղատացին, Լեւոնին ընտանիքը եկած են քովս. երեքը մէկ վրան ինկած են: Կուլան, կը պոռան: ես կուլամ, իրենք կուլան: Ես ալ կը վախնամ. եթէ գան ու զիս ալ տանին.... Հարցնողը ո՞վ է. եթէ բանտ զացիր զործը վերջացած է, բայց չեմ կրնար օգնքս ազատել ձեռքերնուն: Մէկ ալ լո՞նչ տես նամ. քանի մը փոլիս – քամխեր եկան, զիս քաշելին, դուրս հանելին. «Դուն զինուոր չե՞ս, ի՞նչ զործ ունիս այս տեղ»: Եւ սկսան պոռալ. «Դուրս ելէք, պիտի երթաք»: Ես բաւական հեռացայ: Այս բանը կը լսէի հեռուէն: Մայրիկին կը պոռար: «Էվլատլարըմը վէրին, էվլատլարըմը վէրին («Զաւակներս տուէք»): Ես վախէս ա՛լ աւելի հեռացայ: Թէ ինչպէ՞ս եկան ճամբայ, չեմ զիտեր: Միւս օր իմացայ որ ճամբուեր են: Իսկ Վալինին, այդ սեւ չունը, (Մուամմէրը) կարծես Ռուսիոյ ճակատէն յաղթական վերադարձած, փէսը ճակատին ծռած, քաղաքման կուզար: Առիւծ էր կտրած: Ոչքան երախաններուն լացին ու կոծին ձայնը իր ականջին կը հասնէր, հաճոյք կը զգար: Ուրտասցի աչխատասէր զինուոր տղաքլուռ են, կարծես մէկ–մէկ ոչխար կտրըլլան: Շուարած են ի տես այս սարսափին. Այն Սեբաստիան, որ առիւծի պէս երեսարդներ ունէր: Այն ժամանակ ամէնքը զառնուկ են կտրած: Կը խորհէինք մենքս միասին թէ արդեօք մեր վիճակը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Թողունք այս տեղ Սեբաստիան բոնկի: Ինչպէս ըսած կիւրիւնէն բաւական ժամանակ է նամակ չէր ստացած եւ լուր չունէինք թէ ինչ վիճակի մէջ է: Բաւական վերջ իմացանք որ Կիւրիւն արդէն մարդ չ'մնացեր: Ամէնը աքսորեր են: Թէեւ ինծի աչխատող կիւրիւնցի Թուրք զրացիները կային, բայց փոլորովին զաղտնի պահեցին մեզմէ (այնտեղի եղելութիւնները):

Պատմեմ թէ ի՞նչպէս պատահած Կիւրիւնի մեծ մարզոց Յարդը: Դեռ Կիւրիւնը չաքաորուած, սկսած են ամրողջ մնացած պէտէ տուող երիտասարդները բռնել ու բանտերը լեցնել: Մեծ, չըչբանք. «դէնքերուն տեղը ըսէք: Պոմպաներուն ուրտեղ ըլլալը լուր տուէք: Հոս պատմեմ Դաշնակցութեան Կոմիտէի քաչած մանաւանդ չարչարանքները: Իրիշեցնեցէս այն ժամանակուան Դաշնակցութեան Կիւրիւնի Կոմիտէն էր Վարդան Ճըղըլեան, (որուն հօրեղբօր տղաքը՝ Սիմոն ու Ցարութիւն Ճըղըլեան ներ կային Ամերիկա կը գտնուին), Աւետիս Հաճի Սարգիսեան, Կիւրիւնի Հաճի Սարգիս ազային տղան. եղբայրը՝ Մինաս Սարգսեան Կ. Պոլիս ողջ էր մնացած 1921–ին Պաթում տեսնուեցայ իր հետ որ Հայաստան գնաց: Մանուէլ Ղըլըեան, չարչարանք չտեսաւ եւ Սեբաստիա իր մահովը մեռաւ: Ակօն էֆէնտի Զուրեան եւ ուրիշներ: Այս Կոմիտէին տղաքը բոնած այնքան ծեծած, այնքան չարչարած են, որ չեմ կարող զրիչով պատմել: Դաշնակցութեան Կոմիտէներուն մէջէն առաջինը հանդիսացած է Վարդան Ճըղըլեանը: Միւսները զրեթէ ինչ որ պիտէին պատմած են ծեծի ու չարչարանքներու չդիմանալով: Բայց Վարդան Ճըղըլեանը այնքան կը ծեծեն, այնքան կը ծեծեն որ զրեթէ մեռած վիճակի մէջ կը տանին բանտին քովի բաղնիքը կը ձգեն առանց բերնէն որեւէ զաղտնիք առնելու: Մեզմէ, քանի մը օրէն բաղնիքին մէջ ինքզինքը գտնելէ վերջ, քովը մնացած փոքրիկ զմելիով վիրը կը կարէ, բայց չի յաջողիր: Վրայ կը հասնին ու անմիջապէս վերքը կը կապեն եւ կը լաւցնեն: Լաւանալէն վերջ զարձեալ չարչարանքի ի վերջոյ, Կիւրիւնէն դուրս կը տանին եւ կը սպանեն ամէնքը միասին: Թուրքերէ Զէյթունէն վերջ մեծ համարում ունէին Կիւրիւնի վրայ: Եւ կը սկսի մարդոց չարչարանքին հետ ընտանիքներու աքսորը: Այն ժամանակ մաս մը տղաք կը փախչի ու կ'ապաստանին Լուզուլ Թաղի ծովքարերուն մէջ: Կիւրիւնցիները ծով անուն կուտան Կիւրիւնի դեմին ճիշդ բիան տեղին որ բաւական մեծ լիճի մը ձեւ առած է: Այս ժայռերուն մէջէն վազելով Կիւրիւնի ճիշդ մէջտեղէն կ'անցնի դեպ:*

(Շար. 2)

---

(2) – Սանայի ու Էնշըլատ թապուրի – արհեստաւորական եւ շինարարական գլխարտակ

(3) – Թէփելը հարպիյէ – զինուորական տուրք,

(4) – Պէտէլ – փրկագին

(5) – «Խոզեր, բաւակա՛ն է որքան գիտ, անհաւա՛տներ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԸ ԱՏԵՆԻՆ ԿԱԻԱՐՏԻ՞

Երեւանի Մայր Տաճարին համար նախատեսուած 17 միլիոն տոլարի պիւտճէին 1·5 միլիոնը արդէն ծախսուած է։ Ինչպէս ըսած է շինարարութեան դեկավարը, իշխանութիւնները խոստացած ըլլալով հանգերձ փոխանցել երկու միլիոն տոլար, մինչեւ այսօր լումայ մը չէ ստացուած։ Այդ ձգձգումը կը վտանգէ տաճարը նախատեսուած Թուականին (2001) աւարտելու հեռանկարը։

***

ՕԶՈՒՆ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՕԶՆԵՑԻԻ ԱՐՁԱՆԸ ԿԱՆԳՆԱԾ

Ապրիլ 17–ին Օձունի մէջ տեղի ունեցած է բացումը Յովհաննէս Օձնեցի կաթողիկոսին արձանին որ գործն է քանդակագործ Գրիգոր Նահապետեանի։ Տեղացիներէ զատ Երեւանէն, տարբեր շրջաններէ ու արուստահմանէն հաստած մեծ բազմութեան մը ներկայութեան խօսք առած են Լոռիի մարզպետը, Օձունի գիւղապետը, Երեւանի համալսարանի աստուածաբանական ֆաքիւլթէի տեսուչ Շահէ Աբգ. Աճէմեան, Մեսրոպ Աբգ. Աչճեան եւ ուրիշներ։ Անոնք նշած են թէ Յ. Օձնեցի կաթողիկոսական իր շրջանին (717 – 728) արաբական տիրապետութեան դժըն-դակ պայմաններու մէջ հեռատեսութեամբ եւ դիպլոմատութեամբ կրցած է հօտը պաշտպանել թշնամիին հարուածներէն։ Բացումի արարողութենէն եռք պատարագ մատուցուած է Զ. դարու Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ։ քարոզած է Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Ապա կատարած է 20 մանուկներու մկրտութիւնը։

***

ԵՐԻԿԱՄԻ ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒՄ

«Արարկիր» թժշկական կեդրոնին մէջ, առաջին անգամ, երկու հիւանդի երիկամի պատուաստում կատարուած է։ Հիւանդներու որոնք 17 եւ 26 տարեկան են, պատաստուած են իրենց ծնողքներուն երիկամները։ Իւրաքանչիւրին վիրահատումը տեւած է վեց ժամէն աւելի։ Գործողութիւնը կատարած է բժիշկ եւ հիւանդապահներու 40 հոգինոց խումբ մը։ Նոյն բժշկական կեդրոնին անօրէնը վիրաբոյժ փրոֆէսէօր Ա. Բալոյեան ըսած է թէ յաջողութեան մէջ մեծ դեր ունեցած է պելժիւզուիցերահայկական մանկական Ֆոնտին աջակցութիւնը եւ Պելժիոյ եւ Հայաստանի մանկագէտներուն գործակցութիւնը։ Իւրաքանչիւրը վիրահատութիւն հիւանդանոցին արժած է մօտ 50 հազար տոլար որուն 5 – 10%–ը կը վճարեն հիւանդները։

***

ՆՈՐԱՎԱՆՔԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Ապրիլ 18–ին Գարեգին Ա.ի նախագահութեամբ վերաբացուած է Նորավանքի Ս. Աստուածածին եկեղեցին։ Ան երկու տարուան ընթացքին նորոգուած է դանդատահայ Համբէթեան դոյլին մեկենասութեամբ։ Արարողութեան ներկայ գտնուած են կառավարութեան անդամներ, ԼՂՀ–էն պատուիրակութիւն մը եւ բարեբարներ, նաեւ բազմաթիւ ուխտաւորներ Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն։

***

ՍԻՒՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

«Արամ Խաչատրեան» համերգներու սրահին մէջ Ապրիլ 19–ին կազմակերպուած յոբելենական երեկոյթով մը նշուած է բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանի 80–ամեակը։ Ներկայ եղած են նախագահ Ռ. Քոչարեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեան, վարչապետ՝ Արմէն Դարբինեան, պետական եւ դիւանագիտական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, սփիւռքահայ հիւրեր։ Երեկոյթին բացումը կատարած է յոբելենական յանձնաժողովի եւ Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարդսեան։ Սրտի խօսք արտասանած է վարչապետը։ Ապա, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընդհ. փոխանորդ, Արարատեան Թեմի առաջնորդի փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան կարդացած է Գարեգին Ա.ի շնորհաւորական դիրը, ուր կ'ըսուէր թէ բանաստեղծուհին կը պարգեւատրուի Մայր Եկեղեցւոյ «Ս. Սահակ – Ս. Մաշտոց» շքանշանով։ Մեծարեալին ողջոյնի խօսքեր ուղղած են նաեւ ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահ Օլեգ Եսայեան, Երեւանի քաղաքապետ Սուրէն Աբրահամեան, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Սպորտի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 11–ին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վեհանոյշ Թէքեանի, իր վերջին հատորին «Տոհմածառ»ի հրատարակութեան առթիւ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն Գլաձոր մասնաճիւղի ղեկավարութեան։ Բացման խօսքով հանդէս եկած է Մարզար Շարապխանեան, նշելով թէ նման ձեռնարկները մաս կը կազմեն Համազգայինի առաքելութեան։ Ան խօսած է նաեւ բանաստեղծուհիին մասին որ անձամբ մը չէ Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ։ Հատորին մասին արտայայտուած է ՀՕՄ–ի վարժարանի հայրէնի ուսուցչուհի՝ Յասմիկ Պապեան։ Խօսք առած է Վեհանոյշ Թէքեան որ շնորհակալութիւն յայտնելէ եռք, խօսած է հայ գրականութիւնը մշակելու իր նուիրումին, որուն առաջին գրադապառճառը Աստուածային օրհնութիւնն է, երկրորդը՝ իր հարազատ մօր հետաքրքրութիւնը, քաջալերութիւնը եւ ստիպումը։ Այս առթիւ, Համազգայինի վարչութիւնը գրադիտուհին պարգեւատրած է յուշատախտակով մը։

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ ԹՄՄ–ի վերանորոգուած կեդրոնին մէջ, Մարտ 20–ին ժողովրդային ձեռնարկով մը բացումը կատարուած է նոր շրջանի գործունէութիւններուն։ Սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է եւ ուրախ մթնոլորտ մը տիրած է չնորհիւ դերասան

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՏՊԱՑԱՅԻ (Լիբանան) «Սիրան Մանուկեան» սրահին մէջ, Մարտ 27–ին, տեղի ունեցած է եկեղեցական «Մաղկասան» փոքրիկներու երգչախումբին համերգը նախաձեռնութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղին, կազմակերպութեամբ Եղիպտոսի «Յուսարեր» կոմիտէութեան, օժանդակութեամբ Գահիրէի Հայ Կարմիր Խաչին եւ ղեկավարութեամբ Հայաստանի խմբավար՝ Դաւիթ Զալեանի։ Բացումը կատարելով, Անթիլիասի Նիկոլ Աղբալեան մասնաճիւղի առաջնորդ՝ Յարութիւն Թազուրեան ողջունած է «Մաղկասան»ի շուրջ 30 փոքրիկները որոնք երկու բաժիններով ներկայացուցած են հայրենի ժամանակից մանկապատանեական խմբերգները։ Համերգի աւարտին, բեմ բարձրացած են «Բարսեղ Կանաչեան» եռաժչտական գոլէճի «Կարկաչ» խումբի փոքրիկները որոնք «Հայ երգ»ի կատարման մէջ միացած են «Մաղկասան»ին։

***

ՊՈԼՍՈՑ «Մարմարա» օրաթերթին պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Թրքահայոց Պատրիարքը Ապրիլ 12–ին եւ ծանօթացած անձնակազմին։ Խօսքն ուղղելով խմբագիրներուն եւ աշխատաւորներուն Մեսրոպ Արք. ըսած է թէ հայատառ մամուլը առաջնակարգ տեղ կը գրաւէ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու քովն ի վեր։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնի Ց. Մանուկեան դրադարանին մէջ, Ապրիլ 9, 10, 11–ին տեղի ունեցած է Հայ դրքի պարնանային վաճառքը կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղին եւ դրատարածի յանձնախումբին։

***

ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՑ ԵՒ ԹՐԱԿԻՈՑ չրջանին մէջ չրջապտոյտ մը կատարկերպած է Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ Հայ Դպրութեան Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը Մարտ 27–ին եւ 28–ին։ Եղած բոլոր հանդիպումները արդիւնաւոր եղած են։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԿԱՆԹԵՂԸ
Պարբերաթերթ Ք. Լեւոնեան
Հայ վարժարանի աշակերտութեան

Թիւ 3, Մարտ 1, 1999

Salita San Nicola da Talentino 17,
00187 Roma, ITALIA.

ՏՈՒԲԱՅԻ Հարցերու եւ Մարզանքի նախարար Ռոլան Շաուոյեան, Ռուսաստանի, Զինաստանի, Ուկրանիոյ եւ այլ երկիրներու դեսպաններ, զրականութեան եւ արուեստի մարզերու դէմքեր։ Աւելի քան երեք ժամ տեւած հանդիսութիւնը, որու ընթացքին հնչած են երաժշտութիւն եւ Ս. Կապուտիկեանի բանաստեղծութիւնը, փակուած է մեծարեալին շնորհակալութեան խօսքով։

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

-Ես չեմ հաւատար, – ըսաւ ուրիշ երիտասարդ մը, - կարծը այդքան դիւրաւ կարելի չէ գրաւել... արդէն կարծը պարապած ըլլալուն խօսքն ալ չի կար մէջտեղ, ի՞նչպէս մէկէն ի մէկ կ'իյնայ... թուրքերուն հնարած մէկ սուտը ըլլալու է... ես բարեկամ մը ունիմ, վերջերս Հայաստանէն եկաւ, կարս ալ գացեր պըտըտեր է, կ'ըսէ, որ անոր պէս ամրացած ու սպառազինուած քաղաք քիչ կը գըտնուի աշխարհի երեսը։ Հարիւրներով անհատին թնդանօթներ կան եղեր, իսկ ռազմանիւթին հաշիւը չկայ։ Ամբողջ ռուսական բանակին ռազմանիւթը հոն կեցած է եղեր... «Երեք տարի պատերազմելու չափ ռազմանիւթ ունինք» ըսեր է պինոտրական հրամանատարը։

– Ինծի ալ այնպէս կուգայ, որ այս լուրը սուտ է, – ըսաւ երրորդ մը։

– Կ'ուզէ՞ք, որ բոլորովին հակառակը պատահած ըլլայ։

– Ի՞նչպէս...

– Հայերը մեծ յաղթանակ մը տարած ըլլան ու վաղը հայկական բանակին էրզրում մտած ըլլալուն լուրը առնենք։

– Զըլլալիք բան չէ... արդէն ատանկ դրոյց մը կայ։

– Ատուած տար, այդպէս ըլլար։

Այս լաւատես ենթադրութիւնները հետզհետէ ոգեւորեցին խմբակը եւ, երբ չոգենաւը Գատըգիւղի նաւամատոյցը հասաւ, ամէնքն ալ թեթեւ ու զուարթ սըրտով դուրս ելան։

Բայց Բարսեղ աղա մտածկոտ էր, Սահակ էֆէնտիի խօսքերը ազդած էին իր վրայ։

– Իսկ՛ւ թէ դէմս չելլէը ու հետը խօսքի չբռնուէի, – կը մտածէր։

Նոյն իրիկունը հազիւ քանի մը խօսք փոխանակեց սեղանին վրայ կնոջն ու աղջիկներուն հետ։ Ճաշը ատարեցէն ու սուրճը խմելէն եռքը ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

– Ես երթամ քիչ մը Դերկոմսը տեսնամ, բաներ մը իմացայ, նայինք ո՛ր ատիճան ճիշդ է, ան լուր կ'ուներայ։

«Դերկոմսը» իրենց տունէն քանի մը հարիւր քայլ հեռուն կը բնակէր։ Ուղղամիտ, պարկեշտ ու անկեղծ նկարագրի տէր համակրելի երիտասարդ մըն էր, որ Գատըգիւղի մէջ ունեցած իր կալուածներուն հասոյթովն ու զրական աշխատութիւններովը կ'ապրէր։

Իսկական անունը Կարապիս Լումայեան էր, բայց ընդհանրապէս իր զրական ծածկանունովը կը կոչուէր Դերկոմս։ Երկայնահասակ, սրածայր մօրուքով, ակնոցաւոր երիտասարդ մըն էր, որ իրեն յատուկ անմեղ մենամոլութիւններ ունէր, որոնց մին էր իրիկունը տուն գալէ եռքը երբեք դուրս չելլել ու այցելութեան չերթալ։ Ճաշէն յետոյ, եթէ զրական աշխատութիւն մը չունենար, ձեռական գործով մը կը զբաղէր։

Երբ Բարսեղ աղա գնաց Դերկոմսին քով, այս վերջինը իր կօշիկներուն ներքանները նորոգելով զբաղած էր, ամբողջ կօշկակարական կազմածք մը քովը առած։

– Հրամմեցէ՛ք, բարի եկաք, Բարսեղ աղա, - ըսաւ Դերկոմս՝ աշխատանքը ընդհատելով ու իր հիւրը ընդունելով։

– Անհանգիստ մի՛ ըլլար ու գործդ չարունակէ, - ըսաւ Բարսեղ աղա, – ես եկայ քանի մը վայրկեան միայն տեսակցելու եւ պիտի երթամ... այսօր անակնկալ լուրեր կան հրապարակը, ուզեցի քենէ առոյգ բան մը լսմանալ, դուն վերջապէս խմբագիր ես, ամէն բան տեղն ի տեղոջ կ'լսմանաս։

– Ի՞նչ լուրերու մասին կը խօսիք։

– Ես ի՛նչ գիտնամ, իբր թէ Կարսը Թուրքերուն ձեռք ինկեր է, հայկական բանակը չարաչար յաղթուեր է եւայլն։

– Այո՛, մենք ալ լսմացանք, – պատասխանեց Դերկոմսը, բայց տակաւին պաշտօնական բան մը չկայ... ըսի – ըսաւներ եւայլն։ Ես, ըստ սովորութեան, կէսօրէն եռքը ժամը 2–ին մեկնեցայ խմբագրատունէն, մինչեւ այն ատեն դեռ լուրը ոըեչապէս հաստատուած չէր։

– Շատ մտատանջութեան մէջ եմ, մեր Արշակն ալ բռնեցինք, ղրկեցինք Երեւան, եթէ խառնաչփոթութիւն մը ծագի, ի՞նչ պիտի ընէ խեղճ տղան...

– Այո՛, լսեցի պարոն Արշակին երթալը, – պատասխանեց Դերկոմսը, – երկիրը պիտի ուսումնասիրէ եղեր, քիչ մը աճապարեր է, պէտք էր սպասէր, դեռ կացութիւնը շատ խառնակ է, ապագան անորոշ։

– Ի՞նչ ընեմ, եկած օրէն միտքը դրած էր արդէն երթալ, չկրցայ պինդը համոզել, այն ատեն կարսի խնդիրը ալ չկար։

– Կ'երեւայ, որ դուք ալ Հայաստան երթալ հաստատուելու միտք ունիք եղեր։

– Ուրկէ՞ իմացար։

– Հեռուէն հեռու ականջս ատանկ բան մը հասաւ, տուներն ալ ծախեր էք եղեր։

– Ծախեցի, լմնցաւ։

– Ուրեմն ճի՞շդ է, որ Պոլիսը պիտի թողուք։

– Անանկ դիտաւորութիւն մը ունինք, քանի որ տղուս հոդապործութիւն սորվեցուցի ու արհեստին ալ սիրահար է, փոխանակ ուրիշ տեղ աշխատելու, կ'երթանք մեր պապենական երկիրը կը չէնցընենք։

– Շատ աղէկ, չատ աղէկ, դուք գացէք հաստատուեցէք, յետոյ կամաց – կամաց մենք ալ ձեր եռեւէն կուգանք։

– Ըսել է՝ դուն համամիտ ես Հայաստան երթալու։

– Հարկաւ, միայն թէ աճապարելու չէ։

Դերկոմսն ու Բարսեղ աղա բաւական երկար խօսակցեցան։ Երիտասարդը համակարծիք գտնուեցաւ իր ծերունի բարեկամին։ Ինքն ալ այն համոզումը ունեցեր էր որ բոլոր զործունեայ, ձեռներեց Հայերը, գիտուն, արուեստագէտ, արհեստաւոր, վաճառական, պէտք էր, որ երթային Հայաստան եւ հոն ձեռք – ձեռքի տալով բարգաւաճեցընէին հայրենիքը։ Բարսեղ աղա չափազանց գոհ մնաց, որ Դերկոմսին պէս լրջախոհ անձ մը իրեն համամիտ կը գտնուէր ու բարոյապէս կազդուրուած մեկնեցաւ անոր քովէն։

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

հոգեւոր պետերուն՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան, վերապատուելի Ժակ Մելքայէլեան, ազեկոչումի արարողութիւն կատարուեցաւ: Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ֆ. Երզմադեանի երգեց հոգեհանգստեան կարգի չարականները: Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան արտասանեց հոգեւոր ճառը, հայերէնով: Ներկայ զըտնուեցաւ արարողութեան քաղաքապետ՝ Ժան – Գլօտ Կօտէն:

Ամարտին եկեղեցականները, քաղաքական անճնաւորութիւնները ու հոծ բազմութիւնը համախմբուեցան եկեղեցւոյ մուտքի բակը կանդնող Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ: Բոցը արծարծուեցաւ: Ֆօսք առին Ալէն Տէր – Մարկոսեան (հայերէն), Սիմոն Ազիլազեան (ֆրանսերէն) եւ քաղաքապետ՝ Ժան – Գլօտ Կօտէն: Հուսկ, տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու գետեղում: Ցետոյ, հեռուհեռէ բազմացող ժողովուրդը թափօր կազմած ուղղուեցաւ ոչ չատ հեռու գտնուող Թրքական հիւպատոսարանը, ուր խօսք առին կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները. Տիրան Կարապետեան, Ֆրանսերէնով (Ռամկավար կուսակցութիւն), Սիմոն Մնակեան, հայերէն, Հ. Ց. Դաշնակցութեան անունով:

Ժամը 17–ին, աւելի քան երեք հազար հոգի հաւաքուեցան կեդրոնական քաղաքապետարանի Մայր չէնքի մուտքին առջեւ: Ֆօսք առին Ժ. Փ. Պէրպէրեան, Ժ. Քէրքէրեան քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ եւ Կարօ Ցովսէփեան՝ քաղաքապետ 13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերու: Քանըշէորս ժամուան ընթացքին երբորդ անգամ լլլալով խօսք առաւ քաղաքապետ՝ Ժ. – Գ. Կօտէն: Ապա, սկսաւ ժողանգը «Վիէօ Փոր»ի ափերէն մինչեւ Նահանգապետարան, Ֆ. Պարէ հրապարակը, անցնելով Քանըպիէռի Վարի մասէն եւ կարելով Ռիւ Փառատիէն մինչեւ Ռիւ Մոնկրան: Պատկառելի թափօր մը մեծով եւ պզտիկով, երիտասարդներով, պահանջատիրական ցուցատախտակներով, լոզունգներով, եւայլն: Նահանգապետարանի առջեւ խօսք առին Ժ. – Ս. Մանուկեան եւ Ժ. Տօնապետեան: Ժամը 19–ի չուրջ ժողովուրդը ցրուեցաւ առանց որեւէ միջադէպի: Ցոյն եւ կիպրական դաղութը բերաւ իր զօրակցութիւնը, ինչպէս նաեւ քրտական կազմակերպութիւնները:

***

ԱՊՐԻԼ 25

«Թրուա Լիւք»ի Սէնթ-Ռիթա եկեղեցին, նախաճեռնութեամբ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգստեան կարգ: Պատարագը մատոյց Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան: Հոգեւոր ճառը արտասանեց Հայր Ժ. – Փ. Սոռաժի: Պատարագը երգեց Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Վ. Պատուհասեանի: Ներկայ գտնուեցաւ արարողութեան քաղաքական անճնաւորութիւններ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) Տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 24 / 25:

***

Արձանագրենք երեւոյթ էր, այս տարի, նկատել որ մեծահասները լայն տեղ տուին Փարիզի ցոյցին եւ ըրին անհրաժեշտ ու պատշաճ մեկնաբանութիւնները: Այս կը պարտինք, անկասկած, «Ապրիլ 24» կոմիտէին տարած արդիւնաւոր աշխատանքին, ներկայ բազմութեան եւ մասամբ ալ, թերեւս, Քոսովոյի դէպքերուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԵՏՐԻԿ

Շաբաթ, Ապրիլ 24, հեռատեսիլի երրորդ կայանի 19/20 լուրերու վերջաւորութեան, քանի մը վայրկեան անդրադարձ մը եղաւ Ապրիլ 24–ի ազեկոչումներուն: Ցոյց արուեցաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին ծաղկեպսակի դետեղումը, արտայայտուեցան Վահան Յովհաննիսեան, Նազարէթ Պչախկեան եւ Դանիէլ Ձիմմէճեան: Տեղեկանութեան նկարներ սփռուեցան հարկ եղած մեկնաբանութիւններով, չեչտուեցաւ թէ երկու միլիոննոց հայ բնակչութեան կէսէն աւելին չարդուեցաւ ու եղրակացութեան մէջ, լրագրողուհին աւելցուց որ այս ցեղասպանութիւնը օրինակ չծառայեց:

Ժամը 20–ի լրատուութեան ընթացքին ալ Ֆրանս 2 կայանը անդրադարձաւ օրուան հանդիսութեանց եւ ցոյցին, հոս ալ ներկայացուեցան տեղեկանութենէն նկարները, արտայայտուեցաւ Արա Գրիգորեան, ցոյց արուեցաւ նաեւ Լիոնէն դէպի Փարիզ երթին մեկնումը, նոյն օրը Պելբուր հրապարակէն:

Զայնասփիւռի կայաններ ալ բաւական ա րտայայտուեցան (Էվ–Էֆ–Ի, Ֆրանս–Ինֆօ չաբաթ ամբողջ օրը), իրիկունն ալ եւ Կիրակի առաու Եւրոպա 1, որ բաւական երկար անդրադարձաւ օրուան ցոյցին (3500–ի թիւ տալով ցուցարարներուն համար), հոս ալ արտայայտուեցաւ Ժորժ Սարեան:

Այս բոլոր սփռումներու առեն կը բացատրուէր թէ Ապր. Ժողովը 1998 Մայիս 29–ին քուէարկած էր, միաձայնութեամբ, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, որ սակայն կէս ճամբան մնացած էր, քանի որ Ծերակոյտը մերժած էր զայն արձանագրել իր օրակարգին վրայ:

Վերոնշեալ մեր տեսած ու լսած հաղորդումներէն զատ, ցոյցին արձագանգած էին նաեւ Թէ–Էֆ 1, Ա.Ֆ.Փ եւլն.:

Կիրակի առաու, ժամը 9·30–ին ալ կը բօնական հերթական հաղորդումներու չարքին, այս մէկը նուիրուած էր Ապրիլ 24–ին: Կր ներկայացուէր 1998–ի ազեկոչումը երեւան, մեկնաբանութիւնները կը կատարէր Գլօտ Մութաֆեան:

«LES ECHOS»

(24 Avril)

OTAN.. FRONTIERE CHINE

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Փօլ Ֆապրա յօդուած մը ստորագրած է ուր կը դտնէ որ Քոսովոյի տագնապը խոովիչ եւ անկասկած թելադրիչ նմանութիւններ կը ներկայացնէ ուրիչ տագնապի մը հետ որ կայ աշխարհի մէկ ուրիչ կողմը, ու կը յիշէ Ղարաբաղը եւ Ալբեւի փափաքը ՕԹԱՆ–ի կայաններ հաստատելու երկրին մէջ: Ոչ ոք, կ'ըսէ այլեւս կը խօսի Ղարաբաղի մասին: Հայաստանի մէջ, արեւմտամէտ նախագահը ստիպուեցաւ իր տեղը տալ: Տարի մը առաջ, Ղարաբաղէն եկած ազգայնականներ իշխանութեան պլուպ անցան եւ մթնոլորտը կը լարուի այս քրիստոնեայ երկրին որ Մոսկուայի նեցուկը կը վայելէ եւ Ադրբէջանի մէջ, ուր 700 հազար մահմեդական զաղթականներ ջրուած՝ կորսուած հոդաչերտէն, կը չարունակեն կայաններու մէջ ապրիլ. Արեւմուտքը դեռ ժամանակ չէ գտաւ անոնց դոյութիւնը յիշեցնելու: Ալբեւի համար, կ'ըսէ, Ռուսաստան – Հայաստան զինակցութիւնը Ադրբէջանի դէմ է: Ու. կ'անդրադառնայ քարիւղի դերին:

«L'HUMANITE»

(23 Avril)

ET LE GENOCIDE ARMENIEN ?

ROBERT BRET
(*Sénateur des Bouches-du-Rhône*)

Համայնավար պաշտօնաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած էր: Ցօդուածին կ'ընկերանար որբերու նկար մը: Հոն կը յիշուէր որ 83 տարի է, Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը կը մերժէ «ցեղասպանութիւն» տարազը դործածել հայ ժողովուրդի պարագային, մէկ կողմէն խնայելու համար Թրքական դիւրազգածութիւնը եւ միւս կողմէն Ֆրանսական չահերը:

Ցօդուածագիրը կ'անդրադառնայ Ազգ. ժողովի 1998 Մայիս 29–ի քուէարկութեան ընդառաջելով Ժան–Փօլ Պրէթի օրէնքի առաջարկին, աւելցնելու համար, որ ցայսօր, ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ Ծերակոյտը հարցը արձանագրեցին Ծերակոյտի օրակարգին:

Մանրամասնելէ հետ այդ անտեսումին դրդապատճառները, Ռոպէր Պրէթ իր եզրակացութեան մէջ կը չեչտէ որ վճռած են դրական որոչումի մը յանդիլ:

«LIBERATION»

(24 Avril)

COURRIER

Նամականիի բաժնին մէջ, լոյս տեսած են կարգ մը նամակներ, ի չարս ուրոնց Լա Սել–Սէն–Գլուէն Միչէլ Աբրահամեանի նամակը, ուր ան հարց կու տայ՝ «Իսկ Հայե՞րը», նչելու համար որ ինչու երկու չափ երկու կշիռ կայ, յիշելով Քոսովոյի կողքին հակաքիւրտ ցեղային մաքրագործումը:

«LIBERATION»

(26 Avril)

DEFILES POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

Թերթը կ'անդրադառնայ Փարիզի տոնանգին, 3500–ի թիւ տալով մասնակցողներուն (ոստիկանութեան տուած թիւն է): Կը դրէ նաեւ 600–700 հոգի ալ Լիոնէն: Մեկնած են առաջին հանդրուանը կրտրելով Լիոն–Փարիզ երթին: Կը յիշէ նաեւ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին չարձանագրուիլը Ծերակոյտի օրակարդին, կառավարութեան մերժումին հետեւանքով, «պատեհութեան» դրդապատճառներով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՐՊԻՈՅ վրայ ռումբերը կը չարունակէն տեղալ եւ Ապրիլ 25–ին քարուքանդ եղած էր Դանուբի վերջին կամուրջը: Ռմբակոչուած են նաեւ Նիչ եւ Նովի Սատ, մինչ Պելկրատի հեռատեսիլի քանդումէն 15 հոգի մեռած է, աւելի քան քանի վիրաւոր ու նաեւ անհետացածներ կան: Օմար յրաղրողներն ալ միացան բողոքի ցոյցին որ տեղի ունեցաւ այս առթիւ: Ուաչինկթընի մէջ, ուր եղին ՕԹԱՆ–ի չիմնադիրները, որոչեցին չարունակել ռմբակոծութիւնները, մինչ Ռուսաստան պէտք է չանայ (բստ Շիրաքի) զիջումներ ձեռք բերել Միլոսեւիչէն: Որոչեցին նաեւ ծովային եւ քարիւղային չրջափակումի ենթարկել երկիրը, ինչ որ բաւական անդունելի կը նկատուի կարգ մը չրջանակներու կողմէ, քանի որ պատերազմ չկայ: Դաղթականներու հոսքը կը չարունակուի: Քանի մը հարիւր Քոսովոյներ Ֆըրանսա հասան չարաթավերջին: Եւրոխորհրդոյ դրացի երկիրները ապահովութիւն տացան որ եթէ Պելկրատ սպառնայ իրենց, ՕԹԱՆ զօրավիդ է: «Դաշնակից Ուժ» այս դործողութիւնը ամիսը 6 միլիառ Ֆրանք կ'արժէ Ամերիկայի եւ 330 միլիոն Ֆրանսայի:

ԼՈՆՏՈՆԻ Պըրիք Լէյս թաղամասին մէջ ցեղապաչտ նոր ոճրափորձ մը դործուած է Ապրիլ 24–ին, 5 վիրաւոր կայ: Թաղամասը բնակուած է Պանկլատէշէն եկած պաղթականներով:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈԽՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Ա.ԷՍ.Օ. Արմենիէն (Խսի) – ԻԻ.ԷՍ. Սէն Տընի	0 – 4
ԻԻ.ԺԻ. Արմենիէն (Ալֆորվիլ) – ԻԻ. ԷՍ. Աւռն	1 – 1

Իլէրի Շրջան

ՍԷն ժընի – Հ.Մ.Ը.Մ. Վիէն	2 – 1

Լիոնի Շրջան

Լը Գոքօ – Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն–Տէսին	6 – 1

Տրոմ–Արտէչի Շրջան

Հ.Մ.Ը.Մ. Վալանս – Մոնթ-ուազոն	4 – 3

Պուշ–տու–Ռոնի Շրջան

Պասէն Մինիէ – Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ	0 – 0

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սրբուհի Յակոբեանի մահուան եւ Շուշան Պամաճեանի մահուան առաջին տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Մարուսի Ղազարոսեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Լօշ–էն մայր եւ որդի Անժէլ եւ Եդուարդ Աբրահամեան, իրենց սիրելի բարեկամին՝ Զարմայր Պէրպէրեանի թարմ յիշատակին փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՉԻ Անիէր – Պուա – Գոլմպ – Արժանթէօյի ընդհանուր անդամական ժողովը երկուչաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

STAGE DE CULTURE
ARMENIENNE
ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆ

Dimanche 9 Mai
de 10h à 17h
Stage ouvert à tous, adolescents et adultes

10h30 — 12h

Varoujan SARKISSIAN
Universitaire-Doctorant
en psychologie sociale
Thème : **1915, les mécanismes d'un génocide**

12h — 14h
Déjeuner sur place

14h — 17h

Dzovinar KEVONIAN
Universitaire - Docteur en Histoire
Thème : **Réfugiés et diplomatie humanitaire : les acteurs européens et la scène proche-orientale pendant l'entre-deux-guerres**
(thèse soutenue en janvier 99)

Participation aux frais : 160 F
(déjeuner sur place compris)

Inscriptions obligatoires le 30 Avril au plus tard

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

CAMP
en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 1
à 15 ans organisées conjointement avec
le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet

à DSARGATZOR (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...

Participation :
500 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 Avril.**

S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur
de René ROUQUET,
Député-Maire d'Alfortville
la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle
LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915-1916

Exposition réalisée
par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier,
Alfortville

Exposition ouverte de 15h à 19h
et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՍԱՐՍԱՓԻՆ ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՒՐԻՒՆԷՆ ՍԵԲԱՍՏԻԱ 1919

ՍԱՄՈՒԷԼ ԳԱՐԱՑԵԱՆ

Թուրքերը երիտասարդութիւնը մաքրադործելէ վերջ, կարգը կուգայ մտաւորական դասակարգին: Այս անգամ տարբեր սիստէմով կը սկսի մեծերու աքսորը: Ինչպէս կ'ըսեն՝ «Օսմանլը արագայլէն աւելոր տաւչանը» (6): Հրաման կը հանէ կառավարութիւնը թէ անուններով այս ինչ մարդիկը թող պատրաստուին: 27 կառք ինչ որ կ'ուզեն թող բեռնեն: Ուտելիք, խմելիք, դրամ, ամէն բանի ազատ են: Կառավարութիւնը զիրենք չատ հանդիստ Սեբաստիայէն պիտի ճամբէ: Եւ տարիքստ մարդիկ յուսալով թէ ճիշդ է կառավարութեան ըսածը, ինչ որ պէտք է իրենց հետ կ'առնեն: Ամբողջ 72 հոգի· այս մարդոց անունները տամ. Խըրլտեան Յաչէր աղան, Տէր Նահապետեան Մկըրտիչ աղան, Տէր Աբրահամեան Մանուկ աղան, Ենովք Արապեան, Գէորգ Խըրլտեան, Գրիգոր Պօղոսեան, եւ դեռ ուրիշներ: Ասոնք Կիւրիւնի Խաթթազ թաղէն (էին): Իսկ Զահճոր թաղէն՝ Հաճի Մկըրտիչ աղա Գարագեան՝ մեծ հայրս, (որուն մեծ աղան Վարդան Գարագեան նեղկայիս Փարիզ կը մնայ, մօրեղբայրս է) Պոլսէն ազատած: Ասէտիք Քարաճաեան, Կարապետ Քարաճաեան, Արշակեան երկու եղբայրները, Վարդավառ ու Սահեան աղաները (վաճառական), վերջինը մօրաքրոջս ամուսինն է, որուն՝ պատկները ներկայիս Մարսիլիա կը գտնուին: Վահանիկ ու Արտաշէս, աքսորէն ազատած: Թորոս Արապեան եւ դեռ քանիներ: Իսկ Գարաթէփէ թաղէն՝ Ցակոբ աղա, Թորոս աղա, Նոքար Սեդրակ աղա եւ այսպէս ինչպէս վերը յիշեցի, ամբողջ 72 հոգի: Այս 72 հոգին ճամբայ կ'ելլեն Կիւրիւնէն Սեբաստիա գալու համար: Երբ Կիւրիւնէն քանի մը ժամ կը հեռանան, ինչ կեդրոնի որ վարձած էին ճամբորդելու համար, բոլորը ետ կ'առնեն եւ ամէնքը չըզթայի զարնելով բերերու եւ հրացաններու ծեծի տակ կը քալեցնեն մինչեւ Թէճէրին խանը ըսուած տեղը: Այստեղի լեռները (Թէճէրին լեռը) Մուրատ իր ընկերներով վախուստ տալէն վերջ բաւական ժամանակ ապաստանեցաւ: Ինչպէս ըսի, բոլորը չզթայուած խանին պատին (առջեւ) ամէնքը կը նատեցնեն կ'երեւի թէ վերջին հանգիստը տալու· Սեբաստիա չհասած, Ուլաչ դիւղին քով ձորի մը մէջ ամէնքը կը ջարդեն: Այսպէս կը վերջանան այս 72 հոգին ալ: Հետաքրքրականը այստեղ (հետեւեալն) է· պատերազմէն առաջ մեր թաղէն մէկը ընտանիքով եկած էր այս Ուլաչ դիւղը հաստատուած, որոնք կերպով մը ջարդէն ազատած էին եւ դիւղը մնացած (կրօնափոխ եղած էին կարծեմ) այս մարդուն տիկինը եկաւ Սեբաստիա լինդի պատմեց թէ երբ Հայերը ջարդուելու կը տանէին, ժանտարմաները կուգան կ'ըսեն եղեր այս կնոջը· «Մէյրէմ պաճը, կենէ ավա կիտիեօրուզ, սիզէ էքմէք վեր» (Մէյրամ քուրիկ, դարձեալ որսի կ'երթանք, մեզի հաց տուր»): «Պայուսակնին հացով կը լեցընէի ու կ'երթային: Քիչ վերջ հեռուէն հրացանաձգութեան ձայները կուգային ու մէկ ժամ վերջ բոլոր ժանտարմաները սպաննած մարդոց հագուստները հրացանուն ծայրը անցուցած կուգային ու կ'ուտէին»: Սեբաստիան քանի մը օրէն պարպուեցաւ բոլորովին: Թաղերը մարդ չմնաց. միայն բուերն են որ դատարկ տուներուն վրայ կը փօսին: Ամէն տուն կարասի մնացած է: Կառավարութիւնը սկսաւ թաղէ թաղ պտըտիլ ու ամէն թաղի կարասիները մէկ – երկու մեծ տուներու մէջ լեցընել: Այս օրերուն հրաման եղած էր որ ամէն տեղացի գինուոր (այսինքն բնիկ սեբաստացի) իրաւունք ունի մնացած կարասիներէն մէկ անկողին առնելու: Ես ալ իրրեւ սեբաստացի ներկայացայ անկողին մը առնելու եւ իսկապէս յաջողեցայ: Առնելուս պէս (գային) չուկայ տարի եւ մէկ մէճիտի ծախեցի: Այդ օրն իսկ Կիւրիւնի մեր թաղէն մաս մը դեռ երիտասարդ տղաք գինուոր եկած էին: Շուկայ երթալուս իրար գիմաւորեցինք, թէեւ չէի ուզեր որեւէ Կիւրիւնցի Թուրք տեսնել, որովհետեւ չատ մը Թուրքեր մաս մը կիւրիւնցի Հայերու գլուխը կերան իրենց մատնութեամբ: Այդ օրն էր որ հայրենակից Թուրքերէն իմացայ մեր սիրելի Առաջնորդին՝ Խորէն Աբգ. Դիմաքեանի ու Մայր Եկեղեցւոյ երեք քահանաներուն՝ Տէր Սահակ, Տէր Իղնատիոս ու Տէր Ասեփքին եւ Զահճոր Թաղի եկեղեցիին երկու քահանաներուն՝ Տէր Ցեսուի ու Տէր Մեսրոպի սպանութիւնը: Թուրք երիտասարդներուն մէկուն հետ բաւական խօսեցայ· մեղի դրացի էր: Կիւրիւն եղած ժամանակս բաւական մտերմօրէն կը տեսնուէինք իրարու հետ: Այս երիտասարդը Օսման կը կոչուէր (եւ) բաւական մաքուր հայերէն կը խօսէր:

Եղած անարդարութիւնը ու թրքական վայրենութիւնը կ'երեւի Օսմանին ալ դէմ տպաւորութիւն թողած էր: Սկսաւ քիչ մը չատ պատմել. Առաջնորդը եւ Կիւրիւնի բոլոր քահանաները միասին են տարած սպաննելու· Տէր Ցեսուն պատարագ ըրած ժամանակ խորանէն վար առած են փոլիսները եւ բոլորը միասին չատ մը ծաղրանքներով ու չարչարանքներով տարած են Կիւրիւնէն բաւական դուրս: Եւ Օսմանը լինդի պատմեց թէ երբ կեդրոն տեղը հասած են, քահանաներուն իրենց ձեռքերով իրենց իսկ փոսերը փորել տըւած են: Փորուած փոսին չուրջը կարգով չարած, «պատարագ մը ըրէք, մտիկ ընենք» ըսելով սկսած են քիչ – քիչ մօրուքնին փետտել եւ այսպէս չատ մը չարչարանքներով վերջ տուած են կեանքերնուն:

Օսման բաւական բաներ պիտի պատմէր (տակաւին), բայց տեսայ որ իր սիրտն ալ կոտրածի ձեւ առած էր «պու օլան իշլեր Ալլահ քարըրմազ» ըսելով (այս եղած գործերուն Աստուած չի հանդուրժեր) (որովհետեւ) իր միւս ընկերները վրայ հասան, Օսման վերջ տուաւ իր խօսակցութեան: Վերջէն իմացայ որ Օսմանը եւ քանի մը հատ ալ կիւրիւնցի իր ընկերներէն (Շապին) Գարահիսարի կռիւներուն սպաննուեր են: Այդ օրերուն կիւրիւնցի, եթէ չեմ սխալիր, չորս կամ վեց երիտասարդ Հայ փախստական տղաք բերած ու բանտարկած էին Սեբաստիոյ բանտը: Անոնց մէջ կար Կիւրիւնի Կարպօ վարժապետին եղբայրը՝ Թովմասը. միւս տղոց անունները չեմ յիշեր: Այս տղոց մասին ընթերցողը վերջը պիտի իմանայ թէ ի՞նչ վախճան ունեցան:

Սեբաստիոյ սեւ չունը՝ վալին այլեւս հանդիստ էր, որովհետեւ իր ուզածէն աւելին կատարուած էր իր չրջանը եղած Հայերուն: Բայց դեռ պակաս մնացած գործ կար, դեռ աչքերը չէին յագեցած Հայու անմեղ արիւնով: Ի՞նչպէս պէտք էր յագեցնել: Դուրսերը, ճամբաներու աչխատող Ամէլիէ Թապուրին դեռ ողջ էր. մենք գինուորներս դեռ ողջ էինք: Ատոնք բոլորը Մուամմէր (Վալին) գայլի աչքերուն առջեւ էին: Այս անգամ Սանային աչխատող գինուորներէն եւ էնչըլատը աչխատող տղաներէն ամէն օր մաս մաս անուններով տանիլ սկսան, իբր թէ առաջուց յեղափոխական գործերու մէջ գտնուած ըլլալու (պատրուակով): Ինչ առիւծի պէս երիտասարդներ տարին այդ օրերուն որոնք իրրեւ արհեստաւոր մտած էին Սանային ու էնչըլատը:

Այն օրը որ անունները կարդացուեցաւ ու տարուեցան, միւս օրը արդէն չկային: Գիչերն իսկ մաքրուած էին: Ի՞նչ սարսափելի օր· հազարաւոր ոչխարներու մէջ գայլեր են մտեր, ալ ու ճախ կը հերկեն, կը ըզկտեն, կը սպաննեն: Տէր չկայ, ճար չկայ, ճարակ չկայ, խեղճ Հայերուս ապաւում չկայ: Կարծես այդ օրերուն Քրիստոսը գինաթափ են ըրեր: Մուհամմէդ է որ յաղթական է: Էնվէրի ծառան՝ Մուամմէր փաչան (վալին) է որ ալ ու ճախ կը հնձէ: Միօ ր Սանային, միւս օր էնչըլատը կը տանին ու կը տանին: Տունէ – տեղէ, ընտանիքներէ, զաւակներէ, տըղաք տանելէ վերջ, հիմա ալ մեր կեանքին վտանգ կը սպառնար: Ի՞նչ է յանկախս: Ցանցանքնիս միայն այն է որ ոչխարի պէս կ'աչխատինք ու գինուորական ծառայութիւն կ'ընենք: Ամէն օր աչքերնիս քաղաքին կողմն էր· երբ տեսնէինք ճերմակ հագուստ մարդիկ, կը սկսէինք դողալ: Աստուա՛ծ իմ, արդեօք որո՛ւ պիտի վիճակի (կարգը) որովհետեւ ամառ ժամանակ փոլիս – քոմիսէր(ները) ճերմակ ժաքէթ հագած էին, տետրակ մը թեւերնուն տակ բռնած կուգան վեր, աչխատանոց. «Կարապետ օղլու Ցակոբ, Վարդան օղլու Սարգիս»: Վա՛յ է պատեր անոր որուն անունը կարդացուեցաւ· կը տանին, այլեւս ետ դառնալ չկայ: Իրիկուն է, իրարու քով հաւաքուած կը մըտածենք՝ օֆ, թուֆ, ճար չկայ: Կը վախնանք որեւէ բան խօսելու, որովհետեւ քովերնիս Թուրքեր կան մեղի հետ աչխատող: Ցաչօրդ առաւօտ եկան, Շահինենց Աբրամը եւ ուրիշ մը առին տարին: Շահինեան Աբրամը, եթէ չեմ սխալիր, Փիլիպէ (Փիլիպոս) բնակող Պ. Տիգրան Պօյաճեանի աներձագը ըլլալու է: Եւ այսպէս չարունակուեցաւ բաւական ժամանակ: Ամէն օր կէս դիչերին փորձնին իր աչխատութիւնը ի գործ կը դնէր: Բանտը լեցուածներուն բոլորին ձեռքերը չուտնով իրար կապելէ, մէկ ալ վերէն վար ամէնքը միասին լաւ մը կապելէ վերջ, ճամբայ կը հանէին Սարըքըշլայի կողմը· դեռ Սարըքըշլա չհասած, մեծ ձորի մը մէջ ամէնքը կը ջարդէին: Ընթերցողը պիտի հարցնէ թէ «քանի որ գիչերը կը տանէին, ի՞նչպէս տեսար ասոնք»: Հիմա պատմեմ թէ ինչպէս լուր ունիմ գիչերուան անցուդարձերէն եւ սպանութեան կերպէն: Մեր Ինչըլատի հարիւրապետը քովը Ենիխանցի ծառայ մը ունէր Արմենակ անունով. ճարպիկ մի երիտասարդ էր, 28 – 30 տարին հազիւ բոլորած: Մի օր, ինչպէս կ'ըլլայ, հարիւրապետը (Օսման պէյ) այս Արմենակին կը բարկանայ բանի մը համար: Բարկանալուն պէս միւս օրն իսկ Սեվքիաթի կը զրկէ քաղաք, բանտը: Քանի մը օր ետք մնալէ վերջ, ամբողջ 150 հոգին կէս գիչերին բանտէն դուրս կը հանեն: Բանտին բակին մէջ բոլորին ձեռքերը կապելէ վերջ զոյգ–զոյգ, առաջին կարգէն մինչեւ վերջին կարգը: Դարձեալ առանձին չուտնով կը կապեն ամէնքը իրարու: Ձորս կոզմէն 50 – 60 ժանտարմաներ սուիններնին անցուցած դէնքերուն, իսկ երկու ժանտարմա, մէկը առաջին զոյգին չուտնին ծայրէն բռնած, միւսը՝ ամէնէն վերջին զոյգին չուտնին ծայրէն բռնած, ճամբայ կը հանեն: Բախտը կը բերէ որ ամէնէն վերջին զոյգը այս Արմենակ տղուն ձեռքը կապուած ըլլայ: Ճանապարհին ի՛նչ անարգանքներ, ի՛նչ ծեծեր: Մէկը երբ կը յոգնի, սուինի ծայրով զարնել ու առաջ քշել:

«Խընդրե՛մ, Հայաստան կ'ուզէք, Հայաստան պիտի տանք հիմա· Ռուսը կուգայ կոր· ան կողմը անցնիք մեղի ջարդէք, հը՞: Միլլեթ տէվլեթ խայընըրը»: Բաւական քալելէ վերջ վերջին չուտնէն բռնող ժանտարման կապը թող կուտայ, քիչ առաջ կ'երթայ եւ իր ընկերներուն հետ խօսքի կը բռնուի: Այս առիթէն օգտուելով Արմենակը իր ձեռքի չուտնը կամայ մը կը քակէ եւ իր ձեռքին մէջ կը պահէ հանդոյցը իբրեւ թէ դարձեալ կապուած է: Երբ կեդրոն ձորը կը հասնին, արշալոյսը կը մօտիկնայ· այս 150 հոգին ձորին մէջ կը կանգնեցնեն, իսկ ձորին չորս կոզմը զիւղացիներ հաւաքուած են դանակներով, կացիններով ու բահերով: Ժանտարմաները մէկ կարգի կայնած կը պոռան· «Խընդրե՛մ, տիպ չէօքիւն» (ծունկի՛ եկէք): Աստուա՛ծ իմ, սարսափելի տեսարան· բոլորը իրարու կապուած, իրարանցում, պոռալ – կանչել· օգուտ չունի: Մի՞թէ Աստուած չի տեսնար: Քրիստոսը դեռ չէ արթնցած: Այդ իրիկուան պահակը Մուհամմէդան է, որ արթուն է ու կը տեսնայ: Եւ կը սկսի կա–կա–կա հրացանաձգութիւնը· իրարու վրայ ինկող – ինկողի, կանչող – կանչողի· տեսարանը սոսկալի՛: Եւ այդ վայրկեանին Արմենակ կը փախչի, ինչպէս ըսի, ձեռքի կապը քակած էր ճամբան: «Վա՛յ, խընդրը, կեավուր քաչտը· աման էչ, վուրո՛ւն չոճուքլար» (խոզի ճաղ, անհաւատ փախաւ· զարկէ՛ք տղաք) բայց Արմենակ մութին մէջ կը կորսուի:

Միւս օր մէկ ալ տղոց մէջ փախուստ մը ինկած է· «Տզա՛ք, Արմենակը եկեր է»: Մենք ալ այդ ժամանակ քաղաք Եաղըսին վրաններու մէջ կ'ապրէինք· Մեւնոյն վրանի մէջ Թուրքեր ալ կային: Փախեր է Արմենակը, բայց ո՞ւր պիտի երթայ խեղճը: Քաղաքը տուն չկայ, (հայ) մարդ չկայ: Եթէ Թուրքերը տեսնան, Արմենակին զործը վերջացած է: Այն օրը Ուրբաթ ըլլալուն, Թուրքերը զացած էին նամազի: Արմենակ մեղի մօտ նստաւ ու պատմեց ինչ որ տեսած ու պատահած էր: Խեղճին վրայ զոյն չէր մնացած: Երկու – երեք օր զազանի մեր մօտ մնալէ վերջ Աչոտին ու Թորոսին հետ վախուստ տուին (վերջինը այդ օրերուն մեր աչճին էր) (խոհարարը) դէպի Հալէպի կողմը, որովհետեւ Թորոսը արաբերէն լաւ գիտէր: Պատերազմէն վերջ Կ. Պոլիս իմացայ, որ երկուքը միասին Հալէպ ազատեր են: Այդ օրերը ի՛նչպէս անցուցինք, չեմ կարող պատմել: Միայն ո՛վ որ Սեբաստիա էր այն օրերուն, ան պիտի սարսռայ մարմնով. ամբողջ Սեբաստիան սպանդանոց էր եղած եւ Մուամմէդ՝ զահիճը. այն Մուամմէդը որ Անգլիացիները պատերազմէն վերջ բռնեցին, Մալթա աքսորեցին ու վերջը ազատ եւ դարձուցին: Հիմա ողջ է ու կ'ապրի ոսքէն մինչեւ գլուխը Հայոց արիւնով ներկուած:

Այդ օրերուն մօրեղբայրս (Ցովհաննէս Գարագեան) գինուոր զացած էր. Թուրքերէն գրել – կարդալ լաւ գիտնալուն՝ «քանոն չավուշ» ըրած էին: «Ղասաբ քանոն չավուշու Ցովհաննէս Գարագեան» այս էր հասցէն: Միչտ նամակ կ'առնէի – կուտայի: Հայ փախստական տղոց չատ մեծ ծառայութիւններ ըրած է: Ուրբաթ օր մը քաղաք զացի սրճարան մը սուրճ խմելու: Քովիս սեղանին քանի մը հայ կառապան նստած էին: Կը խօսէին իրարու հետ. «Մեղք եղաւ տղուն. լաւ տղայ էր: Շատ բարիք տուաւ մեղի»: Ասոնք Սըվազէն Ղասապ զացող Նաքլիատ Թաւրիէրէն (7), հայ կառապաններ էին: Ուրկանջա իրենց կոզմը զարձուցի: Մէջերնուն մէկը ըսաւ. «Վա՛խ Ցովհաննէս, մե՛ղք եղաւ»: Ես զուչակեցի թէ բան մը կայ: «Ի՞նչ կայ, տղաք» իրենց դառնալով հարցուցի: «Ոչինչ, բան չկայ» ըսին: «Ո՞ւր տեղացի ես», հարցուցին: «Կիւրիւնցի եմ» ըսի: Գլուխնին վար կախեցին: «Ըսէ՛ք, ի՞նչ կայ· Ղասապ քանոն չավուշի մը կայ, Կիւրիւնցի, տեսա՞ք» հարցուցի: «Տեսանք» – ըսաւ մէջերնին մէկը: «Կերան չուները, ան ասլանի պէս տգան ալ կերան» ըսաւ: Ես սկսայ լալ: Իմացան որ մօրեղբայրս է: «Հոգ մի՛ ըներ, երկուքը սատկեցուց եւ վերջը գինք ըսպաններ են» ըսին: Եւ սկսան պատմել թէ ինչպէս մօրեղբօրս վիզը կախուած դեղին քանոնի նչանը կը հանեն, ատրճանակը կ'առնեն, սուրը կը քակեն ու Ղասապին դուրս մօտ տեղ մը կը տանին զարնելու, չորս ժանտարմայով, առանց ձեռնակապի: Մօրեղբայրս կը գուչակէ գլխուն գալիքը: Երբ որ սպանութեան տեղը կը մօտենայ, կը տեսնէ որ վայրկեանը հասած է այլեւս: Կիւրիւն եղած ժամանակ իր զրպանը միչտ կը կրէր ամերիկեան «Գոլթ» ատրճանակ մը, չատ փոքր տեսակէն· 10 սանթիմ հազիւ կար, բայց չատ ուժով: Կիւրիւն փորձի ժամանակ երեք թիթեղ ջուրը ծակեց, միւս կոզմը անցաւ (փամփուչտը): Զարմանալի ատրճանակ էր: Այս զինքը զրպանը պահած կ'ըլլայ: Վրան կը խուզարկեն առաջուց, բայց ո՞վ կրնայ զուչակել թէ այդ փոքր զրպանը ատրճանակ կը պահուի: Անմիջապէս զըրպանէն կը հանէ եւ տեղն ու տեղը երկու ժանտարմաները կը սպաննէ: Մինչ այդ, արդէն միւս երկուքը իր վրայ կը կրակեն ու կը սպաննեն:

Մի օր առաւօտ կանուխ հրաման եկաւ որ ամէն գինուոր պատրաստուի: «Մէկ ժամէն կառքով վերի բլուրը պիտի ելլաք որ ձեր աչքերովը տեսնաք միլլեթ խըլըճներու վիճակը» (գինուորութեան փախստականներու): Իմացանք քիչ վերջ թէ մարդ պիտի զարնեն, բայց չէինք գիտեր թէ ո՛վքեր են. Հայե՞ր են, թէ Թուրքեր: Մէկ մըն ալ ի՞նչ տեսնանք· քաղաքը մարդ չմնաց· հայ, թուրք գինուորներ· ամբողջ Քապաք պախչասը (թաղէն մարդիկ) բերին եւ բոլորը միասին վերը՝ բլուրը հանեցին: Մեզի ալ հրաման եկաւ որ վեր բլուրը մը կար որ բաւական տափարակ զաչտի ձեւ էր առած): Մէկ ալ վեր ելանք, ի՞նչ տեսնամ: Լերան (բլուրին) մէջտեղը երեք հատ փայտէ սիւն են կանգնեցուցած եւ բոլորտիքը հազարներով գինուորներ են չարուած: Մենք ալ էնչըլատի տղաքս, հայ թէ թուրք խառն, մի կողմի վրայ կարգով չարուեցանք: Քիչ վերջ հազարապետը մէջտեղ եկաւ ու սկսաւ բարձրաձայն խօսիլ ու խրատներ տալ գինուորներուն որ անոնց կարգին չհետեւինք, ցոյց տալով փախստական տղաքը, որոնք սիւներէն քիչ հեռու իրարու քով կայնեցուցած էին: Ես այդ վայրկեանին հետաքրքրուեցայ ու կարգէն խոյս տալով ուղղակի տղոց քով գացի որոնք քիչ վերջ պիտի մահանային: Մէկ ալ ի՞նչ տեսնեմ· բոլորը մեր Կիւրիւնցի տղաքն են: Տեսնելով զիրենք, անմիջապէս ճանչցի: Իրենք զիս չճանչցան: Գոյներնին փախած, դեմ – դեղին կարած էին: Երբ հազարապետը իր խօսքը վերջացուց, հրամանով սուներկու գին-

«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ «ՄԵՆԻԼ ՍԷՆ-ՏԸՆԻ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԻՆ ԵՒ ԱՆԹՈՆԻ ՔԱՂԱՔԻ «MILLE CHŒURS POUR UN REGARD» ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Մենիլ Սէն – Տընի դեղածիծաղ արուարճանի միջնադարեան փոքրիկ եկեղեցւոյ մէջ, կիրակի, Ապրիլ 11, ժամը 17·30, տեղի ունեցաւ տեղւոյն երգչախումբին տարեկան համերգը որուն իր մասնակցութիւնը բերաւ *Սիփան – Կոմիտաս* երգչախումբը դեկավարութեամբ՝ կարպիս Ափրիկեանի, ներկայութեամբ քաղաքապետ՝ Պր. Լըֆեվրըի:

Երգչախումբին անդամ մը ամփոփ կերպով բացատրեց յայտագրին բովանդակութիւնը, անոր կրօնաշունչ բնոյթը, պատմելով երգչախումբին ուրախութիւնն ու հպարտութիւնը ունենալուն իր կողքին՝ կարպիս Ափրիկեանն ու «*Սիփան – Կոմիտաս*»ը: Աւելցուց թէ երկու երգչախումբերուն մերձեցման նախաձեռնարկը կը պարտին Որբէն Մինասեանի, չոլանին ընակիչ եւ «*Սիփան – Կոմիտաս*»ի վարչութեան անդամ:

Յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասերէ. առաջինը՝ «Suite en noir» մելամաղձոտ, թախծոտ, հոգեւոր երաժշտութեան հատուածոյ մը: Մոցարթէն՝ «Lacrimosa» (Requiem) խմբերգ, Վերտիէն՝ «Libera Me» (Requiem) մեներգ, սոփրանօ Idalina Cappe de Baillon–ի քաջածանօթ մեկնաբանութեամբ, Սամուէլ Պարլեր–էն՝ «Agnus Dei» մեներգ (միեւնոյն մեներգիչ), եւայլն:

Երկրորդ բաժինը՝ Suite en blanc, աւելի զուարթ մեղեդիներէ բաղկացած, յուսալից պատգամներ աւետող ամբողջութիւն մը որմէ՝ Պերլիոզ–էն «Chœur des Bergers» (L'Enfance du Christ), Քարլ Օրֆֆ–էն «In Trutina» (Carmina Burana), Անթոնիօ Սանթանա–էն՝ «Berceuse à la lune» (Un chant pour la planète) եւ դեռ ուրիշներ...

Երգչախումբը մեծ վարպետութեամբ մեկնաբանեց տրոլոր կտորները, դեկավարութեամբ՝ Geneviève Langelean–ի ու ընկերակցութեամբ, երգչոհի վրայ, Jean-Philippe Mathieu–ի: Ներկաները բուռն ծափերով ողջունեցին երգիչները:

Հուսկ բեմ ելաւ *Սիփան – Կոմիտաս* երգչախումբը իր դեկավարով: Ցաջորդաբար մեկնաբանեց, ամենայն վստահութեամբ, արհեստավարժի չափանիշով, Ափրիկեանի իսկ նոր գործերէն՝ փոունջ մը հարսանեկան երգեր (Suite nuptiale)՝ «Գովք» (Թագւորին), «Օրհներգ» (Նորապսակներուն), «Աքերճօ» (իրախճանք՝ հարսնեւորներուն) եւ «Էս Գիշեր Համբարձում է»: Բոլորն ալ իրենց քաղցրանուագ, նուրբ եւ զուարթ ոճով զմայլեցան եւ ոգեւորեցին հանդիսականները (այս վերջինները, անտարակոյս, առաջին անգամ ըլլալով կը լսէին հայ երաժշտութենէն գողարիկ մանրիկներ): Հարկ է աւելցնել թէ հայկական բաժնին մասնակցեցաւ նաեւ «Մենիլ Սէն – Տընի» երգչախումբը իր մենեջրիչով:

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը մասնակցեցաւ նաեւ Անթոնի քաղաքին բացառիկ փառատօնին, Երեքշաբթի, Ապրիլ 13, ժամը 20·30–ին տեղւոյն մեծ Օրիթորիում–ի մէջ, աւելի քան 250 երգիչներու եւ նուագածուներու ելոյթով: Տօնակատարութեան խորագիրն էր՝ «Mille Chœurs pour un Regard» (Հազարին արդէն յայտարիր մը), յարձր հովանաւորութեամբ՝ Մշակոյթի, Առողջութեան եւ Երիտասարդութեան ու Մարմնամարզի նախարարութիւններուն, կազմակերպութեամբ՝ «Rétina France»ի, ի նպաստ բժշկական հետազօտութեան, ի մասնաւորի՝ ակնարուժութեան (տե՛ս խորագիր):

Երկու ժամուան տեւողութեամբ ճոխ յայտագիր մը կարելի չէ անշուշտ թուել ամբողջութեամբ: Հանդիսականները, երդի կարխարդիչ ուժով տոգորուած, հընչական ոստումներով չրջեցան երկրամասին չորս կողմերը՝ Ֆրանսայէն – Իրլանտա, Պուլարիայէն – Թունուզ, Ափրիկէէն – Ճափոն եւ դեռ հեռաւոր ուրիշ հորիզոններ... Վերջին հանդրուանը եղաւ Հայաստանը: «Աչխարհի Ձայն»ն էր որ լսելի դարձաւ այդ երեկոյ Անթոնիի ընդարձակ լսարանին պատերէն ներս, եղրայրական մտերիմ կապեր հաստատելով ազգերու միջեւ:

«*Սիփան – Կոմիտաս*»ը, իր դեկավար կարպիս Ափրիկեանի հովանաւորութեան տակ, դաչնակի վրայ ընկերակցութեամբ՝ Վալերի Պօղոսեան – Շաուեանի եւ Լիզ Նազարեանի բացատրութիւններով, փակեց երեկոյթը պարուրելով ընդարձակ սրբարանը միեւնոյն վերոյիչեալ յայտագրի գուարթ եւ անոյշ, հոգեզրաւ եւ հրապուրիչ երգերով, այս անգամ սակայն աւելի յարմար վայրի մը մէջ, աւելի լայն եւ այլազան հասարակութեան մը ներկայութեամբ: Հակառակ յառաջացած ժամուն, ներկաները (արուեստասէրներ եւ նոյնքան մասնագէտներ), քիչ մը զարմանքով եւ աւելի յափշտակութեամբ, մեծ հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ ունկնդրեցին երգեցողութիւնը եւ իրենց գոհունակութիւնը զէթ կրցան արտայայտել անընդհատ ծափերով եւ կարկնութիւն պահանջելով:

Այսպէս, երկու դեղեցիկ ձեռնարկներ, երկու սքանչելի առիթներ իրենց նպաստը բերին ծանօթացնելու եւ գնահատելի դարձնելու համար հայ երգն ու երաժշտութիւնը, ֆրանսացի եւ հայ համայնքէն անդին, զանազան ազգութիւններէ բազկացած հանրութեան մը:

ԱՐՓԻՆԷ ՏԱՏԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

— ■ —

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՊՐԻԼ 24–Ը ՀՌՉԱԿԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻ ՕՐ

Գալիֆորնիոյ նահանգային Խորհրդարանը Ապրիլ 15–ին միաձայնութեամբ ընդունած է բանաձեւ մը, որ 1999 Ապրիլ 24–ը կը հռչակէ Հայկական ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ Սուպայիթի պատրամներուն (1988) եւ Բաքուի խառնվանիններուն (1990) Ոդեկոչման Օր Գալիֆորնիոյ մէջ: Բանաձեւը, որուն հեղինակն է Սան Տիէկոյի ներկայացուցիչ, հանրապետական Հաուըրտ Քալուկեան, նաեւ կոչ կ'ուղղէ նահանգի բնակչութեան, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլայ Լեռնային Ղարաբաղի հարցի խաղաղ լուծումին, միաժամանակ պաշտպանելով տեղւոյն հայութիւնը:

*
**

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ «ՄԵՐՏԻՆԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Աւետարանական «Մերտինեան» վարժարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 16–ին, տեղի ունեցած է Մեծ Եղեռնի նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. «Բարգէն Սիւնի» Կոմիտէի: Բացումը կատարած է Արմէն Տօնոյեան: Յուցադրուած է Մեծ Եղեռնին, Հայաստանի անցեալին, ներկային, Սարդարապատի յաղթանակին, հայ մշակոյթին նուիրուած մէկ ժամնոց չարժանկար մը, պատրաստուած՝ աւելի քան 60 ժապաւէններու հեղինակ (որոնցմէ 18 հայերէն) Փրոֆ. Մայքըլ Ցակոբեանի կողմէ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Նարեկ Ֆահանայ Փեհլիվանեան:

*
**

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

Կլենէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 14–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած Կոմիտասի ծննդեան 130–ամեակին: Բացումը կատարած է Ռատմիկ Քահանայ Խաչատուրեան: Դասախօսին՝ Հրանդ Ադէմեանի կենսագրականը տուած է Նարեկ Ք. Հ. Փեհլիվանեան: Հրանդ Ադէմեան ներկայացուցած է Կոմիտասի կեանքը, ստեղծագործական վաստակը, եւրոպական ոստաններու մէջ անոր գործունէութիւնը, կատարելով վարդապետին վաստակին արժեւորումը, յամենալով անոր պատարագին վրայ եւ տալով հայ եւ օտար հեչակաւոր երաժշտագէտներու կարծիքը Կոմիտասի մասին: Եկեղեցւոյ երգչախումբը եւ մենեջրիչներ մեկնաբանած են Կոմիտասի գործերէն նմոյշներ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՉԸՐՉԻԼԻ ՁԱՒՈՂԱԾ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Եուկոսլաւիոյ ներկայի տագնապը համաշխարհային պատմութեան հին էջեր թերթատելու կը մղէ երբեմն: Լրագրող մը այդ թերթատումին մէջ հետաքրքրական դրուագներու հանդիպած է որոնք կը կապուին երկու աշխարհամարտերուն պալքանեան ազգակը օգտագործելու ծրագիրներու: Երկուքն ալ ծրագրուած են Ուիլիըմ Չըրչըլի կողմէ: 1915–ին կը ձեռնարկէ Տարտանէլի գամաքահանումին, Գերմանիան կռնակէն զարնելու մտադրութեամբ: Դաշնակից ուժերը կ'որոշեն թշնամիին ամէնէն տկար կէտը հարուածել, որոշելով որ տուիկա թրքական պաշտպանութեան գիծն է: Չըրչիլ կ'ուզէ Տարտանէլէն մուտք գործել ու գրաւել Պոլիսը: Սերպերու դիմադրութեամբ պիտի չհզօքցուին Գերմանիոյ դաշնակիցները պալքանեան չրջանին ու կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Սակայն ծրագիրը կը ձախողի երբ Թուրքիոյ հանրապետութեան ապագայ հիմնադիրը Մ. Քէմալ գերմանացի զօրավար Ֆոն Սանտէրսի նեցուկով արգելք կ'ըլլայ բրիտանական եւ ֆրանսական ռազմանաւերուն անցքին:

Բ. Աչխարհամարտին Չըրչիլ վարչապետ է ու կը մշակէ նման ռազմավարութիւն մը: 1942 Նոյեմբերին հիւսիսային Ափրիկէի ամերիկեան գամաքահանումը եւ յաջորդ Փետրուարին Սթալինկրատի մէջ խորհրդային յաղթանակը յստակօրէն ցոյց կուտան որ Գերմանիոյ պարտութիւնը հեռու չէ: Սակայն, բացորոշ է նաեւ որ կարմիր բանակին կողմէ «ազատագրուած» ամէն երկիր համաչափ չրջանակին մաս կը կազմէ:

Չըրչիլ կ'ատաջարկէ հրաժարիլ Տարտանէլի գամաքահանումէն ու հարուածել Եուկոսլաւիոյ վրայով զոր կը կոչէ «Եւրոպայի կակուղ որովայնը»: Բայց ԱՄՆ կը մերժեն: Տրուած պատճառը չէ անշուշտ այն թէ Ռուզվելթ կ'ուզէ խնայել ամերիկացի զինուորներու արիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Գ·

Քանի մը օր ետքը Պոլսոյ Հայութիւնը կ'իմանար կարսի ազէտին ամբողջ մեծութիւնը, հայկական բանակին քայքայումը, ընդհանուր դասալքութիւնը, կառավարութեան տապալումը, բոլշեւիկներու յաղթանակը, դաշնակցականներու փախուստը:

Նախկին յոյսերուն եւ խանդավառութեան յանկարծ կը յաջորդէր յուսահատութիւն եւ պակուցում:

Քմածին, երեւակայական, արտառոց լուրեր չրջան կ'ընէին ամէն կողմ՝ յոռետեսութիւնը աւելցնելով կամ լաւատեսութիւնը վերաբծարծելով:

– Թուրքերը Երեւան մտեր, բոլոր ժողովուրդը ջարդեր են:

– Բոլշեւիկները մէկ դաշնակցական ողջ չեն ձգեր:

– Հայկական բանակը վերակազմուեր է ու յարձակողականի սկսեր է:

– Կարսը ինկած չէ եղեր, այլ պաշարուած, բայց նոր լուր կայ, թէ Թուրքերը պաշարումը վերցուցեր են:

Ամէն մարդ իր լսածը կը կրկնէր առանց քննութեան բովէն անցընելու եւ չատ անգամ չափազանցելով զայն, իր խառնուածքին համեմատ:

Այն թերթին, որուն խմբագիրներէն էր Դերկոմս, խմբագրատունը այդ օրերուն արտասովոր եռուզեռ մը կար: Ամէն վայրկեան ծանօթներ կուգային կ'երթային լուր առնելու կամ լուր տալու համար:

Խմբագիրները ստիպուած էին թէ' իրենց աչխատութիւնը կատարել եւ թէ' այդ այցելուները մտիկ ընել: Խմբագրութեան սենեակը արդէն լեցուն էր, երբ նորեկ մըն ալ ներս մտաւ: Շաւարչ Մոսկենցն էր:

– Իմացա՞ք, տղա՛ք, – գոչեց:

– Ի՞նչ բան, – հարցուցին մէկ քանիներ:

– Սքանչելի՛, հիանալի՛... ես արդէն պիտէի, որ վերջ ի վերջոյ այդպէս պիտի ըլլայ... ես մօտէն ուսումնասիրած եմ ամէն բան, Հայաստանէն կուգամ կոր, հայկական բանակն ալ դիտեմ, զօրավարները կը ճանչնամ...

–Բայց ի՞նչ է, տեսնենք, բերած լուրդ, – ըսաւ խմբագիրներէն մին:

– Զօրավար Սեպուհ էրզրումի վրայ կը քալէ եղեր, – գոչեց Շաւարչ, – հիմա քաղաք մտած ըլլալու է, Թուրք բանակին նահանջի ճամբան կտրուած է ու երկու կրակի մէջ մնացած:

Այդ դիպայղունց լուրը սկեպտիկ ծիծաղներով ընդունուեցաւ:

Դերկոմսը, որ թերթին առաջին երեսի սրբագրութիւնները կ'ընէր, աչխատութիւնը պահ մը ընդհատեց ու յանդիմանական չեչտով մը ըսաւ.

– Ինչո՞ւ խօսքեր մտիկ չենք կրնար ընել, պարապ տեղը մեր աչխատութիւնը մի՛ արգիլեր:

– Ինչպէ՞ս կրնաք խօսք, – գոչեց Շաւարչ, – ամենաստոյգ լուր է ըսածս, արդէն ես սովորութիւն մը ունիմ, որ երբ լուրի մը ճչմարիտ ըլլալը չատուգեմ, ուրիշին չեմ կրկներ: Ինչ որ կ'ըսեմ՝ բացարձակ իրողութիւն է...

– Ուրիէ՞ իմացար, աղբիւրը բա՛, տեսնենք:

– Զարմանալի՛ բան ... մարդ կայ, եկող կայ, տեղն ի տեղօք կը պատմէ կոր ամէն բան:

– Ի՞նչ մարդ, ի՞նչ եկող, – հարցուց ներկաներէն մին:

– Պաթումէն հիմա ճամբոդ եկած է, ան բերած է լուրը:

– Դո՞ւն տեսնուեցար հետը:

– Չէ՛, բայց տեսնուողը պատմեց ինծի:

– Ո՛չ գիւրաբ խարենք եւ ո՛չ ալ ինքզինքնիս, – ըսաւ Դերկոմսը միչտ յանդիմանական, – ամօթ է այդ տեսակ լուրեր տարածել, գոնէ օտարականները եւ Թուրքերը մեր վրայ չխնդացնենք:

(Շար· 13)

(Շար. 3 եւ վերջ)

(6) – «Օսմանցիին նապաստակը կառոյով կ'որսայ:

(7) – Նաֆիաւտ թապուրի – փոխադրական գումարտակ:

(Շար. Ա. Էջէն)

ընտրական ցուցակները: Ստուգումնե-րէն պարզուած է որ ամէնէն մեծ թի-ւով ստորագրութիւն հաւաքած է «Մի-ասնութիւն» դաշինքը՝ 464·560–ով, իրեն կը հետեւին «Հզօր Հայրենիք»՝ 341·141, «Օրինաց երկիր» կուսակցութիւնը 331·562, «Հայրենիք» դաշինքը 295·173 եւ ՀՅԴ՝ 198·166:

Յանձնաժողովի նիստին, բոլոր անդամները չեչաած են թէ կեղծիքներն ու խախտումները զանգուածային էին ամ-կայն անրաւարար՝ չարձանագրելու հա-մար այս կամ այն կուսակցութիւնը: Ընդհանրապէս պաշտպանած են այն կար-ծիքը թէ ընտրական օրէնսդիրքէն պէտք է ջնջել ստորագրութիւններ հաւաքելու կէ-տը, որ կուսակցութիւնները կը դրդէ խախտումներ կատարելու:

⁂

ԿԵԴՐ. ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժո-ղովին մօտ արձանագրուած կուսակ-ցութիւնները Ապրիլ 26–ին ներկայացու-ցած են իրենց ներկայացուցիչները: Այս-պէս, Յանձնաժողովին նոր կազմը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը.–

ՀՀՇ Կուսակցութիւն – *Ռուբէն Մանուկեան*
ՀՅԴ – *Համլէտ Աբրահամեան*
«Հայրենիք» – *Արմէն Խոջոյեան*
«Հզօր Հայրենիք» – *Սերգէյ Պօղոսեան*
«Օրինաց Երկիր» – *Արտաշէս Աւոյեան*
ԱԺՄ – *Վահէ Վարսանեան*
ՀԿԿ – *Վանիա Մխիթարեան*
«Շամիրամ» – *Ռուբէն Յովհաննիսեան*
ԱԻՄ – *Սիլվա Մարկոսեան*
«Միասնութիւն» – *Աչոտ Սարգսեան*

Կառավարութեան կողմէ ներկայաց-ուած երեք անդամներն են Արտակ Սահ-րադեան, Վահան Ալանեան եւ Արմե-նուհի Զօհրապեան:

⁂

Կ. ՀՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Երեւանի պետական չրջանակը Ապրիլ 21–ին վերջին հրաժեշտը տուած է 71 տարեկանին մահացած ծանօթ պատմա-բան, Հայկ. Հանրապետութեան գլխաւոր խմբագիր Կոստանդին Ուղտավերդեա-նին: Անոր զաղաղը դեռեղուած է Հան-րապետութեան գլխաւոր խմբագրու-թեան նախասրահին մէջ ուր խմբուած էին պետականաններ, դասախօսներ, ու-սանողներ, Սփիւռքահայեր: Վշտակցելու փութացած են վարչապետը, Սահմանադ-րական Դատարանի նախագահը, նախա-րարներ, Գիտութեան Ակադեմիայի նա-խագահ Ֆ. Սարգսեան, ԱՄՆ–էն պատ-մաբան Ռ. Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ:

Հանգուցեալ գիտնականին վաստակը ոգեկոչած են Հայկ. Հանրապետութեան գլխաւոր փոխ–խմբագիր Յովհ. Ալվազ-եան եւ Ֆ. Սարգսեան: Արարողութենէն եաք Կ. Ուղտավերդեանի թաղումը կա-տարուած է Երեւանի քաղաքային նոր պանթէոնին մէջ:

⁂

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ՄՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Մէկուկէս տարուան ընդմիջումէ եաք, Ապրիլ 22–ին տեղի ունեցած է «Հայաս-տան» Համահայկական Հիմնադրամի Հո-գաբարձուներու Մորհուրդին նիստը: Մաս-նակցած են Հայաստանի, Ղարաբաղի, Սփիւռքի անդամները, որոնց կարգին՝ դեկավարներ, Ամենայն Հայոց եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսներուն ներ-կայացուցիչները, նախարարներ, գործի մարդիկ, հայ կաթողիկէ պատրիարքը եւ ուրիշներ: Նիստին բացումը կատա-րած է Ռ. Քոչարեան, ապա ներկայացու-ցած Մորհուրդին նոր անդամները: Մոր-հուրդին գլխաւոր հարցը նկատած է ան աշխատանքի թերութիւններուն յաղթա-հարումը. նախագահը համոզում յայտ-նած է որ Հիմնադրամը ի վիճակի է հա-մազգային խնդիրներ լուծելու: 1997–98 չրջանին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մէջ Հիմնադրամի միջոցներով կատարուած աշխատանքներուն մասին տեսագրութիւն մը դիտելէ եաք, դեկուցումով մը հան-դէս եկած է Հիմնադրամի գործադիր տը-նօրէնի պաշտօնակատար Վահան Տէր-Ղեւոնդեան:

Հոգաբարձուներու Մորհուրդին նիստը վերջ գտած է Ապրիլ 26–ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԱՆ կը չարունակէ անվնաս ամբա-կոծել Պելկրատն ու չրջակայքը: Ապրիլ 26–ին, անգամ մը եւս ռումբեր ինկան Մ. Միլոսեւիչի ընկերվարական կուսակ-ցութեան չէնքին վրայ, որ արդէն աւե-րակ կը: Կը ամբակոծուին նաեւ հեռատե-սիլի ափոսմի կեդրոնները որպէսզի կա-րելի չըլլայ լրատուութիւն կատարել, քանի արեւմտեաններուն համար այդ լը-րատուութիւնը սուտ է եւ քարոզչական: Նոյն օրը Կարմիր Խաչի նախագահը կըր-ցած էր տեսնուիլ ամերիկացի երեք զերի պիլոտներուն հետ որոնք ողջառողջ են եւ նախագահ Միլոսեւիչի որ արտօնած էր Կարմիր Խաչին Քոսովօ դործել: Նոր տե-սակցութիւններ նախատեսուած էին, իսկ Կարմիր Խաչի նախագահն ալ ՕԹԱՆ–ի ար-տօնութիւնը պէտք է առնէր: Թիրանայի մօտ ալ ամերիկեան Ափաչ Թռան մը չախ-չախուած է, երկու օդաչուներ ազատած են: Առնք հակահրասայլ թռաններ են, կատարելագործուած որոնք նոր բերուե-ցան Ալպանիա, յարձակումները սաստ-կացնելու համար: Ռմբակոծուած են նաեւ Նիչ, Նովի Սատ եւ այլ քաղաքներ: Միւս կողմէ, փոխ – վարչապետը՝ Վուք Տրաս-քովիչ բացայայտ կերպով զէմ արտայայ-տուած է Միլոսեւիչի բռնած անզիջող դիրքին, բայց, չատ վստահելի չի նկատ-ուիր: Ինք ըսած է որ կառավարութեան կարծիքը կը յայտնէ երբ կ'ըսէ թէ կողմ-նակից է ՄԱԿ–ի ուժերու ներկայութեան Քոսովօ, թէ առանձին են, ՕԹԱՆ–ը չի տապալիր եւ թէ միջազգային հանրային կարծիքը իրենց դէմ է:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ՄԷՋ, բաւական իրարան-ցում ստեղծուած է իրրեւ հետեւանք զին-ուորական երեք ոստիկաններու ձերբակա-լութեան: Գորսիքայի զինուորական ոս-տիկաններու պետը՝ գնդապետ Մազէր եւ իրեն ենթակայ երկու օգնիչներ քննու-թեան տակ առնուած են, որովհետեւ մաս-նակցած պէտք է ըլլան Այաչիոյի ծովափը գտնուող Շէյ Ֆրանսիս ճաչարանի մը հըր-կիզման: Հարցը խիստ ծանրակչիռ է եւ ոմանք նոյնիսկ անմիջական հրաժարումը պահանջեցին նահանգապետ Պոնոյի, որ Փարիզ կանչուեցաւ Շըվէնըմանի կողմէ լուսաբանութիւններ տալու համար: Գոր-սիքայի ազգայնականները չատ գոհ են այս դէպքերէն, քանի երկար ատեն է որ կը բողոքէին երբ ահաբեկչական ամէն ա-րարք իրենց կը վերագրուէր: «Լիպերա-սիոն»ի համար՝ «իրաւական Պետութիւնը ծիծաղելի դարձած է»:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ, օր ցերեկով, սպաննուած է անգլիացի համբաւ վայելող լրագրու-հի մը՝ Ճիլ Տանոօ, 38 տարեկան: Հեռա-տեսիլէն կը ներկայացնէր նաեւ (լուրերէն պատ) ոճիրներու նուիրուած (Գրայմուաչ) յայտագիր մը: Ամբողջ երկիրը ցնցուած է:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur de René ROUQUET, Député-Maire d'Alfortville la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle
LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915-1916

Exposition réalisée par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

Exposition ouverte de 15h à 19h et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան (Ամերիկա) կը նուիրեն 500 Ֆր. «Յա-ռաջ»ի բարեգործման, իրենց հօր՝ Օնիկ Խաչատրեանի յիշատակին, մահուան 80–րդ տարելիցին առթիւ, նահատակուած Կիլի-կիոյ – Ազիւթար քէմալական հրոսակներու կողմէ:

ՓԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Որպէսզի Միսրեայ Վարժարանը միշտ կանգուն մնայ, Տէսինի Արշակ Զամալեան մանանճիւղը միացած Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մանանճիւղին, հովանա-ւորութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆԻ

Կը կազմակերպեն պարանոյկ երեկոյ մը, «Արմենիա» նուագախումբին ընկե-րակցութեամբ Շաբաթ, Մայիս 8, երե-կոյեան ժամը 19–ին, Սէն – Մօրիս – Տը-Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Հայկական չէն մթնոլորտն ու համեղ ազանդերները կը սպասեն ձեզի:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով նա-խընտրելի է ապահովել ձեր տեղանները, հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 49 – 28 – 87
կամ՝
04 – 78 – 55 – 56 – 83

Թիւերուն:

Մուտքը ազատ է:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

STAGE DE CULTURE ARMENIENNE
ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆ

Dimanche 9 Mai
de 10h à 17h
Stage ouvert à tous, adolescents et adultes

10h30 — 12h

Varoujan SARKISSIAN
Universitaire-Doctorant en psychologie sociale
Thème : **1915, les mécanismes d'un génocide**

12h — 14h
Déjeuner sur place

14h — 17h

Dzovinar KEVONIAN
Universitaire · Docteur en Histoire
Thème : **Réfugiés et diplomatie humanitaire : les acteurs européens et la scène proche-orientale pendant l'entre-deux-guerres**
(thèse soutenue en janvier 99)

Participation aux frais : 160 F (déjeuner sur place compris)

Inscriptions obligatoires le 30 Avril au plus tard

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

A l'occasion de la
Coupe d'Europe des Nations
EURO 2000
Arménie - France
Le 8 Septembre 1999

Voyage spécial en ARMENIE
à Partir de 3980F
(comprenant l'avion+hôtel+tranferts +excursion+billet d'entrée au stade)

Pour tous renseignements :
SABERATOURS:
19, rue Saint-Roch — 75001 PARIS
Téléphone : 01. 42. 96. 10. 10.

MARSEILLE

Dans le cadre du 84ème Anniversaire de la Commémoration du Génocide Arménien
La Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
expose
LE DESSINATEUR HUMORISTE
HOVIV
Jusqu'au 30 Avril
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE
Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)
du 5 au 18 Juillet
à DSARGATZOR (Arménie)
Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...
Participation :
500 USD + frais de voyage.
Date limite d'inscription : **30 Avril.**
S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէր – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի ընդհանուր անդամական ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Voyage à la découverte de l'ARMENIE et du KARABAGH *avec l'UGAB*

ARMENIE du 13 au 20 mai
Extension au **KARABAGH** du 20 au 24 mai

Un voyage-émotion qui séduira tous ceux qui désirent découvrir ou mieux connaître l'Arménie
7 jours ARMENIE : 6 965 F
12 jours ARMENIE & KARABAGH : 9 465 F
tous frais (pension complète, visa, taxe d'aéroport...) inclus

Contact : Arévik MARTIROSSIAN
UGAB — 11, Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 — Fax : 01 40 50 88 09.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 29
JEUDI
29 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·629 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 74e ANNEE — N° 19.629

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 26 / 28)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՈՒԱՇԻՆԿՈՐԸՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ իր ղեկավարած պատուիրակութիւնը ԱՄՆ այցին նախապէս կազմուած ծրագրին համաձայն, Ապրիլ 23–ին հանդիպում ունեցած են ծերակուտական Պ. Տոլի հետ, քննարկելով հայեւամերիկեան յարաբերութիւնները: Յաջորդ օրը այցելած են ղեկավարման թանգարանը ուր Ռ. Քոչարեան երկար ունեցած է ու ըսած որ եթէ ժամանակին դատապարտուէր Հայերու ցեղասպանութիւնը, նման ոճրերը կրնային տեղի չունենալ: Ան կոչ ուղղած է թանգարանին եւ Հայոց ցեղասպանութեան թանգարանին միջեւ գործակցութեան, ինչ որ ըրական ընդունելութիւն գտած է:

Նախագահը նոյն օրը ծաղկեպսակ դրած է Ու. Ուիլսընի հիւրմին, ուր կ'ելլով 1915–ի ջրջանին անոր վերաբերմամբ: Ապա ներկայ գտնուած է ցեղասպանութեան զոհերու ոգեկոչման եկեղեցական արարողութեան որ կազմակերպուած էր Էջմիածնի, Կիլիկիոյ թեմերուն եկեղեցիներուն եւ Հայաստանի դեսպանութեան կողմէ: Երեկոյին Ռ. Քոչարեան մասնակցած է ՕԹԱՆ–ի երկիրներու դեկավարներուն ի պատիւ նախագահ Գլինթընի տուած ընթրիքին:

Ապրիլ 25–ին Արտաքին Գործերու նախարար Մ. Օլպրայթի նախաձեռնութեամբ կովկասեան երեք հանրապետութիւններու նախագահներուն հանդիպումին մասնակցած են Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Թուրքիոյ, Նորվեկիոյ Արտաքին Գործերու նախարարները: Ցետոյ ՕԹԱՆ–ի վեհաժողովին այլ դեկավարներու կարգին կարճ ելոյթ մը ունեցած է Ռ. Քոչարեան:

Ապրիլ 26–ին Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպանատան մէջ տեղի ունեցած է Սփիւռք – Հայաստան համաժողովին նախապատրաստական հանդիպում մը: Որմէ ետք նախագահը հանդիպում ունեցած է Մ. Օլպրայթի հետ որ պատրաստակամութիւն յայտնած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար աշխուժացնել ԱՄՆ–ու ջանքերը: Նոյն երեկոյին հանդիպում մըն ալ տեղի ունեցած է Ռ. Քոչարեանի եւ Ազրբեջանի նախագահին միջեւ:

Այս հանդիպումին մասին Իթար-Թաս գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Ռ. Քոչարեան գայն նկատած է վերջին չորս–չորս ամիսներուն արդիւնաւորը որ լատատուութիւն ներշնչած է իրեն: Երկու նախագահները համաձայնած են աւելի ոտիպ հանդիպում ունենալու: Ըսելով հանդերձ թէ չափումները իրար աւելի լաւ ճանչնալու առիթ կ'ընձեռեն, Հայաստանի նախագահը աւելցուցած է թէ անհամաձայնութիւնները տակաւին չատ մեծ են երկու կողմին միջեւ: Ան կարեւոր նկատած է Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբեջանի պաշտպանութեան նախարարներուն Մայիսի հանդիպումը որուն առաջարկած է որ մասնակցի ԼՂՀ պաշտպանութեան նախարարն ալ եւ Հ. Ալիեւ համաձայն գտնուած է իրեն:

*
**

ԱՊՐԻԼ 24–Ը ԱԼԱՄԱԹԻ

Ղազախստանի մայրաքաղաքին հայութեան ներկայացուցիչները չեն կրցած յարգել ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը, որովհետեւ ծրագրուած հանդիսութեան սկիզբէն առաջ ոստիկանները պարպած են դահլիճը երբ մէկը հեռաձայնով յայտնած է թէ սրահին մէջ ռումբ դեռեղուած է: Ոչ մէկ ռումբ գտնուած է, բայց փնտռտուքներու խլած ժամանակը անկարելի դարձուցած է ոդեկոչումը:

*
**

ՄՈՐԿԸՆԹԱՈՒԻ ԱՃԻՒՆԷՆ ՄԱՄՆԻԿ ՄԸ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՄԷՋ

Ցեղասպանութեան 84–ամեակի ոգեկոչումներուն ջրջանակին մէջ, Ապրիլ 23–ին, 1915–ին ԱՄՆ–ու Թուրքիոյ դեսպան Հ. Մորկընթաուի դերեզմանէն տարուած ափ մը հող դեռեղուած է Ծիծեռնակաբերդի յուշահամալիրը: Ներկայ գտնուած են անոր թոռը եւ զաւակները: Հանդիսութեան խօսք առնելով Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Յարութիւնեան երախտապիտական զգացումներ արտայայտած է ամերիկացի դեսպանին որուն յուշերը լատուդյն փաստերէն են գործուած ոճիրին: Ելոյթներ ունեցած են ԱՄՆ–ու Հայկական համագումարի ներկայացուցիչը, դեսպան Մ. Լեմքն, Մորկընթաուի թոռը եւ ուրիշներ: Կատարուած է կրօնական արարողութիւն, ապա ծառատունկ:

*
**

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՐՑԸ

«Ցեղասպանութեան դէմ Միութիւն» Թուրքեւքրտական պատուիրակութեան անդամները Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիսի մը ցաւ յայտնած որ միայն 84 տարի ետք յաջողած են յարգանք մատուցանել Հայերու ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակին: Նախագահ Ա. Էրթան ըսած է թէ 1915–ը ոճրագործութիւն էր ամբողջ մարդկութեան դէմ եւ թէ Լրենք կը պայքարին անոր ճանաչումին համար որ Թրքական հանրութեան ապագային հարցն է:

*
**

ՀԱՅԵՒՋԻՆԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զինաստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարին հրաւէրով Ապրիլ 17 – 24 այդ երկիրը այցելած է գիւղատնտեսութեան պատուիրակութիւն մը նախարար Վ. Մովսիսեանի ղեկաւարութեամբ: Անոնք այցելած են պաղարեւութեան եւ այգեգործութեան կեդրոններ: Երկու նախարարները ստորագրած են գործակցութեան համաձայնագիր:

Ժ. ՎՈԺԻԷԻ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Ազրբեջանական «Թուրան» լուրերու գործակալութիւնը Ապրիլ 21–ին հաղորդած է թէ նախագահ Ժ. Շիրաք պատասխանելով Հայոտար Ալիեւի մէկ նամակին, անայլեւայլ զօրակցութիւն յայտնած է Ազրբեջանի կեցուածքին որով կը մերժուէին Օ–ԷՍ–Սը–Ը–ի Մինսկի խումբին վերջին առաջարկները Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար: Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի նախագահը տեղին կը գտնէր այդ ուղղութեամբ Լիզպոնի վեհաժողովին ընդունուած բանաձեւերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԹԱՆ–ի օդանաւերը կրկին սկսած են եւ ամբակոծած են ոչ պինտուրական թիրախները: Այս անգամ, Պելկրատէն 250 քիլոմեթր հարաւ–Սիւրտիլիքայի բնակութիւնները վրայ ինկած են ռումբերը եւ 20 մեռեալ կայ ու բազմաթիւ վիրաւորներ: ՕԹԱՆ ընդունեցաւ իր «սխալը» որ առաջինը չէ եւ հաւանաբար ոչ ալ վերջինը: Միւս կողմէ, ՕԹԱՆ–ի Եւրոպայի ուժերու հրամանատարը՝ զօրավար Ցլարք կ'ուզէ որ ժամ առաջ զործադրուի քարիւղային չրջափակումը, բայց, այս հարցին կապակցութեամբ տարակարծութիւններ կան. կարգ մը երկիրներ ինչպէս Ֆրանսա, Յունաստան կ'առարկեն որ իրաւական հիմք չկայ: Նոյնն է պարագան ցամաքային զործողութիւններու առթիւ եւ Լ. Ժոսփէն ստիպուեցաւ ապահովութիւն առնել, Ապրիլ 27, Ազգային Ժողովին առջեւ որ նման որոշում նախ կ'ենթարկուի Միջհրդարանի հաւանութեան: Ի դէպ, նիստին ընթացքին, Ժոսփէն պարտաւորուած էր խօսք հասկցնել ոչ միայն աջին, այլեւ իր իսկ չարքերուն (Քիլէս) եւ իր բազմազան մեծամասնութեան (Ռ. Հիւ): Գաղթականներու հոսքը կը չարունակէ հարցեր ստեղծել Մոնթենեկրօ եւ Մակեդոնիա որոնք այլեւս ի վիճակի չեն ընդունելու: Ալպանիան ալ նոյն կացութեան մէջ է եւ օդնութիւն կ'ուզէ: Միւս կողմէ, սարսափելի նկարագրութիւններ կ'ըլլան ինչ կը վերաբերի Քոսսովօ մնացած բնակիչներուն որոնք անխնայ եւ վայրագօրէն կը ջարդուին, սովէ կը տառապին եւ չունին ու կառուլ կ'ուտեն, բայց այս լուրերէն ոչ մէկ կարելի եղած է ստուգել: Իսկ եւրոպական երկիրները լրենց կարգին գաղթական կ'ընդունին, Միացեալ – Նահանգները որոնք յայտարարած էին թէ 20 հազար պիտի ընդունին, մէկ հոգի իսկ չեն ընդունած ցարդ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (ՓՔՔ) նախագահական ընտրութեան արդիւնքները

Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութեան արդիւնքներուն մասին հաղորդագրութեամբ մը արժեւորած է ստեղծուած կացութիւնը: Չոն կ'ըսուի թէ ընտրութեան մէջ մեծ դեր խաղացած է աջ–խարհակալ եւ սիոնական ուժերու մեծ նեցուկը որուն չնորհիւ կ'ամբողջանայ Թուրքիոյ հանրապետութեան յարձակողական – ֆաշիստ ուժի մը վերածուելու հոլովոյթը: Ընտրութեան արդիւնքը նախանչան կը նկատուի Ֆիւրտխատանի ժողովուրդին հիմնական անէացման ընթացքին որուն համակարծիք են յաղթական երկու կուսակցութիւնները: Ըսուածին առաջին ապացոյցներէն կը նկատուի քրտական հեռատեսիլին սփոումներուն Անգլիոյ կողմէ դրուած արգելքը: Հաղորդագրութեամբ կ'ըսուի նաեւ թէ ընտրութեան արդիւնքը կը ցոլացնէ թրքական բանակին նախընտրութիւնը: Քրտական նոյն մարմինը այս կացութեան առջեւ հարկաւոր կը նկատէ առաւելագոյն չափով կազմակերպուիլ ու կարելի ուժգնութեամբ հակազդել թրքական հակաքիւրտ քաղաքականութեան:

ԱԹԻՆՔԻ ԷՆԹԷՐՔՈՆԹԻՆԵՆԹԱԼ պանդոկին առջեւ ռճրախորհ մը գործուած է Ապրիլ 27–ին որու հետեւանքով կին մը մեռած է, մարդ մըն ալ վիրաւորուած: Արարքին տէր եղած էր նախապէս «Ցեղասպանական Բջիջներ» չարժում մը:

ՎՐԱՍՏԱՆ Եւրոպայի Խորհուրդի 41–րդ անդամ դարձաւ ինչպէս նախատեսուած էր: Ապրիլ 27–ին, Սթրազպուրկի մէջ է որ Շվարնաձէ ստորագրեց պաշտօնական թուղթերը: Արտաքին նախարար՝ Մենադարիչվիլի, այս առթիւ, ստորագրած է նաեւ մարդկային իրաւանց եւրոպական պայմանագրութիւնը:

ՍՐԱՖԱԹ որոշեց յետաձգել պապեսթինեան Պետութեան մը հռչակումը որ նախատեսուած էր Մայիս 4–ի համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ Ինթուրիսթ պանդոկի երկու յարկեր՝ քարուքանդ եղած են Ապրիլ 26–ին ռումբի մը պայթումին հետեւանքով: 11 հոգի վիրաւորուած են: Ռումբը վերեւակի մը մէջ դեռեղուած էր եւ պայթումը մեծ վնասներ պատճառած է 20–րդ յարկը օր կը գտնուին երեսփոխան Կոբզոնի դրասենեակները: Կասկած կայ որ ան կապեր ունի մաֆիային հետ:

ԱԹՈՄ ԵՂՈՑԵԱՆԻ «ՖԵԼԻՍԻԱՑԻ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ» ԳԱՆՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Շարժանկարի Գաննի 52–րդ փառատօնը կը բացուի Մայիս 12–ին, մրցումէն դուրս, «Լը Պարպիէ տը Սիպերի ժապաւէնով:

Պաշտօնական յայտագրին մաս կը կազմէ Ատոմ Եղոյեանի՝ Ֆելիսիա'ս Ձրբնի (Ֆելիսիայի Ճամբորդութիւնը) դրբ ընտրած է Գանատա:

Ֆրանսական դատմին ֆիլմերն են. – Փոլաիքս, Լ'Իմանիթէ, Լը Թան ոբթրուվէ (Զիլիի հետ):

ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Նախընտրական շրջանի հայաստանեան մամուլը յաճախ նիւթ կ'ընէ զործակցութեան բաւական անսպասելի երեւոյթ մը որ Միասնութիւն դաշինքին կազմութեամբ յայտնուեցաւ: Այդ դաշինքը որ ընտրութեան միասնական մասնակցութեան ճամբուն վրայ զետեղեց ժողովրդական եւ Հանրապետական կուսակցութիւնները, առաջին ակնարկով ապահովեց երկրին ամէնէն ժողովրդական դէմքին՝ Կ. Դեմիրճեանի եւ ամէնէն աւելի հզօրութեան ակը նկատուածին՝ Վ. Սարգսեանի միաբանութիւնը: Առաջինը ծանօթ է որ համայնավարական շրջանի անցեալով օրէ օր մեծցող տեղ ունի բազմութիւններու մօտ. մանաւանդ, յետ խորհրդային առաջին տասնամեակի յուսախաբութիւններն ու վարկաբեկումները զինքը ուղիղ այդ երեւոյթին մէջ: Իսկ Վ. Սարգսեան զբաղեցաւ հայկական բանակի կազմութեան, յատկապէս ամրացման մէջ ունեցած ներդրումով ու որպէս Պաշտպանութեան նախարար, քանիցս ապացոյցը տուած է թէ անչրջանցելի դէմք է քաղաքական խմորումներու մէջ. արդէն վերջին տարիներուն քաղաքական գլխաւոր անցքերուն իր կարեւոր դերակատարութիւնը այս համոզումը հաստատող ազդակ է:

Այսքանով, առաջին ակնարկ մը այս երկուքով կազմուած դաշինքը յաջողութեան ամէնէն մօտիկ դիրքին վրայ պիտի զետեղէր, նկատի առած՝ Մայիս 30ի խորհրդարանական ընտրութիւնը: Սակայն կան վերապահութիւններ եւ մանաւանդ հարցականներ ալ Դեմիրճեան – Սարգսեան միաբանութեան վերաբերող: Կան նաեւ նախատեսութիւններ թէ, օրինակ, ընդառաջելով նման դաշինքի մը կազմութեան, Կ. Դեմիրճեան ի յառաջագունէ կը կորսնցնէ իր վայելած ժողովրդականութենէն տոկոս մը: Իսկ ժողովրդականութիւնը անոր մեծագոյն խաղաթուղթն է ներկայի պայմաններուն մէջ կատարուելիք ընտրութեան համար:

Այս ու այլ նկատումներով ծագած հարցականներ Յովհաննէս Գալաջեանը («Ի-բաւունք» Ապրիլ 16 – 22) մղած են զրոյցի մը Հմայեակ Յովհաննիսեանի հետ. ան նախագահն է Հայաստանի քաղաքագէտներու միութեան եւ քաղաքական քարտուղարը Կ. Դեմիրճեանի գլխաւորած ժողովրդական կուսակցութեան: Հ. Յովհաննիսեան մէկն է նաեւ որ քանի մը անգամ հերքած է նման դաշինքի հաւանականութիւնը:

Այս վերջին պարագան է որ սկիզբ կ'ըլլայ զրոյցին: Լրագրողը կը հարցնէ թէ հրապարակաւ հերքելէ եւս հաւանականութիւնը, Հ. Յովհաննիսեան տարօրինակ չի՞ նկատեր դաշինքին իրականացումը: Պատասխանը նախ Հանրապետականներուն մէկ կը տեսնէ երկրապահներու ներկայութիւնը. այդ կազմակերպութիւնը կը նկատէ վերջին տարիներու ժողովրդական խմորումներու ծնունդ: Կ'աւելցնէ թէ անոնց մաքուր տարրը ներգրաւուած է դաշինքին մէջ: Հետաքրքրականն է տեսնել որ Միասնութիւն դաշինքին մէջ միշտ համայնավարներու եւ Հանրապետականներու ներկայութիւնը ցոյց տրուելով հանդերձ, Հ. Յովհաննիսեանի պատասխանով երկրորդը վերածուած է երկրապահներու: Այլ խօսքով՝ երկրապահները նոյն անունը կրող խմբաւորումէն պատ ներկայութիւն ունին Հանրապետական կուսակցութեան եւ հետեւաբար, Միասնութիւն դաշինքին մէջ: Իսկ երբ Հ. Յովհաննիսեան կ'ըսէ թէ Համայնավարները մէացած են երկրապահներու այն մասին հետ որմէ «տիղմ»ը եւ «բացասական դէմքերը» դուրս ճգուած են, ինքնին կը հետեւի որ անոնք մնացած են նոյն անունով ներկայացող կազմակերպութեան մէջ:

Երկրորդ հարցումը նոյնպէս կը վերաբերի մասնակիցներուն: Հ. Յովհաննիսեան ՀՀՇ–ն սուր կերպով քննադատած մէկն է, մինչդեռ դաշինքին ցուցակին մէջ քիչ չեն անոնք որոնք 1995–ին այսօր քննադատութիւններու թիրախ նոյն ՀՀՇ–ի ցանկին վրայ կը դասուէին: Հոս եւս պատասխանը ժխտականին ու դրականին զանազանութեամբ կը բացատրուի: Ձիշդ է որ Հ. Յովհաննիսեան ՀՀՇ–ն առաջին քննադատողներէն եղած է, բայց հարկաւոր կը նկատէ չեշտել թէ ՀՀՇ–ի մարդիկը շատ մը սխալներ ընելով հանդերձ, «միաժամանակ փորձել են օգտակար լինել»: Կ'աւելցնէ նաեւ թէ ժողովուրդը ցնցումներէ յոգնած է եւ կայուն զարգացումի կը ձգտի:

Զրուցավարը կը հասնի Վ. Սարգսեանի հետ զործակցելու վտանգներու նիւթին: Ատով չի՞ վտանգուիր նախորդ իշխանութեան դէմքերը արդարացնելու դործը որուն հետապնդողներէն է Հ. Յովհաննիսեան: Մանաւանդ որ Վ. Սարգսեան կարեւոր դեր ունեցած է անոնց մօտ ալ: Հոս ալ ամբողջ զործը կը դրուի «ժողովուրդ»ին վրայ: «Եթէ ժողովուրդն այսօր իսկապէս պատրաստ է իր անցեալը, ներկան եւ ապագան գնահատելու, պատասխանատուութեան հարցը կեանքի կը կոչուի: Ռեժիմի գնահատականը պէտք է տրուի ժողովուրդին կողմէ»: Մտածել թէ ի՛նչ պէտք է հետեւցնել այս արտայայտութենէն, կ'առաջնորդէ նախ ժողովուրդ կոչուածին անդօրութեան անդրադառնալու: Անշուշտ, բանաձեւը այն չէ որ ժողովուրդը անցեալի արժեւորումին պահանջով փղոց իջնէ: Կը մնայ ընտրութիւնը. այսինքն, ան կ'ընտրէ իր փափաքին, ակնկալութեան ուղղութեան վրայ տեսած թեկնածուները: Սակայն, երբ քիչ – շատ ծանօթ ենք Հայաստանի մէջ ընտրութեան նախընթացներու պայմաններուն, քանի մը տարի եւս անոնց խարդախումի խոստովանութիւններուն, անտրամաբանական կ'ըլլայ արմատական սրբագրութեան հրաշքին սպասել: Մանաւանդ որ ընտրութեան թուականէն մօտ երկու ամիս առաջ արդէն կասկածներ յայտնուեցան հաւանած առորագրութիւններու չատ բարձր պատուած թիւերուն մասին: Եւ պէտք է ըսել որ տրամաբանական է վերապահութիւնը: Քաղաքական զանազան կազմակերպութիւններու հաւաքած առորագրութիւնները կրնան անտրամաբանական դառնալ ընդունելի ընելու համար: Թէեւ յստակ է նպատակը որ պետութեան գլխուն կախուած վտանգին դէմ պատուար կանգնելու դրեթէ նուիրական մտահոգութեամբ կ'ուզէ ներկայացնել քաղաքական կազմակերպութիւն մը:

Զրոյցին նիւթ եղած է «Հայաստանցի – զարաբաղցի» տարբերակումին չեշտուող երեւոյթն ալ: Բան մը որ ուշադրութիւն գրաւեց յատկապէս Ռ. Քոչարեանի նախագահ ընտրութեամբ: Իսկ վերջերս նիւթը կրկին արծարծուեցաւ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Խաչատրեանի մէկ արտայայտութեամբ: Ան հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտնած էր թէ կ'աջակցի «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» դաշինքին (ՍԻՄ, Ազգային միաբանութիւն, Արցախ – Հայաստան, Գարգմանք): Աւելիկա չափերու համար նշանակեց Հայաստանի քաղաքական կեանքին զարաբաղեան մի-ջամտութիւն: Այս «չափեր»էն եղան հա-

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿՆՈՒԹԻՒՆ Է ՍԱԿԱՅՆ ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱ՞Յ ՕԳՏՈՒԻԼ ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵՆԷՆ

Պատերազմով կը դիմաւորենք քառասնմեկերորդ դարը: Պատերազմ մը անխմաստ, անարդար, եւ անբարոյ: Ցանուն մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան «քաղաքակիրթ» աշխարհը անմարդկային պատերազմ մը կը մղէ անձի մը դէմ. կը քանդէ անոր երկիրը, վտանգի տակ կը դնէ դինուորին հետ բնակչութիւնը նաեւ, ահ ու սարսափի հետ առերեսութիւն սերմանելով:

Պատմութիւնը կը կրկնուի.

Պատերազմական վիճակը ամենայարմարն է, որպէսզի պղտորի երկրի մը ներքին կացութիւնը, կորսնցնէ թափանցիկութիւնը, վերնան հակոդութիւնն ու հաչեւտուութիւնը եւ կարելի դառնան անպատմելի ու քամհնելի արարքներ: Ինչ որ պատահեցաւ քառասներորդ դարու ընթացքին մեր քթին տակ եւ մեր աչքերուն առջեւ՝ 1915 – 1920–ին Իթթիհատի կարդրութեամբ, 1940 – 1945–ին նացիներու դերակատարութեամբ, նոյնը կը պատահի այսօր բռնապետութենէ հալիս ադատած Եուկոսլաւիոյ մէջ ալ:

Պատմութիւնը կը կրկնուի.

Ոչ մէկ նորութիւն մեռելո՛ւի կոմիկ ամէն օր սիրուած վերջին լուրերու մէջ, ուր ամբակծումի ենթարկուած կամ տեղահան եղած ժողովուրդը գոյց կը սըրէ: Փակեցէ՛ք ձեր աչքերը եւ յանձնուեցէ՛ք խօսնակին ձայնին, ո՛վ Հայ սիւնքի զաւակունք, մտքով պիտի փոխադրուիք ութսուն եւ հինգ տարիներ ետ, պիտի դտնէք ձեր նախորդ սերունդները նոյն արհաւիրքին մէջ, սակայն երկու օրուան տեղ երկու կամ աւելի ամիսներու, երեսուն մղոնի տեղ հազարաւոր մղոններու երթով, կօշիկ ու հագուստ կրելու փոխարէն բոկոտն եւ կիսամերկ, սառնացուցիչ եւ երբեմն Ադամ – Եւայի տարազով:

Պատմութիւնը կը կրկնուի.

Մարդասիրական հաստատութիւններ եւ կարմիր Խաչի կազմակերպութիւնը դործի լծուած են: Միայն թէ այժմու կարելիութիւնները եւ կիրարկումը աւելի արդիական են: Գաղթականները սահմանին վրայ կը դիմաւորուին, փոխադրամիջոցներով եւ բժիշկով կը տարուին: Սնունդն ու դեղօրայքը օդանաւով եւ ուղղաթիռներով կը հասցուին, զինուորական ուժի հսկողութեան տակ եւ առանց մեծի եւ ոգու զանազանութեան կը բաշխուին:

Մինչդեռ Ա. աշխարհամարտին հոզածութիւն ցոյց տալ կարելի կ'ըլլար ոչ եւ երախաներու միայն, եթէ ասոնք յաջողէին ճողոպրիլ քիւրտ խուժաններու առեւանդումներէն եւ թէչքիլաթը մահասուսկի (բանտերէ արձակուած վատահամբաւներէ բաղկացած մահնաւոր կազմակերպութիւն) սուրէն, տոկացած ըլլային յողնութեան եւ սովի ու դիմադրելով հիւանդութիւններու, կարենային հասնիլ մինչեւ Հալէպ կամ Տէր Զօր:

Պատմութիւնը կը կրկնուի.

Լրատուական բոլոր աղբիւրները Միւսեւիչն է որ կ'ամբաստանեն, նոյնիսկ յարձակող օդանաւերու սխալով մահացած պարզ ժողովուրդին համար պատասխանատուութիւնը կը բեռցնեն անոր: Էթնիք մաքրագործումի միջոցին պատահած ոդբերգութիւնները իրը ցեղասպանութիւն դատապարտելու համար պատճառներ կը ստեղծեն: Միայն թէ այդ թուականները «ցեղասպանութիւն» բառը դոյութիւն չունէր տակաւին եւ հակառակ որ այսօր բոլոր մեծ պետութիւններն ու ժողովուրդները դիտեն Հայոց վրայ կատարուած կոտորածին իրական բնոյթը, նոյնիսկ խորհրդարաններ այս ուղղութեամբ նպաստաւոր օրէնքներ կը քուէարկեն, կառավարութիւններ արդելք կը հանդիսանան ատոնց վաւերացման՝ հետեւր երկիր մը չվշտացնելու եւ այդ երկրին մէջ իրենց շահերը չվտանգելու համար:

Պատմութիւնը կրկնութիւն է, սակայն ցարդ կարելի եղե՞ր է օդտուիլ այդ փորձառութենէն, կարելի պիտի ըլլա՞յ ապադային համար դասեր առնել անկէ:

Ահա «ինքնավար կարդավիճակ»ի պարագան. ինքնավար Ռուսովոյի փորձառութիւնը: Տեսանք թէ ինչ վիճակ ստեղծուեցաւ երբ մայր երկրի դեկավարը միակողմանի որոշումով ջնջեց այդ ինքնավարութիւնը եւ ուղեց իր կամքը պարտադրել: Այս «անընդունելի» կացութեան դէմ պատերազմ մղող երկիրներու կարդին կը պատկանի ԱՄՆ եւ Ֆրանսա, որոնց ներկայացուցիչներն են որոնք իրը յանձնախումբի համանախագահներ կը ջանան համոզել Հայաստանը եւ նոյնիսկ պարտադրել, որ Լեռնային Ղարաբաղը գոհանայ «լայն ինքնավարութիւն»ով:

Պատմութիւնը կրկնութիւն է.

Ուրեմն կարելի է սպասել, որ այս պա-

մայնավարները, ՀՀՇ–ն, Հանրապետական կուսակցութիւնը:

Երբ Ց. Գալաջեան այս պարագան կը յիշեցնէ, քաղաքական քարտուղարը կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ այսօր անառողջ տրամադրութիւններու կողմէ խոհանոցային մակարդակով կը քննարկուի «Հայաստանցիներ – Ղարաբաղցիներ» թեման: Կը ջանայ համոզել որ ատկէ պէտք է անջատել հանրապետական կուսակցութեան փոխ – նախագահին դատումը թէ «զարաբաղեան ուժերը չպէտք է միջամտեն Հայաստանի բաղաքական կեանքին»: Կ'ընդունի որ արհեստական հակադրութիւնը կրնայ վտանգ հրէշի վերածուիլ եթէ առաջքը չառնուի:

Բաւական տպաւորիչ (մանաւանդ նկատի առած նախընտրական շրջանը) պատասխան մըն ալ կը ստանայ դաշինքին կազմութեամբ Կ. Դեմիրճեանի վայելած համակրանքին տկարացումին մասին հարցումը: Կարեւորը, կ'ըսէ Հ. Յովհաննիսեան, համակրանքը չէ ինքնին, այլ այն որ ան դառնայ քաղաքական լծակ ու ժողովուրդին ծառայէ: Կ. Դեմիրճեան նախընտրած է ոչ թէ վայելած համակրանքը պահպանել, այլ չօշափելի դործի մէջ պատասխանատու դեր ստանձնել:

Վերջին հարցումը տարբեր ճամբով մը կը փորձէ Վ. Սարգսեանի հետ զործակցութեան երեւոյթին անհարթ պեհինը փորփրել: Զրուցավարը կը յիշեցնէ թէ երբ շրջանառութեան մէջ դտնուեցաւ «Արշալոյսկէմ» որակուած ծանօթ խըրախճանքին տեսերիզը, Հ. Յովհաննիսեան զայն որակած է «ժանտախտի ժամանակ անասնական մի խնջոյք»: Իսկ, այսօր, այդ խնջոյքին մասնակից ՀՀՇ–ական վերնախաւին դէմքերէն մէկուն հետ զործակցութեան հիմեր հաստատուած ու հեռանկարներ զծուած են: Ի՞նչպէս մէկնաբանել: Հոս ալ մեղքը կը դրուի նախկին վերնախաւին վրայ, երբ Հ. Յովհաննիսեան կ'ըսէ թէ ինք արժեւորած էր ոչ թէ դէմքերը, այլ ընթացքները. իսկ անպատկառ խրախճանքի այդ երեւոյթը նոյն շրջանի վերնախաւին տրամադրութիւններուն ցայտուն արտայայտութիւնն էր: 1997–էն ետք ազգային պերակայութիւններու դիտակցութիւնը յաղթանակեց, Վ. Սարգսեանի եւ երկրապահներու դերին չեշտումով: «Ժանտախտի ժամանակ անասնական խնջոյք»ի մասնակից նախարարը, ըստ Հ. Յովհաննիսեանի այնպիսի «դրական» վերաբերումի են թարկուած է որ քաղաքագէտներու միութեան կողմէ մինչեւ իսկ հռչակուած է «տարուան մարդ»ը: Ժողովրդական կուսակցութեան քաղաքական քարտուղարին համար որեւէ խնդիր չկայ այս երեւոյթին մէջ ու ան նոյնիսկ չի հասկնար որ ինչպէ՛ս մարդիկ կը ձգտին անտեսել Ղ. Տէր – Պետրոսեանը ասպարէզէն հեռացնելու գործին մէջ Վ. Սարգսեանի դերը:

Մանաւորապէս այս մտահանգումով, պէտք է ընական բան ընդունել որ Պաշտպանութեան նախարար մը տուեալ ժամանակի մը իշխանութեան տրամադրութեան հետեւելով կրնայ «անասնական» խնջոյքի մը մասնակցիլ, վերջն ալ նոյն իշխանութիւնը գլխաւորելու, անոր անկումէն ապահովելու գործին նախաձեռնողներէն ըլլալ, միշտ մնալով իր դիրքին վրայ ու նոր ընտրութեան մը նախօրեակին ալ բոլորովին անհատնական նկատուած դաշինքի մը մասնակցիլ...:

Այս բոլորը տրամաբանական, բնական նկատելու պարագային որեւէ հարց չի մնար Հ. Յովհաննիսեանի բացատրութիւններն ալ ընդունելի համարելու որպէս նախընտրական շրջանի հայաստանեան արտադրութիւն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

տերազմի թափը յանկարծ կասի եւ դորժակութեան մէջ միացած պետութիւններու մէջեւ բացուածքներ դոյանալ կսկին, ինչպէս եղեր էր Սեւրի եւ Լոզանի մէջեւ: Մնաց որ հետզհետէ անհետեւթէ դառնալ սկսած է չարունակել պատերազմ մը, որ հետզհետէ կը հեռանայ իր սկզբնական նպատակէն: Հիմա որ այլեւս դրեթէ անհնար դարձած է Սերպիոյ դէմ Ալպանացիներու միաբնակութիւնը Քոսովոյի մէջ եւ դաղթականներու մեծ թիւով վերադարձը կը թուի անկրկնելի, յարմար է պահինը, որպէսզի բանակցութիւններու դծով, վէճը տարուի դրուիլ երկար եւ անել ճամբու մը վրայ: Մինչդեռ պատերազմի մանակից երկիրները արդէն իսկ իրագործած են իրենց կարեւոր ակնկալութիւնները: Առիթը ունեցած են փորձելու իրենց նորահնար հրթիռները, կործանարար մեծ ուժի տէր եւ կատարելագործուած օդանաւերը, ռազմերը խանդարող դրութեան դիւտը, որոնց յաջող արդիւնքը չյաջուցած պէտք է ըլլայ ապառպինութեան կարեւորութիւնը բարձր պահպատող յաճախորդ երկիրները: Հաւանաբար ապսպրանքներ ալ առած են ատոնցմէ, որոնք պիտի սպառեն մարդոյ իրենց պահեստի դէնքերը. մինչդեռ իրենք, նոր փորձառութիւններու լոյսին տակ ճշդած ըլլալով այս դէնքերուն պակաս կողմերը, աւելի ճշդիւտ եւ ապրեցիկներու չինութեամբ պիտի կարենան պարապիլ: Երկրին տնտեսութիւնը աւելի պիտի զօրանայ, անգործութիւնը պիտի նուազի: Մնաց որ այս անիմաստ պատերազմին ծախքերն ալ մտահոգիչ համեմատութիւններու հասած են: Ատեն է դիւանագիտական կամ տնտեսական այլ դաղանի չափը հետապնդելու, Պելկրատը, Քոսովոն կամ Փրիչտինան վերականգնելու ապագայ չինութիւններու ծրագիրներէն առաջ, սերպ ժողովուրդը սիրաչահելու մասին խորհելու: Եթէ նոյնիսկ նաւթամթերք չըլլայ իրենց հողին տակ, բնակչութիւնը կարելի է տեսնել աւելորդի չափերը կողմ մը ըլլալով եւ ժամանակ է, որ այժմէն խոհեմութիւնը ունենան համաձայնութեան դուռները կիսով բանալու:

Եւ քանի որ պատմութիւնը կրկնութիւն է,

Միլոսեւիչ իր այժմու թշնամիներուն մէջէն կրնայ գտնել դէնքը պաշտպանելիք իր վաղուան բարեկամները:

ԱԿԱՆ

Ապրիլ 16, 1999

PUBLICATIONS
REÇUES

ROMA — ARMENIA
EXPOSITION ET CATALOGUE
SOUS LA DIRECTION
DE CLAUDE MUTAFIAN
Responsable technique de l'exposition :
Kégham TOROSSIAN
Edizioni de Luca, Rome 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

—— ■ ——

Հ·Օ·Մ·–Ի 89–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Կլենտէյլի Հուվըը Հայագուլի սրահին մէջ, Ապրիլ 11–ին, նշուած է Հ·Օ·Մ·–ի 89–րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Մայոյա Պէդճեան, ներկայացնելով Արեւմտեան Ամերիկայի շրջանի Հ·Օ·Մ·–ի կազմութիւնը եւ գործունէութիւնը: Հ·Յ·Դ· Կեդր· Կոմիտէի կողմէ խօսք առած է Ժան Գոսապեան, չեշտելով Միութեան դերը դաղութներու կազմակերպման աշխատանքներուն մէջ: Կեդր· Վարչութեան կողմէ խօսք առած է Հուրի Տէր – Սիմոնեան, որմէ ետք կարդացուած է Հայոց առաջ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի ողջոյնի դիրը: Բանախօսած է Մարի Ռոզ Արուսեֆեան: Գործադրուած է պետրուեսական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԻԱԳ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան Ապրիլ 8–ին այցելած է Ազգային Առաջնորդարան, ընկերակցութեամբ նոր նշանակուած հիւպատոս Նորայր Ղալումեանի, որ կը փոխարինէ Եդուարդ Թառանեանը: Հանդիպումի ընթացքին, աւագ հիւպատոսը առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանին յանձնած է «կացութեան յատուկ կարգավիճակի» Հայաստանի անցագիրը:

*
**

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կլենտէյլի Հանրային դրադարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 7–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական ճեպնարկը, հանդիպում՝ Գրիչ Դաւթեանի հետ: Փրոֆ· Վահագն Մկրտչեան խօսած է Գրիչ Դաւթեանի բանաստեղծութիւններու թեմաներու եւ անոր հետաքրքրութիւններուն մասին: Խօսք առնելով Վահրամ Հաճեան եւ Գէորգ Քրիստինեան, անդրադարձած են բանաստեղծին վաստակին: Իր քերթուածներէն նմոյշներու ընթերցումով հանդէս եկած է Գրիչ Դաւթեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅՈՒԴԱՅԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԵՒ ՈՂՋԱԿԷՋԸ

Փարիզի Մարէ թաղին ժէ· դարու շէնքի մը մէջ որ մայրաքաղաքին դեղեցկատիպներէն կը նկատուի, վերջերս բացուեցաւ Ցուդայականութեան արուեստի ու պատմութեան թանգարանը: Գրեթէ անմիջապէս ալ վէճ մը ծայր առաւ Բ· աշխարհամարտին ու Ողջակիզի նիւթին մասին որ հարեւանցի ներկայացումով մը տեղ գտած էր հոն:

Թանգարանին հաւաքածոները գլխաւորաբար պէտք է ներկայացնէին յուդայականութիւնը, անոր ծիսական կողմը Եւրոպայի ու Մաղրէպի մէջ, ութ դարու ժամանակահատուածով մը: Յուցանմոյշները նկարչին են թլփատումի գործիքները, եօթը թեւով աշտանակները, նրբօրէն ասեղնագործուած չալեր, եւայլն: Հոն Ողջակէզը կը յուշէ պեթոնէ պատին վրայ լոյսի ակ մը ուր արձանագրուած են 30–ական թըւականներու վերջերուն այդ շէնքին մէջ բնակող Հրեաներու անունները, ծննդավայրերը եւ ասպարէզները: Քօղարկուած եւ խորհրդանշական այս նշումը վէճին նիւթն է, այն առարկութեամբ որ Ողջակէզը արժանի տեղը չէ դտած թանգարանին մէջ: Անոր տնօրէնը նոյն կարծիքը չունի. Շոան այնպիսի աղէտ մըն է որուն մասին երբեք բաւարար չափով խօսուած պիտի չըլլար: Իսկ թանգարանը Հրեաներու մշակութային ու արուեստի ժառանգութեան յատկացուած վայր մըն է. այսինքն՝ ղրական արժէքներու: Մինչդեռ հրէական ինքնութիւնը չատ յաճախ զեղչուած է Ողջակէզին ու տնօրէնը այս երեւոյթը նացիականութեան մեծագոյն յաղթանակը կը նկատէ:

Այսուհանդերձ, Ողջակէզը ներկայ է հոն դանազան ձեւերով. օրինակ, ցուցադրութեան մաս կը կազմեն Փիքասոյի, Մաթիսի, Լեժէի, Պրաքի, Էրնոթի, Իւթրիլլոյի, Տիւֆիի պաստառներ որոնք Գերմանացիներու կողմէ գողցուած էին, յետոյ Ֆրանսա վերադարձած, պատերազմէն ետք: Անոնք այն 2058 արուեստի գործերէն են որոնք յետ պատերազմեան շրջանին ոչ ոքի կողմէ պահանջուած են: 1997–ին միայն ուշադրութիւն դրաւած է անոնց դոյութիւնը եւ Լուվրի, Օրսէյ նըման թանգարաններ նեղ կացութեան մատնուած են տարագիր Հրեաներէ գողցուած գործեր պահելու ամբաստանութեամբ: Ասիկա մղած է զիրենք այդ արժէքներէն մաս մը ցուցադրելու եւ ժառանգորդներու դիմումներուն սպասելու: Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութիւններու ներկայացուցչական խորհուրդէն մէկը համոզում յայտնած է որ ազգային թանգարանները ձգձգումի քաղաքականութիւն վարած են, խնդրոյ առարկայ գործերը պահելու յոյսով: Հրէական համաշխարհային Գոնկրէսը իր կարգին հետաքրքրուած է նիւթով ու յարմար դատած որ պատառները աճուրդով ծախուին, գոյացած դումարն ալ փոխանցուի վերապրողներու հիմնադրամին: Ֆրանսայի հրէական համայնքին ներկայացուցիչները նոյն կարծիքը չունին. կ'ըսեն թէ դրամական հատուցումը զիրենք չի հետաքրքրեր:

Ցուդայականութեան թանգարանին բացումին առթիւ յարուցուած այս վէճը հաւանաբար երկար տեւեն չարունակուի: Ողջակէզին տեղ տալ – չտալու հարցով ներքին այս թղթածրարը ունի դուրսը պտնուողներու համար հրահանգիչ կողմ մըն ալ· ընդհանուր չահուն առջեւ վերապրողներու կատարուելիք դրամական հատուցումը անտեսելու, անկարեւորութեան մատնելու երեւոյթն է ան: Նմանութիւններուն հետ տարբերութիւններու լուռ, այլ յստակ մատնանշումով···:

ՔՈՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆի մէջ, Ապրիլ 12–ին, վախճանած է Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ Վարդան Եպիսկ· Թէքէեան: Ծնած էր 1921–ին Աստանա, ուսանած Լիբանանի Զմմառի վանքին եւ Հռոմի Քահանայապետական Հայ Դպրեվանքին մէջ: Քահանայ ձեռնադրուած էր 1944–ին, ձեռամբ Սարգիս Եպիսկ· Աբրահամեանի: Պաշտօնավարած է Զմմառի վանքը որպէս ուսուցիչ, ապա եղած է փոխ-ժողովրդապետ: Աստէն մը պաշտօնավարած է նաեւ Պաղտատ, հեղինակ է բանասիրական յօդուածներու: Եղած է նաեւ տնօրէն–խմբագիր «Մասիս» եւ «Աւետիք» պարբերականներու: 1972–ին ընտրուած էր Իրանի Հայ Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Ապրիլ 16–ին, վախճանած է Սեդրակ Քհնյ· Պէրպէրեան, երէց անդամներէն Ս· Թադէոս Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ: Ծնած էր Պոլիս 1909–ին, աշակերտած է Պէզճեան Մայր Վարժարան: Սարկաւագ ձեռնադրուած է 1965–ին եւ քիչ յետոյ քահանայ կը ձեռնադրուի երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի ձեռամբ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ ՍԷՆ ԹՈՒՆԹուան եկեղեցւոյ մէջ, Գարակէօզեան Որբանոցի 85–րդ տարեդարձին առթիւ, հոգեւոր համերգ մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 14–ին, մասնակցութեամբ երգչախումբի՝ Նարինէ Սիմոնեանի եւ երգիչներ՝ Ժաղլին Զարքճըլի, Գէորգ Դաւիթեանի ու Սեւան Շէնճանի: Բացումը կատարած է Արա Էլմակէօզ, ապա գործադրուած է որակաւոր յայտագիր մը:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Գ·

– Պաթումէն եկողը չատ լուրջ մարդ է եղեր, Թիֆլիսի ծանօթ վաճառականներէն, – պնդեց Շաւարշ, – եթէ ոչինչ մեկը լսած ըլլար, չէի կրկներ ձեզի:

Նոյն միջոցին թերթին տնօրէնը ներս մտաւ: Միջահասակ, գիւրուկ, խարտեաշ երիտասարդ մը, գլուխը քիչ մը ճաղատ, ժպտուն ու համակրելի դէմքով:

– Վերջին լուրը իմացա՞ր, – դոչեց խմբագիրներէն մեկը՝ խօսքը նորեկին ուղղելով, – գայթացունց լուր մը, որ առաջին անդամ մենք պիտի տանք··· պէտք է քանի մը հազար օրինակ տպել այսօր:

– Եթէ դէշ լուր է՝ աւելի լաւ է, որ մենք չի տանք, թո՛ղ ուրիշները տան, – ըսաւ տնօրէնը:

– Ընդհակառակն, չատ աղէկ լուր մը, զօրավար Սեպուհ Էրզրումի վրայ կը քալէ, արդէն իսկ քաղաքը ինկած ըլլալու է, թուրք բանակը երկու կրակի մէջ առնուած;

– Բնաւ կատակի ժամանակ չէ··· դիտե՞ք, որ կացութիւնը չատ ծանրակշիռ է:

– Մեր լուրը ստոյգ աղբիւրէ է, – պընդեց խմբագիրը դիտմամբ լուրջ դէմք մը առնելով:

– Ուրկէ՞ իմացաք:

– Շաւարշ Մոսկենցը բերաւ:

– Դուք ալ ա՛յս տեսակ մարդոց լսածներուն կարեւորութի՞ւն կուտաք:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, – դոչեց Շաւարշ վիրաւորուած, – ես ե՞րբ սխալ լուր մը բերած եմ:

–Այդ բերած լուրդ ահա՛ կատարեալ սուտ մըն է, – պատասխանեց տնօրէնը:

– Գրաւ կը դնեմ, որ ճշմարիտ է:

– Պարապ խօսքեր մտիկ չեմ կրնար ընել:

– Պաթումէն հիմա եկող մարդ կայ, ան լուր բերաւ, ի՞նչ զարմանալի մարդիկ էք··· եթէ ըսածս ճշմարիտ չէ, ես հինդ ոսկի կը կորսնցնեմ, դուն ալ հինդ ոսկի կուտա՛ս, եթէ ճշմարիտ ըլլայ:

– Տասն ալ կուտամ, – պատասխանեց տնօրէնը, – ե՞րբ իմացար այդ լուրը:

– Քառորդ ժամ առաջ ու անմիջապէս եկայ ձեզի իմաց տալու:

– Ուրկէ՞ իմացար:

– Շոգենաւային գործակատար Վարդան Մամոսեանէն, ինքն ալ իմացեր է հիմակ Պաթումէն եկող Թիֆլիսցի հայ վաճառականէ մը ··· ասոր մէջ սուտ չկայ:

– Վարդան Մամոսեանը իմ բարեկամս է:

– Լաւ ուրեմն միասին երթանք ու իրեն հարցնենք, թէ ասանկ բան մը ըսա՞ծ է ինձի:

– Երթանք, բայց նախ սա դրաւը ապահովենք, – պատասխանեց տնօրէնը:

– Ես պատրաստ եմ հինդ ոսկի դնելու:

– Ես ալ տասը ոսկի··· կորսնցնողը այդ գումարը պիտի վճարէ Գալֆայեան որբանոցին:

– Շատ աղէկ, – ըսաւ Շաւարշ:

– Բայց պէտք է, որ դրամը նախ մէկու մը քով պահ դնենք, որպէսզի յետոյ խըղճմտանք չըլլայ:

– Դերկոմսին տուէք, – ըսին մէկ քանիները:

– Այո՛, այո՛, ամէնէն յարմարը ան է, – կրկնեցին ուրիշներ ալ:

– Ամենայն սիրով, – ըսաւ տնօրէնը եւ տասը ոսկինոց թուղթ մը յանձնեց Դերկոմսին:

Շաւարշ Մոսկենց քիչ մը վարանելէ ետքը ստիպուեցաւ հինդ ոսկի ալ ինք տալ: Յետոյ, երկուքը միասին դուրս ելան խմբագրատունէն:

Շոգենաւային գործակատարին դրասենեակը Ղալաթիոյ քարափին մօտերն էր ու քանի մը վայրկեանէն հասան հոն: Վարդան Մամոսեան մեծ իրարանցումի մէջ էր նոյն վայրկեանին: Ամերիկա երթալու համար տոմսակ առնողներու խումբ մը պաշարած էր դինքը, այսուհանդերձ կրցաւ միջոց մը օձիքը ազատել ու դալ նորեկներուն մօտ:

– Բարի եկաք, հրամմեցէ՛ք նստեցէք, – ըսաւ, – սուրճ մը կը խմէ՞ք··· հիմա գործս կը լմնայ, ներեցէ՛ք···

– Չէ՛, մենք սուրճ խմելու չեկանք, – ըսաւ տնօրէնը, – միայն բան մը հարցնելու. պարոն Շաւարշին լուր մը տուեր ես, իբր թէ Պաթումէն հայ վաճառական մը եկեր է այսօր եւ անկէ իմացեր ես, որ զօրավար Սեպուհ Էրզրումի վրայ կը քալէ կոր կամ նոյնիսկ քաղաքը մտեր է, ի՞րա՞ւ է···

– Հա՛, այո՛, անանկ մէկը եկաւ, – պատասխանեց Վարդան, – Թիֆլիսէն է կարծեմ, տեղեկութիւն հարցուցի, բաներ մը ըսաւ, բայց, չիտակը՝ լաւ մը չհասկցայ, անոնց լեզուն դիտե՞ս, ա՛, դժուար է քիչ մը հասկնալը, բայց լաւ կը յիշեմ, որ զօրավար Սեպուհին անունը տուաւ եւ Էրզրումի վրայ քալելու խօսք ալ ըրաւ, բայց որոշապէս չեմ դիտեր, թէ ի՛նչ ըսաւ···

– Տեսա՞ր, – դոչեց Շաւարշ Մոսկենց յաղթականօրէն տնօրէնին դառնալով:

– Բայց դեռ բան մը չհասկցանք, – դիտել տուաւ այս վերջինը:

– Մարդը հոս է, եթէ կ'ուզէք, գայէ՛ք տեսէք, – չարունակեց Վարդան:

– Ո՞ւր է···

– Սա դիմացի պարէնջրատունը նստած է, բեռները դեռ չոգենաւէն չեն ելած, անոնց կը սպասէ կոր, մեր տղուն ըսեմ, թո՛ղ ձեզի ցոյց տայ, չնորհքով մեկը կ'ուզեւայ կոր, ես չատ զբաղած էի, չկրցայ երկար բարակ հետը խօսիլ, լաւ կ'ըլլայ, որ դուք խօսիք ու աղէկ մը հասկնաք ամէն բան:

– Լա՛ւ, երթանք անդամ մը տեսնանք, – ըսաւ տնօրէնը:

(Շար· 14)

Պ. Ազապեկ՝ ամուսինը,
Թաշճեան, Թորգոմեան, Ազապեկ բնտանիքները՝ զաւակներն ու թոռները,
Տիկին Քիւչիւքսաթաօղլու՝ քոյրը
ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ԱԶԱՊԵԿ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 27–ին։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 30, ժամը 11–ին, Հոմ Ամէնիհէնի Ս. Յովհաննէս Մատրան մէջ
107, avenue du Mal. Lyautey
Saint Raphaël

Որեւէ մահադդ ղրկուած չընդունուի, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

PELERINAGE en ARMENIE

L'église apostolique arménienne Saint-Sahag de Valence organise un pèlerinage en Arménie du 12 au 23 juillet.

Prix : 8.300 F/personne
Enfants de 2 à 12 ans : 7.300 F.

Ce prix comprend: le transport aérien AR Lyon-Erevan, le visa pour l'Arménie (sauf enfant), l'Hôtel Armenia II en demi-pension chambre double, toutes les excursions, taxe de sortie aéroport.

Les places étant limitées, contacter le R.P. Antranik Maldjian au 04 75 78 35 72 (heures de repas).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP en ARMENIE

Vacances pour les adolescents de 11 à 15 ans organisées conjointement avec le HOKH (Hay Oknoutian Khatch)

du 5 au 18 Juillet

à DSARGATZOR (Arménie)

Programme : Visites des sites archéologiques et historiques — loisirs — jeux — concours etc...

Participation :

500 USD + frais de voyage.

Date limite d'inscription : **30 Avril.**

S'adresser au Conseil d'Administration de la C.B.A.F. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԻԼԻԱ. – Հայ Մշակոյթի Տան տեղեկան հաղկերոյթը տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Յունիս 26–ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Որպէսզի Միջոցայ Վարժարանը միշտ կանգուն մնայ, Տէսինի Արշակ Զամալեան մասնաճիւղը միացած Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆԻ

կը կազմակերպեն պարանցիկ երեկոյ մը, «Արմենիա» նուագախումբին ընկերակցութեամբ Շաբաթ, Մայիս 8, երեկոյեան ժամը 19–ին, Սէն – Մօրիս – Տը–Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։

Հայկական չէն մթնոլորտն ու համեղ ազանդերները կը սպասեն ձեզի։

Տեղերը առհմանափակ ըլլալով նախընտրելի է ապահովել ձեր տեղանները, հետեւեալ հեռաձայնով՝

04 – 78 – 49 – 28 – 87
կամ՝
04 – 78 – 55 – 56 – 83
թիւերուն։

Մուտքը ազատ է։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

STAGE DE CULTURE ARMENIENNE
ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆ

Dimanche 9 Mai
de 10h à 17h
Stage ouvert à tous, adolescents et adultes

10h30 — 12h

Varoujan SARKISSIAN
Universitaire-Doctorant en psychologie sociale
Thème : **1915, les mécanismes d'un génocide**

12h — 14h
Déjeuner sur place

14h — 17h

Dzovinar KEVONIAN
Universitaire - Docteur en Histoire
Thème : **Réfugiés et diplomatie humanitaire : les acteurs européens et la scène proche-orientale pendant l'entre-deux-guerres**
(thèse soutenue en janvier 99)

Participation aux frais : 160 F
(déjeuner sur place compris)

Inscriptions obligatoires le 30 Avril au plus tard

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ակիէք – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի ընդհանուր անդամական ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

UN AN APRES L'ASSEMBLEE NATIONALE
LE SENAT DOIT RECONNAITRE LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN

MARCHE LYON - PARIS

MARCHE-RELAIS

Départ: 24 Avril, 16h, Place Bellecour à Lyon;

Arrivée : 12 Mai, Palais du Luxembourg, Sénat, Paris.

Vous pouvez participer à une ou plusieurs étapes.

Renseignements et inscriptions :
04. 78. 49. 42. 97

Soyez solidaires. Adressez vos dons à :
CDCA Sénat
Comité de Commémoration
Rhône-Alpes
CDCA
Héritage

***

PLAN DES ETAPES

30/04 Beaune → Dijon (38 kms)
01/05 Dijon → Sombernon (26 kms)
02/05 Sombernon → Precy sous Thil (37 kms)
03/05 Precy sous Thil → Avallon (35 kms)
04/05 Avallon → Vermenton (28 kms)
05/05 Vermenton → Auxerre (25 kms)
06/05 Auxerre → Joigny (29 kms)
07/05 Joigny → Sens (31 kms)
08/05 Sens → Montereau-Fault-Yonne (32,5 kms)
09/05 Montereau-Fault-Yonne → Melun (30 kms)
10/05 Melun → Evry (25,5 kms)
11/05 Evry → Alfortville (28,5 kms)
12/05 Alfortville → Paris Sénat (12 kms)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Sous la présidence d'honneur de René ROUQUET, Député-Maire d'Alfortville
la M.C.A. d'Alfortville expose

Images de notre siècle
LE GENOCIDE DES ARMENIENS 1915-1916

Exposition réalisée par l'**Organisation Terre et Culture**
Plus de 150 photographies rares et dispersées pour la plupart permettent de fixer ces témoignages essentiels pour la compréhension de l'histoire de notre siècle.

DU 24 AU 30 AVRIL
ESPACE CULTUREL «Le 148»
148, rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

Exposition ouverte de 15h à 19h et sur rendez-vous.

— Entrée libre —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

1879-1999

120ème anniversaire de l'école TEBROTZASSERE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
ET
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
PRESENTENT

La Chorale Koghtan et la Chorale de l'Ecole

dirigées par Haïg SARKISSIAN

dimanche 16 mai à 17 heures

salle Cortot : 78, rue Cardinet — 75017 PARIS
(métro : MALESHERBES)

Participation aux frais — Adultes: 100 F - Enfants: 50 F

Renseignements & réservations :
ECOLE TEBROTZASSERE: 01 43 81 01 72 — U.G.A.B.: 01 45 20 03 18

L'ASSOCIATION MACHTOTZ

POUR LA DEFENSE DE LA LANGUE ARMENIENNE

organise un

SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN
BEYROUTH (Liban) - du 1er au 19 Juillet

POUR LES JEUNES DE 8 A 16 ANS

sous le patronage du Rév. Père KEGHAM KHATCHERIAN
Prélat des Arméniens du Liban

Les participants seront hébergés individuellement par des familles sélectionnées, dont ils partageront la vie et avec lesquelles ils communiqueront en langue arménienne.

Des cours d'arménien seront organisés à raison de 30 heures par semaine pour les **débutants francophones** par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, avec sa **méthode audiovisuelle** et pour les autres niveaux, par des professeurs expérimentés.

L'encadrement et l'assistance aux jeunes participants seront assurés par les responsables de l'Association Machtotz.

Sont prévues plusieurs excursions comme Baalbek, Byblos, Saïda, Aïnjar, Zemmar, Antélias, la visite des musées et des institutions arméniennes, ainsi que des baignades à la mer et du sport, suivant possibilités

FRAIS DE PARTICIPATION : 5950 F. par personne comprenant le transport aérien, l'hébergement en pension complète, les cours et les excursions.

Renseignements et inscriptions (avant le 31 mai) :
ASSOCIATION MACHTOTZ
8, rue Lamennais, 92370 CHAVILLE — Tél. : 01 47 50 97 51.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

Université d'été aux U.S.A.

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire, âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.

Date: **du 11 juillet au 1er août**
Lieu: **Université Bradford à Bradford (Massachussetts)**
Direction: **Dr. Simon PAYASLIAN (directeur du département Histoire UCLA)**
Programme: **Langue — Musique — Histoire — Cinéma — Littérature — Danse — Histoire de l'art et autres...**

Conditions:

- Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est
- Frais d'inscription, non remboursables, 350 USD plus frais de voyage à la charge du participant.

Délai d'inscription: 30 Mai 1999 au plus tard
Renseignements: Conseil d'Administration de la CBAF: 01. 48. 24. 46. 57.

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 30
VENDREDI
30 AVRIL
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

74ԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·630 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 74e ANNEE — N° 19.630

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՐԻՍԷԼ

Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, Ս· Մարիամ Մագդալենացի Եկեղեցւոյ մէջ, Ծպղնեպատկ պետեղուած է եկեղեցւոյ մօտ բարձրացած ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձանին: Իրլիկունը, հատաքոյթ մը տեղի ունեցած է Իքսէլլ Մետսելիս սրահը ուր խօսք առած է վրոֆ· Վահագն Տարեան, Ֆրանսերէն: Ներկայ եղած են նաեւ պելժիացի անձնաւորութիւններ: Բացումը կատարած է Պրիւսէլի Ազգային Համալսարանի վրոֆ· Ժոէլ Քոմէնք ներկայացնելով օրուան բանախօսը: Ցաջորդ օրը ճաշ մը տրուած է ի պատիւ վրոֆ· Տատրեանի:

***

ԼՈՆՏՈՆ

Ցաջորդական հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Ապրիլ 22–էն 24: Հոհեգանդըստեան արարողութիւններէն զատ, հատաքոյթ մը եղած է «Նաւասարդեան» սըրահը, հրապարակային հատաքոյթներուն խօսք առած են նաեւ օտարներ (յոյն, քիւրտ, եւայլն): Երթ մըն ալ տեղի ունեցած է ղէպի Թրքական դեսպանատուն:

***

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ

Ոգեկոչումը տեղի ունեցած է «Արարատ» Միութեան կազմակերպութեամբ: Պատարագէն ետք, Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ դրական – երաժշտական ներկայացում մը եղած է Պարոյր Սեւակի «Անդեայի Զանգակատուն» գործի թեմայով:

***

ԺՆԵՒ

Ապրիլ 24, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է տեղւոյն Ս· Յակոբ Եկեղեցին, ժամը 18·30–ին որու յաջորդած է ընդունելութիւն մը Հայկական կեդրոնի սրահը ուր խօսք առած են Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչը, զուիցերահայ Միութեան նախագահը եւ հոգեւոր հովիւը: Ապրիլ 25–ին ալ ոգեկոչման երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Արաու (Ցիւրիխի չրջան):

***

ՍՈՖԻԱ

Սուզի հատաքոյթ մը տեղի ունեցած է Հայոց ցեղասպանութեան 1915–ի նահատակներու յուշարձանին առջեւ: Գուսան Քահանայի հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, խօսք առած է Թրակիական Միութիւններու նախագահը՝ Կ· Քարամխրեւ, որ ըսած է թէ Պուլկարիա եւս պէտք է դատապարտէ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ելոյթ ունեցած է արտակարգ դեսպան Տիկին Սեւդա Սեւան: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը: Մեհեանները լոյն արձադանգ տուած են:

***

ՊՈՒՔՐԷՇ

Ապրիլ 23–ին, համերգ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հայկական ցեղասպանութեան:

Նախքան համերգը, ելոյթ ունեցած է Հայաստանի գործավար Կարինէ Ղազինեան: Ապրիլ 24–ին, ալ պատարագ մատուցուած է Հայկական եկեղեցին եւ ծաղկեպսակներ դրուած են եկեղեցւոյ բակը գտնուղ Անդրանիկի յուշարձանին:

***

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Նիւ – Եորքի Սլեթի հոլին մէջ ցեղասպանութեան ոգեկոչումը սկսած է ամերիկեան եւ հայկական փառերգներով: Ելոյթ ունեցած են քաղաքապետարանի բանբեր Փ· Վալոն, Գոնկրէսմէն Հ· Նատլէր, հայ եւ ամերիկացի քաղաքական գործիչներ որոնք կարեւոր նկատած են միջազգային հանրութեան կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Ապրիլ 25–ին ալ զոհերու յիշատակին նուիրուած պատարագներ մատուցուած են չրջանի հայկական եկեղեցիներուն մէջ: Ապա թափօր հրապարակին վրայ բազմահազար մասնակիցներով հանրահաւաք մը տեղի ունեցած է: Ճառախօսները հայ թէ ամերիկացի դատապարտած են Օսմանեան կայսրութեան կիրարկած Հայերու ցեղասպանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՓՈՒԽ-ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՈՑԻ ՎՐԱՑ ԵՒ ՀՐԹԻՌ ՄԸ՝ ՍՈՖԻԱՑԻ...

Դաշնակիցները չատ ուրախ էին Ապրիլ 29–ին, ի լուր Եուկոսլաւիոյ փոխ – վարչապետին՝ Տրաքովիչի պաշտօնազրկման: Իրեն կուսակից երեք նախարարներ ալ իրենց հրաժարականը տուած են արտայայտելու համար իրենց զօրակցութիւնը: Տրաքովիչ, Ապրիլ 26–ին, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած էր, ի չարս որոնց ըսած էր որ Պելկրատ պատրաստ է ՄԱԿ–ի ուժերու ներկայութիւնը արտօնելու Քոսովօ: Պաշտօնազրկումը ցոյց կուտայ որ Վուք Տրաքովիչ ինքնագլուխ յայտարարութիւն մը ըրած էր եւ թէ Միլոսեւիչ ոչինչ փոխած է իր դէրքին: Դաշնակիցները այս պաշտօնազրկման մէջ կը տեսնեն «ճեղք» մը Պելկրատի իշխանութիւններէն ներս եւ ՕԹԱՆ–ի բանբերն ալ ձեմի Շի գոհունակութեամբ ըսած է «Միլոսեւիչի դէմ ընդդիմութիւնը կը ծաւալի»: ՕԹԱՆ կը խորհի նաեւ թէ Տրաքովիչի կեանքը վտանգուած է: Այս վերջինը բաւական պատեհապաշտ անձ մըն է, որ չատ դէրք փոխած է, նախկին ընդդիմադիր վերջերս միացած էր Միլոսեւիչի:

– Ռմբակոծութիւնները անխնայ կը չարունակուին եւ ռումբեր կը տեղան ամէն կողմ: ՕԹԱՆ խոստովանելէ ետք որ «սխալմամբ» ռմբակոծած էր բնակութեան վերապահուած թաղամաս մը՝ Սիւրտիլիքա (քսան մեռեալ եւ վիրաւորներ) հրթիռ մըն ալ արձակած է Սոֆիայի (Պուլկարիա) մօտ: Պուլկարիոյ նախագահը անմիջապէս զացած է Կորնա ուր հնչած է ճամբան «կորսնցուցած» այդ հրթիռը օդը հանելով տուն մը, բայց բարեբախտաբար զոհ չկար:

Ամէն պարագայի մէջ, նման «վրիպումներ» չատ չեն յուզեր Միացեալ–Նահանգները, որու նախագահը յայտարարած է (Ապրիլ 28) որ ռմբակոծութիւնները պիտի չարունակուին եւ սաստկանան 24 ժամ 24–ի վրայ, մանաւանդ որ օդերեւութաբանական պայմաններն ալ օրէ օր աւելի նպաստաւոր են, ամառը կը մօտենայ...:

Ռումբեր լինկած են Պելկրատի վրայ, չուրջը, Մոնթենեկրոյի մայրաքաղաքին Փոդկորիչայի օդակայանին վրայ:

– ՈՒՉԵՒՍ–ն (Քոսովոյի ազատագրական բանակ) սկսած է չատ բիրտ կերպով զօրակոչի ենթարկել 16–էն 55 տարեկան Ալպանացիները եւ այս պատճառաւ ընտանիքներ կը ջանան խոյս տալ եւ ազատել իրենց զաւակներն ու ընդհանրապէս այլերը: Խուսափելու համար այդ զօրակոչէն, պարտէն «փրկապին» մը վճարել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՑի ծովափին Շէֆ Ֆրանսիս ճաչարանին հրկիզման հարցը պետական բաւական ծանրակչիռ թնոյթ կ'առնէ օրէ օր: Ապրիլ 29–ին չորրորդ դինուորական ոստիկան մը ձերբակալուեցաւ, մինչ նահանգապետ՝ Պոնէ Ներքին նախարարին զօրակցութեան արժանացաւ եւ Այաչիո վերադարձաւ հանդիսաւ սրտով: Հարցը սակայն այդ ձեւով չի փակուիր եւ չաւերու համար քննութեան տակ առնուած ոստիկանները քաւութեան նոխազներ են պարզապէս, ի վերջոյ ոչ մէկ ոստիկան կը զործէ առանց հրահանգի: Ժողովէն ակը զործէ առանց հրահանգի: Ժողովէն ակը զործէ առանց հրահանգի: Ժողովէն ակը պահովութիւն կուտայ, սակայն որ պետական ոչ մէկ պատասխանատու դեր ունեցած է այս պատմութեան մէջ: Ձերբակալուած չորս ոստիկանները փարիզի Սանթէի բանտը փոխադրուած են:

ԷՕՃԱԼԱՆի դատավարութիւնը բացուեցաւ Ապրիլ 28–ին ամբաստանեալին բացակայութեան եւ մահապատիժ պահանջուեցաւ «դաւաճանութեան եւ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան դէմ գործունէութեան» համար: Ամբաստանագիրը 139 էջ է եւ կը թուէ ՓՔՔ–ի գործած ոճրային բոլոր արարքները: Պետութեան ապահովութեան Ատեանը Էօճալանի դէմ դատ մը բացած էր արդէն 1997ին, ի բացակայութեան նոյն ամբաստանութիւններով: Ապրիլ 30–ին, Ատեանը պէտք է որոշէ միացնել երկու դատերը եւ թուական մը ճշդել միացեալ դատաւարութեան առաջին նիստին համար որ տեղի պէտք է ունենայ Մայիսի վերջ, Իմրալըի կղզիին վրայ ուր բանտարկուած է Ա· Էօճալան:

ԵԼՑԻՆ պաշտօնակ ըրած է առաջին փոխ – վարչապետը՝ Վաղիմ Գուստով եւ անոր տեղ նչանակուած է Ներքին նախարար՝ Սաեպաչինը, որ այլեւս պատասխանատու է ապահովութեան եւ չրջանային քաղաքականութեան:

«ԼԻ» կանոցի չաբաթաթերթը 32–րդ միջազգային հրատարակութիւն մը հրապարակ հանեց, այս անգամ Թուրքիոյ համար: Կը պատրաստուի Պոլիս եւ կը ծախուի 900 հազար թրքական (չուրջ 15 ֆրանք): Առաջին թիւը 340 էջ է (150–ը՝ ծանուցում):

ԱԼԺԵՐԻՈՑ հարաւ – արեւմտեան չըրջանը (Թիարէթ) 6 հոգի եւս սպաննուած են զինեալ խլամապաշտներու կողմէ: Նոյն ընտանիքի չորս անդամներ մորթուած են:

ԼԻՈՆ – ՓԱՐԻԶ ԵՐԹԸ

Ապրիլ 28 թուակիր նամակներով, ուղղուած Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին եւ Ծերակոյտի նախագահին, «Հայկական Ցեղասպանութեան Ճանաչման Համակարգի» Ռոն–Ալպի չրջանի նախագահը՝ Ժիւլ Մարտիրոսեան կը տեղեկացնէ որ երթը ճամբայ ելած է կրկին, նոյն առաւօտը, Թուրնիւսէն, հասած է Շալոն – սիւր – Սօն, որ 5–րդ հանգրուանն է եւ ուր ընդունուած են Քաղաքապետին դրասենեակին պետին կողմէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 28/29)

ԿՈՎԿԱՍԻՑԻ ԵՒ ՌՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ապրիլ 29–ին Պոժոմի մէջ (Թիֆլիսէն 130 քմ· արեւմուտք) տեղի ունեցած է Հայաստանի, Ադրբեջանի, Վրաստանի եւ Ռուսաստանի Ներքին նախարարներու հանդիպումը: Նպատակն էր կազմակերպուած յանցագործութեան դէմ պայքարի բնագաւառէն ներս չորս երկիրներու Ներքին նախարարութիւններու գործակցութեան մասին փաստաթուղթի մը ստորագրութիւնը:

***

Ք· ՓՈՆՍԸԼԷԻ ՆԱՄԱԿԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Ե· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Ազգ· Ժողովի նախագահ Ե·սրով Յարութիւնեան այս օրերուն նամակ մը ստացած է Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Քրիսթիան Փոնսըլէէ, ուր ան հրաւէր կ'ուղղէ մասնակցելու Սեպտեմբերին Փարիզ կայանալիք հանդիպումին, որ կը նախատեսէ համախմբել Կովկասի երեք Հանրապետութիւններու Ազգային Ժողովներու նախագահները, Ֆրանսայի հետ քննարկելու համար տնտեսական կապերը: Ե· Յարութիւնեան հաստատած է հայկ· կողմին մասնակցութիւնը:

***

ՋԻՒԳԱՆՈՎ ՔՈՍՈՎՕ–ՂԱՐԱԲԱՂ ՋՈՒԳԱՀԵՌԻՆ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդի մամուլի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած մամլոյ ասուլիսի ընթացքին Ռուսաստանի Համալսարանի կուսակցութեան Ա· քարտուղար Գ· Ջիուգանով պատասխանելով Ալիեւի խորհրդական Վ· Գիւլիզադէի վերջերս կատարած ծանօթ յայտարարութեան մասին հարցումի մը, ըսած է թէ Ռուսաստանի համար անթոյլատրելի է որ Ադրբեջանի մէջ՝ իր քիթին տակ ՕԹԱՆ–ի խարխխներ հիմնուին: Ադրբեջանցի լրագրող մըն ալ երբ իրեն դիտել տուած է թէ Ռուսաստան մինչ ամէն գնով կ'ուզէ դեր ստանձնել Քոսովոյի հարցին մէջ, Մինսկի խումբի որպէս համանախագահ բաւարար գործօն աշխատանք չի կատարեր հարցը վերջնական լուծումի յանգեցնելու համար, Ջիուգանով նչած է թէ Ռուսաստան մտահոգ է Սերպիոյ անցուդարձով քանի «եթէ պալքաններու մէջ "հազ" սկսի, անպայման նաեւ ամբողջ կովկասը "հարբուխ" կ'ըլլայ»: Ինչ կը վերաբերի զարաբաղեան կնճիռին կարգաւորման, իր կարծիքով այնքան արագ կը գտնուի լուծում մը, որքան չուտ հեռանայ ելցինէն:

***

ՍԱՆ – ՓԱՒԼՕ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆ ՁՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Սան–Փաւլոյի քաղաքային խորհրդարանը եւ կառավարութիւնը իրենց քաղաքին Երեւանի հետ զուգորդութեան մասին օրէնք մը ընդունած են, որու փաստաթուղթը Ապրիլ 27–ին չանճնած են ՀՀ դեսպան Հիւսպատոս Ա· Եղիազարեանի: Պրազիլական կողմը առաջարկած է մչակութային փոխանակութիւններու ծիրին մէջ Արամ Խաչատուրեանին նուիրուած համերգներու չարք մը, Պարաճանովի գործերուն նուիրուած փառատօն մը, «Հենրիքէ Մելլէր» ծանօթ նուագախումբի Հայաստան այցը եւլն·:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ...

ԵՐՈՒԽԱՆԻ «ԱՄԵՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ» ՎԷՊՐ

(ՀԱՅ ԴԱՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ, ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ 1980)

Նուէր մեր ևորածին զաւակ Բաֆֆիին
«Ապրէ՛ երեխե՛
Բայց մեզ պէս չապրէ՛»
Յովհաննէս Թումանեան

Հայ գրաքննադատական աւանդը չատ անգամ զեղազիտական չափանիշներ ոտնակոխ կ'ընէ այս կամ այն գործը դիւրութեամբ «գլուխ գործոց» որակելով: Ա.Յնուամենայնիւ, Երուխանի (Երուանդ Սրմաքէչխանլեան, 1870 – 1915) «Ամերիային Աղջիկը» վէպին վերաբերեալ, արդար է այն դատողութիւնը որ զայն կը տեղաւորէ հայ իրապաչտ վիպագրութեան գագաթը: Ծաւալուն այս գործը, այսօր իսկ արդի, ունի նաեւ բնոյթը պատմական վէպի մը: Երուխան վառ գոյներով ու մանրակրկիտ նկարագրութեամբ երեւան հանած է, եւ սուր ու հեգնողական քննարկումի ենթարկած Հայկական Պոլիսը իր զանազան դասակարգերով, այլապան մարդոցմով ու ազգային հաստատութիւններով:

Տաղանդի վաստ է որ առյաւէտ կորսուած այս աշխարհը յարութիւն կ'առնէ ու կը մարմնաւորուի, խումբ մը իրական ու միաժամանակ խայտառակ տիպարներու յղացումով ու անոնց յարաբերութեանց մշակումովն ու զարգացումովը: Այս իրապաչտօրէն գծուած դերակատարներն են որոնք կ'երաչխաւորեն գործին նաեւ արդիականութիւնը: Ընկերային մակարոյծը, առու – վախառը, հանրային զանճարանը կողոպտողը, չարաչահող եսասէրը ու հաճոյամոլը, իրագործուած՝ համամնական յատկանիշներով ու համամարդկային հոգեբանական հասկացողութեամբ, կը չրջապատին, անուշտ իրենց արդի տարազներով, աչխարհի որեւէ մեծ ոստանի պողոտաներուն վրայ:

Ա.

Երուխան չի գոհանար նկարագրելով միայն երեւութականը կամ անմիջական աչքի ինկող պատահարը: Վէպին հիմնական դրուագները կը լուսաւորեն պոլսահայ հանրութիւնէն թաքնուած, վերնախաւին յատուկ ներքին աչխարհ մը ուր կը սիրապեակ կողոպուտի, չարաչահութիւն, չողոքորթութեան ու մակաբուծութեան «բարոյականը»: Երեւութապէս յարգելի ու կիրթ, ձեւականօրէն աղգին, համամնքին ծառայող անհատը իրականութեան մէջ վարժ ու ճարպիկ կողոպտիչի կամ մակարոյծի կեանք կը վարէ:

Ա.յս ապականած աչխարհին կեդրոնը համամնքին էն հարուստ ու հզօր դիրքի տէր ամիրայական ընտանիք մըն է: Տիկին Երմոնէ Մարկոսեանն ու իր զաւակը՝ Արշակ, վերջին չառաւիղներն են մեծահարուստ ու ազդասերած այս ընտանիքին: Տիկին Մարկոսեանի հայրը ամիրայի «սովորական տիպար» էր, «նենգամիտ ու անկուշտ կողոպտիչ» որու չուրջը «ազատաւ տարմի» մը նման հաւաքուած էր զաղրելի «հայկատակներու լեգէոն» մը: Երբ «անակնկալ չնորհագրկումի մը» հետեւանքով Ամիրան կը բանտարկուի, այս մակարոյծներու խմբակը «մէկէն ի մէկ ցիրուցան» կ'ըլլայ: Ամիրայի աղջիկը «չուրջը նայած էր ապաւէն մը փնտռելու համար ու պարապութիւն դատ էր... ո՞ւր էին անճնաղոհ, անճնուրաց խնկարկուները. ո՞ւր էին մեծարանքի, գոհաբերութեան փութկոտ ապաեանները: Ամայութիւն»:

Տիկին Մարկոսեանի չանքերուն չնորհիւ մասամբ կը վերակազմուի ընտանիքին հարստութիւնը: Անխուսափելիօրէն սակայն կը վերակազմուի նաեւ «ազգանեղու տարմը»· «Քիչ – քիչ ... տան հաւատարիմները, սմսեղուկ քայլերով ներս սպրդած էին վայելելու ... անոր երբեմնի հացակից սեղանները փշրանքները...: Ի՛նչ ալ ըլլար, այդ փշրանքները դեռ չատ խոզոտ էին»:

Ա.յս կապակցութեամբ յաղթանակ մըն է Թադէոս Մերկերեանը որ իր «լուկիի նման խոչոր քիմը թաղային անուսկէն դուրս հանելէն եաքը՝ տանելու թաղելու էր ամիրայական պարարտ պնակներուն մէջ: Նոյնպէս յաջող է Բարթող ազան որուն «արհեստը տարօրինակ էր, ճիշդ իր մարմնին պէս»: Ա.յս մարդը որ «քարի, անկեղծ, անխարդախ մարդու անուն մը» չինեը էր, Տիկին Մարկոսեանի հաստատութեան հաւաքման գործին մէջ «չահագործութեան նոր եւ անակնկալ հորիզոն դատ էր»: Իսկ կոթող է «քնիկ զարատղի» Աբգար Կոստանեանը ըր «Պոլիս նեաեր էր լինքզինքը՝ ռուսահայ մանկավարժի մորթին տակ, պատրող, չլացընող ծրագիրներով բեռնաւոր, չահագործութեան անկոխ գետիններու ի խընդիր»:

Նման անձնաւորութիւններ թափանցած են ոչ միայն հարուստին ապարանքը այլ նաեւ ազգային կեանքի ողջ տարածքը: Երկրորդական ու նոյնիսկ լոկ ուրուագծուած, սակայն նոյնպէս համոզիչ տիպարներ բեմ կ'ելլեն լրագրական, աղքատախնամական, բժչկական, եկեղեցական, թաղական ու այլ մարզերէ ներս: Հոս ժողովուրդին կամ վեմ նպատակի ծառայող մարդու չենք հանդիպիր. օգտագործել համայնքը· այս է իրենց միակ առաքելութիւնը, իրենց ալֆան ու օմէկան:

Բ.

Ա.յս քայքայուած բարոյականով հանրային աչխարհը ունի իր նոյնքան ողբերգական սեփական, անձնական կեանքի ոլորտը: Ընկերային այսպիսի զարչելի մթնոլորտի մը մէջ անհատին ներքին, հոգեկան էութիւնն այնքան կ'այլանդակուի որ նոյնիսկ ընտանիքի անդամը կամ մտերիմ ընկերը լոկ առարկայ կը նկատուի, գործի գրուելու իրենց եսակեդրոն ցանկութիւններուն գոհացում տալու համար: Իրողութիւնը արդէն ակներեւ է Մերկերեանի, Կոստանեանի ու Բարթող աղայի պարագային: Սակայն չատ աւելի զայթակղեցուցիչ իրականութեամբ կը պարզուի Տիկին Մարկոսեանի ու Արշակի մօտ:

Տիկին Մարկոսեան վաւերական սէր ու հոգածութիւն չի տածեր իր զաւկին՝ Արշակին հանդէպ: Իրեն համար աղան ամիրայական ապականած անցեալը վերաստեղծելու միջոց է սոսկ: Կը գոհացնէ անոր ամէն մէկ ցանկութիւնը, կ'աչխատի դինքը «մեծ» մարդ դարձնել միայն անոր համար որ իր զաւակին մէջ. «...կը տեսներ հին փառքերուն, վառաբանութիւններուն, խնկարկութիւններուն վերակենդանացումը, փիւնիկը, որ ամիրայական ազիւններէն պիտի յառնէր եւ ամէն բան իր առջի վիճակին պիտի բերէր հասցուներ»:

Անդայթող է սակայն, քանի Արշակին «մէջ մանկական չարաճճիութեան տեղ անողորմ ու եսասէր հեգնողութեան մը բնազդները կ'արթննային տարիքին հետ»: Շուտով «խենթի պէս մտաւ մոլութեան ճամբաները»: Արշակին պատմութիւնը ահռելի է: Հանդիպելով այս մարդուն, մարդ ըլլալով կ'ամչնանք: Տարինելու ընթացքին չուայտ, մսխող, զայթակղալից ու անբարոյ կեանքովը կը վատնէ մօրը հարստութեան այն մասը զոր Բարթող աղան չէ յաջողած արդէն կորզել:

Արշակին խորապէս ատելի տիպարը հանդէս կուգայ մասնաւորապէս իր ու Սոֆիի յարաբերութեան ընթացքին: Լուացարարուհիի աղջիկ, Սոֆին կը յուսայ, անճնատուր ըլլալով Արշակին սիրային առաջարկներուն, ամուսնութեամբ կապուիլ տղուն հետ ու այդպէս ճողոպրիլ անտանելի ընտանեկան աղքատութենէն: Արշակին համար սակայն կինը, ու նամանաւանդ աղքատ դասի մանկամարդուհին, սէր ու միացեալ կեանք մչակելու ընկեր չէ, այլ միջոց՝ յագեցնելու մարդկայնութենէ զուրկ իր սեռային բնազդները:

Արշակին զեխութիւնը, նոզկալի վերաբերմունքը իգական սեռին հանդէպ, բացառիկ յաջողուածք է մեր արդի գրականութեան մէջ: Դիւրութեամբ կը գերազանցէ օրինակի համար, Մուրացանի «Հարուստը Զուարճանում է» վիպակը որ նման գրուագ մը կը ներկայացնէ Թիֆլիսահայ կեանքէն: Երուխանի գործին պէս, Մուրացանի վիպակը յաջող վկայութիւն մըն է մեր գաղութային կեանքի բարքերէն: Սակայն ըլլալով հանդերձ չնորհալի, գրուած զեղեցիկ հայերէնով, պատմական վաւերաթուղթի մը սահմանէն դժուար է որ անցնի: Զունի տիպական ու հոգեբանական այն խորքը որ Երուխանի գործին կը պարգեւէ գեղարուեստական հմայք ու արժէք:

Տեղին է նկատել որ չենք անդրադարձած վէպին ծաւալուն ու միաժամանակ գեղարուեստական ու պատմական տեսակէտներէ չհաղթգիտ կողմին որ կ'ընդգրկէ պոլսահայ աղքատ դասին կեանքը – ներառեալ Սոֆիին մայրն ու հայրը, իրենց ընտանեկան բնակարանի ղրացիները եւ Սոֆիին սիրահար ու տանջուած Համբիկի տիպարը: Երուխանի բազմաթիւ պատմուածքներուն ու Հրանդի «Պանդուխտի կեանքէն նամակներ» գործին հետ ունինք ժողովրդական հասարակ դասին մասին ստեղծագործութիւններ որ առիթը կ'ընծայեն գեղարուեստական ու պատմական որոչ եզրակացութիւններու:

Գ.

Անչուշտ «Ամերային աղջիկը» ունի բազմաթիւ խոցելի կողմեր որոնք կը վիրաւորեն գործը: Ընդհանրապէս վէպին կառուցուածքը գոհացուցիչ չէ ու տեղ տեղ նոյնիսկ այլանդակ: Քիչ չեն, ինչպէս ակնարկած է Սահակ Թոփչեան, «չափազանցուած, անհամոզիչ, հոգեբանօրէն չհիմնաւորուած դրուագները, անսպասելի վերափոխումները»: Անտանդող հեղինակներու մօտ նման թերիներ պիտի դիտք մը անտանելի բառակոյտի վերածէին: Երուխանի մօտ սակայն չեն կրնար փճացնել ստեղծագործուած մարդիկը ու հոգեբանութիւնները: Ու անդրադառնալով երկին թերիներուն, կրնանք աւելի չեչտակիօրէն դնահատել գործին դրական էութիւնը:

Իրը օրինակ վերցնենք միայն Սոֆիին տիպարը: Հոս մէկ անունի տակ իսկապէս երկու հակասական, իրար ժխտող, իրարմէ ամբողջովին անկախ էակ գոյութիւն ունին – մէկը ամբողջական վրիպում, միւսը՝ հզայական կերտում: Պալգաք իր մէկ վէպին մէջ կ'ակնարկէ որ «կաթողիկէ պէքեաթի մէջ քերովբէները գլուխ ունին ուրիչ ոչինչ»: Ա.յս ակնարկը ընդհանուր առմամբ կը պատչաճի հայ վիպագրութեան մէջ գոյացող կնոջ տիպարին: Ա.յս կինը զուրկ է մարդկային տարրական բնական, մարմնական ու յուզական, բնազդներէ: Սոֆի անունին եաեւ կայ այսպիսի քերովբէ մը որուն «անարատ հոգիին մէջ» չկայ «տեսլութիւնը, նախանձը, անյագ տիրացումի տենչը... ան յատկ պերճ էր որեւէ յատին, զոհերի, սուրբ միտումէ. նոր տեղացած ձիւնի ճերմակ ու անարատ մաքրութիւնը ունէր, որ արեւին տակ կը ցոլայ: Իրը անվերապահ, բնական, չմտածուած խոյացումն էր զէպի զեղեցիկն ու չքեղը...»:

Ա.յս ցնորական էակը չի համակերպիր երբեք երկրորդ աւելի բարդ ու վաւերական Սոֆիին որ կ'ապրի ու կը տառապի իրական կնոջ մը սեռային բնազդով, կը զգայ հոգեկան ու մարմնական հրապոյր ու տենդ, եւ ունի նաեւ նիւթական փառասիրութիւն: Սոֆին «ամիրային ապարանքին մթին պերճութեան մէջ, անսովոր հաճոյք մը, անբացատրելի երանութիւն մը կ'ապրէր, բնազդօրէն կը զգար, թէ ատիկա է միակ միջավայրը, ուր ինք պէտք էր ու արժանի էր ապրելու»: Տիրանալու համար այս դիրքին, պատրաստ է գործի լծել իր ֆիզիքական հրապոյրը, համբերել, Արշակը: Սիրաչահելու համար Տիկին Երմոնէն, կ'որդեգրէ հարուստի վարուելակերպն ու ձեւակերպութիւնները ու կը սկսի նոյնիսկ անխղճօրէն վարել մօրը հետ: Ա.յնուհանդերձ, կը մնայ նաեւ աղքատ դասի աղջիկ որ հարուստ ու բիրտ երիտասարդի մը տուիանքին կը դոհուի: Նոյնպէս սակայն, սեռական կեանքին մէջ հրեչտակ չէ: Ա.յս վաւերական Սոֆին գրականութեան մնայուն կերպար մըն է:

Յաջող գրական գործ մը չատ անգամ աւելի հարազատ թարգման է ընկերային ու սեռական կեանքի պատմութեան քան ատոր «պատմական» հատորը կամ «դիտական» հոգեբանական վերլուծումը: Ա.յս կարգի յօրինում է «Ամերային Աղջիկը»: Զայն կարդալով պիտի լմընենք պատճառները որ Պոլսահայ գաղութը ընդհանրապէս ծնունդ չտուաւ առողջ ազգային առաջնորդութեան մը: Լմընելի կ'ըլլայ նաեւ Վարուժանի, Զարեհի, Օշականի ու «Մեհեանական» այլ մտաւորականներու վճիռը լքելու Պոլսոյ լկած ու այլասերած կեանքը, որոնելու համար Հայ գրական – գեղարուեստական – ազգային վերածնունդը քնիկ հայ գաւառին մէջ: Երբ աքսորուեցաւ ու նահատակուեցաւ, Երուխան լքած էր արդէն Պոլիսը ու Խարբերդի մէջ կը կուտակէր նոր կենսանիւթ, գաւառական կեանքի մասին գործի մը: Սիրտը կը ցաւի երբ միտքը կ'երեւակայէ կորուստին լայնքը:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԼՇԻՇԵԱՆ

Ապրիլ 9, 1999

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● *Մարտ 28, Ծաղկազարդի օրնին, Սարկաւագական ձեռնադրութիւն կատարուեցաւ Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքի Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Առաջնորդարանի դպիրներէն Արա Խօշնազդաչեան, պատարագի ընթացքին Սարկաւագ ձեռնադրուեցաւ ձեռամբ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկոպոս Պեքճեանի, ժառանգ իլակութեամբ Քէօլնի հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Քահանայ Սարգիսեանի, որ նաեւ մատուցանեց պատարագը: Դըպրաց բաժնի երգեցողութեան մասնակցեցաւ Քէօլնի կոմիտաս քառաձայն երգչախումբը, գլխաւորութեամբ Պր. Արէա Պեքճեանի:*

Պատարագէն յետոյ տրուեցաւ սիրոյ ճաչ, որու ընթացքին Արա Սարկաւագ Խօշնազդաչեան, որ ծանօթ է իբրեւ խոնարհ եւ համեստ անձ մը եւ 1991–ի Առաջնորդարանիս հաստատումէն ի վեր կը ծառայէ Մայր Եկեղեցւոյ, իր չնորհակալութեան եւ երախտիքի զգացումը յայտնեց Գարեգին Արք.ի եւ ներկայ գտնուող հաւատացեալներու խուռներամ բազմութեան: Վերջաւորութեան Առաջնորդը նորընծայ Սարկաւագին մաղթեց, որ Աստուած իր մէջ աճեցնէ եւ բազմացնէ իր ունեցած առաքինութիւնները եւ ըսա ձեռնադրութեան պաճքին, յոյս յայտնեց, որ Տէրը օր մը արժանացնէ զինք Քահանայութեան բարձր կոչման:

● *Ապրիլ 23–ին Առաջնորդը ընկերակցութեամբ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան մեծայարգ Պր. Աչոտ Ոսկանեանի եւ իր դրացակիցներուն, Ֆրանքֆուրթի օդակայանը կարճ հանդիպում մը ունեցաւ ՀՀ նախագահ մեծարգոյ Պր. Ռոպէր Քոչարեանին հետ, որ Ա.Ի ուղի մեկնէր ՕՊԱՆ–ի հիմնադրութեան յիսնամեայ յոբելինական հանդիսութիւններուն մասնակցելու: Ա.յս հանդիպման ընթացքին Գարեգին Արք. յարգելի նախագահին փոխանցեց թեմի հաւատացեալներուն, ինչպէս նաեւ թեմական Խորհուրդի յարգանքներն ու ողջոյնները, անդրադառնալով միեւնոյն ժամանակ դաղութի համայնապատկերին:*

● *Ապրիլ 24–ին ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը իր մասնակցութիւնը բերաւ Հայոց Ցեղասպանութեան յուչաոօնին առթիւ կազմակերպուած տարբեր ձեռնարկներուն:*

Առաջնորդ Գարեգին Արք., նոյն օրը առաւօտեան ժամը 10–ին, իր հետ ունենալով Անուչատան Արդ. Ժամկոչեանն ու Արմէն Սրկ. Հարեյեանը նախ այցելեց Ասորի Համայնքի ներկայացուցիչներուն, որոնք Քէօլն քաղաքի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ, վրանի մը մէջ հացադուլի մէջն էին չարաթէ մը ի վեր, նոյնինքն 1915–ի Մեծ Եղեռնին զոհուած իրենց նահատակներուն ի յիչատակ: Գարեգին Արք. տեղւոյն վրայ հանդուտեան ոգեհք մը արտասանելէ եաք ներկայացուցիչներուն յայտնեց, թէ ինք եւ հայ ժողովուրդը չատ զգայուն են այս պատահարներուն առընչութեամբ եւ կը բաժնեն Ասորիներու ցաւը եւս, որ կը չարունակուի նոյն ազէտին: Յայտնեց, թէ կու ժողովուրդներն ալ տառապանքի նոյն ճակատագիրը ունեցած են պատմութեան մէջ, երկուքն ալ քրիստոնեայ են, հետեւաբար ունին նոյն հաւատքը եւ նոյն Աստուածը: Ասորի Համայնքի ներկայացուցիչները իրենց կարգին շնորհակալութիւն յայտնեցին Առաջնորդին եւ Հայ ժողովուրդին իրենց ցաւակցութեան համար:

Առաջնորդ Գարեգին Արք., նոյն օրը առաւօտեան ժամը 10–ին, իր հետ ունենալով Անուչատան Արդ. Ժամկոչեանն ու Արմէն Սրկ. Հարեյեանը նախ այցելեց Ասորի Համայնքի ներկայացուցիչներուն, որոնք Քէօլն քաղաքի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ, վրանի մը մէջ հացադուլի մէջն էին չարաթէ մը ի վեր, նոյնինքն 1915–ի Մեծ Եղեռնին զոհուած իրենց նահատակներուն ի յիչատակ: Գարեգին Արք. տեղւոյն վրայ հանդուտեան ոգեհք մը արտասանելէ եաք ներկայացուցիչներուն յայտնեց, թէ ինք եւ հայ ժողովուրդը չատ զգայուն են այս պատահարներուն առընչութեամբ եւ կը բաժնեն Ասորիներու ցաւը եւս, որ կը չարունակուի նոյն ազէտին: Յայտնեց, թէ կու ժողովուրդներն ալ տառապանքի նոյն ճակատագիրը ունեցած են պատմութեան մէջ, երկուքն ալ քրիստոնեայ են, հետեւաբար ունին նոյն հաւատքը եւ նոյն Աստուածը: Ասորի Համայնքի ներկայացուցիչները իրենց կարգին շնորհակալութիւն յայտնեցին Առաջնորդին եւ Հայ ժողովուրդին իրենց ցաւակցութեան համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԱՆՁՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն ամիս Օսկթիոյ սահմանային անցքին հազարաւոր թոն մաքսանենգուած քարիւղի արտադրութիւն մուտք կը գործէ Վրաստան, ողողելով չուկան ու մեծ հարուած տալով տեղական անտեառութեան: Երկրին պէտք եղած քարիւղի ամսական քանակութեան կէսէն աւելին այս նամբով կը հասնի վրացական չուկայ: Ֆլիաւոր պատճառը ռուբլիին լուրջ անկումն է որ ռուսական քարիւղի գինը մեծապէս մրցունակ դարձուցած է: Ռուսաստանի սահմանակից հիւսիսային Օսկթիայի մէջ հեղուկ վառելանիւթին մեծաքանակ վաճառքի գինը 9 ակնթ է, մինչ Վրաստանի մէջ 24 ակնթ է:

Մաքսային պաշտօնեաներուն անզօրութեան, նաեւ յաճախ ընչաքաղցութեան պատճառով հեղուկ վառելանիւթը ամենայն ապօրինութեամբ կը հասնի Հարաւային Օսկթիա որ տեսականօրէն Վրաստանի կը պատկանի բայց ուր Թիֆլիս Մարհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր ոչ մէկ հակակշիռ ունի:

Մինչդեռ քարիւղի արտադրութիւնները տուրքի ենթակայ են. սակայն անվճար մնացած տուրքերուն դումարը ազգային պիւտճէին մէջ 7 միլիոն լարիի (աւելի քան 3 միլիոն տոլար) բաց մը ձգած է: Կացութիւնը քարիւղի հաստատութիւններուն ալ դժգոհութեան պատճառ է. անոնք կ'ըսեն որ իմաստ չունի այլեւս Ադրբէջանէն ու Ռումանիայէն հեղուկ վառելանիւթ ներածել որովհետեւ անդադար կը վնասեն ու չուկայ կը կորսնցընեն: Մաքսաւորներուն ընչաքաղցութիւնը դատապարտողներն ալ չատ են:

Վրաստանի իշխանութիւնները տեսնելով անցեալ Օգոստոսէն ի վեր վառելատպող կացութիւնը, մաքսային անցքերուն մէջ հակակշիռ հաստատած են, դրծի լծելով մաքսային ու ոստիկանական ուժերու հետ սերտօժար աշխատողներու խմբակներ որոնք պատրաստուած են Թիֆլիսի քարիւղի հաստատութիւններուն կողմէ: Անոնք կոչ ըրած են նաեւ բրիտանական ընկերութեան մը որպէսզի ապօրինի ներածումներու դէմ իրենց պայքարին մէջ օգնէ վրացի մաքսաւորներուն:

Մինչդեռ քարիւղի արտադրութիւնները տուրքի ենթակայ են. սակայն անվճար մնացած տուրքերուն դումարը ազգային պիւտճէին մէջ 7 միլիոն լարիի (աւելի քան 3 միլիոն տոլար) բաց մը ձգած է: Կացութիւնը քարիւղի հաստատութիւններուն ալ դժգոհութեան պատճառ է. անոնք կ'ըսեն որ իմաստ չունի այլեւս Ադրբէջանէն ու Ռումանիայէն հեղուկ վառելանիւթ ներածել որովհետեւ անդադար կը վնասեն ու չուկայ կը կորսնցընեն: Մաքսաւորներուն ընչաքաղցութիւնը դատապարտողներն ալ չատ են:

Վրաստանի իշխանութիւնները տեսնելով անցեալ Օգոստոսէն ի վեր վառելատպող կացութիւնը, մաքսային անցքերուն մէջ հակակշիռ հաստատած են, դրծի լծելով մաքսային ու ոստիկանական ուժերու հետ սերտօժար աշխատողներու խմբակներ որոնք պատրաստուած են Թիֆլիսի քարիւղի հաստատութիւններուն կողմէ: Անոնք կոչ ըրած են նաեւ բրիտանական ընկերութեան մը որպէսզի ապօրինի ներածումներու դէմ իրենց պայքարին մէջ օգնէ վրացի մաքսաւորներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

տարի պէտք է երկուքն ալ իրենց ներկայութիւնը ստանան Ս. Գիրքէն յոյսի եւ տոկունութեան: Ապա հրաժեշտ տուաւ Ասոր ներկայացուցիչներուն եւ մեկնեցաւ Պոն:

Պոնի մէջ Առաջնորդը չրջապատուած էր հոգեւորական դասով, Անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեան, Միւռոն Քահանայ Սարգիսեան, Սարկաւագներ՝ Պատրոս Ադհան եւ Արմէն Հարեյեան, ինչպէս նաեւ Ասոր համայնքէն Եաքոպ Քահանայ: Ան յանուն Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ծաղկեպսակ մը գետեղեց Հրայ համայնքին եկեղեցական յուշարձանին առջեւ: Ծաղկեպսակներ գետեղեցին յաջորդաբար ՀՀ Գերմանիոյ Դեսպանութիւնն ու Գերմանահայոց Կեդրոնական Մարհուրդը: Ցուշարձանին առջեւ կարճ ազօթքէ մը ետք, ներկաները հաւաքուեցան մօտակայ Միւնսթըր եկեղեցին, ուր տեղի ունեցաւ Հոգեհանգստեան պաշտօն:

Արարողութենէն ետք նախ խօսք առաւ մեծայարգ դեսպան Աչոտ Ոսկանեան հայերէնով, ապա Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պէքճեան՝ գերմաներէն լեզուով: Ան հակիրճ ձեւով անդրադարձաւ եղեռնի հետեւանքներուն, որոնք չեն դադրմանուած մինչեւ այսօր, յայտնեց նաեւ իր յուզումը Քոսովոյի մէջ զոհուածներուն, ինչպէս նաեւ, ասոր եւ քիւրտ նահատակներուն:

Առաջնորդը նոյն օրը կէսօրէ ետք ներկայ գտնուեցաւ Քէօլնի Մայր եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին եւ նախագահեց հոգեհանգստեան պաշտօնին: Պատարագը մատուցանեց Անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեան:

Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը ներկաներուն ուանդական հրուշակ հրամցնելէ ետք համայնքի երիտասարդական յանձնախումբը ի գործ դրաւ յայտագիր մը, որ մեծ բծախղճութեամբ պատրաստուած էր: Յայտագրին մասնակցեցաւ Կոմիտաս երգչախումբը, թէ պատարագի երգեցողութեամբ եւ թէ տարբեր երգերով ղեկավար Արէա Պեքճեանի առաջնորդութեամբ:

Իսկ համայնքի սրահին մէջ ցուցադրուեցան նաեւ եղեռնը ներկայացնող նկարներ եւ պատմութեան վերաբերեալ հատուածներ, որ դեղեցիկ չրջանակներու մէջ պատրաստած էր երիտասարդ յանձնախումբէն Իլիաս Ուլար:

Հանդիսութեան փակումը կատարեց Սրբազան Հայրը օրհնելով ներկաները ու կատարուած աշխատանքը:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Ապրիլ 26, 1999

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՏՕՔԹՈՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՐԵԱՆԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԸ

Կիրակի, Վէրմիւլիօ Հիլզ Գլասլի մէջ, Ապրիլ 11–ին, նշուած է տոքթոր Յարութիւն Սաղրեանի ծննդեան 70–ամեակը եւ ազգային, մշակութային, բժշկապետական գործունէութեան 50–ամեակը: Բացումը կատարած եւ յոբելեարի վաստակին արժեւորումը ըրած է տոքթոր Կարպիս Տէր – Եղիայեան: Խօսք առած են Կիրկուքի նախկին քաղաքապետ Լէրի Ջարեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան կողմէ Կիւրեղ Մանկըեան, յանուն «Մասիս» շաբաթաթերթի խմբագրութեան Գարբիէլ Մոլոյեան, Հայ Գրողներու Միութեան ատենապետ Թորգոմ Փոսթաճեան, հուսկ՝ առաջնորդ Վաչէ Աբք. Յովսէփեան, որ կարդալէ ետք Ամենայն Հայոց Հայրապետին կոնդակը, Տոքթոր Սաղրեանի յանձնած է Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ չքանչանը: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը:

*
**

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի ՄԱՐԶԱՍՐԱՀԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կիլինճիլի «Արարատ» մանաճիւղի մարզասրահի բացումը կատարուած է Ապրիլ 11–ին: Ներկայ եղած են 1000 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Սիմոն Մանուչարեան: Առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան կատարած է մարզասրահի օրհնութիւնը: Խօսք առած են մանաճիւղի վարչութեան ատենապետը՝ Արմիկ Աբրահամեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Շրջ. վարչութեան կողմէ Մանուէլ Մարսկեան:

*
**

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ «ՃՊՈՒՌ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Սան – Ֆրանսիսքոյի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Մարտ 12–ին, տեղի ունեցած է «Գուլգեան – Զաքարեան – Վասպուրական» ազգային վարժարանի «Ճպուռ» երգչախումբին տարեկան համերգը: Բացումը կատարած է անօրէնուհի Երան Կարապետեան: Երգչախումբին կողմէ խօսք առնելով աշակերտուհի Ռենիա Պուտաղեան չնորհակալութիւն յայտնած է «Ճպուռ»ի յանձնախումբի անդամներուն եւ խմբավար Սարգիս Փանոսեանին: Ապա, 5 – 14 տարեկան 40 անդամներէ բաղկացած երգչախումբը մեկնարանած է 15 ազգային եւ մանկական երգեր, ղեկավարութեամբ Սարգիս Փանոսեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Նաիրի Սարգիսի: Փակման խօսքը արտասանած է հոգեւոր հովիւ Բարգէն Ծ. Վրդ. Զարեան:

*
**

ՖՐԷՆՔ ՓԱԼՈՆ
ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
«ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ»

Ֆրէնոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Ապրիլ 11–ին, տեղի ունեցած է Գոնկրէսմէն Ֆրէնք Փալոնի (Դեմոկրատ, Նիւ – Ճըրզիէն) մեծարումը, իբրեւ Հայ Դատի Յանձնախումբի «Տարուան մարդը»: Ներկայ եղած են աւելի քան 300 հոգի, որոնց կարգին՝ պետական պաշտօնատարներ: Գոնկրէսմէն Ֆրէնք Փալոն պաշտպան եղած է հայկական հարցերու, առաջնորդող դեր ունեցած է Ադրբեջանի տրամադրելի օժանդակութիւնները արգիլող բանաձեւը պահելու, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ օժանդակութիւնը նուազեցնելու եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալու աշխատանքներուն մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Սթիվ Սամուէլեան: Խօսք առած են կեդր. Գալիֆորնիոյ Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Ռիչըրտ Տարմանեան, Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի դրասենեակէն Աղա Պետրոսեան, Հ. Ց. Դ. «Հ.Կ.Լիբեան» Կոմիտէի կողմէ Մհեր Շիրըմբեան եւ Պերճ Աբգարեան, դրուատելով Գոնկրէսմէնին հայանպաստ աշխատանքները: Ցուշագիր մը յանձնուած է Ֆրէնք Փալոնին, իբրեւ նշան «Տարուան մարդը» կոչումին, որմէ ետք չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Գոնկրէսմէնը:

ԼՐԱՏՈՒ

Լ.Ա. ՍԻՈԹԱ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Լա Սիոթայի Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ եւ Բարեկամական Միութեան միասնական ձեռնարկով, Շաբաթ առաւօտ ժամը 10·30–ին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն Ապրիլեան զոհերու ի յիշատակ, որու ընթացքին քարոզեց Սարգիս Քահանայ Թաշճեան: Ապա ամբոխը ուղղուեցաւ մօտակայ չրջուղին, ուր կը պանուի յուշաքարը: Ինչպէս եկեղեցին հոս եւս ներկայ էին չրջանի երեսփոխանը, քաղաքապետարանէն, կցորդները եւ խորհրդատուները: Ծաղկեպսակի գետնադրումի ընթացքին, նախ խօսք առաւ եկեղեցւոյ վարչութեան անունով՝ Քլէր Պիսքինեան, յետոյ քաղաքապետարանի՝ Ռոզի Սաննա եւ երեսփոխան՝ Պէրնար Տէֆլէսկէ:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Գ.

Վարդան իր զրասենեակի ծառային դառնալով՝ հրամայեց.

– Ծո՛, Վահրամ, էֆէնտիները սա դիմացի զարէջրատունը տար ու քիչ մը առաջ Պաթումէն եկող հայ վաճառականը ցուցուր իրենց:

– Հրամմեցէ՛ք, երթանք, – ըսաւ ծառան:

Երբ զարէջրատունն մտան, Վահրամ տնօրէնին ու Շաւարշէնն ցոյց տուաւ մարդ մը, որ կնոջ մը եւ երեք տղոց հետ սեղանի մը քով նստած զարէջուր կը խմէր:

– Ահա այս մարդն է:

– Ադէկ, դուն տեղդ գնա՛:

Եւ տնօրէնը իր ընկերոջ հետ մօտեցաւ անծանօթին:

– Ներեցէք, – ըսաւ, – կարծեմ դուք Հայ էք ու նոր եկած էք Պաթումէն:

– Այո՛, Հայ եմ, հէնց այս րոպէիս եկել եմ, – պատասխանեց մարդը:

– Ներեցէք, որ ինքզինքս ներկայացնեմ... Աբչամ Պերճեան, «Լապտեր» թերթի տնօրէնը, իսկ բարեկամս՝ պարոն Շաւարշ Մոսկենց... Պարոն Վարդան Մամոսեանէն իմացայ ձեր դալուստը եւ ուզեցինք անգամ մը ձեզի հետ տեսնուիլ, որովհետեւ իմացանք, որ չատ կարեւոր լուրեր ունիք, մանաւանդ ուրախառիթ լուրեր, եւ մենք այս միջոցիս պէտք ունինք այդ տեսակ լուրերու...

– Ե՞ս ուրախառիթ լուրեր ունիմ, – զոչեց մարդը զարմացած:

– Այո՛, պարոն Վարդանի ըսեր էք, որ զօրավար Սեպուհ իր բանակով էրզրումի վրայ կը քալէ, եւ թէ թուրք բանակը պաշարուած է:

– Ե՞ս ըսեմ եմ, որ զօրավար Սեպուհ էրզրումի վրայ կը քալէ՛, – զոչեց միւսը ա՛լ աւելի զարմացած:

– Դուք Պաթումէն չէ՞ք գար:

– Ի հարկէ հոնկէ կուգամ:

– Հայաստանէն ուղղակի՞ ճամբայ ելած էք:

– Ո՛չ, պարոն, ես Թիֆլիսէն կուգամ:

– Քանի՞ օր է, որ մեկնած էք Թիֆլիսէն:

– Ամիսէն աւելի է... Պաթում եկանք ու հոն մնացինք, մինչեւ որ կրցանք չոգենաւ գտնել ու ճամբայ ելլել:

– Ուրեմն վերջին դէպքերէն տեղեկութիւն չունիք:

– Պաթումի մէջ լմացայ մխայն, թէ հայկական բանակը քայքայուած ու լուծուած է բոլորովին եւ թէ իշխանութիւնը անցած է Բոլշեւիկներուն ձեռքը:

– Բայց Սեպուհի մասին խօսեր էք քիչ առաջ պարոն Վարդանին, – պնդեց տնօրէնը:

Միւսը պահ մը մտածեց եւ յետոյ ըսաւ.

– Հա՛, այո՛, այո՛, խօսեցայ Սեպուհի մասին, ըսի թէ անցած տարի նա ծրագրած էր էրզրումի վրայ քալել, բայց յետոյ դէպքերը թոյլ չտուին, եթէ նա իր ծրագիրը գործադրած ըլլար, թերեւս այսօր այս փորձանքը չէր հասներ մեր գլխին...

– Ուրեմն ձեր Սեպուհ զօրավարի մասին խօսածը անցած տարի անգործադրելի մնացած ծրագրի մը համար է:

– Ձիշդ այդպէս, երեւի պարոն Վարդան սխալ հասկցեր է:

Տնօրէնը դարձաւ Շաւարշին եւ խնդալով ըսաւ:

– Հասկցա՞ր հիմա Սեպուհ զօրավարի արշաւանքին ինչ ըլլալը:

– Թիւրիմացութիւն, – պատասխանեց երիտասարդը չփոթած կերպարանքով մը:

– Թիւրիմացութիւն մը, որ հինդ ոսկի արժեց քեզի, բայց կը յուսամ, որ այդ դրամը պարապ չերթար եւ իրը լաւ դաս մը կը ծառայէ...

Մինչ Շաւարշ Մոսկենց այս դասը առնելու վրայ էր, անդին Բարսեղ ագա խոր մտատանջութեան մատնուած՝ կը դիմէր խմբագրատուն Դերկոմսէն որոշ տեղեկութիւն մը առնելու համար օրուան կացութեան մասին:

Ժամը երկուքն էր արդէն, ու Դերկոմսը կը պատրաստուէր մեկնելու՝ խնամով իր գրասեղանի դարակին մէջ գետեղելէ յետոյ գրիչն ու թուղթերը:

– Կ'երթա՞ս կոր արդէն, – հարցուց Բարսեղ ագա իրեն մօտենալով:

– Անշուշտ, – պատասխանեց Դերկոմսը, – հապա ժամանակ ունիմ ժամը երկուքը քառորդ անցած չոգենաւին հասնելու:

– Ուրեմն մխասին երթանք, ես ալ այսօր կանուխ տուն կ'երթամ... բնաւ սիրտ չունիմ խանութ դառնալու, նորէն դէշ լուրեր առի, չուարեր մնացեր եմ...

– Ո՛չ դէշ լուրերէն ազդուելու է եւ ո՛չ ալ աղէկ լուրերէն յուսադրուելու է, – խրատեց Դերկոմսը:

– Գոնէ որոշ տեղեկութիւն մը կարենայինք առնել:

– Քանի մը օր ալ համբերէ:

– Քանի մը օրին վերջը չի գար կոր... իմ մտատանջութեանս դլխաւոր պատճառը Աբչամն է, երթալէն ի վեր լուր մը չեմ առած իրմէ, ինչո՞ւ չգրեց, դլխուն փորձա՞նք մը եկաւ արդեօք... տաք դլուխ տղայ մըն է, կը վախնամ, որ հանդարտ չէ կեցած... բարով խերով չզրկէի:

– Անշուշտ, խոհեմութիւն չէր երթալը, – պատասխանեց Դերկոմսը, – բայց քանի որ գնաց՝ ա՛լ աւելորդ է այդ մասին մտածել, զալով իրմէ նամակ չառնելուդ՝ հաւանական է, որ այնպիսի տեղ մը կը գտնուի, ուր փօսթա չկայ:

(Շար. 15)

ՖՐԱՆՍԱՑՈՒՄ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնը տեղեկացնում է որ ս/թ Մայիսի 30–ին տեղի կ'ունենան Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային ժողովի ընտրութիւնները: Այս նպատակով, ՀՀ ընտրական օրէնսգրքի համաձայն, արտերկրում ՀՀ դիւանագիտական եւ հիւպատոսական ներկայացուցչութիւններում բացուելու են ընտրական տեղամասեր:

Ֆրանսայում բնակուող կամ գտնուող, 18 տարին լրացած՝ ընտրական իրաւունք ունեցող Հայաստանի Հանրապետութեան բոլոր քաղաքացիները կարող են մասնակցել համամասնական կարգով անցկացուող ընտրութիւններին:

Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան ՀՀ դեսպանութեան չէնքում

Մայիսի 30–ին, տեղական ժամանակով ժ. 8:00 – 20:00

Հասցէն՝

9, rue Viète — 75017 PARIS.

Ընտրութիւններին մասնակցող ՀՀ քաղաքացիները ընտրութիւններից առնուազն 5 օր առաջ պէտք է գրաւոր յայտ ներկայացնեն Դեսպանութեան Հիւպատոսական բաժին՝

Հեռ. 01. 42. 12. 98. 00 / 02:

Յայտում նշւում է ընտրողի (ընտրողների)

- *ազգանունը, անունը*
- *ծննդեան օրը, ամիսը, տարին*
- *Ֆրանսայում իր բնակութեան հասցէն եւ հեռախօսը*

այն անձինք, որոնց մշտական բնակութեան վայրը գտնւում է Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում՝ նշւում են նաեւ Հայաստանի հասցէն:

Ընտրութիւններին պէտք է ներկայանալ անձը հաստատող փաստաթղթով (անձնագրով):

ՖՐԱՆՍԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

UN AN APRES L'ASSEMBLEE NATIONALE
LE SENAT DOIT RECONNAITRE
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN

MARCHE
LYON - PARIS

MARCHE-RELAIS

Départ: 24 Avril, 16h, Place Bellecour à Lyon;

Arrivée : 12 Mai, Palais du Luxembourg, Sénat, Paris.

Vous pouvez participer à une ou plusieurs étapes.

Renseignements et inscriptions :
04. 78. 49. 42. 97

Soyez solidaires. Adressez vos dons à :
CDCA Sénat

Comité de Commémoration
Rhône-Alpes
CDCA
Héritage

***

PLAN DES ETAPES

01/05 Dijon → Sombernon (26 kms)
02/05 Sombernon → Precy sous Thil (37 kms)
03/05 Precy sous Thil → Avallon (35 kms)
04/05 Avallon → Vermenton (28 kms)
05/05 Vermenton → Auxerre (25 kms)
06/05 Auxerre → Joigny (29 kms)
07/05 Joigny → Sens (31 kms)
08/05 Sens → Montereau-Fault-Yonne (32,5 kms)
09/05 Montereau-Fault-Yonne → Melun (30 kms)
10/05 Melun → Evry (25,5 kms)
11/05 Evry → Alfortville (28,5 kms)
12/05 Alfortville → Paris Sénat (12 kms)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գէորգեանէ Միհրան Մաղիէեանի մահուան առթիւ եւ Աշոն Վարդանեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Բարիզ Արմաղանեանէ 100 Ֆր.: Իսկ Զատկուան ոսկին առթիւ Տէր եւ Տիկին Սուքիասեանէ 200 Ֆր.:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Որպէսզի Միօրեայ Վարժարանը միշտ կանգուն մնայ, Տէօնինի Արշակ Զամալեան մասնաճիւղը միացած Սէն – Մօրիս Տը Պէնոյլ Անահիտ մասնաճիւղին, հովանաւորութեամբ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆԻ

Կը կազմակերպեն պարանցիկ երեկոյ մը, «Արմենիա» նուագախումբին ընկերակցութեամբ Շաբաթ, Մայիս 8, երեկոյեան ժամը 19–ին, Սէն – Մօրիս – Տը–Պէնոյլ քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Հայկական չէն մթնոլորտն ու համեղ ազանդերները կը սպասեն ձեզի:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով նախընտրելի է ապահովել ձեր տեղանները, հեռաձայնելով՝

04 – 78 – 49 – 28 – 87
կամ՝
04 – 78 – 55 – 56 – 83
Թիւերուն:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէր – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի ընդհանուր անդամական ժողովը Երկուշաբթի, Մայիս 3, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շահլի Մ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Ծննդեան Իւղագին. –

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկարեան 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թոնկուեան 250 Ֆր., Տիկին Աբշալոյս Ագաջեան 200 Ֆր., Տիկին Շաքէ Մաթուզօֆ, Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աստուածեան, Տիկին Զապէլ Փափազեան 100–ական Ֆր., Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան, Պր. Մարտիկ Սոմոնճեան, Տիկին Սաթենիկ Կրապետեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սեմերճի, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 200–ական Ֆր., Տիկին Սոնա Տօնէեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մխիթարեան 500 Ֆր., Տիկին Մարի – Թերեզ Կարապետեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սրա Արաւշէեան 300 Ֆր., Տիկին Սոնա Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէր–Գալուստեան 100–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Նալպարեան 250 Ֆր., Տիկին Մարի Թօփալեան 300 Ֆր., Տիկին Ժոզիան Միչօ, Տիկին Էլիզ Սամուրգաչեան 100–ական Ֆր., Տիկին Մարիամ Պէքեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պարոնեան 100 Ֆր., Տիկին Ազաւնի Ասլանեան 250 Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 100 Ֆր., Պր. Սիմոն Պէրպէրեան, Պր. Սարգիս Սէյհեան, Տիկին Նոյեմի Լորոեան 200–ական Ֆր.:

(Շար.)

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Venez comme Franck découvrir l'euro à l'UGAB

abcdeuro...

Conférence sur l'euro
par Thierry Lauret
Directeur financier de l'Union des Banques Arabes et Françaises

mercredi 5 mai 1999 à 20h30

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles) :
Tél : 01 42 27 12 26 - 01 45 20 03 18
participation aux frais - membre : 10 fr - non membre : 20 fr

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

Camp itinérant en Ardèche

DU 7 AU 27 JUILLET

Nombreuses activités sportives et découverte de la région destinées aux adolescents nés entre le 1er juillet 1983 et le 31 décembre 1985.

Prix : 3 800 F + voyage

Date limite d'inscription : 30 MAI

Attention, places limitées.

Inscriptions auprès du Conseil d'Administration de la C.B.A.F. au :
01. 48. 24. 46. 57

1879-1999

120ème anniversaire
de l'école TEBROTZASSERE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
ET
L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
PRESENTENT

La Chorale Koghtan
et la Chorale de l'Ecole
dirigées par Haïg SARKISSIAN

dimanche 16 mai à 17 heures

salle Cortot : 78, rue Cardinet — 75017 PARIS
(métro : MALESHERBES)

Participation aux frais — Adultes: 100 F - Enfants: 50 F

Renseignements & réservations :
ECOLE TEBROTZASSERE: 01 43 81 01 72 — U.G.A.B.: 01 45 20 03 18

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

Université d'été aux U.S.A.

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire, âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.

Date: **du 11 juillet au 1er août**
Lieu: **Université Bradford à Bradford (Massachussetts)**
Direction: **Dr. Simon PAYASLIAN (directeur du département Histoire UCLA)**
Programme: **Langue — Musique — Histoire — Cinéma — Littérature — Danse — Histoire de l'art et autres...**

Conditions:

- Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est
- Frais d'inscription, non remboursables, 350 USD plus frais de voyage à la charge du participant.

Délai d'inscription: 30 Mai 1999 au plus tard
Renseignements: Conseil d'Administration de la CBAF: 01. 48. 24. 46. 57.